

בס"ד

שיחות

דבריהם טובים

ממורינו המשפיע

בעל "דברים טובים" שליט"א

פרשת שמות תשפ"ג
בלתי מוגה

בס"ד

"דברים טובים"

ממורינו המשפיע

בעל ה"דברים טובים" שליט"א

שיחות

פרשת שמות

(אינו מוגה)

...

...

להערות והארות וכן לקבלת הגליון יש לפנות למייל: a152561865@gmail.com
כמו"כ ניתן לקבל את השיעור יום יום באידיש וכן בלשון הקודש. יש לשלוח בקשה למייל הנ"ל
השיעורים משנים קודמות ניתן למצוא באתר קול הלשון

"בודאי שהוא הולך לישון. הוא נמצא שם רק בשעת המשחק. אחר כך הוא חוזר לחייו". – "אם כך" – מסיק ר' שלום – "מה הבעיה? נבוא בלילה, כשהוא אינו שם ונבקייע את השער ללא כל בעיה". הבחור, שעדיין סבר שר' שלום אינו יורד לסוד המשחק, המשיך להסביר, תוך שהוא מרים את קולו: "דווקא משום כך. דווקא משום שהשומר מסתלק ואין קושי להכניס את הכדור, אין זו חכמה אם מכניסים אותו. החכמה היא בשעה הקשה, כשהשוער עומד ומשגיח. עומדים שם עוד שחקנים שעוזרים לו להדוף את הסכנה. למעשה כל קבוצה מונעת מהקבוצה השנייה להכניס את הכדור לשער שלה". עכשיו נעמד ר' שלום על רגליו, הביט על הבחור ואמר בקול רם: "ישמעו נא אזונייך מה שפיך מדבר. האם לבוא לשיעור בשבוע הבא זו גבורה? אתה הרי רוצה ללמוד ובשבוע הבא אין לך שום מניעה לבוא לשיעור. החכמה ללמוד אז אינה גדולה במיוחד. אבל בשעה שיש מפריע, שעומד בשערי בית המדרש ומונע אותך מלהיכנס אליו, אז צריך לדעת להבקייע את השער. אל נא תפר את כללי המשחק והכנס לשערי בית המדרש ברגע הקשה, כך תהיה אתה המנצח במשחק... ר' שלום הושיט לו יד לבבית ולמחרת, כשהבחור ויתר על משחק הכדורגל והופיע לשיעור הוא עמד לפניו מתוך הערכה".

הנה אנו עומדים בתחילת השעבוד שבני ישראל התחילו, ולבסוף הפרשה כבר אנו עומדים לסיום הגלות ובוודאי שכלל ישראל צעקו להקב"ה וד' שמע את צעקתם, אבל היה להם קשה, כי מאתיים ועשר שנה היה הגלות, והנה אח"כ יש כל כך הרבה פסוקים רק על המכות והגאולה, ואם נתבונן טוב נראה שמאתיים ועשר שנה כתוב בקצר והישועה של המכות כתוב בהרחבה הלימוד מזה הוא, שאין להרחיב בצרות, כל אחד בצרותיו שלו צריך להתקדם ולחשוב מהישועה, מן המצר קראתי קה, אבל ענני במרחב תהיה רחב בעניינים שכשעונים לך שאתה יוצא מזה. וצריכים לקחת את החותמת של שלמה המלך שהיה כתוב על זה "גזי" שזה ראשי תיבות ג'ם ז'ו ל'טובה. בו ברגע שתדע כי הכל עובר וזה רק עניין זמני הכל יהיה לך יותר קל, וכך עבדו בני ישראל את ד' כל הזמן הם הכינו את עצמם לחג או לזמנים מסויימים כדי לדעת ולהפנים כי עולמנו הוא זמן עובר, ולכן מרחיבים רק בטוב וברע ממעטים, והנה כשמשעה רבינו שאל למה הרועתה לעם הזה ולמה זה שלחנתו גם כתוב זאת בפרשה ללמדנו שאסור לשאול שאלות אם קשה לך תאמין, ואלא מאי מה ההסבר שמשעה רבינו היה עניי מאוד הוא שאל שאלות, אלא פשוט מאוד שהוא מסר את נפשו בעד הזולת וכמו שהבעל הטורים מפרש והנה נער בוכה גמטריא אהרן הכהן וביארו הבעלי מוסר שבתיה ראתה שאחד משתתף בצרת חבריו בוודאי הוא מילדי העבריים זה שהם ערבים אחד לשני, וראיתי דבר צחות שבני ישראל מסתדרים בכל מצב הם מודבקים בבורא עולם והנה עשו גזירה לזרוק על היאור והנה הוא ראתה תיבה על היאור אמרה בוודאי מילדי העבריים זה הם מחפשים כל הזמן איך להינצל.

ובזה אפשר להוסיף מה שאמר הגאון ר' ליב בקשט שליט"א ראש ישיבת דטרויט דרש"י מבאר להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים מהו הנמשל לכוכבים שבזה מבאר החיבה ביתר שאת, אלא בעת בריאת העולם מצינו שנבראו שני המאורות והלבנה באה בטענה שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד ולכן התקטנה הלבנה וכדי לפייסה נבראו הכוכבים כדי להאירם, ולכן דבר שנברא כדי לפייס את הזולת הוא דבר שמאוד חביב.

ספר שמות. הגאון הנצי"ב (נ'פתי צ'בי י'הודה ב'רלין) מוואלוזין זצ"ל כתב. שלא בחינים שינה השם בזה הספר והיה... לקרוא כולם במספר חומש שני ושלישי וכו' אלא בא ללמדנו שזה הספר ביחוד הוא שני לספר ראשית הבריאה... בו נגמר סדר הבריאה וזה לא נשלם עד שיצאו בני ישראל ממצרים... נמצא שיציאת מצרים היא גמר הבריאה. ור' בן ציון טובק ברא"ז הי"ו אמר ש"ל ש"ואלה" נוטריקון ויש אומרים לומר ה'שני. ברומזו שזו ספר השני.

שמו"ת. הנה ידוע עכשיו מתחילים ימי השובבי"ם לתקן את העבר, והנה מאוד קשה לתקן כי לב יודע מרת נפשו, וזה קשה, אבל שמו"ת ר"ת תכלית מעשה ש'מים ו'ארץ. והנה כאן בחומש שמות שמתחילים הנסיונות של קושי השעבוד האם זהו תכלית מעשה שמים וארץ, אלא ההסבר לזה הוא כי ירדנו לעולם הזה כדי לעמוד ולעמוד בנסיונות, כי אם לא היינו יכולים להישאר למעלה, המלאכים אין להם נסיונות רק לנו וזה התכלית שנברא שמים וארץ כדי שאנו נהיה כאן ולעמוד מול הנסיונות, ונפרט זאת על פי הסבר שביאר הרה"צ ר' שלום שבדרון: אחד הבחורים שהשתתף תדיר בשעורי הערב של המשגיח ר' שלום שבדרון, החל להחסיר. כך יום, כך יומיים, שלשה. ר' שלום היה נחוש לאתר את הבחור ולהשיבו ללמוד התורה. בא ר' שלום לבית הורי הבחור, נקש על הדלת והנה הבחור פותח אותה. בתחילה נבהל. ומיד התפתחה ביניהם שיחה מרתקת שבכל פעם שר' שלום היה נזכר בה היה מספר עליה לכל הנמצאים לידו, כאילו הם היו אותו בחור.

ר' שלום: "שלום עליך חביבי. בימים האחרונים לא ראינו אותך. חששנו שמא נפלת למשכב חלילה, או שאירע לך משהו... הבחור: "לא, כבוד הרב, אני מרגיש ב"ה בטוב. אני גם אוהב ללמוד גמרא, זו ההנאה האמיתית שלי, אלא שהשבוע נאלץ אני להחסיר. בשבוע הבא אחזור להשתתף בשיעור כרגיל ועוד ביתר שאת. ואני מבקש את סליחת הרב על שהטרדתי אותו ובא לראות מה אירע לי". שלום: "ולמה נאלץ אתה להעדר השבוע, משהו חולה במשפחה?" הבחור: "לא, חלילה. יש לי סבה צדדית שמונעת ממני להשתתף השבוע. אך כמו שכבר אמרתי לרב, אני מבטיח להשתתף בשקידה מיד עם סילוק הטרדה הזמנית". ר' שלום אינו מרפה: "סתם מעניין, אני מאד סקרן לדעת, איזו טרדה יכולה להפריע לבחור כמון להשתתף בשיעור, שמתקיים בשעה קבועה ומוקדמת, יחסית". הבחור מנסה להתחמק: "קשה לי לספר. אני מתבייש". ר' שלום מדבר על לבו: "למה להתבייש ועוד ממני. ספר לי יקירי ואני מבטיח רק לעזור ולא לכעוס". הבחור: "לא, איני יכול...זה לא בשביל הרב. בשבוע הבא אשוב לספסלי בית המדרש. אין כל סבה שהרב יהיה מודאג". ר' שלום: "אני לא מודאג. סתם סקרנות. ספר לי רק בקצרה, אם זה לא דבר אישי מיוחד, למה השבוע לא ובשבוע הבא כן. מה יכולה להיות הסיבה".

לבסוף רואה הבחור שלא יוכל לו והוא נענה להפצרותו של ר' שלום והחל לספר: "את האמת אומר לרב, כי השבוע מתקיימים המשחקים החשובים של השנה בכדורגל, לא בשבת חלילה, אבל בשעות שהשיעור מתקיים בהם. ואני, לדאבוני, לא יכול, פשוט לא יכול, לוותר עליהם. אני מכור לכדורגל". ר' שלום שומע את הדברים ושותק שתיקה ארוכה. אחריה הוא מרים את העיניים שופעות אהבת שמים ואדם ואומר: "בני יקירי, שמעתי והבנתי. רק שמעניין אותי מה סוד האושר הזה, שאתה מוצא במשחק הכדור. אני לא מכיר מספיק את המשחק הזה והייתי שמח מאד לשמוע על מהלך המשחק מקרוב, שמא אני מפסיד דבר מה".

ר' שלום התיישב ליד הבחור וזה החל לספר, בהנאה אישית, על המשחק, כשהדברים קולחים מפיו כאילו הוא מתאר את המשחק עצמו: "אם הרב באמת רוצה אסביר לך" – אמר. "במשחק משתתפות שתי קבוצות ואם נרצה להגדיר מהי הצלחה, על רגל אחת, נאמר שמי שמבקייע את השער ובוטע לתוכו הוא המנצח. הרגע שהכדור נכנס לשער הוא הרגע הקובע". הבחור סיים את דבריו וניכר היה עליו כי הוא מתרגש. הוא לא האמין שהוא ישב אי פעם ליד הרב ויספר לו סיפורי כדורגל.

ר' שלום העמיד פני תם כמי שאינו מבין ושאל: "מה החכמה הגדולה להכניס כדור לתוך שער? בא איתי ואני אראה לך איך אני בוטע עשרים כדורים לתוך השער בזה אחר זה..." הבחור חייך ואמר: "את העיקר שכחתי לספר לרב. ליד השער עומד שומר, בשפה מקצועית קוראים לו שוער והוא משתדל למנוע את הכנסת הכדור לשער ולעצור אותו..." "ואיך מצליחים להתגבר עליו?" – התעניין ר' שלום. "נו, זו החכמה שבמשחק" – השיב הבחור. "זה הסיפוק הגדול של המשחק". – "אני רוצה להבין" – הקשה עליו ר' שלום – "השומר הזה לא הולך לישון? הוא נמצא ליד השער 24 שעות ביממה, אוכל שם וישן שם?". – "מה פתאום" – פורץ הבחור בצחוק –

וברמב"ן בסוף פירושו לחומש שמות כתב וז"ל והנה נשלם "ספר הגאולה" אשר ד' אלוקי ישראל בא בו לבני ישראל עם קרובו, הושיעו מיד שונאו וגאלו מיד אויבו.

ואלה שמות בני ישראל את יעקב איש וביתו באו וגו' ויעצמו במאד מאד. הקשו בספרים הק' ולכאורה מהו ההוספה על ענין ראשון, וגם למה כופל את יעקב איש וביתו באו והוא משמע כבר בתחילת הפסוק שירדו בני ישראל. אלא ידוע דאחד מהסימנים שיש לאדם מידת ענוה הוא שהכל תולה בזכות אבות ולא בזכות עצמו, וכאן ספר שמות שהוא ספר הבנים כי בספר בראשית היה האבות בא הפסוק לומר הוספה על ענין ראשון שכל הכח שהיה לבנים במצרים היה בזכות האבות והוא ראייה שאת יעקב הם היו טפלים ליעקב ועל כן בזכות ענוה הזאת קבלו במדה כנגד מדה שהתרבו ויעצמו במאוד מאוד כדכתיב מאוד מאוד הוא שפל רוח.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. ר"ת שמות בני ישראל הבאים מצרימה הוא "השב"י" והנה בימים אלו של "שובו בנים שובבי"ם. ב"בני שילשים" (קאסאן) מבאר את הרש"י מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא. ספירת העומר הוא רק לכוכבים, ולא כולם זוכים לזה, אבל כולם ב"שמות" יקרא, בימי השובבים שמות אז כולם נכנסים. א"כ עכשיו הזמן המתאים לתשובה. בפרשתינו כתיב "ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהי' שלחני אליכם" (ג, יד). פי' רש"י, אהי' בצרה זאת אשר אהי' עמם בשעבוד שאר מלכיות, אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו, אמר לו יפה אמרת כה תאמר וגו', וכו'. השבת ראשונה שהי' האדמו"ר הבית אברהם מסלאנים זי"ע בארץ ישראל לאחר עריכת השלחן, וכל הקהלה היו במצב לא נעים והכל הגיע להם בקושי וצער, פתח האדמו"ר בדבריו הקדושים מלא חיזוק הנוגע לכל אחד, כלל ישראל היו במצרים במי"ט שערי טומאה בארץ מצרים מקום שהתורה הקדושה קורא לה ערות הארץ לא צריכים תואר יותר טוב מזה, וכלל ישראל היו שבורים מאד הן בגשמיות מהעבודה קשה שמפרכת את הגוף וכל גזירת פרעה הרשע, ועוד יותר הי' המצב הרוחני חלש מאד מאד, אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו שולח להם דברי חיזוק ע"י שליחו הנאמן משה רבינו רעיא מהימנא, וזהו מאמר החיזוק, אהי' אשר אהי', פי' האדמו"ר מסלאנים, תגיד לבני ישראל, אהי' היינו איך בין מיט דיר, עם אהבה בלי גבול ובלי שום תנאי, וכמו שאמר הקב"ה למשה לאמר לפרעה, בני בכורי ישראל ופי' רש"י מלשון גדולה, המשיך האדמו"ר מסלאנים, אשר, לא משנה לו מה יעבור עליכם, ובאיזה מצב אתם עומדים בעבודת ה' יתברך, באיזה חטאים נכשלתם ח"ו ואפילו נפלתם וירדתם למדריגה הכי גרוע, אהי', בין איך וייתערר מיט דיר, מיט די זעלבע אהבה פון קודם החטא, השם אהי' ממני לכם לא משנתנה כלום מלפני החטא לאחר החטא, אני עמכם ואוהב אתכם לאחר החטא, באותו אהבה שווה שהי' לי בעדכם לפני החטא, ובאותו ציפוי וחיכוך לעבודתך מלפני החטא. על זה אמר משה רבינו לבורא כל עולמים שאני מתירא לומר להם כן, שלא יהיו ח"ו בבחינת אחטא ושוב, על כן אמר לו השי"ת, לבני ישראל תגיד אהי' שלחני אליכם אבל לך משה רבינו אני אומר המציאות אהי' אשר אהי', שאהי' עם כל יהודי גם חלילה חטא ונופל שוב ושוב, ולא משנה באיזה אופן שהוא מכל מקום אהי' עמו, ואני אוהב אותו, באותו אהבה ממש שהי' לי לפני הכשלון, וזהו ג"כ כוונת הגמ' במסכת ראש השנה דף י"ז ע"ב, אני הוא קודם שיחטא האדם אני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה, וכדאיתא בספ"ה ק' נועם אלימלך בלקוטי שושנה ד"ה בב"מ, וז"ל החזירה וברחה, החזירה וברחה, אפילו ארבעה וחמשה פעמים, דהיינו שחזר בתשובה כמה פעמים, וחזר לקלקולו, אעפ"כ אל יתיאש עצמו ח"ו, לומר למה זה הבל איגע, אלא חייב להחזירה, שחל עליו חיוב תשובה, שנאמר השב תשיבם, משמע אפילו כמה פעמים, והשם יתברך המקבל שבים יחזירנו בתשובה שלימה לפניו ויחזור חתירה מתחת כסא כבודו לקבל אותנו ברחמים ולתקן את אשר שחתנו ברחמינו אמן כן יהי רצון עכ"ל"ק.

אם כן, הקב"ה מוכן עבורינו תמיד ואוהב אותנו תמיד, ולא משנה האופן והמצב שאנו נמצאים וכמה שחטאנו, תמיד קיים אצל הקב"ה האהבה רבה אהבתנו, ובאמת היסוד לזה הוא בחז"ל במסכת יומא דף נו' ע"ב וז"ל השוכן

אתם בתוך טומאתם אפילו בשעת שהם טמאים שכינה עמהם. וכן נמי מסביר המהרש"א את הגמ' במסכת שבת דף קד' ע"א, א"ת ב"ש אותי תעב, אעפ"כ אתאווה לו, ב"ש בי לא חשק, אעפ"כ שמי יחול עליו, ג"ר גופו טימא, אעפ"כ ארחם עליו, ד"ק דלתותי נעל, אעפ"כ קרניו לא אגדע. ואולי אפש"ל שמה שרש"י שזה לא בבתמיה פי' התכוון על אחטא ואשוב.

אבל בדרך כלל קשה להאדם להביא את עצמו להאמין ולהרגיש שהקב"ה אוהב אותו בשלימות בלי שום השתנות כל שהוא, מלפני החטא, על כן נשתדל לבאר דבריו הק' באופן שיקל לכל אחד להאמין ולהרגיש כן, בעת שנוגע חיזוק זה.

אופן הראשון: הרה"ק ר' יוחנן מרחמסטריווקא זי"ע שאל אמאי אומרים בעל עבירה, ולהיפוך בר מצוה, ולא אומרים, בר עבירה או בעל מצוה, ואמאי לא אומרים שניהם שוין או בעל מצוה ובעל עבירה, או בר מצוה ובר עבירה, והסביר דבעל עם אשה זהו רק קנין שאפשר לסיים הקשר, והוא פסוק מפורשת בתורה הק' ואם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה ספר כריתות, ואחר הגט הרי הם כשני אנשים יחידים שאין להם שום שייכות אחד עם השני, מה שאין כן בר דהיינו בן, הוא מציאות שעומדת וקיים לעד ולנצח ואי אפשר לשנותו, משום כן יהודי נקרא בר מצוה, דכמו בן הוא עצם של האב ואם ואי אפשר לשנותם, כן העצם הפנימיות של כלל ישראל המה בר מצוה, דביקות ומקושרים ומשתוקקים לעשות רצון קונם בכל עת ובכל זמן, ואפילו בשעה שהם נכשלים, בפנימיות המה מקושרים ורוצים לעשות רק רצון ה' יתברך, מה שאין כן, אומרים בעל עבירה, דאם יהודי לפעמים רחוקים נכשל בעבירה הו"ל רק בעל עבירה שהוא יכול להתגרש מהעבירה, כמו בעל עם אשה, אבל אין יהודי בעולם שהוא בר עבירה, משום כן אנו אומרים דייקא בר מצוה, ובעל עבירה, דמצבינו תמיד אנו דביקים בו יתברך שמו.

וכן מצד הקב"ה גם כן בוער בו יתברך אהבה בלי גבול ובלי שום תנאי לכל אחד ואחד מכלל ישראל, כדאיתא במהר"ל בחידושי אגדות על מסכת שבת דף פ"ט ע"ב ד"ה כשנים, לבאר הפסוק בישעי', אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלא ילבינו, דמסביר המהר"ל הלשון הקרא חטאיכם כשנים בלשון רבים, ותוכן דבריו הנוגע לנו, דבדרך כלל בעיני עולם הזה, ודרך הטבע, אדם טוב יכול לעשות איזה דבר רע במקרה, אבל אדם שעושה דברים רעים באופן תמידי, כולם מחליטים עליו שהוא אדם רע בעצם, ולא אדם טוב שבטעות במקרה עשה דבר רע, דאין מקרה בכל יום. מה שאין כן כלל ישראל כלפי הקב"ה מסביר המהר"ל, אפילו אם ח"ו שקועים הם בהרבה עונות. עד שהחטא נראה קבוע בהם, ותדירותם דומים למאות אלפי הימים שחלפו ללא הפסקה מאז ימי בראשית עד כה, מכל מקום נשמת היהודי עומדת בטהרתה, ואין זו קביעות הראוי' לבטל את העצם ישראל לגמרי, שהרי מעלתם נצחית, חטאייהם הינם רק מצד התגברות טבעם הגשמי, אבל העצם שלהם הוא טוב דהיינו הנפש שלהם טהורה היא, ובאחרית הימים תהי' עדיין רוחניותם של ישראל בשלימותה, ועל חטאייהם יועיל מחילה וסליחה, עכד"ה"ק, דהאבה מהקב"ה עבור כל יהודי הוא אפילו אם עבר שנים הרבה של כשלונות יום אחר יום.

וההסבר בזה הוא, כמו שמזמרים בחב"ד רבונו של עולם דו ביזט דאך אונזער פאטער, און מיר זענען דייע קינדער, דאנו אומרים לה' יתברך אנו הבנים שלך ממילא לא משנה האיך אנו נראים ובאיזה מצב אנו עומדים בעבודת ה' יתברך, וכמה כשלונות עבר עלינו מיום הולדי עד היום הזה, אני חלק ממך אבינו מלכנו הטוב ומטיב לרעים ולטובים, אני חלק ממך אע"פ שחטא, ואיזה אבא לא מוכן לקבל בנו המתחרט על מעשיו הראשונים ורוצה לחזור ולהתנהג כשורה, אפילו הורים שבליט ברירה מוכרחים לזרוק ולגרש את בניהם מהבית, כשחוזרים תיכף כולם מוכנים לקבלם באהבה רבה, כשאדם זוכה להאמין ולהרגיש ולהשיג שהקשר בינו לבין הקב"ה אינו קשר של מלך עם עמו, והוא עושה גזירות ונהנה להעניש את העובר על גזירותיו, רק הקשר הוא קשר של אהבה, ואהבת האב לבנו היחיד ומצוין הכי גדול, הוא רק דמיון ומשל נגד גודל האהבה שיש מבורא כל עולמים לכל יהודי, והעונשים הוא רק לחנך אותנו כמו שאנו לפעמים נותנים עונש להילד בכדי לחנכו, וכן משום שלא נצטרך לקבל נהמי דכסופא. וכיון שאנו עצם של הקב"ה וכדאיתא בחז"ל שלשה שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו, והאמת הוא דזהו אינו שותפות בכלל דגם ההורים הם מעשה הקב"ה וכך

ההולדה זהו רק מעשה הקב"ה, וכשאדם מתבונן ומבין דהוא עצם של הקב"ה והאהבה של הקב"ה הוא מיליאן פעמים יותר מהאהבה הכי גדול שאנו יכולים לשער ולתאר, אז פשוט להבין דברי הבית אברהם, אהי עמכם, אשר לא משנה מה שעבר עליכם, אהי באותו אהבה בשלימות כמו לפני החטא.

אופן שני: כל אחד יודע החז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, מובא ברמב"ם בהלכות תשובה פרק ז' הלכה ד', ואע"ג דכל אחד יודע הקאצקע תורה שהצדיק לא יכול לעמוד שם מפני הריח רע שנשאר שם מקודם שעשה תשובה, אבל תורה זו אם נכון שאמרה בכלל לא יחזק את מי שכבר נפל וירד, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, אם חז"ל אומרים שמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, זהו תורת אמת כנתינתו מסיני, והביאור הפשוט בזה הוא שאפילו צדיק יסוד עולם שכל אחד יודע גודל המעלה בזה כמבואר בכל הספרים הקדושים שאף פעם אחד לא חטא, מכל מקום מגלין לנו חז"ל דיש להקב"ה איזה תענוג ונחת רוח עוד יותר, מהבעל תשובה שעשה העבירות הכי גרוע ושנואה בעיני הקב"ה, אעפ"כ כשהוא חוזר בתשובה שלימה באמת, אז יש איזה תענוג להקב"ה, שאין לו אפילו מהצדיק יסוד העולם שאף פעם לא חטא, כך כתוב כאן בחז"ל, אבל צריכין לבאר את זה באופן שנגריש כן במציאות.

ובכלל אנו חיים עם טעות גדול, שאצלנו יש כינוי לזולל באדם, ודבר לא מוכבד הוא, כשאומרים על אדם שהוא בעל תשובה, ויש שאומרים לזולל זה בביטוי שהוא B.T., וזהו חסרון גדול אצלנו בפרט לגבי שידוך, והטעות הוא דכל אחד יודע מרת נפשו וכמה גודל צדקתו ופרישתו, והלב יודע היטב כמה הוא צריך לעשות תשובה ולתקן את פגמי נפשו, אבל ח"ו אני לא בעל תשובה, הלאי שנוכה להיות בעלי תשובה אמיתיים הא על זה אנו מתפללים שלש פעמים ביום והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, אבל אי אפשר לשנות את העולם.

וכידוע הסיפור שפעם אחד הגיע מי שהוא לפני האדמו"ר הבית ישראל מגור זצ"ל, ושאל האדמו"ר את הבחור איפה אתה לומד, ענה הבחור בישיבת אור שמח אבל אני לא מהבעלי תשובה, אמר לו האדמו"ר אמאי לא ?

הבית הלי בפרשת וירא ד"ה וזהו, מקשה על הגמ' במסכת שבת דף פט' ע"ב דהקב"ה אמר לאברהם אבינו בניך חטאו, אמר לפניו, רבש"ע ימוחו על קידוש שמך, אמר הקב"ה לא בסבי טעמא וכו' וכן יעקב לא התפלל עליהם, עד שבא יצחק והתפלל עליהם, עיי"ש כל האריכות, וכפי הנראה אברהם ויעקב, לא התפללו על כלל ישראל, אדרבה קצבו דינם שיכלו על קדושת שמו יתברך, ועוד יותר קשה דכנראה לשון הגמ' זה הי' תפילה רבש"ע ימוחו על קדושת שמך, משמע דהי' תפלה ובקשה, וזה תימה גדולה שהאבות הק' לא יתפללו על כלל ישראל רק התפללו לכלי חלילה, מסביר הבית הלי שלא יענשו בגדר עונש וקנס על החטא, רק שיזכו לגדר של תיקון, והיינו שימוחו על קידוש שמו יתברך, ושתצא באופן של קידוש ה', ועי"ז יתעלו ויתרוממו ויתקנו החטא, אבל הקב"ה לא רצה גם בזה, ורצה את תפילת יצחק שלא יענשם כלל, עכ"ד.

ולפי"ז יש לחדש בהמשך הבית הלי דבר עמוק מאד, דהתענוג שיכול הבעל עבירה להביא ולגרום לה' יתברך ע"י שחזור בתשובה, בפרט ע"י הקידוש ה', שכל העולם רואה דאפילו מי שטעם טעם חטא רח"ל גם כן בוחר שהתענוג שעוד יותר טוב מכל תאות עולם השפל הזה הוא להתגבר ולעמוד בכל הנסיגות, ומודיע לרבים שאין תענוג גשמי כטעם ההתגברות וכבישת התאוה, קידוש ה' זה גורם תענוג ונחת רוח לה' יתברך יותר מבחינת צדיק יסוד עולם, ונסביר את זה עם סיפור, המלך שלח שני חיילים למלחמה ושניהם עשו וקיימו את פקודת המלך, והמלחמה הי' חודש שלם, ושניהם לא הפסיקו כל החודש עד שנצחו את אויבי המלך, אבל החיל השני אחר עשרה ימים האויבים זרקו חץ ביד שמאל שלו, אבל לא הפסיקו להמשיך המלחמה בגלל זה, וכן לאחר חמש עשרה ימים כלב מהאויב נשך אותו ברגל, ולאחר עשרים יום נפצע ראשו קצת, אבל לא הפסיק להמשיך להילחם באויבי המלך, עד שנצחו השונאים והרגם, עכשיו שניהם חוזרים

אל המלך, ממי מקבל המלך יותר תענוג משני החיילים אלו, בודאי אין ספק שמן השני הוא מקבל הרבה הרבה יותר תענוג, דהא ע"י שהמשיך בהמלחמה נגד השונא לקיים את פקודת המלך כשהוא מלא פצעים ומכות, וגם שותת דם מכל גופו, והי' לו כל הסיבות לחזור לביתו ולהפסיק מלקיים את פקודת המלך, והוא אונס גמור, ואעפ"כ לא הפסיק, זה מביע להמלך גודל האהבה וחביבותו געטריישאפט שיש לחיל השני הרבה הרבה יותר מהחיל הראשון שגם קיים את פקודת המלך אבל לא הי' לו שם נסיון שלא לקיימו. להבדיל באלף אלפי הבדלות אין לנו השגה בגודל התענוג שיש להקב"ה דייקא מהבעל תשובה שמתגבר על יצרו אפילו הוא כבר מלא פצעים וכשלונות וירידות, וטעם כל טעם חטא שיש בעולם רח"ל, אבל עכשיו בימי השובבי"ם הוא מחליט להפסיק ומתגבר ועומד על הנסיגות שלו וגודל הקידוש ה' שיוצא מזה בכל העולם, שגם בעל עבירה הכי גדול מכיר במלא מובן המלה דאין תענוג בעולם הזה יותר טוב מלשעבד כל תאות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו.

נצייר לעצמנו אם ח"ו למשל אחד יוצא לתרבות רעה עד שהגיע להיות מלך העכו"ם בכמה מדינות ניקח אירפה ואמריקה למשל, ויש לו כל תענוגי עולם השפל הזה, ואחר חצי שנה שהוא הצליח להיות המלך על שני מדינות גדולות אלו, הוא חוזר בתשובה, ועוזב את הכל ונעשה בעל תשובה גמור, האם יש קידוש ה' כזה שלא יהי' אדם אחד בכל העולם שלא יאמין דה' אחד ושמו אחד, כך גם כן אצלנו, קידוש ה' אינו דווקא בין גוים, יכולים לעשות קידוש בין יהודים, החז"ל, שיהא שם שמים מתאהב על ידך אינו דווקא על עכו"ם, אברך שהי' לקוי בשמירת עיניים ופתאום כולם רואים שהוא חוזר בתשובה ואינו עובר על ראי' אסורה חודש או שנה וכן אפילו יום א', או שעה אחד, גורם קידוש ה' על כל מכיריו, והתענוג שיש להמלך מלכי המלכים הקב"ה, מחיל זה שהוא מלא פצעים וכשלונות וירידות וחטאים ופשעים, ועכשיו חוזר בתשובה הוא יותר נאהב וגורם יותר תענוג ונחת רוח, מהצדיק יסוד עולם. וכן אפילו בינו לבין עצמו גם כן יש קידוש ה' בכל העולמות העליונים, ע"י חזרתו בתשובה. וזהו אהי' אני עמכם, אשר לא משנה איזה כשלונות עבר עליכם, אהי' אני אתך, באותו אהבה בלי שום השתנות כל שהוא, דעבודתך עתה גורם תענוג ונח"ר כמו הצ"ע, ועוד יותר כלשון חז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד, וכשהאדם מתבונן אע"פ שהוא במצב של נפילה וירידה, דייקא עכשיו יש לו ההזדמנות לגרום תענוג ונחת רוח לה' יתברך יותר מהצדיק יסוד עולם, ע"י שיתגבר עכשיו ומנצח את האויב הכי גדול דהיינו היצר הרע, בשעת שהוא מלא פצעים מהכשלונות.

איתא בקריינא דאגרתא חלק א' מהגה"ק בעל קהילות יעקב הסטייפלער זצ"ל במכתב קו' אות ב', שבחור אחד שאל את הקה"ק על עונות שאיתא בראשית חכמה שאין מועיל על זה תשובה מה יעשה, ואם נכון שאי אפשר לתקנם, ומשיב הקה"ק דאם החטא כל כך גדול ומצער את ה' יתברך באופן נוראה, אם כן כל שכן ההתגברות בחטאים אלו גורמים תענוג, ונחת רוח גדול מאד שאין לשער, אם כן בודאי על ידי שיתגבר להבא על הנסיון שנפל בו, בודאי יהי' לו תיקון, ותשובתו יתקבל, עד כאן תוכן דבריו, ויש להוסיף דכן משמע מהרמב"ם הל' תשובה פרק ב' הלכה א', וז"ל איזה היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשות ופירש ולא עשה מפני התשובה, ולא מיראה לא מכשולון כח, כיצד וכו', והוא עומד באהבתו, ובכוח גופו ובמדינה שעבר בה, ופירש ולא עבר זה הוא בעל תשובה גמורה, וכו' עיי"ש עכ"ל, וזהו תשובה מעולה ומועלת אפילו על כשלונות שאיתא בראשית חכמה שאי אפשר לשוב עליהם, וכפי הנ"ל תשובה כזו מחייל שבור ורצוף מלא פצעים עוד יותר נאהב לפני אבינו מלכינו הטוב ומטיב לרעים ולטובים, רק תשובה ע"י חרטה וקבלה בלב תשובה כזה אולי לא מספיק על החטאים אלו, וכלשון הרמב"ם דתשובה לעת זקנתו כשאין לו כח וחשק הו"ל תשובה שאינו מעולה, אבל תשובה גמורה באופן שמגיע לאותו נסיון שנפל בו בהעבר, ועכשיו הרי הוא מתגבר וכובש את יצרו מפני התשובה, בודאי תשובתו מועלת ורצוי לפני ה' יתברך.

"ימי השובבים ועוז הדרם", כפי שמכונים מפי רבנן קדישי ימים אלו, כבר בפתח. ימים המסוגלים לתיקון חטאות נעורים, לקבץ נידחים וללקט פזורים. בדורינו שהניסיונות בעיניי קדושה וצניעות קשים הם עד למאוד, פעמים אך נדמה שזה בלתי אפשרי לשמור על "היסוד" שלא ימוט, אולם

עלינו לדעת היטב ולהשריש בקירבנו שאנו נעשה את כל אשר ביכולתנו, וה' יתברך יהיה בעזרנו. דוגמה נפלאה לכך מציינו בפרשתנו. משה רבינו, מושיעם של ישראל, מושם בתוך תיבת גומא על מי היאור, והנה בתיה ביתו של פרעה המלך, יורדת לרחוץ על היאור, וחז"ל מגלים מספרים לנו שעמדה בתיה לטבול בכדי להתגייר! והנה מבחינה היא בתיה, אך התיבה רחוקה והמים עמוקים, מתקרבת בתיה עד היכן שיכולה היא, אך עדיין המרחק רב, כ-שלושים מטר!!! בתיה שכפי הנראה לא למדה שחיה, עושה מעשה שנראה מוזר לכאורה, מושיטה היא את ידה לעבר התיבה הרחוקה כאמור מרחק רב, והנה נעשה נס וידה משתרבת ומתארכת לכשישים אמה.

ואל יתייאש לומר מי אני והוא צדיקים גדולים היו פעם אבל מי אני, כמו שהמשיל החפץ חיים זי"ע במצב השפל בו נתונים בימינו, בעוונותינו הרבים, העניינים הרוחניים, יכול כל אחד ואחד מישראל לעשות עסקים טובים, כביכול, איתו יתברך. אם תמוה בעיניכם דבר זה, אמר ה"חפץ חיים" זצ"ל, אמשול לכם משל: מעשה ביהודי גביר אדיר, סוחר גדול בתבואות, שהיה מתגורר באחת הערים הגדולות ברוסיה, והיה מנהל את עסקי המסחר שלו על פני כל רחבי הארץ. בשעה שפרצה מלחמת העולם בשנת תרע"ד, התאונן לפני ה"חפץ חיים" על מצוקת העתים, ועל שאין הוא רואה ברכה רבה בעסקיו. אף על פי שפרץ מסחרו בארץ, והוא שולח משלוחים גדולים של תבואה, ואף מוסר בעצמו קרונות של חיטים לטחינה - הרי השוק מוצף סחורה, והסוחרים בעצמם מורידים את השער. מלבד זאת יש הכרח למכור בהקפה ובתשלומים לשיעורים. כללו של דבר: עסק גדול שהכנסתו מועטת. לאחר זמן, כשנתחוללה המהפכה, ובעקבותיה בא הרעב הגדול בכל רחבי רוסיה, שוב נפגש אותו סוחר עם ה"חפץ חיים" זצ"ל. וראה זה פלא, פניו של היהודי היו עתה שוחקות, וכל מראהו כאדם שחלקו שפר עליו ביותר. שאלו ה"חפץ חיים" לשלמו ולשלום עסקיו. "ברוך השם, רבי", השיב הלה, "בלא עין הרע, מרויח אני עכשיו יפה". "הכיצד?", תמה ה"חפץ חיים", "הלא כבד עתה הרעב בארץ, אין תבואה כלל בנמצא, כל אסמי הבר נתרוקנו, שפל קול התחנה, ואתה אומר, שאתה רואה ברכה במעשי ידיך, הכיצד? אתמהה!". "דוקא משום כך", השיב לו הסוחר, "הא בהא תליה. לפנים, כשהיו שנים כתיקונן, דרשו האופים קמח משובח. בעלי טחנות הקמח פשיטא, שתבעו אף הם חיטים משובחות, מובחר מן המובחר, כל סחורה שהבאתי להם בדקו בשבע בדיקות, היו מעקמים חוטמם ופוסלים וחוזרים ופוסלים. סביב כל קונה עמדו עשרים מוכרים, וממילא היה העסק בשפל המדרגה. אולם היום כבד הרעב בארץ, כמעט אין מוצאים חיטים למכירה. בשעה שבא אני לסוחר וקומץ תבואה בידי, הריהו חוטפו ממני ממש בעודו בכפי, משלם לי כל מחיר שאני מבקש, ואפילו אינו חש לראות תבואה זו מה טיבה. ממילא היכולת בידי לבקש כל מחיר שנראה לי ולהרויח ממון הרבה". "אם בעסק של קמח ותבואה כך", סיים ה"חפץ חיים", "תורה ומצוות לא כל שכן?". לפנים, בזמן שהיתה גדלות המוחין, כשהישיבות ובתי המדרש היו מלאים מפה לפה - היה "שוק התורה" מוצף סחורה משובחת בלבד, רק תורה לשמה שנלמדה בקדושה ובטהרה, רק מעשים טובים שנעשו בכוונת הלב. אם בא מישהו והוציא ל"שוק" סחורה, שאינה משופרת ביותר, אפילו נמצא בה פסול קל שבקלים - מחשבות זרות בתפילה, תורה שלא לשמה, מצוה בלי כוונת הלב, סחורה כזאת, דורש לא היה לה. ברם, עתה בעוונותינו הרבים, כשהישיבות ריקות מתלמידים ובתי המדרש שוממים מאין יושב, הלומדים נדדו הלכו, ואפילו הם מתמעטים והולכים. עתה הרי שעת חירום היא, שנות בצורת ממש, כל סחורה שמביאים לשוק, מיד היא מתקבלת, ואפילו נחטפת מידיים. תהא זו אפילו תורה שלא לשמה, אפילו שלא בקדושה ובטהרה ביותר, העיקר - סחורה כמות שהיא. ובעד הכל משלמים טבין ותקילין, והשער אינו נמוך ממה שהיה בשעתו לסחורה משובחת ומעולה. ישימו נא איפוא, דבר זה אל ליבם כל אלה שמתעצלים ללמוד תורה, הטוענים כי אין מוחם פנוי וצלול כראוי ללימוד, שאין הם יכולים לכונן ליבם כדבעי, הרי דוקא עכשיו הזמן כשר ביותר לעשות "עסקים" כגון אלה.

ואלה שמות בני ישראל הבאים (א, א). מדוע הוכתר הספר השני של התורה בשם שמות, לכאורה הטעם הוא, שספר זה פותח במילים 'ואלה שמות בני

ישראל', אבל דבר זה צריך ביאור, שהרי התיבות הללו, אינו מבטאות את מהות הספר, הן בעניני הגלות ויציאת מצרים, והיה מן הראוי לתת לו שם המורה על עיקרי הספר. ומדוע נבחר דייקא לשון של 'שמות', אלא הבאור הוא, שמו של ספר 'שמות' נתן לו, כדי ללמדנו ששנים עשר השבטים הגיעו, כל אחד ואחד מהם, לדרגה האישית הגבוהה ביותר אליה היו מסוגלים להגיע. כל אחד, לפי שמו ומעלתו, הגיע לידי מצוי כוחותיו בצורה נעלה יותר מכפי שהיו בארץ ישראל, וכיון שלימוד גדול יש בדבר, בחרו דוקא בשם זה. ואם השבטים הצליחו להגיע למירב כוחותיהם אף גם בהיותם בארץ מצרים, ילמד מכך אדם להמשיך לשפר את כל כוחותיו, ואל יחשוב שכבר פיתח את כל הכשרונות הטמונים בו. ובאמת, אי אפשר לדעת לאן מסוגל כל יהודי להגיע, גם כזה הנחשב בעינינו לפשוט שבפשוטים. הגאון רבי מנצור בן שמעון זצ"ל רגיל היה לספר את סיפורו של אברהם מוכר הירקות מהעיר לובלין, פעם אחת ישב המרא דאתרא של לובלין, המהרש"ל, והתעמק בשאלה קשה שהתעוררה לו בסוגיא עמוקה בש"ס, ולפליאתו הוא שומע את מוכר הירקות, שהתגורר בדחרה מתחתיו, מבאר ומברר את הסוגיא בצורה נפלאה עד שכל הקושיות נפשוטו מאליהן והכל נהיר וברור. יהודי זה הסתיר את עצמו במשך כל השנים, אולם עתה הבין המהרש"ל, שמדובר ביהודי בעל דרגות מופלאות, ירד המרא דאתרא אל אברהם מוכר הירקות, ובקש ממנו לגלות לפניו את ידיעותיו בתורה. אך הירקן סרב, משראה הרב של לובלין ככה, ציוה עליו במפגיע, מתוקף מעמדו וסמכותו כרבה של העיר הגדולה, לספר לו מי הוא ומה הוא. למשמע הציווי נכנע המוכר וגלה לו בסוד את דרגתו האמיתית, אבל בקש ממנו שלא לפרסמו ברבים, המהרש"ל קיים את ציוויו של מוכר הירקות, אך בצאתו מנהו כיוורשו ברבנות לובלין. לאחר פטירתו של המרא דאתרא, נדהמו פרנסי הקהילה, בראותם את דבר המינוי כתוב בצוואה, שחור על גבי לבן, הם נגשו אל הרוכל, שכאמור, היה ידוע בכל העיר כיהודי פשוט, והראו לו את כתב הצוואה, בתחילה נסה להתחמק וסרב לדבר על כך, אבל משראה שאין לו מנוס, נכנע והלך אחרי הפרנסים שהילבשוהו במדי המלכות של המרא דאתרא, ראו, אמר רבי מנצור זצ"ל לבניו, מה יכול לצאת ממוכר ירקות, ראו וקחו מוסר לאלו דרגות מסוגל יהודי פשוט להגיע.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). מפרש רש"י: "אף-על-פי שמנאן, חזר ומנאן, להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים". נשאלת השאלה: מדוע נמשלו בני ישראל דווקא לכוכבים? מסביר זאת בעל ה"שפת אמת": בני ישראל חיבים לדעת כי השם יתברך אוהב אותם, וכשם שברא את הכוכבים כדי שיאירו את חשכת הלילה, כך ברא אותם כדי שיפיצו את אור האלוקים ויחדרו למקומות החשוכים והאפלים ביותר, שזהו תפקידם בעולם - להיות אור לגויים. ואפשר לראות בזה גם רמז באופן שלילי: כשהכוכבים מתנגשים ביניהם, קורה אסון וחורבן. גם כאשר שני יהודים רבים ביניהם, עלולים הם להביא חורבן על עצמם ועל סביבתם. הסבר נוסף מדוע נמשלו ישראל לכוכבים: כשם שלכל כוכב תפקיד מיוחד, כך גם בעם ישראל - לכל אחד תפקיד מיוחד. מסופר על רבי טרפון, שכיבד את אמו מעל ומעבר, עד שהיה שם את כפות-ידיו תחת רגליה היחפות, כדי שלא תרגיש את קור הרצפה עד שתנעל נעליה. וכשפעם חלה רבי טרפון, הלכה אמו אל החכמים ובקשה עליו רחמים בזכות כבוד-אם שנהג בה, שנאמר בו: "למען יאריכון ימיך". אמרו לה חכמים: "אמנם זכה לכבוד אם רב, אולם אפילו לחציו של עשו עדיין לא הגיע". נשאלת השאלה: האם כך מנחמים את הנמצאת בצער ובצרה? אלא כונתם היתה להסביר לה שרבי טרפון, על פי רוח קדשם - תפקידו בעולם היה לקים כיבוד הורים בשלמות, ולשמש בכך דוגמה לדורות הבאים, ואם קים כבר את המצוה בשלמות - אין סיבה שימשיך ויחיה, שהרי סיים את תפקידו. אבל היות שראו שהוא נמצא עדיין בחצי ימיו, אמרו לה שאפילו חציו לא קיים, וודאי עוד ימשיך לחיות ויתרפא בע"ה, ואכן זו נחמה.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). יעקב ועשו, שניהם נכדי אברהם אבינו, שעל בניו נגזר שעבוד ארבע מאות שנה במצרים. מדוע נמלט עשו מהגזרה, וישב בשלוה בהר שעיר, ואילו

יעקב ובניו ירדו לבדם למצרים, להשתעבד ולהתענות, הדבר יובן במשלו של הגאון רבי דוד עדן זצ"ל, מרבני ג'רבה, בשם הספר "קול אומר קרא" משל לאיכר בעל נחלות מרובות. קרא לבנו ולבנו החורג שגדל אצלו ואמר להם: "הריני מפקידכם על נחלה פלונית. חרשו ועדרו, השקו וזבלו, נכשו וזמרו, אל תחסכו כל מאמץ! אני אעבד בחלקות האחרות, ולתקופת הימים, אבוא לראות את פרי עבודתכם". והנערים, נערים. בלו בטוב ובנעימים והזניחו את השדה. לא חרשו ולא זרעו, לא עבדו ולא עבדו. הגיע האב וראה שהובירו את השדה, קצף ורגז. הורה לבן החורג לשוב מיד אל הבית, אין זו עבודה בעבורו. רץ הבן החורג. קל רגלים, שמח שנפטר מעונש. פנה האב אל בנו והפליא בו מכותיו הכה ופצוע. כה נאמנות היו המכות, עד שמשרתו אזור עז להתערב: "הן תאמר לי. אדוני, היכן היושר והצדק, הרי שניהם פשעו ושניהם הובירו את השדה. מדוע לאחד מחלת לבנך החורג דוקא, ואילו את בנך יחידך, עצמך ובשרך, מכה אתה כל כך", נפנה האב מבנו החבול והמיבב ואמר: "איך לא תבין, הרי השדה נותן חיים לבעליו, פרנסה ומזון. בני החורג תוגת אמו הוא, אוכל לחם חסד על שולחני. ניסיתי ללמדו להרויח את לחמו, אם מאן ענינו הוא. אני, מה אכפת לי, אבל בני יחיד, עצמי ובשרי, מחובתי ללמדו אמנות ולהעמידו על רגליו, ואם אינו מבין בטובות, אכזבו במלמד הבקר". וזהו שנאמר (דברים ח, ה): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלקיך מיסרך". לפיכך, נתק עשו עצמו ממורשת האבות, "ישראל מומר" הוא (קדושין יח). ילך לו באשר ילך, "יעקב ובניו ירדו למצרים" להזדכך לקראת קבלת התורה.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). מובא במשכיל לדוד, מדבר קדש יעקב ועשו, שניהם נכדי אברהם אבינו, שעל בניו נגזר שעבוד ארבע מאות שנה במצרים. מדוע נמלט עשו מהגזרה, וישב בשלוה בהר שעיר, ואילו יעקב ובניו ירדו לבדם למצרים, להשתעבד ולהתענות, הדבר יובן במשלו של הגאון רבי דוד עדן זצ"ל, מרבני ג'רבה, בשם הספר "קול אומר קרא" משל לאיכר בעל נחלות מרובות. קרא לבנו ולבנו החורג שגדל אצלו ואמר להם: "הריני מפקידכם על נחלה פלונית. חרשו ועדרו, השקו וזבלו, נכשו וזמרו, אל תחסכו כל מאמץ! אני אעבד בחלקות האחרות, ולתקופת הימים, אבוא לראות את פרי עבודתכם". והנערים, נערים. בלו בטוב ובנעימים והזניחו את השדה. לא חרשו ולא זרעו, לא עבדו ולא עבדו. הגיע האב וראה שהובירו את השדה, קצף ורגז. הורה לבן החורג לשוב מיד אל הבית, אין זו עבודה בעבורו. רץ הבן החורג. קל רגלים, שמח שנפטר מעונש. פנה האב אל בנו והפליא בו מכותיו הכה ופצוע. כה נאמנות היו המכות, עד שמשרתו אזור עז להתערב: "הן תאמר לי. אדוני, היכן היושר והצדק, הרי שניהם פשעו ושניהם הובירו את השדה. מדוע לאחד מחלת לבנך החורג דוקא, ואילו את בנך יחידך, עצמך ובשרך, מכה אתה כל כך", נפנה האב מבנו החבול והמיבב ואמר: "איך לא תבין, הרי השדה נותן חיים לבעליו, פרנסה ומזון. בני החורג תוגת אמו הוא, אוכל לחם חסד על שולחני. ניסיתי ללמדו להרויח את לחמו, אם מאן ענינו הוא. אני, מה אכפת לי, אבל בני יחיד, עצמי ובשרי, מחובתי ללמדו אמנות ולהעמידו על רגליו, ואם אינו מבין בטובות, אכזבו במלמד הבקר". וזהו שנאמר (דברים ח, ה): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלקיך מיסרך". לפיכך, נתק עשו עצמו ממורשת האבות, "ישראל מומר" הוא (קדושין יח). ילך לו באשר ילך, "יעקב ובניו ירדו למצרים" להזדכך לקראת קבלת התורה.

מדיני ספור יציאת מצרים בליל הסדר, שנתחיל בגנות ונסיים בשבח. "מאי בגנות, מתחלה, עובדי עבודה זרה היו אבותינו" (פסחים קטז). ומדוע, באמת, יש להתחיל מתרח אבי אברהם, הגאון רבי סלימאן מנחם מאני זצ"ל, רבה של חברון, השיב על כך במשל. מעשה בשנים שחלו. בדק הרופא את האחד, ורשם לו תרופות קלות. בדק את השני, רשם לו תרופות יקרות שבעתיים, וקצב לו טיפול מורכב ומסובך לאין ערוך. נחרד הלה ושאל: "איזה מחלה אבחנת בי? נדמה היה לי, שחליתי במחלה שחלה בה חברי" ענהו הרופא: "אמת נכון הדבר. שניכם חולים באותה מחלה". "אם כן", התקומם, "מדוע קצבת לי תרופות יקרות כל כך, וטיפול ממשך כל כך", "אמר לך", ענהו הרופא. "הכרתי אתאמך עליה השלום, שאותה מחלה

קיננה בה, הריהי איפוא תורשתית ומשרשת כן, ויש צורך בטיפול קשה, מורכב וממושך כדי לעקרה מן השורש", והנמשל: לו היינו מתחילים את סיפור יציאת מצרים מן האבות הקדושים וירידת השבטים למצרים, כמו שמתחילה כאן הפרשה, היינו תמהים כיצד הידרדרו ישראל בתקופה כה קצרה למ"ט שערי טומאה, ומדוע הוצרכו לתרופות כה יקרות, כשדוד מערכות הטבע, למען ידעו כי לה' הארץ. לפיכך, מקדימים אנו ופותחים בגנות, מספרים שהתקשו אבותינו לפרוש מעבודה זרה משום שהיתה זו מחלה תורשתית, שקננה בהם מתרח אבי אברהם. וגם אם במשך דורות דכאוה אבותינו הקדושים, הרי בהיותנו במצרים, שבנו ונדבקנו בה. לפיכך, נצרכנו לתרופות היקרות כל כך של עשרת המכות, להתבונן בהן ולהפיק מהן את לקח האמונה, עד שנרפאונו כליל בלכתנו אחרי ה' אלוהינו במדבר, בארץ לא זרועה, בבטחון איתן ומוחלט (ממני פריך). ובאותו ענין, מעשה בחכם שנקלע למקום אחד ביום תענית, ושמע בבית הכנסת שמתפללים קוראים מעומק הלב: "אלקי תרח, עננו. אלקי אברהם, עננו" עוד הוא חושב להסותם, שמע שהם מתחננים: "עשה למען תרח". אמר להם: "הסו, וכי לא אמרתם בהגדה של פסח: 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים', ואיך מלאכם לבכם לשתפו עם הצדיקים הגדולים ולבקש להושע בזכותו", ענוהו: "יפה לך שתיקתך מדוברך, הזהר שלא תכזה בגחלתו. יש לנו חכם ישיש ופיו מפיך מרגליות, וכבר דרש לנו, כי תרח היה שקול כמשה, אהרן וגד", שחק החכם ואמר: "איך לא תבינו אל דברי חכמים וחיזותם, כי תרח בגימטריא שוה למספר משה, אהרן, גד, אין זה אלא לחדודא בעלמא, מפני שהיה הפכם בצד הטומאה" נבוכו, והכירו בטעותם. הלך החכם אצל רבם הישיש, וסח לו כיצד טעו בדבריו. אמר לו: "זהו שהורתה המשנה: 'אל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע' (אבות ב, ד). כלומר, אל תאמר בפני הקהל דבר חדוד, ותסמך על כך שאי אפשר שיקבלוהו כפשוטו, 'סופו להשמע', יתכן שתפתע כאשר יקבלו את הדברים כפשוטם". לפיכך, יש להבהיר בפני השומעים הבהר היטב מהו הפשט ומהו הדרש והרמוז, החדוד והחידה.

מובא בספר "מזקנים אתבונן", ואלה שמות בני ישראל (א, א). שמעתי ממרן הרמ"ח זי"ע. פעם נסע אחד להרה"ק רבי שלמה מראדומסק זי"ע, וחולה אחד מעירו ביקש הימנו שיזכירו אצלו. כשהגיע לראדומסק נכנס להרה"ק ונתן פיתקא על שמ עצמו, וכשרצה להזכיר את החולה הנ"ל שכח את שמו, ועמד כך משך זמן בנסותו להזכר בשמו ולא עלתה בידו, ונצטער מאד. ושאלו הרה"ק מדוע הוא מצטער כ"כ, ענה לו האיש שחולה אחד ביקש ממנו שיזכירו אצלו ושכח את שמו. אמר לו שינסה להזכר בעצמו, ועמד זמן ארוך ולא עלתה בידו להזכר בשמו בשום אופן. ואז שאלו הרה"ק שמה שמו כן וכך, ונקב בשמו הנכון של החולה ונוכר הלה שבאמת שמו כן, והביע הלה את פליאתו, וביאר לו הרה"ק כי בתורה כתיב "ואלה שמות בני ישראל" ושם נכללו שמות בני ישראל עד סוף כל הדורות ומי שיש לו עינים זכות יכול לראות כל השמות.

כתוב בשיחתן של עבדי אבות, ואלה שמות בני ישראל (א, א). בספרים הק' מבארים שבני ישראל החזיקו את עצמם בזכות שלא שינו את שמם לשונם ולבושם. ויש להוסיף עובדא שלא לשנות מהלשון שפעם ישב הגה"ק הברוך טעם זי"ע, באסיפת גבירי ונכבדי עירו, והיה ביניהם הגביר הלמדן ר' איציק טויבער, והברוך טעם אמר למשמשו שיביא לו לעשן הלולקע צובאך (כלי מקטרה בלשון זשארגאן), ונטה הרי איצק הנ"ל א"ע ולחש באזני הברוך טעם, שלא נאה במסיבה זו לדבר בלשון זשארגאן, ומוטב שיאמר כמדברים בשפת אשכנז "פייה-רעער", נכנה הרב בהתרגשות מוטב לי לוותר על כסא הרבנות בלייפניק מאשר אצטרך לשנות מלשון הנהוגה בין יהודי מולדתו. וכששמע הרה"ק מהר"א מדזיקוב זצ"ל סיפור הזה, אמר: עכשיו אני מבין מה שזכה הברוך טעם להעמיד רבנים וצדיקים.

מובא ב"בן איש חי", ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). מדוע הקדים הקב"ה את גלות מצרים לפני שלקחנו לו לעם, הדבר יובן, אם נקדים ונספר מעשה, מעשה בעשירי אחד, שגדל יתום בתוך ביתו ופרנסו באכילה, בשתיה ובמלבוש, בכבוד וברוחה, כאחד מבניו

ממש. פעם ישבו בני המשפחה לסעודה, והגיע עני אחד שבקש צדקה. נכמרו עליו רחמי העשיר, והעניק לו מאה זהובים. נרעש העני מן המתנה הגדולה, שהרי לא שער בדעתו שיקבל יותר מזהוב אחד. על כן פתח את פיו בדברי הלל והודיה, שיר ושבחה, וגם בצאתו מן החדר לא פסק פיו מברכות, ובלכתו ברחוב המשיכו הברכות להשמע מפיו בקול רם. התפעלה רעיתו של העשיר מריבוי הברכות, ואמרה לבעלה: "הבט נא וראה. עני זה קבל מידך מאה זהובים ואינו פוסק מלשבח אותך. ויתום זה, הגדל בביתנו כבר עשרים שנה, והוצאנו עליו אלפי זהובים לא שמעתי מפיו אפילו מילה אחת של תורה וברכה" חייך העשיר ואמר, "הנה אראה לך את התשובה לשאלתך". קרא האיש ליתום ואמר לו: "עד עתה החזקתי אותך בבית, וכל מחסורך היה עלי. עתה גדלת, וביכלתך לדאג לעצמך. לך לדרכך לחיים ולשלום" נשק היתום לבעל הבית, ויצא אל הרחוב בכתנתו לגופו. לא היה בידו כסף לשכר דירה, ואף לא פרוטה לקנות אוכל. איש לא נאות להלוות לו כסף, ואלף צרות סבל עד שהשיג ככר לחם בהלואה. הוא ישן בקרן רחוב, ובבקר השכיר את עצמו לשאת סלי קונים בשוק לבתייהם תמורת כמה פרוטות. שלושה ימים נוראים עברו עליו, וכבר שאל את נפשו למות. לפתע הגיע אליו שליח מהעשיר המאמץ, והביאו אל אדוניו. פנה אליו העשיר ואמר לו: "שב עמי כבראשונה, ותהיה כאחד מבני הבית" שמח היתום שמחה רבה, ודמה בנפשו כאילו נולד מחדש. ברב שמחתו, פתח את פיו והתחיל לברך את מיטיבו בשפע של ברכות, שלא פסקו כל עת האוכל, ועל כל כף של תבשיל שהכניס אל פיו היה מודה ומהלל על החסד שעשו עמו. גחן העשיר ולחש לאשתו: "הנה לך תשובה לשאלתך, העני הוא קוה לקבל זהוב אחד וקבל מאה התחיל לשבח ולהודות. ואלו יתום זה, אשר גדל בביתנו, ראה את כל טובותינו כמובנות מאיליהן ביותו רגיל אליהן, ולא העלה בדעתו להודות עליהן. רק לאחר שגרש מן הבית, טעם את טעמו של הרעב, חוה את השנה על הקרקע ואת דקדוקי העניות, וראה שכשלעצמו אין לו מאומה אז החזרתיו למעוני. או אז, נוכח לדעת כמה טובה מושפעת עליו כאן, והכל חסד ונדבה. לכן הוא מודה ומשבח, מפאר ומרומם". עתה מובן, מדוע הוריד הקב"ה את עם ישראל לגלות מצרים ושעבדם, בטרם לקחם לו לעם. אם היו ממשיכים להתגורר בארץ כנען, ונהנים מטובתה של ארץ זבת חלב ודבש, לא היו מעלים על דעתם שיתכן אחרת, ולא היו מודים לה' על רוב הטובה, והיה מתעורר עליהם קטרוג גדול, חלילה. לכן הגלם הקב"ה למצרים בחסר כל, בארץ לא להם, ושם מיררו את חייהם בחמר ובלבנים ובכל עבודה, וראו, שאין להם כלום לא בגשמיות ולא ברוחניות. והנה לפתע פתאום זרח אור גאלתם ככוכב, והם מחלצו מעבדות לחרות, ומשעבוד לגאולה, וזכו בבת אחת לרב ברכה וטובה ועושר וכבוד, והנחילים הקב"ה ארץ חמדה טובה ורחבה ובתים מלאים כל טוב. או אז, הודו ושבחו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו.

ולכן צריכים להתחזק באופן שלא נצטרך לחכות עד שח"ו יצטרכו ללמד אותנו להודות ע"י דרכים לא קלים, אלא כשזה הולך לנו טוב והכל למישרין לזכור להודות ולהלל לשמך הגדול.

מובא ביוסף דעת, טוב רואי, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). הזמן שנקצב לגלות בני ישראל בארץ לא להם היה ארבע מאות שנה. מה עשה הקדוש ברוך הוא, חשב את הקץ באופנים שונים, חישב את הזמן מלידתו של יצחק אבינו. או שקושי השעבוד השלים את הזמן, או שהריבוי העצום של בני ישראל פרש את הנטל על פני נפשות רבות יותר. כך קוימה הגזרה, ובפועל נצלו ממנה. כמעשה שהיה בגאון הקדוש רבי חיים אבולעפיה זצ"ל, שעלה לארץ הקודש להשתטח על קברות הצדיקים נוחם עדן. כשבא לטבריה, שהיתה שוממת מיהודים, שלח את משרתו לקנות בעבורם פרות למאכל. סבבוהו פרחי הגויים והחלו לסקלו באבנים עד שפך דם. זעק השמש בשפה הטורקית, והפרחחים התקלסו בו בערבית. עבר שם אדם שהבין את שפתו, ואמר לו בטורקית, שמנהיג הפרחחים הוא בנו של השיך עומר, שר העיר. התכוון האיש להרתיעו מלהתלונן, אבל השמש המוכה והחבול שם פעמיו אל ארמון המושל וקבל באזניו על מעשי בנו. מראה התיר החבול, זב הדם, הרעיש את השיך שנשבע, כי ייסר את בנו במאה שבטים, כששמע מהשמש, שהוא מלוה את רבה של אימיר, שלח

מיד להביאו כדי לקבל פניו בכבוד הראוי. יצאו משרתי השיך מבוהלים להביא את הרב אל המושל. נפעם המושל מהדרת פניו ומהוד קדושתו של הרב, והרב נרעש מהדם השותת ממשרתו. סח לו המושל על תעלולי בנו, והודיע, שבנו יבוא על ענשו. כבר נשבע להכותו במאה מקלות, ידע הרב את מאמר חז"ל, כי יש להזהר בגוי קטן, העלול להגיע למלכות, ומי יודע מה יעולל ליהודים כאשר יעלה על כס השלטון, ואף ידע, שהשיך לא יפר את שבועתו. הורה להביא את ד'אהיר, בן השיך. העלם הובא, ואביו הוכיחו על פניו. הודיעו, כי נשבע להכותו מאה מקלות. חורו פניו של הבן. הורה הרב להביא מאה מקלות, וחווורונו גבר שבעתים. המקלות הובאו, והרב הורה לאגדם יחד. אגדם, והרב נשא את החבילה והניחה על שכם הנער, באמרו לשיך, 'הנה נתקיימה שבועתך, להנחית על גב בןך מאה מקלות'. אורו פניו של השיך, שיכול היה לקיים שבועתו בלי להזיק לבנו יחידו. גם הבן, ד'אהיר, הכיר טובה לרב על שהציל את נפשו ממות. ולאחר עלותו על כס המושל, קרא לרב לעלות לטבריה ולחדש בה את הישוב היהודי כימי קדם.

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו." לכאורה יש להקשות מפני מה הוסיפה התורה תיבת "שמות", ולא כתבה בקיצור: "ואלה בני ישראל העולים מצרימה"? אלא שכידוע, שבכל עיר מחוז במדינת פולין קיים בית סוהר, הקיים במיוחד "לעברייני ניקיון", אלו שלא מילאו חובתם לנקות את קטע הרחוב הסמוך לביתם. ובשביל אלו קבעו בית כלא מיוחד לבל יאלצו לשבת בצוותא עם גנבים ושודדים. אולם פיקחים שבהם מה הם עושים? באים ומשחדים את ראש בית הסוהר, זה כותב את שמם בספר הרישום כאילו נכנסו למאסר, וכעבור הזמן המיועד לשחרור - שב ורושם אותם כמי שיוצא לחופשי. כך שבינתיים במשך כל אותו הזמן הם נהנים מהחופש בביתם. ללמדך, שאם נגזר על האדם מאסר בבית האסורים או ירידה לגלות - אפשר ואפשר שרק שמו יבצע את גזר הדין, ואילו הוא עצמו יהיה חופשי לביתו. בני ישראל הבאים מצרימה, אף הם נהגו כך, הם נרשמו בשמותיהם כמי שנכנסו לגלות, אבל הם עצמם בכל מהותם היו - בני חורין. שכן אמרו חז"ל: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". וכיון שהיו דבוקים בהשי"ת ובתורתו - ממילא היו "משוחררים" מעול הגלות. וזהו שנאמר: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" - דווקא שמות. לתורה הייתה כוונה מיוחדת בזה, להשמיענו בראשית הגלות של ישראל, שכל יהודי היושב בגלות הארוכה הזו, הגם שבאופן רשמי הוא אסור בבית הסוהר הגדול הזה, ששמו גלות, אבל אם ירצה לשבת בביתו ולעסוק בתורה הרי הוא בן חורין, אדון לנפשו ואין עול הגלות מדכא אותו כלל. הרי כאילו רק שמו נאסר ונכלא, והוא עצמו פטור מהגלות הגשמית בלא כלום, ונותר חופשי בד' אמות של הלכה. וכמו כן עצם יציאת בני ישראל ממצרים אין הוא שבח כה גדול, כי עבור הקב"ה בורא כל העולמות - אין כל רבותא בכך שהוציא עם שלם ממצרים חרף המכשולים שהערים פרעה בדרכם. ההודאה המיוחדת הינה על כך שיצאנו ממצרים ממיצרי החומר, וקיבלנו את התורה הקדושה להיות בן חורין. ואומנם אם נתבונן איזו חירות יש לאדם מהרחוב? הרי הוא עובד כל היום, אח"כ מגיע הביתה ומשתעבד לטלוויזיה, ואח"כ טס לקפריסין. האם הוא חופשי? מה פתאום! הוא עבד לתאוותיו. כשמתעוררת בו התאוה, הוא לא יכול לעמוד כנגדה. האם זה בן חורין? כשבני ישראל היו שקועים במצרים בתוך התאוות, והקב"ה הוציאם מעומק זוהמת התאוות להיות בני חורין באמת! על כך אנו משבחים.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה... ראובן שמעון (א, א-ב) אומר רש"י: אף על פי שמנאן בחייהם בשמותם, חזר ומנאן במיתתן. הקב"ה מונה וסופר להודיע חיבתו שנמשלו לכוכבים. שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם. שנאמר בישעיה: "המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא". להודיע חיבתו של עם ישראל שנמשלו לכוכבים. אמר הרב ישראל מאיר שושן שליט"א: הסבא מסלבודקה היה אומר דבר נורא. מדוע נמשלו עם ישראל דוקא לכוכבים? כי ידוע שבבריאת העולם הכוכבים האירו. הדבר תמוה, אם השמש האירה, והירח האיר - מהי תועלתם של הכוכבים, שאורם כה חיוור ומועט? אלא הקב"ה אמר ללבנה שתמעט את עצמה, כי

'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד'. מיעטה הלבנה את עצמה, והקב"ה הרבה צבאה בכוכבים כדי לפייסה.

עומדת לה הלבנה שהיתה בשיא הזריחה והיכולת להאיר, ומנמיכה את עצמה. הולכת הצידה, כביכול, היא פגועה. מיד יצר בורא עולם יצירה של כוכבים, שלכאורה אין מהם שום תועלת. כל תכלית בריאת הכוכבים היתה לפייס את הלבנה. עם ישראל נמשלו לכוכבים, שכל מטרתם הינה לפייס. גם הכוכבים, לא בשביל עצמם נבראו. ליהודי יש תפקיד באהבת ישראל שבו – לפייס את השני. גאון המידות היה רבי איסר זלמן מלצר, תלמידו של רבי חיים בריסקער, סגן ראשי הישיבות. בשנת תשי"ד, פחות מחודש אחרי החזון איש, נפטר ר' איסר זלמן בשם טוב ובשיבה טובה. הספדים רבים נערכו אחריו בכל עולם הישיבות. גם בישיבת חברון נערך מספד גדול לזכרו של גאון הדור רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שהיה גיסו של ראש הישיבה רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל. אחד מן המספידים היה רבי משה חברוני, שהיה חתנו של רבי משה מרדכי ואחיין של הנפטר, והוא סיפור סיפור שארע עמו: היה זה בשנת תש"ח, כשש שנים לפני הפטירה, עוד לפני קום המדינה. בירושלים נערך אז עוצר. משש בערב עד שש בבוקר אסור היה לצאת מן הבית. מי שיצא – הסתכן בהריגה או במעצר בחדש לריגול... רבי משה חברוני היה אז אברך צעיר. לילה אחד, ישב בביתו בשעה מאוחרת מאוד והכין את השיעור למחר. לפתע נשמעו דפיקות בדלת. הרב זינק בבהלה לדלת ושאל בחשש: "מי שם?". קול חלש נשמע מעבר לדלת, קולו של רבי איסר זלמן: "דער פטר, הדוד, הדוד..." בזריזות פתח רבי משה את הדלת, כשתרטיטי אימה מתרוצצים במוחו, מי יודע מהו הדבר הנורא שגרם לדודו הזקן להטריח עצמו בשעת לילה כה מאוחרת, תוך סכנת נפשות עצומה ממש. אך בפתח עמד רבי איסר זלמן כשחיוך גדול שפוף על פניו, והוא מרגיע: "אל דאגה, הכל בסדר, אבל יש לי איזה רמב"ם קשה, סתירה ברמב"ם, אני חייב פשוט! ידעתי שאתה ער כעת ומכין את השיעור, מסתמא יהיה לך איזה פשט בשבילי!". "בשביל זה הגיע גדול הדור, בשעה כה מאוחרת תוך הסתכנות עצמית", הספידו הרב חברוני, "כזו אהבת תורה עצומה היתה לו!" והוא ממשיך בסיפורו: "כמובן, מיהרתי להכניסו לביתי, והוא הציג בפני את הסתירה. אכן, הסתירה היתה קשה מאוד! עיינתי ברמב"ם במשך כעשר דקות, ולבסוף, עלה לי רעיון לתירוץ. אמרתי לו את החילוק, ורבי איסר זלמן היה מאושר. הוא נישק אותי ברוב התרגשות, באומרו: "אה! עכשיו סדרת לי את העניין!" הוא נשאר ללמוד בביתי עד תום העוצר בשעה שש בבוקר, נפרד לשלום והלך".

סיפור נפלא של אהבת תורה עד כלות... אך מה באמת עמד מאחורי הסיפור? לא ידע רבי משה חברוני עד יום מותו... רבי איסר זלמן מלצר חיבר ברב גאונותו את הספר "אבן האזל", המכיל שמונה חלקים. החלק האחרון של ספרו החשוב, חלק ח', התעכב בהמתנה לדפוס זמן רב, כשנה וחצי המתין חלק זה לצאת לאור. ערב אחד, התפלל הרב תפילת מעריב בבתי ברדיא, סמוך לביתו, השעה היתה חמש וחצי בערב, ובחורף ניתן היה להתפלל ערבית. הגבאי רזז את המתפללים שהתעכבו בבית הכנסת, עוד מעט מתחיל העוצר ואסור שאי מי ישאר בבית הכנסת. בעל בית הדפוס, שהיה גם הוא בין המתפללים, ניגש לרבי איסר זלמן ובישר לו: "כבוד הרב, מחר 8 בבוקר אפשר להביא את הכתבים, מתחילים להדפיס את הספר, הגיע התור של הרב!" בשמחה מיהר הרב לביתו, לקח את תכריך הכתבים, הוסיף, תיקן, מחק וסיים את ההגהות האחרונות. השעה היתה 12:30 בלילה. לאחר שעבר על כל הסוגיות מתחילה ועד תום, פנה לרבנית ואמר: "אינני יכול להדפיס מחר את הספר!" "למה???" נדהמה הרבנית, "לאחר שחייבת זמן כה רב? הרי אם לא תדפיס אותו מחר, מי יודע מתי יגיע שוב תורך?" "אכן, את צודקת", ענה הרב בצער, "אבל איני יכול להדפיס! אסביר לך למה. בספר מופיעה קושיה מחתנו של גיסי הגאון רבי אהרן כהן, ראש ישיבת חברון, במקום נוסף בספר מופיע תירוץ שתירץ לי חתנו של גיסי, הגאון רבי יחזקאל סרנא, ראש ישיבת חברון. כעת, אני נוכח לדעת שרבי משה חברוני אחייני לא מופיע בספר. חוששני שאם אדפיס כך את הספר, ישאלו הנכדים ברא הזמן 'מדוע רק סבא שלנו לא מופיע בספר?' וזו תהיה עוגמת נפש גדולה עבורו, ואם לאדם אחד תהיה עוגמת נפש מהדפסת הספר, איני מעוניין בהדפסתו! מוטב אגנוז את הספר ולא אצער יהודי

בהוצאתו!". הרב שקע בהרהורים. לפתע עלה בדעתו רעיון נפלא. "יש לי פה סתירה ברמב"ם", קרא ר' איסר זלמן, שבמוחו עלו מיד לפחות עשרה תירוצים המתאימים ליישב את הסתירה, "אכנס אל ר' משה חברוני, שודאי ער עדיין ומכין את שיעורו, והוא הרי ת"ח גדול, ודאי יצליח ליישב את הסתירה, אזי אוכל להכניס את תירוצו בספר היוצא לאור". וכך עשה. בשעה מאוחרת בלילה, בזמן העוצר הוא רץ לביתו של האחין, הציג את הסתירה וקיבל את התירוץ המבוקש. בבוקר, שב רבי איסר זלמן מאושר לביתו, וכתב בספר: "ותרץ לי חתן גיסי, הגאון רב משה חברוני, ר"מ ישיבת חברון, והדברים נפלאים ומאירים". מסירות הנפש העצומה שגילה הרב בזמן סכנה היתה בעיקר בשביל לא לפגוע ביהודי.

נמשלו ישראל לכוכבים – מה הכוכבים הגיעו לפייס, כך יהודי נועד, אך ורק לפייס, לאהוב ולכבד – כל יהודי ויהודי. זו היתה משנת חייו של רבי איסר זלמן – כבוד הזולת. חובה עלינו להתחזק ב"ואהבת לרעך כמוך", לאהוב את השני, לחדד את הרגישות, שחלילה לא תהיה פגיעה בזולת, ואז נזכה בעז"ה ל"זה כלל גדול בתורה".

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). ביאר הגר"ח מבריסק זצ"ל במדרש איתא הדא הוא דכתיב חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר וכו', ללמדך שכל המונע בנו מן המרדות, סוף בא לתרבות רעה. פעם אחת נכנס אחד מהבעלי בתים בעיר בריסק לבית מרן הגר"ח, ולגד עיניו ראה את מרן הגר"ח מכה מכות נמרצות את בנו הגרי"ז, והוא עונדו ילד קטן וחלוש. מיהר האיש לגעור ברב דמתא והפציר בו לחדול מלהכות את בנו. כעבור כמה שנים נכנס אותו בעל הבית לבית מרן הגר"ח. ראה האיש את מרן הגר"ח משוחח בדברי תורה עם בנו הגרי"ז. התקרב האיש אל השניים, ושמע את הגרי"ז מחדש חידוש בלימוד לפני אביו הגר"ח. הנהן הגר"ח בראשו לאות הסכמה ושיבח מאוד את הדברים. לאחר שסיים את דבריו, ציווה הגר"ח על בנו לצאת מן החדר, ואז פנה אל אותו בעל הבית ואמר, הזוכר אתה את המכות שהייתי את בני ואשר לא היו לרוחך. דע לך, כי החידוש שחידש עתה בני, הוא מכס אותן המכות, ובלעדיהן לא היה מגיע לך.

ואלה שמות בני ישראל (א, א). ביאר החתם סופר סדר השמות הם: בפסוק ב' ארבע בני לאה ובפסוק ד' ארבע בני השפחות, וביניהם בפסוק ג' נכתבו השמות של יששכר שמרמז על לומדי תורה כמש"נ "מבני יששכר יודעי בינה" זבולון שמרמז על חסד של החזקת תורה ובינימין שמרמז על העבודה בביהמ"ק שנבנה בחלקו, לרמז על ג' דברים שהעולם עומד על התורה ועל העבודה (קרבתנות) ועל גמילות חסדים.

ואלה שמות בני ישראל הבאים (א, א). ביאר הרב מנדין זצ"ל סופי תיבות של ואלה שמות בני ישראל הבאים הם. 'תהלים' לרמז, שכל הצרות והמצוקות, מצרים, יש להשתמש בספר התהלים ועל ידי כך תבוא הישועה.

ואלה שמות בני ישראל הבאים (א, א). מובא בכרם הצבי מדרך העולם שהבנים הקטנים נמשכים אחרי אביהם ומקבלים דבריו, מה שאין כן כאשר יגדלו ויהיו לאנשים, וכל שכן כאשר כבר נשאו נשים והולידו בנים וכל אחד בעל הבית לעצמו, והאב כבר נתאלמן ונזדקן ומוטל עליהם לפרנסו, אז יחדלו לגמרי לקבל דבריו, ולפעמים הם נעשים אז המורים דרך לאביהם הזקן, ומלמדים אותו בינה דורשים ממנו לקבל פקודתם, וסיפורה תורתנו הקדושה שבחם של בני יעקב, אף על פי שכבר גדלו ובאו מצרימה איש וביתו, וכבר היו להם בנים גדולים, בכל זאת היה גם אז האב הזקן העיקר ומגדל המאור לכל המשפחה, ולאורו נסעו והלכו. וזהו שאמר ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב [מלת 'את' מורה על דבר טפל שאינו עיקר כדאיתא בבא קמא מא:], כי יעקב היה העיקר והמה היו טפלים לו, 'איש וביתו באו', אף על פי שהיו כבר איש וביתו, וכל אחד מהם בעל הבית בפני עצמו מצויינים בשמותם, וכבר היו שבעים נפש ויוסף היה במצרים משנה למלך ברוב עושר ותפארת מלכים, בכל זאת היו כפופים רק למשמעת האב הזקן אף על פי שכבר נתאלמן ונזדקן היה מוטל עליהם. ומספרים על תינוק אחד ששאל את אביו מדוע כאשר אנכי הייתי ילד קטן

שמחו כל בני הבית בראותם איך אני צועד צעדים אחדים על רצפת הבית פסיעות קטנות כאשר הושטת את ירך לעזרני, ועכשיו כאשר אתה מושיט את ירך לעזור לאבך החולה לצעוד איזה פסיעות קטנות בבית, כל העיניים מלאות דמעה, אמנם כן ענה האב, כאשר האב מחזיק ביד בנו ומלמדו ללכת אז עת לשמוח, מזה שאין כן כשהבן מלמד את אביו ללכת אז אסון נורא הוא וכדאי לבכות.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). ביאר בכתב סופר מדוע אמר הפסוק "הבאים מצרימה", לשון הווה, והרי מזמן באו למצרים, והיה לו לומר "שבאו מצרימה" וכדומה ברם, בא הכתוב לספר בשבחם של השבטים, אשר גם כאשר ירדו למצרים, לא התערבו בגויים ולא למדו ממעשיהם. בצדקתם ובתומתם נשאר עד ליום מותם, ושלמים היו ביום "צאתם" מארץ מצרים, היינו יום מותם, כמו ביום שבו באו למצרים. משום כך חזר הכתוב ומנה אותם במותם, כדי להודיע את חיבתם לפני המקום, וכדי ללמד כי היתה יציאתם מן העולם כביאתם למצרים. ומטעם זה נקט הפסוק לשון הווה, "הבאים מצרימה", שכן רצתה התורה לרמז בזה, כי גם בשעה זו, הרי הם כמו בשעת ביאתם, והרי הם כמי שאך עתה באו למצרים... משום כך גם נאמר כאן: "ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש" (פסוק ה') שכן לפי דברי רש"י (בראשית מו, כו) מרמז הביטוי 'נפש' בלשון יחיד, כי היו עובדים לקל אחד וזאת בניגוד למשפחת עשיו שהוזכרה כ'נפשות', כיון שהיו עובדים לאלוהיו הרבה. ביטוי זה הוזכר גם בירידתם של השבטים למצרים, וכנאמר בספר בראשית: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו... כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יוצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב... ששים ושש" (בראשית מז, ח-כו), ושוב חזר והוזכר ביטוי זה אף כאן ללמד כי היו שלמים באמונתם בעת צאתם מן העולם כמו בעת ביאתם למצרים.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). הרה"ק בעל הדברי שמואל מסלונים ז"ע אמר: סופי תיבות של המילים את יעקב איש - "שבת". וכך מפרש: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" - מה היה הכח שהחזיק את בני ישראל בתוך טומאת מצרים להמשיך ביהדותם וקדושתם, ולהיקרא הלאה בשם "בני ישראל". "את יעקב איש" - הכח של שבת!... דהיינו, מה שהחזיקו והתחזקו בשבת קודש, זה נתן להם חיות ושמחה בכדי להמשיך הלאה, ולא ליפול ולשקוע כליל בטומאת מצרים...

מסופר על גר הצדק המפורסם הקדוש הגרף פוטוצקי הי"ד, שבעת שישב בכלא לפני שדנו אותו לשריפה. הורשו לבקר מספר מחבריו היהודיים שאותם הכיר. ולשאלתם הרבה, מה הניא והביא אותך לעזוב תהילות עולם, את העושר בבית אביך המלך, ואת הכבוד הרב שהיה שמור לך. ולהסתכן ולהיות יהודי, ענה ואמר להם דבר מרהיב: פעם אחת, בעת עברי באחת מן השבתות ליד בית שכני היהודי, והנה אני רואה יושב בביתו לאחר סעודת השבת, ונרות שמן הזית שדלקו ובערו עד לאותו רגע בצורה כל כך יפה, מתחילות לעמעם ולהחלש, ובעוד אני מביט, הנני רואה שהנרות נכבים. באותו רגע של כביית נרות השמן, והרחת ריח השמן השרוף, חשתי מעין כמיהה וכיסופים להיות משתייך לעם נפלא וקדוש זה!... באותו רגע זנחתי את כל תהילות עולם המדומים שהכרתי, ונסחפתי לאותו הרגשה אמיתית ורוחנית של נרות השמן השרוף, נרות השבת שהאירו את חיי.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). ביאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא ז"ע נאמר: הבאים בלשון הווה, אם כי כבר באו לפני זמן רב, להורות לנו כי גם כעבור עשרות שנים מירידתם למצרים לא נעשו כתושבים קבועים, אלא ראו את עצמם כאילו רק באו כעת ממש, וזהו: הבאים בלשון הווה, שהרגשתם היתה כאילו הם רק גרים, וכל זה בכדי שלא ישכחו צור מחצבתם, ולא ילמדו ממעשי מצרים, וזהו ג"כ הכוונה בהפטר: "הבאים ישרש יעקב" ע"י שהשריש יעקב אבינו שיהיו כל הזמן בבחינת "הבאים" ע"י יציץ ופרח ישראל.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). מובא בספרים הק' לכאורה היה לו לומר "אשר באו" שהרי מכבר באו, ברם בני ישראל כל זמן שבאו למצרים לא התרגלו למצבם וכאילו זה עתה ירדו למצרים ולא למדו ממעשה ארץ מצרים ולא שינו שמם לשונם ומלבושם, ועי"ז זכו להגאל.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה כו' איש וביתו באו (א, א). מובא בנועם אלימלך לתרץ השינוי לשון שמתחילה אומר הבאים בלשון הווה וסיים בלשון עבר באו. גם מתחילה קראם ע"ש ישראל ולבסוף קרא ע"ש יעקב. הכוונה בזה היות שהצדיק הגדול הנתחזק ונתיישן בצדקו ימים רבים אזי אף שעושה דברים גדולים וצדקות רבות אף על פי כן הוא ניצול מגדלות כי אדרבה הוא מוצא בעצמו חסרונות לומר שהוא מקצר עדיין בעבודה והוא מיצר עצמו על זה, ומה גם שמצער עצמו על צורכי ישראל וגלותם המר במסים וארנונית וכל התלהבותו ודבקותו בעבודה אינו שווה לו כלל מרוב דאגתו עליהם כנ"ל והמה עמודי עולם הנקראים בשם ישראל. ואותן הצדיקים המתחילים בעבודה חדשים מקרוב באו בהיותם עושים איזה דבר קדושה נתלהב בקרבם הגדלות והמה סוברים שכבר הגיעו לתכלית העבודה האמיתית ואף על פי שהם צדיקים המה נכשלים בעון הגדלות המה אשר בשם יעקב יכונה וזהו רמז הכתוב באמרו בני ישראל הבאים מצרימה לומר שהצדיקים הגדולים המה תמיד במיצר ודאגה על העבודה לומר שהם מקצרים עדיין ובזה הולכים למעלה תמיד בלי הפסק וזהו הבאים בלשון הווה. את יעקב איש וביתו באו בעבר לרמזו על אותן הסוברים שכבר שלמו בעבודה מבלי שום חסרון אליהם הגיע שלא כן מדרגת האמת אלא להשיג תמיד על שפלותו למען ינצל מגדלות ואז טוב להם וק"ל.

ביאר הרה"ק רבי יצחק מביאן ז"ע ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). ברש"י: אף על פי שמנאן בחייהן בשמותם, חזר ומנאן במיתתן וכו'. הנה, מצוות ומעשים טובים הם בבחינת חיים, וההיפך הוא בחינת מיתה ר"ל. וזה נרמז ברש"י, "אף על פי שמנאן בחייהם", היינו שכבר מנה וספר השי"ת את המצוות ומעשים טובים בחינת "בחייהם" לתת שכר עליהם, אבל אם האדם חוזר בתשובה מאהבה, אזי הקדוש ברוך הוא "חזר ומנאן במיתתם", מוסיף לספור גם העוונות והחסאים, לשלם שכר גם עליהם, יען כי זדונות נעשים לו זכויות.

מובא בבני שילשים מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא. ספירת העומר הוא רק לכוכבים, ולא כולם זוכים לזה, אבל כולם ב"שמות" יקרא, בימי השוכבים שמות אז כולם נכנסים.

ביאר כ"ק אדמו"ר מהרש"נ מלעלוב (ב"ב) ז"ע ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב וגו' (א, א). יש לדקדק למה אמר הכתוב הבאים מצרימה שהוא לשון הווה, ויש לומר על פי מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א, אשר שלח את אחד מחסידיו להתגורר בברלין, באותה העת פשטה מאוד נגע ההשכלה בברלין והאנשים אשר התגוררו בשכונתו של אותו חסיד לא התנהגו על פי דרך התורה. חש החסיד תמיד כגר זר בסביבתו, ובכל נסיעה שנסע להרה"ק מבעלזא הרבה להתאונן באוזניו על כך, ובקשו שרצונו לעזוב את ברלין ולשוב למקומו הראשון, אך הרה"ק מבעלזא לא הניחו לצאת את ברלין, לאחר זמן בא שוב החסיד להרה"ק מבעלזא, אך לא התאונן באוזניו על אודות מקום מגוריו כמקדם, פנה אליו הרה"ק מבעלזא ושאלו מה בדבר שכניך, השיב לו החסיד כי ב"ה הורגל למצבו, ושוב אינו מרגיש כגר זר בין שכניו, כששמע זאת הרה"ק מבעלזא, פנה אל החסיד ופקד עליו לעקור מיד מברלין ולעבור להתגורר בין אנשים יראים ושלמים, שכל זמן שהרגיש עצמו זר ומנוכר בסביבתו אזי מובטח הוא שלא ילמד ממעשיהם הרעים של שכניו, אך כיון שהורגל לסביבתו ונעשה כתושב ביניהם, יש לחשוש שמא ילמד חלילה ממעשי שכניו, לכן ציוה עליו הרה"ק מבעלזא שיעזוב את מקום מגוריו.

ולפי זה י"ל דזה הבאים מצרימה בלשון הווה, שבשעה שירדו בני ישראל לארץ מצרים, לא באו להשתקע שם אלא לגור שם באו כגרים וכזרים, ובאמת כל אותם שנים שהיו בני ישראל בארץ מצרים לא שינו שמם

ולבושם שלא למדו ממעשי ארץ מצרים הרעים, והיו בבחינת הבאים כמו שעשיו באו.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). מובא בשער בת רבים פירוש, אותם השמות שניתנו להם בבית יעקב אביהם, באותם השמות נקראו גם בביאתם מצרימה. ובקשר לזה, מה נעימה מליצתו של מרן החתם סופר ז"ע, בכוונת הכתוב "קראו בשמותם עלי אדמות" (תהילים מט, יב) - מרמוז בזה על ה"דור יתום", על אלה אשר בהיותם בחיים משנים את שמותם, ורק לפני מותם, היינו "עלי אדמות", יצו שכאשר יתפללו עבורם ב"מי שבירך" ובתפילת "מלא רחמים", אז יזכירו אותם בשם העברי. אבל הרי רק בזכות שלא שינו את שמם נאלו אבותינו (שמות רבה א, א).

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). מסופר על אחד מחסידיו של הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א שנכנס אל רבו וביקש ברכה לפרנסה טובה. יעץ לו הרבי שיסע לארץ רחוקה ושם יעשה לפרנסתו, אולם התנה עמו, שמדי פעם יכתוב אליו מכתב בו יתאר את מצבו ברוחניות ובגשמיות. עשה החסיד כעצת רבו ועקר דירתו לארץ אחרת ושם החל לעסוק במסחר וראה ברכה בעמלו. כעבור זמן כתב מכתב לרבו ובו מתאר את כל המוצאות אותו, סיפר על הצלחתו בעסקים, אולם קבל על כך שהאווירה הרוחנית רחוקה מלהיות משביעה רצון, וחסרונו של הרבי ושאר בני חבורת החסידים מורגש מאד, ושאל, האם להישאר או לשוּב? לא עבר זמן רב והגיע תשובה מהרבי בו הוא מורה לו להישאר על מקומו. לאחר כשנה שלח החסיד מכתב נוסף ובו מתאר את אורח חייו, ובין השאר כתב כי בחסדי שמים התאקלם לחלוטין במקומו החדש ורכש לו ידיים כלבבו. לא חלף זמן רב ומברק תשובה הגיע אליו, ובו מורה לו הרבי לעזוב את הכל, ומיד לשוב אל עיר מולדתו. עשה החסיד כאשר נצטווה ושב אל ביתו. מיד עם הגיעו נכנס החסיד לרבו לקבל שלום, כאשר התקבל אל הקודש פתח ושאל: יאמר נא לי הרבי, בתחילה כשהודעתי במכתב שקשה לי ואינני מרוצה מסביבתי, הורה לי הרבי להישאר, ואילו כאשר סוף סוף התאקלמתי, מורה לי הרבי לשוב מיד. השיב לו רבו הקדוש אכן כן, כל זמן שהרגשת זר ומנוכר, לא היה חשש שאווירת הריקנות ורדיפת הגשמיות השוררת בארצות הניכר ישפיעו עליך, דווקא כשהתאקלמת במקום החדש, עלה החשש פן ישפיע עליך לרעה. וכן אנו מוצאים בתורה, נאמר בפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", למה כתב הפסוק "הבאים" בלשון הווה, כי כל הימים שהיו בני ישראל במצרים לא שינו את שמם, את לבושם ואת לשונם, ולא הושפעו מהמצרים מאומה, משום כך נאמר "הבאים", כי בכל יום ויום הרגישו בעצמם כאילו באו רק עתה וזרים הם במקום זה. כך לא היה חשש שיידבקו במנהגייהם הרעים של מארחיהם.

איש וביתו באו. ר"ל שהביאו אתם מארץ ישראל ביתם, היינו הנהגת והחזקת הבית בלי מותרות, איש וביתו באו למצרים ערות הארץ, ולא השגיחו על הסביבה ולא שינו מלבושם כידוע מחז"ל (ויק"ר ל"ב ה') בזכות ארבעה דברים נאלו ישראל ממצרים שלא שינו שמם וגו'.
שארית מנחם

איש וביתו באו. לכאורה למה אחר כך מזכיר את שמותם אחרי שאמר שכולם באו, ובשם שמואל מבאר דהזכיר את שמות השבטים כי בכל שם מרומז ענין הגאולה, וכדי להקדים רפואה למכה, כתבו כן.

ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר זבולון ובנימין דן ונפתלי גד ואשר וגו' ויוסף היה במצרים. ולכאורה למה בפסוק השלישי כתוב ו' ונפתלי" ולא כמו בפסוקים הקודמים שרק לשם האחרון מוסיפים ו'. ויש לומר שמפסיקים עם ו' בין בני השפחות כי בלהה זולפה לכל אחד מהם היה ב' ילדים, ועל כן מפסיקין בין ילדי בלהה לזולפה.

ויש להוסיף בדרך רמז למה חילקו שמות השבטים כולל יוסף בד' פסוקים מיוחדים, אולי י"ל שזה בא לרמז הגאולה שיהיה בד' לשונות. (ובגאולת מצריים מצינו הרבה דברים שאנו עושים בד' דברים).

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). ביאר הגה"צ ר' יצחק שלמה אונגר זי"ע כבר דקדקו המפרשים מהו לשון הבאים, הרי כבר באו. והנראה בזה על פי מעשה שהיה בב' עמודי עולם תלמידי מרן החתם סופר זי"ע, הלא המה מרן המהר"ם שיק, והגאון ר"מ כץ זיע"א, אשר ישבו אחר חתונתם על התורה ועל העבודה בשקידה רבה ועצומה, בצל קורת רבם החתם סופר, והיו מסובין על שלחן חותניהם (הגאון ר"מ כץ למד ח' שנים לפני חתונתו אצל החת"ס, וח' שנים אח"כ) ופעם אחד נפגשו ב' הגאונים הללו, והיה זה בזמן אשר המהר"ם שיי"ק כבר הפסיק לקבל תמיכה מחותנו, וישאלהו הגאון ר"מ כץ מה נשמע אצלך, ויאמר לו כבר התחילו הדאגות, אני כבר מרגיש ממש את הצורך שיבוא הגואל צדק. וישאלהו ומה נשמע אצלך, ויאמר לו לי עדיין נותרה שנה א' תמיכה אצל חותני, וע"כ איני מרגיש מספיק בכל החושים את הצורך לימות המשיח. והדברים נראים כמילתא דבדיחותא, אולם הוא אמת לאמתו, כי הגאונים הללו כ"ז שהיתה היכולת בידם לשבת וללמוד תורה בקדושה וטהרה, בלא דאגות ובצל קורת רבם הגאון, הרי היה זה ממש ימות המשיח. כי הרי לימות המשיח אמרו חז"ל בברכות (יז). אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, וכלשון הרמב"ם בהל' מלכים (פי"ב ה"ה) לא נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח וכו' אלא כדי שיהיו פנוין בתורה וחכמתה. וזה היה להם בחייהם חיותם בעוה"ז ממש ולא הוצרכו למשיח. וזהו הברכה שבירכו רז"ל שם בגמ' עולמך תראה בחיך. והנה בני ישראל היורדים מצרימה יחד עם ישראל סבא, ואת יהודה שלח לפניו, לתקן לו בית תלמוד, (בראשית מו, כח, וברש"י) היש לך ימות המשיח יותר טוב מזה, ובאופן זה ודאי לא נחשב שהתחיל השיעבוד. אולם אחר שמת יעקב אבינו והשבטים, אז החל השיעבוד, וזהו הבאים מצרימה כעת כאשר יומת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, והבן.

מובא בדברי צדיקים ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). להבין הכפל נראה, דהכתוב מלמדינו עיקר קיום האומה הישראלית בכל הגליות, והוא על ידי הכנעה שיכנעו לצדיקי הדור שידבקו בהם ויהיו כאחד מבני ביתו שיהיו בחינת בית לקבל אור מצדיקי הדור, וידוע כל הגליות נקראות בשם "מצרים". וזהו "ואלה שמות" ר"ל אלה הכוחות של אומה הישראלית "הבאים", בכל הגליות (כי השם של כל דבר הוא הכח אלהי הגנוז בו), הוא "את יעקב" הוא הכנעה ע"ש העקב, ועל ידי זה "איש וביתו באו" איש נקרא הצדיק, וביתו היינו המקבלים ממנו ודבקים בו.

ואלה שמות בני ישראל (א, א). מובא במדרש אבכיר שואלים חז"ל: מפני מה לא השתעבדו גם עשו וישמעאל במצרים' הלא גם הם מבניו של אברהם!! אלא אמר רבי אלעזר: למה הדבר דומה, לאחד שלוה ממון מהמלך. לאחר ימים נפטר הלווה והניח שני בניו. האחד ברח והשני היה משמש לפני המלך. אמר המלך לבן ששימש אותו: ממך אני גובה את החוב שחייב לי אביך! אמר לו בן הלווה: בגלל ששימשתי אותך אצא נפסד, אמר לו המלך: בכל זאת שכר גדול אני נותן לך וכשייפסד הבן השני- אני מוסר לך אותו לעבד, כך לעתיד לבוא נאמר: "וירשו הנגב את והר עשו" (עובדיה א, יט) לבסוף יהיו ישמעאל ועשו משועבדים לישראל.

ואלה שמות (א, א). ביאר הרה"ק מרימינוב זצ"ל מדוע שינה פרעה את שמותיהן של יוכבד ומרים לשפרה ופועה שהם שמות מצריים? יודע היה פרעה כי כל זמן שהמיילדות יהיו נקראות בשמותיהן העבריים: "יוכבד" ו"מרים", לא יוכל לבוא אליהן בהצעה אכזרית כזו, להמית את ילדי ישראל. לפיכך ציווה אליהן תחילה לשנות את שמותיהן ל"שפרה" ו"פועה". סבור היה, כי לכשיהיו נקראות בשמות מצריים ישפיע הדבר על כל הלך-רוחן וישנה את מהותן ואופיין, עד אשר יהיו מסוגלות לרצוח את ילדי ישראל. ורק אז נתן להם את הצו השני "אם בן הוא והמיתן אותו". כל עצמו של האדם הוא השם. טמיעת השם משפיע מאד על טמיעה פנימית של הרוח והאופי.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). ביאר כ"ק אדמו"ר מהרשני"מלעלוב ב"ב זי"ע שיש לדקדק למה אמר הכתוב הבאים מצרימה שהוא לשון הווה. יש לומר על פי מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א, אשר שלח את אחד מחסידיו להתגורר בברלין. באותה העת פשטה מאוד נגע ההשכלה בברלין והאנשים אשר התגוררו בשכנות של אותו חסיד לא התנהגו על פי דרך התורה. חש החסיד תמיד כגר זר בסביבתו, ובכל נסיעה שנסע להרה"ק מבעלזא הרבה להתאונן באוזניו על כך, ובקשו שרצונו לעזוב את ברלין ולשוב למקומו הראשון, אך הרה"ק מבעלזא לא הניחו לצאת את ברלין. לאחר זמן בא שוב החסיד להרה"ק מבעלזא, אך לא התאונן באוזניו על אודות מקום מגוריו כמקדם, פנה אליו הרה"ק מבעלזא ושאלו מה בדבר שכניך, השיב לו החסיד כי ב"ה הורגל למצבו, ושוב אינו מרגיש כגר זר בין שכניו. כששמע זאת הרה"ק מבעלזא, פנה אל החסיד ופקד עליו לעקור מיד מברלין ולעבור להתגורר בין אנשים יראים ושלמים, שכל זמן שהרגיש עצמו זר ומנוכר בסביבתו אזי מובטח הוא שלא ילמד ממעשיהם הרעים של שכניו, אך כיון שהורגל לסביבתו ונעשה כתושב ביניהם, יש לחשוש שמא ילמד חלילה ממעשי שכניו, לכן ציווה עליו הרה"ק מבעלזא שיעזוב את מקום מגוריו. לפי זה י"ל 'הבאים מצרימה' בלשון הווה, שבשעה שירדו בני ישראל לארץ מצרים, לא באו להשתקע שם אלא לגור שם באו כגרים וכזרים, ובאמת כל אותם שנים שהיו בני ישראל בארץ מצרים לא שינו שמם ולבושם שלא למדו ממעשי ארץ מצרים הרעים, והיו בבחינת הבאים כמו שעכשיו באו.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, את יעקב איש וביתו באו (א, א). מובא בעירין קדישין תליתאה ובלמוד התורה הקדושה יש גם כן ב' דרכים, אחד, פשטי התורה שהם הלבוש, ורזין דאורייתא ופנימיות התורה, והצדיק שתיקן השבע מידות יכול לעסוק גם בפנימיות התורה וברזין דאורייתא, אולם האיש הפשוט צריך לעסוק בלבושי התורה - הוא הפשט, אלא צריך להאמין שמלוכב בתורה סודות עליונים ורזין דרזין דאורייתא, ואינם ספורי מעשיות בלבד חיו. וזהו, ואלה שמות בני ישראל היינו הצדיקים - בחינת בני ישראל הם יכולים לעסוק בפנימיות התורה וצירופי ה"שמות" הקדושים, הבאים מצרימה, שהם משוללים מהרע ומייחדים יחודים גם בענינים הגשמיים, - והיינו הבאים מצרימה שגם בבחי' מצרים הם באים ועובדים את ד' בענינים הגשמיים, - אבל האנשים הפשוטים היינו את יעקב פי' פשוטי העם, איש וביתו באו פי' הם צריכים לעסוק רק בלבושי התורה.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' ראובן שמעון לוי (א, ב). ביאר המגיד הגדול ממעוזיטש זי"ע, ליקוטים יקרים (אות רפ"א) רצונו לומר, באם תרצה לדקדק להבין ולהשכיל, מה טעם המצרים שבאים על ישראל, היינו אריכות הגלות והפורעניות, תדע שכל זה בא מחמת שאיש ישראל מתגאה על חברו, וסובר על עצמו "אני ואפסי עוד", ואת חברו אוהז להבל וריק. ויש שאף שהם עובדים את השי"ת, בתורה ותפלה וכו', אך מלבד זאת שכל עבודתם אינה מועילה באם הם מתגאים ע"י עבודתם, על חברים שלדעתם לא הגיע עדיין למעלתם, הם אף גורמים לאריכות הגלות. וזה רומז, לכשתדקדק ב"ואלה שמות", תדע ותבין מדוע "הבאים מצרימה", כלל ישראל עדיין שרוי בגלות ובמיצרים. ומה תראה בשמות, "ראו בן" שאומר לעצמו אחר שעובד את השי"ת, ראו מה ביני לבין חברי, שאני הוא זה שעובד את השי"ת כראוי, וחברי אינו יודע לעבדו. ולכך "שמעון", מן הראוי שרק לי לבדי ישמע השי"ת, ולא לאחר, וכן לכך צריך להיות לי "לוי", דהיינו "עתה ליווה אישי אלי", שהשי"ת יתלווה אלי, ולא לאחר, כי אני הוא עיקר העובדו, וכן תמצא ותדקדק בכל השמות הבאים מצרימה, וזאת הגאווה מונעת את הגאולה.

ואלה שמות בני ישראל. להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים. (רש"י) מובא בשפת אמת בני ישראל חייבים לדעת, כי ה' יתברך אוהב אותם, וכשם שברא את הכוכבים על-מנת שיאירו בחשכת הלילה - כך ברא אותם על-מנת שיפיצו את אור האלוקים ויחדירוהו למקומות החשוכים והמושפלים ביותר.

ואלה שמות בני ישראל הבאים. סופי תיבות של "תהלים". מובא באור דוד לרמז שבכל נדודינו, צרותינו ומצוקותינו, כאשר אנו באים מצרימה - באים במיצר, טוב לאמר פרקי תהלים, שרפואה בדוקה ומנוסה היא לכל צרה שלא תבוא. וכן אמרו חז"ל (ב"ר סח, יד) "יעקב כל ספר תהלים היה אומר בבית לבן".

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן [אחר מיתתן], להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא. (רש"י). 'שמות' ראשי תיבות - שבת, מילה ותפילין. שלש מצוות אלו שציוונו בורא עולם וקראן 'אות' בינינו.

'שבת' - במעמד הר סיני ציוה הקדוש ברוך הוא את עם ישראל: זכור את יום השבת לקדשו: (שמות פרק כ. ח'). ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל 'אות' הוא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש (שם טז-יז). 'מילה' - ונמלתם את בשר' ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם: (בראשית יז. יא').

'תפילין' - והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים (שמות יג. ט').

מצוות אלו בהם קשר מיוחד בין האדם לבורא עולם, אשר בקיימו אותם מעיד הוא עליו קבל עם ועדה, כי בן הוא לאלוקיו וגאה הוא בזה שכן הוא לאלוהיו. ובאותה מדה שאדם מודד כך מודדים לו משמים. כאשר האדם שומר על אותות אלו שציווהו בוראו ממילא מושך עליו חוט של חסד ושמירה משמים באותה מידה.

במשנה באבות על הלל הזקן נאמר: "אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים. אמר (לה), על דאטפת, אטפוך. וסוף מטיפיך יטופון": (אבות ב. ו') ורבי עקיבא מברטנורא פירש שם בזה הלשון: "רשע היית ומלסטם את הבריות ומציפן בנהר, ובאותה מדה מדדו לך שגם ראשך צף בנהר".

וראיתי מעשה שכתב רבנו ה"חפץ חיים" זיע"א, באדם אחד עשיר ובעל בעמיו, שהיו ברשותו עשרות דירות להשכרה, ובאחת הדירות גרה אשה אלמנה וכמה מילדיה, והיו עניים מרודים. באחת הפעמים לא היה ספק בידי האלמנה לשלם עבור שכר הדירה החדשי, ובא בעל הדירות ותבע את שלו. האלמנה והיתומים בכו, שאין באפשרותם ובקשוהו שימחל ויסלח וימתין מעט, אך עשיר יענה עזות, ואמר שאם תוך זמן קצר לא יפרעו את חובם, הוא יסלקם לרחוב. וכן היה כעבור כמה ימים, לקח את האלמנה וילדיה וכל חפציהם וזרקם לרחוב העיר. וכל יושבי העיר ראו זאת ותמהו, איך השם יתברך מעלים עיניו מאותו רשע, מדוע אינו נענש? מדוע לא מקיים ה' את דבריו שהוא אבי יתומים ודיין אלמנות?

והנה לאחר ארבעים שנה יצא אותו עשיר מביתו ולפתע באמצע לכתו ברחוב, קפץ עליו כלב שוטה ונשכו נשיכות חדות בכל גופו, עד שיצאה נשמתו. בני העיירה היו מזעזעים ממייתה משונה זו, והייתה לשיחת הבריות, עד שנשמע קולו של הכהן הגדול, רבנו ה"חפץ חיים" מהדהד במחנה. כלם התאספו לשמע את דברי גדול הדור, ורבנו הגדול פתח את פיו, ואמר: "בוודאי כלכם תמהים מדוע ולמה נענש אדם בצורה כזו? אמנם אינכם זוכרים את הנשכחות, אך אני כבר ארבעים שנה ממתין לראות, מה יהיה בסופו של אותו אדם, אחד שזרק יתומים ואלמנה מביתו, ושסה בהם את הכלבים, נענש מדה כנגד מדה לאחר- עשרות שנים. עד עתה המתין לו הקדוש ברוך הוא, אולי ישוב בתשובה, אולי יתחרט, אולי יתקן, אך כשעובר הזמן שקוצב הקדוש ברוך הוא, אחריתו רעה ומרה. כל העם געו בבכיה וקבלו על עצמם לתקן מעשיהם ולהתקרב להקדוש ברוך הוא יותר ויותר.

כשנתבונן בדבר נראה כי הנהגת הקב"ה בעולמו היא על פי מכ"ם - 'מידה כנגד מידה' ולא תמיד ניכר הקשר בין המעשה לסיבה, לעיתים רחוקות מזהה האדם קשר בין מה שקורה לבין מה שאירע בעבר, ועלינו לדעת כי אין מקרה, מקרה אותיות רק - מדה'. אשר על כן אין מעשה בלי חשבון ואין מחשבה ללא תכלית והכל בחשבון.

וכך נהג הקדוש ברוך הוא עם עם ישראל, כל זמן ששמרו תורה ומצוות, והקפידו על האותות שבינם לבין שהם: שבת, מילה, ותפילין, הרי שהקדוש ברוך הוא החזיר להם באותה מידה ושמר עליהם מכל רע, וכשם שהמליכו אותו מלמטה כך המליכם הבורא יתברך מלמעלה, ולא יכלו לפגוע בהם. ואפשר שזה שנרמז בפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", כי מילת שמות היא: שבת, מילה ותפילין, וכשירדו מצרימה והיו שומרים על האותות, נשמרו אף הם על ידי הבורא יתברך כנגד פרעה ועמו, מידה כנגד מידה. אולם ברגע שהפסיקו לשמור אותות אלו ירדו ממעלתם, ולמעשה בכך הפסיקו את מידת המלכת הבורא יתברך עליהם ופסקה מלכותם הרוחנית ומיד "ויקם מלך חדש!" מידה כנגד מידה – תשובת המשקל.

פעמים שמתרגשים ובאים על האדם אירועים שונים ומשונים שאין הוא מבין את סיבת בואם עליו, ולא תמיד מקשר האדם בין הדברים.

נמחיש זאת על ידי מעשה שהיה:

ההודעה הקצרה שנתלתה על דלת ביתו של החלבן, הסעירה את רוחו.

"הנך מוזמן למשפט ביום שלישי הקרוב".

הוא היה איש ישר, שהתנהג תמיד בנאמנות ובמוסריות. אף פעם לא רימה, שיקר או גנב. הוא גם לא שתה לשוכרה בשעות הבוקר, דבר האסור על פי החוק בכפר מגוריו. הוא לא ידע למה מזמינים אותו למשפט.

אבל האופה ידע. האופה היה רגיל לקנות חמאה וגבינה מהחלבן המקומי והשתמש בהם לאפיה. יום אחד עלה בו החשד שגושי החמאה שהחלבן מוכר לו שוקלים פחות מקילו, למרות שהחלבן מצהיר שכל גוש שוקל קילו בדיוק, לא פחות ולא יותר.

האופה החליט לבדוק את העניין, ובמשך תקופה הוא שקל בעקביות כל גוש של חמאה שקנה מהחלבן, והוא אכן גילה שגושי החמאה שוקלים פחות מקילו, לפעמים 900 גרם, לפעמים 950 גרם, ופעם אחת אפילו 800 גרם. האופה היה נזעם "מרמים אותי" הוא אמר לאשתו בכעס, "אני לא אבליג על זה".

הוא ניגש אל השופט המקומי והתלונן על מעשיו של החלבן. "חייבים להעלות אותו לדין!" אמר האופה, "אי אפשר לאפשר לו לרמות את כל תושבי הכפר. אנשים סומכים עליו". עוד באותו יום תלה שליח בית המשפט המקומי הזמנה לדין על פתח ביתו של החלבן.

החלבן הגיע לבית המשפט רועד ונפחד. הוא מעולם לא ראה את בית המשפט, ומעולם לא דיבר עם השופט שהטיל אימה על כל תושבי הכפר. "אני מניח שיש לך משקל מדויק במחלבה?" פתח השופט את הדין.

לא כבודו! אמר החלבן "אין לי משקל".

"אז איך בדיוק אתה שוקל את החמאה שאתה מוכר לאופה?"

האם אתה סתם כך מחליט שזה קילו?!" הרעים השופט בקולו.

"חס וחלילה, אדוני השופט. אני איש ישר, לעולם לא עלה על דעתי לעשות כזה דבר.

פשוט מאוד, בניתי לעצמי מין משקלי מאזניים, כאלו שאתה צריך לשים משקולת בצד אחד כדי שתאזן את החמאה שבצד השני".

השופט הנהן בראשו בהבנה, והחלבן המשיך: "בכל יום כשאני בא לשקול את החמאה עבור האופה אני מניח בצד השני של המשקולת כיכר לחם של קילו שאותו אני קונה בבוקר מהאופה, וכך אני יודע כמה חמאה עלי לתת לו כדי שיצא קילו בדיוק".

השופט חזר על דבריו של החלבן.

"אתה בעצם אומר לנו שכמות החמאה שאתה נותן שווה למשקל הכיכר שהאופה נותן לך".

"בדיוק כבודו", אמר החלבן, לפני האופה חפו.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. במדרש מביא שאחת המעלות החשובות שהיו לבני ישראל בהיותם במצרים, היתה שלא שינו את שמם, למרות היותם בין גויים הם לא התביישו בשמותם היהודיים, ובספר שער הגלגולים (הקדמה כ"ג) כתב רבי חיים ויטאל: "כאשר נולד האדם, וקוראים לו אביו ואמו שם אחד העולה בדעתם, אינו באקראי ובהזדמן, כי אם הקב"ה משים בפיו השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא, כמו שכתוב

'אשר שם שמות בארץ', כפי חלקו שבאדם העליון, אשר ממנו חוצב, והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד כנודע.

מספרים על בחור שגדל בבית מסורתית, וברבות הימים יצא לתרבות רעה, והתדרדר למצב רע מאוד. הוריו, חשכו עיניהם בראותם כל זאת, היו אובדי עצות וחשבו מה ניתן לעשות כדי להחזיר את בנם למוטב.

והנה ביום בהיר אחד, שמעו ההורים, שבעיר אשדוד, מתגורר רב צדיק וקדוש, ר' מאיר אבוחצירא צוק"ל, אשר היה מלומד בניסים, וגם היתה עומדת לו זכות אבותיו הקדושים. זיק של תקווה התעורר בעיני ההורים, והם התחילו להתחנן בפני בנם, שיאות לבוא עמם אל הרב, כדי להתברך מפיו. ואכן, לאחר שידולים ושכנועים רבים, הסכים הנער להגיע בלווי הוריו, אל ביתו של הצדיק. כשהגיע תור ההורים להכנס אל הקודש פנימה, פרצה האם בבכי, וסיפרה לרב, איך שבנה סטה מדרך היהדות, עד שהגיע לשפל המדרגה. במר ליבה ביקשה האם מהרב, שיאות לברך את בנה שיזכה לחזור למקור היהדות, ושהוריו ירוו ממנו נחת.

הרגיע הצדיק את האשה ואמר לה: אני אעשה לבנך "תיקון" מיוחד, ובעזרת ה' זה ישפיע עליו לטובה. רק אמרי לי את שמו של הנער, שאדע להזכירו בתיקון. שמחה האשה, ומיד אמרה לצדיק: שמו הוא "נמרוד בן רחל".

כשמוע זאת הרב, החווירו פניו, ואמר בקול דואג להורים: עכשיו אני מבין מה גרם לבנכם לצאת לתרבות רעה! אתם חייבים להחליף מיד את שמו של הילד! "נמרוד" זה שם של אדם רשע, שמסופר עליו בתורה, שהיה ממריד את האנשים נגד הקב"ה, ואתם קראתם לבנכם על שם אותו רשע, ואח"כ אתם עוד מתפללים מדוע הוא יצא כך?! ההורים נבהלו לשמע הדברים, ואמרו שמעולם לא שמעו על דבר כזה, ששמו של הילד יכול להשפיע על עתידו הרוחני, וכי הם עשו זאת בתמימות, ומחוסר ידיעה, ללא שום כוונה לרעה. ואכן, בו במקום החליפו לנער את שמו, מנמרוד לאברהם, ואז הבטיח להם הרב, שכעת יתחילו לראות מבנם רוב נחת! והתוצאות הטובות לא אחרו לבוא, פתאום עזב הנער את כל חבורתו המקולקלת, ונמשך מאליו ללכת לישיבה קדושה. עד שברבות הימים השתנה בצורה משמעותית, והיה לאדם אחר.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). טעם אומרם ואלה בתוספת וא"ו על דרך אומרם ז"ל (תנחומא שמות ד') כי זמן הגלות התחיל מימי אברהם משנולד יצחק, והוא אומרם ואלה וגו' הבאים מצרימה מוסיף על הראשונים לומר לך שגם הראשונים בגלות היו ואלה עמהם.

ספר שמות הינו ספר הגאולה ומחובר הוא לספר בראשית בו אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם 'ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול': (בראשית טו. יג' – יד').

כמו כן לא אחת מתגלה הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו ואומר לו: 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה'. (שם מו. ד').

כך גם יוסף בשלהי ספר בראשית מבקש את אחיו: 'אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב': (שם נ. כד').

סיפור יציאת מצרים אם כן הרי הוא המשך התגשמות נבואת האבות בספר בראשית. לאחר מאתיים ועשר שנים של שעבוד הגוף והנפש במצרים זכינו לגאולה וליציאה מעבודות לחירות בניסי ניסים ובשפטים גדולים שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים.

במה זכינו להיגאל ממצרים בכל הניסים הללו. הלא דבר הוא – עד היום נס זה של יציאת מצרים מהדהד בעולם ומשתמשים בו כדוגמא לעמים משועבדים ומדוכאים תחת עולם של אחרים.

חז"ל במדרש רבא חומש ויקרא (סדר אמור פרשה לב') עמדו על כך ולימדונו כי בשביל ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים. שלא שינו את שמם ואת לשונם, ולא היה בהם דלטורין – לא אמרו לשון הרע, והיו גדורים מעריות.

שלא שינו את שמם! ואלה שמות הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ראובן שמעון לוי ויהודה: שמות בעלי משמעות ומלאים תוכן, ונשארו

בשמם ולא הושפעו מאווירת מצרים ומשמותיהם וכך נשאר נאמנים לבית אבותם כפי שראינו בברכות יעקב לנכדיו 'שימך אלוקים... ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק' התייחסותם היא לאבות הקדושים יעקב יצחק ואברהם וממילא זה שמנע אותם מהתבוללות.

נותרו מדברים בשפתם – לשון הקודש, לו שינו את לשונם, אזי זהותם היתה משתנה ומשמעות שמותיהם אף היא היתה מאבדת את ערכה וחשיבותה, שהרי לא בכדי נקראו בשמות אלו, ראובן שמעון וכו' לכל אחד מהשבים מצינית התורה את משמעות שמו, ראובן – כי ראה ה'... שמעון – כי שמע ה' וכו'... משמעות זאת באה לידי ביטוי אך ורק בשפת לשון הקודש, בשפה אחרת היו שמות אלו מאבדים את משמעותם. כמו כן כאשר נגלה יוסף לאחיו אמר להם: 'זהנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם': (שם מה. יב') בשפתכם שהיא לשון הקודש.

היו גדורים מעריות: שמרו על התא המשפחתי, לא התבוללו ולא נישאו נישואי תערובת, כמו שנאמר בפסוק: 'את יעקב איש וביתו באו' כל אחד ואחד עם ביתו שלו, וזהו למעשה תנאי ויסוד לשמירה על הזהות, למניעת התבוללות ולשימור העם והישרדותו.

שלא היו בהם דלטורים – לשון הרע, אהבה ואחווה שררה ביניהם, למרות שמצאנו שכאשר יצא משה רבנו לראות בסבלותם של עם ישראל כפי שנאמר בפסוקים: ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול, ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: (שמות ב. יא' יד') שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם. (רש"י)

כשמשה ביום הראשון מציל את העברי – בעלה של שלומית בת דברי שהוכה על ידי הנוגש המצרי, ולמחרת ביום השני רואה משה את דתן ואבירם ניצים ופונה לרשע ואומר, למה תכה רעך? ואתו רשע במצח נחושה עומד ומאיים על משה שהציל עשוק מידי עושקו שימסור אותו לשלטונות? אומר משה, אם ישנם אנשים שליליים כאלה, אז באמת 'אכן נודע הדבר'. אני כעת מבין מדוע אנו סובלים.

אמנם שדתן ואבירם הם לא מייצגים, והם אך יוצאים מן הכלל שמאשרים את הכלל, אך כלל ישראל היו ודאי אנשים חיוביים, היו מאוחדים ומסייעים איש לרעהו, עד כדי ששוטרי ישראל הוכו על ידי קלגסי המצרים משום שלא רצו להכות את אחיהם כמו שנאמר בפסוק: 'ויכוח שוטרי בני ישראל'.

ומצאנו רמז לאחדותם בפסוק ה' בו נאמר: 'יהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים': נפש נאמר ולא נפשות, שהיו כולם כאיש אחד בלב אחד.

זאת ועוד שלא שינו אף את מלבושם. ידוע שהופעתו החיצונית של האדם, משפיעה על פנימיותו, ואף מחשבותיו של האדם מושפעות מהופעתו החיצונית.

המגיד ממעזריטש, היה נוהג תמיד להזהיר, להתנהג כיאות גם בחיצוניות, ושלא לסגל אורחות נלוזים אף לא למראית עין ואף לא לשם שמים, כי מתוך לשמה, בא שלא לשמה.

וכבר היה מעשה ביהודי הקדוש מפשיסחא, שהוכיח פעם צעיר יהודי פורק עול, על צורת לבושו, והסממנים הגויים שבהופעתו.

היתמם הצעיר: ומנין לך שאברהם אבינו לא לבש בגדים דוגמת אלו? השיבו היהודי הקדוש: זאת באמת לא אוכל לדעת איזה בגדים לבש אברהם אבינו, אך זאת כן אוכל לדעת, כי אם אנשים דוגמתך לבשו בגדים שכאלו, הקפיד הוא ללבוש בגדים אחרים.

וכן פירש הרה"ק רבי פנחס מקוריץ: על הפסוק 'וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי' (במדבר כ"א), פירש רש"י: יושב הנגב – זה עמלק שנאמר 'עמלק יושב בארץ הנגב' (במדבר י"ג), ושינה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת 'כנענים' בידם, והם אינם 'כנענים'. ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו: נתפלל סתם! שנאמר: 'אם נתון תתן את 'העם' הזה בידי'.

ויש לשאול: מדוע לא החליפו העמלקים בגדיהם כבגדי הכנענים באופן מושלם, להיות ממש כמותם לא רק בלשונם אלא אף בהופעתם החיצונית,

ואז היו ישראל בטוחים שאלו הם כנענים, וממילא היו מתפללים לה' שימסור בידם את העם 'הכנעני', ולא היה עולה בהם חשד מה להתחכם בגינו ולהתפלל על מסירת 'העם' סתם; ויתכן שאם היו העמלקים לובשים אף את בגדיהם של הכנענים, היו הופכים לכנענים באמת, ותפילותיהם של ישראל על מסירת 'הכנעני', היו נענות מיד. מכאן נראה השפעת הלבוש ואלו היו הזכיות שעמדו לאבותינו לגאולתם ממצרים בניסים ונפלאות.

ואלה שמות בני ישראל (א, א). "ואלה שמות בני ישראל" מובא ב'בעל הטורים' ראשי תיבות, ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם. ומובא בשולחן ערוך וחיוב אדם לקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום שזה ראשי תיבות ואלה שמות. וכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

מה שאמרו חז"ל מאריכין לו ימיו ושנותיו ולא רק שנותיו שלכאורה נכלל גם ימיו? מספר הרב שבדרון זצ"ל, שפעם אחת הוא ראה קבוצת אנשים זקנים מאד יושבים בספסל ומתווכחים שחלק מהם אומרים ארבעים והחלק השני אומרים ארבעים ואחד. שאל אותם הרב על מה הוויכוח? אמרו לו, אנו כאן מהבוקר מוקדם סופרים אוטובוסים ועבר אוטובוס אקורדיון ונוצרה מחלוקת אם זה נחשב לשנים או אחד. ומזה ראינו שאדם יכול 'לחיות' שבעים או שמונים שנה ובעצם ימיו ריקים מתוכן, כי הוא רק סופר אוטובוסים, או סופר כסף. לכן, אמרה הגמרא ימיו ושנותיו שגם ימיו יהיו ארוכים דהיינו, מלאים בתורה ומצוות.

ואלה שמות בני ישראל (א, א). כתב הבעל הטורים ראשי תיבות ו'אדם א'שר ל'ומד ה'סדר ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום, ב'קול נ'עים י'שיר, י'חיה ש'נים ר'בות א'רוכים ל'עולם. במסכת ברכות (ח) אמר רב הונא בר יהודה אמר רב אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום וכו', שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו, ובזוה"ק פרשת ויקהל (רו): איתא, וכל מרכבה ומרכבה ממנים אותה, למרכבה זו על הפרשה זו של שבת פלוני, ומרכבה זו על פרשת פלוני של שבת פלוני, וכל אחת ואחת משמשת אל התורה ששבת ההוא שלה, ואסור לנו לערב אלו באלו וכו'... אלא כל אחד ואחד כמו שפסק להם הקב"ה וכמו שמינה אותם על פרשיות האלו וכו'... ועל כן כשמתעטר פרשה זו עולות אלו המילים של פרשה ההיא שנשלמה בציבור, ומקבלת אותם מרכבה ההיא הממונה על פרשה ההיא, ומעלה אותם לפני הקב"ה ואלו המלות ממש עומדות לפניו ואומרות אני פרשה פלונית שהשלימו אותי ציבור פלוני כך וכך. מפני זה אשרי חלקו מי שמשלים פרשה בכל שבת ושבת כראוי כפי שהפסיקו אותה למעלה.

ויש להבין מדוע נרמז דוקא במילים אלו, ויש לומר להורות לנו החידוש שאף על פי שבשמות בני ישראל אומר התרגום כמו הפסוק בדיק בלי שום שינוי ראובן שמעון וכו' אף על פי כן חייב לומר גם כן התרגום.

ונכון להביא כאן את הסיפור שכאשר ביקר פעם הרבי ר' מרדכי'ע בעיר חוסט בישיבתו של הגה"ק בעל ערוגת הבושם זי"ע, שאל ודרש את הבחורים אודות לימודיהם. כאשר נפגש עם בעל ערוגת הבושם, שאלו אם הוא מרוצה מבחורי ישיבתו, ענה לו הרבי ר' מרדכי'ע, אמנם נכון כי הבחורים מופלגים בתורה, אך נראה לי כי יש ביניהם כאלה שאינם בכלל יראי ד', לפני הערוגת הבושם נתחוורו לשמוע מפי אותו צדיק כדברים האלה, שאל הערוגת הבושם מדוע יגיד הרבי כן, ענהו הרבי ר' מרדכי'ע, כי ראיתי ביניהם כמה מהם שאינם מעבירים את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. חקר הערוגת הבושם את אמת הדבר, ואכן נתברר לו כי כן הוא, שישנם בין בחורי ישיבתו שאינם מעבירים את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום מחמת היותם טרודים בהכנותיהם לבחינה שערך להם אשר התקיימה תמיד ביום שישי. מאז והלאה התחיל ה'ערוגת הבושם' להשגיח שתלמידיו יעבירו הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ויש שדרשו מתלמידיהם שילמדו חומש ורש"י בכל שבוע וכתב בספר דברי יצחק (אות ג'), ששמע בשם הגה"ק רבי שר שלום זללה"ה מבעלזא, שמי שלומד וגומר בכל שבוע ושבוע פירוש רש"י על התורה, אזי הוא מובטח שבעלמא

דקשוט יהיה על כל פנים במתיבתא דרשי"ז"ל, בגם שיש מתיבתות יותר גבוהים עליונים, אבל על כל פנים לא יהיה נדחה ממתיבתא דרשי"ז"ל.

בתרגום זוה"ק (ויקהל דף ר:ו): וכל מרכבה ומרכבה ממנים אותה, למרכבה זו על הפרשה זו של שבת פלוני, ומרכבה זו על שבת פלוני של שבת פלוני, וכל אחת ואחת משמשת אל התורה ששבת ההוא שלה, ואסור לנו לערב אלו באלו וכו'. אלא כל א' וא' כמו שפסק להם הקב"ה וכמו שמינה אותם על פרשיות האלו וכו'. ועל כן כשמתעטר פרשה זו עולות אלו המילים של פרשה ההיא שנשלמה בציבור, ומקבלת אותם מרכבה ההיא הממונה של פרשה ההיא, ומעלה אותם לפני הקב"ה ואלו המלות ממש עומדות לפניו ואומרות אני פרשה פלונית שהשלימו אותי ציבור פלוני כך וכך. מפני זה אשרי חלקו מי שמשלים פרשה בכל שבת ושבת כראוי כפי שהפסיקו אותה למעלה.

ובספר יש שכר (דיני קריה"ת ס' ז): להשלים כל א' הפרשה השייך לכל שבת וז"ל הזהר וכו'... ואשרי חלקו בעולם הבא ובעולם הזה, עכ"ל.

מובא בשער הכוונות (סב.) והיה האריז"ל דוחק עצמו לקרותה ביום ששי, והיה אומר כי זה סוד (שמות טז, ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, זולת אם אירע לו שום אונס גדול מאוד שאז היה קורא הפרשה שמו"ת אחר סיום תפילת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית, כמו שצויה רבינו הקדוש לבנו, ולא כמו אותם הקורים באמצע תפילת שחרית דשבת.

כשתקרא המקרא צריך לקרותו בטעמים שבפסוקים ההם, אבל התרגום א"צ לקרותו בטעמים, שאין טעמים אלא במקרא לשון הקודש, שלא כאותם הנהגים לקרוא בטעמים ואפי' התרגום של הפרשה.
שער המצוות (למוהר"ז דף לד:)

וז"ל רבינו יונה בספר היראה: וישלים פרשיותיו עם הציבור בכל שבוע שמו"ת וכו'... והמקרא יקרא בנגינותיו, כי הקורא בלא זמירה התורה חוגרת שק.

מובא בבת עין-ליקוטים סגולה ועצה שיוכל אדם לקשר מחשבתו אל הדיבור בתפילות שבת. הוא לראות לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום דוקא ביום וא"ו ערב שבת קודש. והטעם כי תורה שבכתב מרמז על בחי' המחשבה, ותורה שבע"פ שהוא פירושי התורה מרמז על בחי' הדיבור, ע"כ קריאת התורה עם תרגום שהיא פירושו שקורא ביום וא"ו עש"ק עושה פעולה שיהיה דבוק ומקושר אח"כ בש"ק בעת התפילה מחשבתו ודיבורו כאחד.

כ"ק אדמו"ר מבאבוב זי"ע ראה פעם איך שאחד מעביר את הסדרה, וקורא כל פרשה ב' פעמים ואח"כ התרגום שעלי, כדעת השל"ה והרש"ל המובא במ"א (רס"י רפ"ח). אמר לו כ"ק אדמו"ר מבאבוב זי"ע הנה פשוטות אומרם ז"ל "שנים מקרא ואחד תרגום" מורין שראוי לקרוא כל פסוק שני פעמים ואח"כ התרגום מיד, וכמ"ש המ"א שם בשם האריז"ל ז"ל. וכן מ"ש דורשי רשימות על פסוק ואל"ה שמו"ת, שהוא ר"ת ו'חייב א'דם ל'קראו ה'פרשה ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום מורה כן (ראה פרמ"ג ר"ס רפה בשם דברי חמודות פ"ק דברכות אות מא, דכן משמע מדקאמר "שנים" בלשון זכר, דאי קאי על כל פרשה, הול"ל "שתים מקרא ואחת תרגום" בלשון נקיבה ע"ש). והנה הגם שגם לפי"ד השל"ה והרש"ל מקיימין ג"כ "שנים מקרא ואחד תרגום", שהרי סוף סוף מעביר הסדרה ב' פעמים מקרא וא' תרגום, ברם ראוי לך לנהוג בזה כמנהג אבותינו ורבותינו הק' שנהגו כמ"ש האריז"ל. ויש להמליץ ע"ז מאמר הכתוב בפ' תולדות (בראשית כ"ו, י"ח), וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו וגו', ויקרא להם שמו"ת כשמו"ת אשר קרא להן אביו, והיינו שראוי לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום כפי מנהג אשר קראו אבותינו ורבותינו.

ואלה שמות בני ישראל הבאים (א, א). מובא בעל ישראל שלום שמו"ת ראשי תיבות שנים מקרא ואחד תרגום. והנה מצוי דיתמיד אדם בלימודו בתורתנו הק' ובה תהיה חפצו יומם ולילה, אבל מכל לימודו יבין רק מקצת הלימוד וישבר בקרבו, על זה בא הרמז וחייב אדם להעביר הסדרה וזהו "שניים מקרא" מלשון רבים שפעמים שמרבים בלימוד התורה ומשננים שוב ושוב להבין התורה הק', "ואחד תרגום" ולבסוף אין הבנה בכל חלקי הסוגיה אלא רק במקצת, ועם כל זה אסור להתיימשך ולחדול ולתת ליאוש לשלוט בקרבו, אלא "חייב אדם להעביר הסדרה" שעם כל הקושי אסור לתת לרפיון לשלוט, אלא ילך לאט לאט עד שיבין הכל בהבנה ברורה בעזר הקל.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (א, א). כ"ק האדמו"ר ה'בית ישראל' זצ"ל היה אומר בשם הצדיק ר' יהושע מבעלז זצ"ל כי הלשון 'הבאים' בא ללמדנו שיעקב אבינו השריש בבני ישראל שלא ירגישו את עצמם כתושבים במצרים, אלא כמו שזה עתה באו. טבע האדם כאשר מגיע למקום חדש וחש כבן בית בשבתו שם, מרגיש את עצמו כתושב, מתרגל למנהגי המקום, לשפת התושבים ולבושם, מה שאין כן כאשר אינו שבע רצון מהמקום החדש ומצפה בכל רגע לשוב למקומו, יש לו תחושה של אורח ותייר. וזו כוונת התורה 'הבאים' שלא נשתקעו במצרים אלא ציפו לרגע שיוכלו לצאת ולעזוב את מצרים, לא שינו שמם לשונם ולבושם. וכמו שאמרנו ויאמר אל פרעה 'לגור' בארץ באנו' (בראשית מז, ד) לא באנו להשתקע ולהתיישב. וזה פירש הפסוק המובא בהפסרת שמות 'הבאים' ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל', יעקב אבינו השריש בבניו שיהיו תמיד בבחינת 'הבאים', שלא ישנו שמם לבושם ולשונם, על ידי זה יציץ ופרח ישראל, מכח זאת פרחו בני ישראל לתפארה כעם בפני עצמם ולא נטמעו בגוים. ה'בית ישראל' סיפר על חסיד שהתלונן לפני הרה"ק ר"י מבעלז זצ"ל שאין לו פרנסה, יעץ לו הרבי לנסוע למדינה אחרת שם ימצא פרנסה. ברם התנה עמו, שיכתוב אליו תכופות. נסע החסיד והצליח בפרנסתו וכתב לרבו שאכן הפרנסה בריח אולם מבחינה רוחנית אינו מרוצה, חסרה לו אורה והחבורה החסידיית, לכן ברצונו לשוב. הרבי השיב שיחזק את עצמו וישאר. אחר תקופה כתב החסיד כי ב"ה התאקלם במקום החדש, ורכש לו ידידים. ציוהו הרבי שיעזוב מיד את המקום וישבו לעירו. לתמיחת החסיד מדוע כל זמן שהרגיש שלא בנוח כזו ומנוכר הורה לו להשאר ואילו כעת מצוה לשוב. השיבו הרבי, דוקא משום כך, כשהרגשת שאין זה מקומך, לא חששתי שתושפע לרעה. אולם כאשר הנך מרגיש בנוח, יש לחוש שמא תשקע שם ותסור מדרך הישר.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א). פרש"י שנמשלו ישראל לכוכבים שנאמר בהם לכולם בשם יקרא, מובא בברך משה וי"ל עפי"מ דכתבו בשם האריז"ל כי השם שקורא האב לבנו ביום המילה הקב"ה מזמינו בפיו, ושמעתי מזקן מתלמידי ק"ז הייטב לב זללה"ה ששאל מדו"ז הגה"ק משינאווא זללה"ה איזה שם לקרוא לבנו הנוולד לו וסירב ואמר לו כי את שם התינוק מגלגל לאבי הילד מן השמים, אכן לא נחה דעתו וביקש את המשמש שיפציר אותו ויודיעהו ע"י דילוג רב, וכאשר הגיע יום הברית עדיין לא בא שום תשובה משינאווא והכניס את הילד בבריתו של אאע"ה וקרא שמו משה ולאחר הברית הגיע דילוג רב משינאווא שצוה לקרות את הילד משה והיה לפלא. ועם זה יש לפרש הכתוב ואלה שמות בני ישראל ונשתבחו ישראל על שלא שינו שמם ולכאור' יקשה מאי מעליותא יש בשמותיהם הלא גם האומות יש להם שמות, לזה דרש רש"י ז"ל שנמשלו ישראל לכוכבים שנאמר בהם לכולם שמות יקרא שהקב"ה בעצמו קורא להם שמות, וכן הוא הדבר אצל בני ישראל שנקראים בשמותיהם על ידי הקב"ה אשר הוא מגלה לכל אחד מישראל את השם אשר יקרא לבנו הנוולד לו כפי שרשו בעולם העליון.

ביאר כ"ק אדמו"ר מהר"א ט"ב שליט"א ואלה שמות בני ישראל (א, א). וברש"י כתב אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן, נראה דהקדם מה שפי' השל"ה עה"פ וזכרתי את בריתי יעקב, וקשה הא פסוק זה של נחמה ואיך בא בתוך הקללות, וי"ל כי אף זה הוא מתוכחת

מוסר כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא, לרשע בן צדיק שראה אביו מתנהג בחסידות, וכן אינו דומה מי שהוא דר במקום מכוער למי שהוא דר במקום תורה, וע"ז אמר ד' אזכור לך אלו הדברים שאתה מזרע אבות הקדושים, וגם הארץ אזכור כי נתתי לך ארץ ישראל שאוירה מחכים ע"כ, ובוזה פי' בעצ"ח מה שהתפלל יעקב בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי, שהתפלל שלא יזכר להם בחטאתם ח"ו שהם מבניו ועי"כ יוגדל אשמתם, וז"ש ואלה שמות בני"י הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, דהיינו שכ"ז שהיו במצרים היו עם יעקב אבינו משום דבנ"י במצרים היו מצוינים וכשרים והיה ראוי להם שיזכר עליהם שמו של יעקב אביהם ושמות השבטים כאשר מונה והולך, ולזה נתכוון רש"י שמנאן במיתתן להודיע חיבתן, היינו להודיע חיבת האנשים החיים דאל"ה מוטב שלא יזכר שמותם שלא להוסיף על עונש עליהם כאשר בקש אל תבא נפשי, משא"כ כאשר הולכים בדרך הישרה או אע"פ שמנאן בחייהם ראוי להזכירם גם במיתתן להודיע שבח בניהם ההולכים בדרכיהם.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' (א, א). מובא בשארית מנחם באי"ם ר"ת בבל, אדום, יון, מדי, הם הד' גלויות המשלימות מה שחסרו מגלות מצרים, וזהו הבאי"ם מצרימה שבאים להשלים מה שהחסירו במצרים, וגלויות אלו נרמזים גם בר"ת של אלה מסעי בני ישראל (במדבר ל"ג א'), (ע"ד שפי' בלחמי תודה המשנה (פסחים מ"ב ע"א) ואלו עוברים בפסח כותח הבבלי"י וכו', פי' דהתנא בא ליתן טעם למה אנו עוד "עוברין" ומשועבדים בשאר גלויות, וקאמר הטעם בפסח בעבור שפסח הקב"ה ודילג על הקץ, לכן חייבין אנו עוד להשלים שאר הגלויות הרמזים בתיבות אלו, כותח הבבלי"י ושכר המד"י וחומץ האדומי"י עיי"ש).

מובא בעל הטורים ואלה וגו' איש וביתו באו. הפסוק מתחיל באות ו' ומסיים בו' כנגד שנים עשרה שבטים, וזהו ווי העמודים.

ביאר בעל ה"זרע אברהם" שליט"א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. נוטריקון ו'כל ה'אנשים א'שר ל'זמדים ת'זרה ו'מתפללים מ'תוך ש'מחה י'תעלה נ'שמתם ב'כל י'ש ש'הם ר'וצים א'בל ל'א י'כולים ב'גלל ה'יצר א'שר מ'זונע מ'הם מ'שום ה'כי צ'ריכים י'גיעה ר'בה א'ל ת'זרתנו ב'צירוף י'ראה ע'ם קדושה, י'דברו א'מת ש'ק'ר ת'תרחקו ו'משמים ישפיעו ב'רכות ו'ישועות ב'שפע ו'בהרחבה א'מן.

ואלה שמות. שאלו את בעל החתם סופר מה טעם מקדימים לכל גדול בישראל את התואר רב לפני שמו, ואילו משה רבינו, רבן של כל ישראל, תוארו בא אחר שמו. השיב בעל החתם סופר ואמר, משה רבינו שהיה גדול בישראל עוד קודם שניתנה תורה לישראל קודם שמו לתוארו. אולם כל גדולי ישראל, בזכות תורתם נתעלו, ראוי להם אפוא שיקדימו תוארם לשמם.

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". אומר הרה"ק ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע כשאדם יורד למצרים... כשבן אדם מרגיש שכל המיצרים סוגרים עליו, כשהוא רואה את הגלות בעיניו... הוא צריך רק דבר אחד... להיות 'ישראל'! מה זה ישראל? שיר לאל. אם אתה תתחיל לשיר לקב"ה הוא יוציא אותך מכל המיצרים.

הרבה פעמים האדם נקלע לאיזו צרה... אבל הוא בוטח בקב"ה. הוא נשאר בשלווה, בשמחה, הוא לא דואג. יהודי אחד נסע לבודפשט עם אשתו, הוא יורד מהמטוס - אין מזוודות. אל-על שכחו להעלות אותם על המטוס. הדייל אמר לזוג שאין מה לעשות, והמזוודות יחכו להם כשינחתו בארץ. מה עושים עכשיו שבוע שלם בחו"ל בלי מזוודות? התחיל היהודי לשיר ולומר תודה לה' שהמזוודות הלכו לאיבוד. טוב, הלכו לאכול במסעדה כשרה.

כשהם באו להיכנס, בדיוק יצאו שתי נשים מהמסעדה, ואשתו שאלה אותן מה כדאי להזמין במסעדה, האם האוכל שם טעים... תוך כדי שיחה, היא ציינה כי הם רק נחתו ואיבדו להם את המזוודות. אז אחת הנשים אמרה לה: את יודעת עם מי את מדברת? אני ראש מחלקת אבידות באל-על...

מיד התקשרה למחלקה, וציוטה שיעלו להם את המזוודות כבר בטיסה הקרובה. עוד באותו היום בערב המזוודות היו במלון. לקבוע פגישה עם ראש מחלקת אבידות לוקח שבועיים תור, אבל מי שבוטח בקב"ה, יכול גם לפגוש אותו במסעדה בבודפשט. אני בחסדך בטחתי, יגיל ליבי! הוא לא רב עם הדיילים... הוא לא צעק בדלפקים. לקבל את מה שה' עושה בשמחה, זו תרופה לכל צרה ומצוקה. "אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". אומר ר' אלימלך מליז'נסק: כשאדם יורד למצרים. כשבן אדם מרגיש שכל המיצרים סוגרים עליו, כשהוא רואה את הגלות בעיניו... הוא צריך רק דבר אחד... להיות 'ישראל'. מה זה ישראל? שיר לאל. אם אתה תתחיל לשיר לקב"ה הוא יוציא אותך מכל המיצרים. אברך אחד נסע לחמיו לשוויץ. לפתע הבת שלו התחילה לפרקס, קצף התחיל לצאת לה מהפה. מיד רצו לבית חולים.

"יש לך ביטוח רפואי?", שואלים אותו במחלקה לטיפול נמרץ. הוא שכח לעשות ביטוח רפואי. "זה נראה שהילדה תצטרך להתאשפז כאן לפחות עשרה ימים, כל יום יעלה לך 10,000 פרנק! אם אין לך כסף - החוצה". חמיו צועק עליו בטלפון: "איך לא עשית ביטוח רפואי"? אבא שלו מתקשר מהארץ: "אתה לא נורמאלי, מאיפה נביא 100,000 דולר עכשיו?". ואשתו יושבת במחלקה ובוכה. מה עשה האברך? התחיל לרקוד ולשיר - תודה לך ה'. פתאום הגיעה איזו רופאה, ואמרה לו שיש להם קרן סודית למעוטי יכולת, והם כבר ישלמו את האשפוז של הילדה. אם יש לך צרה, פשוט קח את המיקרופון לידיים ותריבץ שירה.

מובא באמרי נועם ואלה שמות ולפני כן ויישם בארון, רמז שמציינים את הקברים וכותבים עליו את שמם, ר"י מוינה, ומצבות עושים (למתים) שלא ייטמאו הכהנים בהם.

ב' שאלות שנשאל המהר"ם שיק על קברים בבית העלמין. שאלה ראשונה: מה עושים עם יהודי שרוצה לחקוק על מצבת קבר אביו את התאריך הלועזי שבו אביו נפטר כגון הראשון לינואר וכיו"ב, הרי ידוע כי החתם סופר היה מחמיר בזה מאד שלא ינקבו התאריך בשם הלועזי. שכן החוקק תאריך לועזי, לדעתו, עובר על הכתוב "החודש הזה לכם ראש חדשים". לא ינואר ולא פברואר, אלא ניסן ואייר. (וידוע המעשה עם הגביר בנימין רוטשילד ששמע שהגיע סופר סת"ם מעולה ביותר וצויה להחליף את כל המזוזות בביתו כדי שאותו סופר יכתוב בכתב מהודר ביותר מזוזות חדשות בביתו וכן את תפיליו. לבסוף, כשהוגש לרוטשילד את הפרשיות בכתב נאה ומהודר ביותר שאין כמוהו, שאל הגביר את הסופר: האם המזכיר שלי שלח לך שכר עבודתך בזמן, השיב לו הסופר בחיוב, הוא הוציא את פנקסו והראה לרוטשילד מתוך הפנקס שבינואר שילם לו כך ובפברואר כך וכו'. הזדעזע הגביר והחל לצעוק על הסופר: וכי אין לך תאריכים יהודיים שאתה משתמש בתאריך נוצרי, מילא אני חייב לעשות זאת כי יש לי עסקים עם הממשלה והם לא מכירים תאריך אחר, אבל אתה שעוסק בסת"ם, בדברים שהם קודש קדשים, היאך אתה נוקב את תאריך החודשים בשמות כאלו. הפטיר הגביר ואמר לסופר: קח לך חזרה את כל הפרשיות של המזוזות והתפילין, הם שלך וגם הכסף נתון לך, אך אינני רוצה להשתמש בהם). לענין הנידון שלנו: כששמעו בני אותם משפחות שיקיריהם טמונים סמוך לאותה מצבה שהאדם רוצה לחרוט עליה תאריך נוצרי, באו לתבוע אותו לדין תורה לפני המהר"ם שיק על נזקי שכנים" בטענה שהדבר זיק להם.

ושאלה נוספת הובאה לפני המהר"ם שיק: יש מי שרוצה לחרוט על המצבה את תמונת המנוח, וגם כאן יש התנגדות לכך. פסק המהר"ם שיק (בשו"ת יו"ד סי' קעא) כי בית הקברות נידון כמקום תפלה, ואם יהיו כאן דמויות של אנשים ופסלים, יש בזיון לנפטר שבמקום זה יהיה אסור להתפלל, ובנוסף לכך: בית העלמין הוא כחצר השותפין וא"א לעשות דבר שכבודם של הנפטרים אחרים יפגע. הם אינם רוצים כאלו שכנים.

ביאר ה"שארית מנחם" זי"ע ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו' איש וביתו באו (א, א). אפשר לומר עפ"י מש"כ בעל הטורים ששמות בני

ישראל הבאים ר"ת שבי"ה, ונטמן ברמז בהקדם קושיית המפורשים שלכאורה כיון שהקב"ה כבי' כהן הוא עיין סנהדרין (ל"ט ע"א) ושבויה אסורה לכהן וא"כ אבדה ח"ו תקותינו שיגאלנו הקב"ה מן הגלות שאנו כשבוים אצל האומות, אלא דבאמת ל"ק דהא כתיב (תהלים צ"א ט"ו) עמו אנכי בצרה ולא זזה ידו מאתנו ובאופן כזה שבויה מותרת (עיין טוש"ע אה"ע סי' ז). ויש לנו ראייה שה' אתנו ולא עזבנו, מהא גופא שאנו נצבים ומתקיימים עדיין היום בגלות, זה רק מכח ששכינה הק' עמנו. וגם בלעם העיד ע"ז במסיח לפי תומו, (עיין בתשו' כנס"י שהסכימו כל הגדולים דעכו"ם נאמן במסל"ת) באומרו לא הביט און ביעקב וכו' ה' אלהיו עמו, וי"ל לפי"ז דהכוונה הוא שאין שום חשש על ישראל להחזירם, כי ה' אלהיו עמו, ולא זזה ידו מאתנו. ויש להעמיס זה בבקשת משה לחובב בפר' בהעלותך (י"א) אל נא תעזוב אותנו וכו' והיית לנו לעיניים, עפ"י המובא מספ"ה"ק דחובב קאי על הקב"ה שחובב את ישראל, וזה שאמר משה אל נא תעזוב אותנו גם עתה, כי ע"כ ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים ולא זזה ידך מידינו, וכן תעשה גם הלאה. ולזה כשירדו ישראל למצרים שהוא מקום השביה הרומז בר"ת שמות בני ישראל הבאים הנ"ל, מעיד הכתוב איש וביתו באו, ורמז בזה איש זה הקב"ה שנא' ה' איש מלחמה, וביתו זה כנס"י, כי ביתו זו אשתו (עיין שבת קי"ח ע"ב וברפ"ק דיומא) באו שתמיד היו ביחד ולא זזה ידו מאתנו סלה.

ויוסף היה במצרים (א, ה). מובא בקדושת לוי לא שינו שמם. יש לדקדק למה כתוב תיבת במצרים הוי ליה לומר ויוסף היה שם, ונראה דהכי קאמר ויוסף היה ונשאר אפילו במצרים כלומר שלא שינה שם את שמו, כי אפילו פרעה שקרא שמו צפנת פענח אף על פי כן קרא עצמו רק יוסף, וגם פרעה עצמו אמר לנו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו, כי בשביל שלשה דברים נגאלו בשביל שלא שינו שמם, וזהו ויוסף היה במצרים.

מובא באור החיים (פר' יגש) וימת יוסף וגו' וכל הדור ההוא (א, ו). ואמרו (מד"ר פ"א) כל זמן שא' מיורדי מצרים קיים לא התחיל השעבוד. ועיין באוה"ח (בראשית מו, ז) וז"ל בא"ד: ... אכן כוונת הכתוב הוא שבא להודיע כי יש הפרש בין בני יעקב בירידתם למצרים כי יש מהם שבאו מרצונם לקבל גזרת מלך בלב שלם ויש מהם שהיו חוככים להתעכב מרדת לכוור הברזל, וציינם הכתוב מי ומי ההולכים לפרוע שטר חוב הגלות מרצונם, ואמר בניו ובני בניו אתו פרוש אלו לא הצרך להביאם הוא אלא הם מעצמם באו אתו בדומה לו וכו'. וראיתי לתת לב לדבריהם ז"ל (שמו"ר פ"א) שאמרו שכל זמן שאחד מיורדי מצרים קיים לא התחיל השעבוד דכתיב (שמות א) וימת יוסף וגו' וכל הדור ההוא פרוש שירדו מצרים אז התחיל השעבוד, בי אולי שזה היה להם לתשלום קבלת גזרת מלך ברצון פקע מהם השעבוד בי סמא דיסורי קבולי והעד הנאמן לזה כי יוכבד וסרח בת אשר היו מיורדי מצרים ובימייהם היה השעבוד והטעם הוא לצד שהביאם יעקב ולא מרצונם, ועיין בדברי הזהר (ויקהל קצ) בפרוש פסוק (תהלים קמו, ה) אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ד'.

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא (א, ו). יש להבין מדוע חזר הפסוק לכתוב על מיתת יוסף ואחיו, ומהו הקשר לשעבוד. וביאר האור החיים, שבמיתת יוסף ירדו מגדולתם שהיו מעולים יותר ממצרים ונעשו שוים להם, ובמיתת האחים ירדו למטה ממדרגתם שהיו בעיניהם נבזים אבל לא היו משתעבדים בהם, ובמיתת כל הדור התחילו להשתעבד באמצעות קנאתם אשר ראו הפלגת ריבויים של ישראל שנתמלאת ארץ מצרים בהם. למד מכאן הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל יסוד גדול במעלת הנכבדות, שכל זמן שהיו ישראל מעולים ומכובדים יותר מהם, לא יכלו המצריים להשתעבד בהם, ורק כשנעשו מבוזים בעיניהם יכלו להשתעבד בהם. וכן הוא דרכו של היצר הרע במלחמתו עם האדם, בתחילה הוא משתדל להשפילו בתחומי ההיתר, וכשהדבר עולה בידו הרי האדם ברשותו להכשילו בכל דבר חטא ועון, והעבודה המוטלת על האדם היא להתעלות עד היותו נכבד וחשוב, ועל ידי כן ישמר מן החטא, שכיון שהוא מכיר את מעלתו הרי הוא נמנע מלחטוא כדי שלא לירד ממדרגתו, שרוב העבירות

כרוכות בביזיון לעשותם, ואם תהא מושרשת בקרבו מעלת הנכבדות ימנע מלעבור עבירה. והמפסיד העיקרי לנכבדות היא החפזון והבהילות, ואף מי שהגיע למעלת הנכבדות אם יש בו בהילות עלול להפסיד את נכבדותו ומעלתו.

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא. מובא ברבינו בחיי ראובן נולד בי"ד בכסלו ומת בן מאה עשרים וחמש שנים, שמעון נולד בכ"א טבת ומת בן מאה עשרים שנים, לוי נולד בי"ו בניסן ומת בן מאה שלושים ושבע שנים, יהודה נולד בט"ו בסיון ומת בן מאה תשע עשרה שנים, דן נולד ט' אלול ומת בן מאה עשרים וחמש שנים, נפתלי נולד ה' בתשרי ומת בן מאה שלושים ושלוש שנה, גד נולד י' במרחשוון ומת בן מאה עשרים וחמש שנה, אשר נולד כ' בשבט ומת בן מאה עשרים ושלוש שנים, יששכר נולד י' באב ומת בן מאה עשרים ושנים שנה, זבולון נולד ז' בתשרי ומת בן מאה ארבע עשרה שנה, יוסף נולד אחד בתמוז ומת בן מאה ועשר שנה, בנימין נולד י"א במרחשוון ומת בן מאה ותשע שנה, באדר ובאייר לא נולדו נשתיירו לאפרים ולמנשה, מצאתי במדרש תדשא.

וימת יוסף וכל אחיו (א, ו). במס' ברכות (נה). מדייק מפסוק זה שיוסף מת לפני אחיו, דכתיב וימת יוסף ואח"כ וכל אחיו, (ועיי' בילקוט שמעוני שהביא מסדר עולם השנות החיים של כל השבטים), והטעם לזה מבואר שם בגמ', משום שנהג יוסף את עצמו ברבנות על אחיו, והגם דבכמה דוכתי אמרינן דצריך הרב לנהוג ברבנות, (עיין כתובות קג:), וכן אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה (קידושין ע.), מכל מקום זהו דוקא בפרהסיא, אבל בציניעא אין לו לנהוג ברבנות, (מהרש"א שם בשם ר"ח, אמנם עיי' עוד שם), ובפדר"א (פרק ה, ל"ט) מבואר הטעם, משום ששמע עשרה פעמים מאחיו "עבדך", אבינו, (חמש פעמים מפי אחיו, וחמש פעמים מפי המליץ - מפרשים), ולא מיחה בזה, וע"כ נתקצר עשרה שנים מחייו, שהיה ראוי לו לחיות ק"כ שנה, (כי בערך מספר זה חיו שאר השבטים). כי השכר של כיבוד אב ואם היא אריכת ימים, ומפני ששגג בזה נתקצרו שנותיו (ילקוט מעם לועז בשם היפ"ת). **ובמדרש רבה פ' ויחי (פ"ח, ג)** איתא הטעם, מפני שחנט (או ציוה לחנט) את אביו, והקב"ה התרעם על יוסף על זה, כי בהיותו צדיק גמור, לא הוה ליה לחשוש שישלוט בו רימה. ובזוהר הק' פרשת וישלח מבואר, שיוסף היה צריך לחיות מאה וארבעים ושבע שנים כמו שחי יעקב אבינו, רק שנתן ל"ז שנים במתנה לדוד המלך.

מובא ברבינו בחיי סדר השבטים: ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון הילדים של לאה כתיב אחד אחרי השני. ואחר כך כתיב בנימין כי העולם נחלק ב' חלקים והחלק השביעי היא ארץ ישראל ושם נמצא הבית המקדש ועל כן כתיב בנימין השביעי כי בחלקו היה הבית המקדש. ובצ"ט ה"ו הוסיף דכאן בתורה בנימין הוא מס' השביעי כי כל השביעיין חביבין. ואחר כך כתוב בני השפחות דן נפתלי גד אשר. כדי שלא יתגאו בני לאה. והזכיר יוסף באחרונה לשני טעמים האחד כדי שלא ישתררו בני הגבירות על בני השפחות, ועל כן נכתבו דן ונפתלי גד ואשר שהם בני השפחות באמצע בין בנימין ויוסף, והשני מפני שיוסף היה גדול שבכולן במעלה וכבוד לכן הזכירו באחרונה דרך שפלות, כי כן דרך הצדיקים כל זמן שהקב"ה מוסיף להם כבוד וגדולה הם מוסיפים בעצמם שפלות וענוה, שכן מצינו ביהושע בן נון אחר שסמך משה רבינו ע"ה את ידיו עליו ונתמנה פרנס על ישראל בחייו של משה מה כתיב שם (דברים לב, מד) וידבר משה את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון, הזכיר הכתוב הושע ללמדך שלא נתגאה בסיבת מעלתו אלא השפיל את עצמו.

ומונים השבטים. לא לפי גדלותם בשנים, איתא בשלח טוב ובחזקוני שקודם מזכירים בני לאה ורחל ואחר כך בני השפחות, ובמדרש מובא שבתורה לפעמים כתיב על פי סדר ולפעמים בסדר אחרת כדי לרמז שהקנאה הופסקה ביניהם, וחיו באחוה ורעות.

מובא בפנים יפות ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד (א, ז). פירש רש"י ילדו ששה בכרס אחד. למדו זאת חז"ל מהלשונות הכפולים האמורים כאן, 'פרו' ו'ישרצו' ו'ירבו' ו'יעצמו' הרי ד' 'במאד מאד' הרי ששה.

ובני ישראל פרו (א, ז). מובא במהרה"ם שיף (סוף מס' חולין) ישראל תיקנו במצרים קלקול דור המבול והפלה וחטא אדה"ר, וזה הטעם ובני"י פרו וישרצו ו' בכרס א' לתקן ס' רבוא נשמות שנתקלקלו באדה"ר ואח"כ מתו בג' ימי אפילה אף שתקנו חטאה הקודם עכ"ז הוצרכו נשמות חדשות לכנוס לא"י, והי' צריכים להיות במצרים ת' שנה רק ע"י קושי שיעבוד מהר הפדות, והי' צריך קודם זיכור הנשמות של ס' רבוא זה כן ירבה, וע"י עבודת פרך בחומר שיבר החומר לגוף ולזכות הנשמה.

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד וגו' (א, ז). מובא בשארית מנחם אפשר לומר דריבוי הבנים הוא ברכה כשיש ממון במה לפרנסם ולהדריכם בדרך הישר, וזשאחז"ל שבת (ל' ע"ב) עתידה אשה שתלד בכל יום, עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, ואז הוא לברכה תחשב, וזש"ה ובני ישראל פרו וישרצו אבל גם ויעצמו ב"מאד", מאוד זה ממון וכמש"א (ברכות נ"ד ע"א) בכל מאודך זהו הממון, ועי"ז יכלו לגדל בניהם ביהדות ולא שינו את שמם ולשונם ולבושם.

ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם (א, ז). מובא בשארית מנחם לפעמים יש לאדם ענוה פסולה, והחסרון בזה הוא שאינו מרגיש שהוא בן מלך ועליו לעשות רק הטוב, ועושה הרע, וכפי שפרשו הפסוק (תהלים י' ג') כי הלל רשע על תאות נפשו, ר"ל הלל שהיה עניו גדול, הרשע על תאות נפשו, וז"ש הכתוב ובני ישראל פרו וישרצו ויעצמו במאד מאד, פי' התעצמו במדת "מאד מאד" הרומז לענוה כדאי' במס' אבות (ד' י') מאד מאד הוי שפל רוח, ועי"ז ותמלא הארץ אותם בכל המקומות מטונפות רח"ל אבל הדרך הנרצה בעבודת ה' הוא להשתמש גם בגאות דקדושה, שבהיותו יודע שהוא בן מלך ייטיב דרכיו, וזה מרומז במה שאמר הקב"ה למשה לומר לישראל ה' אלהי אבותיכם שלחני אליכם (להלן ג' ט"ו) הזכיר יחוס האבות להערים שידעו לקיים ויגבה לבם בדרכי ה'. ובד"ז פי' הבעש"ט הק' זי"ע הפסוק (תהלים פ"א י') לא יהיה בך אל זר, שה' לא יהיה אצלך זר ורחוק, רק קרוב וכאב יהיה לך הש"י, וממילא תעשה רק הטוב כה"י.

מובא בתולדות יצחק, וחידי"א (בגאולת עולם - הגדה, וכע"ז באוחה"ק לקמן בפסוק ט') ובני ישראל פרו וישרצו וגו' (א, ז), ופרש"י שהיו יולדות ששה בכרס אחד. והוא ממדרש רבה, ועי"ש, שלח מ"ד היו יולדות י"ב בבת אחת, ולח מ"ד היו יולדות ששים בבת אחת, ואל תתמה על זה, שהרי עקרב מוליד גם כן ששים בבת אחת, ובש"ך עה"ת כתב, שי"א שש מאות, ובאגדת בראשית (פ"ה) איתא, שהיתה אשה יולדות ששים ריבוא כשם שהדגים יולדים ששים ריבוא, וכן ברכן יעקב אבינו וידגו לרוב (בראשית מח, טז), ומשום הכי כתוב כאן לשון וישרצו, שהיו פרין ורבים כהשרצים, דעקרב מין שרץ הוא, (ילקוט שמעוני). וכתב כאן באבן עזרא, שראה ארבעה בנים שנולדו בבת אחת מאשה אחת, וגם יכולין לילד עד שבעה בנים בבת אחת, ועיין במגלה עמוקות, שכבר העיד רופא, שראה אשה שילדה עשרים בנים בארבעה פעמים, וכולן נשארו בחיים, עיי"ש עוד בזה. והנה טבעו של עולם הוא, שבני תאומים הם חלשים בגופם, לפי שאחד נוטל מכוחו של אחיו, ואילו כאן במצרים, אף על פי שפרו וישרצו ונולדו ששה בבת אחת, עם כל זה "ויעצמו" במאד מאד, שהיו חזקים בנופם.

וכתב במדרש בחידוש, שהילדים היו נולדים בקומה במהרה כצמח השדה (יחזקאל טז, ז) באופן שילד בן שנה היה גדול כבן עשרים שנה, (וכ"כ בחומת אנך להחיד"א)

ואם כולם נולדו ששה בכרס אחד, למה משה נולד יחיד, ולא עם עוד, אלא תירץ י"ל הי"ו שהיותו ושבת לוי לא עבדו העבודה במצרים, ועל כן לא היה להם הברכה של כן ירבה וכן יפרוץ והא ראה רואים גם במספר שספרו במדבר רואים ששבת לוי היה מהפחותים.

ביאר הגאון מאוסטרובצער זי"ע ששה בכרס אחד. איתא בילקוט שבני ישראל עבדו רק שעה אחת, והשעה מדובר על שעה של קודשא בריך הוא. והחשבון שיום של הקב"ה הוא אלף שנים, ולפי זה נמצא שבני ישראל עבדו 66 שנים ושמונה חודשים לפי הילקוט. ובאמת היו צריכים לעבוד 400 שנה רק הריבו העם השלים את העבודה, על כן הכפילו אותם שכל יהודי נולד לו שש כי שש פעמים כפול ששים ושש שנה ושמונה חודשים נמצא 400 שנה.

וירבו ויעצמו במאד מאד. הל"ל מאד מאד מהו במאד, אלא שרצה להורות שנעשו עשירים גם בממון שנקרא מאד כמ"ש (דברים ו, ה) ובכל מאודך. ז"ש "ויעצמו במאד" היינו בממון שנקרא מאד, באותו מאד נתעצמו מאד, ולפיכך חשב פרעה להביאם לידי עוני כמ"ש וישימו עליו שרי מסים, כי ע"י המס שיתנו יבואו לידי עוני, וע"כ נעשו פרעה כי הבנין גרם לו להתמסכן, שנאמר ויבן ערי מסכנות לפרעה וכארז"ל (יבמות סג.) העוסק בבנין מתמסכן.

ויעצמו במאד מאד (א, ז). ביאר ה"ר שר שלום" מבעלזא זי"ע יש לפרש כפל הלשון עפ"י המשנה ברכות נד. על הפסוק "בכל מאדך" בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו בין מדה טובה ובין מדת פורענות. ומספרת התורה מעלת בני ישראל שאף שהיו משוקעים בצרת השיעבוד התאמצו והתחזקו במדה זו של "הוי מודה לו בכל מאדך" מלשון בכל מדה ומדה.

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם (א, ז). שאל הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל מג'רבה: בעל ההגדה מביא פסוקים נוספים כדי לבאר ולהבהיר יותר את ריבוי העם, שנאמר: "רבבה כצמח השדה נתתיך". מה מתבאר בפסוק זה, יותר ממה שכבר אמרנו? ומדוע המשיך לפסוק הבא: "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך" – מה שיכותו להסבר ריבוי העם? ותיירץ – במשל: מעשה באיכר שהיה לו בן כסיל. ביקש לחנכו בעבודת הקרקע. קנה בעבורו חלקת שדה, ואמר לו: "בקרקע זו גדל עץ פלוני, שצלו רב ומסוכך על הזרעים, מונע מהם את אור השמש וגוזר עליהם ניוון, אם תרצה שייניבו הזרעים יבול שופע, עליך לעקור את העץ!" לעקור עץ, אין זה דבר של מה בכך. עמל רב הוא לחטוב בגזע ולשרש את השרשים. אמר הכסיל בליבו: כלום העץ מפריע לי? הרי אין מפריעים כאן אלא העלים המצילים! טפס לענפים ותלש את העלים, אף קטם את הגבעולים. נשטף השדה בשמש מאירה, ושמח, עמל בפרך, חרש ועדר, שתל וטפח. שמח לגשמים שהחלו לרדת וישב בבית, ממתין ליבול המבורך ורואה בדמיונו את רוחיו. עונת הגשמים חלפה, השמש שבה וזרחה, והאב הסכים עם בנו כי צפוי יבול רב. יצא עמו אל השדה – וחשכו עיניו: העץ התעבה בכפלים, כסה את השדה באפלולית צלו. נתן מבטו בבנו, והלה מלמל: "איני מבין... הרי כמו ידי עקרתני..." "עקרת את העץ?" תמה האב, "הרי הוא נטוע לעינינו!" "לא", הסביר הבן, "עקרת את העלים, קטמת את הבדים..." טפח האב על ראשו ואמר: "לא עקירה היא זו, בני – אלא גיזום! גזמת את העץ, ובכך המרצת את צמיחתו... ואם לפני כן צמח אך מעט מתחתיו, הנה עתה לא עלה שם כל עשב!" כן הדבר אף כאן. ידוע ידענו, ש"בני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד". אבל בעל ההגדה מסביר את התופעה: המצרים התנכלו, רדפו, ענו. השליכו את הילדים ליאור, שקעום בחומה. חשבו, שהם מעכבים את גדולו של העם. ויהי להיפך: "רבבה כצמח השדה נתתיך", שכאשר גוזמים אותו – הוא מתרבה ומתחזק. אף כאן: "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ". "ואבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך", ודוקא שפיכות דמים זו עוררה עלינו את רחמינו של הקב"ה והוא הביאנו לחישול ולהתחזקות, להתחסנות ולרבו: "ואמר לך בדמיך – חי"י! ולא במצרים בלבד, אלא בכל דור ודור רדפונו עד צואר, ענונו עד מות – ורדיפותיהם חשלונו, ויצאנו בעזרת ד' מחוזקים שבעתיים. בדמינו – חיינו.

ותמלא הארץ אותם (א, ז). ביאר בכלי יקר ולא נאמר מהם שהתמלא להם נס ישראל אלא "ותמלא הארץ אותם" עפ"י הגמ' (בסוטה יא:): שנעשה להם נס

ונבלעו בארץ כמו שנאמר "רבבה כצמח השדה נתתיך" והיו בני ישראל מבצבצין ויוצאים מן האדמה.

ומובא ברבינו אפרים וזה"כ "ונלחם בנו ועלה מן הארץ". דהיינו אותם הבלועים בארץ יבואו ויעזרו לאותם שע"ג הקרקע להלחם בנו ומזה התיירא פרעה.

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם (א), מובא בדרשות חת"ם סופר בשם הגה"ק מהר"ם חאגיז זי"ע לכאורה, צריך היה הפסוק לומר "וימלא את הארץ" ולא "ותמלא הארץ אותם", עוד עלינו לבאר את מה שאמר "ויעצמו במאוד מאוד", כי לכאורה האות ב' במילה "במאוד" היא מיותרת, ואדרבה - אין לה הסבר, והיה עליו לומר "ויעצמו מאוד מאוד", ונראה שכל זמן שהיו השבטים קיימים, היו ממעטים בעסק והקדישו את זמנם לעסק התורה. כאשר זו היתה הנהגתם, לא התחיל השעבוד כלל. אולם לאחר מכן, "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", והדור הבא כבר לא התנהג כמותם ושינה את סדר יומו. הדברים נרמזים בפסוק באופן זה: "מאוד" הוא לשון ריבוי ותוספת, אולם למילה "מאוד" יש מובן נוסף שמשמעותו עסק ומסחר, כמו שביארו על הפסוק (דברים ו, ה) "בכל מאודך", שתרגמו "גשעפטין", כלומר: בכל עסקיך ונכסיך. וכך אומר הכתוב: "ובני ישראל פרו וישרצו", לאחר שהסתלקו יוסף ואחיו מן העולם, "וירבו ויעצמו במאוד מאוד", כלומר: הם התעצמו מאוד במאוד ועסקיהם ולא הקדישו את זמנם לתורה, ועל ידי זה "ותמלא הארץ אותם" - הם עצמם התמלאו ממעשי ארץ מצרים וגילוליה.

ותמלא הארץ אותם (א, ז). כיוון שנתמלאו בתי תיאטרות מהם, מיד גזרו עליהם שיפרשו מהם (מדרש רבה). כל כמה שהיהודים חותרים לחדור לעולם התרבות של הגויים, כך מתגברת יותר שנאת הגויים היהודים וממציאים חוקים לבודד אותם. וכך פירש הנצי"ב: הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, יהודים צריכים להיות לבדד, וכשרוצים להתערב - "בגויים - לא יתחשב", אין הגויים מחשיבים אותם.

ותמלא הארץ אותם - ויקם מלך חדש... אשר לא ידע את יוסף. גדולתו של עם ישראל טמונה בייחודיות שיש לו. סיפור נפלא הממחיש זאת: הצאר ניקולאי הלך ברחוב ברוסיה וראה יהודי עם זקן ופאות בלבוש מסורתי. שאל לפמלייתו מי זה? אמרו לו זה יהודי. אמר להם - שיגיע אלי לארמון, אני רוצה לראות אותו מקרוב... מיד נתנו לו כרטיס להיכנס בארמונו של הצאר. כשהגיע לביתו וסיפר למכריו הגויים על רצונו של הצאר לראותו, מיד החלו להסביר לו שאין זה יאה להגיע לצאר בלבוש כזה. לך וקנה לך מכנס גינס וחולצה זוהרת... גלח את הזקן והפאות ותראך טוב, שהרי פגישה עם הצאר זוהי פגישה חשובה. עשה כדבריהם ולאחר כמה ימים נכנס לצאר. ראה אותו הצאר ושאל אותו - סליחה? מי אתה? אמר לו היהודי - אני אותן אחד שראית ברחוב וביקשת שאבוא אליך... אמר לו הצאר: כמוך יש לי כאן הרבה, רציתי לראות את האדם ההוא שראיתי עם זקן ופאת ולבוש מיוחד, זה סיקרן אותי... לך מכאן. כל ייחודיותו של עם ישראל הוא בזה שהם מובדלים ומופרשים מן הגויים, וכל הצרות שפוגשות אותנו הם בעטייה של הקירבה לגויים והתחקות אחר מעשיהם. משל לה הדבר דומה: אילו העץ לא היה נותן את עצמו לברזל (ממנו עושים כת לגרזן), הרי שלא היו יכולים לכרות אותו. כן הוא הנמשל: ברגע שעם ישראל מתקרבים לגויים, נותנים את 'עצמם' לגוי בשמים, לבושם ולשונם, הרי שהגויים יכולים לבוא ולכלות בנו... כך זה בכל הדורות: במצרים - "ותמלא הארץ אותם" מיד ויקם מלך חדש על מצרים. בימי אחשוורוש - אכלו מסעודתו של אותו רשע, מיד ניסו לחסל אותם. אם נעשה הבדלה הקב"ה יקדש אותנו, אך אם לא נעשה קידוש לעצמנו, הקב"ה ידאג שהם יבדילו אותנו מהם...

ותמלא הארץ אותם (א, ז). כיוון שנתמלאו בתי תיאטרות מהם, מיד גזרו עליהם שיפרשו מהם (מדרש רבה). כל כמה שהיהודים חותרים לחדור לעולם התרבות של הגויים, כך מתגברת יותר שנאת הגויים היהודים וממציאים חוקים לבודד אותם. וכך פירש הנצי"ב: הן עם לבדד ישכון

ובגויים לא יתחשב, יהודים צריכים להיות לבדד, וכשרוצים להתערב - "בגויים - לא יתחשב", אין הגויים מחשיבים אותם.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ח). מובא בכלי יקר, אמר אשר לא ידע את יוסף, כי לא ידע מה שקרה ליוסף, כי אחיו היו משתדלים בכל עוז להאבידו ולבטל חלומותיו ולא הועילו להם כל נכליהם אשר נכלו, כי רצון הא-ל ית' היה עם יוסף לגדלו ודבר אלקינו יקום לעולם, כך פרעה אמר פן ירבה נגד רצון הקל ית' שאמר כן ירבה וחשב מחשבות עליהם ולא עלתה בידו כאשר לא עלתה בידי אחי יוסף, ובכל מה שהיה קם על ישראל אותה קימה היתה על המצרים - ועל קדקדם חמתו ירד.

ויקם מלך חדש (א, ח). פירש רש"י, חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו. וה"תורת חיים" (בריסק) אומר שיש לפרש דנפקא מינה למקח וממכר שהאומר לחבירו בית חדש אני מוכר לך, והוא ישן, אלא שסיידו וכיירו וצייירו עד שנראה כאילו הוא חדש, למאן דאמר חדש ממש, המקח חוזר דחדש ממש בעיניו. ולמאן דאמר שנתחדשו גזרותיו המקח קיים, שכיוון שנראה כאילו הוא חדש אף על גב דלאו חדש ממש הוא, חדש קרינן ליה.

וכע"ז איתא ב"בן יהוידע" רב ושמואל: חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו (עירובין נג. סוטה יא.). איזו נפקא-מינא יש לנו, לכאורה, במחלוקת זו, ומה לנו אם אותו פרעה היה חדש ממש או ישן שגזירותיו נתחדשו, אכן, נפקא מינא נפלאה להלכה, מצא הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל מבבל: לענין החזרה מעורכי המלחמה של מי שבנה בית חדש ולא חנכו (דברים כ, ה), מביאה המשנה במסכת סוטה (מג.): רבי יהודה אומר: אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר (סתרו ובנאו במידה ראשונה, אינו חוזר, דלאו חדש הוא הואיל ולא חידש להוסיף עליו, רש"י). אולם הרמב"ם לא פסק את דברי רבי יהודה להלכה וכתב בפירוש המשניות שאין הלכה כרבי יהודה, אלא גם סתר ביתו וחזר ובנאו, חוזר, שכן הרמב"ם סובר שתנא קמא חולק על דינו של רבי יהודה וסובר שאף הסותר את ביתו וחזר ובנאו חוזר מעורכי המלחמה. מעתה, אמר הגאון הנ"ל, נוכל לתלות את מחלוקתם של רב ושמואל בענין ויקם מלך חדש במחלוקת תנא קמא ורבי יהודה לענין בית חדש, כי לשיטת הסובר שמלך חדש הוא בהכרח חדש ממש, אף בית חדש הוא דוקא חדש ממש ולא בית שנהרס ונבנה מחדש, ואילו הסובר שמלך חדש אינו בהכרח חדש ממש, יסבור שאף בית חדש אינו מוכרח להיות חדש ממש, אלא אף אם סתר את ביתו הישן ובנאו מחדש. שכן יסוד שתי המחלוקות הוא אחד: האם כאשר נאמר בתורה חדש הכוונה בדוקא לחדש ממש, או שמא גם לדבר ישן שהתחדש, והנה, הוסיף הגאון רבי יוסף חיים, המשנה למלך (פרק ז' מהלכות מלכים הלכה ח') תמה על מה שהרמב"ם כתב שאין הלכה כרבי יהודה אלא כתנא קמא מנין לו, להרמב"ם, שתנא קמא חולק בזה על רבי יהודה, ואף אם כן, הלא בגמרא שקלו וטרו בדברי רבי יהודה: תנא, אם הוסיף בו דימוס אחד חוזר. ואם לא היתה הלכה כרבי יהודה, לא היו דנים לפרש את דבריו. ואף בירושלמי שקלו וטרו אם סדו בסידי או שפתח בו חלונות, וכן אם היה גדול ועשהו קטן, אחד ועשאו שטים וכו', וכל זה הוא רק לשיטת רבי יהודה, ולמה פסק הרמב"ם כתנא קמא, אולם לדברינו, אמר רבי יוסף חיים בחריפות נפלאה, יש מקור לדינו של הרמב"ם. נתבונן בגמרא הוקדמה שיטת הסובר שפרעה היה מלך חדש ממש לשיטת הסובר שנתחדשו גזרותיו, וכמו כן הוזכר רב לפני שמואל הרי שרב הוא הסובר שהיה מלך חדש ממש, ואם כן הוא גם שישבור שחוזרים רק על בית חדש ממש, ואילו שמואל יסבור שחדש הן מלך והן בית אין במשמעותם חדש ממש בדוקא. והנה, ידוע הכלל שהלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני, והרי דין זה של חזרה מעורכי המלחמה אינו בכלל איסורי אלא בכלל דיני שהרי הוא מחלק המשפטים, ואם כן צריך הדין להיות כדברי שמואל הסובר שחדש אינו חדש ממש, ודלא כדברי רבי יהודה במשנה. לכן פסק הרמב"ם שבית חדש אינו דוקא חדש ממש, אלא אף בסתר ובנאו כפי שנלמד מן המחלוקת בפסוק שלפנינו.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ח). מובא בחז"ל על הפסוק "אשר לא ידע את יוסף" התנכר להכרת הטוב, "ויאמר אל עמו... הבה נתחכמה לו" (שם ט, י) לגמול רעה תחת טובה. לבסוף נחל פרעה מפלה, וליהודים היתה אורה. מעשה דומה ארע בתוניסיה, ובגיני הורשו היהודים להתיישב בעיר קירואן. וכך היה המעשה: פעם תעה ילד ערבי בחוצות העיר תוניס, כשהוא בוכה בכי תמרורים, ואין איש משגיח בו. עבר שם יהודי והבחין בילד הערבי. גחן אליו ושאלו ברחמים: "מה לך", ספר שכל בני משפחתו מתו, והוא נותר גלמוד בעולם. אין לו מכר ולא גואל, ואין לו מזון לשבור את רעבונו. אמר לו: "שמעני, אני יהודי המוכן אתה להתגורר בביתי ולהיות כאחד מבני משפחתי", שמח הילד ונשק את ידיו. הביאו לביתו, וכל בני המשפחה שמחו לקראתו וקבלוהו בסבר פנים יפות. רחצוהו, הלבישוהו מחלצות, האכילוהו והשקוהו, והיה כאחד מהם. היהודי נזהר שלא לגיירו, כי המוסלמים אסרו זאת בעונש מות. הוא שגן לו שמוסלמי הוא, ושלחו ללמוד בבית ספר נכרי. הנער סים את לימודיו בהצלחה, והמשיך בלימודיו עד שנעשה לאיש דת מוסלמי ונתמנה לקאדי בעיר קירואן. עיר זו נחשבה קדושה למוסלמים. ויהודים לא הורשו להתגורר בה, למרות שבעבר פרחו בה קהלה יהודית מפוארת ומצויים בה קברי קדמוניו רב נסים גאון ז"ל, רבינו חושיאל ז"ל ורבינו חננאל ז"ל. כשעלה לגדולה, החלה שנאת היהודים לפעפע בו. היה מקונן על עונו הגדול, שגדל בבית יהודים, אכל ממאכליהם, ואזניו ספגו מדברי תורתם. לא נחה דעתו עד שהחליט להרוג את היהודי מיטיבו ובכך יכפר עונו. מה עשה, שלח מכתב חנופה לאותו יהודי, שבו ספר על עשרו ואשרו, ועל געגועיו לראותו במו עיניו את כבודו. אמנם הכניסה לעיר אסורה ליהודים, אך לכך יש עצה יתחפש למוסלמי ויבוא. קבל היהודי את המכתב ושמח שמחה גדולה. שמח באשרו של בן טפוחין, שמח שהלה זכרו לטובה, ושמח על ההזדמנות שנקרתה בפניו לבקר את קברי קדמוניו בקירואן. מיד שלח להודיע שביום פלוני יבוא עם השירה לככר השוק. הצטרף היהודי לשירה הנוסעת לקירואן, וכשהגיעו למחוז חפצם, ראה את הקאדי ממתין לו. מהר לקראתו והתקבל בשמחה, והביע את משאלתו לבקר את קברי הרבנים. לקחו הקאדע אל קברות הרבנים, הכניסו אל הבנין סגר עליו את הדלת וסנן מבעד לשפתי: "חכה כאן, יהודי ארוך. כאן תשאר עד לצאת נשמתך, ועצמותיך ילבינו בקברות קדמוניך". נעל את השער ועזב את המקום. ראה היהודי שכלתה אליו הרעה, השתטח על ציוני הצדיקים וקרא: "רב נסים גאון, רבינו חושיאל, רבינו חננאל, לא סכנתי נפשי, אלא כדי לפקד את קברותיכם ולשמח בכן טפוחי. והנה אין אמונה בגויים עד ארבעים שנה בקבר, והבן שטפחתי ורביתי גמל עמי רעה תחת טובה, רבותינו, העתירו נא בעדי לאלקי השמים, שיצילני מיד הרשע ויוציא למרחב רגלי", טרם כלה לדבר, ושערי כלאו נפתחו, מיד נשא את רגליו ורץ בכל כחו לצאת מן העיר ולשוב לביתו. כששב, ספר למשפחתו כיצד נצל ממות נורא, שבקש הנחש להמיט על ראשו. רגשו בני המשפחה, והקול נשמע בעיר והגיע לאזני הגאון רבי ישועה בסיב זצ"ל, ראש רבני תוניס. הזמין אליו את היהודי לשמוע מפיו את פרטי המעשה, ולקחו עמו אל המושל, חמודא באשה. נכרים דברי אמת. ואף המושל חרה אפו בקאדי. צוה להביאו לפניו כבול בשלשלאות וקשור לזנב סוס. רץ מיוחד יצא מהארמון לקירואן, והודיע לקאדי שהמושל מזמינו לארמונו שבתוניס. שמח הקאדי להזמנה, והורה למשרתו לרתם את הכרכרה. "איזה כרכרה" אמר השליח. "עליך לבוא כבול בשלשלאות וקשור לזנב סוסי, כי כן צויתני" כל תחנוני לא הועילו. הסוס התנהל ברחובות קירואן, כשהקאדי קשור לזנבו בשלשלת ברזל, וכל הרואים תמהים ומנידים ראש, עולמו של הקאדי חרב עליו. הוא יגע את מחו לחשב על מה ולמה יצא הקצף, ולא העלה בדעתו דבר. נפלה כאן טעות אימה, חשב, שתתקן לבטח בהתייצבו לפני המושל. עלה לארמון עיף ויגע, מענה ומיוסר, כבול בשלשלת ומושפל עד עפר. חגר את שארית כבודו ואמר: "אני הקאדי של קירואן לבטח חלה כאן טעות, האשמתי באשמת שוא. נכון אני להוכיח את חפותי", "הס", אמר המושל ושלח לקרוא לרב היהודים. רבי ישועה הגיע, ועמו אותו יהודי. אמר המושל: "התכיר את מיטיבך ואיש חסדך", סובב הלה את ראשו וראה את היהודי, שבטוח היה כי נפח את נשמתו במאסרו. לא היה כל ספק בידו שרוחו הופיעה לבקש נקמה ואחזו השביץ, ומת במקום. קרא רבי ישועה: "משיב רעה תחת טובה

לא תמוש רעה מביתו' (משלי יז, יג). 'בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל' (תהלים ז, טז). 'כן יאבדו כל אויביך ד' (שופטים ה, לא) "בטל המושל את האסור שחל על היהודים להתגורר בקירואן, והישוב היהודי התחדש בה עד לדור האחרון.

ולא ידע את יוסף. הוא נחת מהגיונול היישר ללב הציביליזציה. קבוצת ייירים פגשה בו במהלך חופשה בספארי הגדול בקניה. הוא רץ לעבר המכונית כשרק אזור חלציים לגופו, הוא נראה נרגש ומבוהל, ובשפת הסימנים הסביר להם שהוא בורח מפני בני שבטו המאיימים להוציאו להורג. הם צירפו אותו אליהם והבריחו אותו לאמריקה הגדולה. אמריקה לא הייתה בהלם מהפליט שנחת שם, היא כבר ראתה הרבה כאלה. אבל הפליט שלנו בהחלט היה בהלם מאמריקה. קולות, מראות, צבעים, ריחות, אנשים, בגדים, בתים, מכוניות, מטוסים ורכבות. הוא נכנס להלם מוחלט. בעקבות פרוטקציה שהופעלה במשרד ההגירה האמריקני הוכר האיש כפליט, וניתן לו מעמד מיוחד שיאפשר את המשך שהותו בארצות הברית. כמחווה מיוחדת הוצמד לו מדריך דובר סוואהילית, שפתו של הפליט, שיסתובב איתו ברחבי העיר הגדולה ויכניס אותו לתוך עולם המושגים של אמריקה. הם טיילו ברחובות העיר, נכנסו לחנויות ענק, ביקרו במוזיאונים, הסתובבו בבתי חרושת, וסיירו במשרדי ממשלה שונים. המדריך הסביר על התקדמות הטכנולוגיה, דיבר על התרבות המערבי, הנחה בכללי נימוס מקובלים, ואף לימד אותו קצת אנגלית. הם הגיעו גם לבית החולים הגדול שבעיר, המדריך סיפר לו על שיטות רפואיות מתקדמות, על גילוי החיידקים והגנה מפני זיהומים, הם עברו ממחלקה למחלקה, ואף הורשו להיכנס לחדר הניתוחים. על שולחן הניתוחים שכב אדם שנפצע קשה בכל חלקי גופו, צוות של מנתחים עמד סביב המיטה וסכינים נשלפו מכל עבר. הרופאים חתכו וניסרו, פתחו אברים נסתרים, החדירו צינורות וקרעו חלקים מנוונים. 'מה הם עושים?!' נזעק האפריקאי. 'למה הם קורעים אותו?' צעק בקול. 'ששש... ששש...' ניסה המדריך להשתיק את האורח, 'דבר בשקט, אנחנו לא בג'ונגל!' 'הם גרועים יותר מהקניבאלים!' מחה האפריקאי, 'הם חותכים באכזריות! הם פוצעים אותו בעודו חי, הם עוקרים לו את הלב, ודוחפים לו חלקי פלסטיק ומתכת לגוף. הם אכזריים!' לך תסביר לו את מה שכל ילד יודע. שרופא מנתח יכול להשתיל לב מלאכותי, שאפשר להחליף כליות, לתקן חתכים, למנוע זיהומים, לאחות שברים, ולתקן גוף פצוע שיהיה כמו חדש. אבל בשביל להבין את זה הוא יצטרך להמתין, הוא יצטרך לעמוד בחדר הניתוח עוד כמה שעות, הוא יצטרך לחכות עם האיש שבועות וחודשים עד שיימצא לו תורם להשתלת לב במקום זה המלאכותי. הוא יצטרך לראות אותו סובל בתהליכי דיאליזה מייסרים עד שיימצא תורם כליות, ואז שוב יעלה האיש על שולחן הניתוחים, ושוב יבוצעו חתכים כואבים. ותהליך הריפוי עדיין ארוך וכואב. הוא יצטרך גם לעקוב אחרי תרגילי פיזיותרפיה קשים, הוא יראה אנשים שמתעללים באותו אדם ומבקשים ממנו לצעוד דווקא כשהוא רוצה לשכב, לעמוד כשהוא רוצה לשבת, להרים ידיים כשהוא רוצה לנוח. הוא לא יבין לעולם עד שיראה את כל התהליך. עד שביום מן הימים הפצוע יקום על רגליו ויתהלך בריא כאחד האדם. אז אולי יוכל האיש להבין את מה שהתרחש בחדר הניתוחים. ספר שמות פותח בעבודת הפרך שנגזרה על בני ישראל במצרים. עבודה קשה בחומר ובלבנים. גזירת מוות על הנולדים הזכרים. מכות, עינויים, סבל ועבודה קשה. והקורא המתבונן שואל את המתבקש 'למה? מדוע נגזר עליהם סבל כה קשה? איך ייתכן שפרעה שכח את מה שעשה עבורו יוסף כשהציל את מצריים מחרפת רעב? מדוע שיישכח? למה שיעבדו בניהם של אברהם יצחק ויעקב אוהבי ה' בעבודת פרך? שאלות קשות. אבל התשובה היא אותה תשובה שניתנת לבן השבט האפריקאי העומד ליד שולחן הניתוחים. יש דברים שאי אפשר להבין עכשיו אם לא רואים את כל התהליך. יש דברים שלא יכולים לקרות אחרת. כדי שיקרו חייבים לעבור תהליך כואב וקשה, מייסר וארוך. וזה מה שקורה במצרים. התורה מלמדת אותנו להכיר בכך שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם לקראת תכלית ומטרה, יש ייעוד בעולם, ועם ישראל הוא מרכיב מרכזי בייעוד הזה. כדי להכשיר אותו ולהוביל לקראת המטרה הנשגבה של עם ישראל כעם הנבחר, הוא חייב לעבור לא פעם תהליכים קשים וכואבים.

את התוצאה יכול לראות רק מי שמכיר את התמונה כולה. וגם כשנראה לנו שאנחנו מבינים, כשדברים מסתדרים לנו בראש, כדאי לזכור את דברי הנביא ישעיהו (פרק נה): 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'. כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם, ומחשבותי ממחשבותיכם.' עדיין יש דברים נסתרים.

ויקם מלך חדש. אשר לא ידע את יוסף (א, ח). פירש רש"י רב ושמואל חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו. מובא בלקח טוב האדם ברצונו להתקדם בסולם המעלות החומריות הן מבחינת פרנסה, והן מבחינת מעמד, פעמים שנתקל באפשרות לעשות צעד בלתי מוסרי, דהיינו לעכב את חבירו בצורה לא הוגנת, ופעמים יותר מזה להוריד את חבירו מעמדו כדי לקדם את מעמדו הוא, אף על פי שחבירו היה זה שהביאו למעמד שבו נמצא. רש"י לא מאריך מדוע נתחדשו גזירותיו של פרעה, אבל חכמינו ז"ל מבארים כי פרעה נדרש על ידי עמו לעשות צעד בלתי מוסרי, והוא להשתעבד בעם ישראל, אבל פרעה השיבם כי משלהם אנו חיים עד היום ואיך אפשר להשתעבד בהם ולכפור בטובתם. אבל הם לא שמעו לו והורידוהו מגדולתו לשלושה חדשים, משראה כך, חזר בו והסכים עמהם, והחזירוהו לגדולתו וחדש את גזירותיו. ואכן נסיון אישי קשה עבר על פרעה שלא עמד בו. אמנם חז"ל הביאו רקע זה בגלל ההמשך "כך פרעה בתחילה אמר אשר לא ידע את יוסף" ולבסוף אמר "לא ידעתי את ד" שמי שכופר בטובתו של חבירו לבסוף כופר בטובתו של מקום, וכמו שהשריש ה"חזון איש" זצ"ל ב"אמונה ובטחון" כי אין זה נכון שתתכן שלימות במצוות בין אדם למקום בלי שלימות במצוות בין אדם לחבירו, ומי שכופר בטובתו של חבירו יתגלה שגם החלק בין אדם למקום פגום אצלו בצורה החמורה ביותר. וזה באים חז"ל להזהירנו, שגם בנסיון כזה של איבוד הפרנסה והמעמד כדאי שנעמוד בו ואל נכפור בטובת הזולת, שאם לא כן סופנו חלילה שנכפור בטובתו של מקום.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. הנה ידוע לכל את כל הטובה אשר עשה יוסף לפרעה ולכל מצרים, כי הוא אשר הציל את נפשם שלא יגועו בשנות הרעב הקשות, והוא אשר בחכמתו ותבונתו הנהיגם וניהלם בכל אלו השנים טרם הגיעו שנות הרעב, ואף בימי הרעב עצמן כאשר כל מצרים באו אל יוסף לשבור בר, ובמיוחד במה שהיטיב עם פרעה בעצמו כאשר אודות לעצתו מכרו כל מצרים את אדמתם לפרעה, ותמורת כן היה יוסף מכלכלם בלחם ובמזון כמו שמצינו בפרשה הקודמת. גם הגדולה הזאת שהיתה לו לפרעה במה שהיה נהר נילוס עולה לקראתו, לא זכה לכך אלא ע"י ברכתו של יעקב אבינו שבירכו בכך, וכמו שמצינו במדרש רבה. והרי שורת הדין היה נותן שיתנו עיניהם וליבם לדעת מי גרם להם כל הטובה הזאת, לדעת ולהכיר שכל זכות קיומם בארץ הזאת אינו אלא בזכות יעקב ובניו שירדו למצרים. אך לא כן היתה מידת פרעה הרשע, שלא רצה לזכור את יוסף ואת כל הטוב אשר עשה לו ולעמו, שאך ורק בכוחו ובזכותו הם עומדים וקיימים כהיום הזה. ובעצם למדנו מכאן גילוי עמוק ומחייב, כי כל הרשעות והאכזריות אשר נעשו שם במצרים תחת עידודו וחסותו של אותו רשע שהיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם, כדאיתא ברש"י על הפסוק 'וימת מלך מצרים', כל זה לא התחיל בשעה אחת, כי זאת לא עלתה על ליבו של פרעה מן הרגע הראשון להתאכזר בצורה מחפירה ומשפילה שכזאת עם מי שהיטיב עמו כל כך. אך מכיון שהיה חסר לו במידת הכרת הטוב, שלא רצה להכיר בכך שהוא חייב את כל זכות קיומו ליעקב אבינו ולבניו, מכאן היה די ומספיק לכדי שיגיע לשיא ההתדרדרות והשפלות עד לכדי כך שלא היה בוש מלחוקק במלכותו חוק אכזרי שכזה אשר כמוהו לא נשמע מימות עולם להשליך כל הבן הילוד ליאור.

ללמדך, עד היכן חיובו של הכרת טובה, כי מי שהוא כפוי טובה סופו להתדרדר עוד מדחי אל דחי עד לכדי שיהיה אכזר ורוצח שפל ונבזה. ובאמת אין כאן סיפור דברים בעלמא ללמד על מידותיו המגוננות של פרעה הרשע, כי הדברים הללו מופנים אל כל אחד ואחד מאיתנו, וכמו שמבואר בספה"ק שעל כל אחד לעקור ולשרש אחר קליפת הפרעה שבתוכו, וזאת בא לנו הגילוי בפרשה זו שאותה הקליפה אע"פ שסופה ניכרת בשיא האכזריות והרציחה, אך לא כן בתחילתו שאינו אלא כפיית טובה, שזאת

היתה מידתו של פרעה שלא רצה לדעת את יוסף, ובאם לא יעבוד האדם על עצמו לשרש אחר מידה מגונה הזאת הרי אין מנוס מכך שסוף דבר יתדרדר עוד ועוד עד לכדי כך שיוכל להתאכזר גם עם רעהו מטיבו. וכאשר עניינו ראות לפעמים גם בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, כאשר פורצת איזה מריבה שמביא בסופו של דבר לידי פירוד ח"ו, ולעתים די קרובות הדברים גובלים עד לכדי אכזריות שפילה ביותר מהצד האחד על משנהו, וכל זה נובע ממה שיש לכל אחד גם את החלק של בחינת פרעה שבו, שכופר בטובתו של מטיבו, כי אחרי ככלות הכל עם כל הטעונוים שיש לכל צד, ואף אם לפעמים אי אפשר לומר שאין בהם שום צדק, אך עם כל זאת היה להם לזכור שבסופו של דבר הרי גם היו איזה טובות במשך השנים, ואיזה מין הנהגה היא זאת לשכוח מן הכל עד כדי כך שיהא האחד מוכן להתאכזר על השני עם אטימות לב מופרזת שכזאת, אין זאת אלא כמו שאמרנו שזה סופם של כל אלו שלא השכילו להטביע במהותם את המידה הזאת של הכרת הטוב, ואם כי בתחילה לא בא הדבר לידי ביטוי מהותי כל כך, וכדבר שולי היה נראה הדבר שבסך הכל אינם יודעים להוקיר ולהודות ולכל הפחות להעריך בלב, אך במבט לאחור נתגלה הדבר שאין כאן ענין של מה בכך, כי אכן המידה הזאת של כפיית טובה טומנת בקרבה מידה גדושה של שחיתות ואכזריות עד לכדי רציחה, והדברים מבהילים ומזעזעים. ואכן נזדמן לי פעם לשוח עם איש מסוים שהיה מאולץ להיפרד מאשתו, וכמוכן שהיה לו די והותר במה להאשימה וכו', אך למרבת הפלא הוא נתן לה את כל רכושו ונכסיו מבלי השאיר לו כל, ואמר לי שעשה כן מחמת חיוב הכרת הטוב שהוא הרגיש כלפיה, וזאת למרות שלא היתה צדקנית בלשון המעטה עד כדי כך שהיה חייב לגרשה מצד ההלכה, אך עם כל זאת הבהיר לי את פשר הנהגתו זאת מכיון שהרגיש בנפשו שאין הדבר מצדיק להיפטר מחובת הכרת הטוב כלפיה, שהרי במשך כל אלו השנים אשר גרתי יחד עמה היו לי גם זמנים טובים ואסור לי להתעלם מקיומן. ובאמת שהנטייה הזאת להתעלם מהכרת הטוב נובעת אצל הרבה בני אדם מפאת רצונם להרגיש משוחררים לנפשם, כי רוב בני אדם אינם חפצים להיות מחוייבים לאי מי מזולתם, ועל כן הם מעדיפים להתעלם מן הטוב והחסד אשר ניתן להם על ידי אחר, כי יראים המה פן יחייב אותם הדבר להיות משועבד במידת מה למי שהיטיב עמם. ובאמת שכאשר נתבונן אחר הליכותיהם של כל גדולי ישראל במשך כל הדורות ישנם עובדות וסיפורים לרוב על מידת הכרת הטוב שהיתה טבועה בתמצית דמם, עד כדי כך שאפילו אם נזדמן להם פעם שנגרם להם איזה טובה מסויימת על ידי איש אחד, לא נחו ולא שקטו עד שידעו והרגישו כי יצאו ידי חובתם בהוקירם את איש מטיבם כראוי וכיאות, ואף בזאת לא אמרו די, אלא במשך כל חייהם היו הדברים חקוקים על לוח ליבם ברגשי הכרת טובה כלפי כל מי שהיטיב עמם אי פעם, והדברים עתיקים וידועים. גם בפרשה זו עצמה אנו רואים דוגמא מוחשית להנהגה כזאת, כאשר בנות יתרו חזרו אל אביהן וסיפרו לו את כל הקורות אותן על יד הנהר, מה היתה תגובתו הראשונה של יתרו, "למה זה עזבתן את האיש, קראן לו ויאכל לחם", ואם כי אמנם חכמינו ז"ל דרשו בזה שנתכוין לומר להן שמא ישא אחת מכם, אך מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו שנתכוון גם להוכיחן על חוסר הכרת הטוב שהיה כאן כלפי מי שהציל אותן מידי הרועים.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ח). שונה גלות מצרים משאר הגלויות, שכם שאר הגלויות באו כעונש על עבירות נוראות, ואילו גלות מצרים נאמרה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, ולא בא בשל חטאינו ועוונותינו. מדוע איפוא נגזרה עלינו, הגאון רבי אברהם חכם זצ"ל, רבה של כרמנשאה שבפרס, ענה על כך ופתח במשל. מעשה במלך גדול ונורא, שמרדו בו בני אחד ממחוזות הממלכה. הם פרקו את עלו, רדפו את נציגיו ופסקו להעלות לו את המס. חרה אף המלך, והורה לעלות עליהם בחיל גדול ולהשמידם מעל פני האדמה. אמר "אשמידם כעונש על מרידתם, ואחרים את כל נכסיהם תמורת כספי המס שהם חייבים לי". שמע זאת ראש השרים, וראה לנגד עיניו את האסון הנורא, העומד לבוא על ראש המורדים, שנלכדו בפח יהירותם וסכלותם. מה עשה? נסע לאותו מחוז, ובא בדברים עם המורדים. הבהיר להם מה גדול המלך, מה רב חילו ומה נואלים הם במרידתם בו. ספר להם על טובו של המלך ועל רב חסדיו, וכמה כפויי

טובה הם בפריקת עלו. נוכחו בטעותם ובסכולותם, ובאו עמו בכפיפת ראש וברך, התנפלו לפני המלך ובקשו את סליחתו, קבלו את עלו ובאו בבריתו. אנא, יתרצה להם המלך ויחזור בו מכוונתו להענישם בכל חומר הדין התחננו. תפילתם עשתה מחצה. המלך נעתר להם, ולבקשת השר בעבורם לבל להשמידם. אבל את רכושם יחרים תמורת המס שלא שלמו במועדו החליט. יחרם רכושם, והיה לאות לבני מרי. חורו פני ראש השרים. לנגד עיניו ראה את כל בני המחוז משלכים מבתיהם ופושטים יד בדרכים, עניים החשובים כמתים. הן ברב צערם עלולים הם להטיח מלים כלפי המלך, לכפר בטובתו ולעורר את זעמו. אבל מה יאמר, והמלך כה צודק הרי חייבים הם סכום כסף כה גדול לקופת האוצר. נענה ואמר "אדוני ומלכי, אנא, שלחם לבתיהם לשלום, ואני אשלם את כל חובם". "אתה", תמה המלך, "הן החוב גדול ועצום הוא, חובו של מחוז שלם, שמרד במלך שנים רבות. כל רכושך לא יספיק". "אכן", הודה השר, "אבל אני מוכן לכתוב שטר ערבות, עלי ועל זרעי במשך דורות, ובלבד שיאות המלך לסלוח להם והם יכירו בטובו הגדול, לא יתמרמורו על מדותיו ולא יתערעמו על הנהגתו". נאות המלך, ואהבתו לשרו גברה שבעתיים, אז ידעו הכל מה נאמן הוא למלך וכמה מקרב הוא אליו. עד כאן המשל. והנמשל המלך הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך, והשר הוא אברהם אבינו עליו השלום. חז"ל אמרו, שעשרה דורות היו מכעיסים ובאים מנח ועד אברהם, ונמרד הניף את נס המרד בבוא העולם. חרה בם אף ה'. מה עשה אברהם אבינו, הקריא שם ד' בפי בריותיו, ולמדן את דרכי טובו ורחמיו. הכניס את כולם תחת כנפי השכינה, ושבו ממרדם וממרים. ועדין לא נמחה עונם כליל, וחייבים היו לשאת בענשם. בא אברהם אבינו עליו השלום וקבל עליו שכר כולם קבל עליו ועל זרעו בשטר ערבות את גלות מצרים, ואדרבה, על ידו ידעו הכל, כי אברהם אבינו וזרעו הם חלק ה' ונחלתו, ועל ידם תתגלה יד ה' ומלכותו בעולמו.

מובא בילקוט הגרשוני אשר לא ידע את יוסף.. הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו (א, ח-ט). הכוונה עד כמה היו המצריים כפויי טובה לבני ישראל ולא רצו לדעת כמה טובות עשה להם יוסף בהביאו לאוצרותם כל הזהב שבעולם אלא אדרבה עוד אמרו "רב ועצום ממנו" שבני ישראל נתגדלו ונתעצמו מאתנו.

אשר לא ידע את יוסף (א, ח). מובא בכלי יקר הכוונה שלא התבונן ממה שאירע ליוסף שאף שנלחמו בו אחיו בכל עוז ולא הועילם לבטל חלומותיו ואת רצון ד', ואילו היה פרעה מתבונן בזה היה עליו לדעת שזממו לא יצא ולא יעמוד.

ויקם מלך חדש על מצרים (א, ח). ולא נאמר "וימלוך מלך חדש" מפני שבגזרותיו על בני ישראל גרם שיבוא המכות על המצריים א"כ הריהו כאילו קם על המצריים ממש, להביא עליהם כל המכות ההמה.

מובא בחתם סופר ויקם מלך חדש (א, ח). שנתחדשו גזירותיו. ובתרגום: דלא מקיים גזירת יוסף. ופירושו בו: שביטל המילה ממצרים שעליהם גזר יוסף שימולו, ויש לדקדק מה איכפת לן בהודעה זו שלא ימולו המצריים. ונ"ל, שהוא הקדמת רפואה למכת השיעבוד והתחלת סיבת הגאולה, שהרי אי לא נודעה לבת פרעה שמשה מילדי העברים לא היה נתגדל בבית עמרם, ולא היה יודע את ה' שנמסר לו מאביו ואחיו, ושהיה תמיד אח"כ יוצא ונכנס בביתם, ולא היו יודעים אותו אהרן וישראל, והוא עצמו לא היה יודע שהוא עברי וכו', נמצא שהכל היה תלוי בזה, כי בזה ידעה בת פרעה שהוא מילדי העברים, דהרי אמרו חז"ל שגם על ילדי המצריים נגזר להשליך ליאור, ובמה ידעה שזה עברי, אלא רק בזה שהיה מהול. כמש"כ הרמב"ן. ואי לא נתבטלה גזירת יוסף והיו כל המצריים מהולים לא היה נודע שהוא מילדי העברים, ע"כ "אשר לא ידע את יוסף" היא הקדמת רפואה למכה.

ועלה מן הארץ (א, ח) ללמדינו ולחזקינו: אף בזמן שמצבך קשה מאוד ואתה ממש "בארץ" בכל זאת עלי יאוש, בודאי הגמור שיקויים בו עתה "ועלה מן הארץ", העליה הוודאית מובטחת לך בשלב זה שאתה ממש בארץ, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה: "כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו" (תהלים

מד, כו) ומיד אמר לאחר מכן: "קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך" שהרי עתה כשכבר ירדנו לעפר ולארץ לא נותר לאבינו שבשמים אלא להקימו ולעזורינו.

ויקם מלך חדש במצרים, אשר לא ידע את יוסף (א, ח). ופרש"י, רב ושמואל, חד אמר מלך חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו, ומצינו שני מהלכים לפי דעת המ"ד שהיה מלך חדש, דהרבינו בחיי מבאר, דזה היה בנו של הפרעה הישן, שנולד בשעה שיוסף היה בבית האסורים, ובאבן עזרא כתב שלא היה מזרע המלוכה כלל, וביפה תואר מבאר, שהוא בא מעיר שהוא רחוקה ממצרים, ולא הכיר את יוסף כלל, ובמשך הזמן מרד במלך מצרים הקודם, ואסף אנשים לחילו, והורידוהו ממלכותו ומלך במקומו.

ויהי כל נפש. קרא לע' נפשות נפש אחד, לרמוז שהיה שלום ביניהם מתוך שלא היה בהם לשון הרע ודלטורין כאיש אחד (כלי יקר). ובזה מתורץ במשך כל הפרשה כתיב נתחכמה לו בלשון יחיד וכן ונוסף גם "הוא" וגם "ונלחם", "פן ירבה", "ועלה" ו"כאשר יענו אותו" "למען ענותו".

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו (א, ט). פסוק זה בא ללמדינו – אמר האדמו"ר רבי ישראל מרוז'ין – כי בשעה שבני ישראל מאוחדים הם, אין ביניהם מחלוקת וחשים כעם אחד – מיד מרגישים הגויים כי עם זה הוא "רב ועצום", ואין כל אומה יכולה להם. משל לאבא שביקש מכל ילדיו שיבואו לביתו לבקרו. באו כל ילדיו מרחוק ומקרוב ועמדו סביבו. בידו החזיק האב חבילת זרדים (ענפים דקים). חילק האב לכל אחד מילדיו ענף דק אחד, וביקש ממנו לשרו. שיברו בניו את הענפים בקלות. עכשיו, אמר אביהם, ינסה כל אחד מכם לשבור אגודה שלימה של ענפים... ניסו הבנים – ולא עלה בידם. רואים אתם – אמר האב – כל זמן שתהיו מאוחדים ביניכם כחבילה זו, אין איש יכול לכם. אולם אם תיפרדו, דעו לכם כי היחיד – חלש הוא, ונשבר כענף הדק. הוסיף בעניין זה הצדיק מבלו: בימי שני וחמישי בשבוע אנו אומרים אחרי קריאת התורה כמה תפילות קצרות, המתחילות במילים: "יהי רצון מלפני אבינו שבשמים..." ולכאורה תמוה, שהתפילה המסיימת קטעים אלה מתחילה מיד בקריאה: "אחינו כל בית ישראל...", בלא הזכרת "יהי רצון". וכל זאת על שום מה, כי בשעה גדולה של "אחינו כל בית ישראל" – כאשר כל בני ישראל מאוחדים ודבקים זה בזה כאחים – שוב אין צריכים לומר "יהי רצון", שהרי אין לך שעת רצון גדול מזו.

מובא בכלי יקר רב ועצום ממנו (א, ט). על פי הגמרא (מו"ק טז): "צדיק מושל יראת אלוקים" (ש"ב כג, ג). מי מושל בי, צדיק. שהקב"ה גוזר והצדיק מבטלה שאף שהקב"ה גזר גלות, בכח בני ישראל לבטלה ע"י שהם דבקים בשי"ת ומצוותיו ינצרו וא"כ הם "רב ועצום ממנו" מהקב"ה, לכן נתחכם לישראל להפרידם בין הדבקים למען יסור כוחם ח"ו.

מובא בשארית מנחם הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו (א, ט). יש לומר בדרך צחות, שפרעה הרגיש שיש לישראל רב, ועל ידי זה הם עצומים באמונה שרובם נותן להם התאמצות וכח באמונת השי"ת, על כן אמר הנה עם בני ישראל רב, יש להם רב, ועל ידי כן ועצום הם ממנו, לכן אמר הבה נתחכמה לו, ודרשו חכמינו ז"ל (סוטה יא). בואו ונתחכם למושיעם של ישראל, רצונו לומר לקחת מהם רבם, ואמנם העיד הכתוב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, בהתחזקות באמונה ויאמינו בד' ובמשה עבדו.

הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: (א, י). ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותינו דרשו כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוהו: (רש"י).

הגמרא במסכת (סוטה י"א) א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. בלעם שיעץ רע והיה בדעה אחת עם המלך, נידון למות בחרב.

איוב ששתק ולא דיבר מטוב עד רע, נידון לסבול יסורים קשים. כיון שאדם שיש בידו למחות ואינו מוחה הרי שהוא נתפס באותו עוון. ואף על פי שהכתוב משבח את איוב ואומר שהיה איש תם וישר, ירא אלוקים וסר מרע, כי זה ששתק לא מפני שנהנה מעשיית הרע, אלא מפני שהיה חושש להשמיע דבריו. או שסבר שדבריו לא יתקבלו. מאחר שכבר נתקבלה ההחלטה על ידי פרעה ובלעם. ואף על פי כן נדון הוא ליסורים, כי לא היה יודע בוודאות שדבריו לא יתקבלו, ומספק היה צריך למחות כי יתכן והיו שומעים לו. ויתרו אכן מחה בעניין, וכשראה שאין עצתו מתקבלת ברח. ופרעה ביקש להרגו על שהתנגד לעצתו, עמד יתרו וברח ממצרים לארץ מדין והיה שם פליט ימים רבים. והקדוש ברוך הוא פרע לו כמדתו שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. ויש האומרים כי גם יתרו יעץ עצה רעה כבלעם, אלא שלאחר זמן חזר בתשובה וחטאו נתכפר לו.

והנה בפרקי אבות (ה. יט') נאמר כל מי שיש בו שלשה דברים הללו, הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. והם: עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה. נמצא שבלעם הרשע היה בעל גאוה גדול עד שכל אדם לא היה נחשב בעיניו לכלום. ולכן כשבאו שרי בלק להזמינו ללכת עמם לקלל את ישראל, אמר להם בלעם: ...לכו אל ארצכם כי מאן ה' לתתי הלוך עמכם (במדבר כב, יג). אפילו שרי מואב הנכבדים היו פחותים ובוזיים בעיניו, ואמר להם שאינם ראויים להיות לו כמלווים בדרך. ואם כן, לגודל גאוותו של בלעם לא היה לו ליעץ לפרעה על גזירת הבה נתחכמה, אלא היה צריך להבזות את בני ישראל בעיני פרעה, ולפי אופיו היה צריך ליעץ לפרעה שאין לו מה לחשוש מבני ישראל, כדרכם של בעלי גאוה שהם בזים ומבטלים כל אדם הנקרה בדרכם. ואם כן צריך להבין, מדוע יעץ בלעם עצה שאינה לפי טיב אופיו וטבעו.

כמו כן איוב ששתק, מדוע לא הגיב, מדוע לא ניסה להעביר את רוע הגזירה? והלא אמרו חז"ל בתלמוד (בבא בתרא ט"ו. ע"ב) א"ר יוחנן גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב (בראשית כב-יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ובאיוב כתיב (איוב א-ח) איש תם וישר ירא אלהים [וסר מרע]. כל הנהגתו של איוב היתה ברחמים גדולים, והיה איש חסד גדול. ואם כן מדוע בשעה זו שפרעה בא להיוועץ בו ולשמוע את דעתו על הגזירה המתוכננת שותק איוב ואינו פוצה פיו, הלא היה צריך לקום ולעמוד מנגד ולהתנגד בכל תוקף לעצה רעה זו. ומדוע איפה חרג מטבעו ושם מחסום לפיו.

אף הנהגת יתרו לא מובנת, שהרי אמרו רבותינו במדרש, (שמות רבה א' ל"ב) יתרו כומר לעבודת כוכבים היה, וראה שאין בה ממש, והרהר לעשות תשובה. היה איש של אמת, ולא התיירא מפני איש, ואף על פי שכל מכריו ומשפחתו נידוהו וגרשוהו מעל פניהם, והיו רודפים אותו, בכל זאת לא שת ליבו אליהם, אלא נשאר נאמן לאמת שלו. לפי האמור, לא מובן מדוע לא הביע בפני פרעה את האמת שלו שהאמין בה, שאין לשעבד את עם ישראל, וזה נוגד את המוסר ודרך היישר, ולמה אם כן נשא רגליו וברח מפני עמידה על האמת, ומדוע איפה חרג אף הוא ממידת האמת הטבועה בו.

מכאן אנו למדים יסוד גדול באמונה. כי הקדוש ברוך הוא הוא המנהיג את העולם והוא המכוון כל צעד ושעל של בני האדם עלי אדמות, וכפי שאמרו חז"ל "אין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה". ועלינו להתחזק באמונה ובידיעה שהכל נגזר מחכמתו יתברך. ואין אנו מסוגלים להזיז או להניע את עצמנו ללא רצון ה'.

וכבר רמז זאת אחד מתלמידי הבעל שם טוב על הפסוק: "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום", הי"א ראשי תיבות אם ירצה ה'.

כל אחד באשר הוא חושב בדעתו לעשות פעולה מסויימת, או ללכת, או לקום וכדו', אך בסופו של דבר עצת ה' היא תקום, ודבר אלוקים יקום לעד. ולכן כדי לקיים את גזירתו יתברך של "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", כפי שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, הקדוש ברוך הוא יסובב את כל הסיבות שיהיה כרצונו, ודוקא משום כך, יועצי פרעה נהגו נגד טבעם, ולא הפרו את מחשבת פרעה לשעבד את בני ישראל. ואף שבדרך הטבע, כל אחד משלושתם היה צריך להתנגד לרעיון השעבוד, בכל זאת הקדוש ברוך הוא הביא אותם לנהוג כך היפך מדרך טבעם.

וראה זה פלא, כולנו אכן מאמינים שאכן הכל מאתו יתברך. אך כאשר עולה בידנו הדבר וההצלחה מאירה לנו פנים מיד זוקפים אנו את ההצלחה

לעצמנו וטופחים לעצמנו על השכם. זהו ביטוי מובהק ל"וישמן ישרון ויבעט", שומה עלינו להפנים ולהכיר כי הן ההצלחות והן הכשלונות כולן מאתו יתברך ועלינו מוטלת אך ורק חובת ההשתדלות, ומעבר לכך הכל בידו יתברך.

הרה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א אמר. שבימי משיח נסיונות האמונה יהיו חזקים ביותר, וכהגדרתו: "להשאר מאמין זה יהיה קשה כמו לטפס על קיר חלק בסולם בלי מדרגות ובאצבעות ללא

צפרנים" – אך זה הברור האחרון, נסיונות האמונה הן השער החמישים של הטומאה, ואשרי אדם המתחזק באמונה ויודע שהכל מאתו יתברך, הוא המושיע ואין עוד מלבדו.

הבה נתחכמה לו (א, י). פירש רש"י, נתחכם למושיען של ישראל לדונם מים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (והקב"ה אינו משלם אלא מדה כנגד מדה – שפתי חכמים), והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אבל הוא מביא על אומה אחת.

הקשה הגאון ר' ברוך סורוצקין זצ"ל (ר"י טעלז), לכאורה הדברים מבהילים, שמשמע שהמצרים האמינו ביד ה' לענשם, רק שמצאו להם תחבולה להינצל מזה על ידי שידונם במים והקב"ה משלם מדה כנגד מדה וכבר נשבע שלא יביא מבול, והדבר צריך ביאור, וכי אם אי אפשר לענוש לרשע במדה כנגד מדה כרשעתו לזרוק לידי ישראל למים, לא יעשו לו מאומה, והרי בידי אדם לא מצינו כן, שהרי אף מי שנתחייב למשל סקילה ואי אפשר לדונו במיתה הכתובה בו רשאים להרגו בכל אופן ומדוע בדיני שמים אינו כן.

ולמד מכאן יסוד גדול בדיני עונשין, שבדיני אדם הוא ענין עונש ולכן אם אי אפשר לענוש בעונש הכתוב בו מענישים אותו בכל אופן שיכולים, משא"כ בדיני שמים אינו בגדר עונשים, כי לעונשים הוכן העולם הבא, והיסורים בעולם הזה הם רק כדי להביאו לידי תשובה, ולכן מענישים במדה כנגד מדה, כדי שהאדם ירגיש שהוא עונש על החטא שעשה, ולכן אם אי אפשר להענישו במדה כנגד מדה אין מענישים אותו כלל, כי אין התכלית העונש עצמו אלא הלימוד ממנו.

ובזה מבואר מדוע צדיק ורע לו רשע וטוב לו, כי אין תועלת להעניש את הרשע במקום שלא יבוא לחזור בתשובה מכך, אבל הצדיק מענישים אותו מיד על כל חטא, כדי שיבין שהוא עונש מן השמים וישפר מעשיו.

הבה נתחכמה לו פן ירבה. הנה פרעה רצה להתחכם ופחד שיקחו את מלכותו, והוא המלך צריך לתקן את כל העולם, ועושה כל פעולות למנוע התרבות מעם ישראל, והנה בתו הקיבלה צרעת ועלתה לשפת היאור ומצאה את משה, בו ברגע שכל הבנים זורקים לים את משה מושיען של ישראל לקחו לארמון המלוכה, ושם נתגדל כמו מלך, ולבסוף הוא הושיע, א"כ כל הפעולות שאתה רוצה לעשות ועושה כדי למנוע, אז אותו הפעולה רק מקרבת את הפעולה מד', וכמו העובדה של שלמה המלך עם שני אנשים שהמלאך המות רצה להרגם, והיה עצוב וסיפר לשלמה המלך שהוא מחפש ב' אנשים הללו כדי לקחת את נשמתם, והנה שלמה מיד שלח אותם ללוז, והנה אחרי כמה ימים מצא שלמה המלך את מלאך המות וראה אותו שמח, והמלאך המות אומר לו יישר כח, כי ב' אנשים האלו הייתי צריך לקחת אותם בעיר לוז, ולא ידעתי איך הם יגיעו לשם, ולבסוף הגיעו לשם ולקחתי אותם. א"כ הפעולה שהוא עשה כדי למנוע אותו הפעולה רק קירב את הפעולה האמיתית, רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום, גם אחי יוסף חשבו פעולות ועשו ולבסוף נגרם שזה קירב אותם לתכלית, וכן בכל ההסטוריה היה ככה, גם המן רצה שבתו תהיה המלכה בסוף כל החלום שלו ירד. אלא מאי רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום.

ולכן קודם תדאג לעצמך להיות טוב תשקיע אצלך, כמו שיעקב אבינו שיכל את ידיו במקום להפוך את הילדים ממקומם, אלא קודם קשוט עצמך, וכידוע הסיפור ממדען אחד ישב ועבד, כשלתע ניגש אליו בנו בן ה-7 נחוש לעזור לו בעבודתו. המדען, עצבני בגלל ההפרעה, ניסה לבקש מבנו שילך למקום אחר, אך כשראה שזה לא הולך, חיפש משהו שיוכל לספק לילד תעסוקה. הוא תלש מאיזו חוברת דף עם מפת העולם, גזר אותה לחתיכות קטנות, ונתן לילד יחד עם גליל נייר דבק. "אתה אוהב פאזלים"

הוא אמר, "קח את העולם המפורק ונראה אם אתה יכול לתקנו! בכוחות עצמך". המדען חשב שייקח לילד ימים רבים, עד שיצליח להרכיב את המפה, אבל כמה שעות לאחר מכן, שמע את קולו של הילד קורא לו "אבא, סיימתי, הצלחתי להרכיב הכול". בהתחלה, לא האמין המדען: "זה לא ייתכן שבגיל 7 יוכל הילד להרכיב מחדש מפת העולם שמימיו לא ראה". אבל הוא הניח את רשימותיו, וניגש לבנו, כשהוא בטוח שהוא הולך לראות עבודה מבולגנת. להפתעתו, המפה הייתה מושלמת וכל החתיכות היו במקומן. "איך עשית את זה?" שאל המדען את בנו "הרי לא ידעת איך נראה העולם". "אבא", ענה הילד, "אני אמנם לא ידעתי איך נראה העולם, אבל כאשר תלשת את הדף מהחוברת, ראיתי שבצידו השני יש תמונה של אדם. כשנתתי לי לתקן את העולם, ניסיתי אבל לא הצלחתי. אז הפכתי את כל החתיכות והתחלתי לתקן את האדם. כשהצלחתי לתקן את האדם, הפכתי את הדף וראיתי שהצלחתי לתקן גם את העולם".

א"כ בואו ונתקן את עצמינו ולא את האחרים, ולהפסיק לחלום מחשבות איך אעשה למען השני, ואני ירדוף אותו כי בדיוק הפוך התוכנית שלי רק יקרב רק מה שד' ירצה א"כ למה סתם לעבוד.

הבה נתחכמה לו, ונלחם בנו ועלה מן הארץ. מה היה קורה אילולא שפרעה היה מפחד מבני ישראל, לא היה מפסיד כלום אלא היה נשאר מנהיג זה שרצה לנקום בסוף הפיל את עצמו, והנה היה מעשה ביהודי שהזמין את ה'לבנה' ל'דין תורה', וכה הייתה טענתו, כי לאחרונה הלבנה 'רודפת' אותו, ובכל אשר הוא פונה היא פונה אחריו – אם הימין ואיימינה גם היא, ואם השמאל ואשמאלה, בעמדו מהליכתו תעמוד גם היא... משיכוף את גופו גם היא מתכופפת עמו – בקיצור, לא נתנה לו הלבנה מנוח, אמר לו ה'דין' שמעתי את תלונתך, אבל אי אפשר לדין לפסוק הדין בטרם ישמע את טענת שני הצדדים, על כן אבקש שתשוב הנה בעוד כמה ימים ... כעבור כמה ימים שב היהודי מתוך צפיה דרוכה לשמע פסק הדין, ויען הדין ויאמר, אכן, דברתי עם הלבנה – מה לה כי נטפלה להצר צעדך, ללכת אחריו ולחקות את מעשיו, אך היא טענה לעומתך שמעולם לא הסכינה עשו כן, אתה הוא שהתחלת... אתה אשם בכל... אם אך תפסיק להביט ולהתבונן בה כל כך הרבה גם היא תפסיק לחקות אותך ...

וזה היסוד גם פרעה הסתכל על בני ישראל ורק עכשיו איך שחס וחלילה לא יפילו אותו. וזה לימוד עצום לנו לחיות עם הקב"ה ולא להסתכל ולחשוך את הזולת כל הזמן ולרדוף אותו שלא יקח ממנו כלום.

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו (א, ט). אמר הרה"ק בעל ה"שארית מנחם" מווישאוו זי"ע שיש לומר בדרך צחות, שפרעה הרגיש שיש לישראל רב, ועל ידי זה הם עצומים באמונה שרבה נותן להם התאמצות וכח באמונת השי"ת, על כן אמר הנה עם בני ישראל רב, יש להם רב, ועל ידי כן ועצום הם ממנו, לכן אמר הבה נתחכמה לו, ודרשו חכמינו ז"ל (סוטה יא). בואו ונתחכם למושיעים של ישראל, רצונו לומר לקחת מהם רבם, ואמנם העיד הכתוב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, בהתחזקות באמונה ויאמינו בד' ובמשה עבדו.

הבה נתחכמה לו (א, י). אמרו חז"ל בילקוט שמעוני (קסז) מהו הבה נתחכמה לו, איזו חכמה היתה כאן, אלא פרעה רצה לשעבד את בני ישראל בחומר ובלבנים וכל עבודה בשדה, מי הוא אשר ירצה לשמוע לו ולעשות עבודה כזו, מה עשה קבץ את כל בני ישראל ואמר להם בבקשה מכם עשו היום טובה, [וברש"י פסחים לט. כתוב שנתן להם כסף עבור העבודה] נטל סל ומגריפה ועושה בלבנים, היה הולך ועושה בזריזות, ועשו אומנות עמו כל היום לפי כוחן לפי שהיו בעלי כח וגיבורים. והיינו "בפרך" בפה רך בטובות. וישימו עליו שרי ניסים שואל המדרש מהו וישימו עליו עליהם היה צריך לומר? מלמד שהביאו מלבן ותלו לפרעה בצווארו וכל ישראל שאומר איסטניס אני אומרים לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה. וכיון שהחשיך היום, העמיד נוגשים, ואמר להם חשבו את הלבנים שעשו בני ישראל היום מיד עמדו ומנו אותם, ואמר להם כזה אתם מעמידים לו בכל יום. ומובא במדרש שהמכסה היתה שש מאות לבנים בכל יום לכל אחד. אומרים חז"ל שכן הוא גם דרעו של יצר הרע אין הוא משכנע תחילה לחטוא בעבירה

קלה בסייגים ובגדרות של חז"ל, עד שמפילו לבאר שחת כמ"ש בגמרא שבת (קה:): כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר עשה כך ואח"כ אומר לו לך עבוד ע"ז והולך ועובד וכו'.

המגיד מדובנא זצ"ל הצביע על משל. מעשה בגנב, ששם עינו בחנות גדולה, ובה תנועה ערה של לקוחות ומחזור כספים ענק. הוא החל להתחקות אחר העברת הכספים מן החנות אל הבנק, וראה שבכל יום, בשעת הסגירה, צועד הנער המשרת עם תיק הכסף, להפקידו בסניף הבנק הקרוב. הגנב ידע, שבשעה זו הרחוב הומה אנשים, ואין כל אפשרות לשדוד את התיק לאור היום. הוא כמעט התיאש מביצוע תכניתו, אשר לפתע הבחין בחנות חליפות המצויה בדרכו של הנער השליח, בין החנות לבנק, נצנץ במוחו רעיון. דקות אחדות לפני מועד הסגירה, הופיע הגנב בחנות החליפות, והציג את עצמו בפני בעל החנות. "אני משרת בביתו של עשיר פלוני, ואדוני מבקש לקנות חליפה מהודרת. המחיר אינו משמעותי עבורו, ובלבד שהתפירה תהיה מעולה והבד משובח. היש לכם חליפות כאלו." הגעת למקום הנכון, אמר המוכר בלהיטות, "אמור לאדונך שיכנס לכאן וימדוד חליפה הולמת, אין לי כל ספק שיצא מכאן מרוצה". "גם אני בטוח בכך," אמר הגנב במבוכה, "אך זו בדיוק הבעיה. אין לו פנאי לבא לכאן ולמדוד. הוא עסוק וטרוד עד מאד. משום כך שלח אותי במקומו, שאביא לו חליפה במידתו". "ויכיד אדע מה מידתו", שאל המוכר. הלקוח נבוך, אך מיד התעשת. "מצאתי עצה, בוא נעמוד בחוץ. כאשר אראה מישהו שמידותיו דומות, אומר לך, ותמדוד את החליפה לפי מידותיו". עמדו שניהם בפתח החנות, וסקרו את העוברים והשבים. לפתע הצביע הלקוח על נער שעבר ברחוב, וקרא: "הנה, בחור זה – מידותיו תואמות את מידות אדוני", היה זה הנער המשרת, שהלך להפקיד את תיק הכסף בבנק. פילס המוכר דרך בקהל, ניגש אל הנער ואמר לו: "אבקשך להכנס לחנותי לרגע קט. הייתי רוצה למדוד עליך חליפה יקרה". חליפה יקרה מדוע לא. הוא התלוח אל המוכר לחנותו, הניח לרגליו את התיק ולבש את החליפה היפה. הוא נהנה לראות את דמותו בראי, וסקר את עצמו בשביעות רצון. לפתע גחן הלקוח הזר במהירות הבזק, אחז בתיק המעות, וחמק עמו החוצה. "גנב, גנב, תפסוהו". קרא הנער בהתרגשות, ופנה לרדוף אחר הגנב. אך אז לפת המוכר את כתפו ואמר לו: "לא, אדוני, אתה לא תצא מכאן לבוש בחליפתי. עליך לפשוט אותה בתחילה, רק לאחר מכן תלך לדרכך", "אבל הוא יברח", "אין זה ענייני, ראשית כל פשוט את החליפה", ועד שהוא פשט אותה ויצא לחוץ, נעלם הגנב ואיננו. זהו המשל.

והנמשל פשוט, אנו מופקדים על "תיק מלא מעות", שנצטוינו למסרו לתעודתו. דהיינו, מחובתנו להרבות בתורה ובמצות, למלא בם את ימינו, ולהביאם עמנו בשלמותם ליום הדין. מה עושה הגנב הערום היצר הרע הזומם להכשילנו, מסית אותנו להכנס לחנות לא לנו, ולמדוד בה חליפות לא לנו. להשתעשע בהבלים שאין לנו מהם תועלת, לא לגוף ולא לנפש. לבטל את הזמן ולבלות את העת בשטויות, כדי להציגנו לבסוף ככלי ריק... ועדיין יכולים אנו לרדוף אחריו, לקרוא: "גנב", וללכדו. להשיב את הגזלה. כיצד, בכך שנשוב בתשובה וננחם על הרעה, בכך שנערוך חשבון נפש נוקב, שנעמוד ביום הדין בתפילה מעומק הלב, נבקע שערי שמים ותכנס תפילתנו בשערי הדמעות שלא ננעלו מעולם. אבל מה נורא יהיה, אם יכנס יום הדין, ואנו נבקש לעמוד בתפילה נרגשת ולשוב בתשובה שלמה – ולא נוכל, משום שנהיה לבושים עדיין בחליפה המטופשת, נהיה אחוזים עדיין בכבלי ההבל, מלופפים בחבלי השוא הנואלים. מה מאושר יהיה הנער השליח, אם לאחר שנתפתה ונכנס לחנות, מדד את החליפה והצטעצע בה מול הראי, יבוא מישהו וילחש באזנו: "ראה, האיש הניצב לצדך הוא גנב מועד וידוע לשמצה – הזהר מפניו". אם יזהיר אותו מישהו מבעוד מועד, והוא יתפכח ויפשוט את החליפה רגע קט לפני שיושיט הגנב את היד אל אוצרו – ויסכל את הגניבה, כמה טובה היא עליו להכיר לאותו אדם שהצילו.

הבה נתחכמה לו. הבה בגמטריא שתיים עשרה כמנין השבטים, "לו" הוא כנגד ל"ו מסכתות שבש"ס, וזהו שפרעה עם יועציו התיישבו להתחכם איך הם יכולים לבטל את ישראל מלימודם, ועל ידי זה לא יוכלו בני ישראל לעבוד את בוראם, ומכאן יש ללמוד דאם פרעה התיישב כדי לחשוב איך יכולים להתחכם כנגדנו, אם כן כמה אנו צריכים להתיישב ולהתחכם כנגד

היצר. וכדי לינצל מצפוני היצר יש לענות לו כשהוא בא, כמו שהשועל ענה לאריה, כשהיה האריה בצרה גדולה ומצא את השועל הולך במדבר, וקרא לו ובעל כרחו בא לפניו כי פגע בו פתאום ואינו יכול לברוח ממנו, ולבו מרתת, ויאמר לו הארי שהוא עומד בצרה גדולה וחייב לתת לו עצה נכונה שיצא ממנה, ואני שמעתי עליך לאמר שאתה חכם ופקח גדול, תן לי מהר עצה נכונה ואל תתמהמה ואם לאו ארמוס אותך, ויאמר לו השועל הנני מוכן לעשות דבריך לתת לך עצה נכונה כחכמתי שבודאי תצא מן הצרה, אך אתה יודע כי החכמה היא בלב, ועתה לבי בל עמי כי הנחתיו והצנעתי במערה שהייתי דר בה, תן לי רשות וארוצה ללכת למערה להביאו ולהכניסו בקרבי, ואז על ידו אתן לך עצה נכונה, ויאמר לו תלך וימלט, כן אנחנו צריכים לומר ליצר הרע שהיות והלב הוא לא אתנו על כן תן לי להביא את הלב ואז נברח. וכמו ששמעתי בשם הרב געשטטנער זצ"ל דלמה קוראים ליצר הרע "יצר הרע" כי למעשה היו ב' היצרים צריכים לבוא בפעם אחת בשעת שנהיה בן י"ג, רק היצר הרע לא בא בזמן אלא הקדים משום הכי קיבל השם יצר הרע, שלא שומר זמנים.

הבה נתחכמה לו (א, י). מובא ב"בן איש חיל, הגדת הבן איש חי". ידוע, שגזירת השעבוד במצרים היתה לארבע מאות שנה, ובני ישראל נגאלו כעבור מאתיים ועשר שנים. ומדוע, משום שריבוי האוכלוסין השלים את מנין השנים, כי השעבוד התחלק לאנשים רבים יותר, ושנית, משום שקושי השיעבוד השלים את המנין. ומדוע עשה כן הקב"ה, שילדו ששה בכרס אחד ויקצרו את מועד שהותם במצרים? משום שצפה את הידרדרותם של בני ישראל למ"ט שערי טומאה, ואם ישארו במצרים, עלולים הם להיטמע שם כליל, חלילה. ועתה, כאשר ראה פרעה, שבני ישראל יולדים ששה בכרס אחת, הבין, שהקב"ה מבקש להוציאם בטרם עת, ולפיכך מרבה הוא את מנינם. אמר פרעה: "אם גזירה היא שיצאו מוקדם יותר, עדיף לי, שיהא זה משום קושי השעבוד, שישלים את הזמן, ולא משום ריבוי אוכלוסיה". וזהו שאמר: "הבה נתחכמה לו פן ירבה... וישימו עליו שרי מיסים למען ענותו בסבלותם". אבל למעשה, זרז פרעה את התהליך בכפלים, שכן בני ישראל המשיכו לפרות ולרבות, וקושי שעבודם גבר, והם יצאו הרבה לפני הזמן. משל לאדם, שנשא שתי נשים. האחת מבוגרת והשניה צעירה. האפיר שערו של הבעל. התגנבה רעיתו הצעירה באישון לילה וגזזה את כל שערותיו הלבנות, כדי שיראה צעיר יותר. התגנבה אשתו המבוגרת, וגזזה את כל שערותיו השחורות, כדי שיראה קשיש יותר. קם האיש בבוקר, והנה הוא קרח מכאן ומכאן... (אדרת אליהו) כיוצא בכך אמרו בגמרא, שישאל יגאלו בדור שכולו זכאי, או בדור שכולו חייב. אם כולו זכאי, הן ראוי הוא להיגאל, ואם כולו חייב, תמהר גאולתו לבוא, לפני שיטמע ויאבד. משל למלך, שהיו לו שני בנים, והוא תפר להם בגדי מלכות יקרים ומפוארים ועדינים עד מאוד. פעם הלכו שניהם בדרך, ואחד מהם נתקל באדם, שנשא פחית נפט. נשפך עליו הנפט והכתים את בגדו מראשו עד שוליו והשחית את מראהו לגמרי, ואילו על אחיו, שהלך לצידו, לא נתן אלא טפות מעטות. היה האח הראשון הולך ובוכה על בגדו הדהוי והמוכתם, והשני שמח – אמנם היה בבגדו כמה כתמים זעירים, אבל הוא נותר יפה ומהודר. כאשר הגיעו לארמון אביהם, נכמרו רחמי האב על בנו בראותו שהושחת בגדו כליל, וצריכים להשליכו לאשפה, וצוה לתפור לו בגד חדש, יקר ומפואר כראשון. והנה, אותו בן, שבכה על בגדו שהוכתם – שש ושמח על בגדו החדש והמושלם, ואילו הבן השני, ששמח בתחילה, החל בוכה עתה, כי בבגדו נותרו כתמים זעירים שאינם נמחים... הוא הדין בעם ישראל. כל זמן שחטאיהם היו כאותם כתמים קלים, סבלו את עול הגלות. אבל כשעמדו להיטמע כליל – גאלום מעבדות לחרות עולם, וממ"ט שערי הטומאה לפסגת הקדושה. (נחמת ציון). ועוד, משל לעשיר, שהיה לו בן זולל וסובא, ומושחת מידות. יום אחד נתפס בגניבתו ואסרוהו. הביאו לפני השופט, וגזר עליו מאה מלקות בככר העיר. אמרו לאביו, שימהר להפיל תחינתו לפני השופט. אולי ימיר את גזר הדין בממון, אולי יפחית את מספר המלקות, או יסכים שילקוהו בצנעה. ואולי יוכל לפעול אצל שליח בית הדין, שיתן לו את המלקות בנחת, ולא בכח גדול וביד חזקה. אמר האב: "לא אצילו. עונותיו סבכוהו, ועליו לשאת בענשו. אולי ילמד לקח וישוב מדרכו". ספג הבן מלקות, ושחרר. לא ארכו הימים, והוא נלכד בעוון גדול

ונורא, ובית המשפט גזר את דינו להריגה. נודע הדבר לאביו, והוא החל מיד לפעול להמתקת גזר הדין, ולא נח ולא שקט עד שעלה הדבר בידו לאחר מאמצים מרובים. שאלוהו: "מה נשתנה? מדוע אז לא פעלת, ואילו עתה נחלצת לפעולה?" אמר: "וכי מה שאלה היא זו? אז יסרוהו במשפט, וקיימתי, שישבו מדרכו הרעה. אבל להרגו ולאבדו מן העולם – ודאי שלא אניח ולא אתן".

הבה נתחכמה לו פן ירבה. הרה"ק רבי ירמיהאל מפרשיסחא ז"ע אמר על הפסוק הבה נתחכמה פן ירבה, פירוש, הבו עצה שנחכים את ישראל, וממילא פן ירבה, תרבה אצלם ספיקות באמונה, דפ"ן לשון ספק.

הבה נתחכמה לו (א, י). ה"בית הלוי" זצ"ל אומר, אמרו חכמינו ז"ל (סוטה יא.) שלושה היו באותה עצה, בלעם שיעץ להשליכם ביאור נהרג, יתרו שברח זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית. איוב ששתק נידון ביסורים. כאשר שאלו לאיוב מדוע שתקת, ענה, וכי יכלתי להועיל אם הייתי צועק. אולם כאשר באו עליו יסורים החל לצעוק. שאלוהו, למה תצעק, זה בין כה לא יעזור. אך, כאשר כואב צועקים. אם כן מדוע לא צעקת על השלכת ילדי היהודים ליאור.

הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ועלה מן הארץ (א, י). ביאר הרה"ק בעל ה"שארית מנחם" מווישאווה ז"ע י"ל עפ"י מה שפרשו הפסוק (שמות י"ח י"ט) היה אתה לעם מול האלהים והבאת את הדברים אל האלהים וגו', עפ"י מעשה שהיה אצל בעל הקדושת לוי זצ"ל שהתנה עם עני מדוכא פשוט ובור שהוא יפרנס אותו וידאג לכל צרכיו, רק בתנאי שהוא ישמע בקולו ויעשה ככל אשר יצוהו. והנ"ל הבטיח לו, ובערב יום הכיפורים לפני כניסת היום הקדוש קרא אותו אליו ואמר לו הלא ידוע לך שיש לנו הסכם, והנה אני את שלי קיימתי, עכשיו עליך לקיים הבטחתך ולשמוע בקולי לכל אשר אצוך, ובעודם מדברים צוה עליו ללכת כעת ולעבור על דת תוה"ק, והוא סירב בתוקף, ובעל הקדושת לוי זצ"ל הפציר בו וגזר בו שישמע בקולו כפי שהתנו ביניהם, עד שבתוך דין ודברים העני הזה מתוך רוב צער שהפצירו לעבור ח"ו על דת תוה"ק, תפס בזקנו של בעל הק"ל, ונתלשו כמה שערות, ולקחם הקדושת לוי ז"ע ונכנס לבית מדרשו ופתח הארון הקודש ושערות זקנו בידיו ומליצה בפה קדשו, שאפילו איש פשוט בור וע"ה, וסיפקתי לו כל צרכיו, והבטיח לי לשמוע בקולי, ועכ"ז לא הסכים בשום אופן לעבור על דת תוה"ק, ופירשו בזה הפסוק היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אל האלקים, ר"ל שתאמר לעם דברים שהם "מול" האלהים, כלומר בהתנגדות לאלהים, ותראה איך שהם יתנגדו אליך, ואז והבאת את הדברים אל האלהים במליצה ישרה על כלל ישראל. וזש"א פרעה הבה נתחכמה לו לעשותם חכמים ולהמשיכם לטומאת מצרים ע"ה התרחבות ופיתוי, שאל"כ רק נרצה להדיחם ולהסירם מדרכי אבותם בשאט נפש ולא באמצעות פיתוי, אז פן ירבה, פ"י יתרבה עוד יראתם, והיה כי תקראנה מלחמה שנלחץ עליו ונוסף גם הוא ביראתו וקדושתו, ותהיה עוד מליצה גדולה להם ועלה מן הארץ, ועמו לא הבינו זאת, וישימו עליו שרי מיסים למען ענותו, ובאמת וכאשר יענו אותו כן ירבה ולא שינו מדרכי אבותיהם כמאחז"ל (ויקרא רבה ל"ב ה') שלא שינו שמם לבושם וכסותם והיו גדורים בעריות.

הבה נתחכמה לו. מובא בפאר אהרן הבה נתחכמה ל"ו פ"ן ירבה והי"ה כ"י תקראנה מלחמה ונוסף ג"ם הו"א ע"ל שונאינו ונלח"ם בניו ועל"ה מ"ן האר"ץ, גימטריא ג' באות"ה עז"ה אי"ב בלע"ם ית"ו, אי"ב שת"ק, ית"ו בר"ח, בלע"ם יע"ץ, כמו שדרשו חז"ל.

ביאר הגה"ק רבי יעקלי האמבורגער ז"ע הבה נתחכמה לו (א, י). איתא במדרש הבה נתחכמה לו לבטל השבת, וביאר הגאון דהרי איתא בחז"ל שהשר של מצרים טען הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז למה אלו נגאלין. אלא איתא בשבת השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, ולכן אילו היו משמרים השבת כהלכתו, א"כ אין טענתו טענה, לכן אמרו הבה נתחכמה לו לבטל את השבת והיה נענשים על מה שעבדו ע"ז. לפי"ז

מובן מה שנאמר ויעבידו את בני ישראל "בפרך", ואיתא בתוס' סוף פסחים שאיתא במדרש פרך בא"ת ב"ש מספר ל"ט, רמז שעבדו בהם בכל ל"ט מלאכות מה שאסור בשבת. והיינו שהרי רצו לבטל מהם השבת, ודילמא אינו חייב עד שיעשו כל הל"ט מלאכות, לפיכך עבדו בהם בפרך, שהוא בא"ת ב"ש מספר ל"ט".

ביאר הגאון ר' חיים צבי מייזליש שליט"א הבה נתחכמה לו פן ירבה (א, י).
איתא במדרש הבה נתחכמה לו לבטל את השבת, והנראה לפרש על פי מה שכתב ק"ז זצ"ל בברך משה על מה דאיתא בגמרא (נדה לא.) שלשה שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו, ולכאורה יש להתבונן דמכיון שיש לו לאדם שני חלקים מן האב ומן האם ורק חלק אחד מאת הקב"ה אם כן הרי עלול שיתבטל נפש הקדושה חד בתרי, והאיך יהא בכוחו להגביר את חלקו של הקב"ה נגד שני חלקי האב והאם שהם הרוב, אמנם יש לפרש על פי שאמרו חכמינו ז"ל שבכל שבת זוכים ישראל לקבל נשמה יתירה מן השמים, ולכן שוב אין כאן רוב נגד נפש הקב"ה שהרי יש בו שני חלקים גם מאת הקב"ה ובכוחו להתגבר ולהשמר מידי עבירה ועון, עכ"ד, ובה יתבאר מפני מה התחכם פרעה לבטל יום השבת, דהנה פרעה רצה להשקיע בני ישראל בטומאת מצרים, אמנם חשש דכי עיל יום שבתא שאז משפיע השי"ת נשמה יתירה משמי מרום לבני ישראל, וזה יצילם לעמוד נגד תאוות הגשמיות לילך בדרכי רשע, לכן התחכם פרעה לבטל יום השבת, והשתא נשאר בני ישראל בשני חלקים גשמיות מצד האב והאם, ואילו מצד הרוחני נשאר רק חלק האחד.

מובא בפרדס דוד הבה נתחכמה לו (א, י). במדרש הבה נתחכמה לו וגו'. איתא במדרש הבה נתחכמה לו אמר פרעה בואו ונבטל מהם שמירת שבת והמדרש תמוה מאוד, למה דוקא שמירת שבת. עוד קשה הלא הש"ס קאמר הבה נתחכמה לו למושיען של ישראל במה נדונם משא"כ ביטול שמירת שבת שייך לכל ישראל ולמה כתב לו. אלא נ"ל לפמ"ש המהרש"א בפ"ד מיתות דקאמר תנא דבי ר' ישמעאל ב"נ מצוים על העוברים שנאמר שופך דם האדם באדם הוי אומר זה עוברים וכתב דלכך צווה פרעה למילדות העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמיתן אותו ולא צווה שיקחו דוקא מילדות מצריות והמה ודאי סרים למשמעתו יותר אלא שפרעה התחכם א"ע לדון אותם לבלי לחייב עליהם מיתה משום ש"ד ואם היה מצוה למצריות והמה מצווין על העוברים אף שעדיין לא יצא לאויר העולם ב"נ מצווה וא"ב היו חייבות משום שפיבת דמים לכך צוה למילדות העבריות שהמה פטורים על העוברים וראיתן על האבנים קודם שיצא לאויר העולם וישראל פטורים, רק דזה ניחא אי האבות יש להם דין ישראל משא"כ אי דין ב"נ יש להם א"ב אף העבריות עוברים על ש"ד בהריגת עוברים רק דמוכח דע"כ דין ישראל יש להם לפ"מ דק"ל עכו"ם ששבת חייב א"כ בשאר מצות התורה יכולין להחמיר על עצמו ולקיים משא"כ בשמירת שבת ל"ש להחמיר, וא"ש דפרעה רצה להתחכם על מושיען של ישראל להמית את העוברים בענין שלא יעברו על ש"ד דהיינו ע"י העבריות לבך צווה למילדות העבריות כמ"ש מהרש"א, רק דחשש דלמא יתנצלו א"ע שאינן יכולין לשמוע משום דדין ב"נ יש להם וג"כ מצווין על עוברים לבך אמר בואו ונבטל מהם שמירת שבת ויאמר ישראל דאין לבטל מהם דדין ישראל יש להם א"כ שפיר צווה למילדות העבריות בו' אם בן הוא והמיתן אותו דא"כ על העוברים ודו"ק.

הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו' ונלחם בנו ועלה מן הארץ (א, י). מובא בקהלת יצחק יש לומר על פי מה דאיתא (סוטה יא:) כיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך, וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן, וזהו שנאמר "הבה נתחכמה לו" אף כי עתה לא נתרבו כל כך לעין ובנגלה אך "פן ירבה" בעתיד יותר מאשר הם עכשיו "ועלה מן הארץ" בהחלים לבצבץ ולעלות מן הארץ.

הבה נתחכמה לו (א, י). מובא בפרדס יוסף מדרש: הבה נתחכמה לו לבטל מהם את השבת, יש לומר דאיתא (ב"ר יא, ב) ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו ברכו באורה, וערב שבת מחצות ושבת ומוצאי שבת הם ל"ו שעות וזהו שנאמר "הבה נתחכמה לו" לבטל שבת שהם ל"ו שעות.

הבה נתחכמה לו. בפרשה זו כתוב שהיו לכלל ישראל 4 גזירות, 1. בפרך, 2. יאור, 3. מילדות, 4. תבן, יש מוסיפים בגלל זה עוד טעם לזה שתקנו חז"ל 4 כוסות בפסח כי אנו מודים על שניצלנו מארבע גזירות.

מובא במהר"ל הבה נתחכמה לו (א, י). פרש"י לעם. וי"ל פרעה ידע שכל זמן שבני ישראל מאוחדים ואגודים כאחד אין אומה ולשון יכולים להם כמו שאמר להם יאע"ה "האספו ואגידה לכם", לכן אמר פרעה "הבה נתחכמה לו" - לעם, מה לעשות להפרידם מהיות 'עם אחד'.

הבה נתחכמה לו (א, י). כותב המדרש (שמות רבה א', ח'), כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו: נהיה כמצרים. כיון שעשו כך, הפך הקדוש ברוך הוא אהבת המצרים לשנאה, שנאמר: "הפך ליבם לשנא עמו, להתנכל בעבדיו", לחשוב עליהם מחשבה רעה בערמה. וכבר אמרו, שכך הוא בכל דור, אם היהודי אינו עושה "קידוש", עושה הגוי "הבדלה". כלומר, אם אין היהודי מקדש ומבדיל את עצמו מן הגוי אלא משתדל להידמות אליו, סופו שהגוי ירחיקו, ישנאו וירדפו! אשה בוכיה נכנסה אל הרבי מקופיטשניץ זצ"ל בארצות הברית, וסיפרה לו על מצבה הקשה. אלמנה היא ולה בן יחיד, ומעוניין הוא לשאת בחורה גויה לאשה ובכך לנתק את השלשלת, והיא - אנה היא באה. בתחוננים היא פונה לרבי, אולי יאות הוא לשוחח עם בנה ולהניאו מהחלטתו. ענה לה הרבי בצער: "איני מכירו והוא אינו מכיר אותי, אין סיכוי שאצליח להשפיע עליו ובפרט שהאנגלית שבפי דלה ורצוצה". ענתה האלמנה: "בני מבין אידיש, אולי בכל אופן ינסה הרבי?! זוהי תקוותי האחרונה!" כראות הרבי את עיניו הבוכיות של האלמנה, נכמרו רחמיו בלבו, ולא יכול היה להישאר אידיש. "הביאי אותו אלי!" צוה, "אולי יתן ה' את המילים הנכונות בפי". פנתה האשה לביתה ולבה רווח לה. בידועה ובהכירה את נפש בנה, לא הציעה לו אלא לבוא ולהתברך לקראת נישואיו המאושרים... הבן, שחשד במשהו אך לא יכול היה לעמוד בהפצרות אמו, נעתר לה. כשהגיע סיפר לו הרבי: "בט"ז במרחשון תרצ"ט, בתשעה לנובמבר, שנת שלושים ושמונה פרצו פרעות "ליל הבדולח" ברחבי גרמניה ואוסטריה, בתי הכנסת הועלו באש, אלפי חנויות היהודים נבזזו, מאות יהודים נרצחו, ולמעלה משלושים אלף נעצרו. גם אני הייתי בין העצורים, חיילי הגסטפו פרצו לדירתי שבוינה, ובמכות וקללות הריצוני למטה הגסטפו והשליכוני למרתף ענק. המרתף היה מלא ביהודים המומים, דוממים ונפחדים, מייבבים ומדממים. בין הממתינים לחקירתם היה אדם כבן ארבעים, גלוי ראש, מגולח למשעי, הדור בלבדו, גבו אלינו והוא מטיח ראשו בקיר. פניתי אליו: "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל יתייאש מן הרחמים, אל תייסר עצמך, בטח בבורא יתברך!" הגבר לא ענה. תפסתי בידו, בטוח הייתי שעוד רגע קט יאבד את שפיות דעתו. "הרגע", בקשתי. הסתובב אלי האיש כשעיניו אדומות וענה לי בקול שבור: "הנח לי, לא מגיע לי שהבורא יחמול עלי!" "חלילה" מיהרתי לענות, "חומל הוא על כל יהודי, בכל מצב". "לא עלי", שב בתוקף על דבריו, וסיפר את סיפורו: הוריו היגרו מגליציה לפני שנות דור, חנכוהו חינוך יהודי פושר, גם מעט זה השיל מעליו כשבחר לשאת גויה, ניתק כל קשר עם עמו, והוריו ניתקו קשר עמו. הוא הקריב הכל עבור הקשר עם הגויה, התכחש ליהדותו באופן כה מוחלט עד כי איש לא חשד בו שיהודי הוא, ואמש, הסגירה אותו אשתו לידי הגסטאפו. חוקי הגזע הגרמניים אוסרים עליה נישואין ליהודי - מצידה שיאסרוהו, שיענוהו, שיגלוהו, והיא תישאר עם כל הרכוש!" הרבי סיים את סיפורו ופנה לבן האלמנה: "חשוב על כך, לפני שתכאיב כל כך לאמך האוהבת, ותקשור גורלך עם נכריה!" קפץ הבחור כנשון נחש, זינק לעבר הפתח, הניח ידו על המזוזה ונשבע שלא ישאנה!

פרעה חושש מפני בני ישראל. שמא ואולי, "והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו" (שמות א, י). אז מה עושים? הופכים אותם לעם של

עבדים, כל אחד נדרש לייצר ארבע מאות לבנים, ואם פיגר במכסה יצקו את ילדו בחומה! יש לי שאלה לפרעה, אומר הרב גלינסקי: על כף המאזנים האחת חשש רחוק שמא תקראנה מלחמה, ושמא אז 'נוסף גם הוא על שוואינו'. ועל כף המאזנים השנייה – לשעבד עם שלם על לא עוול בכפו, למרר חייו בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה – ואין התלבטות. אם החשש הוא שלי והשעבוד שלהם, הכף הריקה שלי תכריע! מיקרי? דוגמא נוספת: האצטגנינים מזהירים שעתיד להוולד מושיעם של ישראל וילקה במים. כך? אז "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו". אף כאן – על כף המאזנים האחת אזהרת אצטגנינים שרואים ואינם יודעים מה רואים, ועל הכף השנייה תינוקות למאות ואלפים המושלכים ליאור. ואף על עמו גזר, בלי שום מצפון. אולי בין הטובעים יהיה גם הוא... הלאה: פרעה לוקה בצרעת, ורופאיו ממליצים על השתכשות בדם תינוקות. מאה וחמשים נשחטים בבקר ומאה וחמשים בערב, מדי יום ביומו. על כף המאזנים האחת רפואת אליל, ועל הכף השנייה תינוקות זכים, נשמות תמימות. ואין ספק מה מכריע את הכף! איזו השקפה אנכית! ברוך ה' שאיננו כאלה... האמנם? אז נלמד שורה בגמרא (נדרים מ ע"א): מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, ולא נכנסו חכמים לבקרו. נכנס רבי עקיבא לבקרו. כיון שראוה כך התלמידים, אמרו: חשוב הוא כל כך?! מיד כבדו לפניו ורצו לפניו, עד שנרפא וחי. יצא רבי עקיבא ודרש: 'כל מי שאינו מבקר את החולה כאלו נוטל נשמתו'. [מאי טעמא, כי לכשיתרפא יבוש מפניו מדוע לא בקרו בחליו, ויתפלל עליו שימות! (גרסת השאלות דרב אחאי, שאלתא צג)] – מה מונח על כפות המאזנים?! אי נעימות שלי על הכף האחת, וחי הזולת על הכף השנייה. אז הלואי שימות, ובלבד שלא תגרם לי אי נעימות – כי אם "צער הכלימה מר ממות" (שערי תשובה ג, קיא), ודאי שצער הכלימה שלי, מר ממות של הזולת... כמה מצמרר. שהשקפתו של פרעה עלולה לקנות שבייתה בלבנו – אם לא נשכיל למגרה! אם לא נבין שהזולת אינו מטרד, או זבוב טורדן. לא רק פרעה. אדם גדול בישראל כשל בכך. קרח קם לחלוק על משה. מגייס 250 ראשי סנהדרות שלוקחים קטורת במטרה לזכות בכהונה גדולה. קורח מוזהר ויודע שרק אחד ייבחר, השאר ימותו. ובכל זאת הוא בטוח שהוא זה שיינצל. יש לו את 'הקלף המנצח' צמוד לחזה, שהרי ממנו יוצאת שושלת של שמואל וכו'. קרח מוכן לרצוח 250 ראשי סנהדרות כדי שאני אולי אקבל איזשהו מינוי!! כף המאזנים שלי מכריעה! מה לעשות, כשחותכים עצים, נופלים שבבים... הם ה"דלק" של המהפכה... "קורבנות השלום"... האם זה לא מה שקורה בסוריה? עד עתה מתו מאות אלפים, המטורף טובח בבני עמו ללא רחם, ימותו מאות אלפים, יגלו מאות אלפים אחרים, כי על כף המאזניים – השררה שלי מול חיי אדם של מאות אלפים – שלהם – השררה שלי מכריעה ללא ספק! זכורני שבילדותי אירעו מספר שריפות בבתי מלון באילת שעוררו חשד של 'מצית סידרתי או 'פירומן' חולני. לאחר מעקבים רבים נדהמו החוקרים מהמימצאים ויותר מכך – מהמניעים – התברר שהשריפות בוצעו על ידי עיתונאי שהיה מצית את האש ולאחר מכן מגיע כדי לדווח ולכתוב כתבה ולקבל 'סקופ'... הוא היה מוכן לגרום נזק אדיר בשווי של מיליונים, צער ועוגמת הנפש כספית ופיזית, ואף לסכן חיי אדם, אך נו באמת, מה זה לעומת ה'סקופ' לו יזכה מיודענו העיתונאי?! ומקרים פחות קיצוניים – גנב מתכות מסוגל לגנוב גדרות שלהקים אותן לקח חודשים, והערך של העבודה ומחיר הסחורה מגיע לכדי מאות אלפי שקלים, והוא יודע שהוא יקבל רק כמה מאות או אלפים בודדים, ולא אכפת לו להפסיד לך מאות אלפי שקלים, כדי שהוא יקבל כמה מאות!! לא אכפת לו לפרק ולגנוב מזגן ששווה 10.000 ₪ הגם שהוא יקבל עליו 200 ₪ – שוויו בנחושת... נו הרי ברור, ה-10.000 ₪ הם שלך, וה-200 – שלו!

האם אין אנו נוהגים כך פעמים רבות? לפעמים אדם עובר ליד חנות מסוימת או סופר, שצריך לקנות שם משהו לבית, אך אין לו כח/חשק/סבלנות כעת, אז הוא ממשיך ומגיע הבייתה, הגם שהוא יודע שכעת מישוהו אחר יאלץ לצאת מהבית במיוחד, ייתקע חצי שעה בכבישים, וייסחב עם סלים, אך מה לעשות, החמש דקות שלי שעל כף המאזניים, יקרות יותר משעות מרובות שלך... הבה נראה את האנטי-תיזה לכל מה שדיברנו עד עתה: מסופר על רבי עקיבא איגר, שמקובל היה בזמנו שבחור שמתארס היה שובת אצל חמיו, ומוסר דרשה מפולפלת בבית הכנסת לטובי הלומדים.

רעק"א הוזמן לשאת את דרשתו – אך גמגם, חלקה שכה, חלקה מסר בצורה עילגת, בקיצור – אכזבה. חמיו לעתיד שקל לבטל את השידוך. רעק"א התנצל בפניו, והבטיח שבשבת הבאה הדרשה תהיה מוצלחת יותר. ואכן בשבת שלאחר מכן הלומדים הופתעו מהפלפול המבריק והגאונות האדירה ונותרו פעורי פה. שאל אותו חמיו – ומה קרה בשבת שעברה, שהסבת לי עוגמת נפש? השיבו רעק"א – בשבת שעברה היה כאן עוד בחור מאורס מהשיבה שלי, שאף הוא הוזמן לחמיו ונשא דרשה, וחששתי שאם אמסור 'טוב מדי' – יאפיל הדבר על דרשתו... כבודו של הזולת על הכף האחת, מול בזיוני שלי – ודאי שכבודו של הזולת קודם. חידוש של רעק"א.

"ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. הבה נתחכמה לו פן ירבה" וכו' (א, ט"ז) מובא ב"לב שלום" יש להתבונן, דהנה פרעה אמר: "הבה נתחכמה" – והיינו שהיתה כאן התחכמות מיוחדת, ומהי אותה התחכמות של פרעה? ונראה, דהנה כשנעיין בפסוקים ובמדרשים, נרגיש מבוכה רבה בהבנת צורת הגלות של בני ישראל במצרים. מחד גיסא – נראים הדברים שהיתה במצרים גלות קשה וכוונת, עם עבודת פרך נוראה מאוד כמתואר בכל המדרשים, שנתנו עבודת אשה על איש ועבודת איש על אשה, גם בלילה לא הניחו להם לשכב בבתיהם-אלא בשדה, ואם לא גמרו תוכן עבודתם – הצליפו בהם מכות באכזריות, גם הטילו את בניהם ליאור ושקעו אותם בתוך הבנין, ואף שחט פרעה תינוקות כדי לרחוץ בדם – למשמע אוזן סמרו שערות ראש. הרי שהיה סבלם נורא וקשה מנשוא, וכמו שאמרו במדרש (שמות רבה ב, ה): "שעבוד מצרים קשה לפני המקום – מכל השעבודים שבעולם, שנאמר ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי". אמנם מאידך גיסא אנו מוצאים שבני ישראל במדבר מתאווים תאוה, וכשאין בידם – מתחילים להתרעם, והאספסוף אשר בקרבו מתקבצים אגודות אגודות ומעלים זכרונות ממצרים, ובעוד לנו נראית גלות מצרים כשואה – מתארים הם את מצרים כבית הבראה... והם מתמלאים געגועים לאבטיחים ולקישואים... ורוצים לשוב מצרימה... כך במון, כך במרה וכך בעצת מרגלים. בכל זמן שמשוהו לא היה כשורה- אמרו בני ישראל: "נתנה ראש ונשובה מצרימה". הרי לנו סתירה מופלאה, ואנו משתוממים ותוהים: איך נבין מצב כזה, להיכן נחשקו בני ישראל לשוב? למחנות הריכוז וההשמדה של פרעה ומצרים?! הלא פליאה היא! שמא תאמר שכחה היא, שכבר שכחו את מרירות הגלות וטעמה חלף הלך לו, וממילא כיון שהוקשה להם קיום המצוות, היו בשולי העם כאלו שרצו לשוב מצרימה – עדיין קשה שהרי מצינו שאף בתוך הגלות בהיותם במצרים לא הרגישו את קושי השיעבוד. שהרי הכתוב אומר: "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויזעקו, ותעל שועתם וכו'", הנה לנו שאז נאנחו, ועד אז? לא הוציאו קול שבר ואנחה על מצבם! ואפילו כשכבר סוף סוף נאנחו – שואלים רבותינו במדרש: "למה נאנחו?", ומתוצאות שעל גזירת שחיטת הילדים נאנחו. ויש לתמוה, איזו שאלה היא זאת "למה נאנחו?" למה נאנחו??? – בפירוש דיבר הכתוב: "ויאנחו בני ישראל מן העבודה!" ומהי איפוא שאלתם של חז"ל? אלא שאם נאנחו ישראל "מן העבודה" כפשוטו – צריך להבין מדוע עד אז לא נאנחו... לכן פירשו חז"ל שעל גזירת שחיטת הילדים באה האנחה", והרי זו אנחה מיוחדת שנתחדשה עתה. על כל פנים מוכח להדיא שעצם עבודת הפרך לא גרמה לאנחה, ולא הביאה קול זעקה ותחינה. ומעתה כשנקבוץ כל האמור בפסוקים ובמדרשים על גודל השיעבוד, ונצרף זאת יחד עם זה שלא נאנחו, ואח"כ עוד רצו לשוב מצרימה – יש לנו לשאול בקצרה: מה היה באמת במצרים, האם סבלו מאוד במצרים-או לא? מרוב סבל הגיעו במצרים לכהות חושים אכן התירוץ הוא נוקב עד מאוד. ישראל במצרים סבלו כל כך קשה – עד שלרוב הסבל הגדול הפסיקו להרגיש! ונסביר זאת במשל. משל לאדם שנפל מראש הגג ונשתברו כל עצמותיו. זעקותיו מיסוריו הגיעו עד לשמים, עד שלפתע, אחר איזה רגעים, במקום הזעקה – באה שתיקה, ואפילו אנחה קלה אינו מוציא מפיו... העומד למרחוק – יעלה בדעתו שמא נס אירע ונתרפא משבריו, אך המתקרב אל האיש – יראה כי אדרבה, כאביו גברו למעלה ראש עד שאיבד את הכרתו! לכן הוא שותק, ואולי גם חולם לו חלומות נעימים...! אמנם הוא איננו זועק – אך אם לא יחוש לעזרתו הוא מסוכן למות! זה היה אף מצבם הנורא של בני ישראל במצרים!! בעוד

שעיקרן של כל הגלויות היה שיעבוד הגוף ויסורי גוף רבים: טבח, הרג וענייים – עיקרה של גלות מצרים היה שיעבוד הנפש!! וזו היתה עצת פרעה הרשע והתחכמותו. שלא הסתפק פרעה בשיעבוד גופם של ישראל בלבד – כי אז היו מורדים ונלחמים בו, שהרי רבים היו ואף חזקים מהמצרים, אלא שיעבד אף את נפשם! הוא השפילם ודכאם עד שנהיו "עם עבדים" ולא התעוררו לזעוק על מצבם המר!! פרעה התעלל בגופם ולא חשך שבטו מהם, מי שלא גמר חוקו הוכה שוק על ירך – ואעפ"כ לא נאנחו בני ישראל על כך, כמו – להבדיל – החמור, שאינו מתאונן על הצלפת השוט שעל גבו, כי זהו טבעו. ולצייר לעצמנו הדבר הרי זה ממש כאותם הכושים שהיו באמריקא לפני מאה שנה, אשר סברו כי עבודת פרך שעובדים היא מחוייבת המציאות!! והיינו שהיו במהותם: "עם עבדים"!!

וזבה מובן מאוד מדוע קשה היתה גלות מצרים לפני ה' יותר מכל הגלויות, כי אע"פ שבכל הגלויות היו הריגות וטביחות הרבה יותר ממצרים, אך עדיין בני ישראל היו בבחינת "חיי"!! כי מי שזועק וכואב – אות היא שמרגיש הוא!, דוקא כשהחולה אינו זועק – צריך לבדוק את ליבו אם לא נדם חלילה וחדל מלפעום!! וכך היו אף בני ישראל במצרים שקועים במ"ט שרי טומאה, הם נעשו כמצרים וביטלו המילה – עד שנהיו לעם שפל מאוד והיו קרובים למיתה רוחנית. ואכן כן מדויק מלשון המדרש שאמר: "שעבוד מצרים קשה לפני המקום מכל השעבודים שבעולם" – לפני המקום דייקא! כי לבני ישראל לא היתה גלות מצרים קשה כשאר הגלויות, שכן הם היו כאותו חולה המתעלף מחמת יסוריו ומעתה אינו מרגיש בהם כלל!! ולפיכך אף היו מבני ישראל שכלל לא רצו לצאת ממצרים (ומתו בג' ימי אפילה), כי לא ידעו "חירות" מהי! ואף אחר שיצאו, היו מבני ישראל שכל כך חלתה נפשם במצרים – עד שקצת תאוה שחסרה להם במדבר יכלה להמאיס עליהם את כל חירות הגוף והנפש שע"י עול המצוות וקבלת התורה, עד שאמרו: זכרנו את הדגה אשר אכלנו במצרים חנים – חנים מהמצוות.

ויזעקו בני ישראל מן העבודה. אמנם עד הנה בארנו מדוע לא זעקו בני ישראל קודם "וימת מלך מצרים", אכן הכתוב מספר שמשמת פרעה – ופרשו חז"ל שנצטרע וצרוע נקרא מת, ושחט שלוש מאות ילדי ישראל בכל יום להתרפא מצרעתו – אז נאנחו בני ישראל על צרתם. וצריך להבין, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב: "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" – והיינו שאנחתם וזעקתם היתה על העבודה ולא על שחיטת ילדיהם לריפוי צרעתו של פרעה, ואיך יעלה בקנה אחד פירוש חז"ל עם פשט הפסוק? אכן הדבר יובן על פי מעשה שמסופר על עם הארץ אשר בא לפני אחד מגדולי האדמור"ם, התחיל לקונן על מצבו הרוחני, ביקש תיקון על חטאים רבים, ואף ביקש ברכה על בתו שחלתה במחלה קשה זה עתה. מקורבי הרבי שראו מבעד לחלון את הנעשה, סבורים היו שבדאי ירצה הרבי לקרב את אותו עם הארץ, ישתתף ויאנח עמו בצרתו, יברכו,יעודדו ויתן לו תיקון תשובה. אך ראה זה פלא, ברגע שהתחיל אותו אדם לבכות – התחיל הרבי לשמוח... כל כמה שפני האיש קדרו על צרת בתו – פני הרבי נהרו ועיניו ברקו משמחה... ואכן, בעודם תמהים על הדבר – שמעו הם איך שהאיש שואל את האדמו"ר: "רבי, לשמחה מה זה עושה?" והרבי לעומתו עונה: "הדבר פשוט עד מאד... עד עתה סברתי שהינך בבחינת מת שאינו מרגיש כלום, וזוהי הסיבה שבגינה לא באים עליך יסורים – כי אין כבר את מי לעורר... אך עתה משרואה אני שבתך חלתה והדבר הביא אותך להתעורר על מצבך הרוחני הירוד – שמחתי על כך שמהשמים ראו שיש סיכוי להצילך ולעוררך, ולכן הביאו עליך יסורים!" וכך הוא הדבר גם לגבי בני ישראל במצרים. דאיתא בחז"ל שמשגהיע הקץ ולא היה ביד בני ישראל זכות – רצה ה' יתברך שיבקשו ויתפללו לפניו, ולפיכך הביא עליהם יסורים כגזירת פרעה על שחיטת הילדים, על מנת לעוררם!! החמרת קושי שעבודם של בני ישראל במצרים היתה כמכת חשמל לאדם חולה, אשר מעירה את ליבו וגורמת לו לפעול. מכה זו, אותה הביא הקב"ה על בני ישראל – הביאה אותם להתחיל ולהרגיש עד היכן מתעלל בהם פרעה ועד כמה הם נמשלים בידו!! או אז הבינו בני ישראל מה גרמה להם העבודה, ולפיכך – "ויאנחו בני ישראל מן העבודה"!!

מסקנה: כשאדם לוקה מאת ה' סימן הוא שעדיין רוח באפו. הוא עדיין 'חי', וה' רואה צורך לעוררו. יש לו תקוה. ואם מסיק מסקנות נכונות הרי שאת נפשו הציל. אולם אם הוא ממשיך בתרדמתו הרי שאותן מכות היו לשוא,

נמצא שלא השלים את יעדו, ולא עשה רצון קונו, הרי שהמכות היו ללא תועלת נמצא שיסבול ויחזור ויסבול. ואם לא יסבול כלל, יהיה יותר גרוע. כמעשה עם ר"ע ור"א שאמר ר"ע שכל עוד שראה שיינו אינו מחמיץ ודבשו אינו מדביש ופשתנו אינו לוקה חשתי שמא אינו לוקה בעולם הזה מפני שקיבל כל עולמו.

בשיחה קדושה שהשמיע האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זי"ע [מנתניה], בשנת תשמ"ג לתלמידות "בית חנה" בויליאמסבורג, עמד וסיפר בפרוטרוט לפניו, על החוויה הבאה שעברה עליו בימים הרעים ההם חוויה עם הרבה מוסרי-השכל. [האדמו"ר, כידוע, עבר ז' מדורי גיהנום בתופת הנאצית יש"ו, ושיכל את אשתו ואחד עשר ילדיו הי"ד]: "שם במחנה" התחיל את סיפורו "היינו ישינים בלילות על הריצפה. הוכנסנו 42 איש לישון צפופים בחדר קטן אחד, ותוך שבועיים ימים לא נותר מאתנו חי רק אני ועוד משהו... כל שאר ה'40 מתו מרעב מזהמה וממגיפות. שכבנו בלילות על האדמה, עטופי חשכה, כשמסביב רחשו רמשים ועכברים... ואני מנסה בכל יכולתי להחזיק מעמד... סומך אלי שכב איש מבודאפעשט... "הנך יהודי?" שאלתי אותו. והוא ענה: "פשיטא! אחרת כיצד הגעתי לפה?" חזרתי ושאלתי: "מי ומה אתה?" והשיב: "אנכי נשיא הבנק הלאומי ("נאצינאל באנק") של הונגריה" (מדובר בבנק המרכזי של הממשלה ההונגרית, ומישרתו היא הדרגה הגבוהה ביותר בעולם הפיננסים, דמות דיוקנו היתה מצוירת על גבי שטרות הכסף). אני שואל שוב: "הנך יהודי?" והלה משיב הפעם: "לא!" "הרי אמרת מקודם שהנך יהודי?" התפלאתי. "הזדרז האיש ופתר לי את החידה: "התנצתי!" ביקש לעלות לגדולה ופנה עורף לאמונת אבותיו. מכיון שיש לי פה עסק עם משומד, הרגשתי שיש לי מה לומר לו, והמשכתי בשיחה. שכבנו אחד ליד השני על האדמה, בין כה וכה לא הייתי מסוגל להירדם, מי יכול לעצום עין במצב כזה. האיש שלח מבטים לעברי ואני הסתכלתי בחמלה עליו. שאלתי אותו: "אמור נא, מי היא אשתך?"

"אשתי נוצריה" ענה. "והיא לא הצטרפה אליך לבוא הנה?" תמהתי. איש-שיחי התרגז והתרעם על עצם השאלה: "איך יכולת להעלות על הדעת רעיון כזה, שהיא גם כן תבוא לפה, כדי לסבול צרות צרורות כמוני?!" "העמדת פני תם ואמרת לי: "לא מובן לי הדבר. ידעתי מאז כי אישה טובה ומסורה היא זו, ההולכת עם בעלה באשר ילך... אפילו לגיהנום היא תלך עמו... להשאיר את הבעל לבדו במצב כזה?" ובנשימה אחת פניתי אליו דרך אגב בנימה של התענינות: "אמור נא, האם חיייתם בטוב?" הוא: "איזו שאלה?! מזה שלושים שנה אנו חיים ביחד, קניתי עבורה מכל הטוב והיפה, הענקתי לה כל טוב שבעולם!" ואני: "אם כך תמה תמה אקרא, היתכן, אתה התייחסת אליה כל כך טוב ויפה, והיא מוכנה לחלוק עמך רק את הטוב והאשר? וכשבאה צרה זו עליך השאירה אותך לבד?" "בנקודה זו נפסקה שיחתנו. בינתיים חלפו שעות הלילה. אתא בוקר. נשמעו צלצולי פעמונים. חייבים לקום ולצאת החוצה לעבודת הפרך. למחרת בערב נפגשנו שוב וחיידשנו את השיחה בינינו. אני פותח ושואל: "הגד נא, האם פעלת מה לטובת הממשלה ההונגרית?" הוא: "כאשר נתמנית לנהל את ה"נאצינאל באנק" היה מצבו בכל רע, ערך ה"פענגוי" (=שם המטבע ההונגרית) ירד פלאים, תמורת 1,000 פענגוי היית מקבל כמעט כלום, ואני עשיתי ממנו כסף ממש, מטבע קשה... ההון הלאומי גאה, הונגריה התעשרה הודות לתושיה שלי והתחילה לנהל סחר עם כל העולם, הראיתי נפלאות בתחום העסקים... וכי לא שמעת מימך אודותי?" "משכתי בכתפי כמתנצל: "אינני מתמצא... אינני איש עסקים, ולא בנקאי..." ואיש-שיחי מתפלא מאד: "אינך יודע מי ומה אני? איפה תמצא גוי אחד בהונגריה שלא שמע עד היום את שמי?" "המשכתי: "אם כאלה פני הדברים, מדוע איפוא שלחו אותך הנה, וכל הגויים החרישו ושתקו, העם ההונגרי לא מחה... הלא כל כך הרבה פעלת למענם, העשרת את אוצר המלוכה, איך זה שאדם חשוב ורבי-זכויות כמוך יגורש בלא שום סיבה מוצדקת למחנה ריכוז?" "מדוע אתה מתגרה בי ומדבר אלי ככה?" זעם האיש "ושמא תאמר לי מדוע הנך עצור פה?!" השבתי לו: "אנכי רב עני ואביון, מעולם לא עשיתי שום טובה לאיש גוי, מימי לא נתתי לאחד מהם אף לא כוס מים... והם שונאים אותי... אולם אתה שכליך הרבה טובות גמלת להם, אותך ישנאו? הייתי מצפה שישאוך על כפיים, ולא שייגרשו למחנה ריכוז..." "והוא: "אכן, כפי שאתה רואה, לא נשאו אותי על כפיים..." "אינני תופס בשכלי" המשכתי "הלא אתה

השתמדה, קיבלת עליך את האמונה הקאטולית [אכן אנשי דקטלי נינהו...], הפכת לגוי גמור, הכל כדי להיות כמוהם ולמצוא חן בעיניהם והנה הם לא התחשבו כלל בכל זה? "ומה עם ילדיך [-הגויים- מאשתו הנוצרית...]" שאלתי שוב כבדרך-אגב "מה מעשיהם?" "ילדיך האחד רופא, השני פרקליט, והשלישי איש עסקים גדול, מיליונר ממש..." הוספתי דרך שאלה: "וגם להם נתת והענקת משלך?" ויען: "בודאי! דאגתי להשכלתם, שלחתי אותם למכללות שישתלמו ויהיו מלומדים..." "ומדוע", לא הרפיתי, "לא באו הילדים ללוות אותך? הלא אפילו כשאדם מת ועבר ובטל מן העולם, ילדיו מלווים אותו עד למקום מנוחתו בקבר, ואותך הניחו לגרש בהרפה סתם-כך... אפילו לא הלכו אחריו עד מחוץ לעיר... איש מהם לא בא לפחות לעמוד פה בחוץ, ולראות מרחוק היכן שרוי אבא ומה עובר עליו?" "נענה ואמר: "הינך מציק לי מאוד בדבריך... אתה מבקש להציק לי..." השבתי לו: "אינני מטריד, חלילה, אני רק מבקש להבין את מר גורלך..." וכה המשכנו עד שעה מאוחרת לשוחח ולעסוק בחילופי השקפות. בלילה השלישי (אין פה שום גוזמא) חזר האיש ובא אלי מעצמו: "יודע אתה, רבי, הרהרתי בדבריך הרבה במשך היום... והגעתי למסקנה, ש...הנך צודק!" בהמשך שיחתנו הביע את חרטתו הגמורה, חרטתו על שהשתמד, חרטתו על שהתחתן עם אשה נוצרית. הוא התחרט גם על כך שגידל ופינק כל כך את ילדיו. עכשיו הינו רואה בביורו, שאין לו מאומה מכל החיים העלובים האלה..." "טעות היתה בידי..." ייבב האיש בקול חנוק "תעיתי בדרך החיים..." "בלילה הרביעי כבר לא היה אותו בנקאי בין החיים. הצטערתי על נשמה תועה זו, אך הייתי מרוצה מאוד מן הזכות שנתגלגלה לידי: היכן שהוא שרוי, באיזה מדור שלא יהיה, לפחות יום אחד לפני מותו הרהר בתשובה כלשהי, התחרט על מעשיו. אמנם התחרט ורצה לשנות את אורח חייו..." "אך דא עקא, שכבר היה מאוחר מדי..." [לפיד האש ח"א עמ' קפה] יהודי דומה כמרגלית, פעמים טינוף ובוץ רב מעמעם אורה, אך קרצוף ושפשוף מתמיד, יגלה זהרה! פעמים אדם צריך מכות רבות עד שהוא מגיע למסקנה הנכונה.

מובא בלקח טוב [מאמרים ב, א] "שאינו לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שידע ויאמין שכל דברינו ומקרינו הם ניסים ואין בהם טבע ומנהגו של עולם" (רמב"ן סוף פרשת בא). דבריו הנוקבים של הרמב"ן מביעים בצורה נחרצת את ההשקפה הטהורה על מאורעות החיים – אין טבע ואין מקרה, הכל בהשגחתו יתברך. על זה אנו אומרים "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים".

אמנם ראייה נכוחה זו אינה נרכשת בנקל שכן כבר אמרו ראשונים ואחרונים שהקב"ה עירפל בכוונה תחילה את שדה הראייה. את כל ההנהגה הניסית כיסה הבורא במעטה של טבע ומנהגו של עולם, כדי להעמיד את הבריות בניסיון לראות אם ישכילו לחזור מבעד למעטה זה ולהכיר ב"ניסיון ונפלאותיך שבכל עת". ההכרה באמת הגדולה הזו הינה מאושיות היסוד של השקפת התורה עד שכל מי שאינו מאמין "שכל דברינו ומקרינו ניסים ואין בהם טבע ומנהגו של עולם" אין לו חלק בתורת משה רבינו לפיכך אנו חייבים ללמוד ולשנן לעצמנו את החובה לראות את מאורעות החיים במבט האמת ולא להיכשל ברשת שנפרסה לפנינו. אחת הדרכים למילוי חובה קדושה זו ולרכישת הראייה הנכונה היא התבוננות בקורות ימי עמנו על פי דברי התורה והנביאים ולאור מאמרי חז"ל.

פרשת שמות העוסקת בגלות מצרים ובראשית ניצני הגאולה ממנה, מספקת לנו כמה מקורות חשובים ללימוד המבט הנכון ולרכישתו, נלמד כיצד מגלים את יד ה' המוסתרת ואת עצתו אשר תקום ולעולם תעמוד ותפר "רבות מחשבות בלב איש". כמו כן ניווכח לדעת מה רב העידוד והחיזוק שביכולתנו לשאוב על ידי ההשקפה הנכונה הזו "שבטך ומשענתך המה יחמוני".

"ויקם מלך חדש על מצרים ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו הבה נתחכמה לו" בעקבות דברים אלה גזרו המצרים גזירותיהם על ישראל, השתעבדו בהם ועינו אותם בעינויים קשים. על פי הראייה הפשוטה אשר אינה ניוונה ממבט האמונה הצרופה היתה כאן תופעה של התעללות ואכזריות מצד המצרים. עובדה זו לכשעצמה נכונה היא, אך ידוע

ידענו שהמצרים שימשו כאן מטה זעם של הבורא שאמר לאברהם בברית בין הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם" וגו'.

הגרי"צ סלנט זצ"ל מביא בספר "באר יוסף" את דברי חז"ל על הפסוק "ידוע תדע" ידוע שאני משעבדם תדע שאני גואלם" (בראשית רבה מד) באמצעות דברי חז"ל אלה, מוליך אותנו ה"באר יוסף" לראייה עמוקה יותר, ומבאר שמעצם הגזירה ניתן ללמוד שמה' היה הדבר, וכן מהגאולה מוכח שהיא מאתו יתברך. כיצד? חז"ל לימדונו אמר רבי סימאי: שלושה היו באותה עצה ד"נתחכמה לו" בלעם ואיוב ויתרו. (סוטה יא, ע"א) ומבואר שם שבלעם יעץ, איוב שתק, ויתרו ברח. מעיר הגרי"צ סלנט שלאור הידיעות שיש לנו על אודות השלושה האלה היה צריך לצפות מכל אחד מהם התנהגות שונה לחלוטין ממה שהתנהג ואם כן הדרך שנקט כל אחד מהם מעוררת תמיהה רבה. לבלעם שרוחו גבוהה, היה מתאים להוריד מיד מעל הפרק את הדיון על החשש "פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו" בגאוותו היה עליו להרגיע ולומר שכל זמן שהוא קיים אין לחשוש כלל מעם ישראל, שהרי בכוחו לקלל ולכלות מן העולם אומות גדולות, ולפיכך ישראל נתונים בידי. מה גדול הוא איפוא הפלא שדוקא הוא יעץ לנקוט באמצעים כדי לקדם את הסכנה הנשקפת מבני ישראל! גם שתיקת איוב צריכה עיון גדול הרי עליו אמרו: (בבא בתרא טו, ע"א) גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב: "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה" (בראשית כב, יב) ובאיוב כתיב: "והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלוקים וסר מרע" (איוב א, א).

כיצד יתכן שמי שנודע כסמל החדש והנדיבות, טוב הלב והרחמנות ישמע את עצת בלעם הרשע וישתוק? איך יכלו אוזניו לשמוע את היועצים אומרים נתחכם למושיען של ישראל ובעקבות זה דנים על דרכים לדיכוי וסבל לבני ישראל כיצד יכול להבליג ולשתוק לנוכח האכזריות הנוראה שבהשלכת תינוקות ליאור?

פליאה נוספת לנו על יתרו הפילוסוף הגדול, סמל האמת והצדק. בהיותו כהן מדין ישב בכבודו של עולמן, ואף על פי כן לאחר שבדק כל עבודה זרה שבעולם פירש מעבודה זרה אף על פי שהוחרם בגלל זה על ידי המדינים. כיצד יכול איפוא, כאיש הצדק והיושר לסבול את העוול המשווע שבעצת בלעם? אמנם חז"ל מציינים שהוא ברח אולם עיון במדרשים מורה שלא ברח מיד, במדרש רבה מובא שהוא אשר יעץ לבחון את משה אחרי שהסיר את הכתר מעל ראש פרעה על ידי זהב וגחלת. אם כן משמע שנשאר במצרים גם לאחר שנגזרו הגזירות, את שלוש התמיהות האלו מיישב ה"באר יוסף" על ידי הידיעה שכל זה בא ללמדנו שכאשר רצה הקב"ה לקיים את גזירת הגלות השיב חכמים אחוה ואת דעתם סיכל. שלושת היועצים פעלו בניגוד לטבעם משום שכך היתה הגזירה מאת ה' ואין חכמה ואין עצה נגד רצון ה'.

נמצא איפוא שמעצם השתלשלות והתרקמות הגלות אפשר לראות שהיא באה בהשגחה מאת ה' מן השמים, וזהו מה שאמרו חז"ל "ידוע שאני משעבדם" כשתחקור להתבונן בתחילת שיעבודם ותבחין שהוא נגד השכל וההגיון, תבין שאני ה' משעבדם או אז תגיע למסקנה של "תדע שאני גואלם"-יובהר לך שרק לה' הישועה. יוצא איפוא שהתבוננות מעמיקה בהתהוות הגזירות והצרות יכולה להיות פתח לתקוה ולנחמה. כמו שאמרו על הפסוק "שבטך ומשענתך המה יחמוני" (תהלים כג, ד) השבט הוא מקל חובלים שבו מייסרים את האדם, והמשענת היא מקל המסייע לאדם.

לאור הנאמר כאן יוצא שבעצם השבט גלומה כבר גם המשענת ומתוך הצרה אפשר לשאוב תקוה ועידוד לגאולה. ידוע שבתקופת השואה היו יהודים אשר אמונתם התחזקה דוקא בשעה שהיה אפשר לצפות חס ושלום להפך.

מסופר על יהודים שנתקבצו לתפילת "כל נדרי" במחנה השמדה כאשר הגיעו לברכת "שהחיינו", טענו כמה מהמתפללים שבנסיבות הנוראות שבהן הם נמצאים, אין מקום לברכה זו. קם אחד המתפללים שהיה ידוע ככופר, והכריז מורי ורבותי אני סבור שדוקא כאן הוא המקום המתאים ביותר לברכת "שהחיינו", למראה תמהונום של הסובבים אותו המשיך ואמר: אתם בודאי תמהים כיצד מתאימים הדברים לכופר כמוני, ובכן

מעשה אינני כופר, הפכתי להיות מאמין גדול אחרי שראיתי במו עיני כיצד מתקיימות בנו הקללות שבתוכחה.

הגעתי להכרה שיש מנהיג לבירה יש דין ויש דיין ואותו עלינו לברך על כל שעה של חיים לכן נאמר יחד "ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום מצות הביטחון הנגזרת מתוך מצות האמונה מחייבת את האדם לבטוח ולהאמין שכל מה שנעשה עמו הוא בוודאי לטובה. יש מקרים שבהם צרה פוקדת את האדם אולם נראה בעליל שמצרה זו תצמח טובה. לעומת זאת רבים הם המקרים שבהם נדמה לכאורה ששום תועלת לא תצמח מהצרה, ואף על פי כן חובתנו להאמין שהדבר נעשה לטובת האדם או שהצרה עצמה באה לכפר או להוסיף זכויות לאדם או שזוהי צרה שממנה תצמח תועלת. אף אם אין הדבר נראה יתכן שהתועלת תתגלה ברבות הזמן ויתכן שלעולם לא יודע מה הועילה הצרה, בכל מקרה על האדם להאמין שכל דעביד רחמנא לטב עביד. בכל מקרה, על האדם לקוות לישועת ה' שתוציא אותו מהצרה גם כאשר נדמה שאין דרך להיחלץ ממנה. את האפשרות שה' יחלץ מהצרה, גם כאשר נדמה שאין דרך לצאת ממנה, צריך גם עושה הצרה לקחת בחשבון. על כגון דא נאמר "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום" (משלי יט, כא) דבר זה אנו רואים בפרשת שמות בהתנהגות ה' עם פרעה ומצרים שאמרו "הבה נתחכמה לו פן ירבה" וגו', והקב"ה הכריז: כן ירבה, הם עינו את ישראל כדי להמעיטם, וה' בטובו עשה ש"כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ".

וזו לשון המדרש: ארבע גזירות גזר פרעה עליהם, בתחילה גזר וציוה לנוגשים שיהיו דוחקין בהם כדי שיהיו עושיין הסכום שלהן, ולא יהיו ישנין בבתיהם. והוא חשב למעטן מפריה ורביה אמר מתוך שאינן ישנין בבתיהן אינן מולידים וכו' והיו ישנים על הארץ, אמר להן האלוקים אני אמרתי לאברהם אביהם שאני מרבה בניו ככוכבים דכתיב: "כי ברך אברכך והרבה ארבה" וגו' (בראשית כב, יז) ואתם מתחכמים להן שלא ירבו? נראה איזה דבר עומד, שלי או שלכם. מיד "וכאשר יענו אותו כן ירבה" וגו'. (שמות רב א, יב). אכן נתרבו ישראל בצורה לא טבעית וילדו "ששה בכרס אחת", ותוך מאתיים ועשר שנים נתרבו משבעים נפש למיליונים רבים שהרי רק חמישית מהם יצאו ממצרים, והם היו ששים ריבוא גברים מגיל עשרים ועד ששים. כמו כן כשרצה פרעה להתחכם ולהרוג מושיען של ישראל וגזר "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" ראינו איך "עצת ה' היא תקום". פרעה שמע מאצטגניניו שמושיעם של ישראל עתיד ללקות במים ולכן גזר להשליך ליאור גם את ילדי המצרים, בכך "הבטיח" לעצמו את הצלחת המשימה למנוע את ישועת ישראל. עיון בדברי חז"ל במדרש מלמד שמזימה מרושעת זו תוכננה היטב ובוצעה בדיקנות רבה, סופו של דבר היה שלא זו בלבד שמשה לא הושלך ליאור אלא הצלתו באה מבית המלך. בת פרעה היא שהצילתו מן היאור והוא בכבודו ובעצמו גידלו בתוך ביתו.

הנה כאן רואים אנו שלעולם אין להתייאש. נתאר לעצמנו את חרדת מרים אחות משה שניצבה מרחוק לדעה מה יעשה לו, כאשר ראתה שבת המלך יורדת ליאור ומגלה את התינוק בתיבה כל בר דעת היה אומר שהנה בא קיצו, אך לא כך חשב שוכן מרומים. בת המלך מצילתו ומביאה אותו אל בית המלך וקוראת את שמו על שם משייתו מן המים.

יש לשער שפרעה היה מרוצה מהמבצע להשמדת מושיעם של ישראל, ובה בשעה יושב בשמים שחק והביא את המושיע אל בית המלך. גידולו בבית המלך היה ברכה בפני עצמה כפי שאומר רב"ע: "ומחשבות ה' עמקו ומי יוכל לעמוד בסופו? ולו לבד נתכנו עלילות, אולי סיבב ה' זה שיגדל משה בבית המלכות להיות נפשו על מדרגה העליונה בדרך הלימוד והרגילות, ולא תהיה שפלה ורגילה להיות בבית עבדים. הלא תראה שהרג המצרי בעבור שהוא עשה חמס" וכו', ועוד דבר אחר, אילו היה גדל בין אחיו ויכירוהו מנעוריו לא היו יראים ממנו כי יחשבוהו כאחד מהם" (שמות ב, ג). נמצא שלא זו בלבד שמשה לא הושלך ליאור, אלא הצלתו באה מכוח הגזירה של "היאורה תשליכוהו". אותו אמצעי שהיה אמור למנוע את חיי מושיעם של ישראל הביא לתוצאה הפוכה, שכן בגלל הגזירה החביאה יוכבד את משה בתיבה ועל ידי זה מצאה אותו בת פרעה ולקחה אותו אל בית המלך להחיותו וללמדו גיוני מלכות.

מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל אומר בספרו "ברכת פרץ" שמכאן אנו למדים שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להטות אפילו זיז כלשהו ממה שנגזר בשמים.

רק תשובה תפילה וצדקה יכולים להעביר רוע גזירה ולא שום פעולה אחרת. יתירה מזו, אותן פעולות שאדם עושה למען הגשמת רצונו ותכניו, יכולות להשתנות בגזירת הבורא ולהיות סיבה לתוצאה הפוכה לגמרי.

הקב"ה הוא סיבת הסיבות האמונה שהכל נגזר על ידי הבורא נתקלת בקשיים במקרים רבים, שכן לפי ההשקפה הרווחת אצל רוב בני האדם המאורעות השונים נתלים בכל מיני סיבות הנראות לעין, כך היא דעת המון העם, זוהי דרכם של פרשני החדשות וזה נחשב לראייה מתורבתת ומשכילה. ידוע מה שאמרו בענין זה בביאור דברי חז"ל "פני הדור כפני הכלב" דרכו של הכלב היא שכאשר משליכים עליו אבן הוא רץ אחריה ונושך אותה עד שהיא מתמלאת דם הזב מפיו, בסכלותו הוא סבור שהאבן שפגעה בו היא אשמה במכה שספג לכן הוא מתנקם בה ושמה כאשר הוא רואה שהיא זבה דם. הוא אינו משכיל להבין שמידה האבן הוא העומד מאחורי פגיעתה ואילו היא אינה אלא מכשיר שלו. גם בני אדם הנוטרים איבה למי שפגע בהם או הזיק להם מתעלמים ממה שסיבת הסיבות הוא הבורא יתברך.

בענין זה אומר בעל "חובות הלבבות" שער הבטחון פרק ג: וההקדמה החמישית היא שיהיה ברור לו כי כל הדברים המתרחשים ומתחדשים בעולם הזה לאחר בריאת העולם יוצאים לפועל על ידי שני דברים:

א. על ידי שהבורא יתברך גזר ורצה שדברים אלה יתהוו ויהיו למציאות. ב. על ידי גורמים ואמצעי, בחלקם קרובים ובחלקם רחוקים, בחלקם גלויים ובחלקם נסתרים, שכולם מוציאים לפועל בזריזות את מה שנגזר להתהוות ולהתגלות כשהאלוקים עוזר להם לעשות זאת (על פי לב טוב).

בהמשך דבריו הוא מבאר מה הם "גורמים קרובים" על ידי משל לשואב מים בדלי מבור הדלי קשור בחבל, החבל מחובר לגלגל, הגלגל קשור בשרשרת לבהמה והיא מסובבת את הגלגל. יוצא שפעולת השאיבה יוצאת לפועל על ידי חמישה גורמים הדלי, החבל, הגלגל השרשרת, והבהמה. הדלי הוא "הגורם הקרוב" מפני שהוא הקרוב ביותר למים והוא הגומר את פעולת השאיבה, יתר הגורמים נחשבים "גורמים רחוקים" מפני שאינם גומרים את הפעולה אלא מפעילים גורמים אחרים. כאשר אחד מגורמים אלה כגון החבל הגלגל השרשרת או הבהמה מתקלקלים, הם גורמים שפעולת השאיבה לא תצא אל הפועל.

מסיים בעל "חובות הלבבות" ואומר וכן הוא גם בנוגע לשאר הפעולות המתהוות בעולם אין הן יוצאת לפועל לא על ידי האדם או על ידי גורמים אחרים, אלא על ידי גזירת הבורא, ועל ידי גורמים שהוא הכין שעל ידיהם הפעולות נגמרות כמו שנאמר: "ולו נתכנו עלילות" (שמואל א' ב, ג), ונאמר: "גדול העצה ורב העלילה": (ירמיה לב, יט), ונאמר: "כי היתה סיבה מעם ה'" (מלכים א' יב, טו) ואם הגורמים אינם קיימים כלל אז שום פעולה אינה יוצאת לפועל בדרך הטבע. יוצא איפוא שלמעשה אין האדם יכול לפעול מאומה ללא גזירת עליון, אלא שגזירת הבורא מתקיימת על ידי סיבות, מכאן נובעת הטעות לראות רק את הסיבה האחרונה ולייחס לה את המעשה ולהתעלם מכל השתלשלות הסיבות המורות על קיום רצון ה'. מי שזכה לאמונה אמיתית בלב וחי לפיה, רואה את רצון ה' המניע סיבות לסיבות עד היציאה לפועל, אדם כזה אמונתו טהורה והוא אינו מייחס את הפעולה לסיבה האחרונה בלבד. גם לדברים חשובים אלה יש מקור בפרשת שמות, המדרש אומר שכאשר הודו בנות יתרו למשה על שהצילן מיד הרועים "אמר להן משה אותו מצרי שהרגתי הציל אתכן" אף על פי שכבר עבר זמן רב מאז שהרג משה את המצרי במצרים, עקב משה אחרי הסיבות ותלה את הצלתן בו, כי כיון שהוצרך לברוח ממצרים עקב הריגת המצרי, הגיע למדין ושם הזדמנה לו הצלתן.

משה ראה לפניו את כל הסיבות ולא רק את הסיבה האחרונה וכמו שממשיך המדרש וממשיל את הענין "לאחד שנשכו ערוד והיה רץ ליתן רגלו במים, נתנן בנהר וראה שם תינוק אחד שוקע במים ושלח ידו והצילו. אמר לו התינוק אילולי אתה הייתי כבר מת אמר לו לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך".

למדנו כאן פרק מאלף באמונה ראינו כיצד יש להתבונן על המאורעות הפוקדים את הכלל ואת הפרט. דוקא פרשת שמות העוסקת בפרק עגום וקשה בדברי ימי עמנו, מביאה עמה את בשורת האמונה בעזרתה זוכים אנו לראייה זכה וברורה ודבר זה מעניק לאדם חיזוק ועידוד ויכולת עמידה במצבים קשים. יש לזכור תמיד שהכל מאתו יתברך גם אם הסיבות הקרובות אלינו מבלבלות אותנו-הקב"ה הוא אל מסתתר, וכדי להעמידנו בניסיון הוא מסתיר את פעולותיו. תפקידנו הוא להסיר את המסוה ולגלות על ידי התבוננות את יד ה' המנחה אותנו בכל עת.

מעשה שסיפר הרב שכטר אודות הוריו בשנות השלושים ברומניה: אביו היה אדם עשיר עם נכסים רבים ועסק מצליח ובביתו היו משרתים רבים, ובכל שבת היו שלושים סועדים על שלחנו. הוא היה בעל חסד עם כל הפונים אליו. והנה לאחר תקופה הלשינו עליהם שהם אינם תושבים של המקום, ושהם זייפו מסמכים שיאשרו שהם תושבים מקומיים. התנהל משפט ארוך במשך שש שנים. בשנים הללו כל שנה הולידה אמו ילד. הם היו אחד עשר ילדים. והנה בשלב מסוים אומר לו העו"ד שאם הוא יצליח במשפט אז הוא יקבל שמונה שנים בכלא... אמר לו אבי: "אתה מפוטר ואני אייצג את עצמי. בשביל שמונה שנים בכלא אינני צריך עורך דין. אסתדר לבד". והיה מיצג את עצמו בבית המשפט. הוא היה בעל לשון לימודים, ועשה רושם טוב על השופט שהחליט בסופו של דיון לתת לו אפשרות של חודש כדי להתארגן ולחסל את עסקיו ולעזוב את הארץ. האב אמר לשופט זאת אומרת שאתה גוזר עלי גזר דין מוות. מדוע? מפני שאין מדינה שמוכנה לקלוט אותי. לארץ ישראל לא נותנים לי ללכת, אמריקה או צרפת אינן מוכנות לקלוט אותי. שמע זאת השופט והחליט לגזור על המדינה לדאוג לו לסרטיפיקטים כדי שיוכל ללכת מהארץ. הם דאגו לו לאישורים לעלות לארץ ישראל. כל מי שראה זאת תמה. היתכן? משפחה כל כך טובה, כל כך מאמינה ובעלת חסד, מדוע ה' עושה להם כן? האם זה חסד וזה שכרו? חלפו שנים. המשפחה השתקעה כאן בארץ ישראל. העושר לא כשהיה, החיים בארץ באותן השנים לא היו קלים. ביצות וקדחת ומלריות, אך הם גידלו כאן י"א ילדים. והנה פרצה מלחמת העולם השנייה, ובעקבותיה השואה, וכל המשפחה והקרובים שנותרו שם ברומניה נספו שם בשואה, ורק משפחת שכטר בצו ממשלתי קבלה רשות שנים רבות קודם לעלות לארץ ישראל ולהציל שם את נפשם...

בתיבות הראשונות בתורה מוצאים אנו את חותמו של הקב"ה שהוא אמת וחותמו אמת, שכן סופי תיבות בראשית ברא אלוהים "אמת". יש להתבונן מדוע רמז הבורא את חותמו אותם אמת דוקא בסופי התיבות ולא בראשם.

ביאר בספר "אורחות חיים" -הגאון בעל "שבט מוסר" רמז נפלא ועצום רמז לנו בזה בורא העולם, והוא: מעשים רבים מתרחשים בעולם חלקם נראים טובים לאדם וחלקם רעים לאדם, את המעשים הטובים מקבל כל אחד בשמחה ומודה עליהם ואילו את הרעים מקבל בצער וביגון ומתערע עליהם. מדוע? מפני שאין הוא יודע את סיבת התרחשותם של מעשים אלו, אמנם אם היה יודע שכל המעשים האלו הם אך ורק לטובתו ולתועלתו והכל מאת הבורא שנאמר בו "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" לא היה מתערע כלל ועיקר אלא היה מודה ומשבח כפי שאמר דוד "אודך כי עניתני" גם על הענוי היה מודה לקב"ה.

וכפי שאמרו חז"ל (נדה לא, ע"א) על הפסוק "אודך ה' כי אנפת [כעסת] בי ישוב אפך ותנחמני" (ישעיה יב, א): "אמר רב יוסף במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שרצו לנסוע בספינה כדי לסחור, ובעת אשר רצו לעלות לספינה נכנס קוץ ברגלו של אחד מהם ולא יכל לעלות לספינה, התחיל מחרף ומגדף. לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים, התחיל מודה ומשבח". ולכן רמזה התורה את ה"אמת" בסופי התיבות ולא בראשי התיבות לומר לך שבתחילה אין ניכרת האמת אבל בסופו של דבר האמת נתגלה כפי שמצינו מעשיות רבות. [ואוסיף ואומר ולכן גם הסופי תיבות אינן ביושר, אלא ת-א-מ, לרמז על הקושי של האדם לראות את האמת והיא מסתתרת, וכתובה ברמז בתיבות הצריכות פנחנו...]

מסופר על הרה"ק בעל האוהב ישראל מאפטא זי"ע, שהבטיח שאחר פטירתו ירעיש עולמות למעלה להחיש גאולתם של ישראל. ואחר שנלב"ע הגיעה משלחת חסידים לבנו הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זי"ע לשאול

מה עם הבטחת אביו? נמנם רבי יצחק מאיר מעט, ואמר לחסידים, אבא בא אלי כעת, ואמר לי: כתוב בתהילים (מח, י) "דימנו אלוקים חסדך בקרב היכלך", כשהיינו בעולם הזה דמינו - חשבנו, 'אלוקים' שכל המאורעות העוברים על בני ישראל הם דינים ועונשים, (אלוקים - מדת הדין). אולם, "חסדך בקרב היכלך" כשעליתי למעלה להיכלך בשמים, ראיתי כי הכל חסדים, ואיך אבקש ח"ו לבטלם... "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" (ישעיהו מג, כא) מי הם אותו העם שיצרתי לי? אלה שאומרים גם זו לטובה. הם שתהלתי יספרו. וזה שאמר הכתוב: 'נחית בחסדך עם זו גאלת' מבאר הבא"ח? שזכות שנחום איש גמזו אמר גם זו לטובה הוא נגאל מהצרה, כך ה' מנחה בחסדו את העם שאומרים גם זו וגואל אותם מצרתם. ודברי פי חכם חן. מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ ויתרבה...

בספר זכרון הרש"ס (עמוד קכ"ב) מובא הספור הבא: הרב נתן נטע נאטקין ז"ל היה מעריץ מאד את חמיו הראשון הצריז"ס [הצדיק רבי יוסף זונדל מסלאנט תלמיד הגר"ח וולז'ין], והיה מזכירו בחרדת קודש ומרבה מאד לספר בשבחיו, בעוד שלא כן עשה עם זכר שם חותנו השני הגאון רבי ישעי' ברדקי ז"ל שהיה גם כן כידוע איש קדוש וצדיק. פעם שאל הר"צ סלאנט נכד הגאון רבי שמואל מסלאנט את הרב נטקין: "והלא אדוני הוא כעת חתנו של הצדיק ר' ישעי' ברדקי, ולמה לא נשמעך מרבה לספר כל כך בשבחו של זה האחרון כמי שאתה מספר בשבחו של הצריז"ס?" "אמנם, ענהו הרב נתן נאטקין, הצדיק רבי ישעי' היה מיחידי הסגולה שבדור, אבל לא ידעת את רבי זונדל זקן, שהיה יחידי בעולם ואין דומה לו בדורותיו, ומי שלא ידעהו כידיעתנו לא יכול להאמין את אשר נספר עליו, כי לא יאומן כי יסופר על אדם בשר ודם שהתגבר על כל גשמיותו ועל כל מידותיו עד שהיה כמלאך ממש, ובה בשעה היה "מסתובב" בין בני האדם כאדם פשוט ורגיל. ועד כמה שנספר עליו לא נוכל לתאר ציור שלם מרוממותו של האיש הנעלה והמורם הזה..." "כדוגמא אחת אספר לך בני מה שקרה לי עם חותני הצדיק: בימים שאכלתי על שלחנו, אחר חתונתי עם בתו, שמתי לב שמלבד בשבתות ויום טוב לא אכלתי את סעודתי יחד עם אישתי. תמיד נתנו לי אמתלאות שונות שבשבילן היא צריכה לאכול לבדה. כשאכלתי בשר אמרו שהיא אכלה חלב, פעם אמרו שאינה רעבה, וכן הלאה, ואנכי, מודה אני, לא שמתי כל כך לבי לזה, הייתי מחובשי בית המדרש, הגיתי בתורה יומם ולילה ולא חקרתי כלום על מה שהיא אוכלת לבדה... עד שעברו ירחים אחדים, ובמקרה שמעתי שיחת שני יהודים מאחורי בבית הכנסת והתבוננתי ברמיזותיהם עלי והקשבתים משיחים ולועזים עלי: ראו נא אברך זה שהטיל את עצמו על הצדיק העני הזה רבי זונדל, שיחזיקוהו על שולחנו בעוד שהוא עני בדוחק גדול, ואין לו גם לעצמו". "אחרי ה"שמועה" הזאת החלטתי לעזוב את שלחן חותני. דברתי עם אשתי ואמרתי לה שאינני יכול להיות למשא על אביה, והיום או מחר נשכור בית ונעזוב את שולחן אביה, והזן ומפרנס את כל העולם יפרנס גם אותנו... אשתי הסכימה, אך ביקשה ליטול רשות מאביה. ספרה רעייתי לאביה את הצעתי לרדת מעל שולחנו, ויכנס הצריז"ס תיכף אלי ויאמר לי: "נטע! אולי לא מצאו המאכלים המוכנים לפניך חן בעיניך? הגידה נא לי את האמת, ואם כן הוא אטיבם ואשפרם". "לא, עניתי. המאכלים טובים והגונים, אלא ששמעתי ויודע אני שקשה עליכם לכלכלנו מדוחק מצבכם ואמרתי נלכה ונפרנס עצמנו ככל הזוגות הצעירים בירושלים". טועה אתה יקירי, ענני הצריז"ס, באמרך שאני מכלכל אתכם, לא אני כי אם הקב"ה משלו הוא נותן לכם ואני רק שלוחו, כי שאל נא את חמותך ותדע! ויקרא את אשתו רבקה ויאמר לה: הגידי נא להם מה שאמרתי לך בשעת התנאים שלהם! ותספר: "שאלתי אותו, את ר' זונדל, איך התחייבת לתת להם אוכל על שלחןך משך שנה אחת ואתה עני ואביון?" "ויענני: והלא התניתי עמו שישב וילמד, והנה יש לנו כד-חרס ריק ששימש בעבר לחומץ, נשפוך בו יום מעט מים ויהפך לחומץ ומכאן יהיה לפרנסת הזוג. וכן היה, יום ויום מלאתי בכד הריק מים ויהפך לחומץ ויהי לפלא".

"ובכן - פנה הצריז"ס לחתנו - לא עלי משאך בני, כי בטוח אני שכל הימים אשר תהיה בביתי יהיו המים האלה לחומץ, ובעזבך אותנו ישרו המים - מים". "אבל - שאלתי את חותני - אם כן הדבר - למה זה לא זכיתי לאכול יחד את אשתי על שלחן אחד מלבד בימים טובים ושבחות? "אכן ענה הצריז"ס, יפה שאלת! קשה היה לנו להכביד כל כך על כד החרס שיספק

מאכלים יפים והגונים לרעיתך היושבת בבית, כפי שסיפק לך – היושב על התורה יומם ולילה...

וישימו עליו שרי מיסים (א, יא). נידון הלכתי מרתק הגיע אל שולחנו של מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א, על ידי שני רעים אהובים באחת ממדינות אירופה, שביום מן הימים פרצה ביניהם אש המחלוקת, ומעשה שהיה כך היה: ראובן, עסקן ירא שמים, עמד לפני הפקת ספר-טלפונים חדש של חברי הקהילה היהודית, ולפני מסירת הספר לדפוס, גילה כי העמוד האחרון של הספר נותר ריק. מפיך הספר נזכר לפתע בשמעון, חברו הטוב, העובד לפרנסתו כ'שיפוצניק', וחשב בליבו כי כעת הגיעה העת להכיר לו טובה ולהטיב עמו. פירסם ראובן בעמוד האחרון מודעת פירסום, לאורך כל העמוד כולו, אודות שמעון השיפוצניק, חנין אין כסף, וזאת, כאמור, ללא ששאל את פי חברו קודם לכן, אם אכן רוצה בכך, שהרי מטרתו היתה להפתיע ולשמח את חברו. יצא ספר-הטלפונים לאור, וכעבור יומיים דפיקות אימתניות נשמעות על דלת ביתו של שמעון. פותח הלה את הדלת ומגלה לנגד עיניו את- אנשי מס הכנסה! "הגענו על מנת לעצור אותך", הודיעו. "על מה ולמה", תמה האיש, שטרם ידע אודות הפרסומת. "הנה פירסמת את עצמך כ'שיפוצניק', ומצאנו כי אין לך תיק במס הכנסה... אדם שמפרסם כזו פרסומת ענקית, כנראה שיש לו הרבה עבודה ורווחי גדולים". לבסוף הושת על שמעון קנס כבד בסך 10,000 יורו! מיהר האיש להגיע אל ראובן חברו הטוב, המוציא לאור של ספר-הטלפונים, הגיש לפניו את ה"פסק" של בית המשפט, ואמר: "יקירי, אני מודה לך מאוד על המחשבה הטובה. אך כעת תצטרך לשאת בתשלום כולו, עד הפרוטה האחרונה! הרי על שכמותך, אמרו 'המברך רעהו בקול גדול, לקללה יתחשב לו' (ערכין ט"ז ע"א)" לעומתו, טען המפרסם, כי כל כוונתו היתה לטובת חברו, אלא שהוא לא לקח בחשבון את האפשרות הזו שאנשי מס הכנסה ממתינים להפקתו של ספר-טלפונים שכזה, כדי לבלוש אחר כל המפרסמים ולבדוק האם הם משלמים מס כהלכה. ונשאלת השאלה: האם חייב ראובן לשלם לחברו עבור הנזק שסבב לו, או שמא פטור הוא? השיב הרב זילברשטיין שליט"א שנראה שראובן פטור, מפני שהשיפוצניק עשה שלא כהוגן בכך שלא שילם מס, כיוון ש'דינא דמלכותא דינא', וכפי שציוה רבינו הקדוש את בניו (פסחים): "ואל תבריה עצמך מן המכס, דילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך" (שמא יתפסו אותך ויקחו את כל אשר לך). [והערב נא" חלק ב']

וישימו עליו שרי מיסים למען ענותו בסבלותם (א, יא) תחילת הפסוק נראית מיותרת. המצרים ענו אותנו בסבלותיהם והעבידונו בפרך. מה לנו אם עשו זאת באמצעות שרי מיסים אם לאו, לגאון רבי ברוך פיתוסי זצ"ל מליוורנו הסבר נפלא על כך, והמשילו במשל. מעשה בעיר מבצר בפאתי הממלכה, שראשיה חשו עצמם בטוחים במחסה חומותיהם ובמבצרם ומרדו במלכם. כינס המלך את מועצתו כדי לטכס עיצה כדת מה לעשות: אם יבליג, ירימו ערים נוספות את נס המרד, ואז תתפורר המדינה לאין ספור נסיכויות, ויתהווה תוהו ובוהו שאין לשער אחריתו. אם יעלה עליה למלחמה, יפלו קרבנות רבים ותיגרם שפיכות דמים, שתגרום לתסיסה בקרב האב. "מלבד זאת", העיר המלך, "הן מלחמה עולה בכסף רב – ציוד הצבא והערכותו, אספקת המזון וריבוי הפצועים. בכסף זה ניתן לקנות את השלום, לשחד את בני העירה מורדת ולהטות ליבם לטובה". הסכימו הכל לאמץ את הגישה. שלח להם המלך שליחים ודורונות, שיגר שדרים ומתנות – ולשוא. גאים היו בני העיר, בוטחים במעוזם, קשי עורף ועזי מצח. את הדורונות קבלו, ואת השלוחים השיבו ריקם. "אין בידי ברירה", אמר המלך ליועצו החכם, "עלי לכנס את המועצה ולהודות בכשלונו הגישה. בקשתי לחסוך בשפיכות דמים, ולהמירה בדמי המתנות והדורונות. עתה נמצאתי לוקה ארבעתיים: גם החנפתי למורדים והשפלתי את כבודי, גם שגרתי מתנות העולות הון רב, גם אצא למלחמה שתגבה את מחירה – הן בדמים ובממון, הן בדם חללים ופצועים, וגם אשא את חרפת ההודאה בכשלונו..." נחמץ לב היועץ למצוקת מלכו. שאל: "כמה כסף הפסדת במתנות היקרות ששלחת?"

"כחמישים ככרות כסף", ענה המלך, "ולשוא. עתה אצטרך לגייס את כל הצבא ולהקציב לשם כך הון עתק". פנה יועץ המלך אליו ובפיו בקשה:

"ברשותך, אדוני ומלכי, תן בידי חמשת אלפי דינרים בלבד, ובתוך חודש ימים תכנס בשערי העיר כמנצח, לבדך!" תמה המלך ואמר: "הכסף נתון לך, מי יתן ותצלח דרכך". לקח היועץ את דינרי הזהב והלך אל הצורף. אמר לו: "קח את הדינרים ותן לי גרגרי זהב משקלם". נטל את צרור גרגרי הזהב ושם פעמיו אל העיר המורדת. כשהגיע למרגלות חומותיה הבצורות, המתין לרדת החשיכה. בחסות העלטה חפר בורות זעירים במקומות שונים, והטמין בכל בור עשרה או עשרים גרגרי זהב. שב וכסה את הבורות כ'בעפר, ועשה לעצמו ציון וסימן שיוכל למצואם כשיזדקק להם. לא הותיר ברשותו אלא מלא החופן גרגרים בלבד. בערב, פנה לבית אחד המנהיגים. היועץ ידע: אם ברצונך שדבר מה יתפרסם, אמור למשרתים לצאת. תוכל להיות בטוח, שאזנים יצמדו לכותל, וסודך יתפשט כדליקת קוצים. בהכנסו לטרקלין, אמר: "דבר סתר לי אליך, צוה ויוציאנו כל איש מעלינו". נצטוו המשרתים לצאת. אמר העשיר: "אנו לבדינו, מי אתה, ומה בפיקך?" "אלכימאי אני", ענה, וגיליתי את סוד הפקת הזהב מן העפר". פתח ההלך את כף ידו הקמוצה, והגיר את גרגרי הזהב על השולחן. עיני העשיר זהרו. ליותר מכך לא יכול היה לצפות. "הנה, הלילה ירד", אמר ההלך. "בא עמי ואראה לך כיצד מפיקים זהב מן העפר – בדרכי לכאן גיליתי אדמה מעולה מחוץ לחומה. הבה נלך לשם!"

פנו לשער העיר. השומרים הכירו את העשיר ופתחו לפניהם את השער. הביט ההלך בקרקע, גחן ומשש, עד שמצא את הסימן שהציב. כרע על ברכיו, אסף מעט זרדים והצית בהם אש. בזק לתוכה אבקה כתושה שהוציא מכיסו ומלמל השבעות מסתוריות. עקב העשיר אחר מעשיו בענין. האש דעכה, וההלך כבה את הרמץ. נבר בידי ברמץ – ולעיניו הנדהמות של העשיר העלה גרגרי זהב! שבו על עקבותיהם, כשהעשיר מכבד את אורחו ומתרפס לפניו. הן כמו עינו ראה את כוחו ואת מפעלו. באמצעותו יהיה לגדול עשירי העיר, הממלכה, העולם כולו! למחרת היום, לקחו לבית המרחץ, וקנה לו בגדי תפארה. בערב יצאו שוב מחוץ לחומה והעלו מדורה. האבקה נבזקה, ההשבעות נאמרו, והזהב נחשף. ובעוד העשיר עומד נדהם, נעלם לו האורח בחשכה... חקר ודרש ביום המחרת, והלה איננו, כאילו בלעתו האדמה! הלך ושאל את מכריו, העשירים והשרים: "הראיתם את אורחי?" וכשהיה מי מהם שואלו על אודותיו, מי הוא ומה מעשיו, היה מתחמק מתשובה. עד מהרה הפך ענין האורח המסתורי שנעלם לשיחת היום, ושמועה עקשנית טענה, כי אלכימאי הוא, שגילה את סוד הזהב. בערבו של היום הבא, הידפק האורח על דלתו של עשיר אחר מעשירי העיר. חרד הלה לקראתו וקרא: "השלום לך? התידע כי מארחך מחפש אחרך בכל מקום! מה עניןך אצלו?" שאל כמגשש. תמה האורח: "ומה, כלום לא סיפר לך? האם לא גילה לך דבר", "לא", ענה הלה. "שאלתיו, והתחמק מתשובה!" "ראו נא!" התפלא האורח. "ואני חשבתי שידידים אתם בלב ובנפש, וכי אינכם מסתירים דבר איש מאחיו – ואם היה מגלה לך, כלום היה מפסיד מאומה מכיסו? הלא בחינם הענקתי לו עושר – מדוע לא יתחלק בו עם חברו?". "הענקת לו עושר?"! התעגלו עיני האיש. "עושר רב! הפכתי לו עפר לזהב, מלאתי את אוצרותיו!" גלה. "לא, לא אמר לי דבר..." מלמל הלה בעצב של קנאה. "האנוכיות והחמדה הן שורש כל קע", הפטיר האורח, "אבל לאשרי, עמדתי על אופיו הרע. תאר לך. הבאתי לו עושר בל יאמן – והוא ביקש לשעבדני ולגמול איתי רעה תחת טובה. אם תעניק לי חסות, אעשירך עושר רב". מהר הלה להסכים, והם יצאו מחוץ לעיר, להעלות מדורה ולגרוף גרגרי זהב. וכמוהו בראשון, כך מעשהו בשני. כעבור זמן מועט נטשו, ועבר אל השלישי. כך עורר קנאה ולבה מדנים, ויום אחד נעלם לבלי שוב.

הלכו כל ראשי העיר ושאלו איש את רעהו: "הנתקלת בו? היודע אתה היכן הוא". "לא", ענו זה לזה, "הלא אצלך היה!" "שקר בפיו, רק כמה גרגרי זהב קבלתי ממנו!" ענו איש לחברו. גברה החשדנות, ונבטה השנאה. עלה חשש, שמא אחד מהם חטפו ומעסיקו בסתר בביתו. החלו לבלוש איש אחר רעהו, ויכלו אחר כל תימרת עשן שעלתה בארובה. שבתה אהבתם ונתקפחה ידידותם, ואיבה מרה תפסה את מקומם. נתפלגה העיר לסיעות סיעות, נסתכסה המועצה והפכה לזירת האשמות והשמעות, וכל אחד שלח בסתר שליח אל המלך, שיבוא אל העיר ויקח נקם משאר חברי מועצת המרד... קבל המלך את המכתבים, ושם פעמיו אל העיר. היה זה בדיוק ביום

השלושים לצאת היועץ לדרכו... ובשערי העיר המורדת המתינו לו כל חברי מועצת ההפיכה, כולם מיחלים שיקח המלך נקם מחבריהם... עד כאן סיפור המעשה. והנמשל: בהיות עם ישראל מאוחד, וכל ישראל חברים, מובטחים אנו שלא ישלוט בנו צר ואויב, כמו שאמרו חכמים, שבימי אחאב עברו ישראל עבירות חמורות, והיו יוצאים למלחמה ומנצחים, משום שהיו בשלום ואחדות, וסוכת שלום חפפה עליהם ממרומים. סוד זה ידעו גם המצרים. חשבו: הכיצד ניתן להפריד בין הדביקים, לסכסך בעם ולהפר את ברית האהבה, ומצאו את הדרך לכך: מינוי שרי מיסים. "כי עינינו הרואות, שכשיחלקו המס שוטרי העם, שיתן כל אחד כפי שיעור ממונו, תכנס השנאה ביניהם. שאם יתנו על ראובן עשרה סלעים ועל שמעון – חמשה, תיכף ישיב ראובן לעשות להיפך, שאדברה, שמעון ראוי ליתן יותר מפני הפלגת ממונו, ואני איני ראוי אפילו לחמישה. אין זה כי אם משנאת הממונים אותי, ומאהבתם את שמעון. גם שמעון, שדבר עליו כן, ישנאהו, ואין לך פרוד גדול מזה. ואז גם למעלה יעשו רושם חס ושולם, ותיכף יוכלו להם השונאים חס ושולם". וזהו שנאמר: "ויתנו עליו שרי מיסים – למען ענותו בסבלותם". למעשה, רצו לענותם בבניית פיתום ורעמסס. ראו שכל עוד היו מאוגדים באהבת אחים, לא יכלו להם. הקדימו ומינו שרי מיסים שהטילו על כל אחד מכסה כמיטב שיפוטם, וגרמו, כרגיל, להתמרמרות ורטינות, להאשמות, לקנאה ולפרוד לבבות, ואז שלטו בהם לשעבדם. "הארכתי בסיפור, יען כי הוא דבר נצרך אלינו מאוד, כי זהו שגרם לחורבן הבית השני (שנגרם עקב שנאת חנם), ועדיין לא נטהרנו ממנו בעוונותינו. ואם כשהיה הבית בנוי, נחרב בעבורו – כל שכן שלא יבנה חדש בעוד עוון זה בינינו.

"וישימו עליו שרי מיסים למען ענותו בסבלותם" (א, יא). למה לא נאמר בסבל? מהו בסבלותם? שאלה זו שאל הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל בשם אביו, ה"בית הלוי" זצ"ל. שהרי הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב (רש"י בראשית לג, ח). והכתוב אומר: "כמיים הפנים לפנים", כפי שהמים משקפים בבואת הצופה בהם, "כן לב האדם לאדם" (משלי כו, ט). אם כן, ראוי היה שנשנא את הגויים באותו להט שהם שונאים אותנו, ומדוע הם שונאים אותנו בכל לבם, ואנו סובלניים כלפיהם? התשובה, אמר, שבכל יהודי יש חלק של עשו, ובעשו אין שום חלק של היהודי... לכן, שנאתו אותנו מושלמת, ושנאתנו אותו חלקית בלבד...

יש כאן יסוד ככל שהיהודי יותר "יהודי", כך הוא פחות סבלן לגוי. ככל שהיהודי יותר סבלן לגוי, אות היא שהגוי אצלו בפנים גדול יותר... מפורסמת השאלה – מדוע איננו מברכים כל בוקר "שעשני יהודי"? התשובה היא ה' רק לא עשני גוי, לעשות אותי יהודי – זה תפקידי שלי! כל תיקון מידה, כל התקדשות כל לימוד תורה מגדיל יותר את היהודי שבי! הגמרא (פסחים מט ע"ב) קובעת, שגדולה שנאה ששונאים עמי הארץ את תלמידי החכמים יותר משנאה ששונאים אמות העולם את ישראל, הרי זו המציאות. ואת הרשעים אינם שונאים כלל ועיקר, כלפיהם הם סובלניים... למה? כי הגוי בפנים אצלם הוא גדול!

פנחס לא היה סובלני כלפי עובדי עבירות, גם לא אליהו. וכששאלו בגמרא (ברכות כ ע"א) מדוע התרחשו נסים לראשונים, הסבירו זאת במעשהו של רב אדא בר אבהו, שראה אשה לבושה באדרת ארגמן, קם וקרעה. היא היתה נוכרית, וחויב לשלם ארבע מאות זוז. כי קנאת ה' בערה בו, וכשבוער קמים ומוחים, תרתי משמע!

מדוע איוב נענש ביסורים קשים, ומה יכל לעשות, הרי פרעה לא היה מקשיב לו, שהרי לכן יתרו ברח! אלא איוב נשאל מדוע לא זעק כאשר זרקו ילדים ליאר וטען שלא הייתה בכך תועלת. הביא הקב"ה עליו יסורים והחל זועק. שאלוהו מדוע הינך צועק? אמר מפני היסורים. שאלוהו האם זעקותיך יעזרו? והשיב כשכואב אז צועקים... אמרו לו מדוע א"כ לא זעקת אז כשהשליכו ילדים ליאור? סימן שלא כאב לך...

מסופר שפעם השתלטו המשכילים על עיירה הסמוכה לראדין, ושלחו היראים מברק למרן החפץ חיים זצוק"ל שהמשכילים פרצו בחומות השבת, והח"ח לא ענה. לאחר תקופה הם שלחו מברק נוסף שהם כבר פרצו בענין חמץ הפסח, ושוב הח"ח לא ענה. לאחר תקופה נוספת הגיע מברק שהם פרצו פירצה גם בחומות הכשרות, ושוב הח"ח לא הגיב. אבל כלשאהר

תקופה הגיע מברק שהם פוגעים בתלמוד תורה – קם הח"ח ואמר שהוא נוסע לאותה עיירה, ושיפרסמו שהוא מגיע לדרוש בציבור. הח"ח הגיע, וכך הוא אמר: "ישבתי פעם בחדר ולמדתי, ונכנס אב עם בנו שהיה מחוסר דעה. הוציא אותו הבן מסכת שבת מהארון והתחיל לקרוע אותה לחתיכות עם סכין, אבל לא אמרתי לו כלום כיוון שהוא היה מחוסר דעה ומסוכן להתחיל אתו. אח"כ הוא הוציא מסכת פסחים וקרע גם אותה לחתיכות, ושוב לא אמרתי לו כלום. אח"כ הוא הוציא את מסכת חולין וגם אותה קרע, ולא אמרתי כלום. אבל אח"כ הוא ניגש לעריסה של התינוק... באותו רגע קמתי ממקומי, נתתי לו שתי סטירות והעפתי אותו מהבית! וכן כאן" – אמר הח"ח – "קיבלתי מברק על הפגיעה בשבת ולא עניתי, כי הבנתי שמצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע. אח"כ קיבלתי מברק על הפסח ושוב לא עניתי, וכן כשקיבלתי מברק על מסכת חולין שזה עניני כשרות לא הגבתי, אבל עכשיו שהגיע מברק שמתחילים לנגוע בעריסה של התינוק – קמתי ובאתי!

הרב החסיד ויוצא גרמניה שהתארח אצלו וביקרו על כך שמתפלל בצעקות, מדוע הרב צועק? שאל. אפשר גם לדבר! ... בע"ש ביקש להפקיד אצל הרב את הארנק. לאחר השבת כשבא לבקשו אמר לו הרב על איזה ארנק אתה מדבר? החל הלה צועק. שאלו הרב בניחותא מדוע אתה צועק? אפשר גם לדבר...

מעשה היה עם הבריסקר'ב שראוהו כיצד הוא מדקדק במצוות ושואל שוב ומברר חזר וברר על מצוה שעשה האם אכן קיימה ככל מצוותיה והידוריה. שאל אותו יהודי מה כל ההידור והספיקות הרבים הללו, והרי כבודו יצא מן הסתם? ענהו הרב אם מוסרים לאדם מליון דולר, הוא יוצא מן הבית ומשמש בכיסו, במדרגות הוא שוב ממשמש, ברחוב הוא שוב בודק, והמחמיר מניח ידו בקביעות על כיסו להיות בטוח שאכן הכסף נשאר בלא בספיקות. מצוה לדידי- סיים הרב שווה הרבה יותר ממליון דולר! לרוב אנו מקפידים על השלימות בעניינים הגשמיים, שהבית והרכב והלבוש וכו' יהיו מושלמים אך שוכחים מן העיקר. מן הרוחניות.

המדרש (כראשית רבה ט) מספר, שבשעה שאכל אדם הראשון מעץ הדעת טרדו הקדוש ברוך הוא והוציאו חוץ לגן עדן, והיה מחזר על כל האילנות ולא היו מקבלים אותו. ומה היו אומרים לו: הרי גנב, שגנב דעת בוראו. זהו שנאמר (תהלים לו, יב) "אל תבואני רגל גאווה", שנתגאה על בוראו, "ויד רשעים אל תנידני", אל תקח ממני עלה! מה קרה? הוא עבר עבירה! והעצים, הזדעזעו כל כך! לא רצו איתו קשר, שלא יגע בהם, שלא יטול מהם ולו עלה! ומי מאתנו מזדעזע מעוברי עברה!?

מדינא דגמרא (מגלה כח ע"א) אסור להסתכל בפני אדם רשע, ונלמד מהכתוב, שאלישע אמר ליהורם בן אחאב: "חי ה' צבאות אשר עמדת לפניו, אם אביט אליך ואם אראך" (מלכים ב ג, יח) והמשיך ואמר: "קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". וכתב ב"צרור המור" (דברים ב, טז) שנסתלקה השכינה ממנו כשראה את המלך הרשע וידוע, שהשרף מבריסק, מהרי"ל דיסקין זצ"ל, נתפס למלכות בעלילת רשע, ועורך דין יהודי, חילוני, התנדב להגן עליו. נפגש עמו ושוחח עמו, שמע עדותו וגבש את קו ההגנה, וכל אותה עת, ובמהלך המשפט, לא נשא אליו מהרי"ל דיסקין עיניו, כי אסור להסתכל בפני רשע! ואנו, סובלניים...

הגאון הצדיק רבי מוטל סלונימר זצ"ל הביא דברי הגמרא (מגלה טז ע"א): כשבא המן להרכיב את מרדכי על הסוס, אמר לו: "איני יכול עד שאתרחץ ואסתפר, שאינו דרך כבוד ללביש כך בגדי המלך". הורתה אסתר לסגר כל המרחצאות והמספרות. הכרח המן להיות בלן וספר, גנח ונאנח. הליבשו בגדי מלכות ואמר לו: "עלה על הסוס". אמר לו: "איני יכול, שתשש כחי מימי התענית". לא היתה להמן – המשנה למלך, שכולם כורעים ומשתחוים לו – לא היתה לו בררה. השתופף וגחן, ומרדכי טיפס עליו כדי לעלות על הסוס. כשטיפס עליו, בעט בו. התמרמרר המן: "האם לא כתוב בתורתכם (משליכי, יז): בנפול אויבך אל תשמח?" אמר לו: "הכתוב מדבר בישראל. אבל עליכם ואמר (דברים לג, כט): ואתה על במותימו תדרוך!" ואמר: "אין לי ספק, שאם המן הצורר היה בא אלינו כשעולמו חרב עליו, ואנו משפילים אותו לשמש כבלן וכספר, ולהליבשנו בגדי מלכות, ועוד מכריחים אותו לכרע ברך לפנינו, ועולים על גביו אל הסוס – היינו מרחמים עליו איפשוהו, ולא היינו בועטים בו"...

מצורת כלב ונתלכשו בצורתם כצורת אדם ולהם כנפים ומלא עיניים כמו אש בוערה ויתחננו ויבקשו מרבי יוסי ליתן להם לחם ומים כדי להתקיים ולעמוד ויאמרו לו אדוני עתה הנה אנחנו עם כל מחנותינו כפופים ואסורים בידך ואין בנו כח עוד ועשה בנו כטוב בעיניך רק תן לנו במה לחיות בו כי הושלכנו ממחיצתנו אשר היינו נזונים מזוי השכינה מאחורי הפרגוד ועתה למה נמות תן לנו מזון לחיותנו עד בואנו אל שעיר. וימאן רבי יוסי כאשר צווה ולא רצה לתת להם מאומה ויהי המה הולכים בדרך רבי יוסי עם תלמידיו שמחים וטובי לב ופניהם פני להבים וסמא"ל וילית עם כל מחניהם הולכים ובוכים וישמח ר' יוסף והתחיל לזוז דעתו עליו ויאמר מי האמין לשמועתנו שהיו אומרים שלא יעלה בידינו והנה זה היום ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים, ה' מלך. אז ענה סמא"ל ויאמר ידעתי כי יכול תוכל ולא יבצר ממך מזימה ויבכה בכיה גדולה ויאמר אדוני מה תפחד ממני ומכל מחנותי אין לנו עוד שום כח וחוזק והגנו כולנו תחת ידך לעשות רצונך אלא יותן לנו דבר מה להחזיק רוחינו כי במה נעמוד ונתקיים עד בואנו שמה.

ויען ר' יוסף ויאמר לא אתן מאומה כאשר צווה ויהי בבואם קרוב להר שעיר לקח ר' יוסף קורת לבונה להריח בה, ויאמר סמא"ל ואם לא תתן לי אכילה תן לי מעט מזה הלבונה אשר בידך להריח בה ויושט ר' יוסי את ידו ויתן לו מעט מהלבונה אשר בידו ויוציא סמא"ל ניצוץ אש מפיו וישרוף את הלבונה ועודינה ביד ר' יוסי ויעל עשנה לאף סמא"ל וינתק את המוסרות והחבלים וישלך מעליו את טסי העופרת ויתנגד הוא עם חיילותיו ויפגעו בתלמידים וימותו מהם שנים מיד מקול התרועה אשר הריע סמא"ל וחיילותיו ושנים אחרים נפגעו ויצאו מדעתם ונשאר ר' יוסף לבדו הוא ותלמיד אחד והוא עיף ויגע ומשתומם ולא ידע כי בנפשו נתן לו הלבונה והקטיר לפניו באופן שעשה אותו ע"ז ונתבטלו כוחות הקדושה שבטסי העופרת ע"ז הקטרת ובעונות לא שמר דברי המלאכים ובאותו רגע היה כל ההר עשן חשך ואפלה ובת קול יצאת ואמרה אוי לך יוסף ואוי לנשמתך שלא שמרת אשר צייתה ועבדת ע"ז והקטרת קטרת לסמא"ל והנה הוא רודף אחריו לטרדך מן העולם הזה ועולם הבא, ותלמיד האחד נשאר עם ר' יוסי עיף ויגע וחלש והגיע עד שערי מות וישבו שם תחת אילן אחד כמו שתי שעות וינוחו ואחר כך קברו שני התלמידים והלך לו רבי יוסף עם תלמידו האחד לחזור לדרכם ונהפכו תואר פניהם חשוכים ירוקים וחלשים ביותר והשנים האחרים נכנס בהם שד וברחו והלכו להם אשר לא נודע באיזה מקום עד כי לבסוף באו לעיר צפת אחר חדש ימים ומתו בקרוב מחמת הצער שהיו מצערים אותם השדים. אנחנו היינו מרחמים על המן.

תלמוד בבלי מסכת יומא (כב, ע"ב) וירב בנחל, אמר רבי מני: על עסקי נחל. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לשאול לך והכית את עמלק, אמר: ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה! ואם אדם חטא – בהמה מה חטאה? ואם גדולים חטאו – קטנים מה חטאו? יצאה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה. ובשעה שאמר לו שאול לדואג סב אתה ופגע בכהנים, יצאה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה.

מסופר שפעם באו אל הנצי"ב מואלוז'ין צ"ל קבוצה מהמשכילים, ושיבחו לפניו את אחד מחבריהם שהוא אדם טוב ובעל מידות. ענה להם הנצי"ב במעשה שהיה, שהיתה נערה חולה והרופאים אמרו שרפואתה היא לאכול בשר 'דבר אחר'. כמוכן שבתחילה היא סירבה, אבל לאחר שהרב פסק לה שפיקוח נפש דוחה את הכל והיא חייבת לאכול – היא הסכימה אבל בתנאי שישחטו את ה'דבר אחר' בשחיטת חלק... מכיון שהיא התעקשה על כך, זה מה שעשו, ולאחר ששחטו התברר שישנה שאלה בריאות. הנערה התעקשה שישאלו את הרב, והוא לא רצה לענות, ולבסוף הוא אמר כך: "אם היו מביאים לי בהמה טהורה עם השאלה הזאת, הייתי יכול לומר עליה שזה 'גלאט כשר', אבל איך אני יכול לומר 'גלאט כשר' על 'דבר אחר'... נכון, אפשר לומר 'מוגן', 'מאוס', 'מבוקר' וכו', אבל כל כולו זה 'דבר אחר'! באדם שאשתו הייתה צנועה ביותר בביתה – הרבה יותר ממה שצריך וסמך עליה. ופי"א הגיע בהפתעה וגילה אותה עם אדם אחר רח"ל. עזב את ביתו בכעס והלך לישון בגינת העיר. עברו שומרי המלך וחשדוהו שגנב את היהלום של המלך. יום אחד לקחוהו להוציאו להורג, ובדרך ראה את הכומר הבישוף הגדול של המלך הולך ואחר הולך לפניו ומטאטא את המדרכה.

שאל אותם למה? ואמרו לו מפני שהוא לא רוצה לדרוך על הנמלים... הוא ביקש מיד תחזירו אותי למלך, אני יודע מי לקח את היהלום! כשהגיע למלך אמר שהוא בטוח שזה הכומר! הביאו אותו וחקרו אותו והודה. שאלוהו מהיכן ידעת? השיב להם הלה – כשראיתי איזה "צדיק" הכומר הזה, מייד הבנתי, הרי צדיקים מהסוג הזה אני מכיר, הייתה לי אחת בבית... מיד ידעתי שזה טומן בחובו הרבה רשע...

מקורבו מספר ששנים רבות הרב שטיינמן מבקש ממנו לבוא לביתו בהבדלה ולברך במקומו על הבשמים. ותו מקורב חשב שחוש הריח של הרב נחלש בגלל זקנותו. עד שגילה את הסיפור האמיתי... שסיפרה לו הרבנית. מה שקרה זה שבאחד מביקוריו של הרב בשוויץ מולדתו-כשהיה בן 40. עבר באיזה רחוב שם והריח ריח של קטורת לע"ז. והוא ממש חלה מרוב צער שנכשל בכזה דבר והשתמש בחוש רוחני להריח ריח עבירה כזו חמורה והיה בצער גדול. הוא החליט להתפלל לקב"ה שיטול ממנו את חוש הריח כדי שלא ייכשל שוב בדברים כאלו. והתפלל על כך בדמעות יום וليل. באחד הימים הגיע מהתפילה כולו זורח ומאושר ואמר לרבנית "ב"ה! משמים קיבלו אתתפילתי! אינני מריח דבר!! וכך מגיל 40 אין לו חוש ריח.

רב אחד הגיע אל ה"חפץ חיים" זצ"ל, הציג עצמו: רב הוא, בעירה פלונית. התענין ה"חפץ חיים": "מה מצב היהדות שם?" נאנח הרב: "האידישקייט בשפל המדרגה. המסיתים מרימים ראש וסוחפים להתפקרות גורפת, ומה ביכלתי לעשות?" שאל ה"חפץ חיים": "יש שעורי תורה?" ענה: "אני אומר שעור לקמץ ישישים. הנוער מדיר רגליו, ומה ביכלתי לעשות?" המשך ושאל: "ומה בשטח הכשרות?" נד הרב: "הקצב פוסק בעצמו את השאלות. כמה שאני מזהיר ומתריע אין לי שומע. סומכים על הצהרתו, ומה ביכלתי לעשות?" "וטהרת המשפחה?" "המקוה סגור על מסגר. הקהילה אינה משלמת לבלן את שכרו, ומה ביכולתי לעשות?" "ההתלמוד תורה?" "התחסל מזמן. ההורים שולחים בניהם לבית הספר החלוני, ומה ביכלתי לעשות?" פקעה סבלנותו של ה"חפץ חיים", והקפיד: "מה ביכלתכם לעשות?! להתעלף, הרי אתם יכולים!" אבל, באמת, מה לנו לתביע מעצמנו להתעלף מחטאייהם של אָרוּרים – מחטאינו שלנו, אנו מתעלפים?! מספר, שהגאון מוילנה זצ"ל למד לביל שבת קדש לאור הנר, ואשתו הרבנית ישבה לידו כ'שומר', שלא יטה את הפתילה בהסח הדעת. בינתיים אכלה מעט קטניות, ואת קלפתם הרכה הותירה על השלחן. הגאון הסיט ידו, ובלא כונה הזיז מעט את הקלפות - הסיט מקצה בשוגג, כ'מתעסק' – והתעלף! הרבנית צרחה, הזתה עליו מים. פקח עיניו, התעורר, נזכר באשר נעשה - והתעלף בשנית! שבה ועוררתו, ולפני שיתעלף בשלישית מהרה ואכלה מאותן קלפות. ראה שהן מאכל אדם ואינן מוקצה, ונחה דעתו! ואנו - לא על מקצה מדרבנן – ולא בשוגג וכ'מתעסק' – על לשון הרע ורכילות מדאורייתא! וכן ראינו אצל דוד המלך [שמואל א כ"ד, ובמדרש שם] במערה, שמן הדין היה מותר לדוד להרוג את שאול כדין רודף והראו לו אותות מן השמים שנותנים את שאול בידו, ואעפ"כ פחד והתפלל "קולי אל ה' אזעק", שלא יפול שאול בידו, וצדק דוד בפחדו כדסיימו חז"ל, וכל זה היה נסיון ביד דוד, הוי אומר מכאן כמה רחוקים אנו מהבנה של "יראת חטא"!

ומסופר, כי פעם אחת אמר האדמו"ר ר' אברהם מסלונים זצ"ל לגבאי שלו, חושבים היום שאין אצל הליטאים יראת שמים כפי אשר יש אצל החסידים, בא ואראך אדם שהוא ירא שמים אמיתי, קם האדמו"ר והלך יחד עם הגבאי לביתו של הרב מבריסק, בני הבית אמרו להם שהרב הלך לבדוק כשרותה של מקוה שנבנתה זה עתה. האדמו"ר לא המתין, אלא הלך למקום המקוה לפגוש את הרב מבריסק כשבאו ראו איך שהרב עומד ונר בידו ובודק את כל הפינות ולבסוף מכריז כשר, כשר, הגבאי של האדמו"ר היה מומחה בענייני מקואות, ומרחוק הצליח להבחין שיש איזה סדק במקום מסוים, והפנה את תשומת לבו של הרב מבריסק על הדבר, הרב הלך מיד ובדק את הענין ומשראה שצדק המעורר בדבריו, התחיל לרעוד כולו ידי ורגליו דא לדא נקשן, עד שאמר האדמו"ר למלווהו בא נלך, איני יכול לראות את המחזה הנורא. מעשה זה סיפר אותו גבאי בעצמו, שאכן נוכח לראות יראת שמים מהו, שהרי אף אחד לא טבל במקוה ולא אירע שום ממשול [אנו היינו בודאי אומרים אילו אירע לנו כן, ב"ה איזה השגחה... שבדיק נזדמן אדם זה להצילנו ממכשול!] וגם עצם השאלה אינה מן החמורות, אלא עצם העובדה שהוציא מפיו את המילה "כשר" נחרד כ"כ. ומסיים המספר,

שלאחר תקופה ארוכה נזדמן לביתו של הרב מבריסק, ומכיון שהרב לא זיהה אותו, אמר לו אני הוא שנוכחתי עם האדמו"ר מסלונים בעת שהרב הכשיר מקוה פלונית, ומשנזכר הרב החל שוב כל גופו לרעד שנזכר שאמר כשר על דבר שהיה בו שאלה, הנה למדנו מהו יראת שמים ויראת חטא. [ומתוק האור]

המעשה מסופר על הגאון רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל (המהרי"ל דיסקין) שמאז יהיותו ילד קטן, כבר נודע בחריפותו ובצדקותו, במבטו המעמיק היה מרבה להתבונן במעשי אביו וללמוד מהתנהגותו. לא אחת שם לבו הילד יהושע ליב, כי בבית כשמתעוררת שאלה בעניו כשרותו של מאכל כלשהו, אז היה האב מעיין בשאלה, ואפילו כשהגיע למסקנה כי המאכל כשר לחלוטין – היה מתירו לילדים בלבד. האב עצמו לא טעם ממאכל שנשאלה עליו שאלה, ואף אם היה המאכל כשר בתכלית הכשרות. היה הדבר לפלא בעיני הילד: אם אבא אינו אוכל מן המאכל – שאל בתמיהה – מדוע הורה לאמא לתת לנו, הילדים? ואולם, את השאלה הזאת לא העז להציג באזני אביו משום כבוד אביו. יום אחד בא לביתם שליח מן הכפר השכן, ובידו צרור עטוף. מה רצונך? – שאל אותו הנער יהושע ליב. והשליח סיפר: לפני ימים מעטים פרצה שריפה בכפרנו, וכילתה בתים רבים. להבות האש לא פסחו על בית הכנסת, ושם עלו באש ספרי קודש, ואפילו ספרי תורה נשרפו. הנה בצרורי יש גוילים שרופים! והשליח הוציא מאמתחתו גוילים חרוכים והראה אותם ליהושע ליב הקטן, הילד הזדעזע, ידיו רטטו ופניו החווירו. הוא שמע את קולו של השליח הממשיך לדבר: נשלחתי הנה על מנת לשאול את הרב, מה דינם של ספרי התורה שנשרפו. איום ונורא – מלמל הנער המזועזע, הוא הביט בגוילים החרוכים ודמעות עלו בעיניו, אחר מחר סוף סוף להכניס את השליח אל הבית, והולוכו אל חדרו של אביו רבי בנימין. כדרכו, ישב רבי בנימין בחדרו, וכל מעייניו בלימוד התורה. כששמע את הדלת נפתחת, נשא עיניו לראות מי בפתח. מבטו נתקל בגוילים השרופים שבידי השליח – והוא צנח ארצה מתעלף.

שעה ארוכה טרחו בני הבית להשיב את רוחו של אביהם. וכשהקיץ סוף סוף מעלפנו, מיד דובבו שפתי: ספר תורה נשרף... אוי ואבוי! ספר תורה נשרף... קשה היה לו להתאושש מן הזעזוע, ובקושי רב הצליח להשיב על שאלתו של השליח. את סיפור המעשה הזה, נהג רבי יהושע ליב דיסקין לספר כאשר היה רב וגדול בישראל. ובסיימו – הוסיף: מאז אותו מאורע, שוב לא שאלתי מדוע מחמיר אבא במאכליו, בעוד שלנו – הילדים – הוא מתיר מאכלים מסויימים. שכן, באותו היום נוכחתי בעליל מה גדול הוא ההבדל בין אבי הדגול לבניי. הנה אני, בראותי את הגוילים השרופים – הזדעזעתי זעזוע עמוק, אך יכולתי לשאת את הצער. ואילו אבי – רק הבחינו עיני בגוילים השרופים, גבר עליו הצער והוא התעלף, ואם זהו ההבדל בינינו – מה מקום יש לשאלותי על ההבדלים האחרים? הרב גלינסקי סיפר את המעשה והקדים שהמהרי"ל היה מקדים ואומר שהוא חומץ בן יין, וסיפר שהוא היה מקבל את הקהל שפונה לאביו, והיה פוסק לעצמו את ההלכה, ואח"כ נכנס עם השואל לראות מה יפסוק אביו, ובד"כ היה מכויין לדעתו הרמה. ופ"א נכנסו עם גוילין כו".

ויבן ערי מסכנות לפרעה (א, יא). מובא בנועם אלימלך נ"ל ע"ד המוסר דלשון מסכנות הוא לשון הנאה כמו דדרשיני בגמרא לך נא אל הסוכן כו' ויליף לה מקרא ותהי לו סוכנת וזהו הפירוש כאן מי שהוא בעל הנאות אזי הוא בונה ערים לפרעה דהיינו להקליפה שנקרא פרעה אבל מי שמסגף עצמו ומענה עצמו מהנאות יתירות אזי יכול לבא למדרגה גדולה וזהו וכאשר יענו אותו רוצה לומר כנ"ל שמענה עצמו. כן ירבה וכן יפרוץ בקדושה ובכל העולמות וק"ל.

ספר הזכרון, (מהרש"ל בשם י"מ, ומהרש"א במס' סוטה יא). ויבן ערי מסכנות לפרעה, את פיתום ואת רעמסס (א, יא) ופירש רש"י, שלא היו ראויות מתהילה לכך, ועשאום חזקות ובצורות לאוצר, והכרחו של רש"י הוא, שהלא רעמסס כבר היה עיר בנוי לפני זה, וכמבואר בפ' ויגש, וע"כ שהפ' הוא שלא היו ראויות לאוצר וכו'.

מובא בגור ארי' (וע"ע מזרזי ומהרש"ל) אמנם האבן עזרא (כאן ובפ' ויגש) מבאר, שרעמסס זו, אינו הרעמסס שדרו בה בני ישראל (שנזכרה בפ' ויגש), שהעיר מסכן רעמסס הנזכר כאן, הוא נקרא "רעמסס" בפת"ח, ושם העיר שדרו בה בני ישראל נקרא "רעמסס" עם שו"א, וכתב בצידה לדרך, שכן מסתבר, כי איך יעלה על הדעת, שפרעה אחר כל גזירותיו הקשות יניח לישראל לדור בערי מסכנותיו, אלא על כרחך שהמקום שדרו בו בני ישראל הוא עיר אחרת, והנה לפי דברי האבן עזרא אין כאן רא"י כלל לדברי רש"י מפ' ויגש, שרעמסס כבר היה עיר בנוי ורק הוצרכו לעשות אותה ראוי לאוצר, כי שם מיירי מעיר אחרת לגמרי (צל"ד), רק ראיית רש"י היה, דלמה לו לפרעה לבנות עיר לאוצר, דעיר נקרא מקום שיש שם בתים, ואין צורך בבתיים לאוצר תבואה, רק צריכין מסכנות, וע"כ פירש"י שהבתיים בה כבר היו בנויים לפני זה, והם הוסיפו לבנות בניינים לאוצר.

ובילקוט ראובני איתא, שפיתום ורעמסס נחרבו משאגת יהודה, כשצעק על יוסף, שאם לא יחזיר לו את בנימין אז יחריב את מצרים, ולכן ציוה פרעה לבני ישראל, לבנות את הערים אלה מחדש. והנה במסכת סוטה (יא.) מבואר, שפיתום ורעמסס הוא עיר אחד, ויש שם מחלוקת של רב ושמואל מה היה השם העיקר שלה, דחד אמר פיתום שמה, ולמה נקראת רעמסס, משום שראשון ראשון "מתרוסס" (וכשהיו בונין קצת, היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונים, וחוזר ונופל - רש"י שם) וחד אמר רעמסס שמה, ולמה נקראת פיתום משום שראשון ראשון "פי תהום" בולעו (נבלע בארץ). וכן יש מחלוקת זה במדרש רבה כאן, ופי' שם באמרי משה, שלמאן דאמר ראשון ראשון מתרוסס, היה הבנין נופל מלמעלה למטה, ולמאן דאמר פי תהום בולעו, היה טובע בארץ מלמעלה למעלה. וכוננת פרעה בזה היתה רק כדי להרבות המלאכה, וע"כ בחר עיר רעמסס שהיה מקום לח לבנות בה בניי אוצר, עמהם בניינים כבדים, כדי שע"כ כבידתם יטבעו תיכף בארץ, ויצטרכו לבנות לעולם, (פי' מהרז"ו על המד"ר - וכנראה שזאת לבד היה עינוי גדול לעמול ולבנות להבל ולריק).

מובא בש"ך פ' במדבר ובמדבר רד"ה (ר' דוד הנגיד) וברבינו אפרים, כתבו עוד יותר, שכל דבר שהיו בונים ביום, היו מצווים עליהם להורסו בלילה. והנה מבואר במדרש רבה מריב"ל ובמדרש תנחומא (פ' וארא), ששבט לוי לא נשתעבדו במצרים, ובספר למען תספר הביא בזה כמה טעמים, בס' הישר ובדעת זקנים כתבו, שכשבאו המצריים בתחילה בפה רך שיעשו עבודה בשכר וגם פרעה בעצמו הלך לבנות, כמבואר במס' סוטה (יא.), לא הלכו בני לוי לעבוד, וע"כ נשאר משוחררים. והטעם שלא הלכו מתחילה הוא, משום שהרגישו תיכף השבט לוי במרמתם הרעה, או משם שאמרו, שעתידין אנו לשאת את הארון וכלי הקודש, ולעבוד עבודת משא של הקב"ה, חלילה לנו לעבוד עבודה אחרת, ואמרו לפרעה שאינם יודעים לעשות לבניינים, ובחזקוני כתב, שהשבט לוי באמת לא ידעו האיך לבנות, משום שעסקו בתורה והיו בטלנים, וע"כ הניחו להם. וביפה תואר כתב, שיעקב אבינו בצאוותו ציוה, שלוי ובניו לא ישא ארוננו, מפני שנועדו לשאת את ארון ד', וכיון שראו המצריים שיעקב אבינו חלק ללוי כבוד שלא ישא את ארוננו, ע"כ גם הם לא העיזו לעבוד עמהם, וברמב"ן ורבינו בחיי כתב, דהמנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה את השבט לוי, שהיו חכמי העם והכל סיבה מאת ד', ובספר חמדת ימים כתב, שהניח פרעה את שבט לוי ללמוד, כדי שיהיה יכול להתגאות, ששולט מסוף העולם ועד סופו ושולט על ע' אומות, ואפילו על ישראל בעלי תורה. והטעם שזכו שבט לוי שלא יצטרכו לעבוד, משום שכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכת ועול דרך ארץ.

כאשר יענו אותן כן ירבה. הנה מה שענינה בסוף מדה כנגד מדה קיבל, להלן סיפור מופלא, המראה בעליל כי מדה כנגד מדה לא בטלה מן העולם ואף אם נראה לאדם כי עושה מעשים אשר לא יעשו, ואינו נתפס, ידע, כי לבסוף יש מי שמשגיח מלמעלה, ועתיד הוא לשלם על כל מעשיו אף הכמוסים ביותר, אשר אין איש יודע על קיומם. מעשה בבעל בית מלון יהודי, איש רע מעללים ל"ע, שהיה כה צר עין, עד שגם במאכלים של הסוסים עינו הייתה צרה. כשהיו האורחים הבאים למלון מניחים להם אוכל

לפני בעלי החיים, היה גונב את המאכלים הללו והיה גורם צער רב לבעלי החיים. כך נהג שנים ולא נתפס במעשיו הנפשעים. אולם לא לעולם חוסן. באחד הימים נפל האיש למשכב במחלה קשה. ועל אף שדרש ברופאים רבים מומחים ככל שיהיו, הללו הרימו את ידיהם בייאוש ולא הצליחו לאבחן את המחלה המוזרה, שפקדה את מיודענו, ולפיכך גם לא ידעו לתת תרופה למחלתו. אך המבקרים את בעל המלון שמו לב בתופעה משונה מאוד: מבשרו של החולה עלה ריח מבאיש של נבלת בהמה, והמבקרים נאלצו לסתום את אפם, שלא יקאו מחמת הסירחון הנורא. מצב זה נמשך תקופה ארוכה, עד שהסיפור המוזר הגיע גם לאוזנו של המרא דאתרא והלה הגיע לבקר את החולה. בהגיעו, ביקש להוציא את כל הנוכחים, וכאשר היו לבדם, שאל הרב את בעל המלון: האם יש לו הסבר לתופעת הריח הנורא, שעולה ממנו. היהודי החולה פרץ בבכי נסער, הודה וסיפר על כל מעלליו שגנב מאכלים של הסוסים, "בטוחני", הוסיף החולה, "כי את הייסורים הללו, שאני סובל עתה, מביא עליי הקב"ה מדה כנגד מדה על שגנבתי את מאכלם של הסוסים. וגרמתי צער גדול לבעלי החיים הללו, כי לא היה להם מה לאכול... "המופלא בכל המעשה הזה, שכאשר הגיע יומו של האיש ההוא להיפטר מהעולם, החל הלה לצעוק בזעקות שבר, לתדהמת אנשי ביתו: "הרחיקו מעליי את כל הסוסים המצערים אותי..." בני הבית כמוכן השיבו לו בתמיחה: "על איזה סוסים אתה מדבר? הרי אין כאן סוסים!". אך הוא בשלו, ממשיך לצעוק בקול ניחר: "וכי אינכם רואים, שהבית כולו מלא סוסים, והם נושכים אותי ובוטטים בי?! חוסו נא עליי והוציאו ממני את הסוסים הללו..." הכל ראו בזה במוחש את יד השי"ת המעניש את הפושעים מדה כנגד מדה... ויהי הדבר לחרדת אלוקים.

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (א, יב). לכאורה, הרי מדובר על מה שהיה במצרים, ומן הראוי היה לכתוב בלשון עבר: "וכאשר עינו... כן פרצו?" ר' מאיר שפירא, מייסד ישיבת חכמי לובלין ו"דף היומי", נשאל פעם ע"י פולני מדוע אוכלים יהודים ביצה קשה בליל הסדר בפסח? הוא השיבו: שבניגוד לכל מאכל, שככל שמבשלים אותו יותר, נעשה רך יותר, הרי הביצה, ככל שמבשלים אותה יותר, נעשית דוקא קשה יותר. זה מה שמרומז בפסוק זה, שגם להבא, שככל האויבים ילחצו וירדפו יהודים, הם יתרבו ויפרצו. בשל כך אנו אוכלים ביצה קשה בליל הסדר.

ויקוצו מפני בני ישראל (א, יב). מובא ב"שפת אמת" לפתע חשו המצרים בקרבם שנאה עזה כלפי בני ישראל, אף על פי שזה לא היה כל-כך מרצונם (בפה-רך) היה זה רצון ההשגחה העליונה, כדי לבודד את בני ישראל מן המצרים לכל יתבוללו בתוכם. לפיכך אומר נעים- זמירות-ישראל בתהלים: "הפך לבם לשנוא עמו".

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (שמות א, יב). הגאון רבי רחמים מאוזו זצ"ל מג'רבה כתב:

"וכאשר יענו אותו, כן ירבה וכן יפרץ". כך דרכו של ריב. אם עונים חזרה, הרי זו סגולה בדוקה שהריב ירבה ויפרץ... "ויקוצו מפני בני ישראל". יש לקצוץ ולגדוע את הריב. ואין דרך טובה יותר מאשר לבלום עצמו, לא לענות, לשתוק, "לבלוע את הלשון", לקטוע את הויכוח העקר, שאינו גורם אלא להסלמה.

על הפסוק "ותעל הצפרדע" אומרים חז"ל שהייתה זו צפרדע אחת, ענקית, והמצרים נבהלו והחלו להכותה – והתיזה נחילים נחילים של צפרדעים בכל הכאה.

ושאל הגאון בעל "קהילות יעקב" זצ"ל: מדוע המשיכו להכותה, הלא ראו שהמכות משיגות תוצאה הפוכה, ומביאות המוני צפרדעים? והשיב: מאותה סיבה שאנו עונים חזרה בעת ריב, למרות שאנו יודעים היטב שבכך רק יתגבר, אין אנו חפצים בליבויו – אבל איננו יכולים להפסיק...

זה קשה? ודאי שזה קשה. אבל העולם מתקיים על קושי זה. בראש ובראשונה עולמו של הכולם עצמו, שקנה את עולמו בשתיקתו. אין כדורנו דור מתוח, הכל אצים רצים, נרגנים ורוגזים. הכל מתנקז לסיר לחץ גועש.

אין פלא בכך שהכול רוטנים, רוגזים, מקניטים ועוקצים. ומילה גוררת מילה, משפט רודף משפט, וכבר אש להבה, מדורה מכלה. התיגרה, אומרים חז"ל, משולה לסכר מים. (סנהדרין ז. ע"א). כשנבקע בו סדק צר, חור זעיר, ניתן לסותמו בנקל. כשהפרצה תתרחב, הכל יקרוס, יקצוף ויציף וישטוף באין מעצור.

וכמו בסכר מים, שמאחוריו יש לחץ של אלפי טונות המחכים לפרצה שתיווצר, כך גם בתיגרה. יש כאן מטען רגשות עצום, מדוכא, שאם רק יינתן לו מוצא, יפרוץ כהר געש המוציא לבה.

"אין העולם מתקיים, אלא על מי שכולם פיו בשעת מריבה". והעולם נהרס, בגלל מי שאינו בולם פיו בשעת מריבה.

ובראש ובראשונה, נהרס עליו עולמו שלו. לפני הדיבור, הוא אדון על המלים. לאחר מכן, המלים שולטות בו, מוות וחיים ביד הלשון. "חיצו גבור שנונים" קוראת הגמרא על הלשון המושחזת. וחי, מכיוון שיצא לדרכו, אין אפשרות להחזירו...

כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (א, יב). הרש"ש התעמק פעם בסוגיא במסכת יבמות והתקשה מאוד בהבנת דברי התוספות שם. במשך כמה שנים לא ידע הרש"ש ליישב את פשר הדברים. כשעבר פעם הנצי"ב מוואלוזין בעירו נכנס לבקרו, שש הרש"ש על הביקור והציע לפניו את הדברים המוקשים בתוספות במסכת יבמות. עיין הנצי"ב בסוגיא הגמרא וכעבור זמן יישב הנצי"ב בטוב טעם את דברי התוספות. חלשה דעתו של הרש"ש, על כי למרות עמלו הרבה בתורה לא זכה להבין כמה שנים את פירוש הדברים. ואילו הנצי"ב בתוך זמן קצר הבין והסביר הכל. ביקש הנצי"ב להניח דעתו של הרש"ש והשיבו, כי הבדל יש בינו ובינו, והוא אשר מסביר את הדבר. הרש"ש, שהיה עשיר מופלג, למד תורה מתוך עושר, ואילו הוא הנצי"ב למד תורה מתוך עניות ודחקות. לכן מן השמים זיכו דוקא לזה שלמד תורה מתוך הדחק.

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (א, יב). המעיין בתוצאות המיפקד שערך משה רבינו במדבר, ימצא כי פער גדול היה מספרו של שבט לוי לבין מספרם של שאר השבטים. בשם בעל 'בית לוי' מבריסק אומרים, כי היה שבט לוי קטן, כדי שלא יהיה נטל קשה ומעמסה כבדה על כל שאר השבטים, אשר היו צריכים לדאוג לכלכלתו ולפרנס אותו.

בהקדמה לשו"ת רבבות אפרים

מובא בפרדס יוסף וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ (א, יב). איתא במדרש, "שהיו נותנים משא גדול על קטן וקטן על גדול. משא איש על אשה ומשא אשה על איש". ולכאורה קשה בשלמא משא גדול על קטן או משא איש על אשה מובן שיש בזה עינוי, אך משא קטן על גדול או משא אשה על איש איזה עינוי יש בזה, ויש לומר שהמצרים היו קוצבים לכל אחד מספר שווה של לבנים בין לקטן ובין לגדול בין איש ובין אשה, אלא שעל הקטן ועל האשה ציוו לשאת את הלבנים בבת אחת כמו שגדול נושא, וזאת על מנת להכביד עליהם, ועל הגדולים ציוו לשאת כל פעם כמות קטנה כמו היכולת של קטן ואשה, וזאת בכדי שלא יוכלו לשאת בפעם אחת הכל ולנוח אחר כך.

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרץ (א, יב). מובא בשפת אמת איתא בזהר הק' (בפרשתנו, טו.) כי גלות מצרים ועבודה הקשה היה לטובה, כדי שלא יתערבו בני ישראל באומות, ע"ש. וכמו כן "הפך לבם לשנוא עמו" (תהלים קה, כה). שנותנים על זה שבח והודיה שנעשו שונאים לבני ישראל, וגם המצריים לא רצו להיות שונאים, כי ידעו גם כן זה וזהו שנאמר "בפרך" (פסוק יד) - "בפה רך" (עי' סוטה יא:). רק השי"ת הפך לבם. וכתוב "ולאום מלאום יאמץ" (בראשית כה, כג), פירוש, על ידי שנאתם בני ישראל מתרחקין מהם, וכפי הריחוק כן ניתוסף להם כח.

ויקוצו מפני בני ישראל (א, יב): מרן הגה"ק בעל בן איש חי ז"ע ביאר בספרו עוד יוסף חי (פרשתו) ביאור נפלא בלשון הכתוב ויקוצו מפני בני ישראל, ולחיבת הקודש נצטט את לשונו לשון הזהב המפרטת בפרוטרוט ובאופן

המשמח את הלב אודות מעשי ילדי בני ישראל במצרים: "ניל בס"ד ע"פ מ"ש הרב תולדות יצחק ב"ר ובני ישראל פרו וישרצו וכו' ותמלא הארץ אותם, כלומר מאחר שהיו יולדות ששה בכרס אחד, והיו רבים מאד, אז כאשר אחד מישאל הולך בשוק עם בניו, היו הבנים הקטנים ממלאים השוק, וזהו שאמר ותמלא אותם עכ"ד. והשתא יובן בזה ענין ויקוצו מפני בני ישראל, דקצו המצריים בחייהם, וגם כקוצים היו בעיניהם, והכל הוא מסבת הקטנים, כי הקטנים היו רבים, וכשהיו מהלכים הקטנים בשווקים וברחובות ללכת ממקום למקום, היו ממלאים השווקים והרחובות, ואז היו מכשול למצרים ההולכים בשווקים, כי היו נתקלים בהם, יען כי הקטנים אין דרכם ללכת במישור כולם ביחד, ובפרט כשהם רבים, אלא מדלגים וקופצים אנה ואנה, זה מפה וזה מפה באין סדרים, ולכן האיש ההולך ובא כנגדם הוא נתקל בהם, ובפרט אם הוא הולך במהירות, והם הולכים לאט לאט, ולכן היה קשה הדבר הזה על המצריים מאד, ועוד יותר יקשה עליהם אם המצרי רוכב במהמה והילדים הולכים רגלי, שזה צועק פנו לכאן תנו לב, ואין מרגישים בזה בקול צעקתו, ונובח ככלב ואין שומעין לו, כי ילדים קטנים המה, ולכן כתיב ויקוצו מפני בני ישראל, בני דייקא דקאי על הקטנים", ודפח"ח.

ויעבידו בפרך. קודם התחיל בפה רך, ואח"כ כבר לא היה להם ברירה, הרמב"ם כותב באגרתו לבנו: "ויש לך לדעת בני, כי פרעה" מלך מצרים הוא יצר הרע באמת... ותבין זאת מענין המילה והרכבתה [פרעה – הערף]. ו"מצרים" בכללותו הוא הגוף [כוחות הגוף]. ו"משה רבנו" הוא השכל האלוקי [הנשמה]. מלמד אותנו הרמב"ם, שהמונחים "פרעה" ו"מצרים" אינם עובדות היסטוריות בלבד אלא סיפור חייו של כל אחד ואחת מאיתנו. כל אדם באשר הוא נאלץ להתמודד באופן תמידי מול "פרעה" קטן שנמצא בתוכו, המנסה ללא הרף לכולאו ולמסגרו בתוך "מצרים".

הכוונה בתורה פרעה הוא להיצר, א"כ הוא ונתבונן את דרכי היצר כי מאויבי תחכמי, ונראה את הדרכים להינצל, התלמוד כותב (ברכות ס"א), שיצר הרע דומה לזבוב, שנאמר (קהלת י'): "זבובי מוות יבאיש, יביע שמן ורוקח". מה הדמיון בין יצר הרע לזבוב? כותב ה"כלי יקר" (בראשית ד', ז') כך: הזבוב הוא יצור חלש, כוחו בפיו, אין בכוחו לעשות נקב בבשר שלם ובריא, לכן הוא "מתנחל" דווקא על פתח פתוח, דווקא על הפצע... כך היצר, כוחו חלש, אין בכוחו ליצור פרצה בנפש האדם השלם, אדם שחוסם את כל המעברים. אדם שלם, אין ביכולת היצר לחדור אליו! רק כשהאדם בבחירתו מחליט לפתוח פרצה קטנה, אז היצר מנסה לחדור דרך אותה פרצה והחור הקטן הולך ומתרחב.

כדי לחדד את הרעיון נמשיל משל נפלא: זלמן, אדם עני ורש, נתן את עיניו באחת הווילות היפות השוכנות בחופי קיסריה. הוא ידע שהסיכויים שהווילה תהיה שלו שואפים אל פחות מאפס... אבל הוא רצה, כל כך רצה... וכשאדם מאוד רוצה, מוחו עובד "שעות נוספות"... לקח קצת זמן עד שהביק רעיון במוחו. הוא דפק בדלת הווילה וביקש לשוחח עם בעל הבית. לאחר כמה מילות נימוס פתח זלמן את פיו ואמר: תשמע, אני אדם עני כפי שאתה רואה, אין לי בית, אני צריך רק מקום לתלות שקית של חפציי האישיים המועטים... חשבתי להציע לך עסקה הוגנת, תן לי רשות לתקוע מסמר ליד דלת הכניסה של הבית, כך אוכל לתלות את חפציי, ובתמורה אתן לך דמי שכירות חודשיים בסך שלש מאות שקלים... בעל הבית חשב ולבסוף הסכים, נשמע משתלם. זלמן לא הסתפק בהסכמה בעל פה, הוא רצה חוזה כתוב ומוסכם. ואכן הם פנו לעורך דין וערכו חוזה ברור ללא אפשרויות חרטה – רשות לתלות שקית ליד דלת הכניסה תמורת שלש מאות שקלים לחודש, נו, מזל וברכה. זלמן בא היישר מחתימת החוזה ותלה שקית... כעבור שעה חזר, דפק בדלת וביקש לקחת את השקית הקודמת ולתלות חדשה... בעל הבית קבלו במאור פנים ואפילו נתן לו תפוזינה... כעבור חצי שעה העניין חזר על עצמו. בעל הבית התחיל "להעלות קרניים" מזלמן הנודניק הזה, אבל אין לו מה לעשות, הסכם זה הסכם... (כך בכל אופן היה פעם...).

כעבור תקופה זלמן התחיל להגיע באמצע הלילה והעיר את בעל הבית משנתו לא אחת... כשהתופעה חזרה על עצמה מדי יום, החליט בעל הבית מחוסר ברירה לתת לזלמן מפתח, שיכנס ויצא לבד, וכך לא יצטרך להתעורר משנתו... זלמן החל לראות אור בקצה המנהרה, הנה כבר יש לו מפתח, הוא כבר שותף... לאחר זמן הוא

נכנס, תלה שקית ונעלם... לאט לאט חשו בני הבית בצחנה. ריח נוראי. הריח הלך והתגבר והם גילו את מקור הריח – השקית של זלמן... הם פתחו ולא האמינו למראה עיניהם, או יותר נכון לריח אפם... סליחה על התיאור, אבל הם ראו בשר נבילה בשקית... הם לא התאוששו מהטראומה והנה זלמן מופיע, והפעם בידו שקית גדולה יותר, התחלתי לסחור בנבילות, נימק, כעת אני רוצה לתלות "סחורה" חדשה... בעל הבית כמובן התנגד, והעני לא התבלבל ונופף בחוזה שבידו... שטח המסמר מושכר לי, זכותי לעשות בו ככול העולה על רוחי ועל אפי, "על אפך ועל חמתך". בעל הבית נדהם, הרבה מה לעשות אין לו... תוך זמן קצר בעל הבית ובני ביתו עזבו את הווילה, עד שיגמר החוזה עם זלמן. בדיוק לרגע זה חיכה זלמן – הוא בעל הבית! יש לו ווילה בקיסריה, חוף פרטי, רק חסרה היאכטה. ידידי! כך מתנהג היצר הרע! הוא רוצה להיות בעל הבית, הוא "הולך על כל הקופה", איך הוא משיג את מטרתו? הוא מבקש דבר אחד – תן לי לתקוע מסמר! וכך לאט לאט הוא כובש אותנו...

כשהולכים עם ה' אין הגיון! הכל הולך. כשהמייילדות נקראות אל פרעה לנזיפה על שלא הרגו את הילדים, הם באות בתירוץ תמוה: "כי חיות הנה בטרם תבוא אליהן המייילדת וילדו". השאלה המתבקשת של פרעה הייתה צריכה להיות אם כן ממה אתן מתפרנסות? אך פלא שפרעה מקבל את התשובה? משל למה הדבר דומה: לאחד שעלה ארצה מאפריקה, הגיע למשרד הקליטה ושם שאלו אותו לאדוני יש מקצוע? "בודאי! ואפילו פרנסה בשפע..." ענה העולה הטרי. ומהו המקצוע? שאל הפקיד "מכונאי רכב מומחה" הפטיר הלה בגאווה. פקיד המשרד שאל: ובאיזה סוגי מכונות משתמשים שם? "אצלנו נוסעים עם סוס וחמור". כמובן שפקיד הקבלה ישלח אותו דבר ראשון להסתכלות פסיכיאטרית. כן הוא הנמשל: שני מייילדות בכירות בעלות מעמד המתפרנסות בכבוד מהמקצוע טוענות שאין עבודה? הייתכן! כיצד קיבל פרעה תשובה ללא הגיון, טיפשית שכזו? התשובה היא: המייילדות הלכו עם ה' וכשהולכים עם בורא עולם אין הגיון גם תשובה טיפשית מתקבלת. סיפור מדהים שקרה לפני כ-75 שנה ימחיש במי כדי לבחור: סבא של אחד ממנהיגי העדה החרדית הרב פרינלנדר קיבל ממלך הונגריה מקל הליכה כשבראשו צלב מכסף רחמנא לצלן. מה יעשה הרב? אם יוריד את הצלב המלך יוריד את ראשו, ולזרוק אי אפשר כיוון שהמלך יחפש את זה מה עושים? הרב החליט ללכת עם הקב"ה והוריד את הצלב. לאחר כחודש נתקיימה פגישה נוספת והמלך שאל אותו למה הוא הוריד את הצלב? הרב הסביר למלך שהמקל היה ארוך מדי והוא היה חייב לקצר אותו. המלך ההמום היקשה: "אז למה לא חתכת את המקל מלמטה? הרב השיב בקור רוח: "מלמטה זה היה בסדר זה הגיע לרצפה... הבעיה הייתה מלמעלה שזה היה ארוך מדי... והמלך קיבל את התשובה. אם המייילדות היו נמנעים מציווי המלך מסיבה שלא נעים להם... או מתוך רחמנות הן היו צריכות למצוא תירוץ טוב. אבל כשהולכים עם ה' אזי גם תשובה טיפשית יכולה להתקבל ללא בעיות. הבה נבחר בצד החזק ונפסיק לחשוב מה לתרץ.

ובפרשתנו כתיב. וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינוס משה פניו. פעם פנתה נכרית אחת לרבי יוסי ואמרה: "אלוהי גדול מאלוקיך". "ומהיכן את יודעת על גדולת אלוהיך?" שאל ר' יוסי. אמרה לו: "מתורתכם אני אומרת כן, שהרי בשעה שנגלה אלוהים למשה בסנה הסתיר פניו, אבל בשעה שראה את הנחש, שהוא אלוהינו, לא הסתפק משה בהסתרת פניו אלא נס מפניו. הרי לך הוכחה שאלוהי גדול מאלוקיכם". ענה לה רבי יוסי: "בשעה שנגלה הקב"ה למשה לאן היה בורח? לקצה הארץ? לשמים? והרי ה' מלא כל הארץ כבוד! לפיכך הסתיר פניו. אולם כאשר ראה את אלוהיך, כיון שהתרחק ממנו שתיים או שלש פסיעות שוב לא היה יכול להזיקו. הזה כוחו של אלוהיך!?"

יש יסורים אבל כאשר ייסר איש את בנו, לבן של השכן לא מרביצים רק בנך, למה כי כשזה לא שלך אתה לא עושה זאת, רק "את יאהב ד' יוכיח". וזהו היסורים זוהי סימן שאני בנך, וכמו שה"ויגד יעקב" זצ"ל סגר את השרוכים של נעליו ואחד דפק לו על הגב כי לא ידע שהוא הרב, כשהתיישר האברך הני"ל ביקש מחילה אמר לו הרב אני כל כך בשמחה, כי עכשיו

מדברים ממנו בשמים, אין אדם נוקף אצבעו מלמטה רק אם מכריזין עליו משמים, והנה עכשיו מדברים ממנו.

בפה רך, שמשכום בדברי חלקות לעבודה, ולבסוף שעבדום בעל כרחם. וכך דרכם של הרשעים, כמו שנאמר: "שלום את רעהו ידבר, ובקרבו ישים ארבו" (ירמיה ט, ז), כי השלום שבפיו הוא כמארב וכלמכודת, למשך את רעהו לרשתו. וזהו שנאמר "אהבת רע מטוב" (תהלים נב, ה), כלומר שמהטוב, מדברי השלום והחלקות, הם מגיעים לרע. ואמר המגיד מדובנא זצ"ל בשם הגאון מוילנא זצ"ל, שלכך נמשלה הלשון הרעה לחץ, כמו שנאמר "חץ שחוט לשונם, מרמה דבר" (ירמיהו ט, ז). ככל שימשך האדם את מיתר הקשת אליו לאחור, כך ירחיק החץ להירות לרחוק, ממנו והלאה. נמצא שכחו בא לו מהקדמת פעולה הפוכה לכיוונו. וכן הרשע מאיר פנים ודובר אמת בתחילה, כדי להפיל אחרים בפח מלתעותיו בסופו של דבר. נמצא כתוב בכתב יד של ספר מעשיות עתיק: מעשה באחד ממלכי יון, שהציעו לו את בתו של מלך פרס. קם ונסע לפרס. בא לארמון הנשיא, וראשו הסתחרר מהפאר וההדר, הכסף והזהב, השיש והשחם, המגדלים והצריחים, הקשתות והיציעים, פגש בבת המלך וארס אותה בטקס רב רושם, נדבר לשאתה לאשה בעוד כשנה ולהביאה לארצו כמלכה. שב לארצו, עלה לארמונו, וראהו בעיניו חדשות, ראה כל בקע וכל סדק בארמונו הישן והקטן, ראהו מכווער וקודר לנוכח הדר ארמונו של מלך פרס, לנכח העשר והפאר, המרחבים והגבהים. רוחו נפלה בקרבו: הכיצד יביא אליו את בת המלך, הרגילה להדר הנוצץ, לעשר הרב? איך תסתכל על הארמון העתיק והדל? הן תבוז לו בלבה. כנס המלך את טובי המהנדסים והבנאים בארצו, והטיל עליהם משימה: לבנות לו ארמון חדש רחב ידיים, רם ונשא, כלול בהדרו, טובל בפאר ומשפע בעשר בתוך שנה אחת, עד למועד החתונה, שמעו, ואמרו פה אחד "מלכנו ואדונינו, דבר זה מן הנמנע". קצף ואמר, "חושו, התחילו במלאכה. אין דבר העומד בפני הרצון, ודעו, כי אם לא תסתים המלאכה בתוך שנה אסיר את ראשכם מעליכם". ענו ואמרו "אם חפץ המלך להמיתנו, יהרגנו מיד. מלאכה זו, אף אם תעשה בכל הזריזות, לא תסתים בפחות משלוש שנים. בקשתו של המלך אינה ניתנת לביצוע", שלחם המלך, כי בקש מהצורך להכין תכשיטי זהב משבצים לשלח לארוסתו כדורון וסבלונות. נענה ואמר, "יבוא". בא הצורך היהודי נושא תיבה בידיו. פתח את התבה והתכשיטים האירו באור יקר. לא נראו כמותם ליופי. נטלם המלך ובחנם, והתפעל מעדינות המלאכה, ומשלמות האמנות. קרא לאמו ושאל לדעתה, ועיניה לא שבעו מראות. בחר המלך תכשיטים לארוסתו, בחרה אמו תכשיטים לעצמה, ונתנה לו שכרו משלם. אמרה אם המלך: "אם כשרון מלאכתו כה רב, וידיו כה חרוצות, אולי יוכל לייצץ בענין הארמון", אמר לו המלך: "המתן, כי דבר לי אליך". קד הצורך והמתין. סח לו המלך על דרישתו, ואת תשובת האדריכלים. שקל הצורך היהודי בדעתו ואמר: "אדוני המלך, דברי האדריכלים אמת, הבניה תארך שלוש שנים. אך יש תקנה לדבר והיא מסורה ביד המלך". פני המלך שנפלו בראשית דבריו, אורו. שאלו: "מה התקנה", אמר הצורך "הן ידוע לאדוני המלך, כי החוקרים בחנו וגילו, שכל פועל ואומן אינו מנצל אלא שליש מכחו ומיכלתו. הזריז והמהיר ביותר מנצל שני שלישים. אך יש דרכים להמריץ את האדם להגיע למלא תפוקתו, והן ארבע: מפני היראה או הקנאה, ומפני האהבה או ריבוי השכר. מחמתן, יוכל האדם להשלים ביום אחד מלאכה שאמורה להימשך שלושה ימים. אך כמו כן ידוע, שיש הבדל בין שתי הדרכים הראשונות לשתי האחרונות. אם אדם עובד מחמת היראה או הקנאה, יספיק פי שלשה אבל ייעף וייגע בעבודתו ויחלש מיום ליום, לא יוכל להמשיך כך זמן רב, יום אחר יום. אבל אם עובד מפני האבה ורובי השכר, עבודתו היא בשמחה, ואינה לטרח ולמשא, ויוכל להתמיד בתפוקתו הרבה. לפיכך, גם אם צודקים האדריכלים, שמלאכת בניית הארמון תמשך שלש שנים וגם אם לא יוכלו למהרה, אף לא מחמת היראה ופחד העונש הנורא, כי עבודה שמחמת היראה היא לטרח ולמשא, ואינה מתמידה זמן רב הן יוכל המלך למשכם לעבודה בשמחה, אם ינצח בעצמו על המלאכה. כלומר יעודד וידרבו, ימריץ ויחמיא, יחדיר בלבם אהבה למלכם ורצון עז להשביע את רצונו, ואף יבטיח להם שכר כפול בעמלם ויראה נפלאות, כיצד יחגרו כל כוחם, יגבירו את תפוקתם, ויסיימו את בניית

הארמון בתוך שנה". התפעל המלך, אך פניו הביעו שמץ פקפוק ותהיה. הוסיף הצורך ואמר: "אין למלך לבנות ארמון להוציא הון עתק ולהעסיק המוני פועלים על סמך מלתי. אדרבה, יערוך המלך נסיון ויבחן את אמיתות דבריו. יצוה המלך לבנות ביתן קטן, ויראה כמה נדבכים בנו ביום הראשון. וביום השני יבוא בעצמו למקום הבניה, ישוחח עם הפועלים, ידרבן אותם, יכפיל את שכרם ונראה". שש המלך לנסיון. הורה לבנות קיר, ספר את מספר הנדבכים שבנו, ולמחרת היום עמד על הפועלים, עודד ודרבן והבטיח תמריץ נאה ונוכח לראות, שאמנם בנו פי שלושה. כנס את האדריכלים, והורה לגשת אל המלאכה בשכר כפול ובלא הגבלת זמן. תמהו ושמחו, עמד המלך על גבי הפועלים, הרבה בשבחם, עודדם והמריצם, העניק מתנות והכפיל, ובתוך שנה עמד הארמון על תלו כלול בהדרו, מרהיב עין ביפיו, נכון לקבלת פני המלכה, בתחבולה זו השתמש פרעה הרשע, בהעבדו את בני ישראל בפרך, בפה רך, הכריז לאמר: מי מוכן לתרום יום עבודה למען הממלכה, הנה המלך עצמו נושא בעול, בא לעבוד. שמעו בני ישראל ואמרו: הן חייבים אנו להכיר תודה לארץ המארכת ולמלכה. באו לעבודה וראו את פרעה עמל בכל כחו, וגבורי מצרים מפליאים לעשות. חגרו היהודים את כל כוחם, בשיא תפוקתם. לערב הורה פרעה למדוד כמה נדבכים בנה כל אחד, כמה לבנים קבע והטיל עליהם להשלים מכסה זו דבר יום ביומו, חק ולא יעבור! אך אם ביום הראשון לא חשו בכבד העבודה בעבדם במרץ ובהתלהבות, הרי שבימים הבאים עבדו מחמת מורא והכרח, התלהבות נמוגה וכחם סר, והעבודה הלכה וקשתה. ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה.

"בפרך" דרשו חז"ל, בפה רך. בתחלה, בקשו מהם יפה, שיעבדו יום אחד בלבד ויעזרו למצרים בעבודתם. עבדו בני ישראל בכל המרץ והנכונות, ואז גלו המצרים את פרצופם האמיתי, והכריחו לעבוד עבודת עבד ולהספיק בכל יום אותה מכסה. לא בכדי, התחיל כך השעבוד. יש בכך למוד ולקח בעבורנו, ועל כך ספר הרב יוסף חיים זצ"ל בעל "בן איש חי" מעשה שהיה באותם ימים: בעיר נפולי חלתה אשה אחת ונטתה למות. בהיותה על ערש דוי, שלחה לקרא לאשה אחת, שהיתה יריבתה שנים רבות, ובקשה להשלים עמה. מהרה אותה אשה לבוא ולהתפייס עם החולה. שמחה החולה לראותה, וממטתה פשטה לקראתה את ידיה לחבקה ואמצה אותה אליה לנשקה. לפתע, נשמעה זעקה נוראה: החולה קרבה אליה את יריבתה ונגסה את חטמה בנשיכה נוראה. אז חיכה ואמרה: "עתה אוכל למות במנוחה", עצמה עיניה ונפטרה, מזעזע הדבר, אך יש לנו לדעת, שזוהי דרכו של היריב שלנו, של היצר הרע. מעמיד הוא פני אוהב ורע, מחבקנו אל לבו ולפתע: נשיכה. הנה חבורת אנשים ריקים, מדברים סתם כך על דא ועל הא, שיחת רעים נעימה. מצטרף האדם לחבורתם ולפתע תצילנה האזנים מלשון הרע ונבלות שוב נלכדנו בפח. והדוגמאות כה רבות הן, יש להזהר על כך! הן כך נלכדו גם בני ישראל בפח. כאשר הראה להם פרעה פנים שוחקות, נענו ובאו ונלכדו בלי מוצא. כמה יש לעמוד על המשמר, לא להלכד בפח של היצר הרע. עוד משמעות למלה "בפרך", היינו, שהבנינים שהיו בונים היו נפרכים ומתמוטטים, כמו שדרשו חז"ל: "פתום שהיה פי תהום בולעו". "רעמסס שהיה מתרוסס ומתפורר". וזהו שיא עבודת הפרך, כי גם לעבד משעבד יש ספוק בראותו את התועלת שבעבודתו, אבל אם יאמרו לו לדלות מים מן הנהר ולשפך אתם אליו בחזרה, יקשה עליו הדבר פי אלף. ואם הנגשים מאיצים לעמל בלי לאות ובלתי תוצאות. אות הוא, כי אין זו אלא ענוי לשמו. לפיכך כתוב "ויענונו", ורק לאחר מכן "ויתנו עלינו עבודה קשה". הענוי הוא העבודה ללא תכלית ותועלת, כי כל מטרתם היתה לשעבד ולענות. והראיה "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך" בבנין שנפרך ומתמוטט.

למען ענותו. מלשון לענות (תשובה) הרבה פעמים עונים תשובה לזולת וצריכים להיזהר לשמוע טוב את צד השני, וצריכים הרבה סבלנות ועל כן יש להמליץ בדרך צחות "למען ענותו" באם אתה רוצה לענות "בסבלנות" שיהיה בסבלנות.

מובא בשלמי אשר ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (א, יג). במדרש פליאה, רב ושמואל, חד אמר בקל וחומר, וחד אמר בגזירה שווה, והוא תמוה מאוד, אך הנה איתא במדרש רבה (שמות רבה א, יא). פלוגתא אמוראים על פסוק זה ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, חד אמר בפה רך, וחד אמר בפירוטין, ופירושוהו המפרשים, חד אמר בפה רך, שבתחילה פיתו מצרים את בני ישראל בדברים רכים וטובים שיקבלו שכר עבור עבודתם, ואחר כך דברו עמם קשות ועל כרחם לקחו אותם לעבודה קשה חומר ולבנים, וחד אמר בפירוטין, שמיד לקחו אותם בעל כרחם לעבודה המפרכת ומשברת את הגוף. ובזה מיושב היטב כונת המדרש פליאה ויפה אמרו רב ושמואל, והיינו הך מה שנאמר במדרש רבה, חד אמר בקל וחומר, שמתחילה שעבדו אותם בעבודה קלה ובדברים רכים, בפה רך, ורק אחר כך בעבודה קשה, וחד אמר בגזירה שווה, שגזירתם היתה בשווה מתחילה ועד סוף, כמו שבסוף עבדו עמם עבודת פרך ככה היה גם בתחילת גזירתם.

מובא בכתב סופר ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (א, יג). ודרשו חז"ל, תחילה היה השעבוד ברך, ואחר כך בקשה. וכנגד זה תיקנו לנו חז"ל לקחת מרור בפסח, שבתחילת גידולו היא מתוק וסופו מר. ולכאורה למה תיקנו לנו זכר לתקופה שהיה רך, והרי תקופה זו לא היתה עדיין חלק מהגזירה, ואפשר לפרש על פי הירושלמי, שכתב, ש'תחילתו רך', היינו כשהיה יוסף משנה למלך במצרים היה להם כל טוב, כמו שנאמר 'ואכלו את חלב הארץ'. ול'בסוף קשה', היינו שבסוף שיעבדו את ישראל בעבודה קשה, ע"כ. והנה כשאדם נאלץ לעבוד בפרך אצל מי שהיה אוהבו וידידו, זהו דבר קשה עד מאוד. שכן, העובד אצל מי שהיה שונא לו מאז ומעולם, יודע הוא ששונאו ומשועבד לו, אבל זה שהיה מתנהג עמו בידדות ובאהבה, ולפתע נהפך לבו לשונאו, וצריך כעת להשתעבד תחתיו, זהו דבר קשה מאד. וזה היה בשעבוד מצרים, שבתחילה היטיבו לישראל, ואחר כך שעבודם ומררו את חייהם. לכן התקינו לנו לעשות 'מרור' בפסח, זכר לתקופה שהיה להם כל טוב, כי זה גופא שבתחילה היה להם כל טוב הכביד והקשה את הגלות עוד יותר.

מובא בטעמא דקרא ויעבדו וגו' בפרך וימררו וגו' בפרך (א, יג - יד). יש להבין מה כפל הלשון "בפרך" ומובא במדרש "ויושע" דכל אחד מישאל היה צריך לעשות ששת מאות לבנים בכל יום ויום נרמז כאן ב' פעמים "פרך" בגימט' ת"ר (600) ובפרקי דר"א פרק מ"ח כתוב שהנשים עזרו לבעליהם בעשיית הלבנים וא"כ כל אחד עשה כמנין פרך (300) וכן אשתו כמנין פרך (300) וביחד זה ת"ר (600).

ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך (א, יג). "חד אמר בקל וחומר, וחד אמר בגזירה שוה" (מדרש פליאה) ראיתי ביאור למדרש פליאה זה בשם "הערוך לנר" שמסביר שהמחלוקת בין התנאים היא באופי השעבוד שבו שעבדו המצרים את בני ישראל במצרים, "חד אמר בקל וחומר", כלומר התנא טוען שהשעבוד של בני ישראל במצרים היה בהתחלה קל והלך והחמיר במשך הזמן, "וחד אמר בגזירה שוה", התנא השני סובר שקושי השעבוד היה שוה, אותה הגזירה, מתחילתו ועד סופו של השעבוד.

וימררו את חייהם בעבודה קשה (א, יד). דרכו של הרה "ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע בעל התניא והשו"ע, היה לנדוד בכל הערים כמו שהיה נוהג אז אצל כל תלמידי הבעש"ט לפרסם את שם ה' בעולם, ובפרט להלהיב את האנשים הפשוטים, ובכל כפר וכפר ביקש מהגבאי רשות לדרוש ודרש שם. פעם אחת הוזדמן לו להיות אצל גבאי עם הארץ שטען שאינו יודע אם הרב הזה ראוי להיות דרשן אצלו בבית המדרש, אבל אם יעמוד אצלו למבחן ויצליח ליישב לו קושיא שהתעוררה לו זה עתה בעת אשר מעביר הוא את הסדרה יסכים לו לדרוש, הסכים הרב ושמע את קושיית העם הארץ ששאל על הפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה יש טעמים שמחים מאוד, קדמא ואזלא, מונח רביעי, והוא אינו מבין איך יתכן שעל פסוק כזה עצוב עבודה קשה וממררים להם את החיים יהיו טעמים שמחים.

וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים (א, יד) מבואר בש"ך עה"ת, שלעשות חומר מעפר מצרים היה עבודה קשה מאוד, כי אדמת מצרים אינה כשאר אדמה, (מפני הנילוס, שעולה תמיד ומלחלח את הארץ), וקשה מאוד לגבל ולעשות חמר ממנו.

לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך בתוספות מסכת פסחים (ק"ז: ד"ה למען) ו"פּרְך" בא"ת ב"ש וג"ל בגימטרי' 39 - וכשנאלו ממצרים הזהירים על השבת לשבות מאות' ל"ט מלאכות.

וימררו את חייהם בעבודה קשה (א, יד). ע"ד איתא במד"ר פ' וארא עה"פ ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה שהי' קשה בעיניהם לפרוש מע"ז וכו' הרי שהפסוק קורא את הע"ז בשם עבודה קשה. וז"ש כאן וימררו את חייהם בעבודה קשה זה ע"ז שנמשכו אחריו לעבוד ע"ז הגם שבתחלה כאב לבם על זה כמרומוז באומרו וימררו את חייהם שהי' מר להם בזה שעובדין ע"ז, אבל אח"כ מעט מעט נתרגלו לדבר עד שבסוף נמשכו רוב ישראל אחריהם עד כדי כך שלא רצו לצאת משם ונאספו בשלשת ימי האפלה. וכל זאת גרם להם ההתחברות שהי' להם מתחלה עם המצריים להנות משכרם ומפטרונם. וככה עשה גם עמלק כמבואר במדרש ילקוט סו"פ תצא אשר קרך בדרך רב נחמן אמר קראך וכו' בא ועמד, חוץ לענן והי' קורא ראובן שמעון אחוכון אנו פוקו דאנו בעיין למעבד פרקמטיא עמכון וכיון שהי' יוצא אחד מהם הי' הורגו. כמו כן עשה פרעה שמשך אותם תחלה בפה רך להכשיל אותם בעבירות ואח"כ כח זה הי' יכול למשול עליהם ולשעבד בהם בעבודה קשה.

דברי יואל (תשכ"א)

וימררו את חייהם בעבודה קשה (א, יד). כמה נוקבת היא האימרה, שאוכלים אנו מרור זכר למרורים שהאכילנו המצרים. אך אין אנו עושים כל זכר לרכוש הגדול שעיימו יצאנו ממצרים. ומדוע, משום שמהרכוש הגדול לא נותר זכר, ואילו מהמרורים נותר ועוד איך... הגאון רבי יצחק חילו זצ"ל, מגדולי ישראל בעיר לריסא בחבל ארגון שבספרד היה. לפני כשש מאות שנה, העיר ה' את רוחו לעזוב את עירו ומולדתו, להפרד מבני משפחתו ולעלות לחונן עפר ארצנו הקדושה, שהיתה שוממת באותה תקופה. לא עזרו תחנוני בני עדתו והפצרות קרובי המשפחה, שלא פסקו גם כשמימש רעינו ועלה ארצה. במכתביו השתקף מצבה העגום של הארץ השוממה מבלי בניה, חבלי הקליטה והמחסור הרב. אם כן, שאלו, מדוע לא ישוב. הרי הלכה פסוקה היא, שמותר לרדת מן הארץ בתקופת רעב. נענה ושלח להם במכתב: שמעו ואספרה מעשה שהיה. כשהגעתי לכפר בירגי, ירדתי בספינה לקסריה, ושמעתי מפי הספן שבימי אביו, בהתחולל בים סער וזעף נורא, טולטלה הספינה עזות ואישה צעירה שהפליגה עם בעלה נסחפה לים וטבעה. לא יכול היה הבעל להרגע, לא מצא ניחומים על אובדן אשת נעוריו. הלך קודר ביגונו ושקע בדכאון. ניסו קרוביו ומכריו לנחמו ולעודד רוחו, ולשווא. הלכו לרב נודע, לבקש עצה. שמע ואמר: "אימרו לו שאין המצב אבוד, יכול אני להשיב את רעייתו לתחיה!". שמע הבעל, ואורו עיניו. מיהר לפקוד את מעונו של החכם: "האומנם". אמר החכם: "אכן כן, אך לשם כך נצרך אני לדבר אחד!". "אעשה הכל", הצהיר הבעל ברגש. "לא יכבד עלי כל מאמץ, לא ייקר בעיני כל תשלום", אבל הרב ענה שלא נחוץ לשם כך אלא דבר קל, ואינו עולה מאומה. רק ישיג שם אחד ממכריו שלא סבל מימיו כל צרה. יכתבהו על אבן וישליחה הימה במקום בו טבעה אשתו, ומיד תעלה מן הים בריאה ושלמה! ההבטחה נסכה בבעל תקווה ומרץ. הלך מחבר לחבר, שאל האם התרגשה עליהם צרה מימיהם. צרה אחת. סח לו כל אחד את סאת צרותיו, וסמרו שערותיו. ונוכח, כי אין בתבל כולה אדם, שלא סבל יסורים ומכאוב. ואם נסבול, לפחות בארץ האבות.

בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה (א, יד). מובא בכתב סופר הנה לכל מצב אדם מסוגל להתרגל אפילו לדבר שמפרך הגוף והמצריים רצו לענות אותם שלא יתרגלו למצבם ולכן "וימררו את חייהם" פעם בעבודה קשה ופעם בחמר ובלבנים ופעם בכל עבודה בשדה כדי שלא יתרגלו ותהיה כל עבודתם בפרך.

מובא מהגר"י אסאד זצ"ל "עוד על המסורה הנ"ל". דהנה בגין הגלות נגרם ג' רעות לפני ישראל: (1) גלות השכינה (2) התגברות יצה"ר על בני ישראל (3) מצוות התלויות בארץ שא"א לקיימם. וזהו הרמז "וראיתם על האבנים" אבן רומז ליצה"ר כדאיתא (קידושין ט) על היצה"ר "אם אבן הוא נימוח" "וראיתם את הארץ" נגד מצוות התלויות בארץ שא"א לקיימם "וראיתם אותו" נגד גלות השכינה עדי ישקיף ממרום ובא לציון גואל בב"א.

וימררו את חייהם בעבודה קשה (א, יד). כידוע, ארבע מאות השנים שנאמרו לאברהם אבינו בברית בין הבתרים החלו בלידת יצחק, אבל המצב הלך והחמיר: יצחק אבינו ישב בארץ ישראל, יעקב אבינו עבד בחורן וירד למצרים. לאחר מכן החל השעבוד, והוא הלך והכביד, עד להשלכת הילדים ליאור ושקועם בחומה. בני ישראל ודאי תמהו וזעקו: מדוע עשה ה' כן? מדוע מצבנו הולך ורע? המגיד מדובנא זצ"ל ענה על כך במשל: אדם אמיד ומכובד, "מפני הקהילה", התאלמן, לא עליו, באו והציעו לו להשתדך באלמנה מבנות העיר. אשת חיל היא, אמרו לו. הנה בעלה נפטר לפני כמה שנים והיא נשארה בחוסר כל, אבל היא לא הניחה לרפיון וליאוש להשתלט עליה. היא לקחה סחורה בהקפה והחלה לסחור בה. אין לומר שהתעשרה אבל היא מתקיימת בכבוד. ההצעה נראתה לעשיר. הוא נועד עם האשה, והיא נשאה חן בעיניו. רק דבר אחד הציק לו, והוא שאל אותה ישירות: "הנה לקחת סחורה בהקפה לסחור בה, ואת מתפרנסת מן הרווחים. נמצא, שכל העת את משלמת בעבור הסחורה הקודמת סחורה חדשה בהקפה, הלא כן?". "אכן כן הוא", אשרה היא. "אם כך, שמעי: לכשתנשאי, תהיי עקרת ביתי. אני אפרנסך בכבוד, ולא יהא עליך לעבוד. אך זאת אדרש ממך, שלפני החתונה תשלמי את כל חובותיך לכל הסוחרים. רצוני, שלא תהיי חיבת פרוטה לאיש". הבטיחה האלמנה, אבל התקשתה לעמוד בהבטחתה. לא כל הקונים שלמו לה, ולא היה בידם כסף לשלם לסוחרים, ובאו הקונים וביקשו סחורה חדשה, והיא לא רצתה לותר על הרוח – לכן לקחה סחורה חדשה בהקפה. בקצרה: העסק פעל כמימים ימימה, עם רוחים קטנים וחובות גדולים. ראה העשיר שהאלמנה אינה יכולה לגבור על הליטות המסחר, ואינה ממחרת לחסל את עסקה, הנשואין נדחים מחודש לחודש והתאריך אינו נראה באופק. הלך בחשאי אל כל ספקי הסחורה וגלה להם, שהאלמנה עומדת להנשא ולחסל את העסק, ומי יודע אם יראו את כספם חזרה. מהרו הספקים לדרוש את המגיע להם, ומאנו לספק לה סחורה חדשה. בעל כרחו, הלך העסק והתחסל. מובן, שהדבר היה למורת רוחה. היא חקרה ודרשה מי הפיץ את השמועה הזדונית, והוברר לה שהיה זה בעלה לעתיד. קפצה האלמנה ורגזה, עלתה לבית העשיר וטענה: "אם כך אתה נוהג בי לפני הנישואין, לאיזו שרירות לב אני צריכה לצפות אחריהם". ענה העשיר ואמר: "אל נא באפק. הלא תביני, שלא נהגתי כן מחמת שרירות לב ואכזריות. ההיפך הוא הנכון! הואיל ואני רוצה לשאתך, וחפץ למהר את הנישואין, פעלתי לחסל את עסקך, כדי למהר את אשרך". והנמשל – הן נגזר על עם ישראל להיות בגלות ארבע מאות שנה, והם נגאלו לאחר מאתיים ועשר שנים, הואיל וקושי השיעבוד השלים את המנין. פעל הקב"ה להקשות עליהם ולהכביד את עול השיעבוד, כדי למהר ולהחיש את גאולתם, שיהיו לו מהר יותר לעם.

וימררו את חייהם בעבודה קשה (א, יד). ביאר כ"ק אדמו"ר מטלנא זי"ע פעם אחת יצא לה'בעל תניא' להיות בבית מדרש ורצה לדרוש להם בעניני דיומא טען הגבאי שהיה עם הארץ, שאינו יודע אם הרב הזה ראוי להיות דרשן אצלו בבית מדרש, אבל אם יעמוד אצלו למבחן ויצליח להסביר לו הקושיא שהתעוררה לו זה עתה יסכים לו לדרוש, הסכים הרב ושמע את קושייתו. ששאל על הפסוק 'וימררו את חייהם' יש טעמים שמחים מאוד 'קדמא ואזלא מונח רביעי'. והוא אינו מבין על פסוק כזה עצוב עבודה קשה וממררים להם את החיים יהיה טעמים שמחים. ענה לו הבעל תניא. שזה פשוט מאוד, דבני ישראל היו צריכים להיות במצרים הרבה יותר שנים לפי החשבון, אבל לבסוף יצאו מאה ותשעים שנה לפני הזמן רק בגלל קושי השעבוד שהיה מספיק להם, לכן הטעמים שמחים שבגלל הקושי זכו

אבותינו להשתחרר ממצרים ק"ץ שנים לפני הזמן. לכן הטעמים דווקא 'קדמא ואזלא' בגימטריא מאה ותשעים כמנין השנים שהרוויחו ויצאו לפני הזמן המתוכנן, וכמובן שנתן לו לדרוש בבית מדרשו אחר תשובה כזו. והנה נתבונן הקדמא ואזלא זה בניגון של שמחה, ולמה? כי אף פעם לא יכולים לדעת מה הטובה יוצא מזה שנראה לעינינו רע ונקדים למה בן אדם מתלונן? יש לו צרות לא הולך לו הפרנסה. "ריבוננו של עולם מה לא עשיתי אין לי פרנסה". למה אתה שואל למה? כי כרגע זה נראה לך רע. אבל אם תדע שהרע הזה הוא לטובתך, עדין תתלונן? במסכת נדה מבואר: משל למה הדבר דומה? משל לאדם שהיה מהלך בדרך, לוקח שתי מזוודות לטרמינל, בדרך מחליק על בננה שובר את הרגל לא יכול לזוז, מתחיל לצעוק "ריבוננו של עולם למה עשית לי את זה?" מה עשיתי לך שעשית לי כזה דבר! ריבוננו של עולם אתה יודע כמה זמן אני מחכה לפגישה הזאת שלושה חדשים. אם אני מאחר את הפגישה הזאת אתה יודע כמה אני יפסיד, הבטחתי שנתחלק 50-50 אז למה ריבוננו של עולם? [הגמרא] הוא מתלונן אבל לימים שמע שספינתו טבעה בים. כל הדרך לבית החולים שאל רק למה ולמה. אומר הקב"ה: תשאל. [תהלים] "למה, יאמרו הגויים..". הגויים שואלים למה. תאמין לי, אומר הקב"ה, אני מסדר את הבריאה הכי טוב בשבילך. נכנס לך קוץ? חכה כמה ימים, אז מה אומר אותו אדם ששמע שספינתו טבעה בים? "אודך השם כי אנפת בי" תודה רבה לך ריבוננו של עולם שהחלקתי על בננה ושברתי רק את הרגל, יכולתי לשבור את הראש, מזל שניכנס לי קוץ! אז למה אתה מתלונן? כיון שאתה לא רואה את העתיד. אתה רואה רק את העבר ואת ההווה. אם היית רואה את העתיד לא היית מתלונן.

ונוסיף לזה המשל שהמשילו שבגן החיות, החתול רץ אחרי העכבר, רוצה להביא לילדים פרגיות לצהריים, העכבר מצליח לברוח איכשהו, הפיל עומד מהצד ורואה את המתרחש, אומר לעצמו, איזה מסכן העכבר רק עכשיו נולד וכבר יאכלו אותו, הוא ממלא את כל החדק שלו בחול וברגע שהעכבר עובר יורק עליו את כל החול. העכבר מקלל- מי עשה את זה, החתול מסתכל ימינה שמאלה לא מוצא אותו. אמר החתול איך יכול לברוח אין כאן שום חור. הוא בטח מתחבא כאן באיזה מקום. ישב בצד וחיקה. בא שם סנאי, מטייל רואה ערימת חול, לא ידע מזה אמר אולי נמצא כאן משהו לאכל, התחיל לגרד את כל החול, פתאום רואה משהו זז לו שם, אמר לעצמו זה לא בשבילי, עזב את המקום. נו, ב"ה העכבר התחיל לזוז לעשות עם הזנב ימינה שמאלה, פתאום החתול קולט את העכבר, ישר קופץ וטורף אותו. אמר אותו מושל משל לא כל מי ששופך עליך בוץ, מתכוון לרעתך ולא כל מי שמוציא אותך מהבוץ מתכוון לטובתך. ללמדך, שרע או טוב, אי אפשר לדעת מי מוביל, הקב"ה מוביל את הכול, ממילא כל היסוד הזה מופיע בדבר אחד, למה אתה מתלונן? שפכו עליך בוץ, אבל הבוץ הזה לטובתך. כדי להציל אותך. נכנס לך קוץ ברגל בשביל מה? בשביל שלא תטבע. ולכן הקדמא ואזלא זה בטעמים שמחים אפילו שנראה לנו שוימררו את חייהם.

וזה בטוח שהכל לטובה, ורק לענינו לפעמים נראה כלא טוב, וכבר ביאר האמרי אמת זי"ע את הפסוק ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידיו ואשברם לעיניכם (ח, יז) מהי הכוונה בתיבת "לעיניכם"? אלא בפסוק הנאמר לגבי יוסף (בראשית מב, כד) "ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם" מפרש רש"י "ויאסור אותו לעיניהם" - לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו, כמו כן נפרש כאן "ואשברם לעיניכם" ששבירת הלוחות היתה רק למראית העין, אבל האמת היא, שאמנם הלוחות עצמם נשברו, אבל הכוח שלהם עדיין נשאר אף לאחר שבירתם.

מובא בערוגת הבושם וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' (א, יד). איתא בזה"ק כגוונא דא אמרו מארי מתניתין. 'וימררו את חייהם בעבודה קשה' בקושיא, 'בחומר' - בקל וחומר, 'ובלבנים' - בלבון הלכתא, 'ובכל עבודה בשדה' - דא ברייתא, 'את כל עבודתם' וגו' דא משנה" וכו', יעו"ש. ונראה לפרש דאין מקרא יוצא מדי פשוטו (שבת סג). ושניהם עולין בקנה אחד, דהנה אמרו רז"ל (שם קמ): "בר בי רב דלית ליה משחא נימשי במיא דחריציי", ופירש החתם סופר זי"ע ע"ד מאמר רז"ל (הוריות יג): "שמן

זית משיב לימוד של שבעים שנה", ולפי זה כך אמרו: מי שאין לו שמן, שאין לו זכרון בלימוד, אזי תקנתו היא - "נימשי במיא דחריצי" - שישתדל לחדש חידושים בדרך החריצות, ועל ידי זה יתחזק בו הזכרון, לזכור אותה ההלכה שחידש בה דבר, עכ"ד. וסמך לדבר מהא דאיתא (נדה כד): "צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא, דבי מדכרו ליה מדכר", עיי"ש והנה, בעת רדת יעקב אע"ה למצרים כתיב (בראשית מו, כח): "ואת יהודה שלח וגו' להורות לפניו גושנה", ופירש"י: "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". אמנם, כשהכבידו המצרים וימרו את חייהם בעבודה קשה, נתייראו חכמי הדור שמא ח"ו על ידי גודל השעבוד תשתכח תורה, על כן התחכמו בדרך הני"ל לחדש חידושים, שעיי"ז תקיים הלימוד. ובה יעלה יפה הפשט והדרש בקנה אחד: "וימרו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים", ולכן הוצרכו ללמד לתלמידים לחדש בדרך פלפול: "בחומר" היינו ק"ו, "ובלבנים" - בליבון הלכה, "ובכל עבודה בשדה" היינו ברייתא, ואח"כ אמר "את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך", כי באמת צריך הלומד "להיות זהיר ברוחו שלא יבא עיי"ז לידי גדלות ח"ו... וזהו עבודה קשה שבמקדש שלא יבא לידי גדלות עיי"ז פלפול נחמד להשכיל, והוא שאמר: יאת כל עבודתם אשר עבדו בהם, היינו עבודת השם שהיה בהם באותן הק"ו וליבון הלכה, זה היה בפרך, כי היא באמת עבודה קשה שבמקדש".

וימרו את חייהם (א, יד). מובא בשערי ארמון אנו אומרים בהגדה של פסח ואילו הוציא הקב"ה את אבותינו ... הרי אנו ... משועבדים היינו לפרעה במצרים. הרה"ק רבי חיים אלעזר ממונקאטש זי"ע כתב, שבכך אנו מקדימים תשובה לשאלה העלולה להישאל: הואיל ואנו מספרים על הניסים והנפלאות ועל הגאולה המופלאה ממצרים, הן תשאל השאלה מדוע הניחנו הקב"ה בגלות זה שנות אלפים, ואינו חש לגאלנו בכוחו ובגבורתו כימי צאתנו ממצרים, את התשובה לכך המחיש במשל. מעשה ברופא, שהובהל למיטתו של חולה. כיון שראהו, אבחן את מצבו האנושי, מיהר לנתחו והציל את חייו. כעבור ימים מעטים התאושש החולה, הבריא והודה לרופא על הצלתו. עברו שנים, ושוב הובהל הרופא למיטתו של אותו אדם, מחלה קשה קיננה בו, והוא התייסר במכאוביו. בדקו הרופא ואמר לו: "מחלתך קשה היא ואף מסוכנת, אבל ארשום לך כדורים וכמוסות וסדרת זריקות, ובתוך חדשים אחדים תבריא ותחלים". נשא אליו החולה עיניים מיוסרות ואמר לו: "לפני שנים מעטות חליתי במחלה קשה יותר, הלא כן", אמר הרופא: "אכן כן, מחלה קשה ונוראה פגעה בך, הגעתי ברגע האחרון ממש", הוסיף החולה ואמר: "ואתה ניתחת אותי, ויצאתי מכלל סכנה". "אמנם כן", אישר הרופא. "ובתוך ימים מספר התאוששתי וקמתי ממתת חליי", הוסיף החולה, והרופא הנהן בראשו. "אם כן", הקשה החולה, מדוע עתה, שמחלתי קלה יותר, בחרת ליסרני תקופה ארוכה ולרפאני בדרך ממושכת ואיטית. מדוע לא נתתני ותרפאני חיש מהר". הסביר הרופא בסבלנות: "הלא תבין, הניתוח אין בו טובה מרובה. חותך הוא בבשר החי, כורת הוא באבחת הסכין, אמצעי זה נוקטים באין ברירה, להצלת חיים באין כל דרך אחרת, אז היה מצבך נואש, ולולי הניתוח הדחוף היית בודאי נופח את נשמתך ולא היה עוד במי לטפל. אבל עתה, ברוך ד', אין נשקפת סכנה מיידית לחייך. לפיכך כדאי לנקוט בטיפול האיטי והממושך ששייך לאיתנך, גם אם הדבר כרוך בהארכת יסוריך ותקופת מחלתך, ומכיון שהריפוי יהיה יסודי ורשמי, תעקר המחלה כליל, וגופך יתחזק ויבריא". זהו המשל. והנמשל, בגלות הארוכה והממושכת מתמרקים העוונות ומתרככים הלבבות, ודור אחר דור, גלגול אחר גלגול, נתקנות הנשמות ונטהרים הלבבות, עד שהעם מוכן לגאולה השלימה, והוא כמה לקשר נצחי ובר קיימא עם בוראו: "אלכה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה".

ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השניה פועה וגו' אם בן הוא והמיתן אותו (א, טו). מובא באגרא דכלה יודע היה פרעה כי כל זמן שהמילדות יהיו נקראת בשמותיהן "יוכבד" ו"מרים", לא יוכל כלל לבא אליהם בהצעה כזו, להמית את ילדי ישראל. לפיכך צויה עליהן תחילה לשנות את שמותיהן ל"שפרה ופועה", סבור היה, לכשיהיו נקראות בשמות מצריים ישפיע הדבר על כל הלך רוחן, עד אשר יהיו

מסוגלות לרצוח את ילדי ישראל, ורק אז נתן להן את הצו השני: "אם בן הוא והמיתן אותו".

ברש"י שפרה ופועה שפרה שמשפרת את הוולד, פועה שפועה לוולד. וצריך ביאור מדוע לא נקראו בשם האמיתי יוכבד ומרים, אלא מכאן, כי לא ייקרא שם האדם אלא על שם פעולותיו שפועל ומיטיב לאחרים. היה איש יהודי ושמור ר' מרדכי ויינבערגער מקום מוצאו ולידתו היה באירופא שלפני המלחמה מתחילה היה שם משפחתו 'גרניפעלד' אך משום מעשה שהיה היסב שמו ל'וויינבערגער', וכך הוה מעשה, לרבי מרדכי זה היה ידיד נעורים שנקרא בשם 'ענגיל', יחדיו שהו במחנות הפליטים מיד אחר המלחמה, גם השתדלו יחדיו להשיג לעצמם אישור כניסה לקאנדא, בכדי לקבל אישור היה עליהם להיבדק אצל רופא לראות אם בריאים, כי אין מדינה בעולם שתסכים להכניס לתחומיה חולה ל"ע. ואכן ר' מרדכי קיבל אישור, ואילו רעהו הבחור ענגיל לא קיבל אישור מאחר שחלה במחלת הטיפוס ל"ע. בהגיע עת הפלגת האניה לחוף מבטחים בא הבחור הידיד להיפרד מר' מרדכי, ובתוך כך פרץ בבכי מר, באמר, מה יעלה בסופי, הרי לעולם אשאר כאן, כי אף לכשאבריא בעזהש"ת לא תסכים שום מדינה להכניסני אחר שחליתי בעבר בטיפוס ה"י. ומה יעלה בסופי וכי לעולם לא אוכל להקים בית בישראל... נכמרו רחמי ר' מרדכי עליו, ובכוחות למעלה מהטבע, נתן לידידו את ה'אישור' שלו באמר לא יקרא שמך עוד 'ענגיל' אלא 'גרניפעלד' הפלג למרחקים בשמי ותנצל נפשך. והוא חזר למקום השממה... רק אחר זמן ארוך השיג רבי מרדכי אישורים להפליג גם לקאנדא על שם מאן דהוא (שכבר נלב"ע) בשם ויינבערגער, ומאו נקרא שמו ר' מרדכי ויינבערגער, והצליח ד' דרכו ברוח ובגשם ונתאחדו תורה וגדולה על שולחנו. כעבור שנים רבות נכנס ר' מרדכי אל רבו הרה"ק האמרי חיים זי"ע ושאל את הרבי אולי אשוב לשמי הראשון ואקרא את עצמי בשם גרניפעלד, אמר לו הרבי, בכל פעם שמאן דהו נוקב בשמך ר"מ ויינבערגער, נעשה רעש גדול בשמים עד היכן הדברים מגיעים - כמה יש ביד יהודי למסור נפשו עבור הזולת מדוע תפסיד זאת.

הלימודים משפרה ופועה. נבאר במשל: המורה משה הטיל עליו חרם. שאף אחד לא יעז לדבר איתו, אמר המורה ביום שכפיר נעדר מבית הספר. כבר תקופה ארוכה שהכיתה הבחינה במתח העז שבין כפיר למורה משה, בעצם כפיר לא עשה למורה דבר, הוא היה תלמיד טוב בכל השיעורים, הוא היה תלמיד ממושמע, ובמקצועות מסוימים אפילו מצטיין, אבל המורה משה לא הסתדר איתו, היה נראה לו שכשכפיר מדבר הוא בעצם לועג לו, היה נדמה לו שכשכפיר מבקש בקשה תמימה הוא חותר תחת סמכותו כמורה. ובכלל, הבעת הפנים של כפיר, הכאיבו זחווח ומתנשאת הציקה למורה משה והוציאה אותו משלוותו. המורה משה היה אדם מוכשר, אחד הכישורים הבולטים שלו היה כושר הדיבור ויכולת השכנוע שלו. במסדרונות בית הספר התרוצצה השמועה שהמורה משה מסוגל למכור קרח לאסקימואים ונפט לאיראנים, ושהוא יכול לגרום לבן אדם שפוי לחשוב שהוא משוגע. ביום המסוים הזה שבו נעדר כפיר מבית הספר הייתה המשימה של המורה משה לשכנע את תלמידי הכיתה לשתף איתו פעולה נגד כפיר. הוא הסביר להם כמה שכפיר הוא בעצם חצוף. באמצעות משפטים תמימים שכפיר אמר במהלך השיעור ביום הקודם הוכיח המורה משה שהוא עז מצח בצורה יוצאת דופן. ובעזרת שיחזור של אי אלו רגעים של חיכוך בין כפיר לתלמידים אחרים הצליח המורה משה לשכנע את כולם סופית שכפיר הוא בעצם ילד מושחת. 'מוכרחים להחרים אותו!' לחש המורה בקול דרמטי שנשמע היטב בכיתה הדוממת. 'שאף אחד לא יעז לדבר איתו!' הגביה המורה את קולו, 'לא דרישת שלום ולא עזרה בשיעורי הבית, כלום. כאילו היה עציץ. קיר. רק כך נצליח לחנך אותו.' הכיתה הייתה בשקט מוחלט, תלמידים הנהנו בראשם, והתחילו להפנים את דבריו של המורה. 'למי שיש דרכים נוספות לחנך אותו, את הכפיר הזה, הרי זה משובח!', הוסיף המורה משה וסיים את השיעור, בטוח שמלאכתו תעשה בידי אחרים. חייו של כפיר, שחזר לבית הספר למחרת היום, הפכו לגיהנום. התלמידים התחרו ביניהם מי יצליח 'לחנך' את כפיר יותר טוב, הרי המורה משה אישר להם לחנך אותו. הם החרימו אותו בדיבורים אך לא נמנעו

ממעשים. כל צעד שלו הפך מקור ללעג, בכל פעם שנכנס לכיתה היה עליו לחפש את כיסאו שוב ושוב, ובדרך כלל הוא היה דביק, מלוכלך ומעוטור בכינוי גנאי, חפציו היו נעלמים, לבגדיו הוצמדו בחשאי מדבקות סטיפרו לו מה חושבים עליו התלמידים. הוא היה אומלל. בהפסקה בשעה שכולם התגודדו סביב כפיר, הבחין פתאום בנצי, מלך הכיתה, שיש שני תלמידים שיושבים בצד, הם לא משתתפים בהפגנת הפרצופים הסוערת סביב שולחנו של כפיר. הוא נזכר פתאום, שבמשך כל השבוע החולף מאז דבריו של המורה משה, נמנעו אורי ואליאור מכל פעולה נגד כפיר, היה נדמה לו שאתמול אחרי בית הספר הוא ראה אותם אפילו מעבירים מחברת לכפיר. 'היי! למה אתם מתבדלים? צעק בנצי בקולי קולות, 'המורה משה אמר!'. הם שתקו, שניהם, ורק הצביעו על הקיר שמעל ללוח הכיתה הירוק. כולם סובבו את ראשיהם וראו את השלט הגדול עם הפסוק 'ואהבת לרעך כמוך!'. 'אבל... אבל המורה משה... גמגם בנצי פתאום. 'כן, אבל גם המורה משה מחוייב לצו התורה 'ואהבת לרעך כמוך', הוא לא יכול להגיד לנו משהו שנוגד את דברי הקדוש ברוך הוא', הסבירו אורי ואליאור, ותלמידי הכיתה הרכינו ראשם בבושה. המורה משה פוטר מתפקידו על ניצול סמכותו לרעה, וכפיר הרגיש כמו ביציאת מצרים. אנחנו בוודאי מעריכים את אורי ואליאור, הצמד שהיה בו את הכוח לעמוד מול כיתה שלמה, לא להיכנע לסחף, ולהישאר נאמנים לקולו של הקדוש ברוך הוא המדריך אותם, גם כשהמורה, הסמכות העומדת מולם אומרת אחרת. מי יודע אם בנו היה את הכוח הזה. אבל למיילדות העבריות שפרה ופועה היה גם היה את הכוח הנפלא הזה. פרעה מלך מצרים, האיש שכולם מפחדים מפניו, מצווה על שפרה ופועה להרוג את כל התינוקות הזכרים מבני ישראל. אולם הן, בגבורת נפש מדהימה, עומדות איתן מול הציווי הסמכותי, ואינן עושות את המוטל עליהן. ומדוע? כי הן יראות את האלוקים, הן מבינות שאף סמכות אינה יכולה לשבור את ציווי ה', אף אחד לא יכול לגרום להן לעשות אחרת ממה שהן מאמינות. עמידה איתנה ביראת שמים פנימית עמוקה, זה מה שלמדנו משרה ופועה.

ויאמר מלך מצרים למיילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השניה פועה וגו' אם בן הוא והמיתן אותו (א, טו). מובא באגרא דכלה יודע היה פרעה כי כל זמן שהמיילדות יהיו נקראת בשמותיהן "יוכבד" ו"מרים", לא יוכל כלל לבא אליהם בהצעה כזו, להמית את ילדי ישראל. לפיכך צויה עליהן תחילה לשנות את שמותיהן ל"שפרה ופועה", סבור היה, לכשיהיו נקראות בשמות מצריים ישפיע הדבר על כל הלך רוחן, עד אשר יהיו מסוגלות לרצוח את ילדי ישראל, ורק אז נתן להן את הצו השני: "אם בן הוא והמיתן אותו".

ביאר הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע ויאמר מלך מצרים למיילדות העבריות אשר שם האחת שפרה וכו', ויאמר בילדכן את העבריות וכו' ותיראן המיילדות וכו' ולא עשו וכו' ותחיין וכו', כי יראו וכו' ויעש להם בתים (א, טו). ומה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הם, א. קושיית כל המפרשים ויאמר מלך מצרים וכו' אשר וכו' ואח"כ ויאמר בילדכן וכו', ויאמר ויאמר למה לי, ב. אשר שם האחת שפרה וכו' הוא ייתור לשון ואריכות ולא הו"ל למימר רק ויאמר וכו' למיילדות העבריות שפרה ופועה, ג. ויאמר מלך מצרים שינה מפרעה למלך מצרים, ד' ותיראן וכו' ולא עשו וכו' ותחיין וכו' מאי ולא עשו ומאי ותחיין, ה' ויהי כי יראו וכו' ויעש להם בתים, מהו המדה כנגד מדה: ועפ"י דרכינו הנ"ל יתפרשו הדברים כמין חומר, דהנה מלך מצרים זה דרכו ברצותו שיהיו ישראל סרים למשמעתו, הניח להם שמות בכדי שיהיו נמשכין כל כחות הנפש אחרי שמו שהניח על פי עצת הסט"א, וזהו ויאמר מלך מצרים (אשר זה דרכו כל היום) למיילדות העבריות (מה אמר להן) אשר שם האחת (יְהִיָּה ש' מְהָ) שפרה ושם וכו', ובאמת היה שמותיהן העבריות יוכבד ומרים, וכיון שהניח להם שמות אזי היה בטוח שיתמשכו אחר השם וישמעו לעצתו. ויאמר אח"כ בילדכן וכו', ותיראן המיילדות וכו' ולא עשו וכו' (רק התייחסו בשמותיהם יוכבד ומרים, וזאת שנית) ותחיין וכו', והנה כפי ראות עיני בשר נראה כי דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שמזה נודע יחוס משפחות לדורות עולם כי בניו לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם וכן בניו לדורותיהם ויודעין גם

אחר כמה דורות שזהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפורט והורוויץ ושפיר"א, והנה אמר הכתוב ויהי כי יראו המיילדות וכו' ולא רצו להקרא בשם נוסף שקראן פרעה, הנה ויעש להם (הש"י) בתים, שילם להם שכרם בבתי כהונה ולויה, הנה ניכרים לעולם במשפחותיהם זה כהן וזה לוי, והבן כי נחמד ונעים הוא.

כל הבן הילוד היאורה תשליכהו. ביאר בפאר אהרן "תשליכהו" בגימטריא "אף על מצרים גזר", כמו שחז"ל דרשו שבאותו יום גזר אף על המצרים.

כל הבן הילוד היאורה תשליכהו. שנות חרום כשהייתי נע ונד מארצי ומתגורר בארץ אונגארן הראו לי שם העתקה ממדרש כתב יד, שלכן נקרא יהושע בן נון משום מעשה זו שהי'. בזמן שהיו ישראל במצרים הי' שם איש חסיד גדול וצדיק רק לא הי' לו בנים ואשתו בכתה לפניו שיתפלל להש"י שיתן לה הריון בבן זכר מאתו. הצדיק הזה התפלל בעבורה ונתעברה אבל ראתה היא כי בכל יום ויום הי' מצער עצמו יותר כמקודם, ושאלה אותו מה זה כי נפשך מרה לך ולא רצה לגלות לה. אח"כ נולד לה בן זכר והי' יפה תואר עד למאד. והנה ראתה האשה כי בכל יום מתגבר עליו הצער ובכתה כל כך לפניו עד שהגיד לה את כל מה שבלבו. והגיד לה שהיגידו לו ברוה"ק שכשיגדיל אותו הבן אז יהרוג אותו. אמרה לו אשתו אתה חביב אצלי יותר מעשרה בנים ואיך צריך מהיום עוד לדאוג יותר, כי אני אעשה לי עצה על זה. הלכה ולקחה תיבה והניחה בו את התינוק ונתנה את התיבה והתינוק בתוכה להנילוס. והזמין הקב"ה דג גדול ובלע את התיבה עם התינוק, ואח"כ באו אנשים צודי דגים ותפשו את הדג והוא ומכרו אותו למלך. שמה בפלטרין מצאו בתוכו תיבה ופתחו את התיבה ומצאו בתוכה תינוק יפה עד למאד. השרים לקחו את התינוק משם ונתנו אותו למינקת ונתגדל שם בבית המלך ונעשה אדם גדול בבית המלך. בעת ההוא יצאה גזירה מאת המלך שלא ילמדו עם ילדי עבריים מה שהיו לומדים אתם, והעובר על גזירה זו יתחייב מיתה. אותו הבן נתמנה לשר על גזירה זו. יום אחד מסרו למלך שאותו חסיד לומד עם ילדי עבריים במצפונות, ושלה אוהו השר לקרוחו למלך. ויהי כאשר בא אליו נתמלא רגזו ולקח חרב חדה והפיל את ראשו ל"ע. ואמו האלמנה היתה יפה תואר עד למאד כי כשהיתה ילדתו היתה אז עדיין רכה וצעירה בשנים ויהללו אותה להשר הנ"ל שיש אשה ישראלית שהיא יפ"ת מאד מאד ושלה אחריה. כשבאתה אצלו חשק בה עד למאד ותבע אותה לבעול. אמרה לו האשה "הנה כעת אני בידך רק שמע נא דברי אשר אני אספר לך איזה סיבות היו לי". וספרה לו כל המעשה הנ"ל וזה שניבא אביו בעת לידתו. אז שאל אותה השר אם הי' לה איזה סימן בהתינוק שלה, ואמרה לו סימן אחד שהיה בהתינוק הנ"ל. עי"כ נתוודע להן שהוא בעצמו בנה. וזה החסיד שהרג אותו הי' באמת לא אחר מאביו. ועשה השר תשובה גדולה ונשא אשה מבני ישראל ונולד לו בן וקרא אותו יהושע, והעולם קראו אותו בן נון. והטעם כי לאביו קראו העולם נון על שם הדג. (ע"פ אוצר יד החיים)

יהושע בן נון מובא בספר חבור יפה מהישועה לרבנו נסים בר יעקב (הוצאה ראשונה פירארא שי"ז) הטעם שנקרא יהושע בן נון, והמרגלים קראו אותו ריש קטיעא (עיי סוטה לה.). שאביו של יהושע דר במצרים ואשתו עקרה, והיה הצדיק מתפלל לנכח אשתו ויעחתר לו הי, ויהי כי הרתה היה הצדיק מתענה ובוכה יום ולילה מאין הפוגות, וירע הדבר בעיני אשתו ותאמר לו היה לך לשמוח כי שמע הי את תפלתך ולא ענה אותה, ויהי כדברה אליו יום ויום ותאלצהו בדבריה, ויגד לה את כל לבו, כי הגידו לו משמי מרום כי הבן הזה הנולד לו יתני את ראשו והאמינה לדבריו כי ידעה כי כל דבריו באמונה. ויהי כאשר ילדה והנה הוא בן, ותקח לו אמו תיבה ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשלח אותו בתוך היאור, וימן הי דג גדול לבלוע את התבה. ויהי היום ויעש המלך משתה לכל שריו ועבדיו, וילכוד את הדג שבלע התיבה ויביאהו לפני המלך, וישסעהו והנה נער בוכה, ויתמה המלך וכל שריו, ויאמר המלך להביא אשה להניק את הילד, ויגדל הנער בבית המלך ויפקד אותו להיות סנדטור (תליון, שר הטבחים). ויהי אחר הדברים האלה חטא אותו הצדיק אביו למלך מצרים, ויצו המלך להסנדטור לחתוך את ראשו וליקח את אשתו ובניו ורכושו לעצמו כמשפטם בעת ההיא. ויהי כאשר קרב אל אמו לישאנה, נעשה לה נס אחד ויחרד השר מזה חרדה

גדולה מאד, ויטול את חנייתו להרגה באמרו כי מכשפה היא. ותזכור אמו את דברי אביו הצדיק ז"ל, אף היא תשיב אמרה לו, אין זה כישוף כי אם נס שאירע מפני שאני אמן, וספרה לו כל המאורע, מיד בדל עצמו ממנה, כי גם הוא נזכר שמועתו שנמצא בדג, אפס לא ידע כי היה אביו ועשה תשובה. ולכן קראו אותו בן נון מפני שנמצא בדג ובלשון ארמי נון, וריש קטיעא קראו אותו המרגלים על שם מעשיו הראשונים מה שעשה לאביו עכ"ל. (ע"פ ספר רב פעלים)

ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות (א, טו) כתב באבן עזרא, שאין ספק, שהיו שם יותר מחמש מאות מילדות, אלא שאלו שתיהן היו שרות עליהן, וע"כ קרא לאלו שתיהן, (וכע"ז כתב בפ"י הר"י מווינא ובחזקוני ואוחה"ק), ובספורנו כתב שהם היו המילדות "בעיר" מצרים, והתחיל עמהם, לראות אם זה מהלך טוב, וכשראה שלא הועילה, כבר לא ניסה על השאר.

מדוע עשיתן ותחיינ את הילדים. פי' האור החיים הק' צריך לדעת מה הוא המעשה שעשו, שעליו הוא אומר מדוע עשיתן, ואם שלא המיתו את הילדים זה יקרא שלילת המעשה, והיה צריך לומר מדוע "לא עשיתם", אלא המצריים הגידו לו שהיו המילדות מספקות מים ומזון לבית הנשים חיות, ודבר זה יכולין הגויים השכנים להכיר בדבר כשתכניס המילדת עמה דברי סיפוק, וידעו ג"כ כי הנשים החיות היו בניהם זכרים, לזה אמר פרעה מדוע עשיתן את הדבר הזה, פירוש סיפוק מים ומזון.

ותחיינ את הילדים. ולכאורה למה לא כתיב "הבנים" והא לא גזר על הבנות, אלא האמת שהאוכל סיפקו המילדות גם לבנים וגם לבנות.

ותחיינ את הילדים. חז"ל אומרים אפילו אלו שלא היו יכולים לחיות היו מתפללים עליהם שפרה ופועה ונשאר בחיים, וזה הפירוש ותחיינ את הילדים. וייטב אלקים למילדות וירב העם ויעצמו מאוד. מסביר הדעת זקנים שזה בעצמו היה השכר שלהם, שהמילדות אמרו לפרעה שנסות ישראל לא צריכות אותנו, ואמר פרעה שהן שקרניות, וכשראה שיש ריבוי הולדה כל כך לישראל חזר ואמר שהן אמרו אמת, שאי אפשר שרק שתי נשים יהיו מיילדות לכל ישראל, אם כן בודאי שהם כמו חיות שמיילדות לבד.

אם בן הוא והמיתן אותו (א, טז): כ"ק האדמו"ר רבי ישראל מבלאזוב זצ"ל בצעירותו היה רב בפראנקניק, ובשנת תרפ"ג שלח זקנו הרה"ק בעל צבי לצדיק מבלאזוב ז"ע טלגרם שיבואו אליו לפורים שחל באותה שנה בערב שבת ושבת, אבל האדמו"ר מבלאזוב אמר שרב אינו יכול לעזוב את העיר בפורים, ויבוא אח"כ. היתה לו אז בת בשם חיה בילא, שהיתה כבת י"ג שנים, והיא נסעה לבלאזוב. לביל שבת שלח לה זקנה הצבי לצדיק לשתות מהיין של קידוש, ואחר שבירכה הגפן נפלה ונסתלקה לב"ע ל"ע. ולאחר השבת נסע האדמו"ר רבי ישראל לבלאזוב, וכשירד מרכבת ראה שממתינים לו שם כמה חסידים, והבין שאירע איזה דבר, וספרו לו הבשורה המרה על ההסתלקות של בתו, וישב שם שבעה. אח"כ נכנס אל זקנו הצבי לצדיק והחל לבכות בכי תמרורים למה מגיע לו צרות כאלו וכו', וחשב שזקנו יפייסו ויחזקו אותו ויניח דעתו, אבל זקנו החל לגעור בו ואמר: א העזה, א חוצפה, אברך לומד ש"ס וש"ע וכבר שואל קושיות... ואמר הצבי לצדיק על עצמו: לי היו ארבע עשרה ילדים ורובם מתו בילדותם ונשארו לי רק שלוש [רבי יוסף זצ"ל, הקרן ישועה מריבאטיטש זצ"ל, ובתו מרת אלטשא ע"ה אשת רבי ברכיה טייטלבוים זצ"ל], ואח"כ כאשר נסתלק גם בני רבי יוסלע, היה זה בערב שבת ולא ידעתי איך אוכל לערוך השולחן לביל שבת, אבל אחר כך חשבתי, וכי אני אלך נגד הבוכ"ע... ונענה האדמו"ר רבי ישראל זצ"ל ואמר שח"ו לא נתכוון לשאול קושיות על הבוכ"ע רק מבקש שמעשיו כבר יהיה טוב ולא יבואו עליו עוד צרות. ואמר זקנו הצבי לצדיק, שאם כן, אזי מהיום יהיה טוב. מדרגות של צדיקים... (בצילא דמהימנותא)

ביאר הרה"ק רבי ישראל מרוזין ז"ע ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא (א, טז). מפני מה גזר פרעה על הזכרים, משום שאמרו לו איצטגניניו שעתידי להיוולד מושיען של ישראל (סוטה יב. מובא כאן ברש"י ז"ל) ושם (בדף יא): דרשו חז"ל על פסוק זה: "מאי אבנים? אמר רבי חנן סימן גדול מסר להם, שבשעה שהאשה כורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים. אמר רבינו מרוזין ז"ע: הענין מרמז על שפל המצב באמונה בד' בעיקבתא דמשיחא, כי פרעה אותיות הערף שהוא הס"מ שרו של מצרים, וכשמבחינ בשעה ש"האשה" היינו כנסת ישראל שנקראת אשה, "כורעת לילד, בן המושיע אותם והוא משיח צדקינו שמוכרח ועמד לבוא, "ירכותיה מצטננות כאבנים" פי' התרין סמכי קשוט (שזהו ירכותיה) והן: האמונה בד' והאמונה בהתודה"ק, ומשו"ה נקראת האמונה סמכי קשוט מפני שכל הגוף נשען ועומד עליהם, כמו שאמרו רבותינו ז"ל: "בא חבוקק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחיה" (מכות כד). ובא הס"מ ומצנן או ירכותיה, ואי אמונה מעכב לידת (היינו גילוי) משיח, ואל זה נתכוון פרעה (אותיות הערף): "ואם בן הוא והמיתן אותו" ע"י קרירות בעיני אמונה. וסיים רבינו ז"ע בתנועה של ניגון: "בעיקבתא דמשיחא אז א יוד וועט זיך וועלין דערהאלטין ביי די אמונה, וועט ער זיך דארפין דראפענען ווי מיט נעגעל אויף א אייזערנע וואנט, און ווער ס'וועט זיך דענסמאלט יא האלטען ביי די אמונה, אויף איהם זאגט דער פסוק "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו" (ישעיה ד, ג) וועט ער ווערען אנגערופען קדוש".

וראיתן על האבנים. שואל ה"אור החיים" הקדוש, מה משמעות ראייה זו, "וראיתן על האבנים", די היה לומר "אם בן הוא והמיתן אותו", וכן מה הטעם שגזר רק על הזכרים ולא על הנקבות, הרי אין לחשוד בפרעה שזה משום רחמנות? אלא, מתרץ ה"אור החיים" הקדוש, שפרעה הרשע התחכם כדי שתעלה בידו העצה להרוג את הזכרים, שהרי מי זאת האשה אשר תזמין את עצמה למילדת שתהרוג את בניה, לכן התחכם ואמר למילדות כיצד לנהוג ולהעלים את העובדה שהן הורגות את הזכרים בכדי שלא ירגישו בהן היולדות, והציע שלפני שידעו היולדות את מין הנולד, אם בן הוא אם בת היא, תראינה המילדות על האבנים אם בן הוא, לא ימתינו עד שיצא לעולם אלא מיד ימיתוהו ויאמרו שנוול מת. ומנין להן, למילדות, לדעת את מין הולד טרם הלידה? אמרו חז"ל שסימן מסר להן, בן נולד כשפניו כלפי מטה, בת נולדת כשפניה כלפי מעלה, ולכן אמר "והמיתן", בתוספת וא"ו החיבור, כי ראשית, צוה אותן להבחינ לדעת אם בן הוא קודם שיצא לעולם ויתן קולו, ורק אחר כך "והמיתן אותו" טרם צאתו מבטן אמו. ומה שצויה רק על הזכרים ולא על הנקבות כוונתו היתה שבוזה לא ירגישו הנשים היולדות בדבר, כי יראו שלפעמים ולדותיהם מתקיימים ולכן לא יחשדו במילדות, ולא יבחינו כי הורגות את הזכרים ולא את הנקבות, ויתכן גם שפרעה צוה על המילדות שלא יודיעו את מין הנולד שמת אלא יאמרו שהנולד נולד מת, כך שבאמצעות זאת לא יחשדו במילדות.

מובא בפנינים יקרים, וי"א בשם הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג ז"ע וראיתם על האבנים (א, טז). בבעה"ט מביא ג"פ "וראיתם", "וראיתם את הארץ", "וראיתם אותו", "וראיתם על האבנים". ויש לפרש דאיתא באבות הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה: מאין באת ונגד זה "וראיתם על האבנים", ולאן אתה הולך נגד "וראיתם את הארץ", ולפני מי אתה עתיד ליתן דו"ח ונגד זה "וראיתם אותו", אז נזכה "וראיתם את כבוד ה'" בפר' בשלח לחיי עוה"ב.

ותחיינ את הילדים (א, יז). בתחילת המלחמה העולמית הראשונה שבין רוסיה לגרמניה, למד בישיבתו של החפץ חיים בחור מגרמניה, בשם אפרים לייבוביץ. בלש מסויים שרצה להראות הצלחתו בריגול, התיידד עם תלמידי הישיבה, וכשנודע לו על אזרחותו הגרמנית של אותו בחור, מצא הזדמנות להכניס בכיסו תוכנית של מבצר קובנה. באותו לילה הקיפו אנשי צבא רוסיה את אכסנייתו של התלמיד ומצאו בכיסו את התוכנית... מיד אסרו אותו, וכל מנהלי הישיבה והחפץ חיים בראשם, עמדו תחת חשד של מעורבים באותו עסק ריגול. לתלמיד היה צפוי עונש מוות. החפץ חיים לא התחשב בזה שהתערבותו לטובת הבחור עלול לעורר חשדות רציניים, הוא

התמסר בכל נפשו להצילו. הוא נסע בעצמו לפטרבורג להשפיע על עורך דין ידוע שיקבל עליו לטפל במשפט, כי שום עורך דין לא הסכים להתערב בעסק מסוכן כזה. כשהתקיים המשפט בשנת תרע"ז נגד הבחור, הופיעו בבית המשפט, החפץ חיים וחתנו רבי צבי לוינסון זצ"ל, וכן הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, והעידו שהם בטוחים שהוא חף מפשע. הנאשם נידון לבסוף לעשר שנות עבודת פרך. כששמע הח"ח את פסק הדין, הודה להשי"ת שהצילו מעונש מות, ובאשר לעשר שנות המאסר צחק ואמר: "שוטים שכאלה! וכי יודעים הם השלטונות שיחזיקו מעמד אף עשרה חודשים? וכי הם בטוחים אף בעשרה שבועות? ואמנם לאחר חודשיים, בכ"ב אדר תרע"ז, התחוללה המהפכה ברוסיה ומיגרו את הקיסר מכסאו, והנאשם שוחרר מכלאו.

ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיון את הילדים (א, יז). ולכאורה קשה, הרי זה כפל לשון, דממילא ידעו שאם לא עשו כדבר המלך להמית את הילדים, הם נשארו בחיים? וי"ל, שיוכבד ומרים הצדקניות, התפללו להקב"ה שאפילו אם נגזר ח"ו על מישהו מהנולדים שימות בשעת הלידה, כעת יחיה ולא ימות, שלא יאמרו עליהן שעשו כדבר פרעה והמיתוהו ח"ו, וזהו שאמר הכתוב "ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים" להמית את כל הנולדים, ונוסף לכן "ותחיון את הילדים", הם בתפלתן הק' פעלו חיים לאלו שנגזר עליהם מיתה בשעת לידה.

ותיראן המיילדות את האלוקים (א, יז). תלמידו של ה"חפץ חיים" שנתמנה כרב באחת מהעיריות הקטנות בליטא, פנה לרבו וטען שהוא מעוניין לעזוב את הרבנות, לטענתו העול רב מדי והוא אינו מצליח לתקן את כל הטעו תיקון, המכשלות רבות והוא מפחד שהקולר יהא תלוי בצווארו. החפץ חיים בתגובה פתח חומש, הראה לו את הציווי של פרעה למיילדות, ואת העובדה שהתורה מציינת שהן נותרו במשרתן ולא עשו כדברי פרעה. לכאורה, שאל ה"חפץ חיים", מה להן ולצרה זו? יכלו להתפטר ממשרתן, לחפש להן פרנסה אחרת והיו יוצאות ידי חובתן כלפי שמיא. אלא שמכאן רואים שכאשר יהודי נושא באחריות כלשהי כלפי הציבור, אין הוא יכול להיפטר ממנה כל עוד שאין מי שיחליף אותו בצורה טובה יותר. שכן המיילדות שחששו שאלו שתבאנה תחתינה תיאלצנה לקיים את הגזירה, החליטו למסור עצמן ואפילו למיתה, ובלבד שכל עוד יכולות הן, לא יהיה מצב שתקוים גזירת פרעה...

"ותחיון את הילדים" (א, יז), הם מסרו נפשם הם הביאו לאכול ומסרו נפשם שישארו לחיות ומסופר על אחד מתלמידיו של הגאון הגדול רבי אליהו שווי צוק"ל לא זכה לזרע של קיימא במשך שנים. ויהי היום ונולד לו בן זכר. כיון שהתינוק היה פג, טיפלו בו בחודשי חייו הראשונים בפגייה שבבית החולים. הצוות התמסר לתינוק, ואבי הבן חש כלפיהם הכרת הטוב גדולה. כאשר הגיע יום השחרור ניגש התלמיד לרבי אלי' ושאל כיצד לדעתו עליו להביע בפני הצוות את הכרת הטוב. השאלה לא הייתה מורכבת במיוחד, שכן כל הספק נע בין מכתב תודה, פרחים, ציור קיר או ממתקים. אך שמעו נא כיצד התייחס רבי אלי' לשאלה: "אל תקנה כלום", קבע רבי אלי'. "אבל הם הרי עשו עבור בני המון?" תמה האברך. הסביר לו רבי אלי': "כאשר הסתכנו המיילדות שפרה ופועה וילדו את בני ישראל במצרים, גמל עימם הקב"ה בכך ש'יורב העם ויעצמו מאד'. עצם זה שהמיילדות ראו ברכה בעמלם, שעם ישראל הולך ומתעצם, היה עבורן מתנה יפה. ולכן אני מציע לך, במקום לגמול להם עם פרחים תגיע עם הילד לביה"ח בכל שנה ביום ההולדת שלו".

ואכן מדי שנה נסע האברך עם הילד לביה"ח והראה לצוות כיצד הפג הולך ומתפתח. כעבור שלוש עשרה שנה, לקראת הבר מצוה, הופיע הבחור בביה"ח וחילק הזמנות לצוות. זמן קצר אחר כך הגיע לאביו הביתה מכתב אישי מראש המחלקה. "מזל טוב", נכתב שם, "רצינו שתדעו עד כמה הביקורים שלכם ריגשו אותנו. במשך השנים אנחנו עובדים בסביבה בעלת סיכון גבוה ואף פעם איננו יודעים אם הדברים בסופו של דבר הסתדרו לאחר שהיילוד עוזב את טיפולנו. אין לנו אפילו מידע מועט מה ייצא מכל עמלנו. "אני אישית עדיין לא הייתי בבית החולים כאשר הילד שלכם טופל

כאן, אבל כדאי שתדעו לכם שאנחנו עוסקים בתפקיד קשה, ובדרך כלל נעשים הדברים ללא כל תודה. במשך השנים משמש בנכם עבורנו כדוגמא למה שיכול להתהוות מכל פג. שוב ושוב אנו מזכירים את אותו התינוק, מתוך ידיעה שכל תינוק שאנו מטפלים בו ייתכן שיגדל ויתפתח כמו בנכם. "אנשים רבים שולחים לנו פרחים, בלוניים וממתקים. הפרחים נובלים, הבלונים מתפוצצים, הממתקים נאכלים, אבל שוויה וערכה של המתנה שאתם נתתם לנו – עולה מעבר לכל דמיון".

שובבי"ם. כבר נאמרו בספה"ק שהימים האלו מסוגלים לתקן את עון ה"חטא הידוע" וכבר אמרו שהחטא הידוע אנחנו יודעים שצריכים לתקן, אבל את ה"חטא הלא ידוע" שזה לפעמים בפגיעה בנן אדם לחבירו או זלזול בלימוד ובתפילה על זה גם צריכים לשוב בתשובה.

והנה בימים אלו וודאי שתענית דיבור או רציפות ותעניתים בוודאי שיועיל אבל גם להוסיף לחשוב איך אנחנו יכולים יותר ויותר לחשוב על הזולת איך להיטיב עמם.

ותיראן המיילדות את האלוקים (א, יז). מובא בס' והאיש משה, בכל בוקר, כשפנה רבנו מרן פוסק הדור הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל לביתו לאחר תפלת שחרית, היה עוצר ליד פתח המספרה ומקדם פני בעליה בברכה: "שלום, מר הרברט, בוקר טוב!" "בוקר טוב לך, רבי", היה משיב הספר. זה כבר הפך לדבר שבשגרה, ועם זאת האיר את יומו. ניכר היה שהרב הקשיש מברך מכל הלב, מאחל כל טוב. הלקוחות היהודים נרעשים כל כך כשהוא עוצר ומברך. קמים ממקומם ביראת כבוד, אינם מפסיקים להתפעל ולהדגיש בפניו לאיזה כבוד זכה כשהרב הגדול בעולם, כהגדרתם, עוצר מדי יום ביומו לומר לו שלום! כל יום, חוץ משבת קדש. בשבת עובר הרב, עטוף בטליתו, על פני המספרה הפתוחה ומתעלם כליל מבעליה, העושה שבתו חל רחמנא ליצלן. למחרת השבת שוב עצר, וברך במאור פנים. מלווה תמיה: "מדוע טורח הוא לברכו לשלום בכל יום, מה עוד שהוא מחלל שבת!" "ענהו רבנו: "הקושיא האחת מתרצת בחברתה. המחאה לא תעזר. ברכת השלום, אולי כן... וכעבור זמן עבר רבנו בשבת על פני המספרה, והיא סגורה! שלט הודיע על סגירתה בשבתות ובחגי ישראל! למחרת השבת עצר כדרכו לברך לשלום, והספר אמר: "רבי, המספרה סגורה בשבתות!" "תבורך בני, ראיתי גם ראיתי, השבת היא מקור הברכה!" "היודע הרבי מדוע? בגלל ברכת השלום שלו! בכל השבוע ברך, ובשבת... בשבת התעלם... ואני רוצה ברכה גם בשבת..." "תבורך, בני. השבת עצמה מברכת אותך. שיהיה לך יום טוב..."

ותיראן המיילדות את האלוקים. ותחיון את הילדים (א, יז). אחד מתלמידיו המובהקים של החפץ חיים הוזמן פעם לכהן ברבנות באחת מקהילות ליטא, אך היסס לקבל עליו משרת רב ודיין שמא יכשל בהוראת דין תורה שלא כהלכה. משרבו ההפצרות של בני הקהילה, נסע התלמיד לראדין כדי להתייעץ ברבו. השיב החפץ חיים לתלמידו, בפרשת שמות כתוב שפרעה ציוה על המיילדות להמית כל בן שיוולד לאם עבריה, אך המיילדות יראו את האלוקים והחיו את הילדים, ולכאורה כשראו המיילדות שגזירתו של פרעה היא כה קשה, היו צריכות לפרוש מתפקידן כדי לצאת ידי חובה כלפי שמים. אלא שהמיילדות העבריות, שפרה ופועה, חששו שאם יפרשו מתפקידן תבאנה מילדות אחרות במקומן שעלולות חלילה לקיים גזירת פרעה, ומשום כך לא פרוש מתפקידן והכניסו עצמן בסכנת חיים למען עתידם ושלומם של ילדי ישראל. דרך זו של המיילדות העבריות במצרים ראויה שתנחה גם אותנו במלוי התפקידים המוטלים עלינו.

ותיראן המיילדות את האלקים.. ויטב האלקים את המיילדות וירב העם ויעצמו מאד (א, יז). מובא בספרים הק' ויש לפרש כי הנה לפעמים שח"ו תינוק הנולד מזוג חלש והוא חולה או ח"ו מת בעת לידתו וחששו המיילדות הכשרות שמא יעלילו עליהן המצריים שקיימו גזירת פרעה והרגו את התינוק לכן התפללו לה' שגם אם מסבב כל הסיבות גזר בהשגחתו העליונה שהגיע זמנו למות שלא ימות וכן כולם יהיו בריאים בגופם ובמזגם. וזה"כ

"ותחיינו את הילדים" ע"י תפילתן וזהו "וייטב האלקים את המילדות" במה היטיב להן ע"י "וירב העם" ולא מתו ח"ו וגם "ויעצמו מאד" בגופם.

מובא באזור אליהו ותיראן המילדות את האלקים וגו' ותחיינו את הילדים. ותאמרן המילדות אל פרעה וגו' כי חיות הנה (א, יז-יט). וברש"י ז"ל: "ותחיינו את הילדים - מספקות לחם מים ומזון". ולפי זה כששאלן פרעה: "מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינו את הילדים" - נשאלו על שתיים: על עצם הדבר שאינן ממיתות אותם ועל סיפוק המזון. ויש להבין אם כן, מה השיבו על דבר סיפוק המזון. וי"ל על פי מה ששינוי (קידושין פב.): רבי שמעון בן אלעזר אומר: ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות והן מתפרנסות שלא בצער וכו', אלא שהורעתי מעשי וקיפחתי את פרנסתי, נמצא, שכשביני ישראל הולכין בדרך צדיקים אזי נמשלים הם לחיות השדה שמתפרנסות בלא צער וטרחה כלל. ולפי זה, אכן הספיק תירוץ "כי חיות הנה" - שנמשלו לחיות השדה (כמ"ש רש"י) גם על הספקת המזון באומרון לו, שעל כן אינם צריכים להספקת המזון שלנו, כי הקב"ה מזמין להם פרנסתם קודם, כחיות השדה.

ותיראן המילדות את האלוקים. ותחיינו את הילדים (א, יז). **מובא בדברי תורה - מונקאטש (חלק א' אות לג)** מקובל מאבותינו הקדושים ז"ע כי בזמן רבינו הקדוש הרבי ר' אלימלך ז"ע מליזענסק (בעל נועם אלימלך) שגזרה המלכות גזירה שלא לישא נשים עד שיהיו חפשים כבר מחיל הצבא וגם שיהיו בקיאים בשפת אשכנז, ורבינו הקדוש בעל נועם אלימלך התאמץ בתפלה לבטל הגזירה טרם שיצאה לפועל וראה ברוח קדשו כי מידת הדין תקיפה רחמנא ליצלן ולא יוכל לבטלה והצטער מאוד על זה ויהי באותה לילה שהיה צריכה הגזירה לצאת לפועל בחצות לילה (בראשון לחודש למספרם וכפי חוקם) והה"ק הניח את עצמו לישן על שעות שתיים כדי לקום בחצות כדרכו בקודש וראה שהגזירה תקיפה בשמים ושכב במטתו בצער גדול ובאותו לילה הנה תלמידיו הקדושים ובתוכם רבינו הקדוש מהרמ"מ מרימנוב ז"ע ורבינו הקדוש מלובלין ז"ע וכיוצא המה עשו חוזה בלאט ובסתר קבצו נדבות ונתנו משלהם להשיא בחור ירא ד' עם בתולה עניה וצנועה ובאותו שעה בחצות לילה עשו החופה ומזמוטי חתן וכלה ורקדו לפנייהם וכאשר נייעור רבינו בעל נועם אלימלך בחצות ראה כי אור החסד האיר שנתבטלה הגזירה בשורשה ולא תצא לפועל ולא ידע מי ביטל זאת ושלח את משרתו להודיע לתלמידיו הקדושים (כי ידע שהשתתפו בזה בצערו ובצערן של ישראל) כשראה (ברוח קדשו) שנתבטלה הגזירה ולא מצא אותם השליח באכסניא או בבית המדרש כדרכם בכל לילה רק שהיו סגורים בסוד בבית החתונה בשמחה של מצוה והבין רבינו אלימלך כי המה תלמידיו עשו בחכמה וכיונו השעה על ידי שעשו המצוה הזאת כנגד הגזירה בעת שרצו להוציאה כנזכר ועל ידי זה נתבטלה בשורשה בשעתה ולא יצאה כלל. ולפי זה יש להבין (בפרשת שמות) במילדות העבריות המה הנביאות ויוכבד ומרים שלא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים ככוונתם לבטל הגזירה בשורשה על כן מיד בטלוהו ולא שמעון אליו רק ותחין את הילדים והדברים מבוארים בלשון אור החיים הק' שם וז"ל הודיע הכתוב כי הצדקניות האלו בטלו גזירת מלךסמוך לגזירה והוא אומרם ולא עשו ואימתי כאשר דיבר כמו שתאמר כי בעת שיצאו משם והיו מילדות לעבריות לא עשו וגו' ואדרבא ספקו מזון לאין נכון ובטלו דבריו סמוך לגזירה, ושיעור כאשר דיבר כשיעור כאשר כלה יצחק לברך עכ"ל. הרי רמוז ומבואר ככל הדברים וככל החזיון והמעשה הנזכר.

ותרא את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (א, יט). כאן נתארכה ידה ולקחה את התיבה ונהיה נס, וראיתי בקונטרס אוצר הסיפורים סיפור בתיבה שגם נעשתה נס, וז"ל שמעתי מהרב מהרי"א ז"ל מרגליות (שליט"א) זצ"ל, ששמע ממורו ורבו הרב מבראניב זצ"ל, שסיפר לו דודו הרה"צ הקדוש רבי משה מראזיוודאב זצוק"ל, שהוא היה חתן הרהצה"ק בעל ייטב לב זצוק"ל, ואכל כמה שנים מזונות אצל זקינו הגה"ק בעל ישמח משה ז"ע, והוא קירב אותו מאוד, וכעבור זמן מה אחר החתונה, אמר לו זקינו הקדוש הבעל ישמח משה בזה"ל: משה'לי יקירי, אני רואה שאתה מחפש ומבקר תמיד במטמוני ביתי, והנה אני מרשה לך זאת, כי בכל ביתי

נאמן הוא, רק הזהר מאוד מאוד, כי בארגו של שולחן הקטן הזה, אל תשלח ידך לפתוח ולבקר שם כלל. והוא בעצמו סיפר לכן אחיו הרב מבראניב הנזכר לעיל, שאז נכנס בלבו חשק גדול מאוד לבקר הארגו הזאת ולראות מה יש שמה, והוא התאים איזו זמן אשר זקינו בעל ישמח משה יצא מן הבית על איזו ברית מילה ושמחה, ואז נכנס לחפש פנימה, ופתח הארגו, וראה שמונה שם קמיעות כתובות, ורצה לפתחם ולקרוא אותם, וברגע ההיא בא שליח ודפק על הדלת, ואמר לו הנה זקיןך הבעל ישמח משה קורא לך שתבא תיכף אליו, ויפג לבו מאוד כי הבין הקריאה על מה הוא, ויתחזק מאוד, והלך ובא לפני זקינו באימה וברתת ובושה, וזקינו הקדוש כשראה על פניו הפחד וממש ארכבותיו דא לדא נקשן, ולחש לו זקינו לאזנו, ואמר לו משה'לי יקירי, אל תירא ואל תחת, הנה אני מוחל לך, ולא יהיה לך ח"ו מאומה, ושב עמי עד אבואה אל ביתי ואגלה לך שם הכל. ובבואו עמו לביתו נאווה קודש, אמר לו זקינו הבעל ישמח משה, דע משה'לי יקירי כי תיכף בפתחך הארגו הרגשתי כאן, ומה פשפשת ומה מצאת וראית שם, והוא התחיל לבכות בהודאה ובבקשת מחילה, ואמר, שסוף כל סוף הוא עודנו צעיר לימים, ומעשה נערות הוא עשה שלא שמע לאזהרתו, ושיסלח לו על זה, וענה לו הבעל ישמח משה זקינו: דע משה'לי יקירי כי כבר מחלתי וסלחתי לך, ואל תחוש מאומה, אבל אבקש ממך ומהירך עוד הפעם לטובתך, אשר לארגו הזה לא תשלח ידך לראות שם, כי זהו אינך בשבילך, אפילו לראותם בלבד, כי מי שאינו יודע בטובם, אסור לו אפילו הראיה, ותיכף הלך הגה"ק זקינו הישמח משה והוציא לפניו מהארגו הזה קמיעה אחת, ואמר לו: משה'לי יקירי, ראה והביט, כי זה הקמיעה יש בה חיות וחיות הנה, והוא העמיד אותה הקמיעה על ידו, והקמיעה עלתה וירדה על היד כמה פעמים, ומאז ואילך היה נזהר מאוד שלא יגע יד שם.

ותשלח את אמתה (א, יט). בשם כבוד הרה"ג מוהרש"ב מפרשיסחא זצ"ל שאמר, פירש רש"י, ורבותינו דרשו לשון יד, שנשתרבה אמתה אמות הרבה. ע"ש. וצריך עיון, אם באמת היה מקום רחוק כל כך, איך עלה על דעתה מתחילה לשלוח ידה לשם, ומנא ידעה שיעשה לה נס גדול כזה, אלא יש ללמוד מכאן תועלת גדולה בעבודת ד'. שלא למנוע אדם את עצמו בשום מעשה הישר והטוב. אף שיראה מראש שלא יעלה בידו להגיע עדי תכליתו. דאם באמת יכוון האדם במעשהו בכל לבו ונפשו, אין שום דבר שבעולם עומד לנגדו. וה' ב"ה יעזרוהו על דבר כבוד שמו לברך על "המוגמר". וכמו שאמרו ז"ל, המתחיל במצוה אומרים לו גמור. וכן כאן, היא עשתה את שלה לשלוח ידה, על כל פנים אמה אחת, ונעשה לה נס שנשתרבה אמות הרבה.

מובא בבית אשר בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו (א, יט). הקשו המפרשים שהיה צריך לומר "ילדו" בלי וא"ו, יש לומר שמרומז כאן מה שהביא רש"י מאמר חז"ל שילדו ששה בפעם אחת, וזהו "וילדו" ואו 6 ילדו.

וימררו את חייהם.... את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך (א, יט). **מובא בשם משמואל** מלמד שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים (מד"ר א). וצ"ב מניין למדו חז"ל דבר זה מן המקרא? וי"ל דלשם מה ציינה התורה כי העבודה היתה "בפרך". אם כדי להודיע את כוונתם הרעה של המצרים, הרי כבר נאמר "למען ענותו בסבלותם". גדר "עבודת פרך" הוא, שאין כוונת המעביד לתועלת עצמו, שצריך את הפעולה, אלא התכלית היא להעביד את העבד לשם עבדות, ללא כל צורך ותועלת (עייין רש"י ויקרא כה, מג). כשהאדון צריך את העבודה עצמה, בודאי שלא יחליף מלאכת נשים באנשים, משום שאז לא תצא הפעולה והעבודה כראוי ובזמן קצר. רק כאשר כל כוונתו היא להעביד את העבד, אז לא רק שמעבידו בדבר שאין לו בו כל צורך, אלא מוסיף להתאכזר עליו ומחליף עבודת נשים באנשים, שהרי לא זקוק כלל לעבודה זו. ואכן, כאשר יגזור האדון על העבד לעבוד עבודת נשים, הרי אז תכבד ותקשה העבודה על העבד עד מאוד כי גלוי וידוע לפנינו כי אין כל צורך ותועלת בכל מעשיו, וכל מטרת האדון היא להשפילו. לכן פירש המדרש "בפרך", "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים". אמנם על העינוי והסבל כשלעצמם למדנו כבר מן הכתוב "למען ענותו בסבלותם". אולם ציינה התורה "בפרך" כדי להוסיף ולהשמיענו את

גודל רשעותם ואכזריותם, שבכונה תחילה גילו להם המצרים את רוע מחשבתם, שאינם צריכים את עצם העבודה, וכל המטרה היא עיניו לשם עיניו. ואם כן, הכאב וההשפלה של ישראל גדלו והתעצמו עוד יותר. ואם תאמר כיצד יכלו ישראל לגלות את כוונתם האמיתית של המצרים, וכי מי יודע תעלומות לב. לכן בא המדרש ואומר "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים", שעל ידי כך גילו המצרים את רצונם וכוונתם, שהיה העיניו לשם עיניו, ולא לשום תכלית אחרת.

ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא נכשים המצריות כי חיות הנה (א, יט).
מובא באמרי נועם הקשו המפרשים: מדוע לא השיבו תיכף לפרעה - בעת צוותו להן - שהעבריות אינן צריכות למילדות, ונראה, דלכאורה קשה, הלא מאחר שהמלך קרא למילדות, מסתמא היה ידוע לכל, שהן הנה המילדות הקבועות שנקראות אל כל היולדות, והיאך אם כן אמרו שהעבריות אינן צריכות למילדות ואם תאמר שהתנצלו לפני המלך בדברי שקר, חלילה לומר כן על נשים צדקניות אלו. לכן נראה, כי באמת הן היו המילדות הקבועות רק כאשר נגזרה זו והן יראו את אלקים, ולא עשו כרצון פרעה ומסרו נפשם על זה, אז עשה הקב"ה עמהם פלאות למען לא תהינה נהרגות בדבר המלך, ומני אז והלאה היה: "בטרם תבא אליהן המילדת וילדו, ולא היתה האשמה על המילדות. [וכמו שאמר אדוני אבי הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע: "ויהי כי יראו המילדות ויעש להם בתים" (א, כא) - "בתים" ר"ת ב"טרם תבא מילדת ילדו ודפח"ח]. וזה היה עבור צדקתן של המילדות, ושפיר מובן למה לא השיבו כן מתחילה, כי חלילה להן לומר שקר, רק אח"כ כששאל אותן פרעה "מדוע עשיתן", כבר היה הדבר כן שלא הוצרכו עוד למילדות ותשובתן היתה אז אמת לאמיתן.

כי לא נכשים המצריית העברית כי חיות הנה (א, יט). מובא בדברי ישראל ודקדק באוה"ח מלת נכשים למה ליה עיי"ש, וי"ל בדרך רמז, דידוע מדת היראה היא מכונה בשם אשה כמי"ש אשה יראת ה' היא תתהלל, וידוע יראה החיצונית היינו יראת עולם הזה הוא דאגה ומרה שחורה. לא כן יראת ה' הוא חיות ושמחה כמו שכתוב עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה. זהו "כי לא נכשים המצריית" היינו יראה החיצונית, "העבריות" היינו יראת שמים, "כי חיות הנה" היינו חיות ושמחה.

ותיראנה המיילדות את האלוקים ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים... אל החפץ חיים הגיע אחד מתלמידיו ואמר לו כי אחת הקהילות בליטא הזמינה אותו לכהן כרב קהילה, אולם ירא הוא לקבל על עצמו משרה כה חשובה, מחשש שמא ייכשל ויורה או יפסוק שלא כדיון. בני הקהילה אינם מרפים ממנו, וחוזרים ומבקשים ממנו לקבל את המשרה החשובה. "ודאי שעליך לקבל את המשרה!" - ענה החפץ חיים. וההוכחה לכך, היא מפרשת שמות: פרעה מבקש מהמיילדות העבריות להמית כל בן שיולד, ומעידה התורה שהמיילדות יראו את האלוקים ולא עשו כדברי פרעה.

מדוע המיילדות לא פורשות מתפקידן לאחר שנתבקש מהן כזה תפקיד? אלא, דווקא משום שהן יראות את ה' הן לא עזבו את תפקידן זה, כי חששו שתבואנה מיילדות אחרות, שישמעו בקול פרעה וימיתו את הילדים... כך גם ברבנות, דווקא משום שהנך ירא שמים, ודואג אתה לבני הקהילה שלא ייכשלו בפסק שאינו הגון, עליך לקחת את המשרה לעצמך, כי מי יודע מי יבוא במקומך?...

מובא ביגדיל תורה וייטב אלוקים למילדות (א, כ). מפרש רש"י ומהי הטובה 'ויעש להם בתים'. שואלים הראשונים הלא זה כתוב אחר כך 'ויעש להם בתים', ולא נראה שזוהי ההטבה. במדרש מובא כי הטובה היא שקבל פרעה דבריהם ולא הרגם, ומנחה בלולה מבאר 'ויטב אלקים' שהטיב דבריהם בעיני פרעה. בדעת זקנים מוסיף, כי על ידי 'וירב העם' הוצדקה טענתם, כי חיות הנה. שהרי ודאי שהן לבדן אינן יכולות לילד מספר כה רב, אלא ודאי שהינן בקיאות כמיילדות ואין צריכים לעזרתם. כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זי"ע, אמר שיש להבין כיצד האמין פרעה לתשובה שכזו. הרי יכול היה לברר ולבדוק אם האמת כדבריהם. ויתכן לומר לפי שהמיילדות היו גדולי

עולם מז' נביאות, וחז"ל אמרו 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים' ותגזור אומר ויקם לך'. וכשהן אמרו לפרעה כי חיות הנה, הן קיוו ובקשו שבאמת יהיה כך. ואכן קיים השי"ת דבריהם 'כי בטרם תבא אליהם המילדת וילדו'. לפי זה מובן גם כיצד יכלו שתי מילדות להשתלט על עם כה רב, מליוני איש. אלא שבאמת הסתדרו בלעדיהן, ורק פעמים שהיו צריכים לעזרתן, ולזה הספיקו שתי מילדות. בפרדס יוסף מביא פירוש בדרך צחות כי על ידי 'וירב העם' היו להם הכנסות גדולות, ולכן 'ויעצמו מאד', התעשרו כמו שנאמר 'בכל מאודך' זה ממון. יש שפירשו כי העובדה שהעם רבה, זו עצמה הטובה עבורם, שעל זה הם מסרו את נפשם שבני ישראל יתרבו.

ויאנחו בני ישראל מן העבודה (א, כ). מובא בקדושת אהרן, סאדיגורא, (דף כ"ג,; סוף שנת תרס"ז) אומר אני: דעל ידי תוקף הגלות, בני ישראל אינם יכולים לעבוד את השי"ת כפי הצריך. רק כשאישי ישראל נאנח "מן העבודה" - היינו על קיצורו בעבודת השי"ת, "ויעזקו" - וצועקין להשי"ת על זה, "ותעל שועתם אל ה' מן העבודה" - היינו, הצעקה הזאת מן העבודה, נחשב כמו העבודה עצמה, וכיה"ר, השי"ת יעזור, שיוכלו בני ישראל לקיים התורה מתוך העושר ונחת, אכיה"ר.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א, כ). הגאון רבי פינחס הירשפרונג גאב"ד מונטריאל זי"ע היה מספר על הגה"ל, רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע שבצלו חסה בישיבת חכמי לובלין והעריצו מאד, שעל אף רוב עיסוקו בישיבה, לא זנח את חינוך הבנות והיה מכתת רגליו לכנס תרומות עבור "בית יעקב", ואף היה משנן ואומר: "כל הבן היאורה תשליכוהו" - אין מים אלא תורה, ואת הבנים מלמדים לשחות ולצלול במים אדירים של תורה. אבל אשר לבנות "כל הבת תחיון" - הבנות תעשינה 'חיים' ותלמדנה פולנית וצרפתית בבתי הספר של הגויים. ואינם יודעים שזאת היא גזירתו של פרעה, כי בנות כאלה לא תרצינה להנשא לבנים כאלה, נמצא ח"ו זרעו של אברהם כלה מאליו, לכן אסור להשאיר את הזירה הזאת ריקה וגם כאן חייבים לפעול בה עד כמה שאפשר.

ותיראן המיילדת את האלוקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיון את הילדים (א, יז). עורר הסבא מקלם זצ"ל, כאשר קרא פרעה למיילדות העבריות להמית הבן הילוד, ולא שמעו לו אלא "ותחיון את הילדים", הנה נולד על ידם מושיע ישראל, משה רבינו, והיה לתורה לספר בשבחן כי הצילו את כלל ישראל מלצאת מעבדות לחירות עולם, וגם הצילו כמה נפשות ממות לחיים, ועם כל זה סיפר הכתוב אח"כ "ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים", הרי כי עיקר השבח מה שעשו זאת בשביל יראת אלוקים.

ולכאורה הוא תמוה, שאם נספר על אדם שהציל מדינה מפיקוח נפשות, ויאמר עליו אחד שהוא "ירא שמים", ילעגו עליו, שהרי הציל נפשות רבות ממות לחיי עולם, וזהו שבחו שהוא ירא שמים? אלא גילה לנו המקרא הזה, כי עיקר שבח האדם אינו על המעשים שעושה, אלא על תוצאות המעשה, שאם המעשה הביאו לידי יראת ה' יותר גדולה יש לשבחיו על המעשה, כי תכלית המעשים טובים הוא כדי להשיג על ידם יראת שמים, ולכן אין התורה משבחת את המיילדות אלא על היראת שמים שלהם.

ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים (א, כא). לכאורה מהו המידה כנגד מידה שהיות "ויראו אלוקים" קבלו בשכר בתים, ידוע דשכר מצוה מצוה, על ידי שעשית מצוה נזכה אותך בעוד מצוה, כי בהאי עלמא ליכא שכר מצוה,

בתהלים (כו, יד) כתיב "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'" ובחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה ביאר כוונת הפסוק, דמי שבוטח בה' אין שכר בעולם אשר יוכל הקב"ה לשלם בו שכרו, אלא רק שיעשנו בעל בטחון גדול יותר. וזהו דכתיב "קוה אל ה'" וגו', שכרו יהיה "וקוה אל ה'" היינו שהקב"ה יחזק ויאמץ לבבו, ויהיה בטחוננו עוד יותר גדול ויותר חזק, יעו"ש בדבריו. ונוסיף סיפור שסיפר ר' שלום שבדרון זצ"ל שכאשר אמר זאת מרן הגרי"ז זצ"ל, ישב שם סוחר אחד והתפעל מאד, והיה חוזר ואומר "זייער א גוטער

ווארט... והתפעלותו היתה עצומה. שאלו מרן זצ"ל "נו, ר' פלוני אולי באמת תניח את עסקיך, ועם בטחונך הגדול בהקב"ה תשב ותלמד תורה ובעז"ה תמצא פרנסתך"... וכמובן שלא השיבו הסוחר דבר. התבטא מרן זצ"ל "דאס נישט". וסיפר דכשהיה מרן הגר"ח האב"ד דבריסק, היה בבריסק משולח אחד שהיה נוסע לאסוף כספים והתפרנס מן האחוזים כדרך משולחים. ויהי בסוף החורף, כשהלך לדואר לשלוח לביתו כמה מאות רובל, שכרו מחודשים ארוכים של אסיפת כספים, ראה לפתע כי הכסף איננו. ומיד נסע לבית מרן הגר"ח זצ"ל, התפרץ לחדרו וגעה בבכיה עד שבקושי היה ניתן להרגיעו לספר המעשה. תוך כדי שסיפר את כל השתלשלות העניינים הוסיף כי יודע הוא מי שגנב ממנו הכסף, כי שם בדואר ראה אדם אחד אשר ג"כ הולך לשלוח דבר מה, ונכנס הלה עמו בדברים ואמר לו "ר' יהודי הלא תראה כי מעילך קרוע" ונכנס עמו למשא ומתן למכור לו מלבוש חדש. וכדי לראות את מדתו היה ממשמש בכל הצדדים בהמלבוש שלבש. ובתוך כדי כך ודאי גנב את הכסף. והנה מרן הגר"ח זצ"ל הרגיעו באמרו לו, שישתדל עבורו אצל עשירי העיר לאסוף עבורו את הכסף שאבד. ובקשו שיכנס אליו בעוד שבוע ועד אז הינו תקוה כי יצליח לאסוף עבורו סכום נכבד. לאחר שבוע כשנכנס הנ"ל שוב לבית הגר"ח זצ"ל קבלו מרן הגר"ח בשמחה, ובישר לו כי הצליח למעלה מן המשוער, וכי יש לו עבורו את מלוא הסכום אותו איבד ועוד עם תוספות וכו'. באותה שעה ישבו בבית מרן זצ"ל דיניי הבית דין דבריסק. המשולח בראותו שכבר נאסף הכסף התבייש על שככה התמרמר ובה אודות "כסף" לפני שבוע. ונענה כי מה שהצטער כך ובה אודות מה שקרה לו, לא היה זה רק כיון שאיבד את הכסף אלא היה זה כיון שהצטער על עצמו... על שככה היה שוטה להיכנס בדברים עם אותו אדם שרצה למכור לו המלבוש, ולא הבין מיד שהוא גנב. ענהו הגר"ח זצ"ל "אם כך הם פני הדברים שעל הכסף אינך מתמרמר, ואלא רק על שהתפתית לשוחח עם אותו גנב, ומחשיב אתה את עצמך כשוטה, הנה הכסף נדע מה לעשות בו לדבר אחר שבצדקה, ומה שכבודו דואג שנחשב "לשוטה" הנה אני והבית דין ניתן לך "כתב בית דין" שאתה חכם ולא שוטה"..." המשולח בשמעו זאת, התחיל לצווח "אבער די געלט... אבער די געלט"..." כך המשיך מרן הגר"ח זצ"ל לאותו סוחר שהתפעל מן הוורט על "קוה אל ה'" "אבער די געלט, אבער די מסחר".

והנה נחזור לעניינינו דהנה הם יראו אלוקים נתנו להם "בתים" מרבה נכסים מרבה דאגה, והנה כשיש דאגות מתקרבים לד' ומקוים לטוב ומתחזקים באמונה ואז נופלים הדאגות, וזהו "להם" בגימטריא "בטחון" ויעש להם בתים, כל הבתים ניתן להם להיות שוב מקוים לד'.

מובא במהר"ם שפירא זצ"ל - מלובלין ויעש להם בתים (א, כא). "כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים" (רש"י ממד"ד). על פי דברי חז"ל אלו נבין דברי חז"ל התמוהים במקום אחר (ברכות לג) על הפסוק "ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך" מקשה הגמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא, ומשני, אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא. ולכאורה קשה להבין, למה היה לגבי משה היראה מילתא זוטרתא, ויש לומר בדרך צחות, כיון דמשה רבנו ע"ה היה עניו מאד מכל האדם וחשב עצמו לפחות שבפחותים, וראה הוא כי בשכר היראה שיראו המילדות את האלקים נולד משה, לפיכך חשב כי השכר איננו גדול כל כך, והיראה מילתא זוטרתא היא.

ויהי כי יראו המיילדות את האלקים ויעש להם בתים (א, כא). רש"י: בתי כהונה ולויה שקרויים 'בתים'. הלכח המוסרי עבורנו הוא הלימוד שכאשר יהודי עושה מעשה חסד הקב"ה מחזיר לו ב'מידה כנגד מידה'.

כמו כן, לומדים זאת מהחסד של בת פרעה עם משה וכמובא במדרש רבה: 'מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקדוש ברוך הוא לא קראהו בשם אחר...

וכמו כן מובא במדרש: 'אמר לה הקב"ה: משה לא היה בנך וקראת לו בנך, אף אני, לא את בתי ואני קורא אותך בתי' בת י-ה' שנאמר 'אלה בני בתיה בת פרעה.

ובעניין זה סיפור מדהים, על יהודי שגר בקרית צאנו שבנתניה תכנן לעשות 'מסיבת חנוכה' לכל משפחתו, בליל נר א' של חנוכה בשעה שמונה בערב. והזמין את כל בניו ויוצאי חלציו, ביניהם גם את נכדו הגדול שנישא לפני כמה חודשים, ומתגורר בשכונת 'רמת שלמה' בירושלים.

לקראת חנוכה פנה חמיו של הנכד, ושמו ר' דוד דרוק שליט"א (והוא שסיפר את המעשה) ואמר לו: 'חתני היקר בקשה לי אליך, גיסק (חתני) המתגורר בשכונת 'נווה יעקב' שבירושלים, שוהה עתה בשווייץ, והאמת שכבר היה אמור לחזור, אלא שמכורח הנסיבות הוא נאלץ להתעכב שם, ובבית יושבת בתי עם ארבעת ילדיה. עשה מצוה ותיכנס יחד עם אשתך לשמחם ולהעלות את האור' בליכם בליל ראשון של חנוכה. האברך הצעיר הסכים לקיים את המצווה אבל מאידך התעוררה בעיה, כיצד יספיק גם להגיע למסיבה בבית הסבא בקרית צאנו? כדי לפתור את הבעיה הוא הדליק את נר החנוכה בביתו מיד עם תחילת זמן ההדלקה, משם מיהר עם אשתו לשכונת נווה יעקב, כשבדעתו לשהות שם זמן מה, ולנסוע משם לנתניה בקו 947 בשעה שש ורבע בערב (קו הנוסע מירושלים לחיפה דרך כמה ערים וביניהן גם בנתניה). כשהגיע לבית גיסו החל לרקוד עם הילדים ולשמחם, ואכן הייתה שם 'אורה ושמחה'.

כעבור זמן מה אמרה לו אשתו שעליהם למהר ולצאת כדי שלא להפסיד את האוטובוס לנתניה, אבל הילדים הקטנים הפצירו בהם שלא יעזבו אותם. נכמרו רחמיו עליהם והוא אמר לאשתו: 'אני חושב שבנתניה יוכלו לעבור את המסיבה גם בלעדיו, לעומת זאת כאן זקוקים לנו, מוטב שנישאר כאן. ואכן הם ויתרו ולא נסעו. ומה אירע לבסוף? קו 947 שבו הם היו אמורים לנסוע עבר כידוע תאונה קשה, כאשר הנהג איבד את השליטה על יד לוד, סטה מדרכו ונכנס בחזקה בתחנה שעמדה שם העשויה מבטון, בתאונה נהרגו (ל"ע) ארבעה מהנוסעים ועוד רבים נפצעו רח"ל.

רבי דוד דרוק שליט"א ואשתו ראו עין בעין את גודל ההשגחה אשר הצילה אותם ממוות לחיים בזכות מעשה החסד שעשו. כי כל מה שהאדם עושה לעצמו הוא עושה.

ויעש להם בתים (א, כא). מובא בלב שמחה יש לפרש בדרך צחות, עשה להם בתים כדי למעט את העם, הטיל עליהם את העול של קניית דירות לילדיהם, על ידי דאגות אלו ממילא יתמעטו.

ויהי כי יראו המיילדות את האלקים ויעש להם בתים (א, כא). מובא בניצוצי אורות הנה כתיב (תהלים לד, ה) חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם, הרי כי יראה גורם הצלה, וזהו 'ויהי כי יראו המיילדות ר"ת יוה"ך שהוא שם השמירה שיוצא מתוך ס"ת כי מלאכיו יצוה' לך'. כנודע, רצונו לומר על ידי היראה שלהם חנו מלאכי שמירה סביבותם, ועל ידי זה ניצלו מפרעה.

ויהי כי יראו המיילדות את האלקים ויעש להם בתים (א, כא). פירש רש"י בתי כהונה ולויה שקרויים בתים. מפני מה זכו דווקא לשכר זה. אלא, אמר הגר"ד סולוביצ'יק זצ"ל גזירת פרעה לא היתה אלא על הזכרים, הן כאשר ציוה את המיילדות להרוג על המשבר, והן כאשר ציוה את עמו להשליך ליאור את כל הבן הילוד. נמצא, שלא איימה גזירתו על עצם קיומו של העם היהודי, שכן כל צאצא שהיה נולד לנקבות הנשארות, גם אם היה אביו מצרי או גוי אחר, נחשב כבן ישראל. מאחר ומתייחס אחר אמו שהיא בת ישראל. לעומת זאת, העמידה גזירתו של פרעה בסכנה את שבט הכהנים והלוויים, אשר לא היו קיימים אילו חס וחלילה היתה מתבצעת גזירתו, שכן היות אדם כהן או לוי, הוא דבר שנקבע על פי יחוסו של אביו, ואם אביו אינו כהן או לוי, הרי שגם הוא לא יכול להיות כזה. נמצא כי אותן המיילדות אמנם לא הצילו את עצם מציאותו של העם היהודי, אשר היה שורר גם בלאו הכי, כאמור, אך הצילו את שבטי הכהונה והלויה, וכמתן שכר של מידה כנגד מידה, זכו כי יהיו אמהות לאותם בתי כהונה ולויה, אשר אותם שמרו.

הלימודים משפרה ופועה. נבאר במשל: המורה משה הטיל עליו חרם. 'שאף אחד לא יעיו לדבר איתו', אמר המורה ביום שכפיר נעדר מבית הספר. כבר תקופה ארוכה שהכיתה הבחינה במתח העז שבין כפיר למורה משה, בעצם

כפיר לא עשה למורה דבר, הוא היה תלמיד טוב בכל השיעורים, הוא היה תלמיד ממושמע, ובמקצועות מסוימים אפילו מצטיין, אבל המורה משה לא הסתדר איתו, היה נראה לו שכשכפיר מדבר הוא בעצם לועג לו, היה נדמה לו שכשכפיר מבקש בקשה תמימה הוא חותר תחת סמכותו כמורה. ובכלל, הבעת הפנים של כפיר, הכאיבו זחוחה ומתנשאת הציקה למורה משה והוציאה אותו משלוותו. המורה משה היה אדם מוכשר, אחד הכישורים הבולטים שלו היה כושר הדיבור ויכולת השכנוע שלו. במסדרונות בית הספר התרוצצה השמועה שהמורה משה מסוגל למכור קרח לאסקימואים ונפט לאיראנים, ושהוא יכול לגרום לבן אדם שפוי לחשוב שהוא משוגע. ביום המסוים הזה שבו נעדר כפיר מבית הספר הייתה המשימה של המורה משה לשכנע את תלמידי הכיתה לשתף איתו פעולה נגד כפיר. הוא הסביר להם כמה שכפיר הוא בעצם חצוף. באמצעות משפטים תמימים שכפיר אמר במהלך השיעור ביום הקודם הוכיח המורה משה שהוא עז מצח בצורה יוצאת דופן. ובעזרת שיחזור של אי אלו רגעים של חיכוך בין כפיר לתלמידים אחרים הצליח המורה משה לשכנע את כולם סופית שכפיר הוא בעצם ילד מושחת. 'מוכרחים להחרים אותו!' לחש המורה בקול דרמטי שנשמע היטב בכיתה הדוממת. 'שאף אחד לא יעז לדבר איתו!' הגביה המורה את קולו, 'לא דרישת שלום ולא עזרה בשיעורי הבית, כלום. כאילו היה עציץ. קיר. רק כך נצליח לחנך אותו.' הכיתה הייתה בשקט מוחלט, תלמידים הנהנו בראשם, והתחילו להפנים את דבריו של המורה. 'למי שיש דרכים נוספות לחנך אותו, את הכפיר הזה, הרי זה משובח!', הוסיף המורה משה וסיים את השיעור, בטוח שמלאכתו תעשה בידי אחרים. חייו של כפיר, שחזר לבית הספר למחרת היום, הפכו לגיהנום. התלמידים התחרו ביניהם מי יצליח 'לחנך' את כפיר יותר טוב, הרי המורה משה אישר להם לחנך אותו. הם החרימו אותו בדיבורים אך לא נמנעו ממעשים. כל צעד שלו הפך מקור ללעג, בכל פעם שנכנס לכיתה היה עליו לחפש את כיסאו שוב ושוב, ובדרך כלל הוא היה דביק, מלוכלך ומעוטר בכינויי גנאי, חפציו היו נעלמים, לבגדיו הוצמדו בחשאי מדבקות ססיפרו לו מה חושבים עליו התלמידים. הוא היה אומלל. בהפסקה בשעה שכולם התגודדו סביב כפיר, הבחין פתאום בנצי, מלך הכיתה, שיש שני תלמידים שיושבים בצד, הם לא משתתפים בהפגנת הפרצופים הסוערת סביב שולחנו של כפיר. הוא נזכר פתאום, שבמשך כל השבוע החולף מאז דבריו של המורה משה, נמנעו אורי ואליאור מכל פעולה נגד כפיר, היה נדמה לו שאתמול אחרי בית הספר הוא ראה אותם אפילו מעבירים מחברת לכפיר. 'היי! למה אתם מתבדלים? צעק בנצי בקולי קולות, 'המורה משה אמר!'. הם שתקו, שניהם, ורק הצביעו על הקיר שמעל ללוח הכיתה הירוק. כולם סובבו את ראשיהם וראו את השלט הגדול עם הפסוק 'ואהבת לרעך כמוך!'. 'אבל... אבל המורה משה... גמגם בנצי פתאום. 'כן, אבל גם המורה משה מחוייב לצו התורה 'ואהבת לרעך כמוך', הוא לא יכול להגיד לנו משהו שנוגד את דברי הקדוש ברוך הוא', הסבירו אור ואליאור, ותלמידי הכיתה הרכינו ראשם בבושה. המורה משה פוטר מתפקידו על ניצול סמכותו לרעה, וכפיר הרגיש כמו ביציאת מצרים. אנחנו בוודאי מעריכים את אור ואליאור, הצמד שהיה בו את הכוח לעמוד מול כיתה שלמה, לא להיכנע לסחף, ולהישאר נאמנים לקולו של הקדוש ברוך הוא המדריך אותם, גם כשהמורה, הסמכות העומדת מולם אומרת אחרת. מי יודע אם בנו היה את הכוח הזה. אבל למיילדות העבריות שפרה ופועה היה גם היה את הכוח הנפלא הזה. פרעה מלך מצרים, האיש שכולם מפחדים מפניו, מצווה על שפרה ופועה להרוג את כל התינוקות הזכרים מבני ישראל. אולם הן, בגבורת נפש מדהימה, עומדות איתן מול הצייווי הסמכותי, ואינן עושות את המוטל עליהן. ומדוע? כי הן יראות את האלוקים, הן מבינות שאף סמכות אינה יכולה לשבור את ציווי ה', אף אחד לא יכול לגרום להן לעשות אחרת ממה שהן מאמינות. עמידה איתנה ביראת שמים פנימית עמוקה, זה מה שלמדנו משפרה ופועה.

"ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים" (א, כא). פרשו חז"ל שהקב"ה עשה להם בתי כהונה, בתי לוייה ובתי מלכות. וצריך ביאור, מדוע הכתוב מעלה על נס את יראת המיילדות את האלוקים כסיבה לעשיית הבתים ולא מבאר שהדבר נובע מכך שהצילו את הילדים? נבאר את

הדברים בעזרת פסוק שביאר החפץ חיים. "ולבני ברזלי הגלעדי תעשה חסד והיו באוכלי שולחןך כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיך". מהי הקירבה שקרבו אליו? שהביאו לו לחם ומים כשברח מפני אבשלום. תמה החפץ חיים, וכי אם דוד היה מצוה לשלמה לתת לבני ברזלי מתנות מכובדות לא היה די? והרי הם העניקו לו ועליו להעניק להם, ומדוע עליו לקרב אותם עד כדי כך שיהיה מאוכלי שולחנו? התשובה נמצאת בדיוק לשון הכתוב. בפסוק נאמר: כי קרבו אלי בברחי וגו', ולכאורה היה לו לומר כי קרבו אותי אליהם, שהרי הוא הנרדף והם המגינים? אלא מבאר החפץ חיים, שלו אכן היו בני ברזלי חשים שהם מקרבים את המלך אלהים אכן היה מגיע להם מתנות ותו לא. אולם היות וחשו שהם המתקרבים למלך והם עבדיו, לכן מגיע להם שיהיו מאוכלי שולחןך! הם חשו שזכות היא להם לעזור למלך, ולא כנותני צדקה למסכן. על הכרה כה עמוקה בגדלות המלכות אין די במתנות, אלא שיהיו מאוכלי שולחן המלכות! כעת נבין את שכר המיילדות. על מעשה טוב של הצלת הילדים מגיע למיילדות ללא כל ספק שכר. אולם זה בשכר ארצי כאן בעולם הזה, שכר זמני וחולף. אולם על יראת ה' שהייתה למיילדות על יראת האלוקים שהייתה בהן- יותר ממלכות הארץ, על זה מגיע שכר של להיות סמוך על שולחן המלך, להיות מעובדי בית המקדש, כך הוא השכר של עבד הירא את האלוקים. המסקנה הנלמדת מפרשיה זו הינה מרחיקת לכת. שני בני אדם עושים חסד עם זולתם. אחד יקבל שכר- נצחי עצום, וחבירו שכר ארצי זמני וחולף. במה הדבר תלוי? הראשון עשה זאת לשם שמים. חבירו עשה זאת מתוך שהוא אדם הומאני ואכפתי.

מדוע ההבדל כה עצום? הביאור הוא שהכל הולך אחר המחשבה. אותו אדם שנתן צדקה לפני מתוך רחמנות עליו ומתוך שהוא אדם אכפתי, עשה זאת להנאתו. הוא טובל כשהוא רואה אדם אחר מתייסר, וכדי להשקיט את המצפון הוא נותן. מה לך איפוא כי תצפה לשכר גבוה ונצחי? לעומתו האדם השני נאבק בתוך תוכו, הוא לא מעוניין לתת, הוא אוהב את כספו, אך ציווי של הקב"ה חזק עליו, והוא מתגבר על יצרו ונותן. לכן מגיע להיות מאכלי שולחנו של המלך! הוא הקריב למען המלך. הוא הכיר והעריך את גדלות המלך!

מסופר על החפץ חיים שפעם אחת נסע עם חתנו בעגלה, ובסיום שילם החתן לעגלון. לאחר מכן שאל הרב את החתן: "איזה כונה כיוונת כששילמת?" השיבו החתן: "לפרוע את החוב". השיבו: "חבל! יכולת לזכות למצוה עצומה של ביומיו תתן שכרו, ושל פריעת בעל חוב מצוה, ושל לא תעשוק שכר שכיר, ושל חסד עם חברו!

מספר הר"ש שבדרון שפגשו אחד מגדולי ישראל לוקח את בנו לרופא ואמר לו: הבהמה הגדולה לוקחת את הבהמה הקטנה לרופא... יש לך לכוין על חסד, ממילא הנך מקיים מצווה.

יהודי בא לפני הרבי מליסקא, בעל "אך פרי תבואה" זצ"ל, והביא תשורה: זוג פמוטי נחושת ממורקים עד ברק, שהתקבלו בתודה ובברכה לכבוד שבת המלכה. הציב הרבי את הפמוטים בבית המדרש הצמוד לביתו, והאירו באור יקריות. היה שם עשיר אחד, שראה ושם אל לבו. כעבור שבוע הופיע, ובידו צמד פמוטי זהב יקרים עד מאוד! "פסוק הוא בהפטרות כי תבוא: תחת הנחושת אביא זהב!" צהלו פני העשיר. אמר לו הרבי: "עד שאתה מצטט מן ההפטרות, בוא ונלמד פסוק מן הפרשה, בהבאת ביכורים נאמר: "ולקח הכהן הטנא מידך". ובמשנה שנינו כי העשירים היו מביאים ביכוריהם בטסים של כסף וזהב והכהנים החזירו להם, אך העניים הביאו בסלי נצרים והכהנים נטלו את הסלים עם הפירות. ובגמרא קראו על כך את הפתגם: "בטר עניא אזלא עניותא", לאמר: העניות כרוכה בעיקבותיו של העני. מביא הוא ביכוריו בסל עלוב, וגם הסל נלקח ממנו... ויש להבין: מדוע, באמת, הרי סל הנצרים הקלוע חשוב לעני לא פחות משחשוב טס הכסף לעשיר, ומדוע לא יחזור לו!" מצחו של העשיר נחרש קמטים. אכן, שאלה קשה! המשך הרבי ואמר: הסכת ושמע. יושבת לה אישה עניה בביקתה הדלה, ולפתע נכנס בעלה בשמחה: "מזל טוב! שני עצי זית לנו, והנה הנצו ביכורים! הודו לה, גם זיתים למאכל יהיו, גם מעט שמן למאור ולסיכה, ולטבול בו את הפת. ישתבח הבורא, אשרינו שיכולים אנו להודות לו בהבאת ביכורים!" אבל מיד הופכת השמחה לתוגה: במה יביאו את הביכורים, ואין להם כלי שלם! מיד אומרת האישה: "בעלי, אל תדאג! רד לנחל וקטוף שרביטי ערבה, ואני

אקלע סל נצרים נאה!" יושבת היא וקולעת את הסל ופיה מלא שיר ושבחה לבורא עולם. מניח בו הבעל את קומץ הזיתים ומעטר את הסל במעט פירות כאשר תמצא ידו, עולה ציון ברינה ובהתרגשות רבה מגיש את הסל למשרתי השם בבית מקדשו – כמה גדולה השמחה במרום, איזו עת חדווה ושעת רצון! והכל מתקבל במאור פנים, הביכורים והסל כאחד.

בהר מולו יושב עשיר באחוזתו רחבת הידיים, מעיין בתסבוכת חשבונות המשק. לפתע נכנס הסוכן: "העצים מלבליים, הניבו ביכורים! יש להעלותם לירושלים!" "שוב!" רוטן העשיר, "הרי רק עכשיו הבאתי מעשר ותרומה, מעשר שני ומעשר בהמה! אין לזה סוף... נו, מילא, אם מוכרחים אין מה לעשות. אבל, אתה יודע מה! בפעם הקודמת שהבאתי ביכורים ראיתי את עימנאל מתהדר בטס של כסף-האפס הזה, הכלום הזה, חושב שהוא משהו, רוצה לנקר עיניים! אני אעמיד אותו במקום, אראה לכולם מי הוא מי! תברר בחשאי מתי הוא מתכוון לעלות לירושלים, ותכין לי טס של זהב – עם כן גבוה! אם כבר, שיראו כולם!"... וכך, יחדיו, באים להיכל השם, העני בקלת הנצרים והעשיר בטס הזהב הנוצץ. נוטל הכהן את הביכורים עם הסל, קודש להשם. נוטל גם את הביכורים של העשיר. מצוה היא, אין ברירה. אבל את הטס הוא מחזיר. מקומו לא יכירנו בבית המקדש, ואף לכהן אין חפץ בו... והרבי נטל את פמוטי הזהב, והניחם בחיקו של העשיר...

ויעש להם בתים (א, כא). בתי כהונה ובתי לוויה ומלכות. (רש"י) מבארים בשם הרב מבריסק זצ"ל שהיה כאן מידה כנגד מידה, כלומר מכיון שהגזרה היתה רק על הזכרים, עדין היה יכול להיות המשך לכלל ישראל, ע"י שבת ישראל תתחתן עם גר, אך ייחוס של כהונה ולוויה ומלכות הוא דוקא מן האב, וזה לא היה יכול להתקיים אלמלא קיימו את הזכרים, ולכן זכו לבתי כהונה ולוויה.

ובתורת מנחם מובא שהמייילדות העבריות – שפרה ופועה (יוכבד ומרים) סיכנו את עצמן ועשו מעשה גדול, ולא הרגו את הבנים כציווי פרעה, ועל כך הקב"ה נתן להן שכר – "ויעש להן בתים", רש"י מפרש-בתי כהונה לוויה ומלכות (בניה של יוכבד הם-אהרן הכהן ומשה – שהיה לוי, ומלכות-דוד המלך מבני בניה של מרים).

נשאלת השאלה איזו מידה כנגד מידה יש כאן? מה הקשר בין המעשה לשכר?

על מנת לענות על כך נבאר שאלה נוספת- מדוע על פי היהדות הנוולד לאמא יהודייה הוא יהודי (אפילו כשהאב אינו יהודי), ואילו הייחוס, כלומר כהן, לוי, או ישראל נקבע על פי האבא? הביאור לכך-עבודת ה' של האיש היא לימוד תורה וקיום מצוות-עבודתו היא עבודה גלויה, כלומר ניכר כלפי חוץ שהאיש קשור לה' ועובד אותו, ואילו הקשר של האישה עם הקב"ה הוא קשר יותר פנימי ופחות גלוי, כיוון שהאישה פטורה מקיום מצוות (שהזמן גרמן) ופטורה מתלמוד תורה, כיוון שהיא עסוקה יותר בחינוך הילדים ובצרכי הבית.

להיות יהודי, תלוי בזה שהוא-חלק אלוך ממעל ממש, כלומר שיש בתוכו - נשמה, הנשמה היא לא גלויה כלפי חוץ אלא היא פנימית (לגוף), כך הקשר של האישה עם הקב"ה – הוא קשר פנימי ולא גלוי, ולכן היהדות נקבעת על פי האמא.

בקשר של האיש עם הקב"ה יש חלוקה, כיוון שיש דרגות שונות של קדושה – הקשר של האיש עם הקב"ה תלוי בלימוד התורה וקיום המצוות שלו (יש אחד שלומד ומקיים מצוות יותר ויש פחות), כך גם בייחוס בעם ישראל יש חלוקה כיוון שיש דרגות שונות בגילוי הקדושה – כהנים לויים וישראלים. ולכן הייחוס נקבע על פי האבא.

לפיכך נחזור לשאלתנו- מדוע הקב"ה נתן כשכר ליוכבד ומרים דווקא את עניין הייחוס בעם ישראל? התשובה לכך: פרעה גזר רק על הזכרים. אם חלילה גזירתו הייתה מתקיימת היו נשארות בעם ישראל רק הנקבות שהיו מתחתנות עם מצרים או גויים אחרים.

זהו לא היה סופו של עם ישראל כי היהדות של הוולד נקבעת לפי האם ולא ע"פ האב. אבל הייחוס הולך אחר האב, כך שאדם שאביו משבט יהודה גם הוא יהיה כזה, לא משנה מאיזה שבט באה אימו. יוצא מכאן שאם גזירת פרעה הייתה צולחת היה עם ישראל מאבד את ייחוסו. ועל הצלת הייחוס

של עם ישראל, גמל הקב"ה מידה כנגד מידה למייילדות ונתן להם ייחוס מכובד לבתי כהונה לוויה ומלכות.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. היה פעם מלך, שמינה שני חברי ילדות שלו להיות שרים בממלכתו, המלך מאוד אהב את חבריו והפקיד בידם הרבה מסודות הממלכה, פעם כשהמלך היה באחת ממסעותיו, מעלו שני החברים ופגעו באימון הרב שהמלך נתן בהם, למלך לא היתה ברירה אלא להעניש אותם באופן חמור. היה לו קשה לעשות זאת, בכל זאת חברי ילדות ואנשי סוד וותיקים, אבל הוא היה חייב. קרא המלך לאחד מהם ואמר לו "אין לי ברירה אני מוכרח להעניש אותך באופן חמור, אגרש אותך לצמיתות מהמדינה. אך כיון שאני אוהב אותך, אתן לך סכום כסף גדול ממנו תוכל לחיות עד סוף ימך מחוץ לגבולות המדינה".

אחר כך קרא לשר השני ואמר לו דבר הפוך "אינני מסוגל להיפרד ממך אפילו לרגע אחד, אך מצד שני אני מוכרח להעניש אותך. לכן העונש יהיה, שיפסיקו לשלם לך משכורת קבועה, וכל תחילת חודש תצטרך לבוא אלי ולבקש קצת כסף כדי לשרוד את החודש".

כשיצאו שני השרים, התחיל ביניהם וויכוח את מי המלך אוהב יותר: הראשון אמר, אותי הוא אוהב יותר. והראיה, שהוא סידר אותי עם כסף לכל חיי.

השיב לו השני "טיפש. אותך הוא לא רוצה לראות יותר ולכן נתן לך את האפשרות להסתדר לבד. ממני הוא לא מסוגל להיפרד ולכן הוא מכריח אותי לבקר אצלו כל חודש מחדש".

בפרשת שמות אנחנו קוראים על הגזירה של פרעה "כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו" אבל מבט על כל הפרשה יראה לנו שלמעשה חלק גדול מההתרחשויות מתקשר ליאור, כשמשה נולד שמים אותו ביאור כדי להגן עליו. כשמשה רוצה לפגוש את פרעה הוא הולך ליאור לפגוש אותו שם, וכשהקב"ה נותן מביא את המכות על מצרים, המכה הראשונה היא על מימי היאור, מה כל כך מיוחד ביאור שמעמיד אותו במרכז העניינים כל הזמן?

מוסבר על כך בתורת החסידות, שההבדל בין ארץ ישראל למצרים, הוא בכך שבמצרים הנילוס משקה את השדות וממלא את הנחלים וכך המצרים לא רואים את יד השם ובטוחים בכך שהטבע הוא זה שמזיח אותם, לעומת זאת בארץ ישראל "למטר השמיים תשתה מים" יהודי כל הזמן צריך להתפלל לגשם וכך הוא רואה את יד השם בכל רגע ורגע.

וכאן בדיוק המלחמה בין פרעה למשה פרעה רוצה להשליך את כל הילדים ליאור, גם מבחינה רוחנית הוא רוצה לגרום לעם ישראל להאמין בכוחות הטבע, כשמשה נולד מראים לפרעה שגם הטבע שלו, היאור עצמו יכול להציל את מושיעם של ישראל, אם רק השם רוצה. ולכן המכה הראשונה היא על היאור כדי שפרעה יבין שאצבע אלוקים היא זו שמנהלת את העולם.

כל הבן הילוד היארה תשליכוהו (א, כב). משה רבנו נולד בצל גזרה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", שכל מטרתה הייתה למנוע את גאולת ישראל על ידי הטבעת מושיעם.

אמו של משה הצפינה אותו עד כמה שרק היה בידיה, וכשהייתה משוכנעת כי "לא יכלה עוד הצפינו" עשתה עבורו "תבת גמא ותחמורה בחמר ובזפת ותשם בסוף על שפת היאור".

ונשאלת השאלה: מדוע הייתה צריכה אמו לצפות את התבה, ואולי שמא לא ימצא אותו איש? והוא, חס וחלילה, ימות מרעב בתבה, אם לא יטבע?

ויתרה מזאת, אולי ימצא אותו מצרי אכזרי ויהרוג אותו?

התשובה לכך היא כי אסור לו לאדם להתיימשך מראש ולהרים ידיים, אלא תמיד בכל עת ובכל מצב, כפי שאמרו חז"ל "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם", צריך הוא לעשות את כל מה שניתן לו לעשות ולהתפלל לרחמי שמים ולסיעתא דשמיא.

ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א, כב). וכתב רש"י, אף עליהם גזר. יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד מושיען, ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל, ורואין אנו שסופו

ללקות במים, לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה. עורר מרן הסטייפלער זצ"ל, לנהג כל גזירת פרעה היתה כדי להיפטר מהמושע של ישראל, ולבסוף היה שבת פרעה עצמו הצילתו ופרעה עצמו גידלו בביתו, ואותה גזרה שגזר היאורה תשליכוהו, היא היא היתה הסבה שע"י זה מצאתהו בת פרעה ותיארהו לביתה ותגדלהו כבן.

וזה בא ללמדנו שכל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו להזיז אפילו זיו כל שהוא ממה שנגזר בשמים, ולא עוד אלא שאותן פעולות שעושה כביכול למען השגת רצונו, בסוף הן עצמן סיבה שיהיה כמו שנגזר עליו באמת.

ומה שהאדם בתחבולותיו ובהשתדלותו מצליח כמה פעמים לפעול כרצונו, זה יבא בדבר שכבר נגזר משמים שיהיה כן שגם לולי השתדלותו היה נגמר הדבר לטובתו בצורה זו או כיוצא בה. ויש שלא נגזר עליו דבר זה ומניחים אותו להצליח, רק שלעומתו יפסיד כמות הנאה זו ממש במקום אחר ממה שהיה ראוי לו, כי לא יועיל לו שום השתדלות לשנות משהו מכפי מה שנגזר עליו, וכדברי חז"ל שאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימה.

ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א), (כב) מובא בתורת התמרים (עמ' קמה) שפעם אחת בא אחד גדול מגדולי ליטא וטען לפני רבי יואל מסאטמאר זי"ע [שידע דעת רבינו כי האיש צריך להביא פרנסה לבני ביתו בדרך האמת והאמונה, ושיהיה קובע עתים לתורה בבוקר ובערב, והאשה תשב בביתה לחנך את ילדי בדרך התורה והיראה] כי באמת הדרך הישר הוא שהאשה צריכה לעבוד להביא פרנסה לכל המשפחה, והאיש צריך לישב וללמוד כל היום כולו. והוסיף ואמר כי יש לו ראי' מן התורה שכך צריך להיות, דהא כתיב 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' והיינו הבן האיש צריך להשליך את כל כוחותיו בתוך הים של תורה 'וכל הבת תחיון' והאשה היא צריכה לילך לעבוד כדי להחיות את משפחתה ואת בעלה.

ורבינו כשמוע את דבריו השיב לו מינייה וביה: אמת, אבל אתה יודע מי אמר כך? - כך טען פרעה הרשע".

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א), (כב). משה רבנו נולד בצל הגזרה הנוראה שמתרחה הייתה למנוע את גאולת ישראל על ידי הטבעת מושיעם. אמו של משה הצפינה אותו עד כמה שרק היה בידיה, וכשהייתה משוכנעת כי "לא יכלה עוד הצפינו" עשתה עבורו "תבת גמא ותחמרה בחמור ובזפת ותשם בסוף על שפת היאור". נשאלת השאלה: מדוע הייתה צריכה אמו לצפות את התבה, ואולי שמא לא ימצא אותו איש? והוא, חס וחלילה, ימות מרעב בתיבה, אם לא יטבע? ויתרה מזאת, אולי ימצא אותו מצרי אכזרי ויהרוג אותו? התשובה לכך היא כי אסור לו לאדם להתייאש מראש ולהרים ידיים, אלא תמיד בכל עת ובכל מצב, כפי שאמרו חז"ל "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם", צריך הוא לעשות את כל מה שניתן לו לעשות ולהתפלל לרחמי שמים ולסייעתא דשמיא.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א), (כב). יש להבין למה צוה דוקא שיטביעו אותם ולא שיהרגום במיתות אחרות. אמר הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע כד"כ לעיל אם בן הוא והמיתן אותו וגו' ונראה דהנה איתא בסנהדרין דף ס"ז דפעם קנה אחד חמור במצרים והביאו לביתו, וכשהלך להשקות את החמור מים, נהפך החמור לדף של עץ, כי באמת היה דף אלא שהמצרי עשאו לחמור ע"י כישוף, ויען שאין הכישוף שולט במים, לכן כשנגע במים נחלף הכישוף והדף חזרה לקדמותו. ומטעם זה צוה פרעה להשליכם ליאור, כי באם יחליף מצרי איזה חפץ לילד ויתן זאת ליד השוטרים כדי להציל את בנו האמיתי, או בבואם להמייס יחזור לקדמותו ויראו כי רימה אותם, ויחזרו לביתו לקחת את הבן האמיתי.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א), (כב). הרה"ק ר' בערל מראדושיץ זצ"ל סיפר, כי בצעירותו אחר נישואיו החל להתעסק במסחר, והלך מכפר לכפר עם מרכולותו, ומזה התפרנס. פעם בהליכתו למסחרו התיישב בדעתו, האם זוהי תכלית ביאתו לעולם, לבלות את ימיו במשא ומתן, ולא לחשוב מאומה על עיקר מטרתו בעולם, ועלה ברעיונו הפסוק 'כל

הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון', הכוונה שכל זכר הילוד יעסוק בתורה שנמשלה למים, ואם תאמר מה נאכל, לזה אמר הכתוב 'וכל הבת תחיון', שאשתו תעסוק במשא ומתן והיא תפרנס את בני ביתם, ואכן אשתו הצדקנית קבלה באהבה את עצתו 'ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה'.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א), (כב). הנה, ידוע לכולנו מה שאמרו חז"ל שפרעה עשה את צרכיו ביאור, וכמובן לא האמין שהיאור אלוה. פרעה ראה את עצמו בחלום שהוא עומד על היאור, כמו שנאמר "ופרעה חולם והנה עומד על היאור" לעומת יעקב אבינו שבחלומו הוא רואה את עצמו תחת השכינה, כמו שנאמר "והנה הי נצב עליו". והנה, אם פרעה לא מאמין ביאור, אז למה הוא צריך את היאור? התשובה היא, כדי לזרוק לשם את ילדי היהודים. בספר "גאון וחסיד" מספר רבי זלמן לייב אסטולין מעשה נחמד בענין זה. הצאר ניקולאי הראשון צורר היהודים, היה ניגש פעמים רבות לחיילים ובודק דרכם את הלך הרוחות, כמסופר רבות אודותיו בענין זה. פעם רצה לבדוק אם אכן יש חילוק בין חייל גוי ליהודי. ניגש לגוי, הוציא מכיסו צורת שתי וערב, וצויה עליו לבזותו באופן מסוים. הגוי תמה: הרי אנו מאמינים בזה וכיצד אוכל לבזותו? רעם עליו הצאר בקולו: אם לא תקשיב לפקודתי, אצווה להצליף בך! נבהל הגוי ובצע את רצון הצאר. "טיפש!" אמר לו הצאר ועזבו לנפשו. אחר כך ניגש לחייל יהודי: "משה, קח ונשק את זה" אמר לו הצאר בהושיטו את השתי וערב, אך היהודי סירב. איים עליו הצאר, והיהודי בשלו, יכול אתה לעשות בגופי כל מה שתרצה, אך זאת לא אנשק. על פי פקודת הצאר הפשיטוהו החיילים והצליפו באחוריו בכל כוחותיהם, והוא בשלו, עד שהפסיקם הצאר. כשהוא שותת דם, קם היהודי, ניגש אל הצאר ושאל אותו: אוכל לומר בפניך איזה דבר? בבקשה, ענה הצאר ליהודי האמיץ. אמר לו היהודי: החילוק בינינו שאני אוהב את הי בכל ליבי ובכל נפשי, והוא חשוב אצלי כל כך עד שמוכן אני למסור עבורו את נפשי כפי שהוכחתי לך: אמנם אצלכם, האיללים שלכם חשובים כמו האחוריים שלי (כוונתו שרק כשעל ידו יתאפשר להצליף באחורי יהודי נזכר אתה בו ומשתמש בו כגורם מספק וחשוב לבצע את זממן. הרי שחשיבותו, אף אצל הצאר, כחשיבות האחוריים של היהודי).

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א), (כב). מובא בס' והגדת פרעה גזר להשליך התינוקות ליאור עמד עמרם גדול הדור ואמר: "לשווא אנו עמלים", עמד וגרש את אשתו. עמדו כולם וגרשו את נשותיהם. אמרה לו בתו: "אבא, גזרתך קשה יותר משל פרעה. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה גזרת לעולם הזה ולעולם הבא. פרעה הרשע ספק מתקימת גזרתו ספק אינה מתקימת, אתה צדיק ודאי שגזרתך מתקימת, שנאמר: "תגזר אמר ויקם לך" (איוב כב, כח). עמד והחזיר את אשתו. עמדו כלן והחזירו את נשותיהם (סוטה יב, ע"א). בת כמה היתה מרים, בת חמש (סדר עולם, פרק ג). ועמרם גדול הדור היה בן מאה וארבע עשרה (רשב"ם בבא בתרא קכא, ע"ב). ולבטח חשב על כל הצדדים, וכל ישראל עשו על פיו. וכשילדתו בת החמש השמיעה דברי ביקורת חשב בשנית, והודה לדבריה: "אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים" (ראש השנה כה, ע"ב). הלא נראה: "אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלושים שנה, ופרש מן האישה מאה ושלושים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלושים שנה" (עירובין יח, ע"ב). מדוע פרק זמן זה? מה ארע כעבור מאה ושלושים שנה? כעבור מאה ושלושים שנה חי הדור השישי של אדם הראשון - למך בן מתושאל בן מחויאל בן עירד בן חנוך בן קין בנו - ונשות למך מרדו בו. ידעו שנתלו לקין שבעה דורות וזרעו ישטף במבול, ואמרו: "מה אנו פרות ורבות למארה".

אמר להן: "בואו תלך אצל אדם". באו ומצאוהו יושב בתענית. אמר להן: "אתן עשו את שלכן, והקדוש ברוך הוא יעשה את שלו". אמרו לו: "רופא, תרפא בתחילה את צליעתך! כלום פרשת מחוה מזה מאה ושלושים שנה אלא כדי שלא להעמיד ממנה בן!" כיון ששמע כן, מיד (בראשית ה, ג): "ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד את שת" (בראשית רבה כג, ד). והנה, בכך שצייתו להוראת אדם הראשון הצילו את זרע קין מן המבול. כי צילה אשת

למך לדה את נעמה, שהיתה אשת נח (רש"י בראשית ד, כב) מצאצאי שת. אבל נתבונן, איזו חוצפה! הן הלא היו דור ששי לאדם, נכדי נכדי, והוא עסוק היה בתשובה על חטאו, שרוי בתעניתו מאה ושלשים שנה, והסתגף בזרי התאנים ("תורת חיים"), וגם פרישותו בתור עינוי היתה (יומא עד, ע"א). והנה נינה של נינה מתערבת בסיגופיו, וגזרת גזירה שוה בין סרבנותה לבין תשובתו וחסידותו! ואדם הראשון לא נזף בה, ואף לא התעלם מתוכחתה, שלוותה בקנטרנות. אלא, קבל דבריה, וילד את שת, שנח היה מצאצאיו, והציל בכך את האנושות! – "אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים!" ועוד: מרדכי מגדולי הדור היה (מגילה טז, ע"ב), ונביא (שם טו, ע"א), ואימץ את אסתר מלידתה (שם יג, ע"א) וגידלה, "ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו" (אסתר ב, כ). וכשנימקה סירובה לבוא אל המלך והציעה להמתין ענה לה בלשון כה נחרצת. וכשביקשה לכנס את היהודים ולצום שלושה ימים, אינו מסכים להצעה, אלא מקבל אותה בציווי: "ועש ככל אשר ציונה עליו אסתר!" (אסתר ד, יז) היא, בת חסותו תלמידתו, מצוה עליו? אכן כן, "קבל האמת ממי שאמרו", "אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים!" נפלא – אבל מה זה שייך אלינו? אה, אלינו שייך ההמשך: "קל וחומר, אשרי הדור שהקטנים נשמעים לגדולים!" ועוד יותר, ההמשך של ההמשך: "קל וחומר? חיוב הוא..." בואו נתבונן מה זה אומר לנו: "תנא, עמרם גדול הדור היה. כיון שגזר פרעה הרשע "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו" (שמות א, כב) אמר: לשוא אנו עמלים. עמד וגרש את אשתו. עמדו כולם וגרשו את נשותיהם. אמרה לו בתו: אבא, גזרתך קשה משל פרעה. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות... עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולם והחזירו את נשותיהם" (סוטה יב, ע"א). לא נתפס – עמרם אפילו לא הורה, לא ציוה. עיני כולם היו נשואות אליו: גירש – וגרשו כולם, כאיש אחד. החזיר – והחזירו כולם!

איזה ציות לגדול הדורי בלי שאלות ותמיהות! כך צייתו לעמרם, וכך צייתו לבן עמרם: יצאו סוף סוף ממצרים, נגאלו מעבדות לחרות, מאפלה לאור גדול, ולפתע מצטווים לחזור, לשוב על עקבותם. מה לחזור, לאן לחזור, מדוע לחזור. ואמרו: "אין לנו אלא דברי בן עמרם – להגיד שבחם ששמעו לקול משה, ולא אמרו: איך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברוח!" (רש"י, שמות יד, ח) חזרו ללוע הארי, כי משה רבינו אמר!

שאלו פעם את ה"חזון איש" זצ"ל איך יובנו דברי הגמרא (פסחים מב, ע"א), שרב מתנה דרש בפפוניא שלא ילשו את המצות אלא בימים שלנו. והינו, מים שנשאבו אמש לפנות ערב ושהו בכדיהם כל הלילה כדי שיצטננו ולא יחמיצו את העיסה [שבליה המעינות חמים] (פסחים צד, ע"ב), ואם ישאבו מים חמימים בבוקר יחמיצו העיסה]. למחרת, נקשו על דלתו. פתח, והופתע: כל בני פפוניא עמדו בחוץ, איש כדו לידו. מה זה? באו לקבל ממנו מים, לאפית מצות. ממנו? מה פתאום?! לא הבינו: הלא הרב דרש אמש שאין לשים את המצות אלא במים שלו! הוא אמר?! ודאי, בפרוש הכריז: אין לשין את המצות אלא ב"מים שלנו", מים שלו! איזה עיוות, איזו טעות, איך שגו! הסביר: לא התכונתי למים שלי, וכי במה שונים המים שלי ממים שלכם? התכונתי למים שעבר עליהם הלילה לאחר שאיבתם! – איזו אכזבה! בטוחים היו שיקבלו ממנו מים ויגשו לאפייה, ועתה חייבים הם לשאבם לפני הלילה ולדחות את האפייה למחר!

מעשה שהיה הוא, אבל הגמרא אינה ספר מעשיות, אלא ספר דינים והוראות. ומדוע ספרה לנו על טעותם של בני פפוניא, והעמידתם באור מגוחך! ענה ה"חזון איש": להיפך: הגמרא העלתה אותם על נס, וצינתם לשבח! נקלע לעירם רב, ועלה ודרש בהלכות החג, ולפתע השמיע הלכה מחודשת: אין לשים אלא במים שלו! כך הבינו, ולא התקוממו: מה פתאים, מהיכי תיתי, במה שונים מימך ממימינו?! כה עשינו עד כה, ומה עשו אבותינו ואבות אבותינו, מה בא לשנות עלינו סדרי עולם – ומה נעשה בשנה הבאה, כשלא יהיה כאן? לא שאלו מאומה, וצייתו באופן משלם, ובאו לקחת ממימינו – איזו אמונת חכמים טהורה! כך שמעתי מפי ה"חזון איש", ולימים מצאתי שכבר קדמו הגאון בעל "חות דעת" מליסא זצ"ל (הובאו דבריו בפתחא זוטא" קונטרס "דברי חפץ", ע"ב).

ואספר בענין אמונת חכמים. היה זה בשנת תש"ט. עולים חדשים היינו, ועניים מרודים. לחם לשובע לא היה, ובנו של ידידי רבי בנימין גרודקה חלה

בדיזנטריה, מחלת מעיים קשה, ואושפז בבית החולים אסותא. למרות הטיפול הלך מצבו והחמיר, והרופאים רמזו להתכונן לגרוע מכל. אמרתי לו: "תכנס ל"חזון איש", שיברך ויתפלל!" נכנס, וה"חזון איש" אמר: "לך לפרופסור וינברג מאסותא". הזכיר: "הילד שוהה באסותא". וה"חזון איש" הבהיר: "אכן, אבל תלך אליו באופן פרטי, למרפאתו שבתל אביב". לא באים לפרופסור בידיים ריקות, לזה כסף ונסע לתל אביב. הגיע למרפאה, והיא מלאה באנשים הממתינים לתורם. "כן?!" התענינה המזכירה. "באתי אל הפרופסור", אמר. ענתה לו: "אל הפרופסור לא באים סתם כך, יש לקבע תור. אתה רואה את כל האנשים האלו? תורם נקבע לפני כמה שבועות. אם אתה רוצה לקבע תור, הבה נראה". התחילה לדפדף ביומן, שבוע אחר שבוע עמוס. אמר: "אל תתאמצו, חבל על הזמן. אני פה, ואני נכנס!" נשמעו קולות התמרמרות, והמזכירה אמרה: "אינך נכנס!" והוא בשלו: "אני נכנס!" והיא: "אדאג לך שלא תכנס!" הריב הקולני הזעיק את הפרופסור מחדרו: "מה קורה כאן?" "הוא רוצה להיכנס בלי תור!" "מה פרוש הדבר?" "הילד שלי גוסס, זה פיקוח נפש, החזון איש אמר לי לבוא לכאן, איני זז מכאן עד שאכנס!" "איפה הילד?" "הוא בבית החולים, באסותא". גיחוכים נשמעו. "אז מה תועיל אם תיכנס, את הילד אני צריך לראות. שב, חכה כאן!" תמה. כעבור כמה דקות יצא הפרופסור מחדרו: "אתה יכול לשוב לביתך, זה בסדר". מה בסדר, לא הבין. קם, והלך לבית החולים. אשתו שהתה ליד מטת הבן, וספרה שהמצב הורע, כבר פרפר בין חיים למות. ולפתע החלה תכונה קדחתנית. רופאים נזעקו ובאו, אחיות עמדו הכן, כל הצות רחש סביב מיטתו. כונו את השעה, והבין שהפרופסור נכנס לחדרו וטלפן למחלקה, גער ודירבן והעמיד את כל הצות הרפואי על רגליו, ואכן איזו את המצב ותוך זמן קצר הבריא. כעבור שבועים, חלה אחד מילדי בדיזנטריה. ידעתי מה יש לעשות, להזעיק את פרופסור וינברג מאסותא. אבל לא סמכתי על ידיעתי, אלא נכנסתי אל ה"חזון איש". שמע, ואמר: "לך אל פרופסור דויטש בגבעת רוקח". לא הכרתי, והערתי: "לפני כמה זמן שלח הרב את בנימין גרודקה לפרופסור וינברג". ענה: "בשבילי – וינברג, בשבילך – דויטש". נו, יש בידי שם וכתובת. ביררתי, ואנשים גיחכו. המדובר ברופא קשיש שיצא לגמלאות, מתגורר בגפו בוילה מבודדת בגבעת רוקח ומטפח את גינתו וכלביו. אמרו לי: "בעבר התגורר ה"חזון איש" בגבעת רוקח. אולי מכיר הוא את הרופא מאז, בעודו פעיל. היום, יצא מהעניינים". אבל ה"חזון איש" שלח, ועליתי לגבעה. הכלבים קידמו פני בניחוח, והפרופסור הקשיש יצא להרגיעם. שאל מה הענין. עניתי שילדי נתקף בדיזנטריה חמורה, וה"חזון איש" שלחני אליו. הזמנתיו לביקור בית. עני מרוד הייתי, אבל ליתי כסף עבור הביקור והתרופות. אמר: "אין צורך בביקור בית. המחלה ידועה והתרופות ידועות. יש לי אותן פה בבית. והואיל וה"חזון איש" שלח אותך, אתן לך את התרופות בחינם". אבן נגולה מעל לבי. מיהרתי לתת לילד את התרופות, ולהחזיר למלואם את כספם. וברוך השם, הילד הבריא. מה הביאור בשני המעשים הללו? מדוע זה נשלח לכאן וזה נשלח לשם?

בנין זאת טוב יותר, על ידי מעשה שלישי: סיפר בנו של הגר"ש שברדון זצ"ל והובא בספר "קול חוצב" ב"אמונת חכמים" היה רבי שלום מגדולי הדור, והירבה לספר עובדות על גדולי ישראל שהיו למשנת חיים לאנשים רבים. בנו שיבדל לחיים טובים וארוכים, מתאר את אותה נסיעה בסירה עם אביו על הירקון, הפלגה ארוכה של "אמונת חכמים". בילדותי נתקפתי במחלת שעלת ממושכת, בימים ההם הייתה זו מחלה מסוכנת והרופאים לא הצליחו להתגבר עליה. אבי זצ"ל נסע ל"חזון איש" וביקש את עצתו וברכתו "סע לירקון ליד המים ועצי האקליפטוס האוויר הייחודי שבמקום יקל עליו" הציע החזון איש. נסענו יחד אבי ואני, לא היינו "מומחים" בשיוט סירה אבא זצ"ל התאמץ וירד לעבר הסירה ובו זמנית לא הפסיק פיו מלמלמל: "לשמוע בקול דברי חכמים", נכנסנו לספינה ישבנו על מימי הירקון כמחצית השעה והקול הזך יצא מפי אבא עשרות פעמים כנעימה שובת לב: "לשמוע בקול דברי חכמים". לאחר מחצית השעה ביקשנו מיהודי שנקלע לאיזור שייסיע לנו לטפס על צידי הנחל ולעלות בין קני הסוף הגדולים יצאנו ועזבנו את המקום וראה זה פלא חלפה מחצית השעה והשיעולים פסקו כליל. בתחילה עוד השמעתי שיעולים קצרים ולאחר כשעה רופא לו "טאטע, אבא" אמרתי בהתרגשות של ילד בן ארבע שנים "אבא יש כבר

תרופה לשעלת! כולם יבואו לכאן להתרפאות!", הביט עלי אבי בעיניו היוקדות "ילדי היקר לא, לא, לא הירקון מרפא אלא הקב"ה ששמע לתפילתו של החזון איש", וקולו של אבא התפזר לרוח היום ב"אמונת חכמים". האדם הגדול מכסה מעשיו על ידי מעשים גשמיים, אך באמת הוא המתפלל והוא המושיע! פעם הוא מכסה זאת בד"ר וינברג, ופעם בד"ר דויטש...

המעשה עם החזון"א שנאלץ לטייל חצי שעה בכל יום בפרדס ברמן, וראה אותו אדם שגר שם באזור והעיר לו שליהודי זקן חבל על הזמן לבטלו בטיולים, וכדאי שקצת יקרא תהלים... למחרת אמר לו שוב, והחזון"א הפסיק ללכת דרך שם. לאחר זמן לא רב חלה ילדו ואמרו לו שיש רב גדול בבני ברק שיגש לקבל ברכה. הוא ניגש, ולתדהמתו ראה שהיה זה החזון איש. האדם שאותו עד עתה ביזה בדבריו... הוא התחנן וביקש מחילה – אמר לו הרב על מה? מאז שהערת לי התחלתי להקדיש מספר דקות לקריאת תהלים בכל יום... למדנו – כשהזקנים נשמעים לקטנים – אזי הקטנים נשמעים לזקנים! ולמדתי כלל באמונת חכמים: שלא לסמוך במאומה על שכלנו, לא לדמות ולא להקיש מענין לענין. לשאול על כל דבר, ולעשות כמצוה, "שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל" (שמות רבה ג, ח).

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א, כב). מובא בערבי נחל (פרשת חוקת, דרוש ב) כי כלל, האדם אשר בא בלבו גבהות וגסות רוח על ידי מצותיו ומעשיו הטובים ותורתו, ידע בבירור האיש ההוא שעדיין לא עשה שום מצוה ולא למד תורה, שאלמלא כן לא גבה לבו על ידיהם. והענין, כי הנהגת השי"ת עם בני האדם, כי מיד בעשותו המצוה או התורה נברא מלאך ועומד מיד לפני השי"ת ואומר פלוני בנך עשאי, ועדיין בכל יום ההוא יש עדיין דביקות לאותו המלאך אל האדם במקצת, כי לא נסתלק לגמרי ביום הראשון. אך בלילה בעת השינה אז אם המצוה היא כתיקונה אזי המלאך נשאר שם לגמרי ונשמחו חזרת לגופה, ואז דרך הטבע שישכח האדם מלבו אם עשה כלל מצוה, כי כבר נסתלקה מצוה ההיא ממנו. אך ביום הראשון יוכל עדיין להיות קצת זכרון המצוה ההוא בלבו, שעדיין דבוקה קצת בו, אך לא יתגאה בה עדיין, שהרי אינו יודע עדיין אם תתקבל ותשאר בלילה למעלה, ואולי תדחה עדיין. ואחר כך ביום השני, אם המצוה נתקבלה ונשארה שם אזי נשכחת ממנו ולא תעלה על לבו כלל, ואם בא בלבו גאווה על ידי המצוה ההיא אזי זהו סימן מובהק כי נדחה מצוה ההיא מלמעלה וזרקוה על פניו, ולכן אינה נשכחת מאתו, וא"כ אין לו להתגאות במצוה שעושה בממנה נפשך [וכו']]. וזהו כל הבן כו', כי עיקר תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים (ל, ו), ואמרו רז"ל (קדושין פ"ב) אשרי למי שבניו זכרים [מצות], אוי למי שבניו נקבות [עבריות], וזהו כל הבן הילוד, ר"ל אם עשית מצוה, היאורה תשליכוהו, ר"ל יהיה נשכח מלבך כאלו נפל למים. וכל הבת תחיון, כאמרו (תהלים נ"א, ה) "וחטאתי נגדי תמיד", כי עעבירה הוא להיפך, כאשר אינו שם עליה שתהיה תמיד נגדו אז כבר עלתה לקטרג ועי"ז נשכחת מלבו, כי נפרדה ממנו, עד לאחר מותו תהא קשורה בו ככלב, משא"כ כשחטאתו נגדו תמיד ושב ומתחרט אין לה יכולת לעלות למעלה, ועי"ז עצמו זוכרה תמיד.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א, כב). ומפרש התרגום דיתיליד ליהודאי. י"ל בדרך צחות דפרעה גזר סתם ויכול להיות שכיון גם על עמו, ורק התרגום פירש שעולה על היהודים, ואוה"ע עושין כן בדורותינו שכל גזירות רעות ר"ל הנכתבים סתם, מפרשים שהם מוסבים על היהודים, והם היודעים פירוש התרגום ולא "כמנוח" שהיה ע"ה (ע"ד שפי' הבני" על כי ישבה בגוים לא מצאה מנוח עי"ש). וזש"נ (בראשית ח' ט') ולא מצאה היונה מנוח, כי יונה רומזת על בני"ע (עין שבת מ"ט ע"א) ולא מצאה היונה שהוא כנסת ישראל, מנוח ר"ל עם הארץ שלא יבינו לתרגם שהגזירות רעות מוסבות על ישראל. הש"י יצילנו.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א, כב). מובא בבאר מנחם אמרתי בדרך הלצה על אותן האנשים שמניחין בניהם ובנותיהם 'שטעדירען', בשלמא על זה שהם מניחין את בניהם יש לימוד זכות קצת

עליהם שרוצים שיהיה להם ממה לפרנס את עצמן, אבל על זה שגם את בנותיהם לזה ילמדו, אין שום לימוד זכות עליהם, והוא רק חק בלא טעם לעשות חציפות מהם. וזה שאמר 'כל הבן הילוד' ואתם מניחים אותם ללמוד, יש לימוד זכות קצת 'היאורה תשליכוהו' על דרך שלא לחמך על פני המים, שאתם רוצים שיהיה להם ממה לפרנס את עצמן, אבל 'וכל הבת תחיון' ומה אתם רוצים מן הבנות, על כל פנים עליהם תשגיחו שאל יעשו חציפות ופריצות בעולם.

מובא במהר"ל, חידושי אגדות סוטה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א, כב). ברש"י מובא דיום שנולד משה אמרו איצטגניניו היום נולד המושיע, ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל, ורואים אנו שסופו ללקות במים. ולכאורה אם כבר העלו אותם איצטגנינים באיצטגנותם כי היום נולד המושיע, הכי צד נעלמה מהם הידיעה הנוספת, אם מן המצרים הוא או שמא מישראל. אלא הם העלו באיצטגנינותם כי היום נולד המושיע, הלא הוא משה. וכיון שגדל משה בביתו של בתיה בת פרעה, התקיים בה מאמר חז"ל, כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (סנהדרין יט:). לפיכך גם זכתה בתיה שיוחס משה כבנה, שנאמר (דברי הימים א, ד). 'ואלה בני בתיה בת פרעה אביגדור ואבי סכו', ודורשים אביגדור הוא משה. לכן, עם כל חכמתם בחכמת האיצטגנות, לא יכלו איצטגניני פרעה לדעת ולקבוע אם המושיע שנולד מן המצרים הוא או מישראל.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (א, כב). מובא באדרת אליהו פרעה הרי בקש להרע לבני ישראל ולאמללם. משום כך, הורה להרג את כל הילדים שילדו. מדוע איפוא הורה להחיות את הנקבות, אלא שגם בכך היתה לו מחשבה זדונית ורעה. הוא הבין שאי אפשר להרג את כל הילדים, שכן יהיו נשים שילדו בביתן, וחלק מהן יצליחו להחביא את ילדיהן. אם כן, לא היה בכוונתו לאבד את כל עם ישראל, כיון שידע שבכך לא יצליח, אלא שרצה למנוע את גאולתו של העם. וכיצד, פרעה ידע שהגאלה תלויה בשלום שישרור בעם ישראל, כמו שאמרו חז"ל, שכאשר עם ישראל מאחד אין אמה ולשון שולטת בהם, וחשב מחשבות להפר את השלום. מה עשה, החליט לגרם לכך, שרב הזכרים יהרגו והנקבות ישארו בחיים. ממילא יאלץ כל יהודי לשאת כמה נשים, ואז מבטח לו, שבכל בית תהיה קטטה ומריבה עד בלי די, ושלום הבית יופר. נלמד מכך לענינו, שכדי לקרב את הגאלה, יתחיל כל אחד מחלקו בחזוק שלום הבית, בהשכנת שלום בין אחים וחברים, ובכך נתרם את חלקנו.

מובא בפרדס אליהו, וילקוט הגרשוני בשם ה"שב שמעתתא" ויצו פרעה לכל עמו (א, כב). רש"י: אף עליהם גזר, מובא ב"פרשת דרכים" שיטת ר"ת שהדין דינא דמלכותא דינא הוא רק כשגזירת המלך הוא חל בשוה על כל אנשי המדינה אבל אם לא חל על כל אנשי המדינה בשוה אז לא אמרינן דינא דמלכותא דינא, וזה שאמר פרעה למילדות מדוע עשיתן הלא דינא דמלכותא דינא, ותאמרנה המילדות כי לא כנשים המצריות העבריות אמרו לו המילדות אין הגזירה הזאת חלה אלא על העבריות ולא על המצריות, ממילא לא שייך בזה דינא דמלכותא מיד ויצו פרעה לכל עמו גם על המצריות.

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א, כב). מובא בשו"ת שבות יעקב בתנא דבי אליהו (והובאו הדברים בילקוט סוף פרשת בשלח) אנו מוצאים שבני ישראל נהגו למול את התינוקות במצרים. אמרו להם המצרים: מפני מה אתם מלין אותם ולאחר שעה אנו משליכים אותם ליאור, ועל כך נהגו ישראל להשיב להם: נמול אותם ואחר כך עשו מה שאתם רוצים. מכאן הביא הגאון רבי יעקב ריישר זצ"ל, בעל שו"ת שבות יעקב, ראייה נפלאה לשאלה הלכתית שהובאה בפניו. השאלה מתייחסת למעשה נורא, אשר לא ייעשה עוד כזאת, באשה אחת שילדה בן זכר ולאחר מכן העידו עליה עדים בערכאות (של גויים) שזינתה, ויצא דינה שישרפו אותה ואת ולדה לאחר ימי לידתה. השאלה שנשאלה היתה: האם יש למול את הבן כמצוותו ביום השבת (שאז חל יום השמיני ללידתו), או לא, בתשובתו, קובע הגאון בעל שבות יעקב שאכן יש למולו ביום השבת, והוא מאריך להוכיח שאין

שייך לומר בו כל העומד לישרף כשרוף דמי ואם כן איך יחללו עליו את השבת? הן משום שכל זה נאמר דוקא ביצא ליהרג בדיני ישראל ולא בדיני עכו"ם, והן משום שאפילו יוצא ליהרג בדיני ישראל הוא כחי, וכל זמן שהוא חי בפועל הרי הוא חייב בכל המצוות האמורות בתורה וחביבה מצוה בשעתה. ואולי, הוא מוסיף, על ידי שיקיים מצות בוראו בזמנו, אולי זכות המילה תעמוד לו שינצל ממוות. כראייה לכך, הוא מביא את דברי התנא דבי אליהו הנ"ל. שהרי לא ימלט שהיו מן התינוקות הללו שנימולו ביום השבת, ואף שהיו ישראל שומרים את השבת במצרים, כפי שמצינו במדרשים, אלא ודאי שכל זמן שאדם חי, מחוייב הוא לקיים מצות בוראו בזמנה וכהלכתה.

ויקח את בת לוי (ב, א). תמה ה'אבן עזרא', למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה שנולד משה והיא בת ק"ל שנה, ולמה הזכיר אצל שרה שהיתה בת תשעים. ומבאר הרמב"ן כי אין קושיתו כלום, כי דבר אמת וברור בתורה, כי התורה מזכיר רק ניסים שנעשו ע"י נביא שהתנבא כן בתחילה, או מלאך נגלה במלאכות השם, אבל סתם ניסים שנעשו לעזור לצדיק, או להכרית רשע מבלי נבואה בתחילה לא יזכיר אותם התורה או בנ"ך, והטעם לזה, מפני שהלא כל העולם מתנהג בנסים נסתרים, וכל התורה מיוסד ע"ז, וכו', עיי"ש באורך, וכ"כ הרמב"ן בסו"פ בא.

ויש לומר שאצל שרה היתה לידה הראשונה אבל יוכבד הולידה כבר מרים ואהרן, ועל כן לא היה חידוש כל כך.

המגיד מדובנא מבאר למה הנס של שרה אמנו היא פלא ויוכבד שהולידה בת ק"ל לא מסופר כדבר פלא, ומבאר במשל: אל בית התמחוי מגיעים מדי יום עניים רבים, שם הם מקבלים ארוחה חמה ומשביעה המוגשת להם על גבי שולחנות ערוכים. הטבח ועובדי ההגשה של בית התמחוי כבר מכירים את ה'לקוחות' הקבועים שלהם. גם בין העניים והקבצנים מתפתחים קשרים אישיים, וסביב שולחנות האוכל מתנהלות שיחות ערות בנושאים המעניינים את ציבור הסועדים.

כך למשל, באחד הימים הוציא משה, אחד הקבצנים הקבועים, שטר של חמישים שקלים והראה אותו בגאווה ליושבי השולחן. 'ישבתי במקום הקבוע', סיפר הקבצן, 'ואיזה תייר אמריקני עבר וזרק לי חמישים שקל'. שאר הקבצנים הביטו במשה בר המזל בקנאה, אבל יעקב הצולע שישב בקצה השולחן, לא התרגש. 'מה זה כבר חמישים שקל?' אמר בלגלוג, 'אני הלכתי פעם לאיזה איש בירושלים והוא הביא לי שטר של מאתיים שקל. לא פחות'. כל העיניים הופנו בבת אחת אל יעקב הצולע. 'מאתיים שקל?' שאל משה בתדהמה, 'אתה בטוח?', 'בטח שאני בטוח', התרגז יעקב. 'מה אתה חושב, שאני לא יודע איך נראה מאתיים-שקל?', 'חס וחלילה', מיהר משה להרגיע את חברו, 'פשוט זה סכום פנטסטי. חשבתי שאולי גם לי כדאי ללכת את האיש הזה. בשביל מאתיים שקל שווה לי לנסוע לירושלים'. 'בבקשה', אמר יעקב הצולע, 'אני יכול לתת לך את הכתובת אם אתה רוצה'. משה רשם את הכתובת, ואכן למחרת בצהרים הוא נעדר ממקומו הקבוע סביב השולחן בבית התמחוי. מסתבר שהוא לא התעצל ונסע לירושלים, לכתובת שיעקב נתן לו. אבל ביום השלישי, כשמשה חזר והגיע לבית התמחוי, הוא נראה כועס ועצבני. 'שקרן', הטיח ביעקב הצולע, 'אף אחד לא נתן לך מאתיים שקל. אתה סתם מבלי. נסעתי אתמול לכתובת שנתת לי, ותראה מה קיבלתי...' ובאומרו זאת פתח משה את ידו והראה לכולם מטבע של... חמישה שקלים. 'בעיה שלך', צחק יעקב הצולע. 'כנראה שלי הוא נתן מאתיים שקל בגלל שלי יש עיניים יותר יפות...' אבל משה לא התכוון לסיים את העניין בבדיחה. הוא התקרב באיום אל יעקב. 'למה שיקרת לי? בגללך בזבזתי יום ונסעתי לירושלים'. 'לא שיקרתי לך, הבנאדם נתן לי מאתיים שקל', הצהיר יעקב. 'לא יכול להיות', צעק משה ליעקב, 'אז למה לי הוא נתן רק חמש-שקל?' הטבח נזעק מהמטבח כדי לברר על מה המהומה. הוא הרגיע את הניצים ושמע את שני הצדדים. 'רק רגע אחד', שאל הטבח את יעקב, 'מתי זה היה כשקיבלת שם את המאתיים-שקל?' 'לפני הרבה זמן, בשנה שעברה', אמר יעקב. 'זה היה אולי בחג הפורים?' שאל הטבח. 'כן, נכון, זה היה בפורים', אמר יעקב, 'איך ידעת?' 'פשוט מאוד', אמר הטבח בחיוך מרגיע, 'ביום הפורים, כשיש מצווה גדולה לתת צדקה, יש יהודים שנותנים סכומים גדולים לכל מי שמבקש. אז מי שמגיע

בפורים, יכול לקבל מאתיים שקל, אבל מי שבא באמצע השנה - שיגיד תודה גם על החמישה שקלים שנתנו לו'. בפרשת השבוע אנו קוראים על לידתו של משה רבנו, מנהיג האומה. רש"י כותב דבר מדהים - שיוכבד, אמו של משה, הייתה בת 130 כשילדה אותו! פרשני התורה שואלים כיצד אירע כזה נס גדול - והתורה כלל לא מציינת אותו? הרי כשרה אמנו ילדה את יצחק אבינו בגיל 90 'בלבד' התורה מספרת באריכות על הנס, ופה, אישה יולדת בגיל 130, ואף אחד לא מתרגש! התשובה פשוטה: במצרים אירעו כל כך הרבה ניסים, שכבר הפסיקו לספור אותם. כשאישה ילדה בגיל 130, זה כמו שמישהו מקבל 200 שקל בפורים. אבל בזמן שרה אמנו, היו ימים כתיקונם ולכן הנס של אישה שיולדת בגיל 90 הוא נס ראוי לציון. את הרעיון החביב הזה אפשר לתרגם גם לחיים שלנו, כאן ועכשיו. בדורות הקודמים היו אנשים צדיקים ומיוחדים - אבל אז כל העולם היה רגוע ומיושב, והאווירה הייתה יותר רוחנית ומלאת קדושה. בקיצור, להיות צדיק בדורות הקודמים זו לא חכמה גדולה. זה כמו לקבל מאתיים שקל בפורים, כשכולם מחלקים כסף בלי הגבלה. אבל בתקופה הנוכחית, כשהעולם רגוש וסואן ומלא פיתויים על כל צעד ושעל, הניסיונות של בני הנוער הרבה-הרבה יותר גדולים. זה לא פשוט לשמור מצוות בדור כל כך פרוץ. ולכן כל מי שמצליח להתגבר על היצר הרע אפילו במידה מועטה - עושה משהו עצום והשכר שהוא יקבל יהיה רב. כל התקרבות והתחזקות שאנו עושים בימים טרופים אלו, זה כמו 'להוציא' מאתיים שקל באמצע השנה - והשכר על כך גדול פי כמה וכמה.

ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו (ב, ד). הנה 'פרעה גזר על הזכרים' להשליכם היאורה, ומשנולד משה רבינו הצפינוהו בבית ג' חדשים ואז השליכוהו היאורה, ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, ותבוא בת פרעה ותקחהו, ואיתא בגמרא (סוטה יב): שמיד לאחר שהכניסו את משה לנהר בטלה הגזירה, שכך אמרו האיציטגנינים לפרעה שכבר נולד מושיען של ישראל והושלך המיימה... ומן הנראה היה לה ליוכבד אמו לבכות, או לי, אילו המתנתי חצי השעה לא הוצרתי לזרקו... אבל האמת שרק מאחר שכבר היה בנהר התבטלה הגזירה, ומכאן תלמד לעצמך שלא לומר אילו המתנתי... אילו לא הייתי עושה כך וכך... אילו לא הייתי אומר כך וכך... כי אין לך כל ידיעה פשוטה בכל המעשה אשר נעשה בעולם, שמח בחלקך, תן תודה לאלוקיך המוליךך בדרך הטובה כל הימים...

באמרי פנחס (ח"א אמת ואמונה אות מב) מובא בחז"ל (נדרים ט): 'רשעים מלאים חרטות', דלכאורה צ"ב אם הם מלאים חרטות על מעשיהם הרעים כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה. וביאר הכוונה, שכשיארע לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל ה'רשעים' מלאים חרטות, ותמיד יאמר אוי לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד...

וביאר הגרי"ו מבריסק צ"ל שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, שממש נפלו מעותי' הרי זה כפירה בהנהגת ד' אלא יאמר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיס.

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב, א). פירש רש"י, אפשר בת ק"ל שנה היתה, שנולדה בבואה למצרים בין החומות ומאתים ועשר שנים נשתהו שם וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה, נשאר ק"ל שנה שהיתה כשנתעברה ממנו. והכתוב קורא אותה "בת לוי"? אלא שנהפכה להיות נערה. שואל בספר "שארית יעקב" מה קושייתו של רש"י, איך קורא לה הכתוב בת לוי, הרי היתה כבר זקנה בת מאה ושלושים. מה השאלה בזה? היא היתה ביתו של לוי, ולוי היה אדם חשוב ולכן קוראים לה על שמו, לא מצד שהיא בת - נערה, אלא מצד שהיא הבת של לוי. ומתרג' ה"שארית יעקב" שהואיל ויוכבד היתה בת מאה ושלושים והיתה מיורדי מצרים וכל אנשי דורה כבר מתו מזמן, יוצא שאת אבא שלה אף אחד לא הכיר. ומה הטעם לקרוא לה בת של לוי, בזמן שהיא בדור הזה מפורסמת הרבה יותר, יותר מתאים לכתוב יוכבד. ומכאן, שבמילה "בת" שרצתה התורה להורות לנו על הנס הגדול שהיא הפכה להיות נערה.

מובא בכלי יקר וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב, א). רש"י: "פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה והחזירה ועשה בה ליקוחין שניים". ולכאורה יש לעיין מניין זאת לרש"י, ויש לומר שהוקשה לרש"י שהיה לתורה לכתוב "וילך איש לוי" והמילה "מבית" מיותרת, וכן קשה שהרי לא מוזכר בתורה מאין בא ולהיכן הלך, אלא כך הוא הסברם של דברים: שהרי מצינו לשון הליכה בגירושין שנאמר "והלכה והיתה לאיש אחר", וכן ידוע שאשתו של אדם נקראת "ביתו", וכן ש"לוי" הוא לשון חיבור בין איש לאשה, וכמו שמצינו בלאה שאמרה "הפעם ילווה אישי אלי" ואם כן זהו איפוא ביאור הפסוק: "וילך" שהלך דהיינו גירש. "מבית לוי" גירש את אשתו שהיא ביתו והוא עד עכשיו היה לה "לוי". ואחר כך חזר "ויקח" עשה בה ליקוחין דהיינו קידושין "בת לוי" והפכה לביתו דהיינו אשתו וחזר ונעשה לה ללוייה.

מובא בפנינו קדם וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב, א). הקשו בגמרא (סוטה יב.) אפשר בת מאה ושלושים שנה וקרי ליה בת אמר ר' יהודה שנולדו בה סימני נערות, ויש להקשות על קושיית הגמרא האם משום שהיא בת מאה ושלושים כבר אינה בת לוי, ויש לתרץ קושיית הגמרא, ביארו המפרשים למה נקראו התנאים 'בן בג' ו'בן הא' בשם אביהם ולא בשם עצמם, ותירצו משום שהיו עדיין צעירים לימים ולא היו מפורסמים, וזו היא קושיית הגמרא "אפשר בת מאה ושלושים שנה היא וקרא לה בת לוי", הלא היא לא היתה צעירה לימים ולמה הכתוב אינו קורא לה בשמה, על זה מתרצת הגמרא שהכתוב בא לרמז בזה "שנולדו בה סימני נערות".

מובא בחפץ חיים וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (ב, א). פרש"י פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה וחזר ועשה לה ליקוחין שניים בעצת בתו. ע"ש והנה מעצה זו נולד מושיען של ישראל וכן מצינו אצל חזקיהו המלך שלא רצה לישא אשה בגלל שראה שיצאו ממנו בנים רעים, ובסוף שמע בעצת ישעיהו הנביא שא"ל בהדי כבשי רחמנא למה לך ונולד מזה יאשיהו המלך שעליו נאמר "לא קם כמוהו" ונוכל מזאת ללמוד שעל האדם לעשות המוטל עליו מחובת השי"ת ולא לעשות חשבונות שכליים של בני תמותה כי אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ובטל רצונך מפני רצונו יתברך.

מובא בילקוט שמעוני וילך איש מבית לוי להיכן הלך שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדור היה כיון שראה שאמר פרעה כל הבן הילוד אמר לשוא אנו עמלים. עמד וגרש את אשתו עמדו כולן וגרשו את נשותיהן. אמרה לו בתו אבא גזירתך קשה [משל פרעה] שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא. פרעה רשע הוא ספק מתקיימת גזירתו ספק אינו מתקיימת ואתה צדיק וגזירתך מתקיימת שנאמר ותגזר אומר ויקם לך. עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן. ויקח את בת לוי ויחזיר מבעיא ליה אלא מלמד שעשה בה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אומרים אם הבנים שמחה.

שאלו התלמידים למה לא כתיב בפירוש "עמרם" וכתוב "איש". ותירצו שהיות ובתו מרים אמרה מוסר לאביה, וקיבל זאת, הוא בדרגה גבוהה ולכן נקט איש, כי מאוד קשה לגדול שיקבל דברי הקטן, וזהו "איזהו חכם הלומד מכל אדם".

ויגדל משה. ויצא וגו' משה רבינו היה משתתף בצרת חבירו, וכך גדולי ישראל היו ערים תמיד לצרת נפשם של צאן מרעיתם, אבל לא רק לצרתם אלא אף לצרתו של כל מי שנברא בצלם. גם הדבוקים בהם ובדרכיהם נהגו כן, ולא פעם היה שכרם גדול גם כאן בעולם הזה.

שמו של הנגיד רבי משה חיים מחנטשין, הלך לפניו בפולין כולה, לבד מייחוסו כאחיו של החידושי הרי"ם, היה גם בעל ייחוס עצמי כבעל צדקה ונדיב לב, חסיד במעשיו ודבוק ברבו רבי מנחם מנדל השרף מקוצק. כיצד זה הגיע רבי משה חיים לעושרו המופלג? היה זה לאחר מעשה מופלא שארע עמו. שנים אחדות אחר נישואיו, כשריחיים היו תלויים ומעיקים על צווארו ולרש אין כל, עמד לפני רבו, ושטח את צערו על עוללים השואלים ללחם ופורש אין להם. תמה הרבי ואמר: "ומה, אם אין פרנסה הולכים אל

לשכת שר הפלך אשר בוורשה הבירה, ומגישים הצעה למכרז הממשלה!" כחסיד נאמן, לא היסס רבי משה חיים אף לא לרגע, אחר שנטל רשות מאשתו נסע הישר אל וורשה הגדולה. אל לשכתו של שר הפלך הרוסי בוורשה נהרו אילי הון רבים מרחבי המדינה כולה. מידי פעם, פרסמה הממשלה הודעות על מכרזים עסקיים שונים, לביצוע עבודות ציבוריות רחבות היקף, רק לקבלנים ידועי שם, בעלי הון עצמי רב, התאפשרה הכניסה למכרזים מעין אלו. מתן שכר רב היה בצידם ועושר רב בצילם.

משהופיע רבי משה חיים במלבושיו המסורתיים, בין העשירים המופלגים שבלשכה, עורר הדבר פלא עד גיחוך. בטוחים היו כי קבצן יהודי לפניהם, ששיגעון גדלות נכנס בו, שאם לא כן, כיצד זה מנסה דג רקק כמותו להתמודד מול כרישים שכמותם?! הכל תמהו ולעגו לו, אלא שרבי משה חיים לא חנן אותם ולו במבט קל. חזק היה באמונת צדיקים והוא ביצע את הוראותיו של הרבי בעוז ובגבורה. עמדו הסוחרים והמתני, כשאינם פוסקים מלהביע את לעגם אל מול הסוחר היהודי שצץ פתאום בינותם, לפתע הופיע שר הפלך על סף האולם. הס הושלך באולם, ובדומיה שהשתררה נשמע קולו של השר: "היכן הוא משה חיים רוטנברג?" תוך שהוא אוחז בטופס הרישום אותו מילא רבי משה חיים זמן קצר קודם לכן, עיניו של השר עברו במהירות בין הסוחרים, והוא זיהה עד מהרה את היהודי היחיד אשר עמד בירכתיים. "האם יליד מגנישוב אתה?" שאל השר, ורבי משה חיים השיב בחיוב, אך עיניו הביעו תימהון, בוודאות ידע הוא כי פרט זה לא מילא בטופס הרישום, שכן לא נתבקש לרשום היכן נולד, מהיכן אם כן ידע השר על מקום הולדתו, ומה עניינו בכך? תמה, אולם השר לא הניח לו לחשוב הרבה וביקש ממנו להיכנס אל לשכתו. "

הבה ואספר לך נשכחות", אמר והחל מספר: "לפני שנים רבות נדד לו נער רוסי מעיר לעיר. יתום היה הנער מאב ואם, ונפשו כמהה לרכוש חכמה ודעת. יכול היה להתגורר בכפר מולדתו במחיצת קרוביו ובני משפחתו, אך הללו נבערים היו מדעת, והיטב ידע הנער כי אילו יעשה כן ישאר אף הוא עד סוף ימיו איכר פשוט וגס. ביצר אפוא לעזוב את מולדתו, ולנסות מזלו בעולם הגדול. הוא תכנן לחסוך סכום נאה ולנסות להתקבל באחד מבתי הספר היוקרתיים ללמוד מקצוע מבוקש. בנדודיו הגיע לעיר מגנישוב שם שימש כרועה צאן אצל איכר פולני, יום אחד נשמטה כבשה אחת מן העדר וברחה לנפשה. ניסה הנער לתור אחריה אך לשוא, הכבשה נעלמה לבלי שוב. בפחד ואימה הסתובב הנער ודמעות זולגות על פניו, מר היה לו בכפליים. ידע היטב את העונש הגדול, אשר מצפה לו מידי אדוניו על רשלנותו. מודע היה גם לכך כי יפוט מיידיית מעבודתו ויגורש ככלב חוצות ללא פרוטה על כל עמלו אשר עמל במשך השנה האחרונה. בעודו עומד ובוכה, הבחין הוא לפתע בנער יהודי המתבונן בו ברחמים. הפציר בו היהודי להשיח בפניו את לבו. תחילה ניסה הרועה להתעלם ממנו, אולם משראה כי אך את טובתו הוא חפץ סיפר לו על האסון אשר ארע עמו. 'מה מחירה של הכבשה?' שאל הנער היהודי לפליאתו של הרועה, מששמע את מחירה שאל שוב: 'באיזו שעה אמור אתה לסור אל בית אדונך?', 'עם השקיעה' השיב הרועה. 'המתן נא לי כאן עד סמוך לשקיעה', אמר הנער ונחפז לדרכו. לתדהמתו של רועה הצאן שב הנער היהודי זמן קצר לפני השקיעה כשבידו הסכום במלואו, אותו אסף מנדיבי עם מקרב אחיו היהודים. הרועה היתום התקשה להודות למצילו במילים, אולם זה האחרון זרזו לרכוש כבשה חדשה ולצרפה אל העדר, ולא נודע מאומה". "אני הוא הנער הרוסי, רועה הצאן אשר במגנישוב", קרא שר הפלך בהתרגשות, "ואתה משה חיים הצלתי אז, לעולם לא אשכח לך זאת, ועתה הגיעה העת לגמול לך טובה תחת טובה!" עיניהם של הנאספים באולם המכרזים נפערו בתימהון, כאשר יצא שר הפלך יחד עם הסוחר היהודי בפנים שמחות וטובות את האולם כשהודעה בפיו: "מתכבד אני להודיעכם כי הסוחר היהודי מר רוטנברג זכה בכל המכרזים הממשלתיים המתפרסמים היום, עמכם הסליחה על המתנתכם המיותרת..." הדברים נפלו על הנוכחים כרעם ביום בהיר, אלא שלא היה לאל ידם לעשות מאומה, שכן סמכותו של השר עליונה היתה ובלתי ניתנת לערעור. מני אז, הפך רבי משה חיים לבן בית בלשכתו של שר הפלך, והיה נוטל חלק בראש מכרזים שונים כשרכושו הולך וגדל, וכך גם מידת נדיבותו וצדקותו. עד סוף ימיו לא גבה בו לבו של רבי משה חיים ולא רמו עיניו. תדיר זכר חובת האדם בעולמו. גם את

צאצאיו חינוך בדרך זו, להיטיב עם הזולת ולעשות חסד עם כל אדם באשר הוא.

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם". כתב הרב ישראל ליוש, בפרשת השבוע מסופר על מינויים של משה ואהרן לשליחי הבורא, להוציא את עם ישראל ממצרים ולהשיעם מגלותם. מידות מיוחדות היו למשה ואהרן, והמפרשים מסבירים כי לכך זכו בתפקידים כה חשובים ונכבדים, הוצאת עם ישראל ממצרים, הנהגתם במדבר ומסירת התורה. מידות אלו הן תנאי הכרחי לכל מי שבא להיות מנהיג על עם ועדה.

שלוש פעמים כתוב בתורה "וירא" על משה רבינו. ישנו קשר הדוק בין שלושת הפעמים בהם נכתבה המילה הזו. בתחילה כתוב: "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם". מסביר רש"י: נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. בעקבות ה'וירא' הראשון מגיע העניין הבא: "וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו". אפשר לראות מצרי מכה יהודי ובעצם לא לראות כלום, להרגיע את המצפון בטענה: 'למה לי להתערב בין הניצים, הם כבר יסתדרו ביניהם', אך לא כך היא מחשבתו של מי ש'נותן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם', הוא מיד מתערב להצלתו של היהודי המוכה.

אומרים חז"ל שבזכות ה'וירא' בסבלותם, זכה משה רבינו ל'וירא' השלישי בסנה: "וירא ה' כי סר לראות ויאמר משה משה... כאן מתחילה שליחות הגאולה, וכאמור, מי סר לראות בצרתם של אחיו – אליו מתגלה האלוקים, וממנה אותו להיות מנהיגם וגואלם של ישראל. מאז ומעולם דאגו מנהיגי הדורות לצאן מרעיתם. לא רק לצרכיהם הרוחניים, ללמדם תורה ודרך ארץ, אלא אף לטובתם הגשמית, כפי שמסופר על הגאון רבי אריה לוי זצ"ל בספר 'עלינו לשבח'. בתקופת בחרותו כאשר למד בשיבת עץ חיים, לרוב הבחורים לא היה מקום לינה מסודר, הם היו ישנים על הספסלים בבתי מדרש הסמוכים לשיבה. יום אחד החליטו הגבאים כי מנהג זה מפר את סדרי בית המדרש ומפריע למקדימים לתפילת שחרית, והחליטו לנעול את בתי המדרש בלילות, כדי שהבחורים לא יוכלו להמשיך במנהגם וללון על הספסלים. בצר להם, נשארו הבחורים ברחוב ותרו אחר מקום לינה אחר, משלא מצאו היו נשארים ללון ברחוב. פעם אחת בשעת לילה מאוחרת, יצא הרידב"ז, שהיה מרבני השיבה, לשאוף מעט אויר צח ולהירגע מעמל היום, והנה הוא רואה מספר בחורים משוטטים ברחוב, הדבר היה לפלא בעיניו, והוא פנה אליהם: "מדוע אינכם ישנים בשעת לילה כה מאוחרת? מה הנכם מחפשים כעת ברחוב?" "סגרו לנו את בתי המדרש בהם היינו רגילים לישון", ענו התלמידים בצער רב. הזדעזע הרידב"ז לשמע תשובתם ופקד עליהם לבוא אחריו. חיש שם את צעדיו אל עבר ביתו של גבאי אחד מבתי המדרש, והבחורים אחריו. בהגיעו אל הבית דפק על הדלת בחוזקה ובעל הבית התעורר משנתו בבהלה. "מצווה אני עליך לפתוח את דלתות בית המדרש, ולאפשר לבחורים להמשיך לישון על הספסלים", גער הרידב"ז בגבאי, "ואם לא תעשה כן", המשיך בגערתו, "אכה אותך במקל אשר בידי, ואתן אותו לכל בחור שיעשה אף הוא כן". לגבאי לא נותרה כל ברירה, ובאמצע הלילה הלך מיד לפתוח את בית המדרש לאפשר את המשך לינת הבחורים שם. בכך לא סיים הרידב"ז את מלאכתו, הוא המשיך והלך עם הבחורים לכל יתר הגבאים של שאר בתי המדרש, וכמעשהו בראשונה כך מעשהו אף בשניה ובשלישית, הוא אילץ אותם לפתוח את בתי המדרש לטובתם ומנוחתם של בני השיבה. לימים, סיפר רבי אריה לוי זצ"ל, שכאשר הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שמע את הסיפור הנ"ל פרץ בבכי מר, ואמר: "אני הייתי ראש השיבה בשיבת עץ חיים באותם ימים, ולא ראיתי בצרתם של בני השיבה, רק הרידב"ז שם ליבו ועיניו למצוקתם, ודאג למחסורם". אהרן הכהן ניחן אף הוא במידה הנצרכת למנהיג. התורה מספרת שכאשר סירב משה רבינו לבוא אל פרעה, אמר לקב"ה "שלח נא ביד תשלח", ורש"י מפרש, שכוונת משה היתה לאהרן אחיו, ובמדרש תנחומא מבואר שטענת משה היתה: 'עד שלא עמדת, היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה, עכשיו אני נכנס לתחומי של אחי, ויהיה מיצר', לכך לא היה רוצה לילך. א"ל הקב"ה למשה: 'לא אכפת לאהרן בדבר הזה, לא די שאינו מיצר אלא עוד שמח', שנאמר: "הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבבו", אינו אומר 'ושמח בפיו', או 'שמח בלבד', אלא 'ושמח בלבבו'. שמחתו של אהרן במינויו של אחיו הצעיר ממנו, גם היא מעלה

מיוחדת המאפיינת 'מנהיג', הוא אינו דורש לעצמו את כבודו המגיע לו, הוא אינו חושש שמעמדו יפגע אם זולתו יגדל, אלא אדרבה הוא שמח בשמחתו וחפץ בהצלחתו.

מסופר, על האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' זצ"ל, מיוזניץ שנחלה לעת זקנותו. אחד ממקורביו נסע אל האדמו"ר בעל ה'שפע חיים' זצ"ל מצאנז, להזכיר את רבו שיעתיר עליו רחמים. התלמיד אף הוסיף כי הוא חושש שמא שלטה עין רעה ברבו בעל ה'אמרי חיים'. ביטל בעל ה'שפע חיים' את דבריו, והטעים: "אדם שנהג כל ימיו בטובת עין עם זולתו, אין חשש כי שולטת בו עין הרע". וכך סיפר בעל ה'שפע חיים': "לאחר המלחמה, כאשר עליתי לארץ הקודש, ועלה בדעתי לבנות את 'קריית צאנז', הצעתי את רעיוני לפני האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים', ומיד כששמע על כך אמר לי, כי כאן, בסמוך לקריית ויזניץ ישנו שטח ריק המתאים מאוד לצרכי, ולרצינות כוונתו אף הוסיף, כי השטח שייך לעשיר 'ציטרון' מברזיל. האדמו"ר סיפר כי לחתנו, הרב משה ארנסטר יש קשר עם אותו עשיר, והציע שאבקש ממנו לדבר עם ציטרון אודות קניית השטח עבור קריית צאנז". "השתוממתי", מספר האדמו"ר מצאנז, "לשמע ההצעה הנדיבה, ומיד שאלתי את ה'אמרי חיים': 'וכי אתם מחפשים 'משיג גבול', שיבוא רבי נוסף עם חסידיו בשכנות עמכם?' ענה לי ה'אמרי חיים': 'אין הדבר דומה אלא לשדרת חנויות יהלומים, שכולם מוכרים שם אותה סחורה, אך כשחנות אחת סגורה, הולכים הקונים אל החנות השניה הסמוכה לה, ומבין שניהם ירווח לקונים, אף כאן כל חסיד יוכל ללכת כאוות נפשו, לצאנז או לויזניץ'. 'עתה', סיים השפע חיים את דבריו, "וכי יעלה על דעתך, שביהודי כזה שאין לו כל זיקה לקנאה וצרות עין – תשלוט בו עין רעה??".

וראך ושמח בלבבו. תחרות האפייה הגדולה הסעירה את המדינה. מהדורות החדשות דנו בה, תכניות אירוח הזמינו את המשתתפים השונים לריאיונות, ובכל מקום אנשים דנו בסיכויי ההצלחה של כל אחד מהמתמודדים. כל מלון או רשת מסעדות שכיבדו את עצמם שלחו נציג לתחרות הגדולה. צוות השופטים הורכב מטובי הקונדיטורים ברחבי העולם, שבסופו של דבר אמורים להכתיר את 'האופה של המדינה'. אבל הדעה הרווחת הייתה שהתוצאה ידועה מראש. כולם ידעו מי עומד לקטוף את התואר בלי מאמץ. כולם ידעו שמי שיזכה גם השנה יהיה נחום נחתומי, הקונדיטור הראשי של רשת 'בצקת' הידועה. שמן של העוגות שלו יצא למרחוק. בכל פעם שנחום נחתומי הציג עוגה חדשה, היא נחטפה כמו... לחמניות טריות. קונדיטורים מתוסכלים בכל רחבי הארץ ניסו לחקות את עוגותיו המשובחות, אך ללא הצלחה. היו לו כמה סודות מקצועיים שאיש לא הצליח לגלות, והוא שמר בהתמדה על בכירותו הבלתי מעורערת. ערב התחרות הגיע. חמישים עוגות של מיטב הקונדיטורים עלו לשלב הגמר, כולן טעימות, מפוארות ובנויות לתפארה. כתב חרוץ שהצליח לפלס את דרכו אל נחום נחתומי, שאל אותו כיצד הוא מרגיש דקות אחדות לפני הזכייה. "אני מרגיש נהדר", הצהיר נחתומי בחיוך גאה. 'איך ההרגשה לזכות שנה אחרי שנה?' שאל הכתב. 'אני שמח לגלות כל פעם מחדש שלאנשים בארץ יש טעם טוב, והם יודעים לזהות איכות', אמר נחתומי בלי שמץ של הצטנעות. 'ובכן, כפי שאתם שומעים', אמר הכתב למאזיניו, 'נחום נחתומי עומד לצרף עוד תואר לרשימת התארים הארוכה שלו, אלא אם כן יקרה כאן הבלתי יאומן'. אך כפי שמתרחש לעיתים, דווקא הבלתי צפוי התרחש. שלב התוצאות הגיע. השופטים עלו אל הבמה בחיוך צופן סוד, כשהם אווזים בידיהם את המעטפות ובהן התוצאות הגורליות. 'במקום השלישי, השף אלימלך ממלון מילטון, הכריז הכרוז. 'במקום השני – השף נחום נחתומי מרשת 'בצקת'. אנקת תדהמה כללית עלתה מקרב הקהל. נחתומי רק במקום השני? איך זה יכול להיות? מי זה הצליח לגבור על הקונדיטור המיתולוגי ולזכות המקום הראשון? את התשובה סיפק עד מהרה הכרוז שהמשיך בדבריו: 'הזוכה בתואר האופה של המדינה מיכאל גונזלס! תנו לו מחיאות כפיים סוערות!' רגע אחד השתררה דממה בקהל. גם הזוכה האלמוני נראה המום מכך שהוא הגיע למקום הראשון. הוא היה עולה חדש מדרום אמריקה שנחת שבועיים לפני כן, ומישהו שידע שהוא עסק שם בתחום האפייה, רשם אותו לתחרות בלי ידיעתו. גם המנחים ואנשי ההפקה ידעו שזה רגע לא פשוט. כיצד יגיב המועמד הבטוח נחום נחתומי? מה

יעשה הכוכב הגדול שירד מגדולתו. כיצד הוא יעכל את התבוסה נוכח פני האומה. באותו רגע התפרץ נחום נחתומי בזעם, אחז בעוגה המפוארת שהוא הכין והטיח אותה ברצפה. הוא נטש בחמת זעם את הבמה כשהוא מאשים את אנשי ההפקה בזיוף התוצאות וברמאות מכוונת. כל הניסיונות להרגיע אותו עלו בתוהו. הוא לא היה מסוגל להאמין שעולה חדש שזה מקרוב בא, עקף אותו וזכה בתואר הנכסף. נחום נחתומי נמלט עד מהרה מהבמה, כשהוא מתכוון להסתגר בביתו למשך יום יומיים לפחות, ולהטביע את תסכולו ואת אכזבתו בכמה כוסיות אלכוהול... תארו לעצמכם כמה אצילי היה נחום נחתומי אילו היה מצליח לשלוט ברגשותיו. הוא היה פוסע במאמץ לכיוון הזוכה, מושיט לכיוונו יד רועדת ומברך אותו על זכייתו תוך שהוא ממלמל כמה מילות נימוסין. הקהל היה מריע למראה המחווה האבירית ומפנים כי אפשר גם אחרת. עם ישראל שנאנק תחת קושי השעבוד במצרים, לא איבד בכל השנים הארוכות את האמונה בהבטחת הקב"ה שיום יבוא והם ייגאלו. כולם היו בטוחים שהמנהיג שיוציא אותם ממצרים יהיה אהרן הכהן. הוא היה בנו הגדול של עמרם, הוא זכה לנבואה עוד במצרים, והוא היה ללא ספק היהודי הכי חשוב באותו דור. משה, לעומתו, לא צמח מתוך העם. הוא גדל בארמונו של פרעה, הרחק מהמוני העם המתענים, ולאחר מכן נעלם מהשטח למשך עשרות שנים כאשר נאלץ לברוח למדיין. ייתכן שהוא כמעט נשכח מלבו של רוב העם. והנה נגלה אליו הקב"ה בהיותו רועה צאן במדבר, ומצווה עליו ללכת ולהוציא את בני ישראל ממצרים. משה הכיר את גדלותו של אהרן אחיו הגדול, אך חשש שבכל זאת הוא ייפגע מכך שאחיו הצעיר מגיע משום מקום, נוטל את כתר ההנהגה, והופך למנהיגם של בני ישראל. אך הקב"ה הבטיח לו 'וראך ושמח בלבו'. לא רק שאהרן יקבל עליו את מנהיגותו של משה, אלא הוא ישמח בלבו. הוא יקבל בלב שלם ובנפש חפצה את העברת הבכורה ממנו לאחיו הצעיר ממנו, ולא יחוש אפילו שמץ של צער או עגמת נפש. כאשר אלו המנהיגים של עם ישראל, מנהיגים שאין להם שום אינטרס אישי אלא שמחים הם לקיים את מצוותו של הקב"ה - רק מנהיגים כאלה ראויים להוציא את עם ישראל ממצרים, ולהוביל אותו לקראת קבלת התורה.

וראך ושמח בליבו. אהרון הכהן מפרגן לאח שלו שהוא יהיה מנהיג למרות שהוא קטן ממנו. כשכר על מעשהו נתן לו הקב"ה את האורים והתומים = והיו על ליבו תמיד, וכל מי שתהיה לו שאלה יבוא לאהרון וישאל. לכאורה הרי כל עוד משה חי אף אחד לא ישאל את אהרון, ומשה לא צריך אורים ותומים, אם כן - מהו השכר בזה? האם חלילה עשו ממנו צחוק? והתשובה היא: הקב"ה לא יכל לתת לו שכר בעולם הזה על מעשה כל כך אצילי, ולכן נתן לו את האורים ותומים - אין לי מזה לתת לך, אבל תמשיך לפרגן. שמשה ימשיך להנהיג ואותו ישאלו שאלות ואתה תפרגן - זה עושה לי נחת.

ותרא אתו כי טוב תצפנהו שלשה ירחים. כשראתה אותו שהוא טוב היינו שהוא שלם באיבריו לקחה על עצמה לעשות כל הפעולות להצלתו. ומרים בנבואה קראה אותו טוב וי"א כי קראה אותו טוביה כדי לרמוז לאמו שבן זה יושע את ישראל והיה נביא גדול שהיו לו ארבע מעלות יותר משאר הנביאים. כל הנביאים מתנבאים על ידי מלאך ובלילה בחלום ובשעת הנבואה הם רועדים והם מקבלים פחד גדול, ונבואתם לא נמשכת כל היום אלא פעמים מסוימות. ואילו בן זה היה מדבר עם הקב"ה כדבר איש אל רעהו ונבואתו היתה ביום כשהוא ער לא היה לו שום מורא והיתה לו רשות בכל שעה לדבר עם הקב"ה כמו בן בית והיה בעל לב טוב ואוהב לעשות טובה לכל בני אדם, וניהל את ישראל בסבלנות רבה, וענוותו היתה גדולה יותר משל כל אדם אחר. והיה נקי מחטא. ולא היה נביא כמותו בכל העולם והיה מופרש מהבלי העולם הזה. ועבור כל זה היה ראוי לו השם טוביה כי היה טוב בכל ענינו ולא היה יותר טוב ממנו ויוכבד היתה בקיאה בחכמת השרטוט כלומר החכמה להכיר בקוי כף היד שעל ידי זה יודעים מה שעבר על האדם ומה שעתידי לעבור עליו וידעה מי זה שבנה עתיד להיות ראוי לנבואה ויהיה חכם גדול ועשיר ושלם בכל. וכן אמר הכתוב ותרא אותו כי טוב וכל זה גרם לכך שיוכבד ייחדה תשומת לב רבה לילד הזה וכן ראתה בו סימנים טובים כי הוא נולד מהול וזהו שלמות גדולה וזהו היה גדול כי

כשנולד נתמלא הבית אורה וזה היה סימן שנבואת מרים נתקיימה. וכן ביום שנולד דיבר עם אביו ועם אמו והחביאה אותו שלש פעמים פעם אחת בתוך מערה תחת האדמה כדי שהמצרים לא ימצאו אותו. מעשה שהיה צעיר לימים היה ה"שפת אמת" זצ"ל בעת שנתמנה כאדמו"ר המנהיג את החסידים. בין חסידי הרבים היו, כמובן, גם אנשים באים בימים תלמידי חכמים ויראי שמים, הנודעים בצדקותם "כיצד זה אדם כה צעיר התמנה להנהיג אנשים מבוגרים, הידועים כתלמידי חכמים וצדיקים מופלגים?" התפלאו רבים. השיב להם על כך אחד החסידים במשל: אדם אחד עמד לרגלי הר גבוה עד מאד. "רצוני להעפיל לפסגתו!" אמר, וישא עיניו למרומים, אל המקום שבו התנשאה פסגת ההר. בלי להסס החל צועד במעלה ההר. צעד יום, צעד יומיים אט אט התקדם, אך הפסגה היתה עדין רחוקה מאד מאד. המשיך האיש בדרכו, ימים עברו חדשים חלפו, והאיש עדין בדרך אל הפסגה הגבוהה והרחוקה. שנים רבות הוסיף האיש להעפיל במעלה ההר. כוחותיו כמעט כלו אך הוא לא אמר נואש "עלי להגיע אל ראש ההר, ויהיה מה!" ואכן בתום שנים רבות של צעידה מאומצת הצליח האיש להגשים את שאיפת חייו פסגת ההר הלכה והתקרבה לעברו עד אשר באחד הימים מצא עצמו ניצב בראש ההר. ואז, באותו רגע בו חש עצמו מאושר כפי שבודאי רק מעטים חשים נתקלו עיניו בילד קטן העומד גם הוא על פסגת ההר. מרוב תמהון פער האיש את ידו ועיניו חשבו לצאת מחוריהן. היתכן? חשב, היתכן שילד כה קטן עומד לו במקום, שלא נדרשו לי שנים ארוכות ומאמצים על אנושיים כדי להגיע? אמור לי ילד" פנה לבסוף אל הפעוט "כיצד הצלחת להגיע הנה, והרי לי ארכה הדרך שנים רבות!" והילד השיב: "אתה הגעת הנה מתחתית ההר, וכדי להגיע לפסגה נאלצת להפעיל כח רב במעלה ההר ואילו אני נולדתי פה על פסגת ההר הגבוה!" "ועתה", סיים המספר את משלו ופנה לנוכחים: "האם מבינים אתם את הנמשל? נכון הוא כי ה'שפת אמת' צעיר לימים, ולמרות זאת מנהיג הוא אנשים באים בימים ונכבדים כי זאת לדעת: אותם אנשים זקנים וחשובים החלו דרכם בתחתית ההר, ושנים רבות היה עליהם לעמול עד שהגיעו למדרגתם הגבוהה. ואילו הישפת אמת נולד על הפסגה, ובמשך חייו החל את דרכו בעבודת ה'. לא יפלא איפה כי ראוי הוא למרות גילו הצעיר להיות מנהיגם של כל חסידינו", שקיבל נשמה גבוהה מאד וכך להבדיל נולד משה רבנו שאומר רש"י שנתמלא הבית אור גדול של נשמת צדיק כמשה.

ויקח את בת לוי (ב, א). תמה ה'אבן עזרא', למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה שנולד משה והיא בת ק"ל שנה, ולמה הזכיר אצל שרה שהיתה בת תשעים. ומבאר הרמב"ן כי אין קושיות כלום, כי דבר אמת וברור בתורה, כי התורה מזכיר רק ניסים שנעשו ע"י נביא שהתנבא כן בתחילה, או מלאך נגלה במלאכות השם, אבל סתם ניסים שנעשו לעזור לצדיק, או להכרית רשע מבלי נבואה בתחילה לא יזכיר אותם התורה או בנ"ך, והטעם לזה, מפני שהלא כל העולם מתנהג בנסים נסתרים, וכל התורה מיוסד ע"ז, וכו', עיי"ש באורך, וכ"כ הרמב"ן בסו"פ בא.

ויש לומר שאצל שרה היתה לידה הראשונה אבל יוכבד הולידה כבר מרים ואהרן, ועל כן לא היה חידוש כל כך.

המגיד מדובנא מבאר למה הנס של שרה אמנו היא פלא ויוכבד שהולידה בת ק"ל לא מסופר כדבר פלא, ומבאר במשל: אל בית התמחוי מגיעים מדי יום עניים רבים, שם הם מקבלים ארוחה חמה ומשביעה המוגשת להם על גבי שולחנות ערוכים. הטבח ועובדי ההגשה של בית התמחוי כבר מכירים את ה'לקוחות' הקבועים שלהם. גם בין העניים והקבצנים מתפתחים קשרים אישיים, וסביב שולחנות האוכל מתנהלות שיחות ערות בנושאים המעניינים את ציבור הסועדים.

כך למשל, באחד הימים הוציא משה, אחד הקבצנים הקבועים, שטר של חמישים שקלים והראה אותו בגאווה ליושבי השולחן. 'ישבתי במקום הקבוע', סיפר הקבצן, 'ואיזה תייר אמריקני עבר וזרק לי חמישים שקל'. שאר הקבצנים הביטו במשה בר המזל בקנאה, אבל יעקב הצולע שישב בקצה השולחן, לא התרגש. 'מה זה כבר חמישים שקל?' אמר בלגלוג, 'אני הלכתי פעם לאיזה איש בירושלים והוא הביא לי שטר של מאתיים שקל. לא פחות'. כל העניים הופנו בבת אחת אל יעקב הצולע. 'מאתיים שקל?'

שאל משה בתדהמה, 'אתה בטוח?', 'בטח שאני בטוח', התרגז יעקב. 'מה אתה חושב, שאני לא יודע איך נראה מאתיים-שקל?', 'חס וחלילה', מיהר משה להרגיע את חברו, 'פשוט זה סכום פנטסטי. חשבתי שאולי גם לי כדאי ללכת את האיש הזה. בשביל מאתיים שקל שווה לי לנסוע לירושלים.' 'בבקשה', אמר יעקב הצולע, 'אני יכול לתת לך את הכתובת אם אתה רוצה.' משה רשם את הכתובת, ואכן למחרת בצהריים הוא נעדר ממקומו הקבוע סביב השולחן בבית התמחו. מסתבר שהוא לא התעצל ונסע לירושלים, לכתובת שיעקב נתן לו. אבל ביום השלישי, כשמשה חזר והגיע לבית התמחו, הוא נראה כועס ועצבני. 'שקרן', הטיח ביעקב הצולע, 'אף אחד לא נתן לך מאתיים שקל. אתה סתם מבלי. נסעתי אתמול לכתובת שנתת לי, ותראה מה קיבלתי...' ובאומרו זאת פתח משה את ידו והראה לכולם מטבע של... חמישה שקלים. 'בעיה שלך', צחק יעקב הצולע. 'כנראה שלי הוא נתן מאתיים שקל בגלל שלי יש עיניים יותר יפות...' אבל משה לא התכוון לסיים את העניין בבדיחה. הוא התקרב באיום אל יעקב. 'למה שיקרת לי? בגללך בזבזתי יום ונסעתי לירושלים.' 'לא שיקרתי לך, הבנאדם נתן לי מאתיים שקל', הצהיר יעקב. 'לא יכול להיות', צעק משה ליעקב, 'אז למה לי הוא נתן רק חמש-שקל? הטבח נזעק מהמטבח כדי לברר על מה המהומה. הוא הרגיע את הניצים ושמע את שני הצדדים. רק רגע אחד, שאל הטבח את יעקב, 'מתי זה היה כשקיבלת שם את המאתיים-שקל?' 'לפני הרבה זמן, בשנה שעברה', אמר יעקב. 'זה היה אולי בחג הפורים?' שאל הטבח. 'כן, נכון, זה היה בפורים', אמר יעקב, 'איך ידעת?' 'פשוט מאוד', אמר הטבח בחיוך מרגיע, 'ביום הפורים, כשיש מצווה גדולה לתת צדקה, יש יהודים שנותנים סכומים גדולים לכל מי שמבקש. אז מי שמגיע בפורים, יכול לקבל מאתיים שקל, אבל מי שבא באמצע השנה - שיגיד תודה גם על החמישה שקלים שנתנו לו.' בפרשת השבוע אנו קוראים על לידתו של משה רבנו, מנהיג האומה. רש"י כותב דבר מדהים - שיוכבד, אמו של משה, הייתה בת 130 כשילדה אותו! פרשני התורה שואלים כיצד אירע כזה נס גדול - והתורה כלל לא מציינת אותו? הרי כששרה אמנו ילדה את יצחק אבינו בגיל 90 'בלבד' התורה מספרת באריכות על הנס, ופה, אישה יולדת בגיל 130, ואף אחד לא מתרגש?! התשובה פשוטה: במצרים אירעו כל כך הרבה ניסים, שכבר הפסיקו לספור אותם. כשאישה ילדה בגיל 130, זה כמו שמיישהו מקבל 200 שקל בפורים. אבל בזמן שרה אמנו, היו ימים כתיקונם ולכן הנס של אישה שיוולדת בגיל 90 הוא נס ראוי לציון. את הרעיון החביב הזה אפשר לתרגם גם לחיים שלנו, כאן ועכשיו. בדורות הקודמים היו אנשים צדיקים ומיוחדים - אבל אז כל העולם היה רגוע ומיושב, והאווירה הייתה יותר רוחנית ומלאת קדושה. בקיצור, להיות צדיק בדורות הקודמים זו לא חכמה גדולה. זה כמו לקבל מאתיים שקל בפורים, כשכולם מחלקים כסף בלי הגבלה. אבל בתקופה הנוכחית, כשהעולם רגוע וסואן ומלא פיתויים על כל צעד ושעל, הניסיונות של בני הנוער הרבה-הרבה יותר גדולים. זה לא פשוט לשמור מצוות בדור כל כך פרוץ. ולכן כל מי שמצליח להתגבר על היצר הרע אפילו במידה מועטה - עושה משהו עצום והשכר שהוא יקבל יהיה רב. כל התקרבות והתחזקות שאנו עושים בימים טרופים אלו, זה כמו 'להוציא' מאתיים שקל באמצע השנה - והשכר על כך גדול פי כמה וכמה.

ותרא אותו כי טוב. ובזוה"ק פרשת בראשית (דף פג) מבואר, שאור זה שהיה שורה על משה, היה האור הגנוז שברא הקב"ה בתחילת בריאת העולם, שהיו יכולין להביט בו מסוף העולם ועד סופו, (עיי"ש שלאדם הראשון עדיין היה האור הזה ונגזו בדור אנוש, וזהו דלא כדמשמע ברש"י שם בתחילת הפרשה, שהקב"ה נמו תיכף ביום א' לבריאת העולם), ונתנו למשה באותן שלשה חדשים הראשונות של ימי חייו, וכשהלך אצל פרעה ניטל ממנו, ובהר סיני הוחזרה לו והשתמש בו כל ימיו, ולא יכלו ישראל לגשת אליו, עד שנתן מסוה על פניו, עיי"ש. ומבואר בספה"ק אור פני משה, (פ' חוקת) כי מה שכתוב כאן שיוכבד ראה על משה שהוא טוב, ועתידי להיות המנהיג ישראל, הכוונה בזה שראתה בנבואה שיהי' טוב שישבר את החומריות מאתו ויזהיר בזוהר הרקיע, אבל בשעה שנולד, היה בו כל המדות רעות ומגוננות, ורוצח, וכל המדות רעות שהיה בעולם, והביא שם, דאיתא בספרים (הובא בשטמ"ק סופ"ג דנדרים, אבל לא כתב שם שהיה

זאת במשה, רק שהיה מעשה אצל חכם אחד), שמעשה במלך אחד, ששמע מכל אשר עשה משה רבינו הנפלאות ותעצומות, והמלך הזה היה מכיר בחכמת צורת הפרצוף, והסכים בדעתו, ושלח צייר אומן המדברה שיצייר לו את צורתו של משה, וכן עשה, וכשחזר האומן עם הצורה שצייר, ראה בהסימנים שיש בו כל המדות רעות ומגוננות, וכל מדות רעות שבעולם, ויצו המלך להרוג את הצייר הזה, ואומרו שמעל בשליחות המלך, כי צייר ציור שוא, ולקח המלך צייר שני וציוה לו שילך למדבר וכו', והיה כאשר בא הצייר השני אל המלך עם ציורו, והסתכל בו המלך, וראה שהוא ממש כמו שציירו הצייר הראשון, וגדלה תמיהתו בקרבו, והחליט לילך בעצמו אל המדבר לראות את משה, ויגש אל משה ושאל אותו, האיך אפשר זאת, שעל פניך ניכר שיש בך כל המדות רעות ומגוננות, ואמר לו משה שאדרבא מי שפניו הוא טוב, הלא הוא כבהמה אשר לפי טבעו הוא טוב, ואין בזה שום רבותא, ורק מי שפניו רעים עד מאוד, שיש לו טבעיות רעים, והוא גובר ע"ז ומהפכו לטוב, לו משפט הטוב להיקרא לו טוב, והיינו שמשה עיבד את כל מידות מקצה אל הקצה עיי"ש באורך. (וגם בתפא"י פ"ד דקידושין אות ע"ז הביא מעשה זה). **וכן כתוב בדגל מחנה אפרים** (סו"פ כי תשא) בשם הבעש"ט ז"ע, שמשה רבינו נולד בבחינת שיהי' רשע גמור, והיה לו כל המדות רעות, אך הוא הפך ושבר את כל המדות רעות, והכניס בו כל המדות טובות, עיי"ש, (ועיין באור החיים הק' ר"פ וזאת הברכה, כי משה רבינו לא נולד בטבע עם מידת הענוה, ורק עיבד את גופו, ועבד על זה, עיי"ש).

בסוף סדר נשים מביא הגאון רבי ישראל ליפשיץ, בעל תפארת ישראל על המשניות אגדה שפרסומה חולל סערה גדולה בעולם התורני. זה לשונו של התפארת ישראל: מצאתי כתוב דבר נחמד, כשהוציא משה רבינו ע"ה את ישראל ממצרים, שמעו עמים ירגזו וגו', ויתמהו מאוד על זה האיש משה כי על ידו נעשו כל הגבורות והנפלאות האלו. ולכן התעורר מלך ערבי א' וישלח צייר מובחר לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה ולהביאו אליו. וילך הצייר ויצייר תמונתו והביאהו לפני המלך. וישלח שוב המלך ויביא פניו של יחדיו כל חכמי חרשים אשר לו, וישאל להם לשפוט על פי פרצוף פניו של משה כפי המצוייר לדעת תכונת טבעו ומידותיו ובמה כוחו גדול. וישבו כל החכמים יחדיו אל המלך ואמרו: אם נשפוט על פי קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול נאמר לאדוננו כי הוא רע מעללים בגאות וחמדת הממון ובשרירות הלב ובכל חסרונות שבעולם שיגנו נפש אדם המעלה. ויקצוף המלך מאוד ויאמר: מה זה, הכי התעללו בי, הלא בכל אלה שמעתי מכל עבר ופינה בהפך מזה האיש הגדול, ויחרדו כל האנשים מאוד וישבו את המלך בשפל קול התחינה ויתנצלו את עצמם, הצייר והחכמים, כל אחד בחסרון ידיעת חברו. הצייר אמר: אני ציירתי כהוגן והחכמים שגו בידיעתם, והחכמים גללו כל החסרון על הצייר שלא צייר תמונת משה כהוגן. והמלך, אשר נכסף לדעת מי משניהם יצדק, נסע ברכבו ופרשיו אל תוך מחנה ישראל. ובבואו, וישא עיניו וירא את משה איש האלקים מרחוק, וימהר ויקח את הציור מתוך חצונו ויבט והנהו כתמונתו וכצלמו כאשר ציירו הצייר, קולע אל השערה ולא יחטא, ויפג לבו ויפלא ויתמה עד מאוד, ויילך ויבוא בעצמו אל אוהל איש האלוקים וכרע וישתחוה לאפיו ויספר למשה כל הדברים האלה אשר נעשו, ויאמר עוד: בי אדוני, לא נותר בי נשמה רק לומר כי חכמי בגדו בי וכי חכמי אליל הם, ויען משה איש האלקים ויאמר: לא כן, גם הצייר גם חבריך נפלאים הם בידיעתם וחכמתם, אולם דע לך כי לולי היית בטבע באמת כפי ששמעת ממדותי, לא טוב אנוכי מכול עץ יבש כי גם ממנו נמנעו ונחסכו כל חסרונות האדם. ואם כן, הכי בעבור זה אהיה יקר בעיני אלקים ואדם, אמנם כן ידידי, לא אבוש לומר לך כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמיך כולם קשורים בי בטבע, ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמיך, ואני בכח אמיץ הנה התחזקתי ורדיתי וכבשתי אותם עד אשר קניתי לי הפיכם לטבע שני, ולכן בעבור זה יקרתי והתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת, עד כאן לשונו של בעל תפארת ישראל, שלא גילה היכן נמצא מקור הדברים. חמישים שנה לאחר פירסום פירושו למשניות, קוממו הדברים את הגאון רבי חיים יצחק אהרן רפפורט, המגיד מוילקומיר, שיצא חוצץ נגד יחס מידות רעות למנהיגן של ישראל, כפי שבא לידי ביטוי באגדה זו. לעת זקנותו, כאשר עלה לעיר הקודש ירושלים, חיבר קונטרס מיוחד, כליל תפארת שמו, ובו הוא מאריך להתקיף את דברי המכתב

שהובאו בתפארת ישראל ולהוכיח כי הדברים לא יכלו להתרחש בפועל. הקונטרס זוכה למכתב הסכמה מאת הגאון רבי אליהו דוד רבינובץ תאומים האדר"ת, שאף הוא עצמו מיחס את מקור הדברים לספרי עובדי כוכבים הקדמונים וקבע כי במחילה מכבוד הגאון התפארת ישראל ז"ל, לא יפה עשה בהעתקתו דברי העתק על צדיק של עולם. האדר"ת מזכיר גם את דברי חז"ל (מגילה יא.) הוא משה ואהרן הם בצדקתם מתחילתם ועד סופם. ואולם, את הראיה הניצחת והמפתיעה מכולן, מביא המגיד מוילקומיר מן הפסוק שלפנינו ותרא אותו כי טוב הוא, שהרי טוב הוא ההיפך הגמור מרע. ואולם לא התפרש בפסוק אם הטוב הזה, שאותו ראתה ברוח הקודש, אם הוא טוב גופני או טוב נפשי, כי בפשוטו יש בזה טוב גופני, דהיינו שיהיה איש טוב ומיטיב וגומל חסד ורחמן. אולם חז"ל קיבלו שהפסוק רומז גם על טוב נפשי, והיינו שזכה שכבר נולד נתמלא הבית אורה וגם השכינה היתה עימו, והקב"ה יחד שמו עליו לא זה ממנו שכינה משעה שנולד עד סוף ימיו. ואפשר, כתב המגיד מוילקומיר, שלכך כתבה התורה בלשון טוב ולא כתבה מעלה אחרת היותר חשובה ממעלת הטוב, והיינו שיאמר הכתוב ותרא אותו כי חסיד או קדוש הוא ולכן ותצפנהו. ואפשר שהטעם לזה מפני שהיה גלוי לפניו יתברך שבו שבאחרית הימים תצא דיבה רעה על אותו צדיק על ידי איזה מכתב מזויף שיעיד עליו שקר, שהיה מתולדתו מלא ממידות רעות רבות, לכן הקדימה התורה וכתבה ותרא אותו כי טוב הוא, כדי לפרסם בעולם שבאמת היה משה רבינו עליו השלום בתכלית הטוב מילדותו עד סופו ולהכחיש דברי האגרת המזויף. ולבסוף, בדרך צחות, מיישב המגיד מוילקומיר קושיא נוספת המתבקשת על דברי הפסוק: וכי אם לא היתה רואה שטוב הוא לא היתה מצפינה אותו, היש אם שתתאכזר כך לפרי בטנה, ובפרט צדקנית שכזאת, אולם יש לומר בדרך צחות, שלו לא ראתה בו מידות טובות, אלא היתה רואה בו את ההיפך, דהיינו שכלולים בו מידות רעות כדברי אותו מכתב, לא היתה משתדלת להצפינו ולהצילו, שהרי מצנינו (ברכות י.) לגבי חזקיהו מלך יהודה שכאשר נולדו לו שני ילדים, מנשה ורבקה, וכאשר שמע מהם דיבורים קשים ורעים מיד חבטן בקרקע, מנשה חי ובשקה מת. הרי לנו שהוא עצמו רצה להמית את שניהם, מטעם ימות זכאי ואל ימות חייב, כדין בן סורר ומורה. ואף אותה צדקנית על כל פנים לא היתה משתדלת להציל בן שניכרים בו מידות רעות. ואף מכאן יש בידינו הוכחה שכבר מרגע לידתו ראתה בו אך מידות טובות, כי טוב הוא. הוא מדייק גם מלשונות רבים של חז"ל שבכולם הוזכר לגבי משה שכבר נולד ייחד הקב"ה את שמו עליו וכן שלא זה ממנו שכינה משעה שנולד, ונראה שנוזקה בפיהם כעין נבואה בזה, שהיה גלוי להקב"ה שבאחרית הימים תצא קול של שם רע בעולם על אותו צדיק על ידי איזה מכתב מזויף, ולכן הקדים הקב"ה והכריע את דעתם שיאמרו כולם הלשון מהולדתו וכדומה, כדי לפרסם לכל ישראל שבכל הדורות שבאמת היה משה קודש קדשים מתולדתו ועד סופו.

להודות בטעות. בפרשת השבוע מסופר על הולדת משה רבינו. משה נולד לאביו בן לוי שהוא כפי שמביא רש"י – עמרם. במה זכה עמרם לבן כזה, שהצליח להגיע למקום שאף אדם אחר לא הגיע? המדרש מביא שכאשר שמע עמרם, שפרעה גזר על עם ישראל: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו.." החליט לגרש את אישתו כדי שאם תלד בן שלא יושלך אף הוא ליאור. כשראו עם ישראל שגדול הדור שלהם גירש את אשתו הלכו גם הם וגירשו את נשותיהם. לאחר מספר ימים באה אל עמרם ביתו הקטנה מרים ואמרה לו: "אבא, גזרתך קשה יותר משל פרעה! פרעה גזר רק על הזכרים ואתה שגירשת את אימא גזרת גם על הזכרים וגם על הנקבות שלא יבואו לעולם כלל". ששמע זאת עמרם לא רק שלא כעס על בתו אלא הסכים עמה ומיד הלך ונשא שוב את גרושתו - יוכבד לאשה. כשראו זאת כל שאר העם גם הם החזירו גרושותיהם. עמרם ביטל את דעתו לדעתה של בתו הקטנה. הוא לקח אחריות ואמר: טעיתי. לומר טעיתי לאדם פשוט זה לא קל, כל שכן לגדול הדור. הגדולה של עמרם היא לעמוד מול ילדה קטנה ולומר: "אני טועה!" מאדם כזה יוצא משה רבינו. לא פעם אנו עומדים על דעתנו ועמדתנו, לא מוכנים לזוז ממנה ולו סנטימטר אחד גם שאנו יודעים בוודאות שטעינו. לומר טעיתי לא מוריד ממך כלום, הרי כולנו טועים,

הגדולה שלך תהיה כשתאמר: "אכן, טעיתי". כך יעריכו אותך יותר האנשים סביבך, יתחברו אליך. ואם אתה אהוב למטה אתה דאי גם אהוב גם למעלה... ומי יודע אולי ממך יצא משה רבינו הבא. ונצרך כאן שיחה מהרב רבי ברוך רוזנבלום שליט"א, אומר יוסף הצדיק לבני ישראל: "פקוד יפקוד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם" (בראשית יג, יט). דעו לכם! יבוא יום, שהקב"ה יוציא אתכם ממצרים אנא קחו את עצמותי איתכם לארץ ישראל. שואלים חז"ל: מה זה והעליתם את עצמותי מזה אתכם? מסביר רש"י: והעליתם את עצמתי מזה אתכם - לאחיו השביע כן, למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם, שנאמר אתכם. יוצא שיוסף מבקש: עם כל עצמות השבטים, תעלו גם את עצמותי. מי לוקח את העצמות של יוסף? משה רבינו, כך נקרא בע"ה, בעוד שלושה שבועות.

בפרשת בשלח אומר התורה (שמות יג, יט): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקוד יפקודו אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם". לכאורה למה משה רבינו, הוא זה שלוקח את עצמות יוסף? קח את העצמות, ותמסור אותם לבני מנשה ואפרים - הנכדים שלו. אלא, הבין משה רבינו, שאם נאמר "פקוד יפקוד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי", שמי שיאמר את הקוד, של פקוד יפקוד, הוא חייב לקחת את העצמות. הבה נבחן את התהליך שעבר משה רבינו: כשהקב"ה מבקש ממשה רבינו ללכת לגאול את ישראל, הוא מסרב ללכת, כפי שמופיע בפרשתנו (שמות ד, יג): "שלח נא ביד תשלח". במשך שבעה ימים, מסרב משה לציווי של הקב"ה, שנאמר (שמות ד, י): "גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך". שאל אותו הקב"ה: "למה אתה לא רוצה ללכת לגאול את העם?" אמר לו משה: "אהרון אחי, הוא המנהיג במצרים... לא יתכן שאני יבוא, ואדחה את אחי, ואזרוק אותו מכהונתו"... הרי כל הסיבה שהתחילה הגלות הזאת היא בשנאת אחים - באו האחים, וזרקו את אח שלהם למצרים... מזה התחילה הגלות. אני לא "אדרוך" על אח שלי. אם הגלות התחילה, בגלל ש"אח דרך על אח"... לא יכל להיות שתבוא גאולה, כאשר "אח דורך על אח". לכן אמר לו הקב"ה: "אין לך ממה לדאוג - וראך ושמח בלבבו". על פי הדברים הללו יוצא איפה, שגואל שהולך לקבל תורה לעם ישראל, לא יתכן שיהיה בו סרך של עוון.

מבאר הרב רוזנבלום על פי ספר חקרי לב - מאמרים לפרשת השבוע: משה רבינו, נבחר להיות גואל, עוד לפני שעם ישראל ירד למצרים - עוד בשעה שהקב"ה ברא את העולם, ייעד הקב"ה את אברהם אבינו, להיות האבא הראשון שלנו שנאמר (בראשית ב, ד): "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" ומבארים חז"ל: אל תקרי בהבראם, אלא באברהם. כשם שהאיש שיעד אותו הקב"ה, מששת ימי בראשית, להיות האבא הראשון, הוא אברהם אבינו, כך האיש שיעד אותו הקב"ה, מששת ימי בראשית, להיות נותן התורה, הוא משה רבינו. משה רבינו נבחר, מראשית היצירה, להיות נותן התורה.

משה רבינו נולד בבית לוי, שהיה לו חלק מאוד כבד, במכירת יוסף (שמעון ולוי אמרו: "הנה בעל החלומות הזה בא...") ולפי המדרש הם דחפו אותו לבור) אם היו שואלים אותנו - היכן היה צריך משה רבינו להיוולד? היינו אומרים - בשבט בנימין, כי בנימין לא היה במכירה. ואם אומרים לנו, שכל הגלות הזאת הייתה בגלל מכירת יוסף, ורוצים להביא גואל לעם ישראל... אז מאיפה יילקח הגואל? מאחד שלא היה שותף במכירה. אבל מה לעשות, שהקב"ה ייעד את משה רבינו, להיות נותן התורה, כבר אז... והקב"ה ייעד את משה רבינו, להיות משבט לוי, כי יש לו תכונה של "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך". שבט לוי נבחר להיות נותן התורה... אם ככה, משה רבינו חייב להיוולד בשבט לוי, אבל לשבט לוי יש בעיה... הוא היה שותף במכירת יוסף. אם הוא היה שותף במכירה, לא יכול לבוא גואל, כשעל הכתפיים שלו, יש עדין איזה שהוא סרך של כתם, ממכירת יוסף... אז מה עושים? אומר הקב"ה (שמות ב, א): "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" - מה שקרה עם משה רבינו, בכלל לא קשור לעמרם ויוכבד... אל תייחס להם את זה בכלל. כל מה שתקרא עכשיו, שארא למשה רבינו, זה קרה בגלל "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי". היות ומשה רבינו נולד בשבט לוי, ושבט לוי נושא על כתפיו את מכירת יוסף... צריכים שהוא ינקח מעצמו, את העניין הזה.

איך מנקים אותו? עליו יעבור כמה תהליכים של זיכוך - ניקוי מושלם, מאותו מעשה שעשה שבט לוי, במכירת יוסף, וזה מה שיביא אותו להיות נותן התורה. ההקבלה בין יוסף הצדיק למשה רבנו:

1. מכירת בן הזקונים, כשם שלקחו את יוסף, שהיה בן זקונים של יעקב אבינו, ומכרו אותו למצרים. לוקחים כאן את בן הזקונים של עמרם (שנולד אחרי מרים ואהרון), ומוכרים אותו לבתיה בת פרעה. בתיה בת פרעה, היא המצרים שבתוך המצרים.

2. ניתוק מהבית

ככשם שיעקב לא גידל את יוסף, גם הוריו של משה רבינו - לא גידלו אותו. כשם שיעקב לא זכה לגדל את יוסף הצדיק, אלא רק שבע-עשרה שנה... מתי הם נפגשו רק לאחר שחלפו עשרים וכמה שנים. גם משה רבינו נילקח, שהיה בגיל שנתיים... והוא יצא לראות בשלום אחיו רק כשהיה בן עשרים שנה. אם לא זכה יוסף, להתוודע בפני אחיו היהודים, במשך עשרים שנה... גם הם עכשיו במשך עשרים שנה, לא מתוודעים. אותו דבר שאירע ליוסף הצדיק קורא עכשיו למשה רבינו.

3. מידה כנגד מידה, מדין. האחים מכרו את יוסף לישמעאלים, הישמעאלים מכרו אותו למדיינים, והמדיינים מכרו אותו למצרים. המדיינים נחשבים כאחראים למכירת יוסף כפי שמופיע בפרשת פינחס, שלח משה רבינו את פינחס, ללכת לנקום את נקמת ה' במדין.

שואלים חז"ל: למה דווקא את פינחס? ומשיב רש"י: כיון שלפנחס יש חשבון ארוך עם המדיינים... לפי שהמדיינים מכרו את יוסף! (אמנם הישמעאלים מכרו אותו למדיינים, ומשם מכרו אותו למצרים אבל למדיינים יש את עיקר החלק במכירה). אם למדיינים יש את החלק העיקרי במכירת יוסף... יורד משה רבינו עכשיו לגלות במדין.

4. עשר שנים בבור. רבותי, כשהגיע משה רבינו למדין, יתרו שם אותו בבור, עשר שנים. לאחר עשר שנים, באה ציפורה לאביה ומזכירה לו את משה רבינו. מה את מזכרת אחרי עשר שנים? כי עשר שנים הוא צריך לשבת שם. כי אם הוא היה שותף למכירת יוסף, ובגללו יוסף ישב בכלא עשר שנים, אז כנגד זה, הוא צריך לשבת בבור, עשר שנים. (ספר חידושי הזכות לחידושי הרי"ם: שמעון בר-יוחאי, יושב במערה שתיים-עשרה שנים היות ורשב"י היה התיקון לשבט שמעון, שהוא השבט שהוריד את יוסף הצדיק למצרים. יושב יוסף שם בכלא עשר שנים ועוד שנתיים... לכן ישב רשב"י במערה כנגדו, שתיים-עשרה שנים).

5. מלוכה לאחר ישיבה בבור, לאחר שיוסף יוצא מהכלא הוא נעשה למלך במצרים. גם כשמשה רבינו יוצא מתוך הבור במדין, נהיה מלך. אותו דבר שנעשה ליוסף - אז, נעשה למשה עכשיו... הכל כדי לזכר אותו, ולהביאו לתיקון השלם, כדי שיוכל להיות נותן התורה.

6. נתינת שם חדש: ליוסף הצדיק, פרעה נותן לו את השם - צפנת פענח. עמרם ויוכבד יכולים לקרוא לבנם, בשם אביגדור... טוביה... יקותיאל... אבל הם לא קראו לו כך, אלא הם קראו לו את השם שנתנה לו בתיה בת פרעה - משה.

מדוע להשתמש בשם של גוי-ה שאבא שלך הורג ילדים ללא רחמים? אלא, כשם שפרעה נתן ליוסף את השם, עכשיו בתיה בת פרעה באה, ונותנת את השם למשה.

ולכאורה מדוע התורה מסתירה ולא אומרת: "וילך עמרם וייקח את יוכבד"? אלא כי אחרת היית חושב, שיש בעיה עם עמרם ויוכבד... והיית שואל: מה הם עשו? מה הם אשמים? דע לך! הם לא אשמים. הם משלמים את המחיר של "פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים". הם משלמים את המחיר של "וילך איש מבית לוי ויקח אֶת בַּת לְוִי... זה התשלום. אם זה התשלום שמשלמים, עכשיו אנחנו מבינים, למה התורה מעלימה את השמות של עמרם ויוכבד ואמרת רק: "וילך איש מבית לוי ויקח אֶת בַּת לְוִי". למדנו מהפרשה הזאת, נקודה אחת קטנה, הספר 'נחלת דבש' מביא: שעל פי זה מובן נדבך נוסף קראנו בשבוע שעבר: שמעון ולוי (בראשית מט, ה): "כִּלְיָ חַמְסַם מְכַרְתִּיהֶם". שמעון ולוי, חוץ ממכירת יוסף, הרגו את כל תושבי שכם. אומר להם יעקב אבינו (בראשית לד, ל): "עַכְרָתְם אֶתִּי לְהַבְאִישׁ נִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ" - יש לכם אבא, למה לא התייעצתם איתי?! - החלטתם לעשות על דעת עצמכם, מה שאתם רוצים. אמר הקב"ה - בואו ונכפר על זה: יחליט עמרם לגרש את אשתו, ולא ישמע

לדעת גדולים ממנו. עכשיו הוא יצטרך לשמוע, לדעת קטנים ממנו. תבוא מרים בתו, והוא יצטרך לשמוע לה. פירוש הדבר, שהוא לא מכופף עצמו, רק לדעת גדולים, אלא גם לדעת קטנים ממנו. וזה יכופר, מה שהלכו שמעון ולוי, ולא שמעו בקולו של יעקב אבינו. אם אתה החלטת על דעת עצמך, לעשות מה שאתה רוצה, תבוא עכשיו בתך מרים, בת החמש וחצי, ותשמע לעצתה, וזה תתקן את מה שלא נשמעת לקול אביך. אם אלה הדברים, בסיעתא דשמיא נכנסנו לימי השובבי"ם הבאים עלינו לטובה, ימים של תיקון המעשים... כל אחד ואחד, יתפוס את הנושא שהוא צריך לתקן בו, בעיקר במידות של בין אדם לחבירו...

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. מי זה היה האיש מבית לוי? עמרם בשיא הייאוש שלו, כשכל הילדים מושלכים ליאור, הוא שומע בקול ביתו שאומרת לו: "גזרתך גדולה משל פרעה, שאתה גזרת על כולם ואילו פרעה גזר על הזכרים בלבד". והוא מחזיר את גרושתו יוכבד, ובא משה רבינו לעולם - שניתנה תורה על ידו לישראל. מעניין לראות שבמגילת רות גם על אלימלך נאמר: "וילך איש מבית לחם יהודה", גם הוא בייאושו מהרעב בארץ עוזב את ארץ ישראל והולך למואב, בניו מתחננים עם נכריות ומתים, ולבסוף יוצא ממנו דוד המלך, מלך ישראל חי וקיים. שניהם, גם עמרם וגם אלימלך עושים מעשה בעקבות יאוש. עמרם - עושה מעשה אמיץ ונכון ומקבל את משה רבינו.

אלימלך - עושה מעשה טיפשי - עוזב את ארץ הקודש - ארץ החסד (הוא יכול לכלכל את כל בניו ל-10 שנים מרכושו הפרטי) לטובת ארץ ה'אנטי חסד" על אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים.. ומקבל את דוד המלך. מהו המסר מכאן? תדע מה שצריך לצאת ממך - יצא! לא חשוב מה תעשה. רק השאלה אם תהיה בתמונה או לא!... האם תזכה להתכבד במה שיצא ממך? למשה אנו קוראים בן עמרם - האבא זכה בתושייה של יאוש בתואר אבא של משה רבינו, לעומתו אלימלך אפילו לא נזכר בהקשרו לדוד המלך.

סיפור מליצי המראה את גודל ההשקעה הנצרכת בחינוך הילדים: אבא לשבעה ילדים עלה לשמים, ומכוח ילדיו הטובים היה בטוח שמקומו מובטח לו בגן עדן. משהתברר לו שזה לא כך כיוון שאצלם כתוב שהוא רווק... החל לצרוח: "יש לי תעודת זהות". לאחר בדיקה נוספת ניגש אליו אחד המלאכים ואמר לו: "אמנם יש ממך 7 ילדים, אבל אם לא היית שותף בגידולם, כולם רשומים על האימא". צריך כל לאחד מאיתנו לקחת אחריות על הילדים כי רק ע"י השקעה נתכבד גם אנו בהצלחתם.

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב). פעם אחת בא יהודי כפרי אל זקני הרה"ק רבי נחמיה יחיאל מבעחיו זי"ע (בנו של 'היהודי הקדוש' מפרשיסחא זי"ע) בבקשה שיתפלל עבור ילדו, שהיה חולה מסוכן והרופאים כבר התייאשו ממנו, ויפתח זקני ז"ל את פיו הקדוש ויאמר, כתוב 'ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים', וידוע כי התורה היא נצחית, ולכן אומר אני כי כתוב זה מוסב גם על הילד שלך, היינו שכינה רואה כי טוב הוא, הילד שלך, ו'אין טוב אלא תורה' (אבות ו, ג), כי הילד מתוקן ומוזמן להיות תלמיד חכם, ותצפנהו שלשה ירחים, 'ירח' מלשון חרון אף, היינו שרומז על הילד שיחלה שלשה פעמים, אך השכינה הקדושה תגן בעדו מפני האף והחמה ותצפנהו תחת כנפיה, ואכן נתקיימו דבריו, הילד הבריא מיד, ולאחר מכן חלה עוד פעמיים ושב לבריאותו, ולימים נודע לת"ח גדול, ואף כיהן כרב בכמה קהלות בישראל.

ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלושה ירחים (ב, ב). "כי טוב הוא" - כשנולד נתמלא הבית כולו אורה (רש"י). שאלו פעם את הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע - מה הטעם שמקדימים לכל גדול בישראל את התואר רב לפני שמו, ואילו משה רבינו, רבן של ישראל, תוארו בא אחר שמו. השיב בעל החתם סופר ואמר: משה רבנו שהיה גדול בישראל עוד קודם שניתנה תורה לישראל, קודם שמו לתוארו, אולם כל גדולי ישראל, בזכות תורתם נתעלו, ראוי להם אפוא שיקדימו תוארם לשמם...

האלשיך הקדוש זי"ע כותב: לפי חז"ל יוצא שאותו היום שהושם בו משה בסוף על שפת היאור שישה בסיוון היה. שהרי משה נולד בו' אדר, ומו' אדר עד ו' סיוון הם ג' חודשים. הוא שאמר הכתוב 'ותרא אותו כי טוב' כי עתיד

הוא לקבל התורה שנקראת טוב, שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם". ולכן עד יום מתן תורה הטמינהו בבית בלי פחד שזכות התורה תעמוד לו.

ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים (ב, ב). פירש רש"י, כשנולד נתמלא הבית כולו אורה.

ידועים דברי התפארת ישראל (בסוף מסכת קידושין), שמלך ערבי אחד שלח לצייר את דמותו של משה רבינו, ולפי הציור היה נראה כי הוא רע מעללים ויש בו המון חסרונות, והמלך התפלא מאוד. והלך לשאול את משה רבינו לפשר הדבר, וענה לו משה, שאמת הוא הדבר, שבטבעו יש בו מלא חסרונות ומדות רעות, והוא בכוחו התגבר עליהם וכבשם, עד אשר קנה לעצמו היפוכם טבע שני, ולכן הוא היה ראוי להיות מנהיגם של עם ישראל.

והדברים תמוהים מצד עצמם ונסתרים מדברי המדרש שכשנולד נתמלא כל הבית אורה.

וביאר הגאון ר' אברהם יפה'ן זצ"ל משמו של חותנו הסבא מנובהרדוק זצ"ל, שיש לאדם להשתמש בשני כוחות המנוגדים, על עצמו ועל נפשו צריך להיות אכזרי ולהיות כגולן להילחם עם היצר הרע, אבל בנוגע לזולתו צריך להידבק בדרכי ה' ולהיות רחמן, ולכן אין להתפלא על הציור שראו בו מן האכזריות.

וכמו שביאר מרן הגרי"ס זצ"ל (אגרת ל) את מאמר חז"ל (מדרש רבה וזאת הברכה, יא) על הפסוק שמושה הוא "איש האלקים", ואמר ר' אבין מחציו ולמטה איש, מחציו ולמעלה אלקים.

כי משה רבינו, אף שהיה איש אלקים וקדוש ופרוש מכל מחמדי תבל, אבל בכל זאת בחציו היה מבחינת איש, וזה בנוגע לכלל ישראל אשר היו תלויים בו.

והוסיף מרן הגרי"ס, שזה כלל גדול במדות, שרוב מדות הטובות, המה רק במה שנוגע להאדם בעצמו, אכן במה שנוגע לחבירו, החוב להשתמש בכל עוז בהפוכה. וכמו לברוח מן הכבוד שהיא מדה יקרה וכמאמרם ז"ל כי תאות הכבוד תוציא את האדם מן העולם, אכן במה שנוגע לחבירו, אמרו חז"ל איזהו מכובד המכבד את הבריות. וכן לענין הפרישות אשר היא מעלה נשגבה לבני עליה, והיא רק בבחינת האדם לעצמו, אבל במה שנוגע לתועלת והנאת חבירו, החוב פרושה להשתמש היפך הפרישות, ולצאת בשוקים וברחובות קריה, ולחפש למלאות טובת חבירו.

מובא בילקוט האורים ותרא אותו כי טוב (ב, ב). פרש"י שנולד מהול. יש לפרש כי בפרשת לך-לך פרש"י עה"פ "התהלך לפני והיה תמים" שכל זמן שלא נימול לא נקרא תמים. וכן מצינו בפר' בראשית בברית העולם ביום ב' לא נאמר "כי טוב" משום שלא נשלמה מלאכת מים. והנה כאן שנאמר "ותרא אותי כי טוב" א"כ מוכח שנגמר ונעשה תמים הרי שנולד מהול דאל"כ לא שייך "כי טוב".

מובא במס' סוטה (יב.) "ותרא אותו כי טוב", ר' מאיר אומר שקראו למשה טוב, ור' יהודה אומר שקראו לו "טוביה". אחרים אומרים שנולד מהול ועל כן אומרים כי טוב בברית.

מובא בדגל יהודה ותרא אותו כי טוב ותצפנהו (ב, ב). הראשונים מדקדקים בזה, וכי לולי שראתה כי טוב הוא לא היתה מצפינתו, אלא באמת מפני המצריים לא היתה צריכה להצפינו, כמו שמביא רש"י שהמצריים מנו מיום שהחזירה, והיא ילדתו ג' חדשים קודם לחשבונם. אלא לפי שראתה כי טוב הוא כמו שדרשו חכמינו ז"ל שנתמלא הבית כולו אורה, חששה פן יתפרסם הדבר אפילו בין היהודים, ודרך בני אדם לספר לחבריהם דבר פליאה, וחברא חברא אית ליה, ושמא על ידי זה אף בלי כוונה יתוודע הדבר למצריים.

ותהר האשה ותלד בן (ב, ב). מובא במשמרת אריאל ותמוה מדוע ילדה רק בן אחד, הלא אז ילדו הנשים ששה בכרס אחת (עי' רש"י לעיל א, ז). ויש לפרש על פי דברי הרמב"ן בפרשת במדבר (ג, יד) שלכן היו שבט לוי מועט במספרם משאר השבטים (רק עשרים ושנים אלף מבן חודש ומעלה) משום

שבשאר השבטים שהשתעבדו במצרים ועבדו בפרך התקיים בהם 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ' (לעיל א, יב), אבל שבט לוי שלא נשתעבדו המצרים בהם ולא עבדו בפרך היו פרים ורבים כדרך כל הארץ ולא עלו למעלה כשאר השבטים. ע"כ. ובכן, יוכבד מאחר שהיא היתה משבט לוי לא ילדה ששה בבת אחת, אלא רק אחד.

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב). ביאר הגאון ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל איתא בפרקי דר' אליעזר (מ"ז) ראו אבותיו של משה את הנער תארו כמלאך אלקים ומלו אותו לשמונה ימים, והמדרש הזה אומר דרשני, ויש לומר על הפסוק 'ותרא אותו כי טוב הוא' איתא במד"ר (שמות א, כ) אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול ורבנן אמרו בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית כולו אורה, כידוע משה רבינו נולד בשבת ולדברי אחרים שנולד מהול אי אפשר למול אותו ביום השמיני שמי שנולד מהול אין מילתו דוחה שבת, לכן אמר המדרש הנ"ל "ותרא אותו כי טוב ראו אבותיו תארו כמלאך אלוקים" כמ"ד שהבית נתמלא אורה ולא כמ"ד שנולד מהול לכן "ומלו אותו ביום השמיני".

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב). מובא בשני המאורות איתא במדרש רבה (קהלת ד, ח) "כי טוב הוא" טוביה שמו שנולד מהול, וקשה איך משמע מכאן שנולד מהול, ויש לומר כנהוג שאין נותנים שם לרך הנולד אלא אחרי הברית מילה, והיה קשה למדרש איך נתנו לו שם מיד כשנולד הרי השם נותנים רק אחרי המילה מוכח מזה שנולד מהול והיה אפשר לתת לו שם מיד בלידה.

ותרא אותו כי טוב ותצפנהו שלשה ירחים (ב, ב). ביאר האלשיך הק' איתא (במגילה יג:) שמושה רבינו ע"ה נולד ב' אדר א"כ יום שהושלך למים היה ו' סיון. וזהו שנאמר "ותרא אותו כי טוב" ואין טוב אלא תורה כמש"נ "כי לקח טוב נתתי לכם". לכן עד יום מתן תורה הטמינו בבית בלי פחד כי זכות התורה שעתיד הוא לקבל תגן עליו ותצילו וכשעבר יום מתן תורה ונתבטלה ההגנה לא יכלה עוד הצפינו בבית, הטמינה אותו במים כי ידעה שזכות התורה שנמשלה למים כדאיתא בתענית ז. תגן עליו.

ותצפנהו שלשה ירחים. למה נקט לשון של "ירחים" ולא "חדשים", כי הסימן הוא שבגט כתיב ירח ובכתובה כותבים חודש, וסימנך גרש ירחים, ואם כן כאן שעמרם גירש את אשתו ואחר כך חזר אליה, ולבסוף ראה שבסוף ג' ירחים שצריכים להצפינו ואם כן מה הרוויח שהתחתן ועל כן כתוב ירחים.

ותקח לו תיבת גומא (ב, ג) ופירש רש"י שהיה עשוי מגמי והוא עומד בפני רך (מים) ובפני קשה (סלעים), והיינו כי הלוחות של עץ של ספינות גדולות הם כמו זכוכית, שכשהם מתנוגשים בסלע, הם מתנפצים לשנים, אבל העץ הגמיש, כשהוא נתקל בסלע הוא קופץ לאחוריו, כי הוא קל מאוד ואינו ניזוק, (רש"י בסוטה שם, וילקוט מ"ל) ועונו"ש בילקוט מ"ל בשם מהרי"א, שעשתה כמה נקבים בהתיבה (מלמעלה), כדי שיוכל לנשום.

ותשם בסוף (ב, ג). ביאר הרה"ג ר' מרדכי בנעט זצ"ל יש לומר מכאן המנהג בחג השבועות לשטוח ענפי אילנות ועלים הגדלים על המים, כיון דב' באדר נולד משה כדאיתא (סוטה י"ב): ותצפנהו ג' ירחים ותשם בסוף על שפת היאור הוא בחג השבועות.

מובא בנחלת יעקב ותשם אותו בסוף על שפת היאור, ופירש"י שסוף הוא מלשון אגם. וזה כדעת ר"ש בר נהמני בסוטה (יב.) וטעמה ששם אותו שם היתה, כדי שלא ישטפו המים את התיבה לאמצע היאור, (ועיין עוד בילקוט מעם לועז שהביא י"א, שלשון יוצא מהים המלה ומתאחד עם נהר הנילוס, ושם שמה אותו, כי המים האלה אינם שוטפים כמו מי הנילוס, והם נחים על מקום אחד.) והסוף הוא המקום שגדלין בו עצי הערבה, ושם צומחים הקנים המתוקים שמהם עושים סוכ"ר (ימ"ל), ור"א שם ס"ל, שסוף היינו בים סוף, והיינו דהים סוף מגיע עד הנילוס, וזמ"ש על שפת היאור, דהיינו בסוף היאור, במקום שפוגע הנילוס עם הים סוף.

שנאמר "ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו" לידע מה יהא בסוף נבואתה.

ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). ורבותינו דרשו (סוטה יב): את אמתה, את ידה, שנשתרבה אמתה אמות הרבה (רש"י). ביאר הרמ"מ מקוצק ז"ע ומתחילה מאי סברה בת פרעה, שהושיטה את ידה לקחת את התיבה, הלא ראתה שהיא נמצאת מרחוק, מניין ידעה שיתרחש לה נס ותתארך ידה? אלא מכאן ראייה, שלגבי כל דבר מצוה אין לעשות חשבונות, אין לפקפק ואין לנהוג לפי ההגיון, העיקר הוא הרצון והמעשה – והנס ממילא יבוא.

ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). המהר"ם שפירא, ראש ישיבת חכמי לובלין, כינס פעם אחד כמה מראשי הקהילה לדיון דחוף בנוגע לעניין מסוים שעמד על הפרק שהיה בו משום פיקוח נפש. הוא דרש מהם לעשות דברים גדולים ורציניים למען המטרה הזו. ראשי הקהל ענו לו כי דרישותיו גבוהות מידי, הן למעלה מכוחם, וממילא אין בכוחם לבצעם. נענה המהר"ם שפירא ואמר להם: חז"ל אמרו שבת פרעה שלחה את ידה אל התיבה הרחוקה. ויש לתמוה, מה ראתה בת פרעה לשלוח יד אל התיבה הלא רחוקה היא? וכי אם יראה אדם חפץ המונח על גג בניין, ויחפוץ בו, כלום יושיט את ידו? ומכאן שכאשר נדרש מאדם לעשות מעשה אל לו לחשב חשבונות! האם אצליח לעשות או שמע לא? עליו לעשות ומן השמים יסייעו לו.

ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). ואמרו חז"ל, שנשתרבה אמתה אמות הרבה. ביאר הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל, שאין צריך לומר שנעשה נס ונתארכה ידה ממש ואח"כ שוב נעשה נס וחזר לכמות שהיה, אלא כוונת חז"ל שאף שהיה מרחק גדול בין ידה ובין התיבה, לא נמנעה מלהושיט את ידה ולהתאמץ ביותר כדי להגיע אל התיבה, וכשהאדם מנצל את כל כוחות נפשו כדי להגיע למטרה, מגלה הוא פתאום שבאמת יש לו כוחות הרבה מעל מה שהוא חשב שיש לו, וכמו שרואים כך בזמן שריפה ח"ו, שאדם אחד מסוגל לעשות מה שבדרך כלל צריך לעשות על ידי עשרה בני אדם, כי ההכרח והרגשת הצורך הגדול נותנים לאדם תנופת כח אדירה, הרבה למעלה מכוחו הרגיל.

וסיים ר' חיים ואמר, אל יאמר אדם איך אוכל להגיע לכלל גדלות ועמקות התורה כזמנו של הגאון רבי עקיבא איגר וכד', והרי כוחותי דלים ומעטים. טעות היא בידו, כי הכל תלוי ברצונו ובייחוד לבבו, אם יתבונן וידע ולבבו יבין וירגיש את הצורך הגדול לעליה בתורה, יתנוצצו בנפשו רשפי כח וגבורה לאין שיעור, ויגביר חיילים לתורה.

ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). מפרש רש"י - נשתרבה אמתה אמות הרבה. מסופר על הגה"ק רבי מאיר שפירא ראש ישיבת חכמי לובלין זיע"א, שפעם נתכנסו בעירו כמה מראשי הקהילה עם רבני העיר, ודנו בעניין חשוב שהיה בו משום הצלת נפשות רבות מישראל, אמרו אנשי המעשה שבין הנאספים, ענין זה שאנו דנים בו עתה כבוד הוא מאתנו ולא נוכל לבצעו בכוחותינו הדלים והצנועים. התערב רבי מאיר שפירא וקרא בהתרגשות: רבותינו ז"ל דרשו כידוע את הכתוב "ותשלח את אמתה" - "את ידה", ועוד אמרו אף על פי שידה של בת פרעה היתה קצרה מלהגיע לתיבה באורח טבעי, כיון שהושיטה את ידה להציל את משה, נעשה לה נס וידה נתארכה אמות הרבה, ונסיון ההצלה הצליח בידה. והנה יש מקום לשאול כאן, מה היתה סבורה בת פרעה בשעה שהושיטה ידה לתיבה המרוחקת ממנה מרחק רב? אלא, המשך רבי מאיר שפירא בקולו המלהיב, מפרשה זו עלינו ללמוד מוסר השכל, שלעולם יחתור האדם אל המטרה הנכספת מתוך אמונה ובטחון בהשם יתברך, ואפילו אם נראית לו המטרה רחוקה מכדי הישג ידו, אסור להתייאש ולהוריד ידיו בחוסר אונים ובאפס מעשה, ואף אנו נעשה למען המטרה שלפנינו בכל כוחנו ומאודנו ובעזרת ה' גם יכול נוכל.

ותרד בת פרעה (ב, ה). מובא בשפתי צדיק (יב עיי"ש עוד) במד"ר ותרד בת פרעה לרחוץ רבנן אמרין מצורעת היתה כיון שנגעה בתיבת מרע"ה

ותשם אותו על שפת היאור (ב, ג). מובא ב"שם יחזקאל" לכ' קשה מה היתה ההשבוה של יוכבד בזה, דהלא היה אי אפשר למשה לחיות על הים מבלי מזון, ויצטרך לחזור ולקחתו, ואם כן מה הועילה בתקנתה, ולפי מה שמבואר במדרש רבה שהטילה אותה בים, כדי לבלבל איצטגוניו של פרעה שמושיען של ישראל כבר הושלך בים, א"ש, דאחר כן יהי' ביכלתה לחזור וללקחו משם למחרת. ועיין עוד באלשי"ך הק', שאפשר, שמשום זה עשתה תיבת של גומא שהוא עשוי מגמי כמבואר ברש"י, ולא עשתה תיבה חזקה של עץ, כי חששה, שמא ירגישו האיצטגוניים באיצטגונותיהם, שמשוה אינו ממש במים, כי יש הפסק בינו למים, וע"כ עשתה תיבה מגמי שגדילה במים, שמה שגדילתו במים אינו חוצץ ולא ירגישו האיצטגוניים בהפסק, ויראו באיצטגונותיהם שמשוה הוא ממש נטבע במים. וברלב"ג כתב, שאע"פ שלא היה אפשר לו לחיות שם בלי מזון, מ"מ לא נמנעה מפני זה מלשום אותו ביאור, כדי שתרחק מיתתו זמן מה, ואולי תוך הזמן ההוא ימצא לה עזר מהצרה הזאת, ולזה הסיבה נתייצבה אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו. וברבינו אפרים כתב, ששמה אותו על שפת היאור, במקום צנוע, כדי שתוכל ללכת אצלו ולהאכילו. והנה מרים השליך את משה בהיאור, כדי להטעות האיצטגונין, שישברו שכבר נלקה מושיען של ישראל במים, י"ל עוד יותר בזה, לפימ"ש במדרש לחד מ"ד, וכ"ה במס' סוטה לחד מ"ד, שהיום שהושלך משה להיאור היה כ"א ניסן שביעי של פסח, עיי"ש, ובח"ס פ' הקת כתב, שחטא מי מריבה היה ביום כ"א ניסן, עיי"ש באריכות כל ההשבון, וא"כ היה אז יום מסוגל ביותר להטעותם, שנלקה במים.

ותחמרה בחמר ובזפת. ופירש רש"י זפת מבחוץ וטיט מבפנים. וכתבו התוס' במסכת סוטה (י"ג, ד"ה חמר) בשם ר"ש בר קלונימוס, שבין הזפת ובין הטיט היו מצד פנים התיבה, רק החמר היה מכסה את הזפת שלא יריח משה ריח רע, (והיינו שמבחוץ הכוונה מבפנים לצד החיצון של התיבה, ומבפנים היינו מבפנים לצד פנים של התיבה, דהיינו לצד משה), אבל מחוץ לתיבה לא זיפפה אותה, כדי שלא ירגישו בו העוברים, כי הגומא דומה לקנה היאור, (והיינו שזה הולך כהדיעות שהיה בדעתה של יוכבד ליקח אותו משם, ולא רצתה שאיש אחר יקחנו משם, ועיי' בנחלת יעקב, שהקשה כמה קושיית ע"ד זה עיי"ש בתוך הקושיות שהקשה, דאי כיסוי החומר מהני לבטל הריח של הזפת מתחתיו, א"כ גם נח הוה ליה לעשות כן, עיי"ש באורך). ובדעת זקנים, פי' להיפך מרש"י. ששם חמר מבחוץ, כדי שלא יכירו בו, כי הרבה פעמים הגמי והסוף אשר בשפת היאור מלוכלכין הן קצת מן הטיט, עיי"ש.

ותחמרה בחמר (ב, ג). מתוך ספר "מזקנים אתבונן" משה רבינו היה זורח ממנו אור גדול כדאיאתא בגמי' (מגילה יד). שכשנולד נתמלא הבית כולו אורה, וחששה שאם יראו את האור שזורח מהתיבה יבינו שמילדי העברים הוא, לכך מרחה מעט חימר גשמי עב וזפת להסתיר את האור.

ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו (ב, ד). ואמרו חז"ל (סוטה ט, ב) מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר ותתצב אחותו מרחוק, לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר, שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים.

ויש לבאר מהי גדלותה של מרים שהמתינה לאחיה. ביאר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמעלתה היתה שנשארה באותה מדת בטחון. וזה מדוקדק בלשון שאמרו "שהמתינה", והיינו, שהיה ברור לה בבטחון גמור שתתקיים נבואתה (כמבואר במגילה יד, א) שהיתה מתנבאה ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל). ורק המתינה לדבר, כי לשון "המתנה" זהו לדבר שהוא ברור לו שיקרה, וזו היתה גדלותה, שלא נתערער בטחונה בכי הוא זה אף לאחר שמשוה נזרק ליאור.

ותתצב אחותו מרחוק, לדעת מה יעשה לו. למה עמדה מרים מרחוק? אמר רב: לפי שהייתה מרים מתנבאת ואומרת: עתידה אמי שתלד בן, שמושיע את ישראל מיד מצרים. וכוון שנולד משה, נתמלא כל הבית כולו אור. עמד אביה ונשקה על ראשה. אמר לה: בתי, נתקיימה נבואתך. וכוון שהטילוהו ליאור, עמד אביה וטפח לה על ראשה. אמר לה: בתי, היכן נבואתך? וזהו

נתרפאת. יש ללמוד [ק"ו מזה] מה זו שנגעה בתיבה של מרע"ה נתרפאה, מכל שכן יהודי שנוגע בתיבה אחת מתוה"ק להדבק בה בראוי שזהו אור עולם, וזהו באמת תיבת משה רבינו לדורות, על אחת כמה וכמה שיתרפא מכל תחלואי נפשו.

ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה הלכת על יד היאור (ב, ה). המדרש אומר שפרעה ויועצו יתרו הלכו לטייל ברחוב וראו שתי בנות עבריים קטנות חמודות ויפות, השתעשעו איתם והבנות מצאו חן בעיניהם והחליטו לאמץ אותם אחת מהם בתיה בת פרעה והשניה ציפורת בת יתרו. לכן לא לחינם נמשכו נשמותיהם לעבריים, איך שגדלה בתיה נמאס לה להיטמא בבית הגילולים של פרעה הלכה היא ליאור לטבול ולהיטהר, שלח לה הקב"ה מתנה יקרה והיא משה רבנו איך שהיא פתחה את התיבה ראתה אור גדול ואמצה אותו וכל זיקתה לעברים התעוררה בה, מכאן למדים שהבא להיטהר מסייעין בידו ובזכות רצונה לטבול ולהיטהר קיבלה מתנה קדושה שרק מלראותה היא התקדשה בנשמתה וזכתה להיות מעשרת הצדיקים שנכנסו בחייהם לגן עדן ואז קבלה הבנה רוחנית שחיפשה למשה מינקת עבריה שלמעשה היתה אימו יוכבד.

ותראוהו את הילד והנה נער בוכה. הצדיק רבי דב בער ממזריץ', היה אומר; שלשה דברים צריך אדם ללמוד מן הילד; הוא תמיד שמח. לעולם אינו יושב בטל. וכשרוצה משהו, פורץ בבכי עד שמשגיגו.

והנה נער בוכה (ב, ה). פירושו המפרשים שמשה רבינו בכה בלי קול, ובשל"ה הק' (ווי העמודים עמוד העבודה סוף פ"י). כתב על בכי בלי קול שמי שאינו יכול לבכות בתפלתו יתן קולו בבכי. טוב לבכות בעת תפלתו, ומי שיש לו לב קשה ואינו יכול לבכות, יתן קולו בבכי כאילו הוא בוכה, וזה פירוש הפסוק (תהלים ו, ט) כי שמע ד' קול בכי אף על פי שלא אבכה ממש.

מובא בכלי יקר והנה נער בוכה (ב, ה). פרש"י קולו כנער. יש לפרש שלכך נשמע קולו כנער למען הציל אותו בת פרעה שתחשוב שנוולד מזמן רב דאם לא כן לא תציל אותו מספק שמא מושיען של ישראל הוא שנוולד באותו יום כמו שאמרו האצטגנינים.

ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו (ב, ד). מובא בבאר מים חיים למרות שעל פי השכל האנושי לא היתה דרך ואפשרות להצלת הילד שבתובה, בכל זאת בטוחה היתה מרים שיציל ה' את הילד, ולא ידעה רק באיזה אופן תהיה ההצלה. על כן "ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו", היינו באיזה דרך תהיה הצלתו.

ותתצב אחותו מרחוק. בגמרא מובא שמרים המתנינה למשה שעה אחת ובתוספות מסכת סוטה (יא ע"א ד"ה מרים המתנינה) מבאר לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע.

ותרד לרחוץ. ומצינו כמה טעמים למה הלכה לרחוץ, בס' הישר כתב (וכ"ה בס' דברי הימים למשה, ובמדרש ויושע, ומדרש רד"ה), שהיה שרב וחום גדול, בארץ מצרים, והלכו לקרר את עצמן. ובגמרא מס' סוטה (שם) ובפ"ק דמגילה איתא בשם רשב"י, שהלכה לטבול מגילולי בית אביה (כי פרעה עבד לנהר, כי החזיק אותו לעבודה זרה, ובתו רצתה לפטור מטומאת אבי, כי השיגה להבין, שהבל הוא לעבוד לנילוס). ובתרגום יונתן, ובפרקי דר"א (פ' מ"ב), ובמדרש רבה איתא, שהיתה בת פרעה מנוגעת נגעים קשים, ולא היתה יכולה לרחוץ בחמין, וע"כ הלכה לרחוץ במים הקרים של היאור. ואיתא בפדר"א (פ. מ"ח) ובמד"ר, שכשנגעה לתיבת משה, מיד נתרפאה מצרעתה. בספר למען תספר הביא מס' מאור האפילה, שהלכה לבקש מרגליות, משום שכשבאים הגשמים ויורדים הנחלי מים מראשי הרי חבש, מגיחון, אז יורדות אבנים יקרות ממקום התהוותם, ובאות לגבול מצרים ע"י זרם המים של הנילוס, והלכה בתי' לחפש בחוף הנילוס, האבנים יקרות, שנשאום המים, והביאם לתחום מצרים.

בתי. מובא בשערי אהרן שמה של בתיה כתוב בדברי הימים (א' פ"ד פסוק יח). "ואלה בני בתיה בת פרעה". וגם בספר הישר מנוקד בתיה בחיריק ולא בפתח כמו שאנו רגילים, ועל כן אם אומרים עם פתח נמצא בת – קה, ולכאורה איך אביה קרא אותה בשם קדוש, אלא לפי הנ"ל קוראים אותה עם חיריק ואם כן אין לה משמעות שבת של ד', ואם כן למה אנו כן קוראים אותה כי בתיה חזרה מגילולי בית אביה, ואם כן הוא גיירה את עצמה ונהיתה כמו קטן שנולד, ועל כן הוא בת לא של פרעה אלא בת – קה. (ולפי זה מתרץ בספר שערי אהרן מה היה אסתפקתא של אצטגניני פרעה שידעו שהיום נולד מושיען של ירדאל, ואין הם יודעין אם ממצרים אם מישראל, וטעם הספק הוא על פי אמרם ז"ל (סנהדרין ט:)) שכל המגדל יתום ויתומה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו, והביאו ראייה מבייתה בת פרעה שנאמר ובני אביגדור וגו' אלה בני בתיה בת פרעה אשר ילדה, והקשו, וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה, אלא ללמדך שכל המגדל יתום ויתומה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדה. היוצא מזה, דמשה רבינו היה בן יוכבד גם בן בתיה, ולכן נסתפרו האצטגנינים אם ממצרים אם מישראל).

במעניה של תורה מובא שחכמינו אמרו, כי השם בתיה ניתן לה רק אחר כך, כאות תודה על שהצילה את משה. וכך אמר לה הקב"ה את קראת לבני משה, הריני קורא לך בתיה. ברם מצינו במדרש כי עוד במצרים קוראים לה בתיה, שכן אמרו דתן ואבירים למשה, אף שטוען אתה כי בנה של בתיה אתה, אינך אלא בנה של יוכבד. אלא נראה, שפרעה, שראה את עצמו כאליל, הוא קרא אותה בשם "בתיה" היינו בת אלוהים, וכך קראוה גם דתן ואבירים, אולם התורה לא רצתה לתת לבת פרעה תואר אלוהי ולפיכך נאמר "בת פרעה", אבל לאחר מכן, כאשר עזבה את אלילי אביה והצילה את משה, חזרה התורה לקרוא לה "בתיה", שכן מעתה על ידי מעשיה הטובים נעשתה לבת קל חי.

במכות בכורות כל הנקבות הבכורות גם מתו חוץ מבתיה בת פרעה כי הוא הוציאה את משה מן המים. (שמו"ר יח, ג)

תשעה נכנסו בחיים בגן עדן ואחד מהם היא בתיה בת פרעה. (פרקי דר"א זוטא א)

מובא בספר שערי אהרן עם בתיה בת פרעה הלכו 30 נערות ואף אחד מהם לא ראו את התיבה של משה רק בתיה.

מובא במס' מגילה (יג). בתיה בת פרעה היתה אשתו של כלב בן יפונה.

ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). אחת הבעיות החמורות בתקופתנו היא שהיצר הרע משתדל להחליש את כוחם של יהודים תמימי דרך ויראי שמים, באמרו להם: "הרי גם אם תעשו מצוה זו או אחרת, אין אתם נקיים מחטאים אחרים, אז לשם מה כדאי לכם להתאמץ ללכת לשיעור תורני או לעסוק במצוה פלונית? הרי בין כך... ובין כך ובין כך, הם פורשים מהמצוה שבקשו לעשות, ופורשים מחיי עולם. הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א שח פעם על דברים שספר לו נהג מונית חרד וירא שמים, שהיתה לו הזכות להסיע את מרן ה"קהילות יעקב", הסטיפלר זצ"ל. הנהג ספר שהסטיפלר שאל אותו האם הוא קובע עיתים לתורה לאחר יום עבודתו המפרך, "ההשבתי לו, שאמנם אני משתדל ללכת לשיעור גמרא, אבל מאוד כואב לי שכבר בתחילת השיעור כוחותי אינם עומדים לי, ומרוב העיפות אני נרדם על הגמרא, ומתעורר רק כשמגיד השיעור מסיים את הדף". הנהג הוסיף לתאר כיצד תנה לפני גדול הדור את כאבו על כך שאינו מסוגל להישאר עירני, ועל אחת כמה וכמה שכואב לו על כך שאינו מבין את דף הגמרא. "היה זה דוקא הסטיפלר, שהעיר לי פנים ואף עודדני מאוד, וכשירד מהמונית, ליטף אותי בחביבות רבה, ואמר: "דע לך, שאמנם כאן בעולם הזה נראה לך שאינך שווה הרבה, אבל יכולני להבטיחך נאמנה שבשמים אתה גנרל גדול, בגלל שהנך עושה כל מה שאתה יכול לעשות, ויותר מזה אין בכוחך לפעול מאומה. המשך והמשך לבוא לשיעור, גם אם תרדם על הגמרא, כי בשמים מחשיבים אותך לצדיק גדול". והוסיף הרב סגל וביאר:

הרי היהודי הלז, נהג המונית, באמת עשה כל מה שהיה מסוגל לעשות. היו לו בבית הרבה ילדים, והוא חיב על פי דין תורה לפרנסם, ועבודתו כנהג מונית מביאה אותו לידי עיפות רבה. אם כן, כל מה שהוא מחויב לעשות זה לבוא לשיעור, גם אם אינו מבין כלום ונרדם. ספור זה הוא מוסר השכל גדול מאוד גם עבורנו, סים הרב סגל, כיון שבתקופתנו יש תופעה לא רצויה, שאם בני תורה מרגישים שהם אינם מסוגלים להגיע לדרגות גבוהות, ממילא מזלזלים כבר בכל דבר, ולא מוכנים להשקיע ב'מצוה קלה'. וכי בכוחנו לשפוט מהי מצוה קלה ומהי מצוה חמורה? אסור לזלזל בשום דבר שבקדושה! גם אם יהיה זה דבר שלפי קוצר שכלנו, לא כדאי להשקיע בו... ועיקר העיקרים הוא לדעת שלא תובעים מהאדם יותר ממה שהוא מסוגל לעשות, ואם התאמצת לעשות כל שביכולתך, הנך גנרל גדול בשמים. והנה, רבותינו שואלים למה הושיטה בתייה בת פרעה את אמתה להציל את משה, הרי באמה בלבד לא היה באפשרותה להגיע אל התיבה המונחת בים סוף? ותירצו, שאמנם התיבה היתה רחוקה, אבל היא עושה את המוטל עליה ומושיטה רק את אמתה, מתוך ידיעה שזה מה שהיא יכולה לעשות, ואת השאר יעשה האלוקים. ואז התרחש הנס, והאמה הגיעה אל התיבה. כך גם בענינו. האדם חייב לעשות את שלו, והקב"ה יעשה גם הוא את שלו, כדי שאפילו הנהגה ההוא יבין את דברי התורה.

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור' דורשים חז"ל (סוטה יב). שהלכה לרחוץ עצמה מגילולי בית אביה, שהלכה לטבול לשם גירות. ולכאורה, שתי הפעולות שעשתה מעשה הגירות והצלת משה, היו שני עניינים נפרדים, ללא שייכות וקשר זה לזה, ורק במקרה באותו זמן. אך ודאי שאין הדבר כן, והא תליא מילתא הנה כתבה התורה 'ותחמול עליו' הרי לנו שכדי להציל את משה יש צורך במידת הרחמנות, ובלעדיה לא היה האדם נדרש להציל את נפש הילד. אך בעודה נכריה אין מידה זו טבועה בה. רק אחר כך כשקיבלה את עול הגירות אז נכנס בה רחמנות אז היתה הצלת משה. ויובן על פי העובדא שהיתה אצל מרן הגר"ז סולוביצ'יק כשעלה לארץ ישראל, עשה את דרכו בספינה, ועמו קבוצה של יהודים מן הגולה. כיון שהמרחק מוילנא לנמל היה רב, מהלך עשרה ימים, נבצר ממנו ליטול עמו צידה לדרך בספינה. כמובן, לא היו שם מאכלים כשרים, והגר"ז נמנע מלהכניס אוכל אל פיו. שאר היהודים שהיו עמו בספינה, בראותם כי הגר"ז לא נוגע במאכלות הספינה, נהגו כמותו. ראה טבח הספינה כי היהודים אינם טועמים מן המאכלים שהכין, ניגש אליהם ודיבר על ליבם לאכול. כשסיפרו לו על סיבת הדבר, הודיעם כי בירכתי הספינה מוצנעים כלים חדשים שלא השתמשו בהם מעולם. ובהם הוא יכול לבשל להם מאכלים שונים שאין בהם חשש ופקפוק, כגון תפוחי אדמה. ניאות הגר"ז, אך ציוה על שני בחורים שיתלו אל הטבח כדי שיוכלו הם לסדר האש, לבל ייכשלו בבישולי עכו"ם. כשהודיעו על כך לטבח, שאלם על מה ולמה. השיבו לו, משום 'בישול עכו"ם'. שמע זאת הטבח וקרא בקול 'יהודי אני', ואינכם צריכם לחשוש. באו הבחורים לפני הגר"ז וסיפרו לו את סיפור המעשה. אמר הגר"ז כי דבר אחד לא נתן לו מנוח כל אותה העת. כיצד יתכן שיתעוררו רחמיו של גוי לרחם עליהם, לטרוח ולהתקין להם מאכלים, והרי הגוי מופקע ממידה זו של רחמנות, שהיא אחד מסימניה של האומה הישראלית. רק עתה, משנתברר כי יהודי הוא, נחה עליו דעתו.

ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). באחת מדרשותיו באמריקה, המארגנים, שהזמינו את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל (ראש ישיבת חכמי לובלין) לדרוש, הציגו לפניו לפני הדרשה את תושבי העיירה כבורים בענייני תורה ודברי דרוש. רבי מאיר השתדל להתאים את עצמו לקהל. תוכן דרשתו היה המעשה בבתיה בת פרעה שמשתה את משה מהיאור. בשעה שעשתה זאת עדיין לא ידעה מה עתיד הילד להיות, האם מלך או נביא. היא כמובן לא ידעה שילד זה עתיד להושיע את ישראל ולתת להם את התורה, אך בכל זאת משתה אותו מן המים. מה מאושרת היתה כמובן, לו ידעה זאת מיד. כמה שמחה ומסירות נפש היתה מפעילה עבור משה זה. כן, גם כיום, המשיך רבי מאיר, כאשר מישוהו נדרש לתרום עבור ישיבה, כמה כסף היה אדם זה נותן, לו ידע שבכספו זה מחזיק הוא בחור בישיבה, שמאוחר יותר יצמח ממנו משהו כמו ה'חפץ חיים' למשל, או גאון אחר שיפאר את

העולם. דומה, מלים די פשוטות שיכול להבין גם הפשוט שבפשוטים. ובכל זאת, כאשר האזין רבי מאיר לשיחתם של אב ובנו לאחר הדרשה, התברר לו שאפילו דבר פשוט זה לא תפסו לאשורו. שואל הבן את אביו בהצביעו אל רבי מאיר - פאפא, זה הוא אשר היה בתיבה על פני המים - ברור, הרי שמעת את הסיפור - נו, והוא הציל את עצמו מהתיבה, מתפעל הילד. כמובן, ענה האב - הרי רואה אתה במו עיניך שהוא עומד כאן לפנינו, אם כך, פאפא, עבור 'טריק' כזה מגיע לו שטר של עשרה דולר לפחות.

ותחמול ותראה והנה נער בוכה ותאמר מילדי העברים הוא (ב, ה). אמר הגה"צ רבי אלחנן היילפרין ז"ע (אב"ד גולדרס גרין בצילא דמהימנותא נצבים, וילך תשס"ב, ע' י"ב) שמעתי מזקיני (הגה"צ רבי שמואל ענגיל מראדומישראל זצ"ל) דבר תורה בשם הרה"ק מקרייז ז"ע עה"פ ותחמול ותראה והנה נער בוכה ותאמר מילדי העברים הוא, דהנה כשצדיק ורשע נפגשים יחדיו, יכול להיות דהצדיק יחזיר בתשובה את הרשע, אך יש שהרשע יכול להסית את הצדיק, וזה תלוי מי גדול יותר בענינו, שאם הצדיק גדול יותר בצדקתו אזי הוא מנצח ומחזיר בתשובה את הרשע, ולהיפוך בהיפוך ח"ו, והנה ישראל הם ביישנים רחמנים גומלי חסדים, ואמר, שהאכזריות אצל היהודי השפל ביותר הוא יותר גדול מהרחמנות של גוי, וכשפתחה בתייה בת פרעה את התיבה ותחמול עליו, חשבה בעצמה וכי איך מגיעה לה חמלה, ותאמר מילדי העברים זה, שהוא השפיע עליה קדושה גדולה ורחמנות.

ותרא את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). מובא בדברי מאיר התוצאות הברוכות של פעולת הצלה נסביר בדרך משל לבתיה בת פרעה שמשתה את משה מהיאור, בשעה שעשתה זאת היא עדיין לא ידעה מה עתיד ילד זה להיות. היא כמובן לא ידעה שילד זה עתיד להושיע את ישראל ולתת להם את התורה, אך בכל זאת היא משתה אותו מן המים. מה מאושרת היתה לו ידעה זאת מיד. כמה שמחה היתה בלבה וכמה מסירות נפש היתה לה עבור משה, אם היתה יודעת שהוא יהיה אדון הנביאים ועליו יאמר על ידי ד', 'בכל ביתי נאמן הוא' (במדבר יב, ז), הנמשל, הסביר רבי מאיר שפירא, ראש ישיבת חכמי לובלין, לתומכי הישיבה: כך הם פני הדברים גם כיום כאשר מישוהו נדרש לתרום עבור ישיבה. כמה כסף היה אדם זה נותן לו ידע שבכספו הוא מחזיק בחור ישיבה, שמאוחר יותר יצמח ממנו גדול כמו החפץ חיים למשל, או גאון אחר שיפאר את העולם. אין ספק שהיה תורם סכום גדול בשמחה ובמסירות נפש, שהרי באמצעות תרומתו הוא תורם תרומה גדולה לעם ישראל לדורי דורות.

ותרד בת פרעה (ב, ה). מובא במעינה של תורה (בשם אבני אזל) התורה אינה מזכירה את שמה של בת פרעה, ואילו בדברי הימים א' (ד, יח) מוזכר שמה: "בתיה". חכמינו אמרו, כי השם "בתיה" ניתן לה רק אחר כך, כאות תודה על שהצילה את משה. וכך אמר לה הקב"ה את קראת לבני משה, הריני קורא לך בתי בתיה. ברם, מצינו במדרש כי עוד במצרים היו קוראים לה "בתיה", שכן אמרו דתן ואבירם למשה: אף שטוען אתה כי בנה של בתיה אתה, אינך אלא בנה של יוכבד. אלא, נראה, שפרעה, שראה את עצמו כאילל, הוא קרא אותה בשם "בתיה" היינו בת אלוהים. וכך קראוה גם דתן ואבירם, אולם התורה לא רצתה לתת לבת פרעה תואר אלהי ולפיכך נאמר "בת פרעה". אבל לאחר מכן, כאשר עזבה את אלילי אביה והצילה את משה, חזרה התורה לקרוא לה "בתיה", שכן מעתה אין לה כל יחס לפרעה, כי על ידי מעשיה הטובים נעשתה לבת אל חי.

ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). מובא בפרדס יוסף ותשלח את אמתה, ששלחה את שפחתה למקום אחר, לבל תראה כי היא מצילה ילד יהודי למרות גזירת אביה.

מובא בלב שמחה ותשלח את אמתה (ב, ה). ודרשו ז"ל שנשתרבה ידה אמות הרבה, ודקדק הרבי מקאצק ז"ל איך עלה בדעתה לשלוח את ידה בעמדה כ"כ רחוק מהתיבה, והגיד שהיה לה רצון גדול, ועם רצון יכולין לשבור כל המניעות ולהשיג ולהגיע אל הכל... וכ"ק אממו"ל הגיד שמבתי

יש ללמוד שבכדי להציל נפש יהודית, חייבים לנסות בכל מיני אמצעים, אף שבשכל אנוש אי אפשר שתבוא הצלה מאופן זה, מכל מקום יש לנסות, ואז מסייעין מן השמים.

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ונערותיה הולכות על יד היאור (ב, ה).
בגמרא מסכת סוטה דף יב עמוד ב', אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי מלמד שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה. הקשה הרב יעקב חנון צימרמן זצ"ל בספרו "אמרי יעקב": מהיכן מביאה הגמרא ראייה שבת פרעה התגיירה ורחצה מגילולי בית אביה, אלא, מתרץ ה"אמרי יעקב" על פי מה שכתוב בגמרא ומובא ברש"י על הפסוק "ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות" (ב ז) ומאי שנא מן העבריות? אלא מלמד שהחזירתו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק. אמר פה שעתידי לדבר עם השכינה ינק דבר טמא? ולפי זה קשה מה שכתוב אח"כ "ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן" וקשה, אם בהיותו עוד ילד לא רצה לינק חלב ממצריות, איך אח"כ בהיותו גדול היה בבית בת פרעה ואכל ושתה אצלה? אלא על כרחך שבת פרעה נתיגירה ומאז נהגה בכשרות.

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור. ויהי לה לבן (ב, ה - י). אמרו חכמינו ז"ל (שמות רבה א, כג) בת פרעה מצורעת היתה, לפיכך ירדה לרחוץ. כיון שנגעה בתיבה נתרפאה, לכך חמלה על משה ואהבה אותו אהבה יתירה. ובפרקי דר' אליעזר (פרק מח) מובא, אמרה, הנער הזה צדיק הוא וקיימתו לחיים, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, לפיכך זכתה לדבק תחת כנפי השכינה ונקראת בתו של מקום, (בתיבה, בת י-ה). אומר השפת אמת (בליקוטים) במה זכה פרעה לבת כה גדולה כבתיה שגידלה את משה רבינו ע"ה ושכרה כה רב כמובא בזוהר הק' (ח"ג קסז, ב, וקע"א, ב שיש לה היכל מיוחד בגן עדן וכו', ובמס' דא"ז פ"א איתא שנכנסה בחייה לגן עדן). נראה שהיה על ידי ברכת יעקב כמו שנאמר ויברך יעקב את פרעה (בראשית מו, י). בקשר לרעיון זה, נביא כאן מעשה שאירע אצל רבינו ה'בית ישראל' זצ"ל. בימי מחלתו טיפל בו פרופסור מפורסם, כשרצה הרבי לשלם לו, סירב הרופא לקבל בירכו הרבי עבור מסירותו. אותו רופא רחמנא ליצלן לא שמר שבת תורה ומצוות, ולצידו עמד ילדו הקטן, הרבי הביט בו בעיניו הקדושות במט חודר, וכיום, ילד זה אברך תלמיד חכם מופלג, זכה הרופא בברכת הצדיק ובנו נכנס תחת כנפי השכינה.

ותשלח את אמתה (ב, ה). פירש רש"י ג' פירושים בזה, (א) שפחתה (ב) ידה (ג) לשון אמות, שנשתרבה אמות הרבה, ובגמ' מס' מגילה (סו:) יש כמה דעות כמה אמות נשתרבה אמתה, שיש אומרים י"ב אמות, וי"א ששים אמות, וי"א עד מאתיים אמות, (ועי"ש, שמחלוקת זה יש ג"כ כמה נשתרבה השרביט של אחשוורוש לאסתר, וכן השיניים של עוג שנפלה עליו ההר, עיי"ש).

ותשלח את אמתה (ב, ה). למה התארכה ידה ולא הגיעה התיבה אצלה, אלא אם היה מגיע התיבה לידה יכול להיות שהיתה אומרת שהתיבה הגיע דרך גלי הים, וכאן שהתארכה ידה, היה אצלה דבר פלא.

ותשלח את אמתה (ב, ה). ברש"י הושיטה את ידה ונשתרבה אמות הרבה. ושאל הרה"צ ר' יחזקאל מקוזמיר זצ"ל ולכתחילה מה קסברה, והאיך עלה בדעתה לשלוח את ידה למרחק כה גדול שאי אפשר בדרך הטבע להגיע אליו בשום אופן, והרי לא יכלה לדעת מראש שיארע לה נס מחוץ לדרך הטבע. ואמר ז"ל כי מכאן אפשר ללמד שאם רוצה אדם לעשות דבר טוב בל יירטע מפני שום מניעות ואפילו אם הדבר קשה ביותר ורחוק ממנו מאוד מאוד, רק יתחזק ברצונו ביותר ובוודאי ד' יעזור לו ויגומר בעדו לטובה, כמו שהיה עם בת פרעה, שאף על פי שהיתה רחוקה מאד מן התיבה אשר על פני היאור, אך מכיון שהיה לה רצון אמיתי ובכל רצונה בקשה להשיג את התיבה, לא עשתה חשבונות הרבה רק הושיטה ידה ותיכף נעשה לה נס ונשתרבה ידה אמות הרבה עד שיכלה להגיע ולקחת התיבה ממרחק רב.

מובא באוצר חיים ומעשה בפעילי ציבור שיבו באסיפה בראשות הר"מ שפירא מלובלין זצ"ל ודנו בענין גדול שהיה בו משום הצלת נפשות רבות. אמרו אנשי המעשה הנאספים דבר זה שאנו עוסקים בו, קשה וכבד מאתנו מלבצעו, למעלה הוא מכוחות האדם, נענה ר' מאיר ואמר להם: רבותינו פירשו אצל בת פרעה שנתארכה ידה, ונשאלת השאלה מה הוא חשבה לעצמה איך תגיע ידה ולמה הושיטה בכלל, אלא מכאן אמר הרה"ק מקאצק זי"ע שלעולם יחתור אדם אל מטרתו תוך אמונה ובטחון, ואפילו אם המטרה היא ממנו והלאה, עליו להושיט ידו בכל זאת, ולעשות כמיטב יכולתו ולהיות בטוח, כי בסופו של דבר ישיג את מטרתו ביחוד בדבר שיש בו פיקוח נפש.

ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו). סיפור הצלתו של משה רבנו בידי בת פרעה שימש את רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל באחת מנסיעותיו לאמריקה, כדי לאסוף כסף לטובת הישיבה. היה זה באחד המקומות בהם הזהיר אותו הגבאי לפני שעלה לדרוש, כי הקהל במקום זה לא התברך ברמת משכל גבוהה מדי, וכי טוב יעשה אם ינמך ככל יכלתו את רמת הדרשה. פתח, אפוא, הרב את פיו ואמר: קהל נכבד, ודאי מכירים אתם את סיפור הצלתו של משה רבנו. הוא היה בתיבה, בתוך הסוף, ובכה בכי נורא, עד שבת פרעה שירדה לרחוץ, שמעה את קולו, ראתה אותו והצילה אותו. בת פרעה – המשיך הרב – לא ידעה שהיא מצילה את משה רבינו! תארו לעצמכם, כמה גדולה היתה שמחתה לו ידעה, שהיא מצילה את משה רבנו בכבודו ובעצמו! כל אחד שתורם לישיבה – קרא הרב ברגש – אינו יודע איזה אדם גדול יצא מן הישיבה הזו? מי יודע, אולי התרומה שלכם תגרם שיצא מן הישיבה משהו כדוגמת ה"חפץ חיים"? כדאי, אם כן, לכל אחד ואחד לתרום כפי יכולתו! מיד בסיום דבריו נערכה בין הקהל מגבית. כשסיים הרב לגבות את התרומות יצא מבית הכנסת. רק כעת הזדמן לו להבין, באפן בלתי אמצעי, מהי, באמת, רמת ההבנה של הקהל: אב ובנו צעדו בסמוך אליו, ומבלי להתכוון שמע הרב את שיחתם המעניינת: הבן הצביע על הרב ושאל את אביו: "אבא, זה הוא, מי שהיה שם בתוך התיבה?". "ודאי", השיב האב, "הוא נצל משם?", המשיך הבן. "כן". אמר האב "אם כן, מגיע לו עשרה דולרים לפחות..."

ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו). ה"שאריט מנחם" מפרש יש לומר בדרך צחות, על פי הסיפור שמספרים על הגאון בעל פני יהושע שנסע להמלכות בויען לפעול לביטול גזירה וצרה מכלל ישראל, ויען שהיה לו קול עב הרגיש שבעת שהתחיל לדבר לפני המלכה חרה אפה עוד יותר על היהודים על ששלחו בקשתם על ידי איש כזה, ותיכף ומיד הוסיף הפני יהושע בדיבורו לרצותה שלא תכעס על שקולו עב, שהסבה הוא משום שכמה מאות אלפי קולות אחיו השואגים מצרתם נכללים בקולו. וזה שאמר ותפתח ותראהו והנה נער בוכה וברש"י קולו כנער, שהיה קולו חזק כקול נער, ועיין גמרא (סוטה יב:) קרי ליה ילד וקרי ליה נער, תנא הוא ילד וקולו כנער דברי ר' יהודה, א"ל ר' נחמיה אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום, על כן ותאמר מילדי העברים זה שנכלל בקולו קולות ילדי העברים לשון רבים ששואגים מקוצר רוח ומעבודה קשה.

ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו). מהר"ם שפירא זצ"ל, "קרי ליה ילד וקרי ליה נער, תנא הוא ילד וקולו כנער" (סוטה יב). יש לדקדק במקרא שלפנינו על הלשון מילדי העברים זה, ולמה לא יכתוב כפשוטו ילד עברי זה בלשון קצרה, גם מה כיוונו חז"ל במה שאמרו "קולו כנער", מובן החילוק בין ילד לנער, ילד הוא הקטן המוטל בעריסה שבוכה רק בשעה שכואב לו לבדו ומצטער על איזה דבר שחסר לו, אולם אין לו דעת להצטער צער אחרים אביו ואמו ומשפחתו וכדו', כי לא חלי ולא מרגיש הוא בצערם כל עיקר, אמנם נער הוא כבר די מבוגר שבוכה לא רק בשעה שכואב לו ביחוד, הוא מרגיש כבר ג"כ בצערם של אחרים ולפעמים הוא בוכה גם על צרות הוריו ומשפחתו אף שהדבר לא

כואב לו ביחוד. משה רבינו במקרה שלפנינו היה אמנם ילד נע ונד על גלי המים וחיינו נתונים בסכנה ואין כאן כל חידוש אם הוא בוכה במצב שכזה, אולם בת פרעה הצילה אותו ומשתה אותו מתוך המים וחידוש גדול ראתה בו, כי גם אחרי שמשמה ניצול ולא נשקפת לו כל סכנה עודנו בוכה הלאה – ומה מקום לבכיה זו, אז שפטה ובצדק כי אין ילד לפניו שבוכה על כאבו הוא, כי אם נער מבוגר שבוכה על כאב האומה, משה שפט בגורלו ובדעתו, אמת הדבר כי לי קרה הנס וניצלתי מן הסכנה, אבל מה נורא גורלם של רבבות ילדי ישראל שלא זכו לנס שכזה, וזה שמבואר בפס' שלפנינו "ותפתח ותראהו", אחרי שהוציאה אותו מן המים ראתה כי עודנו בוכה, אז באה לידי הכרה כי אכן אין כאן ילד ורק "נער בוכה", נער מבוגר בוכה על צרת הכלל. וזהו שהוסיפה ואמרה "מילדי העברים זה", הבכיה הזאת של משה היא על מר גורלם של ילדי ישראל שנידונו למיתה משונה על ידי גזירת אבי, וזהו שאמרו בגמרא "קולו כנער" אמנם עדיין ילד היה בשעה זו, אבל קולו היה כנער מלא פקחות וערמה.

והנה נער בוכה וגו' (ב, ו). מסופר על הרה"ק רבי דובער מליובאוויטש זיע"א (אדמו"ר האמצעי), שישב פעם בחדר והיה שקוע ועוסק בלימודיו, ילדו התינוק נפל מתוך עריסתו באמצע השינה ופרץ בבכי בחדר סמוך, אך הוא לא שמע. בקומה העליונה התגורר אביו הרה"ק "בעל התניא" זיע"א שאף הוא התעמק שעה זו בתורתו, אך בכל זאת קלטו אוזניו את בכי התינוק, הפסיק מלימודו, ירד לקומת הקרקע והרים את התינוק שנחבט, הרגיעו, הרדימו והשיבו לעריסה. אחר כך העיר לבנו ואמר: אפילו אם מתעמקים מאד בתורה, אם מסוגלים לא לשמוע כשילד יהודי בוכה, לא זו הדרך.

ותאמר מילדי העברים זה ואין על ידי שהיא ראתה שילד בוכה בתוך התיבה איך הוא הגיע לתיבה לכאורה על ידי שמישהו חשב להכניס אותו שם ולכן רק יהודי כששומע גזירה עושה משהו שלא על פי הגיון, אם שמים תיבה על היאור האם הוא יחיה אלא עושים מה שיש זה סימן שלא התייאשו זה רק מילדי העבריים זה.

ולא יכלה עוד הצפינו אם רק מתבוננים רואים השגחה נפלאה, בדיוק אחרי שלושה חדשים בתיה נהיית מצורעת, ובאותו העת בדיוק גם שמו את התיבה בים, וכו' וכמה עניינים והכל אם חשבון מדוקדק שמושיען של ישראל יגדל בבית פרעה, והוא ששוחט כל יום ג' מאות ילדים אז המושיען של ישראל לא נוגע בו וגודל בבית המלך. רק תפתח את העיניים ותראה כי אין אני כלום, רק מושגח ומונהל מאת ד', ואם יהודי יתבונן בכל יום ויום יראה כל הזמן השגחות נפלאות ועד כמה כל אחד ואחד מאיתנו מושגח ע"י מי שאמר והיה העולם – זאת לא ניתן לתאר ולשער. בכל מעשה קטן או גדול אנו מושגחים עד לפרט האחרון. לעיתים התגלות ההשגחה על ידי הבורא מסובב הסיבות מתבררת רק לאחר זמן מה. ומעשה שהיה – כך היה: מעשה זה אירע באחת הערים בארץ. באחד הלילות בחודש הרחמים והסליחות נקשו מספר אנשים על דלת ביתו של יהודי בשם הרב משה יעקובוביץ שליט"א וביקשו לסכם איתו על העניין, שהם דיברו עליו בטלפון. תממה הרב וענה: "איני יודע על מה הינכם מדברים, שכן לא דיברתי עמכם מאומה, אלא שאם ברצונכם אשתדל בעזרתו יתברך לסייע בידכם, אם אוכל". הללו סיפרו לו, שהם דרים באחד היישובים הסמוכים, ויש להם קהילה קטנה, ובכל השנה עולה להם הדבר בקושי רב – לסדר מניין לג' התפילות. אמנם בהתקרב ימי הרחמים והסליחות, הם מביאים מחוץ ליישובם אברך הראוי לשמש כש"ץ בימים הנוראים' וכמובן מתן שכרו בצידו. "והנה, אף בשנה זו חזרנו אחר 'בעל תפילה', ויהודי אחד בשם ר' משה יעקובוביץ הציע את עצמו לשמש לנו כבעל תפילה, אך מכיוון שכבר עבר זמן רב מאז, ולא שמענו מאומה מהאברך, על כן באנו הנה, ומצאנו אותך – 'משה יעקובוביץ' והנך היחיד בכל העיריה בשם זה". חזר מידוענו להסביר להם, שלא עמו הם שוחחו, אך אמנם יד ושם לו בתורת התפילה, אולם מוכן הוא לסייע להם ולשמש כשליח ציבור בימים נוראים. הסכימו האנשים עימו, כאשר מתנים מראש את השכר אותו יקבל עבור תפקיד זה. וכך משמש שם ר' משה כשליח ציבור עד עצם היום הזה, במשך הזמן זכה להקים בקהילה שיעורי תורה רבים, ולהרבות פעלים לה' ולתורתו, ואף

התפרנס על ידי זה בהרחבה גדולה והשיא את צאצאיו ב"ה ברווח ובנקל. כעבור מספר שנים, ניגש אברך אל אותו ר' משה, ושאלו: "האם אתה עדיין משמש כש"ץ ביישוב פלוני הסמוך?"... וכשענהו בחיוב, אמר הלה: "אם כן, עליך להודות לי". לפליאת ר' משה סיפר האברך: "באותם ימים הייתי עדיין בחור צעיר לימים, וראיתי בבית המדרש מודעה על יישוב שמחפש ש"ץ לימים המקודשים בירח האיתנים, ומשובת ילדות אחזה בי, עד שבפזיזותי פניתי אליהם להציע את עצמי כש"ץ, כשכל כוונתי לא הייתה אלא לעשות מהם חוכא ואיטלולא". "כשנשאלתי לשמי, נקבתי בשם נפוץ 'משה יעקובוביץ'. באותה עת לא ידעתי, שישנו יהודי כאן בעיר בשם זה, וכך התגלגל הדבר שהם הגיעו אליך והינך מתפרנס בהרחבה בשל מעשה זה. עובדה זו מראה לנו, שכל דרכי ומעללי איש – הכל מוכן ומזומן מלפני שוכן מעלה. ואין דבר בעולם הנעשה סתם ללא חשבון".

וישנו עוד סיפור של השגחה נפלאה, בחצות לילה בעודי שוקד על דלתות התורה, נשמעו דפיקות מבהילות על דלת ביתי. ניגשתי לפתוח, והנה רואה אני לנגד עיני שני שוטרים חמורי-סבר! "במה אוכל לעזור לכם?", שאלתי. "ארוז נא בזריזות את חפציך ההכרחיים, אתה מגיע עמנו כעת למעצר!", הודיעו השוטרים, וחשכו עיני. "על מה ולמה?", זעקתי, אך השוטרים לא שעו אל דברי, ובקפירותם נטלוני לרכב המשטרה. ישבתי וערכתי חשבון נפש מעמיק, "מה פשעי ומה חטאתי על כי נגרם לי כל העוול הנורא הזה..." לאחר נסיעה ממושכת עד לעיר אשקלון, הובלתי לתא-מעצר בבית הכלא "שיקמה". בחדר שאליו הובלתי, פגשתי אדם נוסף הנמתין אף הוא למשפטו. האיש מביט בי ומשתומם (מחמת המראה המכובד) – "מה הביא את כבודו לכאן", שאל. - "האמן לי, איני יודע מאומה, פשוט גררו אותי לכאן, על לא עוול בכפי", (כפי שכולם טוענים). "ומה אתה עושה פה?", שאלתי. השיב הלה: "נתתי כמה סטירות לארוסתי. היא לא הלשינה, אלא השכנים. בע"ה אצא מכאן ואשאנה בקרוב לאשה". "מדוע הכית את ארוסתך?", המשכתי להתעניין, והחל האיש לספר, כסח לפי תומו: "ראה נא, לפני כמה שנים נשא אחי אשה ונולד לו בן. שמו של הבן הוא 'יוחנן', על שם אבי המנוח, ולכן יש לי חיבה מיוחדת לילד יקר זה, וגם הוא קשור אלי מאוד. והנה, לפני מספר חודשים הלך אחי לעולמו, ונותרה אשתו גלמודה וענייה, יחד עם בנה היתום. מכיון שאני אדם אמיד מאד, וטרם זכיתי להינשא, חשבתי שאולי כדאי שאעשה חסד עם אלמנת אחי המנוח, ואשא אותה לאשה, וכך אזכה לגדל גם את יוחנן האהוב כבן... לשמחתי נענתה גיסתי להצעה, ואי"ה במוצאי שבת הבאה אשאנה כדת משה וישראל. ולמה הכיתי אותה? ובכן, אתמול היא נתנה סטירות לילד הקטן, וגם אני השבתי לה כמה סטירות..." שמעתי את דבריו, והזדעזעתי עד עמקי נשמת. "יקירי האהוב, כיצד עולה על דעתך לעבור על איסור תורה כה חמור שיש בו חיוב כרת, הלא זו אשת אח שיש לה בנים..." נאמר בתורה (דברים כ"ה, ה): "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובן אין לו, לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה". "ובן אין לו" פירושו: זרע אין לו, אבל אם יש לו זרע, אפילו בת או נכד, לא חל על אשתו דין יבום, וממילא היא אסורה על אחי בעלה באיסור אשת אח. אך הלה בשלו: "זו סתם חומרא של כמה רבנים. דוקא שמעתי כי זו אפילו מצוה גדולה – מצוות 'יבום'. שמעתי גם כי ישנם רבנים (רעבנים" רפורמים) שישכימו לערוך לנו חופה וקידושי... אחת היא לי, אצא מן הכלא ואשא אותה לאשה, ואגדל את היתום במסירות". מידוענו התלמיד חכם כבר הבין מדוע הביאו אותו לכאן על לא עוול בכפו! הוא כבר ידע במדויק איזו משימה עומדת לפניו בזה הלילה! במשך כל הלילה לא עצמו השניים את עיניהם. השיחה ביניהם התארכה למשך שעות ארוכות, עד לנץ החמה. ובזכות לשון הלימודים של אותו תלמיד חכם, סבלנותו ונעימותו, הצליח למצוא מסילות בלבבו של האסיר, עד שלבסוף עמד והכריז: "הצלחת לשכנע אותי כבוד הרב. אני נשבע לך – מיד כשאצא מכאן אבטל את נישואיי עם אשת אחי!" החלפנו בינינו מספרי טלפונים, ולפתע נכנסו אנשי רשות בתי-הסוהר. "אלפי סליחות... אנו לא יודעים כיצד להתנצל בפניך. אירעה כאן טעות נוראה", אמרו האנשים. אך הופתעו עד עמקי נפשם כאשר שמעו את תגובתי: "אינכם צריכים להתנצל כלל. לא אתם הבאתם אותי לכאן... עתה רק תעזרו לי לשוב לביתי..." האנשים עמדו משתוממים לנוכח האצילות המופלאה של התלמיד חכם, והחזירו אותו אחר-כבוד

לבינתו. במהלך הימים הבאים המשכנו לשמור על קשר, ואכן ביטל האיש את חתונתו, ועתה נמצא בתהליכים מתקדמים של תשובה... זכיתי להבין היטב מדוע ההשגחה גלגלה אותי עד לבית הכלא באשקלון - כדי להציל נפש תועה מאיסור כרת ולהשיבה אל אבינו שבשמים.

ישנו עוד סיפור שסיפר אחד המשגיחים על מקרה שהיה בישיבתו עם אחד הבחורים המוכשרים והמצטיינים ביותר, ממנו אפשר ללמוד כיצד מנהל הקב"ה את עולמו. בחור זה, לבד מהתמדתו העצומה בתורה, וכל יתר מעלותיו, מגלה איכפתיות למען כלל הבחורים בישיבה בתחומים רבים, ובכל מקום שבו זקוקים לעזרה, הוא נמצא שם בראש. והנה, בשבת אחת היה הבעל-קורא נאלץ להיעדר בצורה פתאומית, כך שלא היה באפשרותו להודיע על כך מראש, והגבאי חיפש בעל-קורא שיחליף את מקומו. וכמובן, למי פונים, אל הבחור ההוא, שניאות על-אתר להקדיש מזמנו לליל שבת, וללמוד את הפרשה בטעמיה ישר והפוך. היתה זו פרשת מטות-מסעי המכילה פסוקים רבים. הבחור שלנו לא נרתע, וישב לליל שבת עד 3.30 לפנות בוקר, ועמל להכין את הפרשה הארוכה, עד ששלט בה באופן מעולה. בבוקרו של יום השבת, מתעורר לו הבחור, והנה קולו אינו נשמע... הוא נצרך בצורה מוחלטת, עד שלא היה יכול להוציא הגה מפיו, וכמובן שלא היה ביכולתו לקרוא בתורה. נו, ננסה לחשוב מה היתה תגובתו של בחור ממוצע, שלא היה חדור באמונת-תום, ובכך שכל מה שעושה השי"ת, לטובה הוא עושה? אין ספק שהוא היה מתרגז עד למאוד, ואומר לעצמו: עד שישבתי והכנתי, ותרמתי מזמני, והנה לפתע-פתאום לוקחים לי את הקול, בצורה כה מוזרה ופתאומית?!... ובאמת שהדבר היה לא מובן; רק 3 שעות לפני כן הלך הבחור לישון, וקולו נשמע כרגיל, בלי זכר לצרידות כלשהי, והנה הוא קם ממיטתו ואין באפשרותו להוציא הגה... אלא שהבחור שלנו הבין שדווקא בגלל הפתאומיות הזו, ובשל האירוע שעבר עליו, דווקא בשל כך ברור עוד יותר שהכל מכוון מן שמיא. כיום מותר כבר לגלות, שבאותה שבת הגיע לישיבה מי שעתידי להיות ה'שווער' של הבחור ההוא, שביקש לתהות על קנקנו של המשודך שהוצע לבתו המופלגת. והנה, עוד בטרם בואו לישיבה, קבע לעצמו כלל שהוא אינו רוצה שהבחור המוצע יתעסק ברברים אחרים, לבד מלימוד תורה, וגם אם ישמע שהוא בעל-קורא בישיבה, הוא אינו רוצה לקחתו לחתן לבתו (דבר המנוגד כמובן לכל כללי ההיגיון, אבל לא נכנס עתה לשיקולים הלא-מובנים של השווער, שאינם מענייננו). במציאות, זה היה השידוך שקבעו בשמים לבחור ההוא, והשי"ת גילגל את העניינים כך שהבחור לא יקרא בתורה... השידוך יצא לבסוף אל הפועל, "וברור כשמש - כך אמר השווער לאחר מכן - שאם הייתי שומע את הבחור קורא בתורה, הייתי פוסל את ההצעה על הסף". לא היתה ברירה אחרת אלא להטיל צרידות בקולו של הבחור, כדי שהשווער המיועד לא יוכל לפוסלו מלהיות חתן לבתו...

הסיפור המדהים הזה שהתרחש באחת הישיבות הגבוהות, וסופר בשמחת האירוסין (תוך הדגשת העובדה שהסכמתו לקרוא בתורה הינה חלק מאישיותו של החתן, הנרתם לכל דבר שבכוחו לסייע לציבור, ללא כל קשר לעמלו הכביר בתורה ובראיה), מוכיח לנו בפעם המי-יודע-כמה שהלוואי והיינו סומכים על הבורא-עולם בכל מה שהוא עושה אתנו כאן בעולם הזה, ולא היינו מתרעמים על מאומה. צריך רק להאמין באמונה שלימה שהכל-הכל לטובה, ולטובה ממש. ואם הכל לטובה, הרי ברור שיש באפשרותנו לשמוח ולעלוז בכל מה שקורה לנו.

ותפתח וטראהו את הילד והנה נער בוכה, ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו). מובא בבית ישראל רבי מרדכי מנחם מענדל זצוקלה"ה האדמו"ר האמצעי מווארקא, אמר בשם הרבי רבי בונים זצ"ל, ותשמע, אין כתיב כאן, אלא 'וטראהו' והנה נער בוכה, משמע שלא שמעה את קולו. ורק משפתחה, ראתה שהוא בוכה בשקט ובפנימיותו. ואז הבינה שמילדי העברים זה. ווייל א אידישער געוויין קאן מען נאר זעהן אין נישט הערען.

ותראהו את הילד והנה נער בכה (ב, ו). ביאר המגיד ממזריץ ז"ע ג' דברים צריך אדם ללמוד מן הילד: הוא תמיד שמח, לעולם אינו יושב בטל, וכשרוצה משהו - פורץ בבכי עד שמשגו.

ותראהו את הילד והנה נער בוכה וגו' ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו). מרן הרמ"ח ז"ע היה חוזר בשם מרן בעל יסוד העבודה ז"ע, כי יש ב' סוגי בכי, ישנו בכי של יאוש ועצבות, וישנו בכי של תקוה. הגוי בכייתו היא מתוך יאוש שאין לו למי לקוות, אבל בכייתו של יהודי היא מלאה תקוה. וזהו וטראהו את הילד והנה נער בוכה ותאמר מילדי העברים זה, ראתה שזה בכי של יהודי א אידישער געוויין.

מובא ביג"ל יעקב להגה"צ רבי חיים יעקב גוטליב ממישקאלץ זצ"ל ותפתח וטראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו). פירש רש"י קולו כנער, והוא מש"ס (סוטה יב:). אכן לכאורה תמוה שזהו דעת ר' יודא, ור' נחמיה השיב עליו אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום, ולא מצינו שר' יודא השיב על זה כלום, [ועיין בבעלי התוספות על התורה דבר נכון], אם כן לכאורה נדחין דבריו, ולמה תפס רש"י כדבריו. וגם צריך להבין הטעם באמת למה נשתנה בזה משה רבינו, ומה מעליותא הוא לגביה. אכן לענ"ד שזה היה עצה עמוקה מא-ל דעות, דבאמת יש להקשות ולתמוה מאוד על כל הענין על פי פשוטו, איך גדלה אותו בת פרעה, דבשלמא היא בעצמה חמלה עליו לאשר ראתה עמו שכינה כפירש רש"י ז"ל, אבל איך שתק לה פרעה, והרי אפילו נערותיה רצו למחות בה על שאינה משגחת על גזירות אביה (סוטה שם), ומכל שכן פרעה בעצמו אשר עיקר גזירתו היתה על פי עצת איצטגניניו אשר חזו לו שנולד או מושיען של ישראל (שם), ואם כן בוודאי היה לו לחוש לנפשו אשר זהו אשר יסיר כסאו ויחריב ארצו, ודווקא מאוד לומר שלא נודע לו כי נמשה מן המים שמצאוהו בתיבה הצפה על פני המים. אשר על כן נראה לענ"ד שהשי"ת הפליא נסיו ונשתנה צורתו וקולו כנער גדול בן שנה או יותר, וכשנגמל לסוף כ"ד חודש היה נראה כבן ג' או ד' שנים או יותר, באופן שהוחלט לפרעה שאי אפשר שיהיה זה מאותן הילדים הנולדים באותו יום שראו האיצטגנינים היום נולד מושיען של ישראל, על כן ממיילא לא חש לו פרעה, כנלענ"ד נכון, והנה פעם אחת שמעתי על דרך הלצה על דברי רש"י קולו כנער, על פי המעשה שהיהודים בחרו זקן אחד נגיד ושוע להתייצב לפני המלך להעביר רוע הגזירה הנגזר עליהם בעת ההוא, וכאשר האריך הזקן בוויכוחו עם המלך שכח עצמו וצעק בקול גדול אשר לא יאות לדבר כן לפני המלך בקול רעש גדול, וכאשר העירו למוסר אזנו איך ידבר כן לפני המלך, התנצל עצמו בחכמה נפלאה שאין זה קולו של עצמו רק קול רבבות יהודים מדברים בתוך גרונו, על כן נשמע ברעם קולו, והגה של אלפי אנשים מפיו יצא. ואני המתקתי הדברים לאמיתתן על פי מאמר חז"ל (בסוטה שם) שבאותו לילה שהושלך משה הושלכו ס' רבוא ילדים וכולם עלו בזכותו של משה (וביתר ביאור במדרש רבה פרשת ויחי צז, ג ע"ש), ומסתמא התפלל עליהם משה, אז כשבכה בכה גם עבור כולם, וזהו קולו כנער, כנלענ"ד נכון ואמת כטעמו של ר' נחמיה שלא חש לקושית ר' יודא, כי לא נתכוון כפשוטו, רק כנ"ל.

ותרא את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה). סח הגאון הצדיק רבינו החפץ חיים זצ"ל, מעשה שהיה. המגיד מדובנא זצ"ל הלך ברחוב העיר וראה עיוור עני, לבוש קרעים, וילד קטן אוחז בידו ומנחהו בדרכו. אדם אחר היה חולף על פניהם באדישות. אם ניחון בלב רגיש, היה מבליע אנחה על הצער והמדווים שיש בעולם. אם לב מתפעל לו, היה נותן בלבו הודאה לבוראו על חוש הראיה שחננו: "ברוך אתה ה', פוקח עיוורים". למגיד מדובנא היה לב רגיש ולב מתפעל, אך על כולם היה לו לב רחום. עצר בדרכו, פנה אל השניים ונתן להם שלום. "אחי, מאין אתם", שאל. העיוור מר נפש היה, רטן ולא ענה. הילד תלה במגיד עיניים נוגות, מיוסרות. סיפר שזה אביו, ואמו נפטרה, סיפר שקר להם במעונם הטוב, שאין עצים להסקה. "עם מי אתה משוחח שם", הפטיר העיוור, "המשך ללכת". "מיד, רחמיא", ענה המגיד. "אמור נא לי, כבר אכלתם". "לא", השיב הילד. "לוקח אני את אבא לבית התמחווי לעניי העיר, שם נאכל את ארוחתנו ואחזירו לביתנו". לא היה טעם לשאול את הילד האם הוא לומד. במצבו, פטור היה מלימוד תורה. "בואו עימני", אמר להם, "אתן לכם ארוחה משיביעה, טובה בהרבה מהאוכל בבית התמחווי". זיק של הכרת טובה ניצת בעיני הנער, עיניו נעורו לחיים והביעו פיקחות רבה כל כך, מהולה בעצב עמוק. המגיד ביטל את תוכניותיו, סב על עיקבותיו, התאים צעדיו לצעדי הילד. הביאם לביתו

המוסק, החם. וערך לפניהם שולחן. שקד להנעים את שהותם, טרח להשביעם. גם האב העיוור הפשיר, נרגנותו נסדקה. "טעים", אישר. "נעים כאן". "התסכים להתגורר כאן", שאל המגיד. "אקצה לכם חדר מוסק, שלוש פעמים ליום תקבלו כזו ארוחה. חיים אין כסף", מיהר להוסיף, והילד יוכל ללמוד בתלמוד תורה, חשב. על חשבוננו, כמובן. האב העיוור התלבט. עיני הילד נצצו בתקווה. לבסוף הסכים האב, לנסיון. למעשה, התנחל בדירת המגיד, שיעבד את הבית לנרגנותו ולרצונותיו. והמגיד סבל הכל, הן גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה. במיוחד כאשר הילד החל לפרוח. קיבל מזון וביגוד, הלך ללמוד והתערה בחברה. ברבות הימים נפטר האב, והילד המשיך לימודיו בישיבה. הוברר שיש לו זכרון מדהים, לא שכח דבר מתלמודו. תפיסתו מהירה הייתה כבדוק, שכלו חד כתער, מידותיו זכות כשמן, נשמתו טהורה כבדולה, התמדתו ושקידתו באין הפוגה. עד מהרה קנה שם טוב ונודע לתהילה. בנה בית לתפארת ועלה על כס רבנותה של ברודי, ושמו נערץ לדורות, הלא הוא הגאון האדיר רבי שלמה קלוגר זכר צדיק לברכה. ועתה, נתאר לעצמנו מה היה קורה לו היה המגיד מבליע אנחה וממשיך בדרכו, והילד ממשיך להנחות את אביו לבית התמחו. מה היה עם ישראל מפסיד, מה היה הילד מפסיד וכמה היה המגיד מפסיד.

בתיאור בת פרעה, כשהושיטה ידה לתיבה האם ידעה את מי היא מצילה? האם שיערה שזה מושיעם של ישראל, אבי הנביאים, מנחיל התורה, שעל ידו תזכר גם היא לטובה לנצח נצחים? ולמעשה, כל ילד יהודי הוא כמשה בתיבה, אין לנו מושג איזה עתיד מזהיר נכון לו, יתכן שיהיה לגדול הדור אם אך תנתן לו ההזדמנות, אם יפתח לו פתח. האם נסתפק באנחה ומשיכת כתפיים או נושיט יד, כבתיאור, נפתח יד, כמגיד מדובנא. וכל הפירות, לדורות עולם, יזקפו לזכותנו?! נתמוך, במעשה ובממון, ככל יכולתנו, בחינוך התורני. ובראש ובראשונה נפיק את המירב מבינינו ומבנותינו. מי יודע, אולי הם שיאירו לדור הבא.

בדרך אגב ראיתי בשם א"ש פירוש ב"אמתה" או שפחה או ידה של בתיא, יכול להיות שב'פירושים הוא בחדא מחתא, שבתיה הראה לשפחתה ששם יש התיבה ופתאום היה הנס שהתרבב ידה.

והנה כל הספרים מלאים שקודם צריכים רצון ושאיפה, והנה ב GPS אם לא תכניס את הכתובת לאיפה שאתה רוצה לנסוע לא יעזור לך כלום, אתה לא תגיע, לכן צריכים לעורר את הרצון, כמו שאנו אומרים ג' פעמים בכל יום "ותהי לרצון תמיד", שזוהי רצון עבודה התמידית.

והנה נער בוכה (ב, ו). ופירש רש"י שקולו כנער, (שאל"כ למה קורא אותו נער, והוא לא היה בן י"ג שנים), והוא ממסכת סוטה (יב:), ועיי"ש מחלוקת בזה, (וע"ע ברמב"ן שחולק בזה - ועיי' באבן עזרא שפי' שאיבריו היו גדולים כנער).

וכתב בכלי יקר, שלכך עשה הקב"ה שישמע קולו כנער, כדי שתחשוב בת פרעה שנולד מזמן רב, דאלי"כ לא תציל אותו, כי שמא הוא הגואל, ונולד באותו יום שאמרו האיציטוגונין, ובפרט שהכירה בו שהוא יהודי, וכמ"ש בפסוק ו, (שהיה מהול, וכמבואר במס' סוטה, ובאמת מיחה בה אמתי, וכמ"ש רש"י בשם המדרש, ועיי"ש במדרש שאמרו לה, שהלא לכה"פ בת המלך צריך לקיים את הגזירה). ובמדרש אבכיר ובהדר זקנים איתא ובבעל הטורים, שהנער שהיה בוכה היה אהרן, שכבר היה נער גמור, והיה עומד על שפת הנהר, והיה בוכה על אחיו, "נער בכה" (עם הכולל) בגימטריא "זה אהרן הכהן" (348), (ובחיד"א ובהגהת נימוקי הרי"ד), ועו"ש במדרש אבכיר, שיי"א, שזה היה מלאך הנקרא נער.

פירושו המפרשים שמשנה רבינו בכה בלי קול, ובשל"ה הק' (ווי העמודים עמוד העבודה סוף פ"י). כתב על כבי בלי קול שמי שאינו יכול לבכות בתפלתו יתן קולו בכבי. טוב לבכות בעת תפלתו, ומי שיש לו לב קשה ואינו יכול לבכות, יתן קולו בכבי כאילו הוא בוכה, וזה פירוש הפסוק (תהלים ו, ט) כי שמע ד' קול בכי אף על פי שלא אבכה ממש.

ותקרא את אם הילד ושאל ח"א הי"ו למה כתיב "אם הילד", ולכאורה היה צריך לכתוב "ותקרא את אמה" כי למעשה יוכבד היתה גם אמה, אלא ענה ח"א הי"ו שאולי כתוב בתורה כן בלשון "אם" כי יוכבד היתה המילדת של כולם על כן נקט בלשון "אם" - יחיד, על כל הילדים.

ותתצב אחותו מרחוק. מובא בגליון כולנו יודעי שמך. בשם הרב יצחק ברבר שליט"א בפרשת השבוע מצינו דבר פלא. מרים הנביאה עומדת במרחק מתיבת הגומא שבה מונח אחיה שהאיר את הבית בלידתו, ועתה הוא נידון רח"ל לכליה: או רעב, או טביעה וכד'. "ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה ייעשה לו". לכאורה סקרנות חיובית ואנושית. וכי ניתן לעזוב כך תינוק בתיבה ולשוב להתנהגות שבשגרה? זו היתה ללא ספק העמידה הכי מחויבת בשעת הגזירה של "כל הבן", לראות ולוודא מה יקרה לאחיה שבתיה.

והנה בסוף פרשת בהעלותך מובא "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים" ומציין רש"י על אתר "זה הכבוד שחלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנאמר ותתצב אחותו מרחוק וגו'". ונשאלת השאלה מדוע צריכים כל עם ישראל להמתין לה שבעה ימים? וכי היתה צריכה ללכת מהמקום ולהפקיר את אחיה? האם פרס מגיע לה על שלא עזבה את המקום? והמדובר הוא בעשרים דקות עד חצי שעה?

ביאר המגיד, פה מפק מרגליות, הרב פנחס קריספין שליט"א רעיון נפלא על כך. ונקדים מעט: מה אירע במצרים בתחילת הגזירה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". עמרם שהיה בן קהת בן לוי מראשי שבט לוי וראש הסנהדרין לישראל במצרים, הבין שאין טעם ללדת ילדים שסופם יהיה השלכה ליאור, עמד וגירש את אשתו. עמדו כל ישראל וגירשו את נשותיהם. באה ביתו מרים ואמרה לאביה: "אבא, גזירתך קשה משל פרעה. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזר על הזכרים ועל הנקבות. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה, ואתה גזרת בעוה"ז ובעוה"ב. פרעה רשע הוא, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, ואתה צדיק וגזירתך מתקיימת. שנאמר 'ותגזור אומר ויקם לך' ". עמד והחזיר את אשתו. עמדו כולם והחזירו נשותיהם. ויכוח עמוק ונוקב בין האב הדגול הגדול בדורו לביתו בת השש, שהיתה לה תעוזה לא קלה ועמידה איתנה על עקרונות, כשבסופו של דבר נכנע האב, ומסכים להודות בטעותו, ואף עושה מעשה ומחזיר גרושתו. לא בכדי נקראה מרים "פועה" - שהופיעה פנים כנגד אביה. ובנוסף, התנבאה מרים ואמרה "עתידה אימי שתלד בן שיושיע את ישראל". וכשנולד משה שהיה מהול, ונתמלא כל הבית אורה, מקבל מכך עמרם חיזוק עז לטעותו, אכן נולד מושיען של ישראל, ומרוב שמחה "עמד ונשקה על ראשו, אמר לה: בתי - נתקיימה נבואתך!". עד כאן הכל נפלא.

והנה נהפכה הקערה על פיה. כיון שראה עמרם את תיבת מושיען של ישראל מושלכת ליאור, עמד וטפח על ראשו, ואמר לה: בתי, היכן נבואתך? עמרם חזר בו מטעותו, שגה בהיכנעו לדעת ביתו, האור שהאיר את הבית התנפץ על גלי היאור שנדנדו את התיבה. היכן נבואתך? והיכן נמצא כעת מושיען של ישראל? מציאות קשה ועגומה. מרים שומעת ורואה הכל. לכאורה, היתה צריכה להיות נפולה ושוברה ברוחה. דעתה הוכחה כשגויה. אביה גדול הדור ואמה טופחים על ראשו, ונוזפים בה קשות. כיצד הרגישה מרים בדקות אלו? מה חשה בליבה כשעמדה מנגד הסוף והביטה בתיבה הצפה על המים?

"ותתצב אחותו מרחוק" - רחוקה ונוזפה מאביה ואמה, "לדעה מה ייעשה לו" אומר המדרש "מהיכן תבוא הישועה", חז"ל מגלים לנו את צפונות ליבה בדקות קשות אלו, לא ח"ו סקרנות או רצון להרגיע את הדאגה המקוננת בלב, הוא שהעמיד את מרים אל מול התיבה. מרים איתנה בדעתה, אין לה ספקות בצדקת דרכה. ליבה הקטן עולה על גדותיו משמחה על מושיען של ישראל אפילו שנתון בצרה. אין לה ספק כי הנבואה תתקיים והמושיע יושיע, והיא מתייצבת לראות מהיכן תצמח הישועה, זה כבר אינו בידה כי הרבה דרכים למקום. להיות במצב כל כך קשה, לא להישבר, להישאר חזק, בטוח, שמח, ולצפות לישועה, מסר כה חשוב של הנהגה בזמן משבר, חשוב שכל עם ישראל יתעכב מללכת, יראו ויפנימו זאת היטב משך שבעה ימים, לעולם לא להישבר, לא ליפול ברוח ובדעת, להחזיק בנקודת האמת בחוזקה כי הישועה בסופו של דבר אכן בא תבוא.

ותתצב אחותו מרחוק. מובא בטיב התורה: לפני כמה ימים בעמדנו יחד בשיחת חברים ומספרים סיפורי השגחה פרטית כדרך חברותנו, לחזק איש

את רעהו באמונה, שח לי ידיד אחד, 'בוקר אחד נסעתי עם בני ברכב בואכה ירושלימה, ולפתע נתקלנו בעומסי תנועה כבדים מאוד שערכונו זמן רב, כאשר עברנו סוף סוף את כל הדרך, ואינו טרקטור נטוי על צידו, דבר שכמובן גרם לחסימת הכביש ולכל הפקק הארוך, למראה הטרקטור ההפוך אמר - שאל אחד מבניי, בגלל טרקטור אחד צריכים כ"כ הרבה אנשים להתעכב? לשמע שאלתו נעניתי אני ואמרתי, חשוב לרגע, הרי אנו מאמינים שיש כאן השגחה פרטית, א"כ הבה נחשוב, כמה "השגחות פרטיות" נעשו כאן במעשה אחד, ע"י טרקטור אחד, האחד מאחר לעבודה, השני מאחר ללימודיו, וגם אנחנו כאן מאחרים, והכל בחשבון מדוד ושקול ובהשגחה פרטית מדהימה שהקב"ה משגיח על כל אחד ואחד מכל אלפי האנשים שכאן מרים הנביאה אחות משה ואהרן עשתה מעשה בנערותה, מעשה שעליו מספרת התורה במילים פשוטות: 'ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו', לכאורה מעשה פשוט, אבל על אותו מעשה פשוט אומרים לנו חז"ל: 'מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר "ותתצב אחותו מרחוק", לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר, שנאמר "והעם לא נסע עד האסף מרים", רואים אנו כאן את גודל העניין של 'מידה כנגד מידה', שהרי מאז שהמתינה מרים למשה במצרים, עברו למעלה משמונים שנה! אבל אין שכחה לפני הקב"ה, וכשהגיעה השעה הנכונה, נהגו עמה כפי שנהגה היא, וכל עם ישראל המתנינו עבורה שבעה ימים במדבר. כל יום, כל שעה וכל רגע אנחנו עומדים למבחן, לפעמים אנחנו שואלים את עצמנו מה יצא לי מזה אם עכשיו אוותר / אסלח / אדון לכף זכות וכו', הרי ממילא זה לא ישנה כלום, דע לך שהקב"ה מתנהג עמנו במידה כנגד מידה, וכשיגיע זמן שיצטרפו לדון אותנו על מעשים שעשינו, ינהגו עמנו בדיוק כמו שאנחנו נהגנו.

ותפתח ותראה למה כתוב בלשון "ותראהו" ולמה לא כתיב "ותרא", אלא כי רש"י מוסיף שראתה חוץ ממשנה גם השכינה, על כן כתיב ותראהו.

ביאר הרה"ק מקרייז ז"ע ותפתח ותראהו את הילד והנה הנער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה. ודייק שהתחיל בפסוק לומר שראתה את הילד, והפסיק בסיפור חמלת בתיה עליו, והול"ל ותראהו את הילד שהוא מילדי העברים, ותחמול עליו. וביאר בזה, דהנה כשצדיק ורשע נפגשים יחדיו, יכול להיות שהצדיק יחזיר בתשובה את הרשע, אך יש שהרשע יכול להסית את הצדיק, וזה תלוי מי גדול יותר בענינו, שאם הצדיק הוא גדול יותר בצדקתו אזי הוא מנצח ומחזיר בתשובה את הרשע, ולהיפוך הוא אצל הרשע ח"ו. והנה ישראל מוטבע בהם מדת רחמנות וביישנים וגומלי חסדים, ואמר, שהרחמנות אצל היהודי השפל ביותר הוא יותר גדול מהאכזריות של הגוי המעולה ביותר. ולכן כשפתחה בתיה בת פרעה את התיבה ותחמול עליו, חשבה בעצמה וכי איך מגיעה אליה חמלה, שהיא בת פרעה שהיא אכזר שבאכזרים, שלא חמל על ילדים וציוה לזורקם בנהר, ורחץ בדמם. ולכן ותאמר מילדי העברים הוא זה, והיינו שהוא בכוח קדושתו וגודל רחמנותו השפיע עליה ממידת טובו, ודפח"ח.

וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד (ב, ז). שואלת הגמ' (סוטה יב:) מדוע אמרה לה מן העבריות? אלא מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא?!

ונדע את חומרת הדבר כאשר התינוק אוכל או שותה חלב לא כשר או מאשה לא כשרה ואפילו שהוא בבטן אמו... ומצד שני כמה השפעה טובה יש לתינוק (ואפילו שהוא תינוק גוי, כמו שנראה בסיפור הידוע) כאשר הוא שותה חלב שנעשה מאכילה ושתיה בקדושה של האם.

ומסופר על רבי יהודה הנשיא (תוספות ע"ז י:) שנולד בזמן שגזרה מלכות רומי על ישראל שלא ימולו את בניהם, והמל את בנו אחת דתו להמית, מה עשה רבן שמעון בן גמליאל אביו, נכנס למקום צנוע בחדרי חדרים ומל את בנו, כששמע על כך שר העיר הלשין עליו אצל המלך, ונתן צו לשלוח את רשב"ג ורעיתו הרבנית והרן הנימול לרומי לפני המלך, ומה שירצה המלך לעשות יעשה. יצא רשב"ג ובני ביתו והגיע אל ארמון המלך אסורוס, בעודם ממתינים בפרוזדור עד אשר יקראו אותם למלך, יצאה המלכה מחדרה

וראתה את הרבנית שהכירה אותה מתמול שלשום, ושאלה אותה למה באה לארמון המלך, אמרה לה: המלכות גזרה עלינו שלא למול את בנו, ובעלי ואני לא ציינתנו לגזרת המלך, ועתה מגישים אותנו למשפט, לחשה המלכה באזן הרבנית בואי אלי לחדרי, כשהגיעו לחדר המלכה, סיפרה המלכה לפני כעשרה ימים ילדתי את הבן שלי אנטונינוס, שימי את בנך יהודה בעריסתו של בני, וקחי את בני בחיקך, ותכחישו מכל וכל את קיום ברית המילה לבנך, ועשתה כן הרבנית, ותקח את הילד אנטונינוס ותשיתהו בחיקה.

בינתים בכה הילד אנטונינוס וביקש לינק, והרבנית הניקה אותו. לאחר מכן נקראו לחדר ארמונו של המלך, ויאמר המלך לרבן שמעון, מדוע עברת על גזרת המלכות ומלת את בנך, ענה רבן שמעון אדוני המלך מי הגיד לך שעברתי על גזרתך הנה הילד לפניך בדוק וראה אם מהול הוא, אם לאו, ויצו המלך לבדוק את הילד, והנה הוא ערל גמור, התפלא מאוד המלך על שר העיר, שאיך הולך אותו שולל, והטריח לחנם את רבן שמעון נשיא ישראל ואת הרבנית והילד הנולד לבוא עד לארמון המלך ולהתיצב לפניו, ויקצוף המלך מאוד

וחמתו בערה בו, ויצו המלך לתלות את השר על העץ, ולפייס את נשיא ישראל בביטול הגזרה, ופטר את רבן שמעון ואשתו הרבנית לשלום. חזרה הרבנית לחדר המלכה לדרוש בשלומה, והחליפו את התינוקות שלהם, איש על מחנהו ואיש על דגלו, ובגלל אותו חלב טהור שניק אנטונינוס מן הרבנית נכנסה בו רוח טהרה והתגייר בצינעא על ידי רבנו הקדוש, ולמד ממנו תורה, והיו ידידם אהובים כל ימי חייהם.

מובא בעוד יוסף חי ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו (ב, י). חכמינו ז"ל אמרו, שכאשר גזר פרעה להמית את הבנים, היו נשי ישראל הולכות ויולדות בשדה, ומלאכים היו מגדלים את התינוקות, שהיו שבים לבתיהם עדרים עדרים, והכל בדרך נס ופלא. אם כן, יש להבין מדוע היתה ההנהגה עם משה רבינו שונה, והוא הושם ביאור, ונצל על ידי פרעה. מדוע לא נתגדל על ידי מלאך, כמו כל ילדי ישראל. על כך ענה האלשיך הקדוש, שבקש הקב"ה להראות, שאין ביכלתו של אדם להפר את עצת הבורא! האצטגנינים אמרו לפרעה שהם חוזים, שעתיד להולד מושיעם של ישראל. על כן גזר, שיש להשליך את כל הילודים ליאור. ומה היה בסוף, בתו של פרעה עצמו הצילה את הגואל, ופרעה בעצמו גדל אותו בארמונו, הוסיף הרב יוסף חיים זצ"ל בעל "בן איש חי" ואמר, אילו היה משה רבנו נצל על ידי מלאך, היו המצרים מתנחמים ואומרים, "מה יכולים היינו לעשות, אנו גזרנו, אבל אין בכוחנו להילחם המלאכים". אבל לאחר שנצל על ידי בת פרעה בעצמו, היה תסכולם כה עמוק וחרטתם כה רבה, עד שהעבדה שהם גדלו את משה רבנו היתה קשה להם יותר מכל עשר המכות, לא זו בלבד, אלא שבת פרעה קראה את שמו משה, לאמר "מן המים משיתיהו". והדבר יפלא, מי הכריחה לפרסם שעברה את מצות אביה והצילה ילד מן היאור, והלא ראוי היה לה להסתיר דבר זה ולהעלימו. אלא שגם זה היה בהשגחתו יתברך, שפרעה וכל ביתו יקראוהו בשם זה, ולא ירגישו במשמעותו. אחר כך, כשבא לגאול את ישראל, היו מעיהם מתחככים, איך היינו קוראים לו "משה", ולא הרגשנו שזהו מושיעם של ישראל המשווי מן המים, איך עור הקב"ה את עינינו.

ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה (ב, י). מסופר כי פעם שאל משכיל אחד את הרה"ק רבי ישראל מרוזין ז"ע - מפני מה הוא מחזיק "חצר" מפוארת כל כך, מלכותית ממש, ונוהג ברחבות ובהליכות מלכות, והלא כרבי וצדיק הריהו חייב לשמש דוגמה לאחרים במידה של הסתפקות במועט וחיי צער, השיב לו הרבי: משה רבנו - מספרת לנו התורה - גדל בארמון בבית פרעה. משום מה נדרש שיחיה בחצר המלך הנכרי, ולא בין אחיו היהודים העניים, משום שאילו גדל בעוני, היה עלול לאחר מכן לוותר על ההבטחה של: ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. כעני בעל השגות של אביו, היה מתקבל על דעתו, שייגאלו היהודים ממצרים בלא כל רכוש כלשהו, כשמקלם בידם, והיה רואה בדבר זה לבדו אושר גדול למדי. לפיכך נדרש שיגדל בעושר, בהשגות של רחבות ומלכות.

כי מן המים משיתוהו (ב', י). באחת מנסיעותיו של הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל האב"ד ו"ר לובלין עלה בידו לדרוש באחד מעיירות אמעריקא, שכל תושבי' היו עמי הארץ מופלגים, ועל כן לא הכין לעצמו דרשה של דרוש ופולפול, רק נשא את נאומו בפרשת השבוע שהי' אז בפרשתן פרשת שמות, ותיאר בפניהם כל המעשה של הטמנת משה בתיבה, והצלתו ע"י בתי' בת פרעה, ועל ידי זה בא בסיום דבריו אל המסקנא בתור מוסר השכל, שכמו כן היום אם מחזיקים ומצילים לבחור שיוכל לישב באהלה של תורה, יכול להיות עוד במשך הזמן שעתיד הוא להיות גדול בישראל וממנהיגי' וכמו משה רבינו ע"ה. והי' רק מאיר חושב שדבריו אלו המה דברים פשוטים ביותר, שיוכלו השומעים העמי הארץ להבין בברירות... אך כשירד מהתיבה והתחיל להסתובב בין הנאספים לקבץ נדבותיהם לטובת הישיבה, שמע את שילד קטן השואל את אביו "האם אכן הוא הרב זה הוא הילד הקטן שהוציאוהו מהתיבה באמצע הים"? ענהו אביו "בוודאי, הרי הוא מספרת אותו הסיפור על עצמו כאן, ובוודאי הרב איננו שקרן" "אם כן אבי, בעבור "קונץ" כזה אכן מגיע לו צוואנציגער".

מובא בתורת משה - אלשי"ך ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתוהו (ב', י). אמרו חז"ל: שבעה שמות היו לו למשה. ובכל זאת, לא נקרא בתורה רק בשם שקראה לו בת פרעה. ולמדנו בא, שמידת הרחמנות והחסד היא מיסודי תורתנו הק', על כן, כיון שהשם "משה" מורה על מידת החסד שנהגה בו בת וולד בן ויקרא את שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה (ב, כב) יש לשים לב שלא נזכר כאן הבן השני, אליעזר, כי אם להלן בפרשת יתרו (יח, ד), שם כתיב "ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה". ולכאורה כאן מקומו. ואין לומר שעדיין לא נולד אליעזר, שהרי כתוב להלן "ויקח משה את אשתו ואת בניו - לשון רבים - וירכיבם על החמור", הרי שכבר נולדו ב' בניו בטרם לכתו למצרים? אמנם, אין ספק שמשה היה מסתיר הדבר שברח מפני פרעה, כי גם במדין היתה שליטת פרעה בימים ההם, כי גם יתרו הרי היה מיועציו בתחילה. ואם כן, ודאי שהיה מסתיר הטעם שקראו אליעזר, על שהצילו ה' מחרב פרעה, כי בזה יודע כי בורח הוא. לכן לא הזכירה התורה טעם הדבר, עד צאת בני ישראל ממצרים ויחנו במדבר.

ותקרא את שמה משה כי מן המים משיתוהו. למה אנחנו קוראים את משה בלשון שקראו אותו בתיבה, אלא הילדים תירצו שהוא היתה גיורת בגלל זה חזקוה.

מובא במדרש רבה והעשר שמות של משה היה. ירד, חבר, יקיתואל, אביגדור, אבי סוכו, אבי זנוח, טובי, שמעי', לוי, משה.

בכל זאת נקרא "משה", כדי להודיע את גודל הנס שבת פרעה בעצמה הצילתו ועשתה חסד גדול עם משה, לכן התורה מדגישה את השם משה לשבח את העושים חסד עם בני ישראל.

במדרש כתוב שקראו אותו משה מה שבת פרעה קראו כי בתיבה עשתה חסד עם משה כדי להראות את מידת הכרת הטוב. ובמידת הכרת הטוב אנו צריכים לעיין בכל הדברים מה שנותנים לנו וכמו שמסופר שפעם היה בעל ה"דברי חיים" מצאנו זי"ע בדרך, ולן בכפר אצל יהודי, ודרש אחר ספר שו"ת נודע ביהודה. וכיון שלא היה לו להיהודי. רצה לעזוב את המקום, באומרו כי אינו לן בבית שלא נמצא בו ספר הנודע ביהודה. היהודי רץ לרכוש את הספר נודע ביהודה, ונשאר הדברי חיים זי"ע בביתו. והסביר הדברי חיים את גודל הערצתו להנודע ביהודה כי אנחנו חייבים לו אלף תודות להנודע ביהודה, שעל ידו זכינו להבעש"ט הק' ותלמידיו זי"ע, כי בעת ירידת נשמת אור שבעת הימים הבעש"ט הק' לעולם הזה, ביקש שיתנו עמו ששים גבורים, הם התלמידים שסבבוהו. אבל השטן קיטרג נגדם באמרו, כי בכח גדול כזה יתקנו את כל העולם, ועדיין לא הגיע זמן התיקון, והיתה סכנה גדולה למניעת ירידת הבעש"ט ותלמידיו הק' זי"ע. ואז התנדבה נשמת הנודע ביהודה זצ"ל לרדת מאיגרא רמה לבירא

עמיקתא, עולם הזה, ויתנגד על דרך הבעש"ט, ועל ידי זה נשקט הקטרוג וזכינו למה שזכינו, אם כן חייבים החסידים להודות לו.

ותקרא שמו משה, ותאמר כי מן המים משיתוהו (ב', י). בדעת זקנים הקשה, שהלא מצריה היתה והאיך קראה למשה בשם של לשון הקודש, ומבאר הדעת זקנים, שהיא קראה כן בלשונה, דהיינו בלשון מצרי, והתורה קראו משה בלשון עברי, וכ"כ באבן עזרא, וכתב ששמו של משה בלשון מצרי "מוניוס", (ועיי"ש, שכך כתב בספר עבודת האדמה, הנעתק מלשון מצרים אל לשון הדרים, וכ"כ בספרי חכמי יון). ועוד תירוץ איתא שם בדעת זקנים, שבתיה למדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים, וכן מצינו שקרא פרעה ליוסף בשם צפנת פענח (בראשית מא, מה), וכ"כ באבן עזרא בקוצר שלמדה לשונינו, או ששאלה לעברי האיך קוראין בלשון הקודש למשיכה. ובחזקוני כתב, שבאמת קרא לו יוכבד בשם זה, וכששאלה בת פרעה, אמאי דייקא קראתה בשם משה, ענתה לה, שהוא מלשון המשיכה, ואז אמרה בתיבה, יפה קראת כן, כי מן המים משיתוהו. וכתב באור החיים הק', שבתיה לא השינה הטעם האמיתי של השם משה, שמרומז בזה סודות נפלאים, וכמ"ש בזה"ק (ח"ג רעו:), והיא ידעה רק הטעם זה, עיי"ש באורך.

מבואר על פי אבן עזרא ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה (ב', י). לרכוש ולממן ישנם צדדים חיוביים וצדדים שליליים. לו היה משה נולד ומתחנך בבית פשוט - בודאי לא היה מכיר בטיבו של ממון, לא היה עומד על הצדדים החיוביים שבו. וממילא לא היה מצווה על בני ישראל ליטול את רכושם של המצריים. כיצד היתה מתקיימת הבטחת הבורא ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, משום כך סובב הבורא את גידולו של משה בבית עתיר נכסים. כך ידע משה בצורתו של מטבע, כך הכיר את הצדדים החיוביים שבדבר וברבות הימים הורה משום כך לאחיו, שאלו נא איש מאת רעהו וגו' כלי כסף וכלי זהב וגו'.

מן המים משיתוהו (ב', י). מובא בעלינו לשבח האם בשעה שלקחה בתיבה את התיבה של משה רבינו מן המים, ידעה איזה אוצר נמצא שם, לא. דבר זה צריך להיות חדור בתודעתם של ההורים והמחנכים. אף אחד לא יכול לדעת מראש מה יצמח מכל ילד ומכל חניך. וכיון שהרמב"ם (הלכות תשובה ה, ב) כותב שכל אחד ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו, דהיינו מצד מיצוי הכוחות והתכונות שניתנו לו מן שמיא, חובה עלינו לגדל את הילדים מתוך ההכרה אמיתית שאכן אנו זוכים לגדל בביתנו אנו את משה רבינו. ניקח למשל את הרקע עליו צמח הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל, ראש ישיבת טלז. התנאים המשפחתיים שלו לא היו אמורים להוביל אותו לגדלות בתורה. אביו היה יהודי פשוט, בעל מכולת וגם מרבית בני המשפחה מסביב לא היו בני תורה. אבל הוא, הילד האמריקאי, ניחון בצימאון אדיר לתורה, ובשאיפה לדעת את האמת שלשמה באנו לעולם הזה. רגיל היה הגאון זצ"ל, שהעמיד תלמידים לאלפים, לספר על עצמו שהתוכנית המקורית שלו בבואו ללמוד בישיבת טלז, היתה לשהות בין כותלי הישיבה רק שנה אחת, וזאת כדי למלא את אוצר ידיעותיו בש"ס ובפוסקים, ואחר כך לצאת לעולם המסחר או להפוך לעורך דין. מה שהפך אותו מן הקצה אל הקצה הם שני דברים עיקריים. האחד, המחזה המפעים שנגלה לנגד עיניו בעומדו בפתח ההיכל אשר היה מלא עד אפס מקום בכארבע מאות בחורים שישבו ולמדו בהתמדה מרובה, והמאור שניגלה על פניהם גילה על עולם חדש, עולם אחר, שלא היה ידוע לו עד כה. והדבר השני, הוא אותו בחור שניצוד בעיניו וחזותו העידה על אצילותו, על גינוני המלכותיים, כל הליכותיו אומרות כבוד. 'הייתי בטוח שהוא צאצא של אחת ממשפחות האצולה', אמר ראש הישיבה לימים, וסיפר שכאשר החל לברר על מוצאו של הבחור שצד אל ליבו, הבין שבטלו אין בחורים ממשפחות של נסיכים ורוזנים, ומאור הפנים הכל כך נאליץ, בא לעולם רק מפני מתיקות התורה שפיעמה בו, ולא משום דבר אחר. ואז החליט שהוא נשאר שם, בתוך ההיכל, לצמיחות. רבי מרדכי גיפטר עזב את הישיבה לאחר כ-6 שנים כשהוא שולט בכל מכמני הש"ס, והיה רגיל לספר בהתלהבות רבה על אחד התלמידי חכמים בטלז שבין גברא לגברא בקריאת התורה של יום השבת, היה עובר על שבעים דף במסכת שבת. ר' מרדכי זצ"ל סיפר לבחורים

האמריקאים בישיבתו גם על העונג שבת' בליטא, כאשר לאחר סעודת הבוקר של יום השבת, היו הבחורים הטלזורים נכנסים לבית המדרש ולומדים לבד, ללא חברותא, עד תפילת מנחה בשעות אחר הצהריים המאוחרות. החברותות שלהם באותה שעה היו אביי ורבא. כך גדל וצמח אחד מגדולי ראשי הישיבות בדורנו. ומי יכול היה לדעת מראש שהילד האמריקאי הזה יתפתח לדרגה גבוהה שכזו בהרצת התורה.

ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו (ב, י). לכאורה תיבת "ותאמר" נראה כמיותר, ויש לפרש שבת פרעה שראתה שכינה עמו הבינה מזה שודאי הוא יהיה מושיען של ישראל אך לא רצתה לגלות זאת לכן קראה שמו "משה" מלשון מושיען של ישראל אך לכולם אמרה סיבת השם "כי מן המים משיתיהו".

ותקרא שמו משה... כי מן המים משיתיהו (ב, י). מובא ב'שמות רבה' מכאן אתה לומד שכרם של גומלי-חסדים. אף-על-פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראו בשם אחר.

ויגדל משה ויצא אל אחיו (ב, יא). מובא בספח"ק שמשוה גדל בבית המלך, ושם לא היה חסר לו דבר, והיה יכול לשבת בשקט ובשלווה; אך מיד כשגדל והיה מסוגל לעשות ולפעול, יצא אל אחיו וחירף את נפשו כדי לעזור לאחד מהם, עד שבשל כך נאלץ לברוח ולצאת לגולה.

ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא). מובא ב"עלי תמר" (מס' ברכות) שמעתי שהגאון המופלא רבי דוב בעריש מייזליש האבד"ק ווארשא זצ"ל היה זמן ידוע עשיר במסחרו, שהיה שולח עצים ברפסודות בנהר ווייסל, וקרה לו אסון שהרפסודות טבעו בנהר ויצא נקי מנכסיו, ונשאר גם בע"ח גדול, אבל רבי בעריש עדיין לא ידע מזה.

תלמידיו ידעו שהדבר הזה ידכאו עד נפש, ויהיה לו קשה מנשוא, התייעצו שאחד מתלמידיו המובהקים ילמד לפניו הגמרא "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטוב", וכך עשה, למד

הגמרא לפני רבו, ושאלו: רבי, איני מבין המשנה, איך יתכן שאם אדם יפסיד כל רכושו פתאום ונשאר עוד בע"ח, יברך בשמחה על רעה זו כמי שהרויח פתאום בגורל סכום עצום?

ענה הרב: בוודאי יהודי המאמין בהשגחה צריך לברך כן. והמשיך התלמיד ואמר: ואם למשל יטבעו חלילה וחס הרפסודות של הרבי, יכול לברך בשמחה? ענה הרב: בוודאי שצריכים לברך ע"ז בשמחה. המשיך התלמיד ואמר: לאחרונה השיא הרב את בנו למז"ט, והרב רקד שם מאוד – דער רבי האט געטאנצן, אם ישמע הרב שספינותיו טבעו בים וכל רכושו הלך לטמיון, האם ירקוד כמו אז.

הרב חשב לרגע, ואמר, לכאורה. הפליט התלמיד ואמר: זאל זיך דער רבי נעמען טאנצן... (אז שיתחיל הרב לרקוד). רבי בעריש שתפס כוונת התלמיד. התעלף על אתר.

וכששב רוחו אליו, הפליט הגאון: טאקע א שווערע משנה, א שווערע משנה (אכן כן, משנה קשה, משנה קשה).

וירא בסבלותם (ב, יא). מיכאל הדייג נקלע יום אחד לסערה בים, הסירה שלו נשברה ורק במאמצים מרובים הצליח להגיע לאי בלב ים, עברו ימים מיכאל כבר התרגל לחיות באי הבודד, בנה לעצמו בקתת עץ והיא היתה לו לבית ומחסה מפני הגשמים והחום, לילה אחד מיכאל יצא לדוג דגים כדי להשביע את רעבונו וכשחזר אל החוף כולו רטוב הדליק מדורה כדי להתחמם קצת, אך ברגע אחד המדורה הבעירה קרשים שהיו בסמוך, ולפני שמיכאל הספיק למצמץ בקתתו האהובה עלתה באש, הוא לא האמין למראה עיניו. אחרי כל האסונות שפקדו אותו, גם הדבר היחיד שהיה ברשותו עלה באש?! הוא הביט בטרוניה כלפי השמיים וזעק: "למה זה מגיע לי"? הוא העביר את הלילה כשהוא ממרר בבכי, עד שבחצות הלילה הופיעה באופק – ספינה, "איך מצאתם אותי"? שאל מיכאל בהתרגשות כשדמעות גיל שוטפות את לחייו.

"מה זאת אומרת"? שאל רב החובל בתמיהה, "בזכות האש הגדולה שהדלקת כדי להזעיק אותנו".

בפרשת השבוע אנחנו קוראים על משה רבנו שגודל ורואה את סבלם של אחיו במצרים, מנסה לעזור להם אך נאלץ לברוח לאחר שהרג מצרי כדי להציל יהודי, משה יושב בחוסר מנוחה ובדאגה כבדה לעתיד אחיו בגלות מצרים, יום אחד בעודו רועה את צאן חותנו הוא רואה מחזה מוזר, "הסנה בוער באש והסנה איננו אכל", סנה הוא צמח קוצני יבש ומשה רואה דבר לא טבעי, צמח שאמור להישרף על ידי האש ואיננו נשרף, אומר המדרש מדוע התגלה הקב"ה אל משה דווקא בסנה הבעור? כי בזה הרגיע את דאגתו "כשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל כך המצרים אינם יכולים לכלות את ישראל".

בהתגלות הראשונה של הקב"ה למשה רבנו הוא מעביר לכולנו מסר הן כעם והן לכל אחד מאתנו כפרט, עם ישראל בכל הדורות ראה איך ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" אבל בסופו של דבר לא הצליחו לכלותנו כי "הקב"ה מצילנו מידם" וכך גם יהודי כפרט צריך לדעת שגם כשהדברים לא קורים בדיוק כפי שהוא תכנן ולפעמים נראה לו שהיה רוצה לתכנן אחרת עליו לזכור שיש מי שמתכנן את הדברים ודואג שהכל יהיה לטובה.

וירא בסבלותם (ב, יא). מובא במדרש (שמות רבה) מהו וירא? שהיה רואה ובוכה בסבלותם ואומר: חבל לי עליכם, מי יתן מותי תחתכם, שאין לך קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפו ומסייע לכל אחד ואחד מהם, לכך כתיב "וירא בסבלותם".

פרשה הקודמת פרשת ויחי נקראת פרשה סתומה רש"י: למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם כלומר הם לא ראו את הצער של האחר הלב שלהם היה אטום. לא ראו בסבל של השני וכל זה מהצער שלהם.

והנה בפרשת הנוכחית פרשת שמות מסופר שמשוה רואה בסבלותם: ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא, בסבלותם. ורק אח"כ מגיע שועתם אל ד' "וישמע אלוקים, את נאקתם; ויזכור אלוקים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב. לומדים מכך יסוד לחיים שיהודי רואה בסבל השני מרגיש את הצער של השני גם אם אין לקל ידו להושיע והוא לא יכול לעזור כלום אחד מגדולי הסוחרים בא אל החת"ם סופר וסיפר לפניו את הקשיים שהתעוררו לו בעסקים, והוא זקוק לעצה וברכה.

הוכיחו החת"ם סופר על כך שהוא מתעלם מאחיו שהוא עני ומרוד ומטופל במשפחה ברוכה, והוא אינו תומך בו כלל, הצטדק הסוחר ואמר: "הרי סיפורי זה עתה לרב, עד כמה ירדו הכנסותיי בתקופה האחרונה, ואיך אסייע לאחיי?"

השיב לו החת"ם סופר: "בשעה שבני ישראל עבדו עבודת פרך במצרים, כתוב 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל', מה באה המילה 'גם' לרבות? שאפילו כאשר בני ישראל נאנקו תחת העול הקשה של פרעה, שמע כל אחד מהם את אנחתו של חברו וכאב את כאבו. בשכר זאת, שגילו רגש של אהבה זה לזה, שמע הקב"ה את זעקתם והוציא אותם מעבודת לחרות".

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו' ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, י א-ג). ביאר הסבא מקלם זצ"ל, שכשהתורה רצתה להודיע מדוע זכה משה רבינו להוציא את ישראל ממצרים, כתבה מקודם כי הלך לראות בסבלותם, והצטער איתם ממש, אולם כדי שלא נחשוב שהיה בו רק כח ההכנעה, ויתכן כי היה זה מטבעו להיות שפל רוח, כתבה עוד התורה את גודל לבבו, שראה מצרי מכה איש והרגו, וכן אמר לרשע למה תכה רעך, וכאן רואים מדה הפוכה מהכנעה, וזהו גודל מעלתו.

וכבר כתב הגר"א שאין השלימות ניכרת באדם אלא כשיש לו שתי מדות הפוכות, כגון מדת רחמנות ואכזריות, לפי שכשהאדם נוהג במדה אחת אין הכרח שהוא צדיק, אלא שזה טבעו, לא כן כאשר משתמש לעבודת ה' בשתי מדות הפוכות, כגון רחמנות ואכזריות, אז מוכח שהוא צדיק.

ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם. מסביר רש"י: "נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם". מספרים שבשנת תרל"ט פקדה את הארץ בצורת קשה ונוראה.

הגרי"ל דיסקין זצ"ל והגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל החלו בפעולות מקיפות על מנת להקל, ולו במעט, את צרת הבצורת האיזמה. לאחר תקופה קשה זו, חלה הגרי"ל דיסקין בקשיי נשימה קשים. רבי משה יוליס, שטיפל בגרי"ל דיסקין, אמר שהרופאים הסבירו שהמחלה הקשה של הגרי"ל דיסקין קרתה מחמת רוב דאגתו למוזנותיהם של אנשי ירושלים ועקב נשיאתו הרבה בעול סבלם. הגרי"ל דיסקין זצ"ל היה מתייסר עם מוכי הרעב, עד שמרוב דאגותיו והתרגשותו הרבה - חלה בקוצר נשימה.

"מפליא הדבר" - התפעל רבי משה יוליס, שהרי בזמן שהעלילו עליו עלילות שווא בעיר בריסק - היה צפוי, אם יחוייב בדיון, לשנות מאסר רבות. למרות זאת לא חלה כלל. גם כאשר ברח ונכלא עם פושעים אלימים - לא חלה, וכן כשנמלט בדרך נס והסתתר בפריס, בעוד הבולשת הרוסית מחפשת אחריו - לא חלה. וכל זאת מפני שהסכנה ריחפה רק על ראשו, ולכן לא חלה מפני שתלה את ביטחונו בקדוש ברוך הוא. אך כאשר ראה שאחרים מתייסרים וסובלים - חש הוא את סבלם וכאבם, נשא עמם בעול והתייסר עמם, ועל כן חלה (מובא בספר "השרף מבריסק").

חובת ההשתתפות בכאב הזולת צריכה להוביל את האדם לעשות את ההשתדלות למען חברו. וכפי שמצאנו אצל משה, שהשתדל אצל פרעה על מנת להקל מעול שיעבוד מצרים הקשה - כך על האדם לפעול, ולצאת מן האדישות כשרואה את צרתם של האחרים. עליו לנסות בכל כוחו לעזור לסייע להשפיע ולהשתדל עבור זולתו.

אף כשהאדם אינו יכול לעשות מעשה בפועל, עליו לסייע לזולת בעזרת תפילתו אשר תבקע מעומק לבו. וכדאי היא אותו תפילה שתפעל ישועה בעד הזקוק לו.

וירא בסבלותם (ב, יא) נתן ליבו להיות מיצר עליהם. משה רואה איש מצרי מכה איש עברי והוא יוצא להגן עליו. הוא הורג את המצרי ומסתכן, כפי שאח"כ רואים שפרעה חפץ להורגו. משה הולך מאחד לשני ועוזר להם להרים המשא ואומר להם מי יתנני תחתים, והיה כך מסייע להם ומבקש מהנוגש שיכה ולא אותם. זהו מנהיג ראוי. לעומת מרי אנטואנט שאמרה במקום לחם שיאכלו עוגות... משה נבחן למנהיגות בצאן. הגדי שרץ למעיין והשיבו משה על כתפיו. כך גם דוד היה דואג לצאן והיה מרעה תחילה את הקטנים כו' כדי שכולם ישבעו. משום כך נבחרו. מי שראוי לרעות הצאן ראוי לרעות צאני. וַיִּבְרַח בְּדָוִד עַבְדֵי וַיִּקְחֵהוּ מִמֶּנִּי לְצֹאן. מְאֻחַר עֲלוּת הַבָּיִאוֹ לְרִעוּת בִּיעֲקֹב עִמּוֹ וּבִישׁ רֵאֵל נִחַלְתוֹ (תהילים עח-ע, עא).

להבדיל ממלכי אומות העולם, כגון בוש שכעת בגל הצונאמי שיש למעלה ממאה ועשרים אלף הרוגים והוא עדיין ממשיך בשיגרת יומו בנופש ואינו חושב כלל להפסיק... שוטר העולם רק במה שנוגע לנפט... להבדיל מראש ממשלה שכפי הבדיחה הידועה לפני הבחירות הקירות צועקים אליך ולאחריהן אתה צועק לקירות... מידתו של משה להיות נושא בעול עם חבירו היא בבחינת הדבקות במידותיו של הקב"ה שעליו נאמר: וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כִּמְעַשׂ הַלְבֵנִת הַסְּפִיר וּכְעֲצֵם הַשָּׁמַיִם לַטֹּהַר" (שמות פרק כד, י). רש"י: כמעשה לבנת הספיר - (סוטה יז ע"א) היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר - משנגאלו היה אור וחדוה לפניו.

המעשה באדמו"ר ה"צמח צדק" של חב"ד שלאחר יחידות עם חסידיו הוא פשט כותנתו שהיתה רטובה מזיעה. שאלוהו מדוע, והוא השיב שבקבלת הקהל עם החסידים הוא צריך להוריד את בגדיו וללבוש את בגדי השואל, וכך לכל אחד, לעשות זאת חמש עשרה פעמים בשעה זה לא קל... משה הוא המנהיג הראוי שיוודע למסור נפשו עליהם, שלא ככל המנהיגים הרואים בעם כלי הנהגתם, משה רואה בעצמו כמשרת העם וככלי שרת שלהם! ולכן אין פלא איפוא שכאשר הם מגיעים למצבים שבהם הקב"ה רוצה לכולתם משה עומד בפרץ ומבקש למות תחתיהם ואף מוכן להימחות מתורת ה' לנצח ובלבד שלא תיפול שעה משערותיהם!

מסופר על החפץ חיים שבמלחמת העולם הראשונה ראתה אותו אשתו שוכב על הספסל במסדרון ולא במיטתו. היא שאלה מאי האי, והוא השיב

איך יערב לי לישון על מיטתי, בעת אשר אני יודע שעתה חיילים רבים חיהם תלויים להם מנגד והם בסכנת מוות בשדה הקרב???

בסוף הפרשה משה בא בתלונה לקב"ה מאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה כו' למה זה שלחנתי. משה סובל בעקבות ההתבטאות כאן, וה' אומר לו עתה תראה את אשר אעשה לפרעה כו' אמרו חז"ל: עתה תראה, ולא במלחמת ל"א מלכים.

ביאר רבי חנוך מאלכסנדר במשל לאישה שנשלחה על ידי בעלה לראות כיצד עושים סדר, אל השכן, וראתה שהוא מכה את אשתו ונבהלה וכששבה לביתה חששה לומר לבעלה כיצד לנהל הסדר... בעלה שאל שוב ושוב וכשלא נענה החל להפליא מכותיו בה. אמרה לו הנה אני רואה שאתה יודע היטב כיצד עורכים סדר מדוע איפוא שלחנתי... כך טען משה לקב"ה. אם ידוע לך שהם יכבידו על בני ישראל, מדוע שלחנתי. משה כואב את כאבם ואפילו שעל ידי זה הוא ניזוק קשות! זהו מנהיג אמיתי! אנו חיים בדור שבו האדם כלל אינו מכיר את זולתו, אינו מתעניין בו, הוא יכול לגור עמו בבניין משותף אולם הוא אינו מכיר אותו כלל... סיפר לי חבר העובד בזק"א שלא פעם הם צריכים להוציא איזה זקן שנפטר בביתו ועברו כמה ימים ואף אחד לא שם לב שהוא אינו יוצא מביתו...

מהיכן ירש משה כוח עצום זה? מאימו שהייתה בעלת חסד גדולה שמסרה נפשה על ישראל ולא הייתה מוכנה לשמוע לגזירת פרעה של כל הבן הילוד ואפילו במחיר סיכונה העצמי! ותיארה המילדות את האלוקים ולא עשו כו'. מדוע הכתוב מדגיש את יראת האלוקים שהייתה להם, והרי זה מתבקש גם מגוי שמבין שאין לרצוח? אלא ללמדך שעשו זאת רק מתוך יראת שמים, שחסד שלא מתוך יראת שמים סופו שהופך להיות אינטרסנטי, שעוזר רק למי שמקורב אליו פוליטי או רעיונית, וזונח בשרירות לב כל מי שאינו מסמפט... צא ולמד מהשמאל ההומני בישראל... על ערבים הם מלאים חמלה, אולם על יהודים הם מלאים בקובלנות ובקיסורים... אדם כזה עושה חסד רק משום שעוניו של הנזקק גורם לו ליסורי מצפון, או משום שלא נעים לו, או משום פרץ רגעי של חסד אולם החסד האמיתי הוא החסד שהקב"ה מצוה עליו שאותו אתה עושה לא משום שבא לך, אלא משום שה' ציוה להיות קשוב לצרות ומצוקות הזולת.

אז אין חשבונות ואין 'סגירת חשבונות'... בבית כזה משה גדל, אין פלא איפוא שצמח כאן הענק באדם- מי שראוי לקבל תורה! משה אמת - מנהיג רודף צדק!

מובא בלב שלום [עמ' מח] "וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה, ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר". (ב, טו) בין תחילת הפסוק המספר על בריחתו של משה, לבין סופו המספר על שיבתו על הבאר, עברו לדעת המרבי"ט כשישים שנה. יש לתמוה מדוע איפוא התורה הקדושה קירבה אותם לפסוק אחד? התורה היא תורת משה, ולכן היא מאריכה בהולדת משה דבר שלא מופיע על שום אדם אחר בתורה. ולכן גם התורה מספרת על התהוותו של משה וצאתו אל אחיו וסיעו להם בראותו את צרתם. משה נאלץ לברוח למצרים. פרעה מבקש להורגו מפני שפעם אחת קינא את קינאת היהודי המוכה. כולם שתקו, אולם הוא מקנא קינאת האמת. למחרת כשהתערב שוב להציל הנרדף, הלשינו עליו, נתפס, נידון למוות וניצול בנס. אנו בטח היינו מתחרטים. חבל שבכלל התערבנו. ואם סיבלנו היה מתמשך לא רק שהיינו תוהים על הראשונות אלא עוד היינו מסיקים מסקנות שלהבא- לא נתחב אפינו בעניינים לא לנו, ואפילו אם מהצד השני יש אדם סובל. כך הרי מקובל לומר לאדם שמתערב; מה אכפת לך, למה לך לתחוב את אפרך, זה לא ענייך, אתה רק תסבול, וכדומה. אולם כאן עומד משה במלא יופיו והדרו. משה סובל בגלל ההתערבות למען האמת והצדק למעלה משישים שנה! כמחצית חייו! ואף על פי כן הוא לא מתחרט על מעשיו גם לאחר שישים שנה! הוא מגיע למדין ושם עודנו על הבאר הוא רואה עוול. הוא אינו מכיר אדם שם. וכן אינו יודע האם זה- מקום סכנה, אך דבר אחד הוא יודע, יש כאן חוסר צדק! הוא קם לתבוע עלבונן של בנות יתרו, הגם שכאן כבר- מדובר בויכוח בין גויים! כאן הוא היה צריך לומר לעצמו כבר למדתי לקח מההתערבות בעבר. שילמתי במספיק שנים בעבור כן. אולם לא איש כמשה יעשה כן. הוא זועק את זעקת האמת. לכן התורה כורכת את כל שישים שנות הסבל יחד, כורכת אותם בפסוק אחד- כדי להכריז קבל עם ועולם זהו אותו משה, על אף

הסבל שעבר על קינאת האמת. זה משה שאינו חת מכל משבר וסבל. ואם אין אי אפשר להתקיים בעולם השקר - בשל רדיפת האמת - אזי נעלה לירח.... לכן משה עולה אל האלוקים ארבעים יום ולילה היות והוא איש האמת. מנהיג זהו אדם שטובת הציבור לנגד עיניו וקודמת לטובתו האישית. משה נבחן בצאן. המעשה עם הגדי שברח. דוד המלך נבחן בצאן: "וַיִּבְחַר בְּדָוִד עֶבְדוֹ וַיִּקְחֵהוּ מִמִּכְלָאת צָאן; מֵאֶחָד עֲלֹת הַבְּיָאוֹ לְרֵעוֹת בִּיַעֲקֹב עִמּוֹ וַיְבִישׁ רָאֵל נַחֲלָתוֹ; וַיִּרְעַם כִּתָּם לְבָבוֹ וּבַתְּבוּנוֹת כִּפְיוֹ וַיִּנְחָם" (תהילים פרק עח, ע-עב). היה מוציא תחילה את הרכים, אח"כ את הבינוניים שיאכלו העשב העבה יותר, ולבסוף הגסים שיאכלו השורשים. אמר לו ה' אתה ראוי לרעות את עמי. וכך משה גם מוסר נפש עבור עם ישראל, וכאשר רוצה ה' להשמידם אומר משה תמחה אותי מספרך אשר כתבת. הם קודמים לי. פני הדור לפני הכלב. כלב רץ בראש השיירה ונראה מנהיג אך הוא באמת מונהג. זאת נוכחים לראות בצומת דרכים. הוא עומד וממתין לראות מה יעשה אדונו. פני הדור בעקבתא דמשיחא - הם מנהיגי הדור - יהיו לפני הכלב. לא יהיו מנהיגים אלא מונהגים. תמיד יבדקו מה בוער בתקשורת, מה העם אומר, מה הסקרים מגלים, ולפי זה פועלים.

מדד נוסף למנהיג אמת, הוא האם הלה רדף אחר השררה או ברח ממנה. הרודף אחר השררה מוכיח בזאת שרואה בה קרדום לחפור בה, ומצפה ממנה להטבות וג'ובים והכנסות ורכב שרד ושאר מנעמים. לכן הוא משווק עצמו בפריימריס וכו'. אולם המנהיג האמתי מוסר נפשו בעד העם ומבין באמת שלא שררה אני נותן לכם אלא עבדות אני נותן לכם, ומדוע שיכניס עצמו לעבדות זו? ולכן הוא באמת בורח משררה זו. כך היה עם משה. ה' מפציר בו שבעה ימים ומשה אומר כל אחד אחר ראוי ממני!

ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לכן, ותקרא שמו משה... ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא). באר במדרש תנחומא ישן (וארא יז), מה שנכתב ויגדל שני פעמים, ויגדל הראשון פירושו שגדל בקומה, ויגדל השני פירושו בגדולה. ובאלשיך הק' כתב שכוונת הדברים לומר, שכאשר איש מיישראל עולה לגדולה בזמן שכל ישראל בצרה אין ראוי לו לומר שלום עלי נפשי, אלא צריך הוא להיות עמם בצרה, ולהרגיש כאבם ומצבם. ולמדנו זאת ממה שנאמר: "ויהי בימים ההם ויגדל משה" כלומר: ויהי, שהוא אוי וצרה היה בימים ההם לעם ישראל, ואז ויגדל משה, שעלה לגדולה שנהיה בן בת המלך וגדול בבית המלכות ובכל זאת לא ראוי לו להיות פורש מצרתם. על כן "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" רואה ומצטער בצרתם. עכת"ד. טבעי הוא לו לאדם להשתתף בצרת חבריו ולהטות אוזן ולשמוע לקול שוועת העני הנדכה, כאשר גם הוא בעצמו באותה קלחת. ולמרות שהוא עסוק בצער של עצמו, הרי שעדיין מסוגל הוא לחוש גם בצער חבריו כי הוא נמצא איתו באותו מצב. אבל יותר אטום לב הוא האדם מלהרגיש בצער זולתו כאשר חי הוא במצב של גדולה, כבוד ושמחה. כי אז כל כלי נפשו נתונים רק לצורך הנאת עצמו. אין הוא מסוגל להפנות פינה קטנה בתוך ליבו להרגיש בצער אחיו ורעיו, הגדולה ממלאת את כל בתי נפשו והוא ממאן ומשתמט אפילו מלשמוע את אנחות חבריו, (עיינן ערך "אין עניים בישראל"). סיפוקו ושביעות רצונו מעבירים אותו על דעתו והוא בורח ממקום שממנו עולה צעקת הדל. אבל משה רבינו השיג דוגמה הפוכה, כי אף בשעה שעלה לגדולה, הוא לא הסיח דעתו מצער אחיו ועמו. הגדולה והכבוד לא אטמו את אזניו מלקלוט את אנחות בני ישראל הנתונים לשיעבוד מר ולרדיפות איומות. וכאשר מציעים בפניו כל מיני תפקידים ושררות, הוא בוחר להיות בין אחיו היהודים לראות בשעבודם ולעזור אותם בעבודתם, להיות קרוב אליהם כדי להשתתף בצרתם, להתפלל ולהויד דמעות ביחד עם דמעותיהם.

בגמ' (תענית כ' ומגילה כז-כח), מובא: שאלו תלמידיי את רב אדא בר אבהו "במה הארכת ימים?" אמר להם: "לא ששתי בתקלת חבריי". וכאן שואלים מה גדלות זו שלא שש בתקלת חבריו, וכי שבח הוא לתנא האלוקי? אלא התירוץ שמדובר שחבירו נתקל באיזה אסון ובאותה שעה יש בביתו שמחה, הוא עומד להנשא. ולמרות הכל, מוכן הוא להקטין שמחתו כדי שלא יהיה חבריו נפגע. ועל מידה נעלה זו של השתתפות בצער חבריו הוא זוכה לאריכות ימים. דוגמא לאצילות נפש זו אנו מוצאים בסיפור הבא

סיפור בין זמנינו הממחיש לנו עד כמה גדלות וטוהר המידות יש גם בדורינו הקט. מעשה מאלף התרחש בשני מחותנים, שטרם חתונת ילדיהם החליטו לקנות עבורם דירה. אבי הכלה מצא דירה במחיר 'מציאה', ובאזור של שומרי תורה ומצוות, וביקש מבתו שתלך ותראה את הדירה. הבת שבה אל אביה ואמרה כי הדירה מאוד מצאה חן בעיניה, והיא מושלמת מכל הבחינות, אך הוסיפה, שבאותו הבניין, מתגוררת חברה טובה שלה, שהינה מעוכבת שידוך כבר זמן רב. זאת ועוד, שבבית אותה חברה נמצאת גם אחותה, המבוגרת ממנה, ואף היא טרם זכתה למצוא את זיווגה, ואולי ייגרם להן צער מסויים כאשר יראו מדי יום את חברתם הנשואה. האב החליט שהוא אינו ניגש לרכישה לפני התייעצות עם רבו. ורבו פתח ואמר, כי לכאורה אין כאן שאלה, כי מן הסתם אתה מחפש זמן רב דירה, וסוף סוף מצאת, ולא סתם דירה, אלא 'מציאה גדולה', ואם כן איך אפשר לומר לך שלא לקנות?!... לאחר מכן עצם רבו את עיניו הקדושות ושקע בהרהורים לכמה רגעים. לפתע פקח את עיניו ואמר בהתרגשות: 'אבל איך אפשר לדקור את עיניו של השני?!', וחזר שוב ושוב על הדברים, 'הכלה תצא ותכנס, תצא ותכנס יום-יום, ואיך אפשר לדקור לזולת את העיניים. השואל טען בפני הרב: 'בתי מצייתת שבני המשפחה הזו הם אנשים טובי לב, מפרגנים ובעלי עין טובה בצורה יוצאת דופן'. נו', אמר רבו 'יותר ממלאכי השרת?! הרי אפילו על מלאכי השרת כתוב ששייכת בהם קנאה?... לא כדאי לקנות את הדירה הזו'. לבסוף העלה אבי הכלה הצעה: 'ארכוש את הדירה, אך בתי לא תגור בה. אלא אשכיר אותה לאחרים, ולבתי אשכור במקום אחר'. הרב הסכים להצעה, וצירף את ברכתו למחותנים ובני הזוג. ומה אירע בסופו של הסיפור? - בליל חתונת הבת, האחיות המבוגרת של חברתה התארכה. לא חלפה תקופה ארוכה, והנה גם אותה חברה זכתה להתארס. ועתה, בס"ד הבת וחתנה נכנסו להתגורר באותה דירה. כל מילה מיותרת.

ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה (ב, י). מסופר כי פעם שאל משכיל אחד את הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין ז"ע - מפני מה הוא מחזיק "חצר" מפוארת כל כך, מלכותית ממש, ונוהג ברחבות ובהליכות מלכות, והלא כרבי וצדיק הריהו חייב לשמש דוגמה לאחרים במידה של הסתפקות במועט וחיי צער, השיב לו הרבי: משה רבנו - מספרת לנו התורה - גדל בארמון בבית פרעה. משום מה נדרש שיחיה בחצר המלך הנכרי, ולא בין אחיו היהודים העניים, משום שאילו גדל בעוני, היה עלול לאחר מכן לוותר על ההבטחה של: ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. כעני בעל השגות של אביו, היה מתקבל על דעתו, שייגאלו היהודים ממצרים בלא כל רכוש כלשהו, כשמקלם בידם, והיה רואה בדבר זה לבדו אושר גדול למדי. לפיכך נדרש שיגדל בעושר, בהשגות של רחבות ומלכות.

וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו (ב, יא). יש פתגם האומר, ואם אינו קים נמצאו, אמור לי מה מכעיס אותך, ואמר לך מי אתה. מסופר על רב אחד שהתארח בבית יהודי אמיד בחוץ לארץ, יהודי טוב, שומר תורה ומצוות. התמרמר המארח באזני הרב על בנו הגדול, שמגלה אדישות לשמירת המצוות, אינו מבין מדוע, הרי קיבל חינוך טוב. הרב לא ענה, אין כל הסבר לדבר. הגיעה השבת שבו מבית הכנסת וקדשו על היין, עמדו ליטול ידיים, ראה האורח שבנו הקטן של בעל הבית נוטל כלאחר יד, בקושי מרטיב את היד ומלמל ברכה, העיר בנועם, 'לא כך נוטלים ידיים, בני, הנני ואראה לך'. התערב האב ואמר בנועם, 'נייח לו כבודו, קטן הוא ואינו שם לב, כשיגדל, ידע'. משך הרב בכתיפו והבליג. והילד, כדרכם של ילדים, התקשה לשבת על מקומו בשלוה. קם והלך וחזר, בלי משים לב משך במפה וגרר צלחת. נפלה ונשברה ואוכל ניתז. או אז קם האב, ושפך זעמו וקצפו, 'כמה פעמים אמרתי לך לשבת כמו בן אדם, מה ההשתוללות, מדוע אינך משגיח איך אתה הולך, אין לך עיניים, והילד עומד ורותת. ראה הרב ושמע, ולא אמר דבר. והיה לו מה לומר, לגחון וללחוש. 'נייח לי כבודו, קטן הוא ואינו משים לב, כשיגדל ידע, אך כלא את רצונו. אורח הוא ומכיר את מקומו'. אבל עתה כבר היתה לו תשובה לתמיהתו של בעל הבית, היה לו הסבר להתנהגות הבן הגדול, גם הוא קלט בדיוק בקטנותו מה חשוב לאביו

ומה חשוב לו פחות. הוא הבין נכונה את סדר העדיפויות, מה בין נטילת ידיים, למשל, לשבירת צלחת. כלפי מה הדברים אמורים, כלפי משה רבינו, גואלם של ישראל. במה זכה, על מה הוטלה עליו המשימה גם לגאול, גם להדריך, גם להנחיל תורה. בפרשתינו ראינו מה מכעים אותו, מה מקומם אותו והכל מובן, אינו יכול להבליג על עול, לראות בהכות מצרי יהודי, לראות בהכות יהודי את אחיו, לראות איך נכרים מציקים לנערות, לבנות יתרו. הוא שאמרנו 'אמור לי מה מכעיסך, ואומר לך מי אתה'. רי לנו מבחן פשוט להכרת עצמינו.

ויהי בימים ההם (ב, יא). פעם ישב החפץ חיים בביתו ובני הישיבה עוטרם אותו סביב. נענה ואמר: מדוע אין לנו בגלות מרה וחשוכה זו נביאים, שידריכנו ויוכיחונו ויפעלו טובות עבורנו? שנדע על ידם היכן אנו אוהזים ומה צפוי לנו, כפי שהיה בימים עברו? והשיב: הענין הוא, שמצינו בתורה הקדושה שבהיות משה רבינו במצרים, נתן עיניו ולבו להיות מצר בצערם של ישראל, וכפי שהמדרש אומר – בראותו יהודי נושא מריצה עמוסה טיט, רץ לעזר לרחפה, וכשראה יהודי עומס לבנה כבדה על שכמו, הטה את שכמו לסבול את כבדה. ראה מצרי מכה איש יהודי מאחיו, והרג את המצרי. מובן שברב צערו היה מתחנן ובוכה על שבר בת עמו, ולא הניח לקדוש ברוך הוא כביכול מרוב תפילות ותחינות. אבל הקדוש ברוך הוא ידע שקושי השעבוד נצרך כדי להשלים זמן ארבע מאות שנה שנגזרו בברית בין הבתרים, והוא לטובתם של ישראל. מה עשה? טובב שמשה רבנו יאלץ לברוח למדין, ואז יכול היה הקדוש ברוך הוא כביכול להכביד את עול השעבוד, ככתוב לאחר מנוסת משה רבנו למדין: "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", ובכך התקרב הקץ: "ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה". אף זמננו כן הוא: אלו היו עמנו נביאים, הן היו זועקים ומתחננים לפני הקדוש ברוך הוא ולא היו נותנים דמי לו על אריכות הגלות המרה והחשוכה. אבל הקדוש ברוך הוא יודע שאריכות הגלות וקשייה הם לטובתנו, כי בגלות זו מסכמים את כל החשבונות ומתקנים את כל התיקונים הנצרכים. לפיכך, לא הקים לנו נביאים. כשסים החפץ חיים את דבריו, נענה ראש הישיבה, הגאון רבי משה לנדינסקי זצ"ל, ואמר: אכן, רואין אנו שגם בשעת חורבן הבית שהה ירמיהו הנביא בענתות, כי אילו היה בירושלים, היה זועק לה' ומונע את החורבן, והקדוש ברוך הוא לא היה יכול לשפוך חמתו על עצים ואבנים, ומשגרה חלילה על הנפשות, כפי שאנו רואים שכאשר מבקשים לנתח ילד כדי להציל את חייו, מוציאים את האם מהחדר, כי ברחמנותה על ילדה, עלולה היא למנוע את הניתוח שיביא להצלתו. והסכים החפץ חיים לדבריו.

ויהי בימים ההם ויגדל משה (ב, יא) לדעת רבי חנא במדרש (שמות רבה ה, ב) היה משה אז בן י"ב שנה, וזמ"ש לו דתן ואבירים, מי שמך לאיש שר ושופט עלינו (פסוק י"ד), שעדיין קטן אתה, ועדיין לא הגעת להקרא בשם איש, שזהו כשנעשים י"ג שנה (מ"כ שם), וכ"כ הרמב"ן לקמן (ב, כ"ג), שהיה אז בן י"ב שנה, (ולכל היותר לא היה עשרים), וכ"כ ברבינו בחיי, ולדעת ר' יהודה (במד"ר פ"א, ל) היה אז עשרים שנה, וזמ"ש לו מי שמך לאיש "שר ושופט", שעדיין אתה בן עשרים שנים, ולפני הארבעים א"א להיות שופט, כי בן ארבעים לבינה, ולדעת ר' נחמי' שם, כבר היה אז משה בן ארבעים שנה, ובבראשית רבתי (פי"ג) איתא, שהיה אז בן ס' שנה שנאמר ויגדל ויצא, גדול ויושב בישיבה. ועיין עוד ברמב"ן שם, שכתוב דבר פלא, שעד ה"ב שנים לא ידע משה שהוא יהודי, ורק כשנעשה קרוב ל"ג שנים עמד על דעתו, ונתגלה לו שהוא יהודי, וע"כ יצא לראות סבלות אחיו, וביום ההוא שיצא הכה את המצרי, וביום השני הלשינו עליו וברח, עיי"ש.

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו (ב, יא). רש"י מסביר שנתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם. ובמדרש מובא מהו וירא בסבלותם, שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם. שאין לך קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן. והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם. ובמדרש על הפסוק "וירא ד' כי סר לראות" אמר רבי יצחק מהו "כי סר לראות", אמר הקב"ה סר זעף הוא לראות בצרתן של ישראל במצרים, לפיכך ראויו הוא להיות רועה עליהן.

מכאן למידים כמה מצריכים לשאת בעול עם חבירים, וכמו שחז"ל אמרו במס' תענית בזמן שישראל שרויין בצער, ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלווין לו לאדם, ומניחין לו ידיהם על ראשו, ואומרים פלוני זה שפירש מן הציבור, אל יראה בנחמת ציבור. ובזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר האדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עלי נפשי... אלא, יצער עצמו עם הציבור. שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הציבור, שנאמר (שמות יז, יב) "וידי משה כבדים, ויקחו אבן וישמו תחתיו", וכי לא היה למשה כר אחת או כסא אחת לישב עליה, אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער.

על הרה"ק ר' מנחם מנדל מווארקא זי"ע מסופר שבאחת העיירות הסמוכות אליו אירע מקרה של ילד, שהיה בן יחיד להוריו, שחלה ורופא העיירה שבדקו פסק נמצאות שאין בידו להושיעו, המצב חמור ורק תפילה עשויה לעזור כששמע האב את הבשורה הקשה מיהר לנסוע לאדמו"ר מווארקא ובדמעות שליש תינה לפניו את צרתו. הרבי השעין ראשו על כפות ידיו, ולאחר כמה רגעי מחשבה, ספק כפיו באומרו שאינו יכול לעזור, הוא צפה ששערי שמים נעולים בעיניו זה, ואין בידו להושיע. במר ליבו עזב האב השבור את בית הרבי וחזר לביתו כשהוא ממרר בבכי תמרורים, ומצפה לגרוע מכל. אולם כעבור דקות מספר שמע מרכבה מתקרבת לביתו, ולהפתעתו גילה שהרבי הגיע אליו משום מה. תמה היהודי לפשר הענין, אכן הרבי הסביר כי צפה שבתפילתו לא יוכל לעזור, משום ששערי תפילה לא ננעלו, אולם לאחר מעשה הרהר בדבר והחליט, שאם אמנם לעזור אינו יכול, מכל מקום להשתתף בצער המשפחה יכול הוא. ועל כן בא לביתו, להתפלל ולבכות יחד עמם, אפשר שזכות הבכיה שלהם ושל תעזור. סופו של המעשה היה שאכן הילד הבריא.

ובאורחות צדיקים (שער הנדיבות) מובא ויהיה נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול עולם ומשאים ולהצטער בצערם, ולהתפלל בעדם ולשמוח בשמחתם. ובמסכת ברכות (יב:) אמרו "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא. ובמדרש רבה (שמות ב, ה) מובא "בכל צרתם לו צר", אמר לו הקב"ה למשה, אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער, כשם שישראל שרויין בצער, הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך מתוך הקוצים, כביכול אני שותף בצערך. וגם מצינו שהקב"ה בוכה כהיום על הגלות בגמרא ברכות (ג.) שלוש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, ואומר אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם. ובסנהדרין (מו.) אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה אומרת, קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנספך, קל וחומר על דמן של צדיקים.

משה הוא אחד האישים הבודדים בתנ"ך שסיפור לידתם מתואר בהרחבה. התורה מקדישה עשרה פסוקים (שמות ב', א-י'), המתארים את לידתו, את הנחתו בתיבה על שפת היאור ואת אימוצו על ידי בת פרעה שמצאה אותו בוכה. לעומת זאת, התקופה שהחלה ברגע האימוץ ועד ליום שבו יצא מן הארמון אל אחיו, לא זכתה בתורה ל"כיסוי". חיי נעוריו אינם נסקרים. בעיני ספר שמות פותחות תולדותיו בפסוק: "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם" (שמות ב', י"א). סביר להניח כי בטרם יצא משה אל אחיו, שמע על צבא העבדים הגדול הבונה ערי מסכנות לפרעה. התורה פותחת ברישום תולדותיו רק ברגע שידיעה זו באה לידי ביטוי מעשי. רגע המפנה הראוי לציון הוא רגע יציאתו אל אחיו. להדגיש, כי הרגע שבו: "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם" (רש"י), הוא הרגע שבו נולד המנהיג היהודי. רגע שהשתתפות אמיתית בצרת הרבים היא סימן ההיכר שלו. גם לאחר פסוק מפתח זה מקמצת התורה בתארה את האיש. היא מעניקה לנו שלוש אנקדוטות הבאות לרמז מדוע הוטלה שליחות הגאולה דווקא עליו ומדוע הוא המנהיג הנבחר. ציר שלושת הסיפורים הקצרים הוא התערבותו של משה בסכסוכים (שמות ב', י"א-י"ט). בראשון, מכה משה איש מצרי הנוגש בעבד עברי. בשני, הוא מתערב ומנסה להשלים בין שני עברים ניצים וגוער ברשע. ובסיפור השלישי הוא מושיע בנות נכר חלשות מידי עושקיהן. בכל המקרים אנו מבחינים בעמידה ללא חת על משמר הצדק, ללא התחשבות בשאלה מה יעלה בגורלו האישי. במקרה הראשון היתה התוצאה בריחה

ממצרים, מלווה בסכנת מוות. במקרה השני נפל קרבן להלשנה, ובמקרה השלישי, עת צעד את צעדיו הראשונים במדין, הוכיח עד כמה לא חשובה לו רווחתו האישית כשמדובר בעשיית צדק. שלושת המקרים משלימים זה את זה ויוצרים תמונה שלמה של אישיותו. המקרה השלישי מלמד על שני קודמיו, ובו אנו מבחינים במציל עשוקים שאינם מוכרים לו, כבר ביומו הראשון בארץ זרה. חוש הצדק, הטובע בו, מניע אותו להושיט עזרה בכל מקרה ובכל מקום שבו מתגלה הצורך בכך. להשלמת תמונת התורה, מן הראוי להזכיר גם דברים המרומזים בכתובים, אשר חז"ל חשפו אותם למעננו. האלוקים נגלה למשה במראה הסנה (שמות ג', ב'). בפסוק מקדים נאמר: "וינהג את הצאן אחר המדבר". "אחר המדבר - להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים" (רש"י). זוהי עוד תכונה הנחוצה למנהיגות אמת. אפיון נוסף באישיותו של משה הוא סירובו לצאת לשליחות שהטיל עליו ה' (שמות ד', י"א). סירוב זה נבע מן החשש שהאח הגדול, אהרן, ייפגע אם תוטל השליחות עליו, האח הצעיר.

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו וכי ויך את המצרי וכי ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב. יא-טו) הגה"ק, בעל החתם סופר ז"ע הביא בשם רבו הגה"ק רבי פנחס מפראנקפורט בעל ה'הפלאה' זי"ע גילוי נפלא באיזה 'שם' הרג משה את המצרי, ועל פי זה מבאר במתיקות את כל השתלשלות הפסוקים עד לבריחתו למצרים: דהנה "תכה" הוא אחד מע"ב שמות הקודש ע"י שהאותיות הקודמות לאותיות התיבה הזאת הם ש' י' ד' שהם שד-י, ואותיות שלאחריה הם א' ל' ו', ושם זה משמש דווקא להרוג את העכו"ם ולהגן על ישראל, וזה גם מה שאמר יעקב אבינו ע"ה לבניו כשירדו למצרים עם בנימין (בראשית מג.יד) "וא-ל שד-י יתן לכם רחמים", כי הם הלכו להתנגד למלך שהם חשבוהו לגוי, וגמרו בלבם להרוג אם יהיה צורך בכך, וגילה להם יעקב אבינו רז זה שע"י אותו השם אפשר להרוג את העכו"ם ולהגן על עצמם, ובשם זה הרג משה את המצרי כמבואר ברש"י שהרגו בשם המפורש. וכשיצא משה רבינו ביום השני וראה שני עברים נצים והאחד צועק על השני את אותו שם "תכה", ניגש אליו ואמר לו "למה 'תכה' רעך" כלומר, הרי אותו שם אינו הורג יהודי ולמה תשתמש בו על רעך, והאמת שמשה רבינו דיבר עמם כדרך שמדברים עם 'מקובלים', כי סבר שגם הם יודעים אותו שם שמסר יעקב אבינו ע"ה לבניו, אך כשענה לו "הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי" הבין שהלה ראהו אתמול כשהרג את המצרי ואז גילה שם זה שאפשר להרוג בו אנשים, ומעתה חשש משה רבינו שלחובה ייחשב לו הדבר, שהרי אין מוסרין שמות הק' של הקב"ה אלא לצנועין (כמבואר בקידושין). ולכן "ויירא משה" מפני החטא הנ"ל ואמר "אכן נודע הדבר" שנתגלה על ידו שם ה' למי שאינו ראוי, ולכן גלה וברח ממצרים, וגם זה היה לו ע"י נם שהרי מצרים היתה סגורה ומסוגרת (כמבואר ברש"י יח.ט), והשתמש משה רבינו בשמות הק' וברח על ידי נם, והיה זה "מעשה אבות סימן לבנים" לרמז על יציאת כל ישראל שיצאו ממצרים בדרך נם בבוא הגאולה. ואחרי שנודע לפרעה שהרג משה את המצרי על ידי הבל פיו שהזכיר שם המפורש כתיב (פסוק טו) "ויבקש להרג את משה" - כי כדי להרוג היה נצרך לתחבולות, שחשש שמא יהרגנו משה בשם שיוציא מפיו... כמו כן מספרים על הגה"ק רבי שלמה מולכו זי"ע שהיה מאנוסי ספרד ששמרו מצוות בחדרי חדרים וכלפי חוץ נדמו כגוים, והוא היה מקובל גדול וחיבר "ספר המפואר" בחכמת הקבלה. שבזמן שאנשי האינקוויזיציה תפסו אותו, נתנו רסן בתוך פיו שלא יוכל לדבר, כי חששו שלא יוכלו לו אם ישתמש ב'קבלה מעשית' ויגיד שמות שיהרגו אותם...

וירא בסבלותם (ב, יא). רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: היה משה מעמיד פנים שהוא מסייע לפרעה ולמעשה היה יוצא ומסייע לאחיו. והיה טוען על כל אחד משא לפי כוחו. ומה קיבל בשכר זה, אמר הקב"ה: אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערם של ישראל ונהגת בהם מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר איתך, לפיכך נאמר: "ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה" (ג, ד). (שמות רבה א, כז). עוד אמר רבי נחמיה: ראה שהיו כותביהם נוטפים דם מחמת המשא הכבד והיה עושה להם תחבושת

על גבי המכה. אמר לו הקב"ה: חייך! שאין צער ומכה עולה בך. שנאמר: "ומשה בן מאה ועשרים שנה במוותו לא כהתה עיני ולא נס ללחה" (דברים לד, ז). (מדרש כתב יד). אמר רבי אליעזר: כשהיו נוטלים את הסיד, היתה הרוח באה ומפזרת את הסיד והיה נכנס בעיניהם והיה משה הולך ומנקה את עיניהם. אמר לו הקב"ה: חייך, אפילו בשעה שעיניהם של בני אדם כהות מחמת הזקנה כמו יעקב, אין עיניך כהות! שנאמר: "לא כהתה עינו" (שם). עוד אמרו רבותינו: כשהיה משה רבנו רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ובא משה ומצאו על שפת הנהר כשהוא מבקש לשתות, אמר משה: לא ידעתי שברחת מפני שהיית צמא, ומכיוון שראה בו שהוא עייף הרימו על כתפיו ונשאו. אמר לו הקב"ה: יש לך רחמים על צאנו של בשר ודם, חייך. שאתה תרעה את צאני ישראל (שמות רבה ב, ב).

מובא בליקוטי חבר בן חיים הגה"צ רכי חזקיה פייבל פלוט זצ"ל תלמיד החתם סופר ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה גוי ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן. ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם (ב, יא - יז). הערה ממרן הגאון [החת"ם סופר זצ"ל], מצאנו שהיה ליצחק אבינו בן שנאמר עליו (מלאכי א, ג) ואת עשיו שנאתי, והכתוב לא סיפר ממנו בפירוש רק ויכאל וישת ויקם וילך (בראשית כה, לד). כלומר, די בזה אדם אשר כל מגמתו רק לאכול ולשתות וזה תכלית מאויו, כזה כבר יצא מבחינת אנוש, וכדאי להיות שנאו. וכלפי זה הציעה לנו תורתנו הקדושה ממושה בחירו בפרשה זו מדותיו היקרים טרם נתעלה לנבואה, וספרה לנו כי ביום הראשון ראה מצרי מכה עברי, וזה לא היה יכול לסבול מאהבת עמו, ומסר נפשו באהבת עמו והרג את המצרי. ביום השני ראה שני עברים נצים והיה דבר זה קשה בעיניו האיך אפשר לאיש ישראלי לבזות ומה גם להרים יד על חברו ואמר לרשע למה תכה רעך, שאתה מצווה עליו לאהבו כנפשך. אחר זה בא למדין וראה כי בנות יתרו דלו מים מבאר של רבים להשקות צאנם, ויבואו הרועים ויגרשום, עול כזה לא היה יכול לסבול ועמד והושיען. והנה כזה ראוי להיות שליח להתנתן התורה על ידו, אחרי כי מדותיו תרומיות. והוא מרגלא בפומא דמרון, כי על זה רמזו רז"ל בירושלמי שקלים (פ"ה ה"ב) שאמרו מפסולת של לוחות העשיר משה, הכוונה, כי הנה המדות ישרות שצריך האיש הישראלי לקנות למען יזכה לקנין תורה לא היו על הלוחות, וכאילו נשרו מהם בפסולתן, והענין, כי שליח התורה משה רבינו ע"ה שהיו בו כל המדות תרומיות, היה המופת כי על ידי פסולת זה העשיר, זכה להיות התורה ניתנה על ידו.

ביאור על העקידת יצחק לר"י ערמאה, מר' חיים יוסף פאללאק ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה גוי ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן. ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם (ב, יא-יז). ואולם וגוי, תוכן כוונת הרב בזה הוא, כי משה רבינו ע"ה היה היותר ראוי מכל בני אדם להעשות שליח השי"ת לגאול את ישראל מיד מצרים ולהיות בישורון מלך. ולבאר זה הקדים ואמר, כי כמו שכל אמצעי צריך להיות מסכים ומתקבל עם התכלית הנרצה אשר יושג ממנו, כן צריך להיות השליח מסכים בטבעו עם המעשים אשר יושלח לעשותו. ודרך משל וביאור אמר הרב ז"ל, כי לפי דעת האומר שעץ שהורה ה' למשה להשליך אל המים להמתיקם היה מתוק, היתה הרפואה טבעית, אבל לדעת האומר שהיה מר היתה רפואה רק ניסית, יען שהאמצעי לא הסכים בטבעו עם התכלית. וכמו כן היא הדבר בשני בני אדם שנבחרו להיות שלוחי השי"ת ללחום מלחמת ה' ביד ישראל, כי גדעון היה מסכים לשליחותו זאת, כאשר נראה כי מיד נראה אליו המלאך, ודבר עמו בנתינת ישועת ה' בעמו על ידו, הסיח דעתו מתועלת עצמו הפרטי, ולא שם לבו עוד אל תבואתו אשר היה דש בגורן להניס מפני מדין, והיה כל השתדלותו לשחר רק טובת עמו הכללית, תחת כי שאול בלכתו לקחת נקם ה' מעמלק האכזר אויב עמו אשר הצר לנו מימי

קדם, חמל על מיטב הצאן ועל שאר הבזה למען בצוע בצוע, אשר מכל זה נראה כי לא היה מסכים כראוי עם השליחות שנבחר אליה, אחרי שהשיג יותר על השגת תועלת עצמו בשליח ידו בבזה, מעל מצות אלקיו להחרימם רכוש האויב. והנה להשגת התכלית שיונהג העם בצדק ומשפט ובאופן הנרצה בעיני השי"ת, צריך להיות המלך או השר אשר יבחרו ה' להיות שליח ואמצעי לזה - בעל שלש מעלות. האחת: כי יהיה אוהב משפט ושונא כל עול בכל מעשהו. השנית: שיהיה בעל רחמים, חונן וחומל על עמיתו, ואף כי על העניים והאומללים הנתונים תחתיו. השלישית: שיהיה משתדל תמיד לעצור גם כפי יכלתו ביד כל מעול וחומץ זולתו, ולבלתי הכיר פנים לו, אף אם שר או שוע הנהו, או מדאגה בדבר פן ידחה עליו רעתו. וכל אלה ג' מעלות הזכיר המשורר במלך המשיח, אשר יבחרו ה' להקימו על עמו באמרו (תהלים עב, ד) "ישפט עניי עם, וישע לבני אביון, וידכא עושק", ושלשתן היו גם כן במשה, כי בקנאתו לאחיו העברי המוכה על לא חמס בכפו, הכה את מכהו המצרי, והשליך בזה את נפשו מנגד ל"דכא עושק", ולא חש על הרע המגיע לו כאשר יודע הדבר אל המלך, ובהוכיחו ביום השני את הרשע המכה את אחיו על פניו, דרכו הורה כי "אוהב משפט" הנהו ותועבת נפשו עולתה, ובהצילו בארץ נכריה את בנות יתרו מיד הרועים וישק את צאנם, הורה לכל כי "מדת החנינה והחמלה" על העשוקים מבני אדם אף כי נכרים ומזורים המה לו, קוננה בנפשו הטהורה, על כן לו לבדו נאוה הכבוד להבחר מאת השי"ת להיות גואל ישראל בעזרתו יתברך, ורועה נאמן לעדת ישורון.

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא). מובא בנועם אלימלך ויש לפרש "ויגדל משה" פירוש הגדלות של משה רבינו ע"ה היתה בזה ש"יצא אל אחיו וירא בסבלותם" שנתן לבו ומחשבתו להצטער בצערם של ישראל.

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו (ב, יא). כיון שבזמנינו הלבבות פתוחים לקבל תורה ומוסר, על כן חובה קדושה מוטלת על כל תלמיד חכם שחננו השם יתברך בלשון לימודים, להופיע בציבור ולדרוש את דבר ה' לאותם שטרם זכו להתקרב לתורת ישראל, ולהטעימם ממתיקות התורה ולקרבת לצור ישראל. אולם פשוט הדבר שצריך האדם לדאוג גם לעצמו, ולמלאות עצמו בתורה ויראה, ובכך דבריו יתקבלו ביתר שאת בפני ציבור שומעי לקחו. וזהו שרמז לנו כאן הכתוב: "ויגדל משה ויצא אל אחיו", שהנה ידוע שכל תלמיד חכם בדורו הוא בבחינת משה רבינו, וצריך הוא לגדול ולהתעלות בתורה, ובנוסף לזה גם לצאת אל אחיו כדי לקרבת לתורה.

וירא בסבלותם (ב, יא). פעם שאל מאן דהו את הרה"ק רבי ישראל מרוזין מדוע זה ינהג הרבי ברחבות שכזו, שכידוע, היתה חסידות רוזין ענין חצר מלכות. ענה הרבי ויאמר: משה רבינו, אשר גדל בבית פרעה וידע חייה רוחה מהם הוא שמוסוגל היה לחוש בסבלם הרב של אחיו, כפי שהעידה התורה וירא בסבלותם אולם לו היה מסתפק בקב חרובים מערבה שבת עד ערב שבת כלום מסוגל היה לחוש באנקתם של בני ישראל.

מובא בתוצאות חיים ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וגו'. ויאמר אכן נודע הדבר (ב, יא - יד). וברש"י: "נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל וכו' להיות נרדים בעבודת פרך" וכו' חז"ל מבארים (סוטה יא.) ששמות הערים נקראו 'פיתום' ו'רעמסס' - שראשון ראשון מתרוסס וכו' ופי תהום בולעו, - כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל, וחוזרין ובונין והוא נופל" וכו'. (רש"י), עיי"ש. והיינו שאע"פ שלא היה לפרעה שום הנאה ממלאכתם, אף על פי כן שיעבדם מחמת שנאתו אותם. ואפשר שלכן מכוונה פרעה בנביאים (ישעיה כז, א; נא, ט; יחזקאל כט, ג) בשם "תנין ונחש", מפני שהיה מעשהו כמעשה נחש, כדאיתא (תענית ח.) דלעתיד יאמרו החיות לנחש: ארי דורס ואוכל וכו', אבל אתה מה הנאה יש לך? ומשיב להם: "ואין יתרון לבעל הלשון" (קהלת י, יא). כלומר, כמו המספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה. (רש"י). הנה כי כן בזה שוים הם, פרעה והנחש, ששניהם עושים מעשים אשר לא יעשו בלי שום הנאה. ולכן כשגדל משה ויצא אל אחיו "וירא בסבלותם" אשר סובלים להבל ולריק,

כאמור שאין לאף אחד הנאה ממלאכתם, ותמה משה על כך. אמנם כאשר יצא ביום השני ושמע איש עברי אומר: "הלהרגני אתה אומר" וגו', וראה שיש בהם דלטורין, אמר: "אכן נודע הדבר" ששיעבד בהם פרעה במלאכה אשר אין לי שום תועלת והנאה, כי מאת ה' היתה זאת להראות שחטאו בלשון הרע, אשר עונש המספר הוא נשיכת נחש - שאין לו בה כל הנאה (שם), על כן חיזק ה' את לב פרעה שיעשה מעשה נחש, לשעבדם בלי שום הנאה מכל מלאכתם אשר יעשו.

ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. הנה האדם עלי אדמות חי רק מאמונה, וידוע שבפסוק ראשון שבקריאת שמע, יש כ"ה אותיות, וזהו קבלת עול מלכות שמים ואנו ממליכים אותו ויש ד' אחד והוא המהווה את הכל. ואם האדם ויפן כה וכה, הוא פונה לכל הצדדים עם עול מלכות שמים, ומחדיר אצלו שד' אחד, ואז "וירא כי אין איש" אי"ש ראשי תיבות אין ש'ום י'אוש כי בו ברגע שאתה חדור באמונה אז אין שום י'אוש, והנה ויך את המצרי כל הצרות אין ויטמנהו בחול, אבל זה צריכים תדיר לחזור על "חול" שראשי תיבות ח'זקו ו"אמץ ל'בבכם, להתחזק ולהתאמץ באמונה שלימה.

ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יב). שמעתי בשם הרה"ק ר' פייבוש מזבריש נשמתו במרומים שכל אדם ראוי להיות לו מדת כה, אם לטוב אם לרע - יאמר שהכל בידי שמים, אם לטוב הוא כה מן השמים, ואם ח"ו לרע הוא גם כן כה מן השמים, כי שמים הוא נושא שני הפכיים לחסד ולגבורה. ושמעתי ממחותני החסיד המפורסם ר' מרדכי, וזהו: "אשרי העם שככה לו" (תהלים קמד, טו) רצ"ל, שמדת ככה הוא לו, ומדה זו היא בחינת השתוות, מאחר שהכל מן השמים, שהוא נושא שני הפכיים, והכל על היושר. כן כאן, שראה משה שהכה איש מצרי לאיש עברי, היה לו למשה צער גדול, על כן אמר: כה בוודאי מן השמים, ואחר כך: ויפן כה וכה, שזה הוא שייך לצער של עצמו, שפיר שיתלה הכל מן השמים, אבל בשביל העברי אין שייך, וזו: ויפן כה, שהוא שפיר להכות את המצרי.

הגאון ר' יחיאל בויס שליט"א, ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יב). הנה כדברי חכמינו ז"ל (עיי' שמו"ר ה' ב' ורמב"ן כאן פסוק כ"ג) היה אז משה בן י"ב, וירא כי אין איש שעדיין לא היה איש, (ועיין צפנת פענח כאן) ויש לומר דלזה פסוק זה הוא פסוק י"ב, להורות על היותו אז בן י"ב. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (עיי' תענית ט).

וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יב). מעשה ברבי ברוך ממז'בוז שבאו אליו חסידים מעיר אחת לשבות במחיצתו, ושפכו לפניו מרי שיחם על דבר הנגישות שנוגש בהם הגוי העריץ, מושל העיר, שמציק לכולם ויורד לחייהם עד לבלי שאת. השיב להם הרבי בפסוק מפרשת השבוע, פרשת שמות, 'וירא כי אין איש', ראיתי את המושל שלכם והנה איננו ראוי לתואר 'איש' כלל, 'ויך את המצרי', כלומר, דין הוא להכות את המושל ולהעבירו מן העולם, אלא שזה לא בוער דוקא היום, בעצם שבת קודש, 'ויטמנהו בחול' הטמנתו להורידו שאולה בימות החול. ועוד באותו שבוע פגע ברק במושל העיר והמיתו.

איפוא שמשו רבינו ויצא הוא רואה מריבות במקום ראשון הוא רואה שמצרי מרביץ, אח"כ הוא רואה שני אנשים ניצים, אח"כ במדין הוא רואה את בנות לוט שמעורבות עם הרועי צאן, וזהו סימן של מנהיג הדואג עבור צאנו. והנה כל פעם היה דואג שישה שלום ויהיה אך טוב לעמו.

הנה נלמד מסיפור שסיפר הבן של המעשה: במשרד עורך הדין מקובסקי נשמעה דפיקה קלה על הדלת והמזכיר נכנס אל החדר: "אדוני, רב העיר ממתין לך בחוץ" תכניס אותו בבקשה" אמר עורך הדין. "בוקר טוב מר מקובסקי" פתח הרב בדבריו: "באתי לשמוע מה חדש בעניין התיק שבו אתה מייצג אותי בבית המשפט". הרב הביט בו בציפיה לשמוע על ההתפתחויות. עורך הדין פתח בדבריו: "תראה, אני חושב שרוב הסיכויים שאנחנו ננצח. כן, ננצח בתביעתנו בדבר הרשלנות הרפואית של בית

החולים. הדיון המסכם יתקיים בשבוע הבא, וכפי שזה נראה לי ידנו תהיה על העליונה. "אני שמח לשמוע זאת" אמר הרב, "מכיוון שכשעברתי על הטיעונים שלך בבית המשפט הם לא כל כך הרשימו אותי, ויש לי ספק גדול האם הם באמת יתקבלו על ידי השופטים", הדגיש הרב בחשש. "אל תדאג ידידי, אתה תקבל את המגיע לך ביושר" השיב עורך הדין בחיוך, וסיים את דבריו: "בסיכום השעות שערכנו, מגיע לי ממך עד עכשיו סך של כמאה וחמישים אלף שקלים על הייצוג עד עתה". חלף שבוע, ובדיון המסכם, פסק השופט לטובת בית החולים ושלל את תביעתו של הרב לחלוטין. בהתייעצות עם עורכי דין נוספים שעברו על החומר, נאמר שהטיפול של משרד עורכי הדין מקובסקי בתיק התביעה היה חובבני לחלוטין, וכי כלל לא מגיע להם התשלום המופרז שהם דורשים על הייצוג הלא ראוי. מצד שני, עורך הדין מקובסקי לא מסכים לוותר על שקל אחד מסכום התשלום. בעקבות חילוקי הדעות הוחלט לפנות לאדם ניטרלי העוסק בגישור, הידוע כמי שמצליח כמעט תמיד להוביל את הצדדים לפשרה שתהיה מקובלת על שני הצדדים. "שלוש, הגעתי למגשר מר שמואל?" שאל הרב בטלפון. "כן בבקשה, במה אוכל לעזור?" הרב פירט בפניו את עיקר הוויכוח בינו לבין משרד עורכי הדין, "אנו רוצים להזמין אותך באופן פרטי לגשר ביננו..." מר שמואל נענה לבקשה בשמחה מהולה בחשש. הוא אמנם היה רגיל לגשר בין מנהלי מוסדות לבין מורים מפורסמים, בין ועדי עובדים, או בין אחים המתקוטטים על ירושה וכדומה, אבל המשימה הפעם היא לגשר בין משרד עורכי דין מכובד המעסיק תחתיו עשרות עורכי דין לבין רבה של העיר, וזו משימה שבהחלט אינה נראית כל כך פשוטה וקלה.

כבר במפגש הראשון הבין המגשר שפתרונות הגישור המקובלים לא יהיו תקפים כאן. מר מקובסקי היה תקיף והחלטי ולא הסכים להתפשר על אף שקל, ומאידך עיון בפרטי המקרה הראה בעליל שיש מקום לטענת הרב על המחדלים שנעשו בטיפול בתיק הרשלנות הרפואית. מה גם שהרב תכנן לשלם לעו"ד מהכסף שציפה לקבל מהתביעה, אבל כעת לאחר שתביעתו נדחתה והוא יאלץ לשלם מכיסו את הוצאות המשפט, יהיה זה קשה מאוד עבורו להשיג סכום כה גדול. שישה מפגשים נערכו בין הצדדים אבל לא נראתה שום התקדמות באופן, ואז לפתע הבריק רעיון במוחו של המגשר. למפגש השביעי הוא הגיע, כשבידו כרז גמרא של 'מאורות הדף היומי', וביקש לדבר ביחידות עם מנהל המשרד מר מקובסקי: "אדוני הנכבד" פתח מר שמואל "האם שמעת פעם על המושג 'דף היומי'?" "לא, אינני יודע על מה מדובר" ענה העו"ד. ואילו המגשר דפדף לסופו של הכרז שבידיו: "כיום, כל משרד שמכבד את עצמו מקיים שיעור אינטלקטואלי בתלמוד מדי יום ביומו, השיעור מתקיים בדרך כלל בזמן ההפסקה כשיש הפוגה קלה מהעבודה, וכל המשתתפים בו בכל רחבי העולם לומדים את אותה הסוגיה בתלמוד". המגשר הראה לו את כרז הגמרא בו מופיעים מאות שיעורים המתקיימים מדי יום במשרדי עורכי דין מכובדים, בבורסה בתל אביב, ואפילו במשרד הביטחון. בבירור קצר שערך העו"ד עם עובדיו, התלהבו הללו מאוד מהרעיון לקיים שיעור כזה במשרדם. "זה ישדרג את האווירה בכמה רמות" אמרו לו העובדים. כעת פנה מר שמואל אל הרב ושאל אותו כמה משלמים לו בדרך כלל עבור שיעור של 30 - 45 דקות, ותשובת הרב הייתה כי המחיר המקובל הוא מאה וחמישים שקלים. חישוב קצר העלה שאם הרב ימסור את השיעור חמישה ימים בשבוע, בתוך 3 וחצי שנים הוא יחזיר למשרד את חובו. שני הצדדים הסכימו להצעה וחתמו על הסכם הפשרה. חלפו מאז כבר מעל חמש שנים והשיעור ב'דף היומי' ממשיך כסדרו עד עצם היום הזה. המגשר המדובר הוא, ר' שמואל קליינר ז"ל שהלך לעולמו. במשך כל ימיו הוא השכין שלום בין אויבים וידע בחכמתו למצוא פתרונות מבריקים לבעיות שנראו ללא מוצא, ולפעמים הצליח 'על הדרך' גם לייקר את חשיבותו של לימוד התורה בקרב כלל רובדי העם.

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). בעל חידושי הרי"ם אמר לנאמן ביתו, כשהיה לו יאהרציט, לנכס בביתו מנין אנשים מצומצם להתפלל בביתו. לאחר שנאספו העשרה, ביקש אדם נוסף להצטרף, אך הגבאי סירב לו ונאבק עמו, ומשלא ויתר האיש, סטר לו הגבאי על לחיו. לעת תפלת המנחה, שוב כינס הגבאי מנין מצומצם. נכנס הרבי, וסקר את האנשים שהיו, והפטיר: כמדומה שחסר אחד למנין. משהשיב הגבאי אחרי בדיקה,

כי "יש מנין", נענה הרבי, מה, גם את עצמך הכנסת לחשבון העשרה, איך יתכן לצרף אותך, הלא היום הרמת יד על יהודי.

ויאמר לרשע למה תכה רעך, ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו (ב, יג-יד). קשה מנין לו שהוא רוצה להיות שר ושופט שמא רוצה להשקיט הריב ולתווך השלום ולמנעו מעבירה שלא יכה רעהו, יש לומר רש"י פירש רעך רשע כמותך, לכאורה קשה איך אמר על שניהם רשעים הרי אחד הוא צדיק בדינו ואחד רשע בדינו, מי שהדין עמו הוא צדיק ומי שאין הדין עמו הוא רשע, וא"ל שבאלו הכי היה רשע זה אינו כיון שפירש רש"י למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד משמע שמחמת מעשה זה קראו רשע, אלא יש לומר אמרו (אבות א, ח) וכשיהיו בעלי דינין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים, לכן כיון שאמר "למה תכה רעך" רשע שכמותך הרגיש שרוצה לדונם לכן משהו לשניהם רשעים לזה אמר "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו".

יעלת חן

הנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). על מי נאמר רש"י כתב (ב, יג והוא מפרד"א פרק מח) שהם דתן ואבירם, הם שהותירו מן המן. ובתרגום יונתן (שם) פירש יותר, שהיה זה דתן שהרים את ידו על אבירם [וזה לשונו: וכד חמא (כאשר ראה) די זקף דתן ידיה על אבירם למימחיה, אמרי ליה למא את מחי לחברך] ודתן ענה לו בחזרה "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו", ומבאר ברבנו בחיי - אתה עודך נער ותרצה להיות איש, ומכאן למדנו שלא היה למשה י"ג שנה, שהדי בן י"ג שנה נקרא איש (אמנם ראה במדרש רבה [פרק א, סי' ל] נחלקו אם היה בן כ' או בן מ).

ביאור נפלא אמר בזה הרבי ר' יונתן אייבשיץ (תפארת יונתן פ' יתרו) נראה לבאר דתן ואבירם אמרו למשה מי שמך לאיש שר ושופט עלינו הלהרגנו אתה אומר כאשר הרגת את המצרי ופירש רש"י מכאן מוכח שהרגו בשם המפורש באמירה בעלמא דלהרגנו אתה "אומר" הכי משמע. ואיתא בספר חסידים דמי שהורגל להשתמש בשמות הקדושים אינו רשאי להיות דיין כי ע"י שיתריס הבעל דין נגדו יהרגנו ע"י שם. וזה היה טענת דתן ואבירם "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו", כלומר אין אתה רשאי להיות שר ושופט, מטעם כיון שהרגת את המצרי בשם המפורש כן תאמר באמירה בעלמא ג"כ להרגנו.

מסיפור הנ"ל למדו חכמינו ז"ל (סנהדרין נח): המרים יד על חברו נקרא רשע, וכה איתא (שם): אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חברו, אף על פי שלא הכהו - נקרא רשע, שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע.

פעם סיפר כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור זצוק"ל (פאר ישראל ח"ב עמ' רחצ) מתקופת ילדותו. באחד הימים חלה אחד המשמשים בקודש אצל אביו ה'אמרי אמת' זי"ע, הלה נהג לפעמים ביד קשה עם הקהל בנסותו להשליט מעט סדר בצפיפות הגדולה ששררה בביהמ"ד בגור. כשנכנס הרבי אל בית המדרש ובנו ה'בית ישראל' מלווהו פנה אליו האב ואמר: הידעת מפני מה הוא (המשב"ק) חולה אין זאת אלא מפני שהרים ידו והיכה... אם יקבל על עצמו שמכאן והלאה ייטיב דרכו יתפא...

בשיחה אחרת אמר: "בשום אופן אינני מסוגל לתפוס בשכל, שיהודי יהיו להרים יד על חבירו", מאז שאבא זכור לטוב הראני בילדותי מה שאומרים חז"ל (סנהדרין נח): על המרים יד, אע"פ שלא הכהו (נקרא רשע) לא אוכל להאמין שייתכן דבר כזה, שיהודי ירים יד.

רמז נפלא מדוע נקרא בשם רש"ע דווקא, אמר על כך הגה"צ רבי אריה פרנקל זצ"ל, כי נאמר בספרים שתיבת עש"ר הינה ראשי תיבות של איברי האדם עיניים ש'יניים י'דיים ר'גליים. משמעות הדברים היא, כי מי שיש לו את אלו האיברים ויש לו שליטה מלאה עליהם הינו עשיר, אבל כשאדם מרים ידו על חברו להכותו מוכיח הינו בזאת שאין לו שליטה על ידיו ואינו בעלים עליהן, ולכך מובן מדוע המרים ידו על חברו נקרא רשע, שמכיון

שהרים את ידו להכות הוציא את היו"ד מהתיבה עש"ר ונשאר אותיות רש"ע ("מרגליות הש"ס" - סנהדרין שם).
ובעצם האיסור תמחו המפרשים למה החמירה כל כך התורה בהמגביה ידו על חברו שנקרא רשע, והלא אמרין בקידושין (דף מ ע"א) מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר 'און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'".

ותירץ ב"חשוקי חמד" (סנהדרין נח:): על פי מה דאיתא התם בהמשך הגמרא: ואלא מה אני מקיים 'הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם' מחשבה שעושה פרי הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, מחשבה שאין בה פרי אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה. והכא נמי המרים יד על חברו, אף על פי שלא הכהו, הרי מחשבה העושה פרי, כיון שבזה גורם לחבירו לשנאתו, ויכול גם לגרום לעוד עבירות חמדות, כגון לשון הדע רכילות, ומחלוקת.

בספר "פרדס יוסף" (פרשתנו אות מא) ביאר על פי זה, מדוע הלכו דתן ואבירם להלשין רק עכשיו על משה רבנו, [ובפשטות הטעם משום שרק עכשיו ביקשו לנקום בו על שהפריע במריבתם], דבאמת בתחילה לא עלה על דעתם להלשין על משה, כי ראו שהרג את המצרי בדיבור על ידי שאמר את שם המפורש, ולא החשיבו את הדיבור כמעשה, אולם ממה שנאמר "ויאמר לרשע למה תכה רעך" ולמדו חז"ל שאף המרים נקרא רשע אף על פי שעדיין לא עשה שום מעשה, אם כן שמעינן מהכא שגם הדיבור חשוב כמעשה, ונמצא שמה שהרג את המצרי, ועל כן הלכו לאכול קורצא ביה מלכא. [ואין להקשות וכי דתן ואבירם היו למדנים, כבר השיב על כך הרה"ק בעל ה'דברי חיים' מצאנו: "כלום תסברו שדתן ואבירם הלכו מגולחי זקן, הם הלכו לבושים באדרת שער (ווייסע בעקישטשעס) כרבי"ס גדולים, ובכוח זה הטעו חלק גדול מכלל ישראל" - הובא ב'שדה צופים' (נדרים סד:)].

מסופר על הגה"צ המהרש"ם מבערזאן, שהיה ידוע כלוחם מלחמות ה' בהשכלה הארורה, ולא חת מפני איש להוכיח את מי שצריך להוכיחו. פעם בשיחה עם רב אורח מפולין, סיפר הלה על מחלוקת שפרצה בקהילה שכנה לעירו לרגל מאורע מסוים, המהרש"ם שאל אותו ומה עשה מר בנדון? השיב האורח מה יכולתי לעשות, אני מתרחק ממחלוקת שב ואל תעשה עדיף. ענהו המהרש"ם בחיך, לא כן עשה משה רבנו עליו השלום, כיון שראה שני אנשים עברים נצים אמר לרשע: "למה תכה רעך" - כי אסור לעמוד מן הצד, חייבים להודיע מהי דעת תודה (מריצי תורה מעולם החסידות" - ח"ב עמ' ריג)

בעניין זה הביא בספר "ליקוטי חבר בן חיים" [שחיבר הגה"ק רבי חזקיהו פייבל פלוט זצ"ל] מגדולי תלמידי מרנא ה'חתם סופר' זצ"ל] שאמר רבו דבר נפלא: הנה אע"פ שמשוה רבנו ע"ה היה בעת ההיא איש פשוט כשאר אחיו היהודים, ועדיין לא היה נביא ומנהיגן של ישראל, מכל מקום היה לבו עולה על גדותיו מרוב האהבה ליהודים ויצא לראות בסבלותם. וכשראה מצרי מכה יהודי לא עמד מנגד, וכשפגש בשני יהודים מתקוטטים נרעש ואמר "למה תכה רעך", ולפי שהיו לו מידות טובות ואהבת הבריות טבועה בלבו, כמו שראינו שרדף אחר אחד מן הצאן עד שהגיע אל הסנה, וכן מצינו בו שהתנגד לרועי מדין שהציקו לבנות יתרו, לזאת נבחר להיות נביא ה', אשר על ידו יצאו בני ישראל ממצרים ויתקברו תחת כנפי השכינה במעמד הר סיני, כי הוא האיש הראוי להתמנות לראש העדה, אשר יוציאם ואשר יביאם, עכ"ד ודפח"ח.

ומאיך גיסא יש להתבונן בפחיתותם של 'דתן' ו'אבירם' שהיו מריבים זה עם זה בתוך מצרים, בתוך קושי השעבוד, ולא היה להם די במה שהיהודים נאנקים תחת סבלות מצרים, אלא עוד הרעו והקשו אחד לשני.

בספה"ק "אור המאיר" מביא שמשוה רבנו ע"ה הבין שמה שאיש מצרי הכה איש יהודי, היה מחמת מלשינות שהלשינו עליו, והא לך דבריו: "...ובוודאי כולם ראו מכות המצריים לאישים העברים, ומה הוציא את משה מכלל כל ישראל שראה כזה זולתו, והנראה בתוכחות על אוון עם בני ישראל המוסרים ומעללים עלילות דברים במצרים וכלימות דברים אין להם, שהם הם הגורמים אריכות הגלות והכאות עם קדוש, כאשר עיינו הרואות עתה

בדור הזה רבים הם המתפרצים, ומי יתן לבבם זה להם לירא את השם הנכבד והנורא, וכמו אז כן עתה, באתרמי לפעמים שמכים אח אחד דין מישראל לית לתמוה כל כך, להיותנו שה אחד בין כמה זאבים נתונים למכים, ועונותינו הטו כל אלה, אמנם כאשר מתרמי שמכים אחד מישראל מחמת ישראל אחר, מהמוסרים שהלשין עליו, לזה דווה לב הדווים ודאג לבם בקרבם ישראל מה תחיה עליהם, מתי יבוא זמן הפלאות. "וכזה נרמז בתורה כי באמת על הכות מצרי את העברי לא תמה משה רבנו, כי אין זה חידוש כלל להיותם תחת יד שעבודם, אך משה השפיל והבין מה שהכה מצרי את העברי, אין זה כי אם מחמת אחיו העברי שמסר ודיבר ודובר עלילות דברים, כנהוג רבנו עתה על הרוב כל רעות והכאות הבאים על ישראל, הכול נמשך מהמוסרים אנשי בליעל המלשינים במצרים, והם הם המכים את ישראל, והיה במחשך מעשיהם לומר מי רואני ומי יודעני, וזהו וירא איש מצרי מכה איש עברי, ונתן דעתו לזה והבין שהכול הוא בסיבת אחיו שהלשין עליו בפניו, ולהיות שראה ככה התחיל לחפש מסתמא היה בתחילה איזה מחלוקת בין העברים בעצמם ולכן הלך להלשין עליו להלקותו, ולכן כתיב ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים, ואמת נכון הדבר שגם הכות מצרי את העברי היה גם כן מאחיו וכמדובר, ויאמר לרשע למה תכה רעך, כי ניכרים הדברים שאתה הוא הרשע שהכית רעך בשבט פיך, עיי"ש.

אף ב"כלי יקר" נדרש לומר, שלא היה זה מריבה במהלומות ידיים, אלא בחץ שנון לשונם וז"ל: "ויאמר לרשע למה תכה רעך" (ב, יג), ונראה לפרש שלשון הכאה שייך גם בלשון, כמו שנאמר (משלי יב יח) יש בוטה כמדקרות חרב, וכתיב (דברים כז, כד) ארוך מכה רעהו בסתר, כי המטיל מום בחברו אין לך מכה גדולה ממנו, וחז"ל אמרו (קידושין ע.) כל הפוסל במומו פוסל. ומשה ראה שני עברים ניצים בחירופים וגדופים ואם כן שניהם רשעים, כי מדת הצדיקים להיות מן הנעלבים ואינן עולבים שומעים קול מחרף ואינן משיבין, וקראו רעך רשע כמותך ממש כי באותו מום שאתה פוסלו ומכהו בשוט לשונך ודאי אותו מום נמצא גם בך כי הפוסל במומו פוסל, על כן אמר למה תכה רעך כי הוא רעך במום זה", עיי"ש.

דתן ואבירם המכים איש את רעהו היה להם עוד אח בשם 'נמואל', ומוזכר בפרשת פנחס בירושת הנחלות (במדבר כו, ט) ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח וגו'. ואומר שם הרמב"ן הטעם שהוזכר כאן נמואל בירושת הנחלות, כיון שהוא התנהג ביושר ולא התערב במחלוקת, זכה עכשיו ליטול גם את חלקם של שני אחיו יעו"ש.

יש מביאים (ראה ב'אוצר אגדות התורה' ח"ג, עמ' קסג) דברי המדרש שנמואל הוא און בן פלת המוזכר בריש פרשת קרח, וכה איתא שם במדרש: "ולא און בן פלת היה שמו כי אם נמואל בן אליאב, ומפני שנעשה לו נס וחזר בתשובה נקרא "און בן פלת" לאמור און שהיה באינינות ובוכה ומתחרט על עוונות בן פלת שנעשו לו פלאות, והיה אחיהם של דתן ואבירם בני אליאב", עכ"ל.

מובא בחשוקי חמד (סנהדרין נח:): מעשה בראובן שנתבקש על ידי המחותנים להיות עד קידושין בחתונת ילדיהם, שמעון שראה שראובן מתעתד להיות עד, צעק עליו לעיני כולם, איך אתה לא מתבייש להיות עד בקידושין, והלא אתה גזלן שאתה חייב לי כסף, ולא החזרת לי, והקידושין יהיו פסולים, ראובן ששמע את חרפתו, נתמלא כעס, והרים ידו להכות את שמעון, אך הנאספים הפרידו ביניהם. והנה המחותנים ביררו מיד אם ראובן הוא גזלן, ונתברר שאין כל בית מיחוש, ולכן השאירו את ראובן על כנו שיהיה עד בקידושין, לאחר הקידושין התעורר אחד התלמידי חכמים, וטען אמת שראובן אינו גזלן, אבל מ"מ הרים יד להכות את שמעון, ונאמר בסנהדרין דף נח ע"ב אמר ריש לקיש המגביה ידו על חברו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע, שנאמר "ויאמר לרשע למה תכה רעך" למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. וכן פסק השו"ע (ח"ו"מ סימן תב סעיף א) והמרים יד על חברו להכותו, אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע. האם צריך החתן לחזור ולקדש בעדים כשרים?

כתב ה'בית יוסף' (חו"מ סימן לד) בשם ה'מרדכי' דמי שהגביה ידו על חברו נקרא רשע, ופסול לעדות. והוסיף ה'בית יוסף' ואם המגביה ידו על חברו אינו לוקה, צריך לומר דהעובר על לא תעשה שאין בו מלקות פסול מדרבנן. וכן פסק הרמ"א (שם ס"ד) דהמגביה יד על חברו פסול לעדות מדרבנן. מ"מ בענייננו נראה שהעד אינו נפסל, וזאת על פי מה שכתב ה'פתחי תשובה' (סימן תכא סק"ג) בשם המהרש"ל (פ"ג סימן כו ופ"ח סימן מב) ופסקו 'להלכה בשו"ת' שבות יעקב' (חלק א סימן קעט) שאם חירף את חברו בשם רע, וחזר זה והכהו אף שעבר בלאו וצריך כפרה, מ"מ אין עליו דין רשע כלל, אלא אמרינן ליביה רתח ואין אדם עומד על צערו, שהרי 'יש בוטה כמדקרות חרב' דאין בוששה גדולה מהוצאת שם רע. וא"כ כ"ש בענייננו ששמעון קראו גזלן, והוא רק הרים ידו, ועדיין לא הכהו, שאינו נקרא רשע, ולא נפסל לעדות.

הנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). למדנו בפרשה שמששה רבנו נאלץ לברוח בגלל רשעותם של דתן ואבירים. בדור שלנו יש ניסיון למצוא את הדברים המפרידים בין אחד לשני, במקום למצוא את המאחד. שהרי למדנו שבדורו של אחאב, שעל אף רשעותם, הקב"ה נתן להם לנצח במלחמות כיוון שלא היו מלשינים זה על זה. אנו לא מעודדים חו"ח אחדות על חשבון הקשר עם הקב"ה אלא נעודד להתחזק בשניהם. משל לאיש כפרי, שבאחד הימים קיבל מכתב מדודו, אחי אביו. במכתב הוא מזמין אותו להגיע אל העיר הגדולה לביקור. בן הכפר עמד נרעש ונרגש מול הזדמנות הפז שנפלה בחלקו. מיהר ושייתף את חבריו ואת ידידיו בחוויה הגדולה שנזדמנה לו. הללו השפילו את עיניהם בקנאה. משסיים את עסקיו, רתם את סוסו לעגלה, נפרד ממשפחתו, מחבריו ומידידיו, ויצא לדרך. כפרים ועיירות חלפו ביעף על פניו, אך הוא לא התמהמה. הן פניו מועדות אל העיר הגדולה. כשהגיע אל שערי העיר, ירד מהעגלה ולאחר חיפוש מצא את הבית של דודו. עייף ומותש עמד לרגע נשען ליד שער הבית. בעודו משעין את גבו אל הקיר, שמע זמזום עצבני. הוא ניתר בבהלה הצידה, שמא החריד מרבצו בעל חיים מאיים. והנה, נפתחה הדלת, ודודו, ששנים רבות לא ראה אותו, קיבל את פניו והובילו אחר כבוד אל הבית פנימה. "גש נא אל הכיור ושטוף את פניך ואת ידיך", אמר לו הדוד. הוא ניגש, אולם כעבור דקה חזר: "סלח לי דוד יקר, אבל המים אזלו מן הכיור". הדוד חיך מתמימותו של הכפרי, ניגש אל הכיור ופתח את הברז למול עיניו הנדהמות, והמים זרמו למרבה הפלא של האיש. גם האכילה לא היתה מלאכה פשוטה כלל וכלל. לא רגיל היה לאכול בכפית ובמזלג, ודקר את עצמו, עד שהצליח להכניס לפיו משהו מן הצלחת. כוחותיו לא הסכינו לחידושים כה רבים. משהראה לו הדוד את חדרו, נכנס וסגר אחריו את הדלת. והנה, הוא ראה מולו דמות אדם. לרגע רגז על דודו שהכניסו לחדר משותף עם אדם מכוער שכזה, אולם לאחר מחשבה שנייה ביקש להראות לאותו פולש כי הוא אחיינו של בעל הבית. עמד ושרבב את לשונו למול אותו אדם. לתדהמתו, ברוב חוצפתו, ההין הלה ושרבב אף הוא לשון כנגדו. התקעס וביקש להרים את אגרופו, אולם הלה, שמגושם היה, הרים אף הוא את אגרופו. עמד בפרצוף נזעם, ואף הלה עמד כך כנגדו. "די!" צעק בקול. לשמע הצעקה נבהל דודו ומיהר אל החדר. ראה את אחיינו עומד נזעם כולו, ומאיים באגרופיו". מה קרה?" שאל הדוד. "למה זה הכנסתני לחדר אחד עם מכוער ועצבני שכזה?" התרעם בן הכפר. הדוד חיך בהבנה: ותראה מה יהיה". משראה כי אחיינו מהסס, אמר: "תן חיוך "ודאי אתה הוא זה שהתחלת במריבה. נסה נא להתפייס קטן". חייך הכפרי, והנה אף האיש שכנגדו חיך. חייך הכפרי חיוך עמוק יותר, והלה הגדיל את חיוכו. ביקש להתפייס כדרכם של ידידים, וניגש ללחוץ את ידו. התקדם צעד אחר צעד, הושיט את ידו, ונתקל בזכוכית. הנמשל: אדם עומד מול ידידו ותמה על החמצת הפנים, על חוסר האהרה, על הזלזול ועל העצבנות. כדאי לו לנסות את דברי שלמה המלך, החכם מכל האדם, שאמר: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם". עם ישראל יבחן ויגאל באחדותו ועל כן אנו צריכים להיות מאירי פנים אחד לשני יחד עם השאיפה לעליה בקודש ובקשר אל הקב"ה.

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). פעם אחת בא אחד לפסוק דין תורה אצל הגאון האדיר שר התורה רבי משה פיינשטיין זצ"ל, והגאון רבי משה לא פסק לטובתו, ורגז האיש על רבי משה וצעק "אם אתה לא פוסק כרצוני, אז אתן לך סטירה!" ואמר לו רבי משה בתמימותו ובענותנותו "איך וייס ניט צו על פי הלכה מעג מען שלאגן פאר אזא זאך... (אינני יודע אם על פי הלכה מותר להרביץ בשביל דבר כזה).

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). בעל חידושי הרי"ם אמר לנאמן ביתו, כשהיה לו יאהרצייט, לכנס בביתו מניין אנשים מצומצם להתפלל בביתו. לאחר שנאספו העשרה, ביקש אדם נוסף להצטרף, אך הגבאי סירב לו ונאבק עמו, ומשלא ויתר האיש, סטר לו הגבאי על לחיו. לעת תפלת המנחה, שוב כינס הגבאי מניין מצומצם. נכנס הרבי, וסקר את האנשים שהיו, והפטיר: כמדומה שחסר אחד למנין. משהשיב הגבאי אחרי בדיקה, כי "יש מנין", נענה הרבי, מה, גם את עצמך הכנסת לחשבון העשרה, איך יתכן לצרף אותך, הלא היום הרמת יד על יהודי.

ויפן כה וכה וירא כי אין איש (ב, יב). כי אין איש – שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגיר" (רש"י). מתלמידי המובחרים של הגאון רבי ברוך בער מקמניץ היה הגאון רבי שלמה היימן. בשנותיו האחרונות היגר לאמריקה, בה כיהן כראש ישיבת 'תורה ודעת' (ובה כנראה אירע המעשה שלפנינו). באחד הימים השתוללה סופת שלגים חזקה, בחורי הישיבה שמדי לילה הלכו ללון כל אחד במקום אחר, לא הגיעו בבוקר לשיעור לבד מארבעה תלמידים. רבי שלמה התיישב על מקומו הקבוע והחל במסירת השיעור לארבעת התלמידים ללא שום שינוי. בתום השיעור שאל אחד התלמידים את ראש הישיבה: "מדוע הרב מסר שיעור לארבעה בחורים בודדים? האם כדאי להתאמץ כל כך עבורנו?" השיב לו רבי שלמה: "מול עיני לא ניצבים ארבעה תלמידים בלבד. אלא הם וכל הדורות שיצאו מהם. נו, אמור נא אתה – כדאי למסור שיעור במאמץ ועיון עבור אלפי יהודים!?"

ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יב). הנה האדם עלי אדמות חי רק מאמונה, אם בן אדם פונה סתם "כה וכה", בכל מקום הוא מגיע סתם, הוא הגיע לכאן וסתם הוא הגיע לכאן, זה "כי אין איש" הוא לא בגדר בן אדם, כי אי"ש צריך להבין שאין שום מקרה בעולם. וידוע שבפסוק ראשון שבקריאת שמע, יש כ"ה אותיות, וזהו קבלת עול מלכות שמים ואנו ממליכים אותו ויש ד' אחד והוא המהווה את הכל. ואם האדם "ויפן כה וכה", הוא פונה לכל הצדדים עם עול מלכות שמים, ומחדיר אצלו שד' אחד, ואז "וירא כי אין איש" אי"ש ראשי תיבות אין ש'ום י'אוש כי בו ברגע שאתה חדור באמונה אז אין שום יאוש, והנה ויך את המצרי כל הצרות איך ע"י ויטמנהו בחול, אבל זה צריכים תדיר לחזור על "חול" שראשי תיבות ח'זקו וי'אמץ לי'בבכם, להתחזק ולהתאמץ באמונה שלימה. בן אדם צריך להרוג את היצר של מקרה רק לדעת שהכל מאת הקב"ה ולהחדיר מגיל קטנות שאין מקרה בעולם והכל בהשגחה ואח"כ כשבא לנסיון עוברים את זה בקלות.

ומסופר שפעם היה אחד שראה פיל ענק קשור בחבל למוט קטן במשך שעות רבות. התפלא מאוד לראות שהפיל האומלל שבודאי חפץ בחופש, משלים עם מצבו ולא מנסה לברוח, שהרי ברור היה שמשכיה קלה של החבל הייתה משחררת אותו מיידית לחופש. הנושא הזה העסיק מאוד את מחשבתו. לפני סוף השהיה שלו שם בגן של הפילים, נתקל בהודי נחמד דובר אנגלית מעולה. התברר שאדם זה עוסק באילוף פילים. שמח על ההזדמנות לברר את התעלומה הגדולה מדוע החיה העצומה, הפיל הגדול, איננו פוסע לדרכו תוך כדי נפנוף צוהל של המוט הדקיק אליו היה קשור. לשאלתו השיב המאסטר: "או זה שום דבר זה החלק הקל ביותר באילוף הפיל פשוט מאוד כאשר הפיל נולד והוא קטן וחלש יחסית אני קושר את הפיל לעץ. כמובן שדבר זה אינו מוצא חן בעיניו והוא מנסה בכל כוחו להשתחרר אולם אינו מצליח כי הוא חלש מדי, לאחר זמן קצר ביותר הוא מתייאש ומשלים עם מצבו ונשאר עומד כנוע ליד העץ. לימים הפיל גדל לחיה גדולה וחזקה אבל הוא בטוח שאין בכוחו להשתחרר מהמוט התקוע בקרקע כי הרי בעבר הוא לא הצליח ולכן אפילו הוא אינו מנסה". זה הסוד

כולו, א"כ לא נהיה אנחנו כהפיל אלא נחשוב כן בכל נסיון שהכל מאת הבורא יתברך, כי "מותר האדמה מן הבהמה אין". האם אנו מנסים את כוחנו מידי פעם מחדש לבחון את היכולות שלנו לשנות ולבצע דברים שבעבר לא הצלחנו לעשות כי היינו חלשים מידי. אולי גדלנו והתחזקנו בחומר, ברוח ובניסיון חיים ואנו סתם עומדים כבולים ליד מוט דקיק ולא מנסים אפילו להשתחרר ולנסות שוב את כוחנו? ולכן להשריש אמונה ואז לא יחסר לנו כלום ומובא בספר 'ליקוטי אמרי חיים' כתב, על הא דכתיב בקרא (בראשית שם): כי חנני אלקים וכי יש לי כל – בזה שיש לי אלקים, כבר יש לי כל...

ויצא ביום השני, והנה שני אנשים עברים ניצים. פירש רש"י: "דתן ואבירים הם שהותירו את המן". יש להבין, מדוע ראה רש"י לנכון לציין כאן את עניין הותרת המן? מדוע לא ציין עוולות אחרים בהם היו מעורבים דתן ואבירים? הרי היו גם בעיות כגון במחלוקת קרח, בהלשנים על משה שהרג את המצרי, ובהלינים 'הבאשתם את ריחוני'. ובכן, ביתר הדברים יכלו דתן ואבירים להיתמם ולסגור על עצמם, שהמניע למעשיהם הוא כביכול דאגה לכלל ישראל. למשל, כאשר הלשינו על משה שהרג את המצרי, היו יכולים לטעון שהדבר נובע מחשש לנקמת פרעה בכל ישראל, וכן על זה הדרך. אבל כשאמר להם משה על המן 'לא תותירו ממנו עד בוקר' והם הותירו – כאן אין מקום לטענות. ברור שכאן אין דאגה לעם ישראל. כאן ישנה קריאת תגר על ציווי משה. כאן מתברר המניע העומד מאחורי כל מעשיהם. ללמדך ש"רשעים היו מימיהם", כלשון חז"ל, ולא מדובר על דאגה לעם ישראל. חז"ל אומרים כי אדם ניכר בכיסו, בכוסו ובכעסו. דרכו של היצר להביא לאדם שישכנע את עצמו שכל כוונתו ומעשיו הלא רצוים הם רק בשביל להועיל ולסייע לאחרים. בכך הוא מצדיק את מעשיו, אך משמים מנסים אותו בנסיון השייך רק אליו, שאין בו צורך לאחרים. כך ניכר יהיה מתוך מעשיו, האם אכן כוונתו לעשות נחת רוח ליוצרו.

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים ניצים (ב, יג). ופירש רש"י: "דתן ואבירים הם שהותירו את המן". וכי זו העוולה הגדולה ביותר שלהם, והרי בכל עוולה ציבורית הם היו מעורבים, במן, במחלוקת קרח, שני עברים ניצים, הבאשתם את ריחוני, מדוע רש"י מצביע רק על הותרת המן? אלא התירוץ הוא: בכל מה שהתרחש עם דתן ואבירים, היה אפשר להיתמם, ולהביט בעין טובה, לסגור עליהם ולהבין – שהמניע למעשיהם הרעים, הוא דאגה לכלל ישראל. למשל כאשר הלשינו על משה שהרג את המצרי, אולי הם חששו מנקמה על רצח המצרי, וכן על זה הדרך, אבל בשעה שאמר להם משה 'לא תותירו ממנו עד בקר', והם הותירו, מה דאגה לעם ישראל יש כאן? אלא מה? סתם עסק פרטי של קריאת תגר על משה להפר את דבריו. מכאן נתגלה למפרע על הכל, שרשעים היו מימיהם כלשון חז"ל, ואין דאגת ישראל מעניינת אותם כלל, וזה למדנו מהותרת המן.

ויטמנהו בחול. בעיר אחת, סמוך למז'בוז', נתמנה מושל אכזר. שגזר גזירות קשות על היהודים, עד שכבר לא יכלו לשאתן. החליטו לשגר משלחת למז'בוז', לבקש עצה וברכה מהצדיק רבי ברוך. בסעודת השבת סיפרו חברי המשלחת על הצרות. נענה הרבי: "כתוב, 'ירא כי אין איש' – ראיתי את המושל שלכם, והנה אין הוא ראוי להיקרא 'איש', כי אינו מתנהג כבן-אדם; 'ירא את המצרי' – אכן, רואה אני שדינו להיענש כמצרים, שהעבדו את אבותינו בפרך; אלא שהדבר אינו חייב להיעשות ביום שבת-קודש – 'ויטמנהו בחול', הוא ייטמן ביום חול". וכעבור ימים אחדים יצא המושל על סוסו אל מחוץ לעיר, וברך פגע בו ומת.

אכן נודע הדבר. היה פעם איש עסקים שהיה עשיר גדול, עסקיו שאבו אותו כל כך שלא היה לו פנאי לכלום מלבד לדבר אחד, תחביב היה לו לקנות סוסים מגזע משובח, בכל הזדמנות שהיה שומע על יריד של סוסים היה עוזב את כל עיסוקיו ונוסע ליריד לרכוש עוד סוס גזעי, יום אחד יצא ליריד מרוחק, רתם לעגלתו שניים מסוסיו המשובחים אחד מזן מצרי והשני סוס הודי ויצא לדרך.

הסוסים שעטו בהרמוניה ושימחו את העשיר שיש לו כאלו סוסים מיוחדים אך לפתע התמלאו השמים בעננים והחלו לרדת גשמים חזקים מאוד, הסוסים החלו להתמרד האחד מושך ימינה והשני שמאלה, העשיר מכה אותם בשוט אבל כלום לא עוזר, הסוסים ממשיכים למושך כל אחד לצד אחר ומהר מאוד העשיר מוצא את עצמו עם שני סוסיו שקועים בבוץ ללא יכולת להמשיך בדרכו, טיפס העשיר על העגלה וחיכה לעזרה, והנה מרחוק הוא רואה איש זקן יושב על עגלת קרשים פשוטה רתומה לשני סוסים זקנים כחושים ולהפתעתו הסוסים הזקנים עוברים את הביצה בקלות וממשיכים הלאה.

העשיר קורא לזקן שיעצור, הזקן עוצר והעשיר מספר לו על הסוסים המשובחים שלו שלא מצליחים להיחלץ מהבוץ ומתפלא על הסוסים הזקנים שהצליחו לעבור כך בקלות. חייך הזקן ושאל: מה המקור של הסוס האפור? והעשיר עונה "מהודו" והשחור? "ממצרים" השיב העשיר, "עכשיו הכל מובן" אמר הזקן, "הסוסים שלך משובחים וטובים כל אחד לעצמו, אבל שניהם יחד לא מסתדרים, הסוסים שלי הם אחים, הם גדלו באותה אורווה ואכלו מאותו אבוס, כל מכה שאני נותן לאחד השני מתגייס לעזרתו כי לא רוצה לראות את אחיו סובל, לכן הם מצליחים לצאת מכל ביצה טובענית, הסוסים שלך זרים אחד לשני ואינם כואבים האחד את כאבו של זולתו וכל אחד דואג לעצמו לכן אינם מצליחים ביחד.

בפרשתנו, פרשת שמות אנחנו קוראים על כך שמשה רואה איש מצרי מכה איש עברי מאחיו והורג אותו, למחרת הוא רואה שני יהודים רבים "ויאמר לרשע למה תכה רעך" והיהודי עונה לו "הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי?" ממשיך הפסוק "ויירא משה ויאמר, אכן נודע הדבר".

במדרש מוסבר שבאמירתו זו משה רבנו לא רק חשש לעצמו אלא שמשה כל הזמן לא הבין מדוע נגזר על עם ישראל שיעבוד כה קשה, אך כשראה את פירוד הלבבות בעם ישראל אמר "אכן נודע הדבר" אם עם ישראל לא מאוחדים אכן למצרים יש כוח לשעבד אותם.

לכאורה ניתן לשאול הרי באותה תקופה היו בעם ישראל כאלו שחטאו בכל מיני חטאים ואפילו בעבודה זרה ועדיין משה רבנו לא מבין למה הם משתעבדים ודווקא כשרואה שאין אהבת ישראל ביניהם זה מסביר לו את הגלות?

מוסבר על כך בתורת החסידות שהבחירה של הקב"ה בעם ישראל היא בחירה שלמעלה מהגיון ולא תלויה במעשה כזה או אחר, הקב"ה אוהב את עם ישראל כמו שהם ולכן גם החטאים הכי גדולים לא מפרידים בין עם ישראל לקב"ה אבל פירוד ומחלוקת בעם ישראל פוגעים בעצם מהותו של עם ישראל כעם ולכן זה גורם למצרים להצליח לשלוט בהם, בסופו של דבר דווקא קושי השעבוד הוא זה שהוריד את גאווותם של עם ישראל וגרם להם להתאחד מחדש ובזכות זה זכו להיגאל ממצרים.

למה תכה רעך... אכן נודע הדבר (ב, יג-יד). מובא בגליון 'במחשבה תחילה' את המראה הזה הוא לא יכול היה לסבול. משה רבינו רואה יהודי, איש עברי, מרים ידו להכות את רעהו. נורא ואיום. בזעזוע רב הוא פונה למרים היד: "ויאמר לרשע למה תכה רעך?" הרשע מעיז פנים ומתחצף: "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו? הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי?" משה רבינו מגיב: "אכן נודע הדבר". רש"י במקום מפרש לפי פירוש אחד ש"אכן נודע הדבר" הוא "כפשוטו". כלומר: נודע הדבר שהרגת את המצרי. מבאר הגה"ק רבי אליעזר דוד גרינוולד, בעל ה"קרבן לדוד", את הפסוק בפרשתנו: משה רבינו לא ידע מי מהשניים צודק, לפיכך אמר "למה תכה רעך", הוא רק לא ציין אל מי מכוונת ההערה. הרשע שהרים ידו על חברו, השיב בהתנשאות: "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו", בתשובתו החצופה גילה שהוא – הוא הרשע. כלל זהב לימדנו רבינו משה: כיצד בודקים...

הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי (ב, יג-יד). יש להתבונן בהתנהגותם של דתן ואבירים, הלא הם היו מה"ערב רב", ובשנאתם הגדולה הלכו להלשין לפרעה כי משה הרג את המצרי, וכל זאת בידיעה גמורה שהוא יהרוג את גואלם של ישראל, וא"כ מדוע הם לא הלכו להלשין מיד לאחר שראו את המעשה של הכאת האיש המצרי והמתינו עד עכשיו.

למדו מכאן בעלי המוסר עד כמה כוחה של נגיעה הופכת את האדם, שיתכן שאפילו דתן ואבירים כאשר ראו את האכזריות של האיש המצרי מכה, הם הצדיקו את משה רבינו שהרג אותו, מאחר שגם בעיניהם היה הדבר נראה מוסרי וצודק לעשות כן, ולא עלה על דעתם באותה שעה להלשין על כך לפרעה. אבל כל זה עד לאותו הרגע שמושה רבינו נגע בכבודם, וכיון שאמר להם "רשע למה תכה רעך", מיד התהפכה דעתם, והלכו להלשין לפרעה שיהרוג את משה.

אכן נודע הדבר (ב, יד). מובא בגליון 'במחשבה תחילה' "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ויך את המצרי ויטמנהו בחול". כך מתארת התורה את מעשהו של משה עבור אחיו הסובלים. למחרת רואה משה שני יהודים רבים. הוא ניגש אליהם: "ויאמר לרשע, למה תכה רעך?" והם מחציפים פנים "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו? הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי?" בפשוטם של דברים, היה צורך בכתובת המאורע עם המצרי, כדי שבסופו של המאורע השני נבין מה טען אותו רשע שהכה את חברו כלפי משה "הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי". דבר-מה נוסף מסתתר פה. משה רבינו, בראותו שאחיו היהודים סובלים ניקרה במוחו תמייה: מדוע זה כך? הוא יוצא ורואה מצרי מתעלל באיש עברי וכל היהודים מסביב שותקים. הסיק מכך משה רבינו שבעקבות העבודה הקשה קרה רגש הרחמים שבלבם. ולכן אינם מוחים במצרי המתעלל בחברם. אבל כאשר בא משה למחות בדתן ואבירים שהתקוטטו ביניהם והם מחו בו בלשון גאוה "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו", אמר משה: "אכן נודע הדבר" – מדוע הם משועבדים בסבל איום. לכבוד עצמם – רגישים הם. אך אינם דואגים לסבלו של הזולת.

אכן נודע הדבר (ב, יד). רש"י – "ויירא משה כפשוטו, ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים דילטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויים להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו, ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך".

מסופר על הרב אליהו לאפיאן זצ"ל שהגיע לבקר אדם גדול וצדיק שחלה. כשחזר לישיבה סיפר על מצבו הנורא של אותו צדיק שאינו מסוגל לעכל שום דבר מאכל דרך פיו ומקבל כל מזונו דרך צינור המחובר אל בטנו, רחמנא ליצן. וסיפר רבנו זלה"ה שאותו צדיק הראה לו בידו על הצינור דרכו הוא מקבל את מאכלו ואמר "הפה הזה אינו מדבר לשון הרע לפיכך מסוגל הוא לאכול".

מספרים, (אין בידי ההוכחות למעשה זה) על יהודי שחי בראדין בזמנו של ה"חפץ חיים" ונכשל ודיבר עליו לשון הרע. משתקפו אותו צרות וייסורים נתעורר להבין שכל הייסורים והצרות שבאו אליו הם עונש על שדיבר לשון הרע על ה"חפץ חיים" הקדוש, והחליט כי עליו ללכת לביתו ולבקש מחילה. משהגיע לביתו של הרב, החל לקונן על צרותיו. ה"חפץ חיים" האזין ובירך אותו בחיים מאושרים.

התוודה היהודי כי הוא סבור שהייסורים באו על חטאו הנורא שדיבר לשון הרע על ה"חפץ חיים", הקדוש, וברצונו לבקש מהרב מחילה. ה"חפץ חיים", אמר שאין ביכולתו למחול. היהודי פרץ בבכי והתחנן על נפשו שימחל לו.

הושיט לו הרב דף ועט וביקשו לרשום את כל הדיבורים הרעים שדיבר. חשב היהודי בלבו: "ברוך השם, עכשיו כל הלשון הרע שדיברתי על הרב יעבור לדפים וממני יוסר החטא". הוא כתב את כל דברי הגנאי שאמר. משסיים, שאל את ה"חפץ חיים": "האם בכך כופר לי?" ציווה עליו הח"ח לקרוע את הדפים. חשב היהודי: "כנראה עלי להשמיד ראיות". הוא קרע את הדפים בשמחה.

ציווה עליו ה"חפץ חיים" לפתוח את החלון ולהעיף את קרעי הדפים לכל עבר. משסיים, ציווה עליו ה"חפץ חיים", ללכת ולאסוף את כל הקרעים. "כיצד? הלא הם עפו ברוח!" אמר לו ה"חפץ חיים": "כיצד אתה רוצה שאמחל לך על דברי הגנאי? לא מה שאמרת כבר עלה למעלה".

מסופר על מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל שהגיע אליו אברך ושאל אם יש לו משרה בעבורו, מפני שמצבו דחוק. אמר לו ה"חפץ חיים": "בכפר פלוני מחפשים רב שיאמר שם דרשות בשבת". הלך האברך לאותו כפר וסיכם אתם שבמשך כל שבת הוא ידרוש במשך שלוש שעות: שעה חומש, שעה משנה, ושעה הלכה. וכך היה. לאחר זמן מה החליט הרב לערוך להם מבחן, וראה שאף אחד לא הבין ולא זכר מכל מה שלימד ודרש.

הלך ל"חפץ חיים" וטען: "חבל על הזמן, שהרי אף אחד אינו מבין את דברי, ואני מבזבז את זמני לריק".

שאל אותו ה"חפץ חיים": "כמה זמן נמשך השיעור?"

ענה האברך: "ג' שעות".

"וכמה אנשים משתתפים בשיעורים?"

ענה האברך: "שלוש מאות" אמר לו ה"חפץ חיים" אני ממש מקנא בך!

בזכותך, שלוש מאות יהודים לא מדברים לשון הרע במשך שלוש שעות כל שבת! אשריך! תמשיך, אך על פי שהם לא מבינים".

ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם (ב, יז). הגאון ר' נפתלי טרופ זצ"ל בעת שמסר שיעור חומש תיאר באופן ציורי את מידת בטחונו בה' של משה רבנו ואת עשיית מצוותיו לשם שמים. שהנה מ שה רבנו הגיע למדינה ה זרה, מדין, כפליט, מבלי שיהיה לו שם מודע או גואל, הוא ישב על הבאר מבלי שיהיה לו אפילו מקום אחר שבו יוכל לאכול לחם וללון, והנה מזדמנת לו אפשרות להתוודע אל אחת מן המשפחות החשובות בעיר, אשר בודאי מתוך הכרת טובה תשמח לעזור לו להסתדר במצבו החדש, אך משה רבנו אינו נאחז בהזדמנות זו, אינו נכנס אפילו בדברים עם בנות כהן מדין אשר הצילן מיד הרועים, הוא איננו שואל לזוהותו, ואיננו מבקש מהן דבר, נותן להן ללכת לדרך בעוד שהוא נשאר יושב על הבאר.

כי כל מה שעשה, לא עשה מתוך ציפיה לתשלום גמול ולהנאת עצמו, אלא בראותו רועים מגרשים נערות מן הבאר ומונעים בעדן מלהשקות את צאנו, הוא חש להציל את העשוקות מיד עושקיהן, משום שכך מוטל על יהודי לעשות, וליותר מזה לא התכוון. ורק כאשר שבו הבנות אל אביהן וסיפרו לו על המאורע, נתעורר האב מעצמו שמן הראוי להכיר טובה לאיש הבלתי מוכר ולהזמינו הביתה לאכול לחם.

ומכך נלמד שהשכר אמנם צפוי לצדיקים, אך עשיית המצוה צריכה להיות לשם שמים בלבד.

הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי (ב, יד). רש"י מביא דרשת חז"ל שהרגו בשם המפורש, הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפסא זי"ע נפגש עם הרה"ק ר' ישראל מרוזין ובנו בכורו ר' שלום יוסף בהיותו ילד קטן. שאל הרב מאפסא את הילד, מה אתה לומד, השיב הפעוט, חומש עם פירש רש"י, שאלו הרב האם אתה זוכר כיצד מפרש רש"י בפרשת השבוע את הפסוק 'הלהרגני אתה אומר', השיב הקטן 'מכאן שהורגו בשם המפורש', אם כן, שאל הרב, מדוע מצינו בפרשת וישלח שיעקב אבינו פחד מעשיו, ויירא יעקב מאוד וייצר לו', הרי יכול להרגו בשם המפורש, השיב הקטן, הרי כתוב בתחילת פרשת וארא 'ושמי ד' לא נודעתי להם', כי האבות הקדושים לא ידעו שם המפורש לכן פחד יעקב אבינו.

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר (ב, יד). החפץ חיים זצ"ל תמה על דברי רש"י: "ויירא משה" – דאג לו על שראה בישראל רשעים דילטורין (מלשינים). אמר: מעתה שמא אינם ראויים להיגאל?! "ויאמר אכן נודע הדבר" – נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך. ותמה: מה היתה תמייתו של משה? הלא ישראל שקועים היו במצרים במ"ט שערי טומאה ועבדו עבודה זרה, כמפורש בספר יחזקאל (כ, ז), עד שהמקטרג טען "מה נשתנו אלו מאלו" (מכילתא, בשלח). ומדוע לא נחה דעתו עד שנתקל בדילטוריא של דתן ואבירים, התשובה היא, שכל חטא יוצר מקטרג. חטאים רבים יוצרים מקטרגים רבים, וחטאים חמורים מיצרים מקטרגים עצומים. אבל כל עוד האדם אינו נכשל בלשונו, אין רשות למשטינים לפתח את פיהם ולחרוץ לשון. אך כאשר נמצאה בהם דילטוריא – התרה הרצועה,

המקטרגים קטרגו והוכבד על השעבוד... בענין זה היה החפץ חיים זצ"ל מצטט מן הגמרא והמדרשים, שהמלשין – כמוהו כאפיקורס וכופר בתורה ובתחית המתים. וסיפר כי כאשר ערך הגאון מוילנא זצ"ל גלות, נטה הסוס מדרך הישר באשמת העגלון, ומשך עמו את העגלה לשדה ירוק. ראה בעל השדה, רץ אל העגלה ובקש לפגוע בגאון. חשב הגאון להצטדק ולומר שאין זו אשמתו, שהרי לא הוא העגלון, אך מיד נזכר שהצטדקותו זו – כמוה כהלשנה, והחריש, אף במחיר גדופים ומלקות. לאחר מכן אמר, שאלו לא היה עומד בנסיין, והיה מסגיר את אשמת העגלון – לא היו עומדות לו גאונו וצדקתו, תורתו ומצותיו. ובפרט לאור העובדה, שגם אם היה העגלון אשם – חייב היה בתשלומי ממון בלבד, ולא בספיגת מלקות... וכבר היה מעשה, שבני ראדין התקוממו כנגד סוחר התבואה המקומי, שרכש את כל תבואת המחוז לשלחה לגרמניה, והעלה בכך את מחיר הלחם בעירה. רבים היו העניים בראדין, ויוקר התבואה גזר עליהם רעב. בשבת עכבו העניים את קריאת התורה והשמיעו קובלונותיהם ברמה. דרשו שהסוחר ישאיר במקום כמות תבואה שתזיל את השער. כל אותה העת, לא התערב החפץ חיים זצ"ל במהומה. ישב במקומו ועיין בחומש, בסברו כי באמת נעשתה כאן עולה ויש לתקנה. אבל הסוחר התעלם מהצעקות, והסערה גברה. לפתע נשמע קולו של אחד התושבים: "עול תחת עול, אני אלמדך בינה! בבית הכלא אושיבך! כלום אין אנו יודעים כיצד שחררת את בנך מהצבא, כששלחת חולה שיתחזה במקומו!?" אך שמע זאת החפץ חיים, מהר לארון הקודש והוציא את ספר התורה ובכך קטע את הסערה. הס השלך, והוחל בקריאה.

במוצאי שבת שלח להזמין אליו את האיש שאים בהלשנה, וסרב לבוא. לא אמר החפץ חיים מאומה, הטעתך בפרוותו ושם פעמי לביתו. דרש ממנו לחזור בו מאיום ההלשנה.

אמר הלה: "האמן לי, רבי, לו דרשת ממני לקפוץ מגג ביתי – הייתי קופץ כדי למלא את רצונך. אבל במקרה זה, לא אוכל להבליג! אדם הגוזר בשירות לב רעב על מחוז שלם עקב תאוות בצע שאינה יודעת גבולות – ענש יענש ונקם ינקם!" החפץ חיים יצא מביתו. הבין, כי עתה ישחית דבריו לריק. 'שעת חימום' היא, וכבר יעצו חז"ל: "אל תרצה את חברך בשעת כעסו" (אבות ד, יז). כל הלילה לא עצם החפץ חיים עין ברב צערו וחרדתו על שיהודי עומד להכות רעהו בסתר, להלשין עליו לרשויות. עם שחר, קם המלשין, השנאה קלקלה את השורה, והוא רתם את עגלתו ויצא את העירה בדרכו ללידא, עיר המחוז. מה רבה היתה הפתעתו, כשראה את החפץ חיים ממתין לו בצד הדרך. אותה לו לעצור, ואמר לו בתקיפות: "שמע נא, אמש דברתי אליך בטובות, ולא שמעת. עתה מזהירך אני שתשוב על עקבותיך, ואם לאו – מרה תהיה אחריתך!" הקשה האיש ערפו, הצליף בסוסים והמשיך בדרכו, בהשאירו את החפץ חיים מאחוריו. לא הרחיק לרכוב, ופחד פתאום תקפו. אזהרתו של החפץ חיים הדהדה באוזניו. נרעש ונפחד סב על עקבותיו, וראה שהחפץ חיים עודנו עומד בצד הדרך, ממתין לשובו. עצר בסמוך, דלג ארצה וברעדה בקש את סליחתו. נעתר לו החפץ חיים, ואף הרעיף עליו מברכתו, ושם עמו ראדינה.

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר (ב, יד). כאשר הכביד השלטון הרוסי את ידו וגייסו בכח הזרוע חיילים לצבא, היו לדאבון לב בין היהודים כאלה שרצו להציל את עצמם ואת משפחותיהם מהגיוס ומשום כך הלשינו לשלטונות על כמה שניסו להתחמק משירות צבאי. מלשין אחד חי לו בעיר קלושין ואכן מכח מלשינותו נאסרו כמה מבני העיר ונלקחו בכח לעבודות כפיה בשירות הצבא. רבה של קלושין, הגאון רבי חיים לייב, הצטער צער רב על דבר חמור זה, וביום השבת עלה על הבימה בבית הכנסת ואמר: קראנו זה עתה בפרשה על משה רבינו שאמר: אכן נודע הדבר, ויש להבין האם הרר משה רבינו אחר מעשי ד' יתברך וחשב שאין דין ואין דין, חלילה וחס. אלא משה רבינו תמה מדוע אין הקדוש ברוך הוא דן בעצמו את בני ישראל והוא מייסרם ומענישם על ידי המצרים, אולם – סיים הרב – לאחר שראה שיש ביניהם מלשינים העוברים בכל רגע על בין איש לרעהו, הבין משה רבינו כי הקדוש ברוך הוא מעניש את בני ישראל במידה כנגד מידה על ידי אחרים משום כך אמר: אכן נודע הדבר.

ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא). זוג הגיע אל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שרוצים לקרוא לבנם בשם 'יונתן' על שם הסבא. אבל בבנין שלהם נהרג בתאונה באותו שבוע ילד שגם לו קראו יונתן ואולי יש כאן ענין של מזל רע שזה קרה בבנין שלהם לילד עם שם זה. בני הרב היו בטוחים שהרב יגיד להם שאין שום מזל רע ויכולים לקרוא בשם יונתן, מה השתוממו כשהגרש"ז ענה: אכן יש בזה בעיה ולא כדאי לקרוא לו יונתן אלא שם אחר. לאחר שיצאו ההורים ביאר הגרש"ז, לא פסקתי כך בגלל ענין של ריע מזליה, אלא שאם יקראו יונתן, הילד יגדל ובעוד ג' שנים אמו תקרא לו לחצר: 'יונתן, בא הביתה', והשכנה האמא ששיכלה את יונתן שלה, כיצד תהיה הרגשתה באותו הרגע? הרי יחלש לבה ויחמץ. לכן אמרתי להם לקרוא בשם אחר. אשרי משכיל אל דל.

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו (ב, יא). ופירש רש"י: וירא בסבלתם, נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. הנה מדברי רש"י אלו למדים אנו איזה ראייה ראויה לו לבן ישראל כששומע על צרת הזולת, שהרי בחטאינו הרבים שומעים אנו מידי פעם על צרת בר ישראל, אך אינה עושה בנו שום רושם, לא מתעוררים להתפלל על צרותיו, וכן אין אנו מתעוררים להטיב דרכינו, רק מפטירים אנו באנחה כבידה על סבלו של המדובר ותו לא, והסיבה לזה הוא מחמת שאין אנו נותנים עינינו ולבנו כדי לשמוע את צרת הזולת, והשמיעה אודותם הוא מחמת סקרנות רחמנא ליצלן, והוא כעין שמיעת חדשות, ומובן מאליו שבאופן זה לא שייך להתעורר כלל.

אכן כאן למדים אנו ממשה רבינו את האופן בו ראוי האדם להיודע לצרת הזולת, כי ידוע מה שאמרו חז"ל על מאמר הכתוב (טו, מ) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, שאחרי לבבכם זו מינות, ואחרי עיניכם זה זנות, ורואים מזה שהעין והלב הם הדברים העקרים המשפיעים על נפש האדם, ולכן מצווים אנו במצוות ציצית, כדי שעל ידם יזכור האדם תמיד שלא להשתמש באלו הכוחות להרע ח"ו, אמנם וודאי שראוי לכל אדם להשתמש באלו הכוחות באופן חיובי, כדי שאלו הכוחות ישפיעו על נפשו לטובה, וזה מה שעשה משה רבינו, כשחפץ היה לעורר את נפשו, כי לא היה השקפתו על צרות ישראל בהבטה חיצונית בלבד, אלא כוונתו בראיה זו היתה כבר מתחילה כדי לעורר גם את חדרי הלב, וכיוון שזו היתה כוונתו מתחילה אכן פעלה את פעולתה, ולא נגמר הדבר בראייה בלבד, אלא חגר את עצמו להילחם עם המצרי והושיע את האיש הישראלי מידו. ודבר זה שייך בכל דבר שבקדושה, דהנה רואים אנו לרוב אנשים שנזדמן להם לשמוע דברי התעוררות, ואין הדברים עושים בהם רושם כראוי, והדבר תמוה, שהרי מדובר במאמינים בני מאמינים, ומן הראוי היה שמכוח אמונתם הטבועה בהם יתעורר לבבם לעבדו וליראה את שמו ית' למאוד, אך במציאות אין הדברים ניכרים עליהם, ואף אם בשעת מעשה ניכר רישומה, אך כעבור איזה יום או יומיים מפגינים הדברים טעמם וכמעט שלא פועלים את פעולתם, ומאידיך רואים אנו יהודים הצמאים לדבר ה', וכל נקודה של חיזוק בעבודת ה' חביבה עליהם למאוד, ולפעמים גם מטריחים עצמם בכמה טרחות, כדי לבוא ולשמוע את דבר ה' ולהתעורר על ידם. והחילוק בין שני אלו הוא כי זה החפץ להתעורר נתן עינו וליבו לדעת כי על כל דבר ודבר יצטרך לבסוף ליתן דין וחשבון, יש שכר ועונש והעולם אינו הפקר, ולכן חפץ הוא בקרבת אלוקים ובקיום מצוותיו, אמנם אשר לא שם לבו לכל זה, אינו רואה לנגד עיניו כי אם עולם זה החולף, על כן אין הוא מתעורר גם כשישמע דברים כדרכונות, ואף אם לעת עתה יעשו הדברים עליו רושם, מכל מקום לא יהיו הדברים נצורים בלבו כמסמרות.

ועל דרך זה נוכל לפרש מה שאמרו חז"ל על מאמר הכתוב (ב, ה) ותדר בת פרעה לרחוץ על היאור, שכונתה היתה להתגייר, ומן הראוי להבין מה הוא הדבר שעל ידה נתעוררה לכך, הלא כלל ישראל היו אז בשפל המדרגה ממש, הגדולים שביניהם היו עבדים, והילדים היו בעיניהם הפקר כשקצים ממש, והיו עושים בהם כל מה שחפצים, ומתחילה גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ואחר כך הרגם פרעה כדי להתרחץ בדמם, ומלבד מה שמובא שאם לא גמרו ישראל את מתכונת הלבנים שהטילו עליהם להשלים בכל יום, היו נוטלים ילדיהם כדי לשקעם בבנין תמורת הלבנים רח"ל, ומאידיך היתה בת פרעה נמצאת בבית המלכות, במקום שלא היה

חסד דבר מכל התענוגים שבעולם, ואם כן מה ראתה על ככה לירד מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ולהתדבק באומה שבמבט חיצוני נחשבו לעם הבזוי ביותר?

אמנם על פי האמור מובן הדבר, כי אכן בראיה שיטחית וחיזונית בלא שימת הלב כראוי וודאי לא יגרום שינוי בדעת האדם, ובפרט בדבר שבהשקפה חיזונית הוא בזיון גדול, אך כשהאדם יורד לעומק כל דבר, ומתבונן מהו הדבר שגורם את המראה הנוכחי, אז יתכן שלפעמים יבוא לידי מסקנה אחרת לגמרי, והדברים ישיפיעו על עצמו לשנות מהותו מן הקצה אל הקצה, ובתיה בת פרעה אכן התבוננה בעומק הדברים, מהו הסיבה הגורם למצבם הירוד של ישראל, ומדוע יורדים המצריים לחייהם, ואז גילתה כי הסיבה האמיתית היא דוקא ההיפך, כי מפני מעלת ישראל חוששים מצרים שמא ינטל מהם כח הממשלה, ולכן מנסים הם להשפילם, וכיוון שהבינה שאין זה כי אם חזיון חיצוני, נתעוררה נפשה להתדבק בעם שחזותו האמיתי היא גדולה וחשיבות.

וכפי מה ששמעתי מיהודי אחד שעבר את מאורעות השואה האיומה, יהודי זה היה טרם המלחמה פורק עול גמור רח"ל, ומאורעות המלחמה השפיעו עליו, עד שהתעורר בתשובה, וקיבל על עצמו עול תורה ומצוות כראוי וכיאות, ושאלתי אותו פעם על פשר הדבר, שדוקא מאורעות קשות אלו הם שהשפיעו עליו לחזור לצור מחצבתו, בו בזמן שכפי הידוע השפיעו הדברים להיפך אצל רבים מהניצולים, שמאחר שחזו את גודל ההסתר פרקו מעצמם את עול היהדות מכל וכל, לשמע שאלתי ענה לי היהודי שהסיבה לכך היתה כי לא הסתפק רק בהכרת המצב המסוכן בכלליותו, אלא ניסה להתבונן בפרטי המאורעות, והבחין שכל מטרת הנאצים הארורים היה לצער את ישראל, וחיפשו אחר כל מי שיש לו איזה קירבה לזרע ישראל, יהיה מי שיהיה, ואף יהודים שזה כמה דורות לא היו שומרי תורה ומצוות, חפשו אחריהם כדי לערוך בהם טבח רח"ל, ומזה ראיתי בחוש שאין זה כי אם יד ה', שרצה להוכיח את עמו על חטאם, והגדיר את כוס התרעלה שהיתה מעל כוח הסבל, לאב המכה את בנו מאהבה, כדי להשיבו על דרך האמת.

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא). ופרש"י נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם. להרגיש את השני לפעמים צריכים לדעת שבתוך הכיתה ובתוך הבית אתה גם יכול לראות את הסבל ולעזור, כבר הרבה פעמים ספרתי את הסיפור הנורא הזה: מטרים ספורים של ריחוף בחלל חדר השיעורים, ולאחריהם נחיתה פתאומית על שולחנו של ראש הישיבה. השיעור נקטע באחת והס הושלך בחדר הגדול. עיניהם של עשרות בחורים הביטו במטוס הנייר, כשהן קרועות לרווחה מרוב תדהמה. תעלול שכזה? ועוד באמצע שיעורו של ראש הישיבה הדגול? מיהו זה אשר העז לעשות את המעשה הטיפשי והמביש הזה??? עיניו של ראש הישיבה ננעצות במטוס השמוט על השולחן. אחר חולף המבט, סוקר את פניהם של התלמידים. מבט חודר, נוקב. הייתה זו אחת הישיבות הטובות והמפורסמות בירושלים. ישיבה לצעירים, שנערים רבים התדפקו על דלתותיה כדי לזכות לחבוש את ספסלי בית מדרשה. ישיבה אשר העמידה תלמידים הרבה, ובוגריה פיארו את עולם התורה והישיבות. ומעולם לא אירע כדבר הלזה בין כתלי הישיבה הזאת. מעולם. זבוב מרחף בחלל החדר, זמזמו חותך את הדממה הרובצת בין הסטנדרים. מטוס הנייר דומם ומבוויש, מוטל על יד הגמרא הגדולה של ראש הישיבה, אינו מודע לסערה שהוא חולל בנחיתתו הבלתי צפויה. מי שעשה זאת, יקום וילך לביתו" קולו של ראש הישיבה עמוק, כאוב. צר לו על השיעורים שנקטע באיבו. ליבו בל עימו על משובת הנעורים, שאינה הולמת את שיעור קומתם של בני ישיבתו. דואב הוא על התעלול הנועז, שגרם לביטול תורה כה גדול.

ראש הישיבה חופן את זקנו המלביין בכף ידו, ממתין לבעל המעשה שיודה. הדממה ממשיכה לנסר, מסתורין בכנפיה. אף אצבע אינה מורמת, "התלמיד שעשה זאת, יקום עכשיו וילך הביתה", חוזר ראש הישיבה בפנים חתומות על דבריו, נחישות נמשכת בקולו. רעד מורגש באוויר, חולף בינות לספסלים. האם יקום בעל המעשה ויודה על חטאו, או ימשיך להסתתר תחת מעטה הדממה ולהתעלם מדרישתו הנחרצת של ראש הישיבה?

כשחזרו ונשמעו הדברים בפעם השלישית, נשמע רחש קל ומהוסס מפנית החדר.

היה זה נחמן, מצעירי התלמידים בישיבה. טרם מלאו לו שלוש עשרה שנה, אפילו. בראש מורכן התרומם נחמן ממקומו, בשפל קול גמגום מילת התנצלות נבוכה. אחר חמק החוצה ופנה בבושת פנים אל הפרוזדור הריק והשומם. עשרות זוגות עיניים ליוו את נחמן בצאתו, ננעצות בתדהמה בגבו המתרחק. לא מתאים לו, לנער המוכשר ועדין ההליכות, מעשה משובה חסר אחריות שכזה. איככה עלה הדבר בדעתו... קשה היה להמשיך את השיעור שנקטע. התלמידים היו מבולבלים ונסערים, גם ראש הישיבה היה עדיין הלום וכאוב, פניו חיוורות ועטויות אכזבה. אם בארזים נפלה שלהבת... אוי, מה זאת אירע לו, לאחד מטובי התלמידים. איככה נכשל במעשה מביש וריקני כזה? אט אט נרגעו הרוחות.

מעידתו הרגעית של נחמן, שהייתה גלים בין כתלי הישיבה, זכתה למחילה. ראש הישיבה ידע כי נפש גבוהה בקרבו, לב מבין לו, ובוודאי נוקפת בו החרטה על המשוגה הבלתי צפויה. גם נחמן מצידו השתדל להצדיק את האימון שנתנו בו. התאמץ בכל מאודו להוכיח שהוא היה ראוי לה, למחילה.

מגבית חירום. זו הייתה ההחלטה שנפלה בקרב בני המשפחה המורחבת. אחד מבני המשפחה נפל למשכב, אחד ומיוחד שבהם, והדאגה הצורבת מילאה את הלבבות עוד כלות. זה התחיל בתקופה ארוכה של בדיקות מייסרות ושל אבחונים אצל טובי המומחים. אחר כך היו התייעצויות עם עסקני רפואה, העברה דחופה של צילומים וממצאי בדיקות למרכזים רפואיים ברחבי תבל, ומסקנה אחת בלתי נמנעת. מסקנה שעלתה והדהדה, ריחפה סביב מיטתו של החולה ומילאה את חדרי הבית הקט. חלפה בינות לרהיטים הצנועים, קיפצה בין נעליהם המרופטות של הזאטוטים המתרוצצים הנה ושוב בלי להיות מודעים למצבו החמור של האבא, והצטרפה לסימן שאלה ענק, מזדקר, צבוע בגוון מאיים של כסף. כסף. כסף... האפשר להביט בעיניהם של ילדי החמד הללו, תינוקות של בית רבן ולהסביר להם כי בגלל סיבות כספיות לא יקבל האב החולה את הטיפול שהרופאים ממליצים עליו? היכולים אחים אוהבים להביט בעיניים כלות בדעיכתו של אחיהם ובשרם בידיעה שלו היה בידם ממון היו יכולים לנסות להביא מזור לכאביו? סגרו את הגמרא, זנחו את הסטנדר והלכו לכתת רגליהם אצל נדיבי עם. לערוך מגבית בשביל ההוצאות הרפואיות של בן משפחתם. דלתות נפתחו בפניהם, גם לבבות. יהודים נתבעים ונותנים. לב מי לא יחרד לשמוע צרת המשפחה, אשר יקירה מוטל על ערש חוליו, מרחף בין חיים למוות... בתי האב של השכונה הירושלמית קידמו את הגיס בדומיה של הערכה. לא קלה המשימה שהוא נטל על שכמו. מכתת רגליים, מושיט יד מבקשת ומייחל לרחמי שמים... מתאמץ להצלחת המגבית להוצאות הרפואיות הכבדות.

דלת ביתו של אחד מראשי הישיבות החשובות והמפורסמות נפתחה בפניו. נכנס אל הבית פנימה והניח בהדרת כבוד את המסמכים הרפואיים בפני ראש הישיבה הדגול. הסביר על ההוצאות הרפואיות ועל המגבית, סיפר על המחלה הקשה המקננת בגוף ומתשת את הכוחות, מחלתו של גיסו רבי נחמן גלינסקי... (בן המגיד מישרים המפ' רבי יעקב גלינסקי זצ"ל) "רבי נחמן???" זעקה אילמת ממלאה את החדר. מתלעלעת בינות למסמכים הרפואיים שעל השולחן, מרחפת מעל לראשים הרכונים "רבי נחמן???". הגיס מביט בסערת הרוח האופפת את ראש הישיבה, בעיניים המתערפלות, בדוק של העצב הנמסך, ומהנהן בראשו באלם קול. "לרבי נחמן חייב אני את חיי", מרעיד קולו של ראש הישיבה, "את כל הרוחניות שלי. את התורה שלמדתי מנעורי ועד עתה". כמו מתוך חלום, צף העבר ומבצבץ על פני הקרקע. פורס כנפיים רוויות הוד על הקירות הלבנים, סוחף את הלבבות אל מחוזות עלומים ומרוחקים, אל שנות דור שחלפו ואינן. אל סיפור חיים אמיתי ומדהים, שמסופר בנימה אישית מרטיטת לב.

"הייתי נער צעיר, כמעט ילד", ידו של ראש הישיבה חופנת את זקנו המאפיר והוא מספר על הישיבה בה החל את דרכו בעולמה של תורה. הישיבה בה למד בהיותו נער שובב ומלא מרץ, נער שלא תמיד היה עסוק אך ורק בלימוד... פתאום עולה מתוהם השכחה סיפורו של מטוס הנייר. אותו מטוס נמהר וחסר מחשבה שנשלח בעיצומו של "שיעור כללי" אל

שולחנו של ראש ישיבה מבוגר ונשוא פנים. "ראש הישיבה היה כעוס מאוד. הוא דרש מהתלמיד המחוצץ שיודה במעשה ויך לביתו. דרש פעם ופעמיים, ובלב שלי געשה סערה נוראה. התפללתי שהאדמה תפתח את פיה ותבלע אותי אל קרבה. קלטתי פתאום עד כמה נורא המעשה אשר עוללתי". ראש הישיבה מוחה ביד מרעידה עיניים לחות כשהוא מספר את ההמשך נורא ההוד שהתרחש בחדר השיעורים. האווירה הנשגבה ניתנת כמעט למישוש. "כשחזר ראש הישיבה בפעם השלישית על דרישתו, קם אחד מהחברים שלי, נחמן גלינסקי שמו. הוא התנצל בשפל קול על המעשה המביש ויצא מהחדר, נוטל על גבו את העונש הנורא שהייתי אני אמור לקבל...". תדהמה מוחלטת. הגיס ההמום אינו מסוגל להוציא מילה מפיו. משק כנפי ההיסטוריה הולם בקול ענות גבוה, מרעיד את אמות הסיפים. "באותם ימים, השתוללה מגיפת הציונות ברחובות בערים ורבים חללים הפילה בכרם בית ישראל. צעירים נסחפו אחריה שולל בהמוניהם, פרקו עול והותירו אחריהם משפחות שבורות ואבלות. אם הייתי נשלח בבושת פנים מאותה ישיבה, הייתי עלול להניח הכל מאחורי ולעזוב. לעזוב לגמרי את הדת. מים רבים זרמו מאז, נבעו ממעיינות תורת החיים. עשרות שנים נקפו, אולם אני לא חדלתי מלהרהר בגדלות הנפש של אותו נער צעיר. מההבנה הבלתי נתפשת למצוקתו של הזולת, מהיכולת המופלאה להטות שכם ולסבול למען החבר. האם ירד באותם רגעים לעומק החרטה שמילאה את חדרי לבבי? השיער בדעתו שדווקא אותה נחיתה גורלית הייתה זו שדחפה אותי מעלה, שהצליחה לחזק את הקשר שלי אל דף הגמרא? שולחן העץ, המחופה במפת בד מעוטרת, אינו מודע לגדול המעמד. גם המסמכים הרפואיים הפרוסים עליו אינם חשים בעוצמה המנשבת בין כתלי החדר. רק אלפי דפי גמרא, שנלמדו על ידי ראש הישיבה עצמו וגם על ידי מאות תלמידיו במשך השנים, מנענעים עצמם חרישית לקצב המיליים המרגשות. מרכינים ראש בפני מעשה נאצל שנבע מלב טהור, מלב מלא במידות נאצלות. מתקבצים לספר תולדות חיים, המקפל בין דפיו מסר נשגב, מסר רב עוצמה של "בין אדם לחברו", שממשיך להדהד גם לאחר הסתלקותו לבית עולמו של אותו אדם מורם מעם!...

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב, יא). ופרש"י נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם. הנה כי כן משה רבינו לא הסתפק בעצם הידיעה על סבלותם של בני ישראל וההשתתפות מרחוק בצערם, אלא "נתן עיניו וליבו", כלומר: יצא מארמונו המפואר והשליך של פרעה, כדי לראות בעיניו ולחוש בגופו את סבלות אחיו המעונים ולסייע להם בפועל כאילו היה אחד מהם. ומבארים בעלי המוסר שאי אפשר להרגיש בצער זולתו ולישא בעול עם זולתו רק על ידי ציורים רבים, שכל מה שקרה לזולתו ממני הצער או הייסוריים והמכאובים כאילו קרה לו ח"ו, ומה שהיה דורש מזולתו שיעשה לו, כך ידרוש מעצמו לעשות עם זולתו, וזו היתה דרכו של משה רבינו שהרגיש בעצמו את הצער והשיעבוד שבני ישראל נשתעבדו במצרים. ומאיך אדם שלא מרגיש את כאבו של חברו ולא חש שותף בצערו של חברו עלול ליתן את הדיון על כך, וכפי שמבואר בתלמוד, שלשה יועצין היו לו לפרעה כשגזר "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו"... יתרו- שברח - זכה לגדולה, בלעם - שהסכים לגזרותיו - נדקר בחרב, ואילו איוב - ששתק - לקה ביסורין. ואילו היה איוב כואב את כאבם של התינוקות שרצחום על לא עוול בכפם והיה צועק מרה בכל כוחו אז לא היה מקבל יסורין, אולם כיון שהדברים לא נגעו לליבו, אזי באו עליו יסורין, ואז צעק והתפתל מיסוריו וכאביו. לא כן משה רבינו שידע והשתתף יחד עימם בצרתם הרגיש את העול וחש את הסבל, על כן ראוי היה לגדולה ולהיות מושיען של ישראל. וכמו כן מצינו אצל גדולי ישראל על הנהגתם המופלאה בנשיאה בעול עם הזולת, וכפי שיוכיח המעשה הבא. בישיבה לבעלי תשובה היו בחור ובחורה שעמדו להינשא וכבר שלחו הזמנות לחתונה, והנה מספר ימים לפני החתונה סיפרה הכלה כבדרך אגב שבעבר היתה "נשואה לגוי". הידיעה נפלה כרעם ביום בהיר על ראש החתן משום שהיה כהן וכידוע אשה שחיתה עם פסול חיתון אסורה לכהן, מה עשית שאל הבחור את כלתו הרי הזמנות נשלחו וההורים הגיעו מחו"ל, אמר רבו של הבחור בואו נלך לרב אויערברך זצ"ל אולי ימצא פתרון. כשהגיעו לביתו היתה השעה אחר חצות הלילה אבל משום דחיפות הענין העזו לעלות לביתו, למזלם האור עדיין

דלק ופתחו להם הרב יצא מחדרו ושמע את כל המעשה מובן שהתשובה הכואבת היתה ברורה הזוג לא יכול להתחתן ע"פ ההלכה אבל באותו רגע פרץ הרב אויערברך בבכי קורע לב שפשוט א"א היה לעמוד מול הרב הוא המשיך ובכה ללא הרף ואם עפ"י ההגיון ההלכתי לא מצא הרב פתרון הרי בלבו הרחום הביא את הפתרון, הדמעות של הרב קרעו שערי שמים ובאה הישועה לאותו הזוג. למחרת הגיע יהודי מארגנטינה וכששמע על הבעיה סיפר שהוא מכיר היטב את "הגוי" שהיה בקשר עם הבחורה בחו"ל שאינו גוי אלא יהודי המעלים יהדותו כך עפ"י תורת החסד הייחודית שלו, "התיר" הרב את נישואי הזוג.

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו (ב, יא). רש"י מסביר שנתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם. ובמדרש מובא מהו וירא בסבלותם, שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם. שאין לך קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן. והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם. ובמדרש על הפסוק "וירא ד' כי סר לראות" אמר רבי יצחק מהו "כי סר לראות", אמר הקב"ה סר וזעף הוא לראות בצרתן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן. מכאן למידים כמה צריכים לשאת בעול עם חבירים, וכמו שחז"ל אמרו במס' תענית בזמן שישראל שרויין בצער, ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלווין לו לאדם, ומניחין לו ידיהם על ראשו, ואומרים פלוני זה שפירש מן הציבור, אל יראה בנחמת ציבור. ובזמן שהציבור שרוי בצער, אל יאמר האדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עלי נפשי... אלא, יצער עצמו עם הציבור. שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הציבור, שנאמר (שמות יז, יב) "וידי משה כבדים, ויקחו אבן וישמו תחתיו", וכי לא היה למשה כר אחת או כסא אחת לישיב עליה, אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער.

על הרה"ק ר' מנחם מנדל מווארקא ז"ע מסופר שבאחת העיירות הסמוכות אליו אירע מקרה של ילד, שהיה בן יחיד להוריו, שחלה ורופא העיירה שבדקו פסק נמרצות שאין בידו להושיעו, המצב חמור ורק תפילה עשויה לעזור כששמע האב את הבשורה הקשה מיהר לנסוע לאדמו"ר מווארקא ובדמעות שלישי תינה לפניו את צרתו. הרבי השעין ראשו על כפות ידיו, ולאחר כמה רגעי מחשבה, ספק כפיו באומרו שאינו יכול לעזור, הוא צפה ששערי שמים נעולים בענין זה, ואין בידו להושיע. במר ליבו עזב האב השבור את בית הרבי וחזר לביתו כשהוא ממרר בבכי תמרורים, ומצפה לגרוע מכל. אולם כעבור דקות מספר שמע מרכבה מתקרבת לביתו, ולהפתעתו גילה שהרבי הגיע אליו משום מה. תמה היהודי לפשר הענין, אכן הרבי הסביר כי צפה שבתפילתו לא יוכל לעזור, משום ששערי תפילה לא ננעלו, אולם לאחר מעשה הרהר בדבר והחליט, שאם אמנם לעזור אינו יכול, מכל מקום להשתתף בצער המשפחה יכול הוא. ועל כן בא לביתו, להתפלל ולבכות יחד עמם, אפשר שזכות הבכיה שלהם ושלו תעזור. סופו של המעשה היה שאכן הילד הבריא.

ובאורחות צדיקים (שער הנדיבות) מובא ויהיה נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול עולם ומשאם ולהצטער בצערם, ולהתפלל בעדם ולשמוח בשמחתם. ובמסכת ברכות (יב:) אמרו "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא. ובמדרש רבה (שמות ב, ה) מובא "בכל צרתם לו צר", אמר לו הקב"ה למשה, אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער, כשם שישראל שרויין בצער, הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך מתוך הקוצים, כביכול אני שותף בצערך. וגם מצינו שהקב"ה בוכה כהיום על הגלות בגמרא ברכות (ג.) שלוש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, ואומר אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם. ובסנהדרין (מו.) אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה אומרת, קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים.

וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו (ב, יא) בס' ר' אליהו מובא: עד כמה יש לעמוד על עקירת הקנאה באחת מדרשותיו נשא הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל משל נוקב אודות מידת הקנאה וכך סיפר: הגעתי ברכבת

לפולין מאיזשהו מקום. שכרתי בעל עגלה שיקחני לביתי. הדרך היתה ארוכה והעגלון ביקש לפוש קמעא באמצע הדרך. הוא העמיד את העגלה בצידו הדרך והתיר את הסוס מכבוליו. במרחק קצר ממקום חנייתנו שכן אגם. הסוס ניצב ליד האגם ושתה. לפני ששתה הרביץ בפרסתו במים, עד שנהיך בוציים ורק אז התחיל לשתות. התפלאתי ושאלתי את העגלון: "מדוע הסוס רואה לנכון להפוך מים נקיים לבוציים, ורק אז שותה? מדוע איננו שותה את המים בעודם נקיים?" "עליך להבין", הסביר לי העגלון בסבלנות, "שמעל פני המים הבחין הסוס בצלליתו של סוס נוסף השוהה באגם. הקנאה בערה בו עד מאד והוא השתולל בצורה כה פראית, עד כי נדמה היה שחרון אפו לא ישוב מעמו אלמלי יהרוג את הסוס שחדר לתחומו שלו... צמאנו הגדול למים נשכח ממנו לחלוטין". אין דבר בעולם, שאי אפשר ללמוד ממנו את דרכי ד'. תפקידנו הוא למצוא את דרכי ד' בכל מה שקיים בעולם". ואת הנמשל, הסביר רבינו לתלמידיו בישיבה: "זהו טבעם של בעלי חיים, כאשר אנו עדים להתנהגות כזאת, באפשרותנו להבין עד כמה חייב האדם לעמול כדי למחוק רגשות ומעשה קנאה". רבינו היה אומר: "בכל הנוגע למידות, התורה מקצרת בלשונה לעומת שאר המצוות". על סוד העניין עמד הרמב"ם והסביר במשל: משל לאדם שערך חוזה כדת וכדין עם קבלן, לבנות לו בנין גדול בן כמה קומות והרבה חדרים. לאחר זמן בא הקבלן והציג תביעת תשלום מיוחדת על הפירת היסודות. בעל החוזה נדהם מעצם התביעה. "וכי היכן חשבת להעמיד את הבניין, על האוויר!?" זעק לעבר הקבלן. כל בר דעת מבין, שלא יתכן להעמיד בנין ללא יסודות, ושבתחילת חוזה על בנין כלולים גם יסודותיו מבלי צורך לפרטם, וזאת בין אם המדובר בבניין נמוך קומות ובין אם מדובר בגורד שחקים שצריך יסודות גדולים ואיתנים. וכן לענייננו: בנין התורה לא יתכן בלא יסודות המידות, דהיינו, חובה על האדם לחפור בארץ החומריות עמוק עמוק, לשרש אחר המידות הרעות ולהשליכן, ולהשריש תחתיהן מידות טובות ועליהם להשתית את הבנין הגדול והנהדר – בנין התורה.

רחבות המידות עדיפה מרחבות דירה לפנינו עובדה המעידה על גודל מידת הוותונות של רבינו. כשרבינו היה דר בעיירה קלם ומשפחתו גדלה, היה צורך לעבור לדירה רחבה יותר. התחיל לחפש דירה בשכירות המתאימה עבורם. באותו זמן היה קשה מאד להשיג דירות. רק לאחר יגיעה רבה עלה בידו, ב"ה, סוף כל סוף למצוא דירה. פרטי השכירות סוכמו עם בעל הבית, ורבינו שכר עגלון והטעין את כל רהיטיו ומטלטליו על העגלה להביאם לדירתו החדשה. בהגיעם ליד הדירה החדשה, פגשו אדם אחד, שפנה ואמר לו: "דע לך רבי אליהו, את בתי אני עומד להכניס לחופה. חיפשתי בכל העיר דירה ולא מצאתי דירה אחרת אלא זו בלבד, והנה באת אתה והקדמת אותי. דע לך, אם אתה נכנס לדירה אצטרך לעכב את החתונה". בני הבית כששמעו את הדברים, התחילו לטעון כנגדו על עזותו נגד משפחה מרובת ילדים, שאחרי מאמצים מצאה לה דירה וכבר גמרו וסיכמו עם המשכיר, ומה לו כי ילין? אולם רבינו שמע את הדין ודברים בין המתחרה ומשפחתו, ולא דיבר מאומה. לאחר דקות מספר הפר שתיקתו, פנה לעגלון וציווה עליו: "בבקשה, לא לפרק את המטענים, עליך להסיענו חזרה לדירתנו הישנה".

ויך את המצרי. לדעת ר' אביתר במדרש רבה (פ"א, כ"ט), המית אותו ע"י שנתן לו הכאה באגרופו, ויש אומרים (זהו דעת ר' יצחק, כמבואר במד"ר ויקרא פ' ל"ב), שנטל מגריפה של טיט והכה אותו על מוחו, עד שנטל את מוחו משם, ולדעת החכמים הרגו אותו בשם המפורש, (הוא ברש"י פסוק י"ד).

והנה ככוונת הארז"ל איתא, שהרגו בשם תכ"ה, והוא שם אחד מהע"ב שמוות, ומשום זה כשאמר משה להלן למה תכה רעיק, השיבו אותו הלהרגנו אתה "אומר" (בשם תכה), כאשר הרגת את המצרי (ילקוט ראובני), וברבינו בחיי כתב, דהרגו בשם מ"ב אותיות.

וברמב"ן נתקשה בזה, דאם הרג משה להמצרי בשם, היכי נודע לדתן ולאבירים שמושה היה ההורג, ומבאר הרמב"ן, שראו אותו בשעה שקבורו, ומזה הבינו שהוא הרגו, ועוד דרך אומר הרמב"ן בזה, שמושה רבינו לא הרגו בדיבור גרידא, רק ע"י שסמך את ידו עליו וקללהו בשם ד'.

ובחתי"ס כתב, ש"ל שמושה צעק את השם (תכ"ה) בקול גדול, והם שמעו אותו, ועי"ש, שלמחרת כשנצו זה עם זה, קללו זה את זה בשם זה, והיה סבר משה שיש להם בקבלה שם זה, ועל כן אמר להם משה, הלא שם זה אינו מהני רק על עכו"ם, אבל על ישראל לא פועל כלום. וזהו מ"ש למה "תכ"ה רעיק", והם לא שמעו והבינו כראוי דברי משה בזה, וסברו, שמושה אמר עליהם ג"כ השם תכ"ה כדי לקללם, וזמ"ש לו, הלהרגני אתה "אומר" כאשר הרגת את המצרי, ואז הבין משה שממנו שמעו סוד זה, וע"כ וירא משה, כי משה היה ירא ששמא חטא בזה, במה שלא היה נזהר מלאמרו בלחש, כי שמות אלו אין מגלין אלא לצנועין, ואמר משה בדאגת לבו. אכן נודע "הדבר", פי', שנתגלה הדיבור – שם זה, לאנשים שאינם מהוגנים.

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסיבלותם (ב, יב). אין התורה מספרת לנו כיצד הגיע משה המגודל אצל בת פרעה, לעזוב את ארמון המך ולהצטרף אל אחיו בילקוט שמעוני מבוא באריכות הסיפור הזה: ויהיה בשנה השלישית ללדת משה, ופרעה יושב על כסאו, והגבירה יושבת מימינו ובתיה יושבת משמאלו והנער יושב בחיקה, וכל שרי המלוכה יושבים אצלו ויהי הם יושבים והנער הושיט את ידו ויקח את העטרה מעל ראש המלך וישם אותה בראש, ויבהלו כל השרים ע"ז ויתמהו תמיהה גדולה. ויען בלעם ויאמר למלך זכר נא אדוני המלך את החלום אשר חלמת ואת אשר פתר עבדך ועתה הלא זה העלם מילדי העברים אש אלהים בקרבכם ומחכמה עשה זאת ויבחר לו את מלכות מצרים מה עשה אברהם אשר התיש את חיל נמרוד מלך כשדים ואת אבימלך מלך גרר ירש את ארץ בני חת ואת כל ממלכות כנען, ויצחק מה עשה אשר גר בגרר ויעצם כחו מכל הפלשתים וגם את מלכם רצה להכשיל באמרו על אשתו אחותו היא ויעקב רימה את אחיו ולקח את בכורתו והלך פדנה ארם אל בית לבן ולקח את בנותיו ואת מקנהו ואת כל אשר לו וירבח, ומכירת יוסף שירד מצרימה וינתן בבית הכלא שנים עשר שנה עד אשר חלם פרעה הקדמוני את חלומו ויפתור לו את חלומו ויוציאהו מבית הכלא ויגדלהו על כל שרי מצרים ובשנות הרעה וישלח ויבא את אביו ואת אחיו מצרימה ויכלכלם בלא מחיר והון ואותנו קנה לעבדים ואם על מלך טוב נהרוג אותו בטרם יגדל ויקח את הממלכה ותאבד תקות מצרים אחרי מלכו. וישלח הקב"ה מלאך ושמו גבריאל וידמה כאחד מהם ויען המלך ויאמר אם על המלך טוב יביאו אבן שהם וגחלת וישימו אותם לפני הילד והיה אם ישים ידו אל השהם דע כי מחכמה עשה זאת ונהרגהו ואם על הגחלת ישים ידו דע כי לא מחכמה עשה ונחיהו וייתב הדבר בעיני המלך. השרים הביאו את השהם ואת הגחלת ויקח המלאך ידו אל הגחלת וישא אותו אל פיו ותבער קצת שפתיו ושפת לשונו ונעשה ככד פה וככד לשון ויחדלו המלך והשרים מלהמית את הילד ויהי הילד בבית ההמלך לבושו בגדי ארגמן ויגדל בקרב בני המלך ויהי בשנת שמונה עשר ליום הולדתו ויתאוה ילד לראות את הוריו וילך אליהם ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עבר מאחיו ויהיה כראות האיש המוכה את משה וינס אליו לעזרה כי האיש משה נכבד וגדול מאוד בבית רעה ויאמר אליו בי אדוני האיש המצרי בא הלילה אל בתי ויאסרני ואל אשתי בא לפני ועתה מבקש את נפשי לקחתה ויהיה כשמוע משה הדבר הרע הזה ויחר אפו מאוד וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול וילך משה וישב בית המלך האיש העברי שב אל ביתו וביקש לגרש את אשתו כי לא נכון לבית יעקב לבוא אל אשתו אחרי אשר הוטמאה (מכאן משמע שנבעלה באונס רש"י אומר היתה שסבורה שהוא בעלה) ותלך האשה ותגד לאחיה ובקש אחי האשה להרגו, וינס אל ביתו וימלט, מכאן התחיל התנ"ך של משה רבנו ממלכות פרעה והתחלת מנהיג גואל ומושיע לעם היהודי שלא היה כמותו בכל הדורות.

מובא במהרי"ל דיסקין על התורה וירא כי אין איש (ב, יב). פירש רש"י וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר. ולכאורה אם אמנם התחייב אותו מצרי במיתה, מה היה לו למשה לבדוק אם עתיד איש לצאת ממנו, אם לאו, וכי לא ייענש אותו מצרי אם עתיד לצאת ממנו מי שיתגייר. אלא, בגמרא למדו מכאן, כי בן נח שהיכה את ישראל חייב מיתה, וכך אמנם נפסק להלכה, עכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר ויפן כה ויך את המצרי, (רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה' הלכה ג') אלא שמיתה זו אינה

עונש שבידי אדם, אלא מיתה בידי שמים בשם המפורש, ולא כמו ידיו, שכן לא היה חיובו אלא בידי שמים, ומשום כך לא יכל אלא לגרום למיתה בידי שמים. מעתה מובן מדוע בדק אם עתיד גר לצאת ממנו, שכן אם אמנם היה חיוב מיתה בידי אדם להורגו, אזי אין בכלל חשבון של מה שעתידי לצאת ממנו, שונה הדין כאשר החיוב הוא בידי שמים, שכן אז נלקחים בחשבון גורמים ושיקולים שונים, ובהם צאצאיו של הנדון, אשר עתידים לצאת ממנו. אף כאן, רצה משה רבינו להרוג את המצרי בשם המפורש, כדי שמים, ומשם כך היה מקום לעריכת חשבון אם בן מות אותו האיש או לא. רק לאחר שראה משה 'כי אין איש עתיד לצאת ממנו שהתגיר', הרגו בשם המפורש.

מובא בדרוש שמואל וירא כי אין איש (ב, יב). במדרש (שמות רבה א, כט). כי אין איש, שילמד עליו זכות. נראה לענייני דעת דאיתא בסנהדרין (עא:). אמר ר' חנינא, בן נח שהכה את חבירו או בא על אשת חבירו ונתגיייר פטור ממיתה (הואיל ונשתנה דינו). ויש שם פלפול ארוך אם עשה כן לישראל אם פטור ממיתה או לא, ומסקנת הגמרא דחייב מיתה. ולפי זה יש לפרש דהמצרי בא על אשה ישראלית והכה בעלה, וזהו שאמר וירא כי אין איש, רחמנא ליצילן אין תנא שילמד עליו זכות, שלפי כל הדעות אפילו אם היה מתגיייר היה חייב מיתה לפי מסקנת הגמרא.

מובא באמת ליעקב וירא כי אין איש (ב, יב). פירש רש"י וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגיייר. מניין לחז"ל לדרוש כן, כי פנה משה לראות אם עתיד גר לצאת ממנו. והלא אפשר לפרש את הפסוק גם כפשוטו, שפנה לראות אם אין איש רואה, וכשראה כי אין איש רואה, הרג את המצרי. אלא, לאור מה שלמדנו חז"ל, כי לא הרג משה לאותו מצרי בכוח הזרוע, ונהרג בשם המפורש, אי אפשר לפרש את המשפט 'ויפן כה וכה וירא כי אין איש' כפשוטו, שהרי אם לא הרגו בכוח הזרוע, כי אם בשם המפורש, לא היה לו לירא מאדם, שכן אף אחד לא יראה כי הוא הרג את המצרי, לאחר שעשה זאת בפיו ולא בידו. מכאן ראייה שפנה כדי לראות אם עתיד גר לצאת ממנו ולא סתם ראייה אלא התבוננות.

אמר הגאון ר' יחיאל בויס שליט"א ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יב). הנה כדברי חכמינו ז"ל (עי' שמו"ר ה' ב' ורמב"ן כאן פסוק כ"ג) היה אז משה בן י"ב, וירא כי אין איש שעדיין לא היה איש, (ועיין צפנת פענח כאן) ויש לומר דלזה פסוק זה הוא פסוק י"ב, להורות על היותו אז בן י"ב. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (עי' תענית ט).

ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יב). מובא בנפש דוד קשה למה טמנו דוקא בחול, יש לומר על פי מה דאיתא (שבת קנא:): עושין כל צרכי המת סכין וכו' ומטילין אותו על החול בשביל שימתין ופירש רש"י שלא יסריח מחמת חום הסדין והכרים, ופירש הר"ן כי טבע החול להוסיף איכות על איכותו אם קר מקרר ואם חם מחמם, לכן משה שעשה בחיפזו ולא היה לו פנאי לחפור לעומק חשש פן ירגישו בריח המת על כן הטמינו בחול.

ויך את המצרי (ב, יב). מובא בעטרת צבי איתא (שמו"ר א, לד) ויך את המצרי במה הרגו רבנן אמרי הזכיר עליו את השם והרגו שנאמר הלהרגני אתה אומר, לכאורה יש לומר למה הרגו בשם המפורש הרי משה היה גיבור ולמה לא הרגו בידיים, יש לומר איתא (זבחים קב). הלא אהרן אחיך הלוי והלא כהן הוא הכי קאמר אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לוי, נמצא בעת שהרג את המצרי עדיין היה כהן לכן לא הרגו בידיים שלא יטמא אותו ומצינו ששמש משה בכהונה גדולה כל שבעת ימי המילואים.

מובא בחתם סופר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. וישמע פרעה את הדבר הזה

ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה (ב, יב-טו). יש לפרש כי ויפן כה וכה, רצ"ל ב' הבטות הביט, א' בעיני גשמיות, להתחבא שלא יראהו אדם ויבולע למלך, והשניה בעיני ההשגה, כי לא יצא איש ממנו שעתידי להתגיייר, על כן כפל כה וכה, ועל שניהם נאמר וירא כי אין איש. ועתה כי הבין שנודע הדבר וטעה בראייתו הגשמיות, מכל שכן שיש לחוש לטעותו בעיני ההשגה, ואפשר שהיה עתידים צדיקים לצאת ממנו ושלא כדון הרגו, על כן פחד מפני פרעה שלא יעמוד לו זכות להצילו וקבל גלות על עצמו. ויש בכאן רמז כי היה במשה רבינו ע"ה כלול חסד מדת הכהן, וגם דין מדת הלוי, ואלו היה עתיד לצאת מן המצרי גר אחד היה משה רבינו ע"ה מתחסד עמו, אבל עכשיו ניהג עמו בדין, על כן וירא כי אין איש ניהג עמו במדת הדין כלוי, המצרי ויטמנהו בחול סופי תיבות אותיות לו"י.

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). עובדא היה אצל הרה"ק הרבי ר' העניך מאלכסנדר ז"ע שבא לפניו עם הארץ ונתן לו קוויטל והיה כתוב בו שם אמו - 'עש"ט' - ושמה היתה 'אסתר'. ואמר לו הרבי: 'נעבעך מיט אלע אותיות האסט דו זיך א עצה געגעבען חוץ מיט די רי"ש...' (את הרי"ש הוא לא הצליח למחוק ולעקור ממקומו).

וחסידים ביארו כוונתו, שכשחסידי נכנסו לרבו עם קוויטל, יכול הרבי לראות פנימיותו ושורש נשמתו, ורי"ש רומז לרשע, וזאת לא עלה בידו לכסות ולהסתיר, והרבי ראה בו את החלק הרע.

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). פירש הגאון בעל יעלת חן בדרך צחות, שמדרך העולם כי עשיר עז פנים רע מעללים אינו מכה כי אם איש עני אשר לא יפחד כי ישוב לו כגמולו, אכן על עז פנים כמוהו לא ירים ידו בידעו כי אליו ישוב רעתו ויכהו על אחת שבע, וזה שתמה משה ויאמר לרשע למה תכה רעך רשע כמותך, הלא תדע כי לא יחריש לך.

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). פירש רש"י רשע כמותך. בספר "יבוא הלוי" כותב: שזו הסיבה שאמרו דתן ואבירים למשה "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו" משום שאמרו חז"ל שבעת שבאים בעלי הדין לפני הדיין יהיו בעיניו כרשעים. ממילא אמרו דתן ואבירים אתה אומר לנו שאנחנו רשעים, כנראה שאתה דיין, אבל זה גופא קשה "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו".

ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). בעל חידושי הרי"ם אמר לנאמן ביתו, כשהיה לו יאהרציט, לנכס בביתו מנין אנשים מצומצם להתפלל בביתו. לאחר שנאספו העשרה, ביקש אדם נוסף להצטרף, אך הגבאי סירב לו ונאבק עמו, ומשלא ויתר האיש, סטר לו הגבאי על לחיו. לעת תפלת המנחה, שוב כינס הגבאי מנין מצומצם. נכנס הרבי, וסקר את האנשים שהיו, והפטיר: כמדומה שחסר אחד למנין. משהשיב הגבאי אחרי בדיקה, כי "יש מנין", נענה הרבי, מה, גם את עצמך הכנסת לחשבון העשרה, איך יתכן לצרף אותך, הלא היום הרמת יד על יהודי.

מובא ביעלת חן ויאמר לרשע למה תכה רעך, ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו (ב, יג-יד). קשה מנין לו שהוא רוצה להיות שר ושופט שמה רוצה להשקיט הריב ולתווך השלום ולמנעו מעבירה שלא יכה רעהו, יש לומר רש"י פירש רעך רשע כמותך, לכאורה קשה איך אמר על שניהם רשעים הרי אחד הוא צדיק בדינו ואחד רשע בדינו, מי שהדין עמו הוא צדיק ומי שאין הדין עמו הוא רשע, וא"ל שבלאו הכי היה רשע זה אינו כיון שפירש רש"י למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד משמע שמחמת מעשה זה קראו רשע, אלא יש לומר אמרו (אבות א, ח) וכשהיהו בעלי דינין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים, לכן כיון שאמר "למה תכה רעך" רשע שכמותך הרגיש שרוצה לדונם לכן משוה לשניהם רשעים לזה אמר "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו".

מובא בשארית מנחם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול וגו' רשע למה תכה רעך וגו' הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי ויאמר אכן נודע הדבר (ב, יג-יד). אפשר לומר דהנה הגזירה בברית בן הבתרים היה שישאל ישתעבדו רק למלכות מצרים

ולא לפשוטי העם, ובתחלה באמת היה כך כמו שכתוב ויבן ערי מסכנות לפרעה דייקא, ורק אח"כ העבידו המצרים את בני" גם לצורך עצמם, ומשרבע"ה כאשר ראה איש מצרי, פשוט שאינו מבית המלך, מכה איש עברי וירא כי אין איש כי הוא אינו איש חשוב מעבדי המלך והעבודה אינה לצרכי המלך, לכן ויך את המצרי ויטמנהו בחול כי הוא רק איש חול פשוט ואינו משלוחי המלך. וכן כשראה שני אנשים עברים נצים אמר רשע למה תכה רעיך ששניכם אנשים פשוטים ואינך עושה בשליחות המלך. ואין לכם רשות לשעבד. וע"ז ענו לו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, וטענתם בזה. עפ"י מה שפירש"י ששני האנשים הם דתן ואבירם, וע"ז אמרו לו לדעתם שאמרו במחלוקת קרח כי כל העדה כולם קדושים ואין הבדל בין גדול העדה לבין האיש הפשוט, נמצא דלטענתם אינו צודק בהריגת המצרי, וע"ז אמרו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי מהטעם שאינו משרי המלך. והנה לקשר המשך הפסוק ויאמר אכן נודע הדבר, נקדים הגמ' בסנהדרין (ס"ה ע"ב) שאל טורונסורפוס את ר"ע ומה יום מיומיים, פירש"י למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים, אמר לו ומה גבר מגוברין, פירש"י מה לאיש כמורך להיות שר וגדול מכל האנשים. נמצא דהדבר תלוי זה בזה. דאם אין חילוק בין איש לאיש מה בין גבר לגוברין, אין חילוק בין שבת לחול, והנה בלתי שבת ח"ו אין גאולה כי בזכות שבת ישראל נגאלין כאומרים ז"ל (שבת קי"ח ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שני שבתות מיד היו נגאלים, נמצא דלטענתם דאין להבדיל בין האנשים, כמו"כ אין להבדיל בין הימים ואין שבת, וזה שאמר אכן נודע הדבר מדוע אינם נגאלים, כי לדידהו אין שבת ח"ו כי מה יום מיומיים.

מובא בשארית מנחם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו וגו'. ויך את המצרי ויטמנהו בחול (ב, יג). י"ל בדרך צחות דאיש העברי היה מאחיו של המצרי דהיינו מתבולל במצרים, ואעפ"כ הכה משה את המצרי ויטמנהו בחול, הרמז בזה שאיש מצרי הנו מדי חול ופשוט מכדי לדון את איש ישראל אפילו הגרוע שבהם, וז"ש במדרש שהרגו בשם המפורש אשר לו נתכנו עלילות לבחון כליות ולב של איש יהודי.

מובא בשארית מנחם ויך את המצרי ויטמנהו בחול וגו' הלהרגני אתה אומר וגו' (ב, יג). ובפרש"י מכאן שהרגו בשם המפורש, ואפשר לומר שמשרבע"ה הרג את המצרי בשם המפורש, אבל כלפי חוץ ויטמנהו בחול, שהטמין את שמו יתב' בחול בשיחת חולין שלו שצריכה לימוד הסודות שבהן, ודתן ואבירם אמרו הלהרגני אתה אומר בדרך חולין, על כן אמר משרבע"ה אכן נודע הדבר הסוד של שיחת חולין שלי אשר תוכן ופנימיותן סודות העליונים.

מובא בדרוש שמואל ויאמר לרשע (ב, יג). איתא (אבות א, ח) כשיהיו בעלי דינים עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים. יש לומר שמשם שפט אותם, לכן קרא לו רשע. וזהו שאמרו מי שמך לאיש שר ושופט.

מובא בכלי יקר ויאמר לרשע למה תכה רעך (ב, יג). פרש"י רשע כמותך. וקשה מניין זאת למשה שגם המוכה רשע, ויש לפרש דלשון הכאה שייך גם בלשון' כמו "ארור מכה רעהו" שדרשוהו על המספר לשה"ר. ולכן כאשר משה רבינו ע"ה ראה שמחפרים ומגדפים אחד לשני מיד ידע ששניהם רשעים כי מדת הצדיק להיות מהנעלבים ואינם עולבין וידע משה רבינו ע"ה שאותו חירוף שאומר על חבירו יש גם בו דכל הפוסל במומו פוסל (קידושין ע). וא"כ הוא רעך במום זה.

מובא בחתם סופר ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה (ב, יג-טו). לפי מה שכתב מורי בהפלאה כי תכ"ה הוא שם קדוש מע"ב שמות, ויוצא מראשי תיבות כ"ל ה'נשמה ת'הלל, ובו הרג המצרי, וכבר כתבתי במקום אחר שהוא דוקא להרוג מצרי ולהגן על ישראל, כי אותיות שלפניו ושלאחוריו וא"ל שד"י, שהוא השם שברך יעקב שבטיו כשהלכו עם בנימין

למצרים. והנה כתב רמב"ן אם הרגו בשם מנא ידעו שמשם רבינו ע"ה הרגו, וצריך לומר שסמך ידיו עליו וקללו בשם. ולפענ"ד לא הזכיר השם בנגעו בטמא מצרי הזה, אך עמד מרחוק וצעק עליו בקול זה השם ונפל לפניו שדוד, והוא סבר אין איש שומע ורואהו, והניצים האלו שמעו, ולמחר כשנצו זה עם זה קללו זה את זה בשם הזה, וסבור משה שהם מקובלים זה השם, אך לא ידעו שאינו פועל כי אם בעכו"ם ולא בישראל, על כן אמר למה תכ"ה "רעך", כי לרעך לא יזוק זה השם, וכשענו אותו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, אז הבין משה רבינו ע"ה שממנו שמעו ולמדו לשמש בשם הקדוש הלו, ונמצא חטא בא על ידו כי אין מוסרים אותו אלא לצנועים כמו שאמרו חז"ל בפרק עשרה יוחסין (עא.), על כן וירא משה מפני החטא הנ"ל, ואמר אכן נודע הדבר, הדיבור הנ"ל. ושוב וישמע פרעה את הדבר, הדיבור הזה, וראה כי משה רבינו ע"ה יכול להמית אדם בדיבור פיו, על כן ויבקש להרוג את משה, לשון ויבקש, בקש תחבולות להרוג באופן שלא יכול להמית באמרי פיו את הנגשים אליו, וכשהרגיש משה ויברח מפניו, וגם זה על ידי נס ופעולת שמות כי אין עבד יכול לברוח ממצרים (מכילתא יתרו יח, יא), וזה סימן לעתיד שיוציא את כל ישראל ממצרים.

ביאר הגה"ק דוד לידא זי"ע אב"ד אמשטרדאם ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו (ב, יג-יד). פירש"י: "למה תכה - אע"פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד. רעך רשע כמותך". ולכאורה תמוה, הלא רק אחד הרים ידו להכות את חבירו, ואליו דיבר, כמו שכתוב במפורש: "ויאמר לרשע", משמע שהשני אינו רשע, אם כן למה נקט משה לשון "רעך" - שמשמע שגם השני רשע, כאמור; ועוד, מה השיבו "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו", וכי דוקא שר ושופט יש לו רשות למחות כשאחד מרים ידו להכות חבירו. אלא קושיא אחת תתורץ בחברתה. כי ידועים דברי התנא (אבות א, ח): "וכשהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים", כלומר, שניהם רשעים, עד שיקבלו את הדין. ומטעם זה אמר משה רבינו: "למה תכה רעך" - "רשע כמותך". ומאחר ששמע האיש המכה שגם השני נחשב אצלו לרשע, הוקשה לו: בשלמא אותי קראת רשע, כי הרמתי יד על חברי, אך הוא לא הרים ידו עלי ולמה קראת לו רשע, אלא ודאי קראת לשנינו רשעים, כי רצונך לשבת עלינו בדין ולכן שנינו רשעים בעיניך כל זמן שלא קבלנו את הדין, כנ"ל, ועל כך אמר לו: "מי שמך לאיש שר ושופט עלינו", אין אנו עומדים בדין לפניך.

הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי (ב, יד). רש"י ז"ל מביא דרשת חז"ל שמשם הרג את המצרי בשם המפורש, ליהודי אחד היה סכסוך עם פריץ גוי, הלה איים על חייו. נסע להרה"ק ר' אברהם דוד מבוטשאש ותינה לפניו את צערו. נכנס הרה"ק לבית המדרש, ואסף מנין תלמידי חכמים עבור שיתיר לו את נדרו. היות וקיבל מרבו הרה"ק ר' משה לייב מסאסוב זי"ע שם קודש שבו הרג רבי משה לייב גוי רשע, ועד עתה הקפיד לא להשתמש בו, לכן ביקש התרה לזה. ואכן, לא עבר זמן רב והפריץ מת.

הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי (ב, יד). רש"י מביא דרשת חז"ל שהרגו בשם המפורש, הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע נפגש עם הרה"ק ר' ישראל מרוזין ובנו בכורו ר' שלום יוסף בהיותו ילד קטן. שאל הרב מאפטא את הילד, מה אתה לומד, השיב הפעוט, חומש עם פירש רש"י, שאלו הרב האם אתה זוכר כיצד מפרש רש"י בפרשת השבוע את הפסוק 'הלהרגני אתה אומר', השיב הקטן 'מכאן שהורגו בשם המפורש', אם כן, שאל הרב, מדוע מצינו בפרשת וישלח שיעקב אבינו פחד מעשיו, וירא יעקב מאוד וייצר לו', הרי יכול להרגו בשם המפורש, השיב הקטן, הרי כתוב בתחילת פרשת וארא 'ושמי ד' לא נודעתי להם', כי האבות הקדושים לא ידעו שם המפורש לכן פחד יעקב אבינו.

אכן נודע הדבר (ב, יד). מובא בקרן לדוד יש לפרש על פי מה שמספרים מחכם אחד שהיה בא לפניו משפט שני אנשים, אדון עם עבדו אשר באו ממדינה רחוקה אחד אמר אני האדון והאחר העבד, והאחד אמר בהיפך, והחכם עשה בחכמה וציוה לצאת חוצה וכאשר יצאו לא הרחיקו קרא

ויאמר, העבד יבוא נא הנה, פנה העבד אחרי קול הרב לשמוע אל דבריו, מיד הבין הרב כי הוא העבד. כעין זה היה כאן כי משה רבינו ראה שני אנשים נצים ולא ידע מי הצדיק ומי הרשע, אך כאשר אמר להם, רשע למה תכה רעך, הרים אחד קולו להשיב בעזות, הבין מזה כי הוא באמת הרשע ויאמר אכן נודע הדבר מי הרשע.

אכן נודע הדבר (ב, יד). מובא בכתב סופר על החטאים, אשר חטאו ישראל בין אדם למקום, נפרע מהם הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, ולא על ידי שליח. לכן כאשר ראה משה רבינו, כי חוטאים אחיו בחטאים שבין אדם לחברו עברים נצים וחטאי הדלטוריא והרכילות נענה ואמר אכן נודע הדבר אך עתה זכיתי להבין, מדוע זה ייענשו אף בידי אדם.

אכן נודע הדבר (ב, יד). מובא בשפת אמת תחילה לא הבין משה, על שום מה בני ישראל טובלים בגלות יותר מעמים אחרים, ואילו עתה, משנוכח לראות ביניהם רכילויות, מחלוקת ולשון רע, כבר היטיב להבין עד כדי כך, שאפילו שאל, 'וכי אוציא את בני ישראל' משום איזו זכות ראויים הם בני ישראל להיגאל מסתבר, כי בגלל לשון הרע, מחלוקת ורכילות, מתבטלות כל הזכויות.

מובא בברית שלום ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו (ב, יד). רש"י: מי שמך לאיש והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש: קשה מה תלוי בנערות או בזקנות, יש לומר על פי מה דאיתא (קדושין עא.) אמר רב יהודה אמר רב שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מידותיו, ופירש רש"י ואינו מעמיד על מידותיו לנטור איבה שמא ישתמש בו להנקם, ואיתא (שמו"ר א, ל) ר' יהודה אומר בן כ' שנה היה משה באותה שעה אמרו לו עדיין אין אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו לפי שבן ארבעים שנה לבינה, וזהו שנאמר "מי שמך לאיש" והרי עודך נער בן כ' שנה ואיך למדת השם המפורש "הלהרגני אתה אומר" ואתה משתמש בו להנקם ב'. אמנם משה היה ראוי להשתמש בו קודם שהגיע לחצי ימיו כי עניו גדול היה בנערותו והריגת המצרי לא לכבוד עצמו עשה אלא לקנא קנאת ד'.

מובא בפנינים יקרים הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי (ב, יד) רש"י: מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש, איתא בספרים שיכולים להרוג על ידי אמירת שם המפורש בכדי להרוג ישראל צריך להוציא את כל ד' האותיות של שם המפורש, אבל בכדי להרוג גוי די שיאמר רק חצי השם המפורש היינו קה לפי זה בכדי להרוג את המכה היה משה צריך לומר את כל השם המפורש, אבל משה הרי היה כבוד פה ולא היה יכול להוציא בשפתו אותיות ב' ו' מ' ו' ולכן לא היה יכול לומר את כל השם המפורש היינו החצי השני שהם ו'ה, וזה שאמר "הלהרגני אתה אומר" אתה רוצה להרוג אותי ע"י אמירת שם המפורש "כאשר הרגת את המצרי" כמו שהרגת את המצרי בשם המפורש, זה אתה יכול רק את המצרי אבל בכדי להרוג אותי אתה צריך לומר את כל השם וזה אין אתה יכול.

מובא בנר ישראל הלהרגני אתה אומר (ב, יד). פירש"י ז"ל שהרגו בשם המפורש. הרה"ק מאפטא זי"ע נפגש פעם עם הרה"ק מרוזין זי"ע יחד עם בנו בכורו הרה"ק רבי שלום יוסף זי"ע כד היותו טליא בן כמה שנים, הרה"ק מאפטא קרא אליו את הילד ושאלו: מה אתה לומד? וענה הילד: חומש ורש"י, פרשת השבוע דאז היה שמות שאלו הרה"ק: איך מפרש רש"י ז"ל "הלהרגני אתה אומר", ענה הילד, דמכאן אנו לומדים שהרגו בשם המפורש, אמר לו הרה"ק: הנה בפרשת וישלח כתיב: "ויירא יעקב מאד ויצר לו וגו' ויאמר אם יבוא עשו וגו' והיה המחנה הנשאר לפליטה: (בראשית לב, ח-ט) ולפי דברי רש"י שהזכרת למה פחד יעקב, הלוא היה יכול להורגו בשם המפורש, והשיב הילד: בפרשת וארא כתיב: "ושמי ד' לא נודעתי להם" (שמות ו, ג) לכן פחד כיון דלהאבות הקדושים לא נתוודע הבורא יתברך שמו בשם המפורש.

מובא בכסף נבחר אכן נודע הדבר (ב, יד). איתא ילקוט שמעוני (איוב ד) כשבא חושים בן דן אצל יהודה שאגו שניהם ומקולם נפלו שתי עיירות גדולות שבמצרים פיתום ורעמסס, ועל דבר זה נגזר על ישראל לבנותם שנאמר ויבן ערי מסכנות וגו': ופליגי רבותינו (ב"מ): אם דבור הוא נחשב כמעשה או לא, ואם נאמר דבור נחשב כמעשה אז בדין חייבים ישראל לבנות את פיתום ורעמסס, אבל אם דבור לא כמעשה אם כן קשה למה נתחייבו לבנות את פיתום ורעמסס, הנה משה תמה על קושי השעבוד שנתחייבו לבנות פיתום ורעמסס בשביל שיהודה החריב אותם בקולו דלמא דבור אינו כמעשה, אבל עכשיו שאמרו לו הלהרגני אתה אומר אומר דייקא וכפירש רש"י שהרגו בשם המפורש: משמע שגם בדבור אסור משום שנחשב כמעשה מילא כדין חייבים ישראל לבנות את פיתום ורעמסס, לכן אמר אכן נודע הדבר בשביל מה ישראל חייבים בקושי השעבוד לבנות את פיתום ורעמסס.

ויברח משה מפני פרעה ויש בארץ מדין וישב על הבאר (ב, טו). הנותן אמרי שפר" הקדמה לחידושי הגר"א ממורשת אבות רבי נפתלי טרופ, ראש ישיבת ראדין, תיאר פעם בתיאור ציורי את מידת בטחונו של משה רבנו בקב"ה: "התורה כותבת אודות משה רבנו: ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר. ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן. ויבאו הרעים ויגרשו, ויקם משה וישען ויושק את צאנם. ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום. ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים' וגם דלה לנו ויושק את הצאן. ויאמר אל בנותיו ואין למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם". משה רבנו הגיע למדינה הזרה מדין, כפליט מבלי שיהיה לו שם מוצע או גואל. הוא ישב על הבאר, מבלי שיהיה לו מקום אחר שבו יוכל לאכל לחם וללון. והנה מזדמנת לו אפשרות להתוודע אל אחת מן המשפחות החשובות בעיר, אשר בודאי מתוך הכרת טובה תשמח לעזור לו במצבו החדש, אך משה רבנו אינו נאחז בהזדמנות זו, אינו נכנס אפילו בדברים עם בנות כהן מדין, אשר הצילן מיד הרועים הוא איננו שואל לזהותן ואיננו מבקש מהן דבר. נותן להן ללכת לדרך בעוד שהוא נשאר יושב על הבאר. שכן כל מה שעשה, לא עשה מתוך צפיה לתשלום גמול ולהנאת עצמו. בראות ורועים מגרשים נערות מן הבאר ומונעים בעדן מלהשקות את צאנן, הוא חש להציל את העשוקות מיד עושקיהן, משום שכך מוטל עליו לעשות וליותר מזה לא התכוון. רק כאשר שבו הבנות אל אביהן וסיפרו לו על המאורע התעורר האב מעצמו, שמן הראוי להכיר טובה לאיש הבלתי מוכר ולהזמינו הביתה לאכול לחם. השכר אמנם צפוי לצדיקים, אך עשיית המצוה צריכה להיות לשם שמים בלבד.

מובא בשם משמואל (פר' כי תבא עמ' קס) ויברח משה מפני פרעה וגו' וישב על הבאר (ב, טו). אמר כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה [האבני נזר] שלגודל מעלת תורה ומצוות אין ביבולת אדם לבוא לזה רק מצד שהוא מתרחק מדבר שהוא היפוך לו, כמ"ש הזוה"ק במרע"ה ויברח משה מפני פרעה שהוא הסט"א, ע"כ בא אל הבאר שרומזת לקדושה כנודע, ולעומת שאדם מתרחק מן הגשמיות וחלקי הרע בא לעומת בקדושה. וזבה פירשנו דברי הש"ס (שבת פט.) מה שהשיב משה רבינו ע"ה למלאכים על טענתם ליתן להם התורה משא ומתן יש ביניכם, אב ואם יש לכם יצה"ר יש ביניכם, אף שבודאי גם המלאכים לא בקשו התורה כמו שהיא בלבוש העוה"ז ועניני עוה"ז, רק ברוחניות, וא"כ מה זו תשובה, אך להנ"ל יובן שבאשר אין להם גשמיות וחלק הרע ממנה להתרחק שוב אין ביכלתם לבוא לתורה.

וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה (ב, טו) יש לעיין בזה, דהלא משה נתגדלה אצל בתו בתיה, והיה לו גדולה בבית פרעה, ואם שר אחד קרוב למלכות, שיאמרו עליו שהרג הדיוט, אטו יהיה מי שיבקש דמו ממנו, ובפרט שלא היו עדים כראוי ע"ז, וא"כ איך כששמע פרעה מזה בשמייעה בעלמא, כבר רצה להרגו מבלי חקירה, ומבאר החיד"א, וכ"כ בחת"ס, שפרעה נפחד מאוד כששמע שמשה הרג את המצרי בשם, שהלא לפי"ז, גם הוא אינו בטוח בחייו, שאם יחרה אפו של משה בו, אז יהרוג אותו תיכף ומיד, וזמ"ש וישמע פרעה את הדב"ר, היינו הדיבור, שבאמירה

בעלמא יכול להרוג אנשים, וע"כ יבקש להרוג את משה, ועיי"ש בכת"ס, שפרעה חיפש תחבולות האיך להרוג את משה, באופן שלא יוכל להמית השוטרים הנגשים אליו, וכשהרגיש משה בזה, ויברח מפניו, וגם זה ע"י שמות הקדושים", כי אין עבד יכול לברוח ממצרים וכו', עיי"ש באורך.

ביאר המזרחי ויבקש להרוג את משה (ב, טו). ופרש"י שמסרו לקונסטינר להרוג ולא שלטה בו ההרב וכו', ועוד מבואר ברש"י לקמן (ד, יא) שאמר לו הקב"ה למשה, מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך, ואת משרתיו חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך, ולאספקלטורין ההורגים עוורים, שלא ראו כשברחת מן הבימה וכו'. וצ"ב היכי ניצל משה, ע"י שנעשה צוארו כשיש, או ע"י שברח, או ע"י שנעשו משרתי פרעה חרשים, או ע"י שנעשה פרעה אלם. אך הכיאר הוא, שכולם אמת, שאחר שפרעה ניסה להרוג בחרב, ונעשה צוארו כעמוד של שיש, וראו שלא שלטה בו החרב, הניחוהו שם בבימה כדי להכין לו כלי מות אחרים, משום שחשבו, שעשה איזה כישוף שלא ישלוט בו החרב, והיו שומרים אותו שם, ומשם ברח, ונעשה לו נס שלא ראו השומרים כשברח (פי' הר"י מזרחי) וכשהוגד לפרעה שברח מן הבימה, לא נתאמץ לצוות שירדפו אחריו ולתפשו, רק אמר בשפה רפה שימצאהו, וגם זה לא עשו המשרתים משום שנעשו כחרשים.

ובדעת זקנים הביא מירושלמי (ברכות פרק ט' הלכה א'), שבא גבריאל, והפך פני הסרדיוט בפניו של משה, ונטל גבריאל הסייף מידו, והרגו תחת משה, ולפי שעה היתה נדמה למשרתי פרעה שנהרג משה, וניצל משה את ההזדמנות, וברח.

מובא באמרי חיים ויבקש להרוג את משה (ב, טו). הראשי תיבות נוטריקון מ'נ'וחה ו'שמחה א'ור ל'יהודים. פרעה חפץ לקטול את שמחתו של משה לכן ויברח משם.

ולכהן מדין שבע בנות (ב, טז). מובא במדרש מפני מה נתן הקב"ה מקלט למשה רבינו בבית כומר לעבודה זרה, לפי שיתרו הרזה ופירש מעבודתה. ויש ללמוד מכאן הרבה, יתרו היה כומר ועבד כל עבודה זרה שבעולם, ומחמת שהרהר בתשובה נשלח אליו משה רבינו עליו השלום להאיר את הדרך, עד שזכה להחכים בתורה וייתר פרשה אחת בתורה. יהודי מזרע האבות הקדושים כשמהרהר בתשובה על אחת כמה וכמה שמן השמים ישלח לו סיוע ועזר שיוכל להשלים תשובתו, ומשה רבינו ע"ה השאיר כוחו בתורתו הק' שכל איש מישראל יוכל לזכות על ידי לימוד התורה שתאיר התורה עיניו היאך יתקן את עצמו, כמו שכתוב בזוהר הק' 'אורייתא מודעת ליה חוביה'.

מה שעושים אין עושים אלא לעצמם, חז"ל אומרים בשעה שמשנה הוריד הכתר מפרעה אמר בלעם שצריך להורגו, ויתרו אמר שצריך לנסותו עם הגחלים, אם כן הציל יתרו את משה, וכן משה הציל אחר כך את בנותיו ליד הבאר. הדעת זקנים מביא שהמדינים זרקו את בנות יתרו לבאר מפני שיתרו עזב את העבודה זרה שלהם, ומשה הצילם כמו שכתוב וגם דלה דלה לנו שנתן לנו מים וגם הציל אותנו מהבור, לזה נאמר פעמיים דלה. עוד אומרים שיתרו זרק את משה בבור, וצפורה זרקה בבור לחם, והיתה למשה טובה גדולה מזה, ולכן אח"כ זכתה צפורה שמשנה יהיה בעלה, וגם יתרו זכה במשה לחתן, זהו שאומרים מה שעושים עושים רק לעצמם (באר יוסף).

בנות יתרו אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו ואמר להם ואיו, פירוש כדי לקרוא לו. ויש מפרשים שיתרו התפעל ואמר איך יתכן שאיש מצרי יציל לזולתו, "ואיו" אני רוצה לראות איך נראה מצרי שעושה חסד.

ויקם משה ויושען וישק את צאנם. ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרועים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן. (ב, יז - יט). מובא בשיחות מוסר אמרו במדרש (שמות רבה א, לב) 'איש מצרי הצילנו' משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו. אמר לו התינוק, איולול אתה, כבר הייתי מת. אמר לו, לא

אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי ממנו, הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה, יישר כחך שהצלנתו מן הרועים. אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הציל אתכם, לכן אמרו לאביהם 'איש מצרי הצילנו' ע"כ. צא ולמד אומר ר' חיים שמואלביץ זצ"ל, עד היכן מגיע חיוב הכרת הטוב. התינוק צריך להכיר טובה לא לאדם שהצילו, כי אם לערוד שנשך את האדם ההוא, והיה גורם להצללתו. בנות יתרו חייבות להכיר טובה למצרי הרשע שהרגו משה, כי על ידו נתגלגלה הצלתן על ידי משה. מכאן שהנהנה ומקבל טובה מחבירו, אפילו חברו לא נתכוון כלל לטובתו, ואפילו נסתבב הדבר בעקיפין, גם זה כלול בחיוב הכרת הטוב.

ותאמרנה איש מצרי הצילנו (ב, יט). ביאר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל אדם אחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן את רגליו במים, שזאת היא רפואתו של מי שנשך על ידי ערוד - להקדים ולרחוץ במים. וכשבא לתת את רגליו בנהר, ראה תינוק אחד שהיה שוקע במים, ושלח אליו את ידו והצילו. אמר לו התינוק: "איולול אתה - כבר הייתי מת!" אמר לו האיש: "לא אני הוא זה שהצילך! הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא שהצילך..." (תנחומא יא) כך אמרו בנות יתרו למשה: "יישר כוחך שהצלת אותנו מיד הרועים". אמר להם משה: "אותו איש מצרי שהרגתי הוא שהציל אתכן". לכן אמרו לאביהן: "איש מצרי הצילנו".

ומכאן נלמד עד היכן מגיע חיוב "הכרת הטוב", שהנהנה והמקבל טובה מהזולת אפילו כשהלה לא התכוון להטיב לו, ואדרבה יתכן ואפילו חשב להרע לו, אבל מכיוון שבעקיפין נהנה ממנו ונגרמה לו על ידו טובה - חייבים להכיר לו טובה על כך.

מובא בדברי יחזקאל ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרועים (ב, יט). במדרש רבה דבר אחר איש מצרי, משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק איולול אתה כבר הייתי מת, אמר לו, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך, כך אמרו בנות יתרו למשה, יישר כוחך שהצלנתו מיד הרועים, אמר להם משה, אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכן אמרו לאביהן איש מצרי, כלומר מי גרם לזה שיבוא אצילנו, איש מצרי שהרג, ע"כ המדרש (ענין זה מובא גם ברבינו בחיי). לכאור אין המשל דומה לנמשל, דאמר משל לאחד שנשכו ערוד, שהערוד נשך אותו, והנמשל אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, אך ביאר הענין כך הוא, ולפעמים עשה האדם מצוה, ולבו נוקפו, מחמת שהיה הכרח להמצוה לעשות איזהו ענין אכזריות, הניסיון לזה לידע אם באמת טוב עשה, שיראה אח"כ מה שנשתלשל מזה המעשה, אם נשתלשל מזה דבר טוב, ידע שעשה טוב, ואם נשתלשל מזה דבר לא טוב, ידע שגם המעשה הקודמת לא לרצון הבורא הוא, כי מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכן משה רבינו ע"ה, היה לבו נוקפו על שהרג המצרי, ועשה ענין אכזרי, והוי כמו שנשכו הערוד, וכאשר נשתלשל מזה שהצילם, אז ידע למפרע שגם הריגת המצרי היה ענין הצלה.

ויפן כה וכה וירא כי אין איש (ב, יט). בפשטות לא הסתכל משה רק אם אין שם מצרי אחר, אבל לא הקפיד אם יהיו שם מבני ישראל, ולפי"ז מובן היכי נודע זאת לדתן ולאבירם, וכן מבואר להדיא במדרש רבה (פ"א, כ"ט), שלא היו שם אלא מבני ישראל, וטמנו בפניהן בחול, ואמר להם, אתם מבני ישראל משולים כחול, מה חול זה אדם נוטלו מכאן ונותנו לכאן ואין קולו נשמע, כך יטמן הדבר הזה ביניכם ולא ישמע. אמנם בכת"ס (תורת משה) אומר דבר פלא, שמשום שהיה טרוד משה רבינו להסתכל ברוח הקודש, אם אין איש עתיד לצאת להתגייר ממנו, ע"כ לא היה יכול לצמצם אנה ואנה לברר בבירור שאין שם באמת שום איש, וע"כ לא הרגיש בדתן ואבירם.

אמנם "ויפן כה וכה" לפי הפשט שהסתובב כדי לעיין אם יש איש היה צריך לסובב על ארבע רוחות, ולמה כתיב רק כה וכה, אלא שמשנה רבינו עיין אם הוא בא מאיזה צדיק או יגדל מאחד מדורותיו צדיק, וזהו שעייין כה וכה. הגאון ר' יחיאל בויס שליט"א מסביר דהנה כדברי חכמינו ז"ל (עיי' שמו"ר ה' ב' ורמב"ן כאן פסוק כ"ג) היה אז משה בן י"ב, וירא כי אין איש שעדיין לא היה איש, (ועיין צפנת פענח כאן) ויש לומר דלזה פסוק זה הוא פסוק י"ב,

להורות על היותו אז בן י"ב. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (עי' תענית ט).

ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרועים (ב, יט) במדרש (שמות רבה פרשה א' לב) מובא: משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן רגליו במים, נתן לנהר וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק: לולי אתה, כבר הייתי מת, אמר לו: לא אני הצלתיך, אלא הערוד, שנשכני וברחתי הימנו, הוא הצילך... כך, אמרו בנות יתרו למשה: יישר כחך, שהצלחנו מיד הרועים, אמר להם משה: אותו מצרי, שהרגתי, הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהן: "איש מצרי", כלומר מי גרם לזה, שיבוא אצלנו, "איש מצרי" שהרג. שאל הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זי"ע בהפרו דברי יחזקאל - לכאורה אין הנמשל דומה למשל, כי במשל היה הערוד השליח להציל את הילד, משא"כ אצל משה רבינו לא הצילו המצרי אלא פרעה שרדף אחריו וביקש את נפשו. ולמה תלה הצלתם במצרי שהרג, אלא, ענה וביאר: כי לעתים בעשות אדם איזה מעשה אי אפשר לדעת אם קיים מצוה או שעבר חלילה על עבירה, והסימן הוא כשרואים מה התוצאה של אותו מעשה, כי אם נולדה מזה מצוה היא מעידה על המעשה הראשון שהיתה מצוה כי "מצוה גוררת מצוה", וכיוצא בזה להיפך. ועד עתה חשב משה רבינו על דבר הריגתו את המצרי שלא ידע אם טוב או לא, אך עתה שראה שנצמח מזה הצלה לבנות יתרו הבין שהוא מצוה שגררה מצוה נוספת, ועל כן תלה משה רבינו במצרי את סיבת הצלתו, כי בכך ידע שמעשה ההריגה היה מצוה... ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו, וינהג את הצאן אחר המדבר אמר הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זי"ע - "וינהג את הצאן אחר המדבר - הכוונה: שאחרי אותיות "מדבר", כלומר אחר מ"ם - נ. אחר ד - ה. אחר ב - ג. ואחר ר - ש. בגימטריא שנ"ח, כמו הגימטריא של "משיח" דהיינו: הנהגת משה היתה לחזון המשיח... דהיינו גם כשעבד עם הצאן, הנהגתו ומחשבותיו האמיתיים היו, איך מביאים בקרב צעירי הצאן את החזון והציפייה למשיח! כי רק בציפייה ובבקשה הוא יבוא אלינו.

קראן לו ויאכל לחם (ב, כ). בס' 'אורחות החיים' מובא: ביום מן הימים, נכנס אל חדרו של ראש הישיבה מרן הגר"מ שך זצוק"ל יהודי עשיר מחוץ לארץ, ושאלתו בפיו: בבעלותו מפעל מצליח בארץ הולדתו, עסקיו פורחים ומשגשגים, אולם עתה - לעת זקנה - התעורר בו רצון עז לפרוש מעולם המסחר, לחסל את עסקיו, לעלות לחונן את עפרה של הארץ הקדושה, ולהקדיש את כל חייו ואיך לעסקים מסוג שונה לחלוטין... לעסק התורה הקדושה... אכן, לא היה מנוי וגמור עמו לעשות את הצעד האמור, וזאת מאחר והספקות מנקרים במוחו: מחד - הרי ברור כי אין דבר משובח יותר מעסק התורה, אין מעלה גדולה יותר מהשקיעות בד' אמות של הלכה, ובודאי זכות גדולה תהיה לו כאשר יגיע בקרוב לפני בית דין של מעלה, ויצטרך ליתן דין וחשבון על מעשיו בזה העולם - אם יממש את תכניתו ויקדיש את אחרית ימיו לתורה ולמצוות. אולם מאידך, הרי הקרבה גדולה כל-כך נדרשת ממנו, עליו לוותר על העסק המצליח, להפריד מעולם המעשה, ולהקריב את עשרו למען המטרה הנעלה! "מה עלי לעשות, רבי?" סיכם הלה את שאלתו. רבינו הקשיב רוב קשב לדבריו של העשיר, ומשסיים הלה להציג את תמונת המצב - פנה אליו ואמר לו: "ידידי הנכבד, הבה ואספר לך סיפור, וממנו תוכל בעצמך למצוא תשובה לשאלתך... "כאשר הייתי צעיר לימים" - פתח רבינו וסיפר - "נהוג היה בחוץ לארץ כי יהודים עשירים מזמינים בכל שבת את העניים שבבני הקהילה לסעוד על שולחנם את סעודת שבת המלכה. בדרך כלל, היה כל עשיר מזמין לאחר תפילת ליל שבת את אחד מהעניים שבבית הכנסת, באופן אקראי, כך שלאיש מעניי העיר לא היתה קביעות בביתו של עשיר מסוים בדווקא. יוצא מכלל זה היה זלמן האביון. זלמן נתן את עינו בזבולון הגביר, וחתם קבע על שולחנו... בכל ליל שבת לאחר התפילה, היה ממחר לגשת אליו ולשאל אם יוכל לסעוד על שולחנו, וזבולון, אשר ליבו רחב היה - מעולם לא השיב את בקשתו ריקם. עם הזמן, נהיה לאורח של קבע בביתו של זבולון, הוא כבר לא היה ניגש בכל שבת בכדי להזמין את עצמו אל ביתו של הגביר... הדבר כבר היה מובן. הוא היה מצטרף אל זבולון הגביר לאחר התפילה כבקי ורגיל, וזבולון מצידו לקח בחשבון תמיד כי זלמן מתכנן לסעוד על שולחנו את

סעודת השבת... זלמן מיודענו, עני מרוד היה - כפשוטו ממש. בגדיו קרועים, נעליים מחוררות, וכל מראהו אומר מסכנות ודלות. באמצע השבוע, מעולם לא זכה זלמן לסעודה ראויה לשמה, הוא היה מסתפק מערב שבת לערב שבת בשאריות אשר היו הירקנים שבשוק מותירים לו בסופו של יום, וסעודת השבת אותן סעד בביתו של זבולון, היוו אפוא את עיקר מזונו השבועי. דע עקא, שאם סבורים אנו כי עיקר מעייניו של זלמן היו נתונים לצלחתו, הרי שטעות היא בידינו... זלמן אמנם אכל לתאבון את מנתו ולא הותיר בצלחתו מעולם מאומה, אולם במהלך הסעודה, היתה תשומת ליבו נתונה תמיד לפמוטים המפוארים אשר ניצבו על השולחן והפיצו אור יקרות בחדר הגדול. הוא אהב להתבונן בהם, להתפעל מהתחריטים הנפלאים, ולהתמוגג מהעיצוב הנהדר. המתבונן מהצד - יכול היה בהחלט לטעות ולסבור כי בפמוטיו שלו מתבונן זלמן. החביבות אשר ניכרה על פניו בהתבוננו בהם, השמחה בה הוא סקר את התבליטים והעיצובים המיוחדים, בהחלט הזכירה את שמחתו של קונה, אשר קנה במיטב כספו פמוטים אלו זה עתה, בכדי לפאר בהם את שולחנו... התנהגות זו לא נעלמה מעייניו של זבולון הגביר, ובאחת השבתות הוא כבר לא הצליח להתאפק, פנה אל זלמן, והקשה: "ידידי היקר, מוכרח אני לשאלך, איזה עניין מוצא אתה בפמוטיי? איזו נחת מפיך אתה מהם? הלא אין הם שלך, הם לא רכושך, ומה מקום יש להתפעלות והתלהבות כה מרובה? אולם זלמן לא התבלבל: 'אמת! נכון הדבר!' - הוא השיב לגביר, 'פמוטים אלו אמנם אינם שלי, אך בעצם, ר' זבולון, מה ההבדל? מה זה משנה אם שלי הם אם לאו?', 'מה ההבדל? נודעק הגביר, 'ההבדל הוא עצום ורב! אני הוא בעליהם של הפמוטים המיוחדים והיקרים הללו, ואילו אתה - איך אלא אורחי, אשר מתוקף הנסיבות יכול לצפות בהם בעת סעודת השבת! אולם זלמן לא השתכנע. 'נו נו', הניד בראשו, 'אין זה הבדל כה גדול... שכן הבה ונחשוב: כל עוד ניצבים הפמוטים על השולחן ונרות השבת דולקים בהם בליל שבת קדש - נהנים אנו מראייתם בשווה, אך כאשר הולך אני אל ביתי - הלא ממילא מסירים את הפמוטים מעל גבי השולחן ומאחסנים אותם בארון עד השבוע הבא, ואף אתה אינך נהנה מהם כלל... 'אלא מאי?', המשיך זלמן והרצה את משנתו הסדורה בפני זבולון הגביר, 'צודק אתה. בכל אופן ישנו הבדל ביני ובינך... מאחר והפמוטים אינם שלי - הרי שאינני יכול למשכנם ולקבל הלוואה תמורתם, ואילו אתה, אם תרד אי-פעם מנכסך ותזדקק להלוואה - תוכל למשכנם או למכרם בכסף מלא! זהו אמנם הבדל מהותי אשר קיים בינינו. אולם אם שמח אתה בפמוטיך על שום אפשרותך למכרם בעת צרה - אוי לה לאותה שמחה!"... כך סיפר רבינו, והמשיך בפנותו אל העשיר היושב מולו: "ובכן, זוהי אף התשובה לשאלתך. כל רכושך הגשמי - אינו שלך באמת. כאשר תעלה לפני בית דין של מעלה, לאחר מאה ועשרים שנה - לא ילווה מפעליך ובתיך, כל רכושך ישאר כאן, ואילו אתה תעלה למעלה כשאתה ערום ועריה... התועלת היחידה אשר ישנה בכסףך - הינה רק בהיותו מאפשר לך למלא את צרכיך דבר יום ביומו, ולשם כך - הלא די בכסף אשר אגרת כדי לכלכלך למשך שארית ימיך ברווח ובשפע רב. רק מה, חושש אתה מפני מצב, בו יאבד חלק מרכושך בעסק רע, ואזי תזדקק לשארית הונך בכדי להמשיך ולמלא את צרכיך ולהתקיים בכבוד, אם זוהי מטרתך ושאיתך, בכל עמלך אשר אתה עמל להרבות את הונך, אם יגע אתה למען מצב בו תפסיד את מרבית רכושך, ותזדקק לממון נוסף - הרי שבאמת מצבך כבי רע... על כן עצתי לך ברורה מאליה. השלך על ה' יהבך, הפקד את גורלך בידיו, הנח לו לדאוג לך - בידעך כי את חובת השתדלותך מילאת זה מכבר על הצד היותר טוב, והקדש את שארית חיך למען הרבות קניינים אמיתיים ומהותיים, קנייני נפש נצחיים, תורה ומצוות אשר ילוו, בשכבך ובקומך למשפט בפני אביך שבשמים. רק בהם נמצא האושר האמיתי, רק הם נחשבים לקניינים של אמת, וההצלחה האמיתית - מתבטאת אך ורק ברכישתם".

ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין, וינהג את הצאן אחר המדבר, ויבא אל הר האלוהים חורבה. פסוק זה נכתב אחרי מה שכתוב קודם, שבני ישראל צעקו אל ה' מן העבודה. וכתוב וישמע אלוהים את נאקתם, ויזכור אלוהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב, וירא אלוהים את בני ישראל וידע אלוהים. ונשאלת השאלה, מדוע התורה צריכה לספר מיד

אחר כך, שמשוה היה רועה את צאן יתרו. האם זה רק ענין של סיפור דברים, או שיש קשר בין מה שהגיע זמן גאולת ישראל, לבין העובדה שמשוה היה רועה צאן. מפורסמים דברי המדרש (שמות רבה ב, ב) על הפסוקים בתהלים פרק י"א, ה' בהיכל קדשו, ה' בשמים כסאו, עיני יחזו, עפעפיו יבחנו בני אדם. ה' צדיק יבחן, ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. אומר המדרש, אף על פי שנראה שהקב"ה מסלק שכינתו מבית המקדש, בכל זאת עיניו יחזו ועפעפיו יבחנו בני אדם. ולמי הוא בוחן, לצדיק, ובמה הוא בוחנו? במרעה צאן. בדק לדוד בצאן, ומצאו רועה יפה. שנאמר "ויקחהו ממכלאות צאן" (תהלים עח, ע). מהו ממכלאות צאן, כמו "ויכלא הגשם מן השמים" (בראשית ח, ב). היה מונע הגדולים מפני הקטנים, והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינוני, ואחר כך מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה, מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו, יבא וירעה בעמי. הדא הוא דכתיב "מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו" (תהלים עח, עא). ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן. אמרו רבותינו, כשהיה משה רבינו עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו, עד שהגיע (הגדי) לחסית – (הערוך מפרש שהוא מין ירק). כיון שהגיע לחסית, נזדמנה לו בריכה של מים, ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא. עייף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל. הוי ומשה היה רועה. עד כאן לשון המדרש.

ומפורש מן המדרש, שזוהי סמיכות הענין בין הצורך לגאול את ישראל, לבין מה שכתוב אחר כך ומשה היה רועה. שבגלל שמשוה היה רועה את צאן יתרו, ונהג ברחמים עם הצאן, בגלל זה נבחר להיות רועה על עם ישראל. שאחרי שהקב"ה בחן את מעשיו עם הצאן וראה שנוהג עמהם ברחמים, בחר בו להיות רועה את עם ישראל.

ועתה יש לנו לעמוד על דברי המדרש המספר את סיפור הגדי שברח ממשוה, בשלוש שאלות.

א) צריך להבין מה היה עיקר הנקודה בסיפור זה, שעל זה נשתבח משוה, אם בגלל שהוא הרים את הגדי על כתפו, יתכן מאוד שיש עוד רועים שכאשר רואים גדי עייף הם מרימים אותו על הכתף, האם בגלל זה הם ראוים להיות מנהיגי ישראל?

ב) גם צריך להבין, שמפשוט דברי המדרש משמע שהגדי ברח בגלל שהיה צמא. וזה לא מובן, וכי רק הגדי הזה היה צמא וכל הצאן לא היו צמאים. ואם כולם לא היו צמאים משום ששתו, למה הגדי הזה נשאר צמא. ועוד קשה, וכי משה רבינו נחשד שלא ליתן מים בשפע לצאן כדי שלא יהיו צמאים? ובדאי היה שם מים, אם כן למה ברח הגדי. ומלבד זה לא מובן, אם הגדי צמא, שירמוז למשה רבינו שרוצה לשתות, למה הוא בורח. וגם זה דבר נדיר שגדי יעזוב את כל הקבוצה שלו ויברח לבד.

ג) עוד צריך להבין מה שכתוב במדרש, כיון שהגיע משה אצלו אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עייף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. למי משה אמר את הדברים הללו, האם לגדי, וכי הגדי מבין מה שמדברים אליו, אם כן למי משה אמר את זה.

בטעמו וראו מובא נראה לפרש בס"ד על פי מה שהזכירו אותנו חז"ל על כבוד הבריות, עד שאפילו אם אדם רואה בחבירו איזה דבר גנאי, עדיין מחויב לכבד את חבירו, ולדון אותו לכף זכות. והוא מחמת ב' צדדים, גם מצד הרואה, וגם מצד זה שעשה את הדבר השלילי. מצד הרואה, שאם אדם רואה איזה דבר גנאי בשני, קשה לו אחר כן להתיחס אליו כאילו הוא אדם רגיל, כי אחרי שראה בו איזה דבר גנאי וערכו ירד בעיניו נוצר כמו מחיצה בינו לבין אותו אדם. ובפרט אם שמע על אותו אדם איזה דבר גנאי, או שהוא עצמו אמר על אותו אדם דבר שקשה לו אחר כך להתנהג עם אותו אדם, כאילו לא אירע כלום, ובעל כורחו הוא מתיחס אליו בקצת קרירות, ולכן מובן לנו עד כמה מוטל עלינו החיוב לדון כל אדם לכף זכות, כדי שלא לגרום מחיצה בינינו לבינו. ומצד העושה. אם לא נמשיך לכבדו, זה עלול להשפיע גם עליו, שאם הוא יודע שערכו ירד בעיניו, הוא כבר לא יתאמץ לשמור על תדמית חיובית בעיני הבריות, כי הוא יגיד, בין כך כולם יודעים שאני אדם שלילי וגרוע, מה יש לי כבר להפסיד אם אוסיף לעשות דברים גרועים. לא כן, כשאדם לפחות חושב, שאנשים רואים אותו כאדם

חיובי, הוא משתדל לשמור על מעמדו, ולא להיגרר למעשים שליליים, ובמשך הזמן יש גם תקוה שהוא יעזוב את דרכו הרעה לגמרי.

דברים אלו אמורים בכל אדם ולכל אדם, ובפרט אדם שמתעסק עם ציבור, ובפרט: עם תלמידים, חס ושלום לומר על אדם מסויים איזה קביעה של גנאי, כגון זה בטלן זה גנב וכדומה. הרי חשוב לכל אדם להראות אדם חיובי בעיני אותו איש ציבור ואם יודע לו שאותו מחנך או איש ציבור לא מעריך אותו, הוא עלול להישבר לגמרי, ולחשוב אם זה המצב, כבר אין לי מה להפסיד, ולהמשיך להתנהג במעשים גרועים. לכן מוטל על כל איש ציבור להיזהר אפילו לחשוב על אדם איזה דבר שלילי, כי הוא יוצר מחיצה בינו לבין אותו אדם, ובתור מחנך ואיש ציבור הוא לא יכול לדחות שום אדם, והאחריות על קידומו הרוחני מוטלת עליו. ולכן מוטל עליו יותר לדון אותו לכף זכות, ולחפש בו נקודות חיוביות, כדי שאופן ההתייחסות אליו תהיה, חיובית, ואז השני ירגיש שיש לו מה להפסיד, ושווה לו להתאמץ כדי לשמור על תדמית חיובית, והנביא יחזקאל (יחזקאל לד, ב) התנבא בשם ה' על כך, שרועי ישראל לא התייחסו לכלל עם ישראלי כראוי, וכך כתוב שם: כה אמר ה' אלוקים הוי רועי ישראל אשר היו רועים אותם, הלא הצאן ירעו הרועים גו' את הנחלות לא חזקתם [פירש רש"י את הכחושות מאין כח שצריכות חיזוק מתמיד] ואת החולה לא רפאתם, ולנשברת לא חבשתם, ואת הנדחת לא השבותם, ואת האובדת לא בקשתם, ובחזקה רציתם אותם, ובפרך. מנהיג של ציבור אינו יכול להחליט לוותר על אדם מסויים. יש לו אחריות כלפי כל אדם שההשגחה העליונה קבעה שהוא יהיה אחראי עליו.

ועליו לעשות כל מה שיכול כדי לקדם אותו ברוחניות, ושחס ושלום הוא לא יהיה נדחה. וצריך יישוב הדעת גדול בזה. ואם הוא מבין שאינו יכול לקדם אותו, עליו להביא אותו לאנשים אחרים שיוכלו לקדם אותו, ולא להפקיר אותו לנפשו. זה היה כוח ההנהגה של משה רבינו. ברור הדבר שמשוה רבנו נתן לכל הצאן מספיק מים לשתות, ולכן גם אותו גדי לא היה צמא. למה הוא ברח? כי תמיד יוכל להיות בהמות שמתמרדות ומנסות לברוח מבעליהן. וכן שנינו בירושלמי (שבת פ"ד סוף ה"א) שור שמרד, הצדו בשבת חייב. ונפסק בשולחן ערוך (אורח חיים שטז, סעיף יב). וכאשר הגדי ברח, הוא לא היה צמא. אך תוך כדי הבריחה והריצה, הוא נעשה רעב צמא, וכשראה חסית שהוא ירק, נעצר לאכול. וכשראה בריכת מים הוא עצר לשתות. כך גם מורה לשון המדרש נזדמנה לו בריכה של מים, נזדמנה משמע שהוא לא ידע מקודם שיהיה שם מים, רק במקרה נזדמן לו מים. אדם רגיל שהיה רודף אחרי גדי מרדן זה ותופס אותו, יתכן שבדרך חזרה היה נותן לו מכות על מה שהטריח אותו לרוץ אחריו, ובדאי לא היה מרימו על כתיפו. גם אם הוא לא היה מכה אותו, אבל דבר אחד ברור, ערכו היה יורד בעיניו, מכאן ואילך הוא היה מתיחס אליו באופן שונה מכולם, וחושב בלבו גדי זה מרדן. וזה היה יכול להתבטא, שהוא יתייחס אליו בצורה שונה מכולם. משה רבינו ידע שהגדי הזה מרדן, והוא חשש מפני האפשרות שהוא יתייחס אליו לרעה יותר מכל שאר הצאן. לכן מיד כשהגיע אצלו, דיבר עם הגדי דיבורים, כדי שהדברים ישפיעו עליו. ומה הוא אמר לגדי, הוא לא אמר לו אתה מרדן. אלא הוא אמר לו דברים שבעצם לא היו נכונים לגמרי. הוא אמר לו, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, אם כן אני אשם, ואתה לא אשם. ומלבד זה, עכשיו בודאי עייף אתה, לכן אני אעשה פעולה להקל מעליך, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. את כל הפעולות האלו עשה משה, כדי שהוא ימשיך להסתכל על אותו גדי, כמו כל גדי אחר, ולא ירד ערכו בעיניו. משה רבינו קיווה שהדיבורים והפעולות שהוא יעשה ישפיעו עליו להתיחס אליו כרגיל, ולא כגדי שברח בכוונה. על זה אמר הקב"ה, יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה את צאני ישראל. זוהי שלימות של איש ציבור, שלא רק שלא שובר את השני, אלא עוד מחפה על חסרונותיו, ולא נותן לו להרגיש מושפל וגרוע, כדי שאותו אדם ישתדל לשמור על התדמית שהראו לו. זה ראוי להנהיג את עם ישראל. ועל פי זה נראה לפרש את דברי חז"ל בירושלמי ברכות (פ"ב ה"א) אין דור שאין בו ליצינים. מה היו פריצי הדור עושין, היו הולכין אצל חלונותיו של דוד ואומרים לו, דוד אימתי יבנה בית המקדש, אימתי בית ה' נלך. והוא אומר, אף על פי שמתכוונין להכעיסני (שהם יודעים שכל זמן שאני חי, לא יבנה בית המקדש) יבא עלי שאני שמח בלבי, שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. אדם רגיל שהיה שומע את זה, היה אולי מקלל אותם על חוצפתם

הנוראה. דוד המלך ידע שהם רוצים לפגוע בו ולצער אותו, אבל בתור מלך היתה לו אחריות להתייחס לכל אדם בצורה חיובית, לכן הוא החליט להתייחס לאנשים אלו, כאילו שכואב להם באמת שאין בית המקדש ואי אפשר לקיים מצות עליה לרגל. ולכן הוא אמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, אני שמח לשמוע שיש אנשים שבוערת בהם התשוקה לבנין בית המקדש. וכל זה נכלל במה שכתב בספר תומר דבורה (פרק ראשון) במידה השמינית שהיא יכבוש עונותינו, שיש חיוב על כל אדם לחפות על חסרונות חברו בכל יכולתו. שלא מדובר שעושה עצמו טיפש ולא מבין. הוא מבין שחברו התכוון לצער אותו, ובכל זאת הוא משתדל לומר לעצמו: 'הוא לא התכוון לזה', כדי שלא ירד ערכו בעיניו בשום אופן, ושההסתכלות שלו על חברו תהיה חיובית.

אמר ליה רבי שמעון בר יוחאי לרבי אלעזר בנו: די לעולם אני ואתה – בספר "נפשות חסידי" פירש הגה"צ רבי מרדכי אריה הלוי דורביץ רבה של באניאל זי"ע על פי מה שמוצא בספרים הקדושים שצריך האדם לראות חסרונותיו ומעלות אחרים. כפי המסופר שפעם אחת אמר הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לאחד מתלמידיו שילך לאיש פלוני בכפר פלוני כדי ללמוד ממנו מידות. הדבר היה לפלא בעיני התלמיד, כי מי לנו גדול במידות מהבעל שם טוב ותלמידו, אבל לא הרהר אחר רבו, והלך לכפר ההוא. כאשר בא לשם, פנה לבית אותו אדם וביקש להתאכסן אצלו. בעל הבית קיבלו בסבר פנים יפות, ונתן לו כל מחסורו. ביקש התלמיד ללמוד את דרכי בעל הבית כאשר ציווהו רבו, וראה שהוא תלמיד חכם וחסיד ובעל מדות טובות, ועוסק תמיד במצוות ובמעשים טובים, אך לא מצא בו דבר מיוחד שיצריכו לבוא לכאן ללמוד ממנו. תוך כדי שהייתו בביתו, ראה התלמיד שבבית מתאכסן אינש דלא מעלי, והיה קשה בעיניו למה מרשה בעל הבית לאדם כזה להתגורר בביתו, אבל לא העז לומר לו מאומה. כשנפרד התלמיד מבעל הבית, הודה לו בכל לבו על הכנסת האורחים הלבבית שזכה לו בביתו, ובתוך דבריו העיר לבעל הבית למה מחזיק אדם רשע בתוך ביתו. ענהו בעל הבית: "לא ידעתי שהוא אדם רשע, ועתה אצוה למשרתי להודיעו שעליו לעזוב את ביתי. אבל תמה אני עליך מתי מצאת זמן לעיין במעשי השני. האם כבר גמרת לבדוק את מעשיך..." הבין התלמיד שלכן שלחו הבעל שם טוב לכפר הזה, כדי שילמד מבעל הבית, שהעיקר צריך לפקח על מעשיו שיהיו כולם טובים בלי נדנדוד חטא, ולא כאותם שדואגים על מעשי אחרים ולא על מעשיהם. וזה שאמר רבי שמעון לבנו: "בני די לעולם" – אל לך להתבונן במעשי העולם, "אני ואתה" בוא ונתבונן כל אחד במעשיו שלו עצמו...

מסופר על הגאון הקדוש רבי דוד מלעלוב זצוק"ל, שפעם רעשה עירו בגלל גנב יהודי שנתפס בשעת גניבה ממש, וכל יושבי העיר יצאו מביתם ורדפו אחריו בקולות רמים וגידופים והטחות זעם. הצדיק יצא מחדרו וביקש ממשמשו: הביאו אותו אלי. הובא הגנב הנרעד אל מעונו של הצדיק כשהוא ירא עוד יותר, מה יגיע אליו כאן. אולם הצדיק הושיבו אצל השולחן, כבדו במאכל ומשתה, ואחר כך הציע לו את מיטתו בכדי שיוכל לשכב ולנוח. בינתיים דיבר על ליבו על כל מיני ענינים אחרים, ורק את מעשה הגניבה לא הזכיר אפילו ברמז. לבסוף אחרי שעות ארוכות של שהיה אצל הצדיק, התפרץ האיש וצעק: רבי אני גנב! חס וחלילה, צעק הצדיק בקול חזק יותר. אינך גנב, חס וחלילה. הרי ודאי רעב היית, עד שכמעט לא נותרה בך רוח חיים ולכן רצית לקחת דבר מאכל להחיות את נפשך. בפעם הבאה אל תמתין עד שתהיה רעב כל כך, אם תהיה רעב תבקש אוכל ובודאי יתנו לך.

הצדיק רבי דוד מלעלוב שידר לו כבוד עצמי. הוא שידר לו שהוא בטוח שהוא רק רצה לקחת אוכל ולא יותר, וגם זה בגלל פיקוח נפש. ולכן הוא נותן לו עצה שביקש אוכל ולא יתבייש. הוא הראה לו שהוא בעיניו עם תדמית חיובית, ועל ידי זה לא יתבייש ממנו. וגם על ידי זה, אותו גנב כבר לא יגנוב יותר, בידועו שבעיני הצדיק הוא אינו גנב, רק אדם שהרעב הכריע אותו פעם אחת ולא יותר. כמה חכמת חיים יש כאן.

על הגאון הקדוש רבי אהרן מבולו זצוק"ל מסופר, שפעם בא בעל מלאכה לתקן דבר מה בביתו בתל אביב, וכשבא, נזכר אחד מבאי הבית שראה את הבעל מלאכה הזה כשהוא מעשן בשבת ברחובה של עיר. ומיד פנה לאדמו"ר וגילה לו שהבעל מלאכה הזה מחלל שבת בפרהסיא. ענה

האדמו"ר שזה לא יתכן, ובודאי זה היה ביום חול. המשיך האיש ואמר, שברור לו שזה היה בליל שבת. שאלו האדמו"ר מתי ראית אותו, והשיב שזה היה כשחזר מבית הכנסת בליל שבת. ענה האדמו"ר שזה היה בודאי כשהלכת לבית הכנסת בערב שבת. אולם האיש טען בוודאות שזה היה בשבת. ענה האדמו"ר, בא ונשאל את פיו בעצמו, מתי זה היה. הרב קרא לבעל המלאכה ואמר לו, יש לי ויכוח עם יהודי זה. אני אומר שעישנת בערב שבת, והוא טוען שזה היה בשבת. מה דעתך. השיב בעל המלאכה, שזה היה בערב שבת ולא בשבת. המשיך האדמו"ר ואמר, היות ואתה גרמת שיהודי יאמר עליך שעישנת בשבת, ופנה אל האיש ואמר לו, והיות ואתה אמרת על יהודי שעשן בשבת, לכן עליכם להביא כל אחד חפיסת נרות לבית המדרש. וכן מאחר ואני שמעתי איך שיהודי אומר על השני שהוא חילל שבת, לכן גם עלי להביא חפיסת נרות לבית המדרש. ומיד פנה האדמו"ר למשמשו ואמר לו, לך עתה והביא על חשבונך שלושה חפיסות נרות לבית המדרש, עבורי ועבורם. (ספר בקדושתו של אהרן עמוד ר"כ).

הצדיק הקדוש הזה לא היה טיפש, הוא ידע שמי שמחלל שבת בפרהסיא, חשוד גם לשקר, ולומר שלא עישן בשבת. בכל זאת הוא הבין שאם אותו אדם מכחיש שהוא עישן בשבת, סימן שעדיין חשובה לו תדמיתו החיובית בעיני האדמו"ר ולכן הוא עשה הכל כדי שאותו אדם יחשוב שהוא מאמין לו שלא עישן בשבת, כדי שמכאן ואילך הוא ישמור את עצמו לא לחלל שבת בפרהסיא, ולא להפסיד את תדמיתו החיובית אצל האדמו"ר. מכל זה יש לנו ללמוד מהמעשה של משה רבינו עם הגדי, כי אף על פי שאצל הגדי לא היה שייך החלק הזה, שאם יראה שמתחילים אליו חיובי הוא ישיב את מעשיו כי הוא יבין שיש לו מה להפסיד, אבל החלק של ההתייחסות מצד משה רבינו כן היה עדיין שייך, לא לגרום מחיצה בינו לבין משה רבינו, כדי שמשה רבינו ימשיך להתייחס אליו כמו כלם. והחידוש הוא, שאפילו עם הגדי נהג משה רבינו כך, שלא לחשוב עליו דבר שלילי שיגרום לו להתייחס אליו באופן שונה מכולם. ולכן הוא נבחר להנהיג את ישראל. ואשרי הלומד את ההנהגה הראויה מן התורה הקדושה שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום

קראן לו ויאכל לחם (ב, כ). מפרש רש"י שמא ישא אחת מכם, ולמה אמר זאת ברמיזה, מה הבושה לומר כן בפירוש. מבאר ה'כתב סופר' כי אחר הנישואין מוטל עליו עול הפרנסה לפרנס אשתו וילדיו, ואמרו חז"ל לימד תורה ואחר כך ישא אשה, ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה. וכמו שאמר בן עזאי נפשי חשקה בתורה. ויתרו הבין שמשה מזרעו של יעקב ואולי אינו רוצה לקחת על עצמו עול הפרנסה אשה וילדים, לכן שלח להבטיחו 'ויאכל לחם', שישא אחת מכם ויהיה סמוך על שולחנו ללא דאגות, יאכל לחם ולא יאכל לאחרים. ה'בית ישראל' זיע"א הוסיף שיתכן לומר שיתרו אמר להם שיקראו את משה שיבוא לאכול על שולחנם, ואז יכול להיות שבמשך הזמן ישא אחת מכם, כאשר יראה שאפשר להיות סמוך על שולחני ללא טרדות ובלא דאגות פרנסה. ולפי זה יתיישב המשך הפסוקים 'ויזאל משה לשבת את האיש', שמתחילה בא משה רק לשבת את האיש ולהיות סמוך על שולחנו, ואחר כך כשראה כי טוב הוא ואפשר לחיות אצלו ללא טרדות, לקח את צפורה לאשה.

מובא בן יאיר למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם (ב, כ). רש"י: הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים לקראתו. קשה תיבת זה נראה מיותר, יש לומר כלפי מה שאמרו לו איש מצרי הצילני מיד הרועים אמר למה שהוא ר"ת ל"א מ'צרי ה'וא אלא זה הוא מזרעו של יעקב שהיה לו י"ב שבטים כמספר זה קראן לו ויאכל לחם שמא יקח אחת מכן כדברי רש"י.

ויזאל משה לשבת (ב, כא). מובא בשמע שלמה איתא (מכילתא יתרו א) בשעה שאמר משה ליתרו תן לי צפורה בתך לאשה אמר לו יתרו קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה אמר לו מהו אמר לו בן שיהיה תחילה יהיה לעבודה זרה מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו ואמר לו השבע וישבע לו, קשה היתכן שמשעה יסכים לתנאי זה, יש לומר על פי מה שאמרו (כתובות ק"י): כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, לכן

פחד יתרו שמא יקח משה אשתו ובניו ויברח ממנו כמו שעשה יעקב ללבן, לכן השביע לו שישאר על כל פנים אצלו בן אחד ובו יתנחם עליהם, וזה פירוש לעבודה זרה כי כשישאר בחוץ לארץ הוא כעובד עבודה זרה.

ויואל משה לשבת את האיש (ב, כא). מובא בשו"ת רדב"ז (ב' אלפים קס"ח) איתא במכילתא בשעתא דאמר משה תן לי צפורה א"ל קבל עליך כו' הבן שיהי לך תחלה יהי לע"ז מכאן ואילך לש"ש וקיבל עלי' וישבע לו כו', תשובה, אני אומר ח"ו לא קיבל עלי' תנאי ולא נשבע אלא יתרו הוא שהטעה את עצמו, וקיי"ל אסור להטעות נכרי ואם הטעה א"ע מותר (מרדכי פ"י דב"ק, וע' לח"מ פ"א ה"ד מגזילה, ורמ"א חו"מ שמ"ח ס"ב) הילכך אם הי' אומר לו משם ואילך לש"ש מעולם לא הי' מקבל, אלא א"ל מכאן ואילך ומשמע מאותו שעה, ועדיין אז ל"ה לו בנים ולא אשה, ומשה קבל עלי' ונשבע שכל בן שיהי לו מאותה אשה והי' לש"ש, ויתרו הטעה א"ע, ומפני שחשב שנשבע לו כפי מה שהי' בדעתו לא ניצל מ"ר מעונש והקדים המלאך להרוג משה מיד ותקח צפורה כו' לפי של"ה יכול למולו בהיותו בבית יתרו מפני התנאי, ועם כ"ז נתקיים בזרעו שני ושבואל בן גרשום בן משה על האוצרות (דה"א כ"ו כ"ד), ובשופטים (י"ח ל') תלו את העון לומר שהוא בן משה ומפני שעשה מעשה מנשה תלו אותו במנשה, והוא הי' הלוי אשר הי' בבית מיכה ושמו יונתן בן גרשום בן מנשה, ובד"ה נקרא שבואל ששב לאל ומשמע שלא שב בלבו שלם, שהרי אמרו שזה הי' הזקן שהחזיר את הנביא ושיקר לו וגרם לו ששיברו הארי.

ויואל משה לשבת את האיש (ב, כא). ביאור במאמר מרדכי פירש בעל הטורים שכשנשא משה את בת יתרו הוצרך לנדור לו שבן הראשון שיוולד לו יהיה כומר ומשה הסכים לזה כי ידע שיחזירו למוטב כמו שהיה לבסוף ומכל מקום נענש שבן בנו נעשה כומר לפסל מיכה, ולכאורה קשה יתרו עצמו היה אז מנודה על שעזב את עבודה זרה ולמה ידרוש ממשה שבועה כזאת, ואולי אפשר לומר שיתרו רצה שנכדו ילמד מה זה עבודה זרה ויבוא להבנה מצד עצמו שאין בו ממש כמו שהוא עצמו הגיע לידיעה זו בכוחות עצמו. זאת אומרת שחשב יתרו שחלק מהחינוך של כל אדם הוא ללמוד כל סוגי אמונות והשקפות ולהבין שהם שקר ובוז לבוא לאמת, שעל ידי בקשת האמת יבוא לאמונה, אבל אצל יהודי צריך להיות הסדר נעשה ונשמע שאמונה מביאה לאמת ואין צורך לחשוף בנינו להשקפות כוזבות ולבטלן ולהפך רואים שמשה נענש בזה שנתן ליתרו לחשוב שהוא יסכים לזה.

כיצד הגיע המטה לידי משה, איתא במדרש: בימים ההם צויה יתרו שיעבירו קול בכל ארצותיו שכל מי שיבוא ויתלוש המטה הנטוע בגנו, יתן לו את צפורה בתו לאשה, והיו באים מלכים גדולים וגיבורים ולא יכלו לעקור המטה, ואחר שהוציא את משה מבית הכלא היה מתהלך בגן אשר אחורי בית יתרו, ויתפלל ויודה לד' על הנפלאות הרבות שעשה עימו. והי' בתפילתו וירא נכחו מטה מוצב ארצה נטוע בגן, והוא של סנפרינון. ויקרב אל המטה, וירא והנה חקוק עליו שם המפורש, ושמות אבות העולם: אברהם יצחק ויעקב, ושמות האמהות: שרה רבקה רחל ולאה, בלהה וזלפה, ושמות שנים עשר השבטים: ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון דן נפתלי גד אשר יוסף בנימין. וגם עשר מכות חקוקות עליו בסימנים: דצ"ך עד"ש באח"ב (ראשי תיבות של: דם צפרדע כינים ערוב דבר שחין ברד ארבה חושך בכורות). וישם משה את ידו על המטה ויעקרהו ממקומו במהרה ויהי למטה בכפו. וישב לבית והמטה בידו. ובראות יתרו המטה ביד משה תמה מאוד ויתן לו את צפורה בתו לאשה וכו'.

כיצד הגיע המטה האלקי הפלאי לגנת יתרו, אמרו במדרש: מטה האלקים שהיה ביד משה נברא בששת ימי בראשית. אולם אימתי בדיוק, יש בזה כמה דעות: באבות דרבי נתן (פל"ג) איתא דנברא המטה בבין השמשות של ערב שבת, וכן הוא במכילתא ובספר הישר. אמנן בפרקי דרבי אליעזר פ"ג איתא שהמטה נברא ביום שני של הבריאה. ובזוהר אמרו (ח"א ו'): שאותו מטה נברא ערב שבת בין השמשות שהיה חקוק בו שם הקב"ה. ואילו במשנה (אבות פ"ה מ"ו) שנינו: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין

השמשות, ואלו הן, פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמן, והמטה וכו'. (יש לציין כי בבתי מדרשות חלק א סידור רבה דבראשית רבה איתא: בין השמשות נבראו עשרה דברים ואלו הן: פי הארץ פי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה וכו' ויש אומרים אף מקלו של משה, הרי לנו שמלבד מטה האלקים היה לו גם מקל נוסף, ואולי זה תואם את דברי הזוהר (הובאו גם באור החיים הקדוש) שהיו ב' מקלות אחד למשה ואחד לאהרן, ובשל אהרן נעשו האותות והמופתים). והיה המטה מונח בגן עדן. ויהי בגרש אלקים את האדם מן הגן לקח המטה בידו. ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לנח, ונח לקח עמו המטה לתיבה, וכשיצא מן התיבה מסרו לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם מסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב הוליכו למצרים ובמצרים נתנו ליוסף. ויהי אחרי מות יוסף נטלו ונשללו כל אשר בביתו וניתן בפלטרין של פרעה. והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים, וראה באיצטגנינותו את חשיבות המטה, והאותות אשר חקוקים עליו, וחמד אותו בלבו, ולקחו והביאו ונטעו בגן ביתו. ונשתרש המטה בארץ, והפך לאילן המוציא ציצים ופרחים. ולא היה יכול לקרב אליו איש עד שבא משה ותלשו ונהפך האילן למטה בידו, וידע פרעה באיצטגנינותו שכל העוקרו יהיה ושיען של ישראל מיד המצרים. לפיכך נתן לו את צפורה בתו (ילקוט שמות רמז קעג, מדרש אבכיר, מדרש ויושע, פרקי דרבי אליעזר, תנחומא). משהיה המטה בידי משה, היה הולך עמו תמיד, ובו היה רועה את צאן יתרו, ופלאים רבים נעשו על ידו בצאן, וכן אמרו בילקוט (שם): והיה משה רועה ומנהיג באותו מטה את צאנו של יתרו ארבעים שנה, ולא שכלה אותם חית השדה, והיו פרים ורבים הרבה מאוד ועליהם הכתוב אומר כצאן קדשים. והיה מנהיג את הצאן עד שבא להר חורב ושם נגלה הקב"ה מתוך הסנה (פדר"א פ"מ, רבינו בחיי).

צפורה אשת משה, במדרש יש ב' טעמים לשם צפורה. 1) כי היא רצתה כמו צפור כדי להביא את משה, 2) כי הוציאה מהבית את הגילולי עבודה זרה כמו הציפור מטהר את המצורע מטומאתו.

יעקב ורחל היו דומים למשה וצפורה 1) שתיהן היו רועות צאן אביהן קודם הנשואין, 2) שתיהן נישאו לבעלים שנמלטו מארץ מולדתם ומבית גידולם, 3) שתיהן נקראו בשמות בעלי חיים (רחל - צפורה), 4) כל אחת מהן ילדה שני בנים, 5) הבעלים של שתיהן היו רועי צאן אחר הנשואין את צאן אביהן, 6) שניהם נפגשו אצל הבאר.

ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה (ב, כב). מובא בקרן לדוד יש להבין טעם קריאת שם אלא על שם איזה נס או טובה, ומה שבח יש בו שהיה גר בארץ נכריה. אמנם מצינו ששבט לוי לא נשתעבדו במצרים ולא עבדו בפרך, וי"ל הטעם, שמאחר שהיו צדיקים, אזי בעצם היותם במצרים, ערות הארץ הרגישו עצמם בגלות, וגם אילו היה להם כל טוב, לא היה ערב עליהם, מגודל הצער שנתרחקו מארץ ישראל, מקום הקדושה, ולכן לא הוצרכו לשעבוד, וכמו יצחק ויעקב שנתקיים בהם "כי גר יהיה זרעך" אף בלא שיעבוד, ולא הוצרכו לשעבוד כי אם אלו שלא היה איכפת להם עצם היותם בארץ לא להם. זו היתה כוונת משה בקראו את שמו "גרשם", שנתן שבח והודיה להשי"ת שלא הוצרך להשתעבד ויצא ידי חובת גלות במה שהיה "גר בארץ נכריה", שצער הגרות נחשב לו בצער השעבוד, וקרא שם בנו על שם הדבר, זכרון לחסדי המקום.

ותעל שוועתם אל האלוקים (ב, כב). במוצאי יום הכפורים היו בני החבורה הקדושה באים לפני רבם החוזה הקדוש מלובלין שענינו צופיות בשמים ובארץ, והיה מגלה להם מה נגזר עליהם לשנה זו. הרבי רבי בונים מפשיסחא זצ"ל עשה חיל במסחר העצום בדאנציג, ובבואו לפני המלך הודיעו החוזה הקדוש שנגזר עליו שיפסיד השנה כל ממנו. סבר, וקבל דין שמים באהבה. באותה שנה חלו בני ביתו, חסכוניותו הסתכמו באלף וחמש מאות רובלים, הון רב באותם ימים, ואת כולם כילה בהוצאות רפואתם. מחמת חובת ההשתדלות נסע לעסוק בפרנסתו. התאכסן בבית המלון בו היה רגיל לשהות. ברוב שעות היום התבודד ועסק בתורה ובעבודת ה', ומפעם לפעם יצא למקום המסחר, אולי יזמן לו ה' איזו עסקה או תיווך, ולא

הופתע כששב בידים ריקות, כמבוטח. ישב בחדרו ולמד, ובעל האכסניה נקש על דלתו. שאל במה יסעד צהרים, בתבשיל זה או אחר, והודיעו שחובו כבר הגיע לעשרים וחמשה רובלים. אינו דוחק בו חלילה לשלם. נאמן הוא. גם עשיר וגם ישר דרך, טוב לשמים ולבריות, ירבו כמותו. בעל האכסניה יצא, והרבי רבי בונים פרץ בכבי נסער: "רבונו של עולם, זה – לא! "אמר: "רבונו של עולם, כשהתברתי שאבד כל רכושי לא התמרמתי. אם זה רצונך, אקבלו באהבה. הכל שלך, אתה נתת ואתה לוקח, יהי שמך הגדול מברך. כשבני בתי חלו והוצאתי כל כספי לרפואתם, לא התמרמתי. נותרתי חסר כל, וקבלתי דינך באהבה נסעתי לכאן, לקיים מצות ההשתדלות. לא עלתה בידי, לא התמרמתי. אבל אם בעל האכסניה הזכיר חובו, ואמר שהוא סומך עלי משום שאני ירא שמים – הרי אם לא אשלם יגרם על ידי חלול השם חלילה – רבונו של עולם, זה – לא!... קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע. הגיע שליח מטעם הגבירה תמר'ל והציע שיהיה סוכנה תמורת ששה רובלים בשבוע, משכורת מופלגת. אמר לנפשו: הלא נגזר שאפסיד כל רכושי, ומהיכן הצעה זו. אין זאת אלא שתפילתי התקבלה – אם כן, תפעל עד הסוף! השיב לשליח: "לך ואמור לה, שבנוסף דורש אני שותפות ברווחי העסקים שאתוון!" "שמעה וכעסה, ובצדק: גם משכורת הגונה וגם חל וקת הרווח? ! לא ענתה לה הצעה הנועזת. אבל הרבי רבי בונים לא היה מודאג. הוא ידע שתפלתו התקבלה, והגה בלב שקט בתורה. בינתיים ראתה הגבירה שעסקיה אינם מתקדמים, והבינה שזקוקה היא למבינותו. כבשה גאו ותה ושלחה להודיע על הסכמתה. אמר הרבי רבי בונים: "עתה עלה המחיר, אסכים אם תשלם גם את דמי האכסניה". הסכימה גם לכך, וה' שלח ברכה מר ובה בעסקיו, תיווך לה עסקאות בסכומי עתק ועשו הון רב, ובתוך זמן קצר חזר לעושרו ואף מעבר לכך. כשהגיע ללובלין, אך פתח את הדלת, אמר לו החוזה הקדוש: "אמת שכך נגזר עליך, אבל על דמעות לא דברנו... שוועה מעומק הלב, זעקה ודמעות, מעוררים רחמים בדין."

ותעל שועתם אל האלקים (ב, כג). פעם הגיע דרשן לאחת העיירות והאריך בתוכחות מוסר על ביטול תורה ועל זלזול בתפילה וכדו'. הזדמן לשם הבעל שם טוב הקדוש, בשמעו את דברי הדרשן, קם על רגליו ואמר לו הכיצד זה יעז מר לדבר סרה באדם מישאאל, הכלום ידע להעריך את מעלתו של האיש הישראלי בהתרוצצו במשך כל היום כולו בשווקים וברחובות להשיג טרף ומחיה עבור נפשות ביתו להאכילם, להלבישם ולהנעילם ולשלם עבורם שכר לימוד וכו' וכו' ובעודו עייף ויגע, נזכר הוא לפתע לעת ערב, שעדיין לא התפלל תפילת מנחה, והוא רץ לעבר בית הכנסת אגב אנחת כאב על אשר כמעט שכח להתפלל, הכלום תדע איזה רעש עושה תפילה, אמנם חטופה, זו במרומים!...

מסופר שלפני כ- 65 שנה התגורר בירושלים יהודי בשם הרב נחמיה בקר. ביום מן הימים חשה רעייתו שלא בטוב, והם פנו לבית החולים 'שערי צדק' כדי לקבל טיפול שיחזיר לה את כוחותיה. באותם ימים פעל בירושלים רופא בעל שם, פרופ' שקילניק שמו. הוא היה ידוע ומפורסם בכל רחבי הארץ כרופא הנשים הטוב ביותר. בדק פרופ' שקילניק את רעייתו של הרב בקר, והגיע למסקנה שאין מנוס מביצוע ניתוח שיציל את חייה. הוא שוחח עם בני הזוג והסביר להם שמצבה של האשה בכי רע, והיא עלולה למות בתוך ימים אחדים אם לא תעבור את הניתוח הדחוף."

אדוני, הניתוח הזה עולה חמש לירות, ואתה חייב לגייס את הכסף באופן מיידי כדי שנוכל להציל את אשתך", אמר לו הפרופסור. בני הזוג הנדהמים הביטו זה בזה כשמעיניהם נשקפה חרדה גדולה. הרופא הטוב ביותר מסביר להם שימיה של האשה ספורים, ואם רצונה לחיות היא צריכה לוותר על האפשרות ללדת ילדים נוספים! "אם אין ברירה אז אין ברירה", אמרו זו לזו, והבעל יצא למסע מהיר של גיוס כספים. כעבור זמן קצר הוא שב לבית החולים ושלשל לידיו של הפרופסור הנכבד את מלוא הסכום שהתבקש לשלם. באותה העת, חמש לירות היו סכום שאדם ממוצע היה צריך לעבוד שלושה חודשים תמימים כדי להרוויח אותו.

רגע לפני שהוכנסה האשה לחדר הניתוח אמר בעלה שהוא מבקש לעכב את הניתוח במספר שעות. "מה קרה ששיניית את דעתך?", שאל אותו הפרופסור, והבעל השיב כי הוא לא שינה את דעתו, אבל לפני שהיא

נכנסת לניתוח גורלי כל כך, הוא רוצה להתייעץ עם רבי אברהם ישעיהו קרליץ, המכונה 'החזון איש', שהתגורר אז בבני ברק. מבית החולים הוא יצא באוטובוס עירוני לכיוון התחנה המרכזית, וממנה נסע באוטובוס נוסף לתל אביב שם היה צריך להחליף עוד אוטובוס עד שהאוטובוס הרביעי הביא אותו לבני ברק. אחרי צעדה רגלית ממושכת הוא הגיע לביתו של החזון איש שבדיוק החזיק בידי ספל מלא מים, והתכוון ליטול את ידיו לפני שייגש להתפלל את תפילת המנחה. "רבי, יש לי שאלה דחופה", אמר הרב בקר, "זה ממש עניין של פיקוח נפש!". החזון הניח לרגע את הספל מידיו וביקש לשמוע את השאלה. לאחר שסיפר את הסיפור במלואו הרים החזון איש את ידיו בפליאה גדולה: "מה באת לשאול אותי?", הוא גער ברב בקר. "הרופא הטוב בארץ אומר לך בבירור שאם אשתך לא תעבור את הניתוח היא צפויה למות בתוך ימים אחדים. איזו תשובה ציפית לקבל ממני?". רבי נחמיה נבוך, ובאמת הלכה את עצמו על כך שדחה ניתוח דחוף כל כך בשעות ארוכות רק כדי לשאול שאלה שהתשובה עליה ברורה מאליה.

לפתע פנה אליו הרב קרליץ, החזון איש, פעם נוספת ושאל אותו: "אמור לי יקירי, תפילת מנחה כבר התפללת?". השיב לו הרב בקר בשלילה. "בוא והתפלל עמנו מנחה, ולאחר מכן תשוב לירושלים", אמר החזון איש. לאחר התפילה קרא לו הרב והורה לו: "חזור בבקשה על השאלה ששאלת אותי לפני תפילת המנחה". הוא עשה כמצווה ושאל שוב את השאלה. החזון איש הרהר כמה רגעים, ולאחר מכן השיב לו: "לך ואמור לרופאים שהרב קרליץ אמר שאין לעשות את הניתוח. היא תהיה בריאה ושלמה גם בלי לעבור את הניתוח ועוד תלד בעזרת ה' ילדים נוספים". "אבל כבוד הרב, מה קרה פתאום? לפני זמן לא רב אמרת לי שאין כאן בכלל מקום לשאלה, ועכשיו אתה משיב לי תשובה הפוכה לחלוטין?". השיב לו החזון איש תשובה מדהימה: "התשובה שעניתי לך מקודם היתה לפני שהתפללנו מנחה, והתשובה שאני עונה לך עכשיו היא לאחר שהתפללנו מנחה. רבינו בחיי כותב שבתפילת מנחה יכול כל אדם לשנות את הטבע. עד כדי כך גדולה חשיבותה והשפעתה של תפילה זו שאנו מתפללים מדי יום בשעות הצהריים או אחר הצהריים."

שב הרב בקר לתחנת האוטובוס וכעבור שעות אחדות הגיע לירושלים. הוא מיהר לבית החולים והסביר לפרופסור הנכבד שהרב קרליץ הורה לו שלא לבצע את הניתוח. הרופא התמלא כעס, ומילא את פיו בדברי לעג על החזון איש. "באיזו אוניברסיטה למד הרב רפואה?", הוא שאל בבוז, והזהיר את הבעל העקשן שאם לא יבוצע הניתוח באופן מיידי, הוא צפוי לעמוד בקרוב מעל קברה הטרי של רעייתו.

הניתוח לא התבצע, וכעבור יומיים התפתח זיהום בגופה של החולה. "היה זה נס גדול שלא עשינו לה ניתוח", אמרו לו הרופאים. "אם היה מתפתח הזיהום אחרי ניתוח מורכב כל כך, היא היתה נופחת את נשמתה בתוך זמן קצר". ואכן התקיימו בה דבריו של גדול הדור וכעבור תקופה קצרה היא שוחררה לביתה כשהיא בריאה ושלמה. "אתה רואה אותנו", אומרים ילדיהם של בני הזוג בקר לרב בידרמן שמספר את הסיפור, "אנחנו תשעה ילדים שנולדנו אחרי אותו הסיפור. כולנו נולדנו בזכות תפילת מנחה אחת שהתפלל החזון איש!"

ויזעקו ותעל שועתם (ב, כג). מובא בעוד יוסף חי הפה הוא כלי הנשק של עם ישראל: הקול קול יעקב, והידיים ידי עשיו". עשו חי על חרבו, ועם ישראל – כחו בפיו. תפלתו נשמעת במרום, והוא נושע בזכות למוד התורה. אבל כל חייל יודע, שלא די בכך שהוא יוצא למלחמה מצויד ברובה ובתחמושת, יודע לירות ומכוון למטרה, יש צורך בתנאי נוסף: שהרובה יהיה נקי, ולא תעלה בו חלודה! כמו כן אדם הרוצה לפעול בתפלתו ולהיענות בבקשתו, חייב לדאוג שפיו יהיה נקי מדבורים אסורים, מלשון הרע ומליצנות, משקר ומרכילות. בני ישראל שמרו על לשונם במצרים, וחז"ל אומרו "שלא שינו את לשונם", לפיכך עלתה זעקתם השמימה, והם נושעו מגלותם.

וימת מלך מצרים (ב, כג). ביאר הגאון מוילנא זצ"ל אמרו חכמינו שלא מת ממש אלא נעשה מצורע. שהרי הכתוב מכתוהו כאן בשם "מלך", ואם כן אין

לפרש כפשוטו שהוא מת ממש, לפי שבמותו איננו קרוי עוד מלך, ככתוב: "אין שלטון ביום המוות..."

ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה (ב, כג). שואל רבינו האור החיים הקדוש שלכאורה מיותר לכתוב פעם נוספת 'מן העבודה' שהרי מובן שהם צעקו מצער העבודה??? ומפרש רבינו הקדוש שבפעם השנייה אומרת התורה את הסיבה ששועתם עלתה לה, כי היתה 'מן העבודה' שהיא תפילה בעת צרה, שאז התפילה היא באמת מעומק הלב, בידיעה ואמונה שרק הקדוש ברוך הוא יכול לעזור, ואז התפילה מתקבלת ביותר. וכך נאמר אצל יונה במעי הדגה 'ויתפלל יונה אל ה' אלקיו ממעי הדגה, ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' ויענני', כלומר, מכיון שקראתי מצרה, לכן 'ויענני'. ומוסיף רבינו הקדוש, שהתפילה הגיעה בעצמה ישירות להקדוש ברוך הוא, שלא כמו תמיד, שהמלאכים הם המביאים לפניו יתברך את התפילות. ובזה מפרש רבינו הקדוש באופן נוסף את המילים 'מן העבודה' שהצעקות באו אליו ישירות בלי הפסק מן העבודה, ישירות, ללא שיעבור ויבא דרך המלאכים. ובהמשך מפרש רבינו הקדוש את הפסוק 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי' (ג, ט), וזה לשונו: לצד שיש הדרגות בתפילות המוגשות לפני הנעתר, יש מהם שמביאין אותם משרתי עליו ומגשים אותם לפניו יתברך, ויש מהם שהם מעולים שיש בהם כח שאין צריכין אמצעי להגיעם לפני הבורא אלא הם מעצמם ניגשים לפניו, לזה אמר 'באה אלי' פירוש, בלא אמצעי.

ויזעקו ותעל שועתם (ב, כג). בספר "ומשה היה רועה" מסופר, שאחד מן הכללים שהיו שגורים על פיו של רבי משה פארדו, כאשר נתקל בקשיים כלשהם, או שספר לו אודות בעיות שונות, היה: "מי שבוכה – זוכה!", כשכוונתו, שאדם הבוכה לאביו שבשמים, זוכה שיענו לו שלא על פי גדר הטבע. פעם אחת סיפר כי זה לא מכבר נכנסה לחדרו כלה חסרת אמצעים ובקשה את עזרת קופת עזר הנשואין על מנת לרכוש מתנות לחתנה. בדיוק באותה שעה היתה הקופה ריקה, ובלית ברירה השיב את פניה ריקם ויעץ לה לגשת אליו שוב למחרת היום. למשמע התשובה התמלא עיניה של הכלה בדמעות, ורבי משה, שהזדעזע לראות זאת, אמר לה מיד: "שבי נא, בתי, הבה נאמר ביחד פרק תהלים". הוא הושיט לה ספר תהלים, פתח את שלו, ויחד החלו לומר בחום פסוק אחר פסוק. טרם סיימו את המזמור, וכבר צלצל הטלפון. "הרב פארדו?", מעבר לקו נשמע קול בלתי מוכר. "ברשותי סכום כסף פלוני עבור הכנסת כלה, להיכן אוכל להעבירו?", הרב המשתומם שמע מפיו את גבה הסכום, שהתאים בדיוק לבקשת הכלה!

ויאנחו מן העבודה (ב, כג). מובא במגן אברהם להרה"ק מטריסק ז"ע, מעלת אנחה אמיתית גם ממי שטרוד בעסקיו כל היום. הרה"ק מטריסק זצ"ל כתב בשם הבעש"ט זצ"ל שגם זה האיש המוטריד בעסקיו כל היום בשווקים וברחובות, וכמעט ששוכח שיש בורא עולם, רק בעת שמגיע זמן תפלת מנחה עולה על זכרונו שהגיע זמן התפלה, וגונח ונאנח בלבו בהתבוננות האיך שפנה כל היום בהבלי העולם והוא רץ לסימטא אחת מן הצד ומתפלל מנחה, הגם שאינו יודע כלל מה הוא מדבר, עכ"ז גם זה חשוב ויקר מאד לפני הקב"ה, והאנחה שלו בוקעת רגיעים.

ויהי בימים הרבים וגו' ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל אלוקים מן העבודה, ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם וגו'. למה נזכר הקב"ה באבות הק', והא בני ישראל היו במצב של צרה צריכים לעזור להם, האם אם משהו נהיה לו מצב קשה והוא יצעק אני יגש אליו, ואז אגיד אני נזכר שיש לך אבא טוב אז אני אציל אותו בגללו, האם רק בגלל זה אציל אותו, אלא בוודאי שצריכים לעזור להם, אבל לולי הזכירה בזכות האבות הק', היה לכאורה טענה כלפי בני ישראל שהם צועקים לא לד', שלשכינה הק' יש צער, או שהם רוצים להיות יותר קרובים לד', ובמצרים הם לא יכולים להיות כך, אלא הזעקה היתה מן העבודה שקשה להם העבודה, א"כ כדי להצילם היו צריכים להגיע לזכות אבות הק'.

וכמובא בסיפורי מעשיות לרבינו ניסים גאון, שהיה פעם עשיר שרצה לתת סכום כסף גדול לאיש המיאוש בעולם, והתחיל לחפש אחרי איש כזה

שמיואש לגמרי, ולבסוף לא מצא אף אחד, כי מי שכבר חשב שהוא מיואש בסוף נודע לו, כי הוא תולה תקווה בקרובו או באדם זר שיעזור, על כן הסתובב עוד ועוד, עד שמצא איש בפח אשפה אמר האדם הזה בוודאי מיואש, ואמר לו אותך חיפשתי, והעני מסתכל עלי למה חיפשת אותי, ענה לו העשיר: כי אני מחפש לתת כסף לאדם המיואש לגמרי, אמר לו העני: אני לא התייאשתי אף פעם הקב"ה נותן לי כל הזמן ואין לנו על מי להשען רק עליו, אמר לו העשיר אז למי אתן את הכסף אין מיואשים אמר לו לך ותקבור את הכסף בבית הקברות, והנה באמת עשה כך, ולימים התגלגל עליו הגלגל והעשיר העני עד שכמעט התייאש ממצבו, חשב בלבו א"כ עכשיו הזמן שאקח את הכסף משם, והנה הלך לבית הקברות בלילה והתחיל לחפור, ומיד קפצו עליו השומרים למה אתה חופר כאן איזה זממה אתה עושה כאן, ולקחו אותו למאסר, והביאו אותו למשפט, והנ התחילו לדון בסיפורו והוא מספר שרצה בסך הכל להוציא את כספו, וסיפר להם כל הענין, אז השופטים התחילו לצחוק איזה סיפורים מהחלומות אתה מספר, והנה קם השופט הראשי ואמר תעזבו אותו לנפשו, כי הוא צודק, אני הייתי העני שאמרת לי להכניס את הכסף בבית הקברות, כי ד' הוא משפיל ומרים אני פעם הייתי בפח אשפה וכאן אני יושב ושופט, והוא היה העשיר והעני. ומהסיפור הזה יש כמה לימודים, אבל לעניינינו יכולים להתבונן אין להתייאש אף פעם, כמו שמואש באלשי"ך הק' עה"פ "ואכלת שלל איבך" איבך ר"ת אין יאוש בעולם כ'לל. זה כל השלל שלנו לא להתייאש רק להתחזק.

לדעת אפילו שזה זמן של שובבי"ם אבל השמחה והתקווה לא לאבד, שובבי"ם ר"ת ב'רוך י' ש'מיכל ב'יז ו'וען מ'קען. או ו'אם י'הודי מ'חיך ב'שמחה ב'טוח ש'יושע.

מובא מהגר"א זצ"ל, מדרש יהונתן, חנוכת התורה וימת מלך מצרים (ב, כג). פירש רש"י נצטרע, והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. דרשו חז"ל, כי אין הכוונה למיתה ממש, כי אם לצרעת, אשר הנוגע בה חשוב כמת. אך מנין לחז"ל להוציא את הכתוב ממשמעו, ושוא מת ממש. אמרו חז"ל, כי למרות שזוכר דוד בדרך כלל כדוד המלך או כמלך דוד, לא נאמר במותו כי אם 'ויקברו ימי דוד למות (מלכים א, ב) דוד סתם, ללא תואר המלכות, שכן 'אין שלטון ביום המות' (קהלת ח, ח). כלל הוא, כי ביום מותו של המלך לא יופיע תואר מלכותו ליד שמו, שכן הוא מאבד את כל שררותו ומלכותו ביום מותו. וכן 'וישכב שלמה עם אבותיו', 'וישכב רחבעם' 'וישכב אביה', כולם ללא תואר המלכות. (בראשית רבה צו, ג). אם כאן נזכר תואר המלכות בסמיכות למיתה, 'וימת מלך מצרים'. אין זאת אלא שלא מת ממש, כי אם נצטרע. וכן דרשו חז"ל על הנאמר בספר ישעיהו, 'בשנת מות המלך עוזיהו', כי לא מת עוזיהו אלא שנצטרע (ישעיהו ו, א). שכן אם הוזכרו מותו ומלכותו כאחת, אין זאת אלא שלא מת ממש, כי אם נצטרע.

מובא ביעלת חן וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה (ב, כג) ברש"י: "וימת מלך מצרים", נצטרע, והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. כבר תמחו המפרשים, איך מתישב פירוש רש"י עם לשון הפסוק הממשיך ואומר "ויאנחו בני ישראל מן העבודה", דהיינו שכובד העבודה היה הגורם לאנחתם. ולפי פשוטו אין כאן סתירה כלל, שהרי אמר הכתוב "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", ואם כן, עד עתה היתה לבני ישראל נחמה על כובד העבודה, ברובי הגדול שבא בעקבותיה. אבל כאשר שחט פרעה תינוקות ישראל, חזרו להאנח על העבודה, שהרי ניטלה מהם נחמתם.

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה (ב, כג). שאל הגה"ק רבי יצחק מוולוז'ין ז"ע - מה קרה שרק עכשיו הם נזכרו לבכות, ולפני כן, קודם שמת המלך, לא היה להם על מה להיאנח, וכי קודם לכן שפר עליהם חלקם, אלא התירוץ הוא: כל עוד המלך חי, סברו, שרק פרעה זה מתאכזר ליהודים, אבל לכשימות ויקום תחתיו מלך חדש, ישתפר המצב. והנה, "וימת מלך מצרים", ודבר לא נשתנה לטובה - ויאנחו בני ישראל ויזעקו", ראו שהיתה תקוותם תקוות שוא, ואכן כל הפרעונים שווים, ורק בורא העולם יוכל להושיעם.

אמר הר"ק מהרמ"מ מרימנוב זי"ע ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה (ב, כג). כי יותר ממה שהיו צועקים על עבודת הפרך של המצריים עלתה שועתם על מה שהיו צועקים על עבודת הפרך של המצריים עלתה שועתם על מה שלא יוכלו לעבוד את השם יתברך.

ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים (ב, כג) אמרו חז"ל: שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתם. אמר ר' יהושע בן לוי: משל למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים זועקת לו שיציל אותה מפני הליסטים. שמע המלך והצילה. ולאחר כמה ימים ביקש לשאתה לאישה והיה מתאוה שתדבר איתו ולא היתה מדברת. מה עשה, גירה בה שוב את הליסטים כדי שתצעק וישמע המלך. וכשהתחילה צועקת אמר לה המלך - לכך הייתי מתאוה לשמוע את קולך, והנמשל הוא: שישאל במצרים היו זועקים כיון שהתחילו המצרים משתעבדים בהם. אמר להם הקב"ה לכך הייתי מתאוה, לשמוע את תפילתכם, ולכן מיד נאמר: "וירא אלוקים את בני ישראל..". והתחיל גואלם. (שמות רבה כא, ה). נמצינו למדים שלעיתים צרה באה על מנת לעורר אותנו לתפילה וכביכול על מנת "לחדש" את הקשר עם בורא עולם.

ותעל שועתם אל האלוקים (ב, כג). פעם אחת הגיע דרשן לאחת העיירות והארץ בתוכחות מוסר על ביטול תורה ועל זלזול בתפילה וכדו'. הזדמן לשם הבעל שם טוב הקדוש, בשמעו את דברי הדרשן, קם על רגליו ואמר לו הכיצד זה יעז מר לדבר סרה באדם מישראל הכלום ידע להעריך את מעלתו של האיש הישראלי בהתרצו במשך כל היום כולו בשוקים וברחובות להשיג טרף ומחיה עבור נפשות ביתו להאכילם, להלבישם ולהנעילם ולשלם עבורם שכר לימוד וכו' וכו' ובעודו עייף ויגע, נזכר הוא לפתע לעת ערב, שעדיין לא התפלל תפילת מנחה, והוא רץ לעבר בית הכנסת אגב אנחת כאב על אשר כמעט שכח להתפלל הכלום תדע, איזה רעש עושה תפילה אמנם חטופה זו במרומים.

מובא ברבינו בחיי ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה (ב, כג). אע"פ שהגיע הקץ לא היו ראויים לגאולה, אלא מרוב שצעקו אל ה' מן העבודה קיבל תפלתם. והזכיר ב' פעמים מן העבודה, "ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה", ללמדך שאין תפלתו של אדם שלימה כאותה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדוחק, שהיא יותר מקובלת והיא העולה לפניו יתברך. ואפשר לומר, שהפרשה הזאת היא רמז לגאולה העתידה שהיא תלויה בתשובה ובתפילה, כי כן בגאולת מצרים חזרו בתשובה והתפללו אל ה' העונה בעת צרה, ונתקבלה תפלתם ובא להם הגואל מיד, ועל כן סמך לו ומשה היה רועה וגו' לרמז שהגאולה תלויה בתשובה ותפילה.

ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים (ב, כג). הנה, בעת רצון טוב לפרש התפלה בפה, שתקובל התפלה על ידי מלאכים מכניסי התפלה, וכמו שסידר יוצר בראשית ממונים על כל דבר. אבל בעת צרה, דאז יש מקטרגים (לא יפרש בפה, אלא יתפלל בלב) דאז "קרוב ה' לנשברי לב" (תהלים לד, יט), ולא על ידי מלאכי השרת שהם אינם יודעים מחשבה שבלב, והיינו: "היערך שועך לא בצר וכל מאמצי כח" (איוב לו, יט) - "היערוך שועך" דייקא (כלומר בפה), "לא בצר" (לא בעת צרה), כי אז "וכל מאמצי כח" - שאין קטרוג. אבל בעת צרה, על זה נאמר (תהלים לט, ב): "אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי", ומשום זה אין אומרים תחנונים בבית אבל. והנה, בארץ מצרים, ידוע כי נאמר (יב, יב): "ועברתי בארץ מצרים" וגו' ודרשו: "אני ולא מלאך", ופירש האר"י הק' זצוק"ל שאין מלאך יכול ליכנס לשם, ועל כרחך - תפלה בדבורים ותנועות לא יתכן [שהרי אין המלאכים, מכניסי התפילה, יכולים ליכנס לשם]. ולזה רק: "ויאנחו בני ישראל ויזעקו" - שהוא קול בלי דבור, ועל כן "ותעל שועתם אל האלוקים".

ישמח משה

מובא בפרשת דרכים בשם דודו הג"ר אברהם רוזאניס זצ"ל וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה (ב, כג). פירש"י: "וימת מלך מצרים, נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם". והקשה הרא"ם, אם כן למה כתיב "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" ששמעו שנאנחו בגלל קושי העבודה אלא ידועה קושיית המפרשים, היאך יצאו בני ישראל ממצרים אחר רד"ו שנה, והלא הגזירה היתה על ארבע מאות שנה (בראשית סו, יג). ותירצו כי מה שנתרבו ישראל שלא כדרך הטבע, כדכתיב, (לעיל א, ז): "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד", ריבוי זה השלים את החשבון, ששיעור עבודה שהוצרכו לעשות בת' שנה עשו בזמן מועט. ואמנם כשראו ישראל את קושי השעבוד היו מצטערים, בידעם שהגזרה היא ת' שנה ועדיין חסר הרבה מן המנין, אך אחר שראו שהם מתרבים שלא כדרך הטבע, היו מתנחמים ואומרים שאין ספק שהקב"ה ידלג על הקץ מחמת רבוי האנשים. אבל עכשיו שנצטרע פרעה והיה שוחט לרפואתו ק"ן ילדים בבוקר וק"ן בערב (שמו"ר א, לד) יראו שלא יהא כאן רבוי אנשים כדי למחר את הקץ, על כן "ויאנחו בני ישראל מן העבודה", כלומר, מי יוכל לסבול עבודה קשה זו עד תשלום ארבע מאות שנה.

כשמלאה סאת יסוריהם של ישראל, וזעקתם עלתה אל האלוקים מהעבודה הקשה שהוטלה עליהם, חישוב הקב"ה את הקץ. וביקש להוציאם ממצרים, מאותו כור ברזל מר ונמהר. אמנם עדיין לא תמו ארבע מאות שנות עבודת הפרך, אולם קושי השעבוד השלים את משך הזמן. הגיעה העת שיבקע שחר גאולתם. לצורך מטרה זו נגלה הקב"ה אל משה רבינו בסנה. התגלות זו נועדה להטיל על משה את התפקיד הנשגב - להיות מנהיגה הראשון של האומה הנבנית. משה אמור היה להיות שליח ההשגחה העליונה ולחולל את הניסים המופלאים שנתלו ליציאת מצרים. הוא זה שבחרה בו ההשגחה להיות מושיעם של ישראל, שניהגם במדבר "כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר י"א, יב), ואף נבחר להיות השליח שבאמצעותו תינתן התורה לעם הנבחר. לא במקרה נבחר משה לשליחות עילאית זו. משה רבינו נבחר תחילה על ידי הבורא בנאמנותו לאחיו ולנכונותו לשאת עימם בעול. הוא גם נבחר במרעה הצאן בחמלתו על בעלי החיים. בכל המבחנים הללו עמד משה בהצלחה מרבית. רק לאחר מכן נגלה הקב"ה למשה והודיעו כי כבר הגיע זמן גאולתם של ישראל, וכי הוא, משה, עתיד להיות הגואל הראשון. למרבה ההפתעה, לא בנקל קיבל משה את התפקיד. שבעה ימים תמימים הוצרכו כדי לשכנעו להסכים לכך. התורה מצטטת נימוקים רבים שהושמעו מפיו של משה, כדי להסביר מדוע אין הוא ראוי לפי דעתו לקבל על עצמו שליחות זו. סביר להניח, שבמשך שבוע ימים הועלו עוד נימוקים מנימוקים שונים על ידו, וכולם נדחו על ידי הקב"ה. פרשת ההתחמקות שגבלה בהתמקחות, אומרת דרשני! מיהו האיש שהקב"ה מפציר בו כה הרבה, ועדיין הוא מסרב ועומד בסירובו, משה רבינו היה מודע היטב עד כמה רע וזר מצבם של ישראל תחת יד מצרים. והנה עתה, הקב"ה מודיעו שבידיו המפתח להושיע את ישראל, הייתכן למאן מלפעול בנידון? והנה, להפתעתנו הרבה, משה רבינו בורח מלשאת במשא העם. הייתכן, אולם אחרת הם פני הדברים. משה הבין כי המשימה חיונית מאד ואף ידע את גודל השעה ואת נחיצות העניין. כאשר הקב"ה הפציר בו, הוא טען: "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד', י"ג). חז"ל מבארים את דבריו: שלח ביד מי שאתה רגיל לשלוח, הוא אהרן. סירובו של משה רבינו לקבל את התפקיד נבע מהגישה שתפקיד גדול זה ראוי שיוטל על אהרן, אחיו הגדול. אמנם היוזמה לכך לא באה מצידי, שהרי הקב"ה בחר בו, אולם הוא חש שהגאולה לא תוכל לבוא על גבי חוסר התחשבות מצידי ברגשותיו של אהרן. ואכן, משה צדק בגישתו זו, אלא שנעלמה ממנו באותה שעה מעלתו הגדולה של אהרן. הקב"ה הודיע למשה, שאהרן לא יפול ברוחו כתוצאה ממניויו של אחיו הצעיר, כפי שהוא סבור, אלא אדרבה, אהרן אף ישמח בלבו על כך. כך אמר הקב"ה למשה: "הלא אהרן אחיך הלוי... הנה הוא יוצא לקראתך, וראך ושמח בלבו" (שמות ד', י"ד): לא כפי שהנך סבור, שאהרן יקפיד עליך על שאתה עולה לגדולה. הלקח ברור. גם כשמדובר בגאולת עם שלם, בלתי אפשרי לרמוס את כבודו של אדם בודד. הכלל לא ייבנה על חורבנו של הפרט. אדרבה, זה שאינו יודע להעריך את יוקרתו של היחיד, לא יוכל לשמש כגואל הרבים.

וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו (ב, כג). אמרו חכמינו ז"ל, שלא מת ממש אלא שנצטרע, מנין לחז"ל לדרוש, שנעשה מצורע, והלא אפשר לפרש הפסוק גם כפשוטו שמת ממש. אלא נראה לענייני דעת, כשמת מלך רשע שעשה צער ועגמת נפש, שמחים העם שמת שנפסקו הצרות והגזירות. ולכאורה כאן אם נפרש שמת ממש, למה כתיב אחר כך ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, לכאורה היו צריכים לשמוח שנקל להם שמת המלך, אלא ראייה מכאן שלא מת ממש, אלא שנעשה מצורע.

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו (ב, כג). בנוהג שבעולם, כשאדם שרוי בצער תולה הוא מבטחו בשינוי המצב. כך טבעו של אדם, וכך מנהגו של עולם. יבוא מלך חדש, והבעיות תפתרנה. כשהיה פרעה א', לא היה טוב, אז מה, קיוו לפרעה אחר, נשאו עיניים להחלפת השלטון, אבל הנה, מת המלך, ואחר בא, ודבר לא השתנה. או אז, "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו"... סיפר אברך: כשהתארסתי ועמדת לפני נישואי, כינס ראש הישיבה את כל המאורסים לשיחת הדרכה לחיים, הכוונה לקראת הדרך החדשה. פתח ואמר: בני, כל א' מכם עולם מלא, אין אדם הדומה לרעהו בתכונותיו, בכשרונותיו, בנטייתו, ולפיכך אין שניים זהים במסלול החיים. כל אחד מכם ודרכו, על סיכוייה וקשייה, אפשרויותיה וסיכוייה. לכל אחד נתונה ברכת, שיתמודד ויצליח. דלתי פתוחה לפניכם תמיד, לעזור ולעוץ עצה, לכל אחד בנפרד. אבל עצה כללית אחת לי, הדרכה הטובה לכולם: אמרו חז"ל במסכת שבת בענין מעמד הר סיני ד"וייתצבו בתחתית ההר" מלמד שכפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, ואמר להם: אם מקבלים אתם את התורה, מוטב, ואם לאו, שם תהא קבורתכם. ללמדך, שאין קיום המצוות תלוי ברצונו של אדם, שאם ירצה יקיים, לא ירצה יעבור. לא, אלא גזירת מלך ה', ואין אנו בני חורין להיפטר מה! אבל מדוע נאמר לשון "שם תהא קבורתכם", היה ראוי לומר "כאן" תחת ההר "תהא קבורתכם חלילה", ומהו "שם"? ואמר ראש הישיבה: דעו לכם שיש "קבורה" ושמה "שם"... זה מתחיל בילדות. ילד חולם בשיעור, אומר לעצמו: בשיעור הבא אקשיב. חולם גם בשיעור הבא, ממחר יצטיין. נכשל בשליש הזה, בשליש הבא יהיה טוב. השנה כבר תעבור כמו שהיא, בשנה הבאה הכל ישתנה. בתלמוד תורה זה כבר אבוד, בישיבה הקטנה הוא יפתח דף חדש. הישיבה הקטנה היתה כשילון, אבל בישיבה הגדולה הוא כבר יראה לכולם מה הוא שווה. המגיד שיעור של שיעור א' שם עליו עין, אבל בשיעור ב' יתחלף הר"מ. בשיעורים הוא משתרך מאחור, ב"קבוץ" יפרח. טוב, אז הישיבה היא לא בשבילו, האירוסין הם הפתרון. הנישואין, המפלט... "שם" יהיה טוב, מאחורי האופק בקצה הקשת בענן. הנה, אמר ראש הישיבה, כאן אתם עומדים, וזו השעה לחשבון נפש. כי מי שזו היתה דרכו עד כה, חייב להתעשת. שאם לא כן, אומלל יהיה כל ימי חייו. לעולם לא יהיה מרוצה ממצבו העכשווי, תמיד ישא עיניו לעתיד הזוי ובלתי מושג. עד מהרה יגלה שגם הנישואין זה לא מה שחשב, ואז מה, מה יהיה ה"שם" החדש, האם ילך מדחי אל דחי, או יראה עצמו כבול לעד? בחור כזה ירשם לכולל, והכולל הוא לא מה שחשב. האברכים, וראש הכולל, המסכת או דרך הלימוד, ושמירת הסדרים והמילגה. אז מה. ינדוד מכולל לכולל, או יצא לעבודה. והעבודה, כן תהיה מה שחשב, המשכורת, והמעביד, והמקצוע, והיחס, החסרות סיבות לאי נחת? אז מה, ימשיך לחפש את ה"שם", את "המלך החדש", יפלט ממסגרת למסגרת, או ישקע ביאוש ודכדוך, מחשבת ה"שם" היא ה"קבורה", "מלך חדש" זו אשליה! לא להשליך ירב על פתרונות קסם שלא יתממשו לעולם, משאות שווא ותקוות כזב. עלינו להתפכח, ולמצות עד תום את אפשרויות ההווה, להיות מרוצה ממצבו, ולהפיק ממנו את המירב.

ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. ויזכור אלוקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב (ב, כד). מובא בעטרת ישועה יש לומר בדרך צחות על פי מה ששמעתי כאשר פעם אחת התוועדו יחד כאז"ז הה"ק ר' נפתלי מרופשיץ ז"ל, עם הה"ק ר' פייביש ז"ל מבעלזא, אודות קשר השידוכין. ובתוך הדיבורים אשר היה ביניהם מעניני השידוך, אמר זקיני זצ"ל, כי הוא מיוחס. וענה לו ר' פייבוש ז"ל, מה לנו צורך ליחוס אל עבדות ד'. והשיב לו

מובא בשארית מנחם ויהי בימים הרבים וגו' ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל אלהים מן העבודה, ויזכור אלהים את בריתו את אברהם וגו'. ולכאורה מדוע רק אז נזכר השי"ת באבותינו הקדושים, וי"ל עפ"מ דמסופר שכאשר הגה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע בא פעם ראשונה לליז'ענסק אל הרבי רבי אלימלך זי"ע, לא רצה הרבי לקבלו כי היה יחסן גדול כידוע, באמרו שמיחוס חושב בנפשו שאינו צריך לעבוד עבודה תמה ונקייה כי סומך על אבותיו, והרב הק' מראפשיץ כשמעו זאת נפל ארצה וצעק מה פשעי שאבי הק' היה יר"ש, ואז שאלו הרבי רבי אלימלך זי"ע, אמור מה מהני יחוס לעבודת השי"ת, ואמר שמועיל על אחר העבודה שלא תזוח דעתו עליו שעבד כראוי, כי כשזוכר מעשה אבותיו הוא מבין שעדיין לא עשה כלום וזה חשוב אצל הקב"ה יותר מן העבודה עצמה כי זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נ"א י"ט), וכמו שמובא בספה"ק אמרי קודש לפרש מה שאנו אומרים הבוחר בשיירי זמרה, ולכאורה הוא כפל לשון דשירה וזמרה ב' לשונות של זמרה הם, ות' דשירי הוא מלשון שיריים, והכוונה שהשי"ת בוחר בהשיריים שנשאר מהזמרה שלא אמרו, היינו האדם שיש לו לב נשבר שיועד שעדיין לא גמר את העבודה, בוחר השי"ת בהשיריים הללו יותר מגוף העבודה. זש"ה ויאנחו בני" מן העבודה, עבודה זו תפלה, ואחר התפלה, ויזעקו שעדיין לא עשו כהוגן, ועי"ז זעקו מאוד, הרי לנו ב' זעקות, א' עצם העבודה היינו תפלה. ב' זעקה שאחר התפלה מגודל שברון לב על חסרון התפלה, ועי"ז אמר ותעל שועתם, שאחר התפלה, אל האלהים, יותר מן העבודה עצמה, וכיון שיכולין לבוא למדרגה כזו על כרח מיוחסים המה, ע"כ ויזכור אלהים את אברהם, את יצחק ואת יעקב.

ויאנחו בני ישראל מן העבודה (ב, כג). מובא בנן איש חיל, הגדת הן איש חי יש להבין, מאחר שהגזירה היתה שבני ישראל ישתעבדו "בארץ לא להם" ויכולה היתה להתקיים בכל מקום בעולם – מדוע ירדו דוק למצרים, מקור הטומאה והתועבה, שם עתידים היו להידרדר למ"ט שערי טומאה, ולהשתעבד בגופם ובנפשם, לעבד בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, והמצרים יטיבועו את בניהם ביאור, ישקעו אותם בחומה וישחטו אותם כדי לרחץ בדמם? משל יסביר זאת הטיב: לעשיר אחד היה בן מוכשר ונאה, אבל הוא הכעיס את אביו והשביעו מרורים. הן לא שמע בקולו והמרה את פיו, עד שנשבע האב למכרו לעבד. הוציאו האב לשוק העבדים, והכריז: "מי רוצה לקנות עלם מוכשר ומשכיל, נבון ויפה תואר?" באו שני קונים. האחד, עשיר חשוך בנים, והשני, אכר גס הליכות ורע לב. שניהם הציעו מחיר זהה, והאב מכרו לאכר. תמהו אוהביו ושאלוהו: "הלא למרות כעסך, אוהב אתה את בנך. מה ראית למוכרו לאותו כפרי? הרי טוב היה לו אצל העשיר, שהיה מטפחו ומחנכו, ואילו אצל הכפרי יספג עלבונות וחייו יהיו נוראים!" אמר האב: "היא הנותנת! אלו חשבתי למוכרו לעבד עולם, ודאי שהייתי מעדיף בעורו את העשיר, שיאמצו לבן וידאג לכל מחסורו. אבל למעשה, הלא אין ברצוני אלא ללמדו לקח, שידע להעריך את בית אביו, יקוץ בחיי העבדות, יתחנן לפני לשחררו, ואף יבטיח בדמעות שלישי, שלא ישוב עוד למעשי אולתו. לו הייתי מוכרו לאותו עשיר חשוך בנים, שהיה מפנקו, מלבישו מחלצות ומאכילו מעדנים וסולח לכל מעללי ומעשיו הרעים, הרי היה מידרדר במעשיו ולא מעלה על דעתו לשוב מהם ולבקש מחילה. אבל אותו כפרי לא קנה את העבד, אלא כדי להשתעבד בו, להעבידו בפרך ולרדות בו. אם כן, בטוח אני שבעוד ימים מעטים ישוב אלי הן בכריעה ובהשתחויה, יביע חרטה ויתחנן שאפדהו. ואז, כאשר אראה ששפר את דרכו והתחרט באמת ובתמים, אפדה אותו בחפץ לב ואיטיב לו לאין שיעור!" והנמשל: הקב"ה גזר על עם ישראל את הגלות, משום שידע, שאינם נכנעים בפניו ואינם ראויים עדיין לעבודתו. רק לאחר שיכנע לבבם בגלות, בעבדות ובמצוק, יפדם ויקחם לו לעם. ואם כן. אילו היה מביאם לארץ אחרת ולא היו מעמיסים עליהם שם עבודת פרך, אלא מתיחסים אליהם כבני מלכים, לא היה לבם נכנע, ומה הועילה להם הגלות? אך עתה, שהביאם לארצם של המשעבדים האכזרים, נתקיים בהם "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה", ומיד הופיע עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם.

דעבדו בטומרא דלא ידעו אנש בחבריה, פירוש שהרבונו של עולם ראה צערם של בני ישראל והתשובה שעשו בסתר ורק הרבונו של עולם היה יודע וזהו וידע אלקים.

ויאנחו בני" מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה (ב, כג).
מובא באמת ליעקב אומר אני, בשבר ישראל רוצה שתפילתו תעלה לרצון לפני האלקים, צריך להבין עצמו בשני דברים, א. בעשייה, דהיינו שיקיים המצוות ויעשה מעשים טובים, ב. שיהיה לבו נשבר בקרבו, אבל אם אינו נוהג כן, אומר אני, אף שלומד ומתפלל ועושה הכל כראוי רק שאין לבו נשבר בקרבו ומדמה בנפשו שכבר יצא ידי חובתו כלפי מעלה, אין תפילתו יכולה להתקבל לפני הקב"ה. וגם שברון לב שיש לאדם מחמת שאינו עובד עבודת השי"ת גם בזה אין טוב, וטוב הוא שיעבוד את השי"ת בכל בוחו, ואעפ"כ יהיה לבו נשבר בקרבו, וידע שעדיין לא הגיע אפילו לתחילת העבודה. וזהו ויאנחו בני ישראל "מן העבודה" רצ"ל "ויאנחו" שיתאנח ויהיה לבו נשבר בקרבו, מן העבודה אחר שעובד להשי"ת בכל כוחו ומקיים מצוותיו, ועושה מעש"ט, ואעפ"כ לבו נשבר בקרבו, ואז ויזעקו, ותעל שועתם אל האלקים, תפילתו מרוצה ומקובלת לפני בורא עולם.

מובא בשפתי צדיק במד"ר (פ"ה) איתא שענה פרעה למשה ואהרן הן רבים עתה ע"ה, אם הייתם מבקשים איזה אלפים אנשים הייתי נותן אבל ששים רבוא הפסד רב. ותמוה שאז היה עדיין בחיים כל אותן שנעדרו בג' ימי אפילה והיה כמה פעמים ס' רבוא, אלא על כרחך שאותן הי' גברים ופדו עצמן בממון ולכן לא הרגישו ב"ב בובד הגלות ולכן מיאנו לצאת למדבר ונעדרו ר"ל, רק ס' רבוא אותן שעבדו עבודת הפרך הם נגאלו. כן בדורינו מי שיש לו שלות השקט ואינו משתתף עם הציבור להרגיש הכובד והלחץ קשה שירגיש הארת הגאולה ב"ב, אך הנותן לב לסבול בצער הציבור לעמוד לימין אביו בכל כחו, הוא שותף בהגלות ויזכה להגאל עם הכלל.

מובא בדברי ישראל, הגה"ק רבי ישראל ממוזיץ זצ"ל וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (ב, כה). אא"ז [הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר] זצוק"ל אמר בשם היהודי הקדוש זצ"ל, וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים, פירוש, כשהשי"ת רואה את בני ישראל, וידע אלהים, נודע להם שיש אלהים בעולם. והענין אמר אא"ז זצוק"ל בג' אופנים: אופן א. הרי הוא מבואר בכללים בתורת אא"ז ז"ל עיין שם, והקיצור הוא כך, כי כמו עין רעה רח"ל גורע ומפסיד לזולתו, כמו כן בהפכו מדה טובה מרובה, על ידי עין טוב ייטיב ויתרבה שפע לזולתו, ומכל שכן הבורא יתברך שהוא מקור הטוב ובראיתו נעשה הכל טוב. ולזאת עיקר עבודת הצדיק הוא לרצות את הבורא ב"ה שיראה את בני ישראל, וכיון שזוכין, הקב"ה רואה אותם בעיני הטובים, ממילא אך טוב לישראל. וזהו שביקש ריעא מהימנא את הקב"ה (שמות לג, יג) וראה כי עמך הגוי הזה, וראה דייקא, וכיון שיזכו שיראה אותם הקב"ה בעיני הטובים, ממילא יהיה נעשים טובים וקדושים. וזהו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים, שעל ידי שראה אותם אלהים בעיני הטובים נתעלו למדרגתם ונתוודע להם שיש אלהים בעולם, עכ"ל. ובדבריו ז"ל יובן הכתוב (תהלים לא, ח) אגילה ואשמחה בחסדך אשר ראית את עניי, ולכאורה הוה ליה למימר אשר הושעתנו מעניי, אלא אשר "ראית" דייקא, וממילא הישועה כנ"ל, וזהו הענין תשועת ד' כהרף עין, וד"ל. אופן ב. דכתיב (ישעיה נט, ב) כי אם עונותיכם היו מבדילים בינכם ובין אלהיכם וחטאתיכם הסתירו פני מכם, פירוש, כי אסור להסתכל בפני אדם רשע (מגילה כח.), זהו עונותיכם מבדילים, שהעונות הם מסך המבדיל שלא יוכל להסתכל בנו מטעם האמור, וכן זהו הענין וחטאתיכם הסתירו פנים מכם שלא יסתכל בנו כאמור. ולזאת זהו כל עיקר עבודתנו לתקן את עצמנו שנהיה נקיים עד שלא יהיה מסך המבדיל ויחזור פניו אלינו ויסתכל בנו, וממילא כיון שאין מסך המבדיל בינינו לבין אבינו שבשמים והוא מסתכל בנו, ממילא נכנס הקדושה ויראת אלהים בתוכנו. והיינו דכתיב (שמואל א י, כו) החיל אשר נגע אלהים בלבם, ותרגומו שניתן יראת אלהים בלבם, עיין שם, ולכאורה אשר נגע משמע נגיעה בעלמא מבחוץ, ולפי התרגום משמע שניתן ונכנס היראה לבפנים בתוך הלב, ומנא ליה זאת, אלא כי הענין, הנוגע באיזה דבר היינו שאין דבר מפסיק ביניהם, והוא נוגע בעצם הדבר כמובן,

זקני ז"ל מראפשיץ, אמת כי יש צדיקים שאינם מיוחסים, וקמים בחצות לילה ולומדים כל השיעורים עד הבוקר, ואחר כך מתפללים בהתלהבות גדול. אמנם, אחר התפילה, לפני בואם לשתות ולאכול, דרך הצדיקים לפשפש במעשה עבודתם בתורה ובתפילה, אולי היה חס ושלום איזה שמץ ופניה במעשה העבדות, ואיך יערב לבו לאכול ולשתות. אך בחושבו כי על כל פנים הוא יותר טוב מאבותיו שהיו פשוטי עם, על ידי זה הוא אוכל ושותה בשמחה ולב טוב, בחושבו כי כבר רצה האלוקים את מעשיו, יותר ממעשה אבותיו. אכן אותם הצדיקים אשר הם מיוחסים, אפילו אם עובדים את השם יתברך בתורה ותפילה, אמנם אחר התפילה כאשר יבואו לפשפש במעשה עבודתם, ולהעריך את מעשיהם נגד מעשה אבותיהם הקדושים והטהורים, אזי הם בטלים ומבוטלים בעיניהם כעפרא דארעא, והם בענווה ובשפלות עד מאד, ומתאנחים מאוד על זה, כי מעשה עבודתם אינה נחשבת לכולם נגד מעשה אבותיהם. וסיים אא"ז זצ"ל, על זאת צריך יחוס, להיות מתאנח אחר עבודתו, ולא יערב לו כל מאכל ומשתה. עכדה"ק. ועל פי זה יש לפרש הפסוק, ויאנחו בני ישראל מן העבודה, היינו שאחר העבודה שלהם התאנחו במרירות הלב, על שלא היתה עבודתם שלימה. הגם ותעל שועתם אל האלוקים, שעלתה שועתם השמימה, עם כל זאת התאנחו. ושפיר כתב אחר כך, ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב היינו אם הם מתאנחים אחר העבודה, מסתמא המה מיוחסים זרע אברהם יצחק ויעקב. כן נראה לי לפרש.

כתב לי ידידי הרב ר' ברוך איצקוביץ הי"ו רעיון נהדר של מוסר, ויאנחו בני ישראל מן העבודה' אם גם באמצע העבודה זוכרים את הקב"ה ואז צועקים אליו בכל העניינים שצריכים אז וישמע הקב"ה.

וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו (ב, כג). משל למה הדבר דומה, לאדם שמתה עליו אשת נעוריו והותירה אותו עם בן יחיד, אהוב ויקר. דאג האב לבנו: מי ישגיח עליו, מי ילבישו וינעילו, מי יכין לו את ארוחותיו, נשא האב אשה שניה וקוה שתהיה אם מסורה לבנו, אבל תקותו התבדתה. האם החורגת היתה צרת עין וקשוחה, דבוהת לב ואטומת רגש. סבל הבן, וסבל גם האב. אך היה עליהם לסבול בדומיה, באיפוק. אבוי היה להם, לו היו נאנחים על האם היקרה שעזבתם לאנחות, מתרפקים על זכרה בגעגועים! אוי היה להם, מזעמה של האם החורגת! יום אחד, היו השלושה יחדיו, והאשה רודה כמנהגה בבעלה ובבנה החורג. והנה נפצעה אצבעה בסכין, וטיפת דם בצבצה. פתח הילד המסכן וזעק: "אוי, אמא, אמא שלי, מה היה לך". אמרה לו בבזו מהול בקורת רוח: "אל תתרגש, אין זה ולא כלום". אבל הוא, כאילו לא שמע, החל לבכות בדמעות שלישי: "לא, זה נורא ואיום! אמא, אמא, אמא!". ואביו, אשר הבין שבנו יקירו בוכה, למעשה, על אמו שלו, שנפטרה ועזבה אותו לאנחות, הצטרף לבכיו וקרא ברגש: "אוי לי, אשתי, אוי ואבוי". באם החורגת התלאה לפרץ הרגשות שהחמיא לה מאוד ואמרה: "מדוע עושים אתם ענין מפצע קטן". אבל הם לא נרגעו, ובכים לא פסק... כך, אמר הגאון רבי סלימאן מנחם מאני זצ"ל, רבה של חברון, היו המצרים לעם ישראל כאותה אם חורגת, הצרו לעם ככל יכולתם ומצרים, מצאו בני ישראל את ההזדמנות לבכות לבכות ולזעוק, כשהמצרים חושבים שהם מקונינים על מות המלך. וזהו שנאמר: "ויהיה בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלוקים" – שהקדוש ברוך הוא הבין, שזעקה זו היא "מן העבודה", על מניעת עבודת ה' מהם, "וידע אלקים".

מובא בסידור שלי"ה הק' וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה וידע אלקים (ב, כג - כה). מלך שמת, כל עמו בוכין וצועקין מדרך המוסר, ומי שאינו עושה כן פוגם בכבוד מלכותו; וכן היו כל מצרים צועקים ובוכים על מיתת המלך, וישראל בוכים אתם. היו המצרים סבורין שגם ישראל מתאבלים ובוכים לכבוד המלך, אך באמת בכו על קושי השעבוד. וידע אלקים' רק אלקים לבדו ידע את צעקתם, על מה הם צועקים.

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל אויף דעם פסוק וחמא ד' צער שעבודהון דבני ישראל וגלי קדמוי ית תיבותא

זהו אשר נגע אלהים בלבם, היינו שלא היה מסך המבדיל ביניהם, וממילא נכנס הקדושה ויראת אלהים לבפנים בתוך לבם כנ"ל. היוצא מזה, העונות הם מסך המבדיל שלא יוכל הקב"ה לראות אותם מטעם כי אסור להסתכל בפני אדם רשע, וכשאנו זוכים שרואה אותנו היינו שאין מסך המבדיל כנ"ל, אזי ממילא נכנס הקדושה והיראה לבפנים בתוך הלב. וזהו וירא אלהים את בני ישראל, היינו שאין מסך המבדיל כנ"ל, אזי וידע אלהים נכנס יראת אלהים בתוך לבם ונודע להם שיש אלהים בעולם. אופן ג. על פי המבואר בספר מאור עינים (ראה ליקוטי תורה להרב, פרשת פנחס עו, א; סידור הרב שער החנוכה רעז, ב) הענין הנאמר בתלמוד על הלומד תורה בלשון הקורא בתורה, הוא מלשון הקורא חבירו, למשל הקורא לאחד וצווח ראובן ראובן שהוא הפך פניו לראות את הקורא ועל ידי זה הקורא רואה פניו ומכירו, כמו כן כל התורה היא שמוותיו של הקב"ה והלומד תורה הוא קורא את הכביכול בשמו על דרך משל הצועק ראובן ראובן, ועל ידי ההבטה של הקב"ה שפונה פניו אלינו ורואה אותנו על ידי זה אנו מכירים את גדולתו ית"ש, זהו וירא אלהים את בני ישראל, היינו על ידי הצעקה הקודם להביט בהם כמו שנאמר (שמות ב, כג) ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים, על ידי זה הכירו גדולתו, וידע אלהים, ידעו שיש אלהים בעולם, עכ"ל, ודו"ק והבן. והנראה זה שכתוב (איכה ב, יט) נכח פני ד', ואמרו ז"ל (תנ"ד"א רבה פרק יח) כל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה כביכול הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו שנאמר נכח פני ד', אלה נכח אלה (מ"א כ, כט), עיין שם, והיינו כאמור, וד"ל.

ומשה היה רועה (ג, א). מעשה בקצב אחד שהמשיך עבודתו בכניסת השבת וכאשר נזכר שכבר שבת, רץ מהר לבית הכנסת ופגש את קהל המתפללים אומרים כבר "לכה דודי", הוציא הקצב אנחה מליבו, האנחה לא היתה אנחה של הקצב אלא אנחה של היהודי שבו. וזה שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה, האנחה יצאה מהיהודי שבהם ועל ידי זה וידע אלקים, כדאיתא (במד' נשא) דעת זה המכיר את בוראו, קבלו הם דעת ואחר כך ומשה היה רועה.

ומשה היה רעה את צאן יתרו חותנו (ג, א). אמר הגה"ח רבי ישראל שמעון קסטלניץ זצ"ל (מזקנים אתבונן ח"א עמ' לו), שמעתי מהרה"ק רבי שמחה בונים מווארקא (אוטוואצק) זי"ע שהיה בטבריה, שאמר על מה דאיתא במדרש (שמו"ר פ"ב ב) כשהיה משה רבינו עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל עכ"ל. ושאל הרה"ק מה היתה כאן המסירות של משה שעזב עדר שלם בלא רועה, ותחת זאת דאג לגדי אחד בלבד, והפקיר את כל השאר? אלא הענין הוא, שכאשר מאוחדים כולם כאחד אין צורך כל כך בשמירה, ורק מי שהולך יחידי הוא צריך לשמירה מיוחדת. ולזה השכיל משה רבינו לרוץ אחר הגדי היחידי, שהיה צריך שמירה יתירה מכל שאר הצאן שהיו מאוחדים. וע"ז אמר השי"ת: אם השכלת לך, ראוי אתה להיות מנהיג ישראל.

וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל: ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה:

וירא ד' כי סר לראות ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני: ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא: ויאמר אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ויטתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים:

למה בער סנה. בפרשה זו מסופר על משה ההולך לרעות את הצאן, והנה הוא רואה את הסנה (עץ או שיח קוצני) בוער באש, אולם הסנה עצמו אינו נאכל על ידי האש. משה מתקרב אל הסנה והנה ה' מתגלה אליו מתוך

הסנה הבוער, ושם מוטלת עליו השליחות הגורלית להושיע את ישראל. אין ספק שהסנה לא נבחר באקראי, הוא בוודאי בא לסמל משהו.

וביאר רש"י **מתוך הסנה** "ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה. והמזרחי **מבאר פירוש רש"י** אף על פי שכששאל אותו גוי לרבי יהושע בן קרחה, מה ראה הקדוש ברוך הוא לדבר עם משה מתוך הסנה. אמר לו, אילו מתוך חרוב, אילו מתוך שקמה, כך היית שואלני, אלא להוציאך חלק אי אפשר, אלא למה מתוך הסנה, ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה ואפילו בסנה, כדאיתא בשמות רבה, מכל מקום כיון שמצינו בהדיא שהקדוש ברוך הוא צר בצרתן של ישראל, כדכתיב "בכל צרתם לו צר" ודרש רבי ינאי גם זה לאותו ענין, שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה שאני מדבר עמך מתוך הקוצים, כביכול שאני שותף בצערך, כדאיתא בשמות רבה.

אף ציפור לא יוצאת בשלום. רבי שמעון בן יוחאי אומר: מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מתוך הסנה? אלא מה הסנה קשה מכל האילנות שבעולם, שכל צפור שנכנסת בתוכה אינה יוצאה מתוכה בשלום עד שנחתכת איברים איברים, כך היה שיעבודן של ישראל במצרים קשה מכל שעבוד שבעולם. ומעולם לא יצא ממצרים לא עבד ולא שפחה אלא הגר בלבד... גם מהמקום הכי נמוך יש סיכוי לצאת.

רבי אליעזר אומר: מה הסנה הזה שפל מכל אילנות שבעולם. כך ירדו ישראל לשפלות גדולה במצרים, והקב"ה ירד עימם וגאל אותם, שנאמר: וארד להצילו מיד מצרים.

אנחנו כמו גדר רבי יוחנן אמר: מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגינה להגן עליה, כך ישראל הם גדר המגנה על העולם.

כניסה נוחה ויציאה קואבת אמר רבי פנחס הכהן: מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש כיוון שהקוצים שבו כפופים, אולם כשהוא מוציא את ידו הרי היא מתמלאת בשריטות. כך כשירדו ישראל למצרים קיבלו אותם המצרים בסבר פנים יפות. אולם כשביקשו לצאת לא הניחו להם לצאת.

אי אפשר להשמיד את עם ישראל עוד אמרו: ולמה הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה בענין הזה? לפי שהיה מחשב בלבו ואומר: שמא יהיו המצריים מכלים את ישראל! לפיכך הראהו הקדוש ברוך הוא את הסנה בוער ואינו או-כ"ל. רמז לו: כשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל כך המצריים אינן יכולין לכלות את ישראל.

עפי שמות רבה ב, ה, מכילתא דרשב"י, ילקוט שמעוני

המלבי"ם מבאר (דברים פל"ג), משה רבינו תמה כיצד שייך שישראל יגאלו חרף העי"ז ומיעוט המצות שבידם. ולכך נגלה אליו הקב"ה דוקא מתוך הסנה, להודיעו שישראל יגאלו בעבור שהם דומים לסנה שמחמת קוציו אין דבוקים ונוגעים בו, וכן ישראל לא דבוקו במצריים ולא נתערבו בזרעם.

כלי יקר מבאר שהצרות הוא בגלל לשון הרע וז"ל **דבר אחר**, רמז למה שנאמר אכן נודע הדבר. מפני מה ישראל שרויין בצרה יותר מכל האומות לפי שיש בהם דלטורין משמיעים קול ענות בחרופים וגדופים על שכבי וערי, (סנהדרין כט ע"ב) כקוצים הללו המשמיעים קול כשהוא בוער באש כך ישראל אפילו בזמן שאש הצרות מתלקחת סביבו מ"מ כל אחד לחבירו קוץ מכאוב וסילון ממאיר כמנהג דורות הללו ותמיד משמיעים קול כקול הסיר כמ"ש (קהלת ז ו) כי כקול הסירים תחת הסיר כן קול הכסיל, וזו עיקר הסיבה לישראל להיות בגלות מצד השנאה והקנאה שביניהם יותר מבכל האומות, ובעלי הלשון השמיעו את כל ישראל אין נקי כי תצא אש המחלוקת מסלע המחלוקת האבות מבערים אש והבנים מלקטים עצים ע"כ בערה בהם אש ה', לכך נאמר והסנה איננו אכל כי אע"פ שאש התלאות יבער ביעקב מ"מ מציאת הסנה נשאר קיים בכל דור ואיננו אכל כי לא יכלו הקוצים מן כרם ה' צבאות בית ישראל: ובזה מיושב מה שנאמר בלבת אש מתוך

הסנה. כי ה"ל" בלבת אש בסנה או בתוך הסנה מהו מתוך הסנה, וכן מה שנאמר והנה הסנה בוער באש איפכא מבעי ליה והנה האש בוער בסנה שהרי האש הפועל והסנה הפועל, אלא האמת הוא כדברינו שהסנה מבעיר אש הצרות כי מתוך שישראל נמשלו לסנה זה שכל אחד לחבירו קוץ מכאוב ומשמיע קולו עליו בחרופים וגדופים ע"כ בערה בהם אש ה' וא"כ הסנה הפועל והאש הוא הפועל לכך נאמר והנה הסנה בוער באש, כי הסנה גורם הבערת האש וזה"ש בלבת אש מתוך הסנה כי הלבת אש נמשך מתוך הסנה כי הסנה גורם הלבת אש, וזה פירוש נכון:

אחרי כל זאת יש לברר מה הביא את משה רבינו לחזור ולראות מה קורה עם הסנה, כי היה אצלו דבר פלא שאינו אוכל לגמרי, הלך להסתכל, קודם כל נקודה קטנה אתה רואה משהו אל תעביר את עיניך ולך אלא תתבונן כי אין מקרה הכל בהשגחתו יתברך הסתכלת ראית דבר פלא תוציא את הדבר שאתה יכול להוציא, לא בחינם הביא אותך הקב"ה לזה. וכמו שאומרים על תלמידי חכמים שראו חילול שבת מיד התבוננו למה ראו זאת, עד שביירו ששמעו פגיעה בתלמידי חכמים ולא מחו ולכן תלמיד חכם בחינת שבת ולכן ראו החילול שבת.

התבוננות. והרמב"ם הלכות יסודי התורה (פרק ב הלכה א- ב) א. האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ונאמר את ה' אלהיך תירא: (ב) והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו **בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמר דוד כי אראה שמייך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם כמו שאמר חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם: עכ"ל,**

ולפי דברי הרמב"ם מובן שזה מה שהביא את משה להתבונן בסנה ולא הבין איך זה עובד למה זה איננו אוכל. אמר משה אני הולך לראות מדוע לא יבער הסנה, אמר הקב"ה משה אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך מקום אשר אתה עומד שם אדמת קודש, ויאמר אלוקי אביך אברהם וכו'.

ויש להבהירו בס"ד בדרך מוסר משה הגיע ורצה לבדוק מדוע לא יבער הסנה, קרא לו הקב"ה ואמר לו משה אין אתה צריך לבוא ולהתבונן דייקא בסנה כדי להגיע לידי אהבת ד' וכו', וכדי להתבונן איפוא שאתה עומד היא **אדמת קודש רק תתבונן איך אתה עומד על האדמה הכל קודש כי הכל מאת ד', אבל כדי להבין זאת זוהי רק בתנאי "של נעליך מעל רגליך" תוריד את הרגילות הכל יבוא על מקומו בשלום ואז תוכל להתבונן, מה לא ניתן להתבונן ולהגיע לדבר ההכרחי שהכל מאתו יתברך, כי האמת בכל מקום הקב"ה נמצא והיא המחיה את כולם, אלא הרגילות והטבע לא ניתן לאדם להתיישב ולהתבונן. וכמו שמבאירם על דרך משל אחד היה לבוש עם מעיל ישן ונקרע ואמרו לו הנה לך כסף ולך תקנה מעיל חדש, נכנס לחייט ומדד מעיל ולא נסגר אומר לבעל החנות שאינו מידה טובה, ענה לו החייט, למה הלבשת המעיל החדש על הישן תוריד את המעיל הישן ואח"כ תלביש את המעיל החדש אז תראה שהכל טוב, וכן כדי להתבונן צריכים לצאת מרגילותינו ולהתבונן. או על דרך משל כשעוף השלך רוצה לעשות קן על העץ מגרשים היונים הוא עולה על הגג לעשות קן אז הדיירים מגרשים אותם, והנה שמע שיכול ללכת למדינת הים והתחיל לעוף מצא אותו הינשוף חבירו ושאלו איפה אתה הולך אמר למדינת הים כי כאן איפה שאני רוצה לעשות קן מגרשים אותי, אמר לו חבירו תוריד את נוצותיך כי אם תלך אם הנוצות שלך גם משם יעיפו אותך, כל הבעיה שזורקים אותך מכל מקום זה בגלל נוצותיך תזרוק וככה תלך.**

ובדרך מוסר אמרו אתה חושב שאם תלך לשם תגיע לדרגות גבוהות אין זה צודק אלא מקום שאתה עומד עליו אדמת קודש איפה שאתה נמצא שם תוכל להגיע לאותו דבר, זוהי עצת היצר לומר שם יהיה טוב ושם אני ילמד, הנה יש אימרא בקבלת התורה אמרו לכנסת ישראל אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, פירושו הוא בן אדם חושב ששם לא כאן הצלחתו וכשהולך לשם אומר לא כאן אלא שם זוהי הקבורה של היהדות תהיה שמח איפה שאתה נמצא, אל תצפה שהצלחותיך "שם" בישיבה זו או בכלל זו או בעבודה זו, תסמוך על ד'. בישיבה קטנה אומר ישיבה גדולה בישיבה גדולה אומר בכלל, ולבסוף לא עושה כלום.

ואחרי כל זאת יש להתבונן משה רצה להבין לתחקר אמונה על פי החקירה אמרו חכמי המוסר שרצה להתבונן אמר לו הקב"ה אל תחקור בחקירות "אמונה", אלא לך באמונה פשוטה כמו אלוקי אברהם אביך וכו' תאמין בגלל שאבותיך האמינו ובזכות האמונה פשוטה. אבל באם כבר באת לסנה, אז תבין למה הראיתי את עצמי דווקא בתוך הסנה כדי לומר לך עמו אנכי בצרה, אתה מתפלל איך זה יכול להיות שלא נבער הסנה. כי אני כאן וזה מה שמעמיד שלא ישרף כי מי שהחליט שזה ידלוק הוא יחליט שזה יפסיק או ימשיך, וזהו איך עומדים בצרה כי הקב"ה אתנו וא"כ הוא הנותן לנו כח להמשיך. עמו אנכי בצרה, אנכי עם האמונה אז תוכל לעמוד בעת הצרה ולא תיפול. לא עם חכמה רק בפשטו, וכתוב אין ישראל ניזונין אלא בזכות האמונה, ואולי יש לומר לא לחכמים לחם מי שהולך בחכמה ולא באמונה פשוטה אין לו פרנסה כי לא לחכמים לחם.

וינהג הצאן אחר המדבר (ג, א). מובא בחנוכה התורה ודבר ית ענא לבתר שפר רעיא" (אונקלוס). רואים כאן שאונקלוס בתרגומו הוסיף "שפר רעיא" כלומר מרעה טוב, ולא סתם מרעה כפי שמובא בפסוק, מדוע, ניתן לפרש על פי המובא במסכת בבא מציעא שרועה שהעלה את הבהמה לראשי צוקים והבהמה ניזוקה, חייב הרועה לשלם את הנזק אלא אם כן הסיבה שהרועה העלה את הבהמה היא משום שהיה שם מרעה שמן וטוב שאז הרועה פטור מלשלם את הנזק כי מוכח שעשה זאת לטובת הבהמה. ומובא בחז"ל על הפסוק: "הר הא-לקים חרבה" שההר היה חד כחרב, ואם כן היה קשה למתרגם כיצד הנהיג משה את הצאן להר חד הרי הוא כרועה שהעלה את הבהמה לראשי צוקים, לכן פירש המתרגם שהיה זה "שפר רעיא" היינו למרעה שמן וטוב.

ומשה היה רועה (ג, א). ביאר הר"ק ר' דובר קאליש מסקרנביץ לויביץ **זצוק"ל** במדרש, היה משה רץ אחרי שה שתעה מן העדר, עד שמצאה והחזירה בשלום. והלא בינתיים סיכן משה את כל העדר כולו והניחו הפקר, משום מה עזב הכל ועמל להחזיר שה בודד, והשיב, שידע משה רבינו, כי עזיבת שה בודד עלולה לגרום לפירוד בכל העדר. ולא השה הבודד אשם בכך, שתעה בדרכו, אלא הרועה. הוא ידע גם, כי העדר בשלימות לא יאונה לו כל רע, כח הצוותא יעמוד להם, לא כן השה הבודד לו ורק לו צפויה הסכנה.

ומשה היה רועה (ג, א). מובא בשיח שרפי קודש מעשה בקצב אחד שהמשיך עבודתו בכניסת השבת וכאשר נזכר שכבר שבת, רץ מהר לבית הכנסת ופגש את קהל המתפללים אומרים כבר "לכה דודי", הוציא הקצב אנחה מליבו, האנחה לא היתה אנחה של הקצב אלא אנחה של היהודי שבו. וזה שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה, האנחה יצאה מהיהודי שבהם ועל ידי זה וידע אלקים, כדאיתא (במד' נשא) דעת זה המכיר את בוראו, קבלו הם דעת ואחר כך ומשה היה רועה.

מובא בקול שמחה וינהג הצאן אחר המדבר (ג, א). יש לומר "אחר המדבר" אותיות הבאות תיבת "מדבר" אחר האות מ' נ' ואחר ד' ה' אחר האות ב' ג' ואחר האות ר' ש' בגימטריא שני"ח כמנין משיח, שנהג הצאן היינו בני ישראל כי משה רצה שיהיה משיח בימיו.

וירא מלאך ד', אליו בלבת אש וגו' ויקרא אליו אלקים (ג, ד) דהיינו שבא שם שכינתו יתב"ש ביחד עם מיכאל, (או גבריאל עיי' מד"ר ב, ח, או זגנוא- ל רבו של משה - תרגום יונתן), ומשה ראה כתחילה רק המלאך מיכאל, כי לא היה דעתו מוכן אז לנבואה, וכאשר כיון לבו, וסר לראות, נתגלה אליו מראה השכינה, ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה (כ"כ הרמב"ן, ועעו"ש).

"ויאמר משה אסורה נא ואראה". רבי יוחנן אמר, שלש פסיעות פסע משה. רבי שמעון בן לקיש אמר, לא פסע, אלא צוארו עקם. אמר לו הקדוש ברוך הוא, נצטערת לראות, חייך, שאתה כדאי שאגלה עליך. מיד "ויקרא ה' אליו מתוך הסנה". (תנחומא שמות ט"ו) גירסאות אחרות מדברות על שמונה צעדים (מופיע ברש"ש), על חמישים צעדים (ידי משה). יש המאחדים וסבורים שגם במדרש רבה מופיע ג' פסיעות (יפ"ת). מסופר על האדמו"ר הזקן [רבי שניאור זלמן מלאדי - בעל התניא] שישב בחדר אחד עם בנו, האדמו"ר האמצעי [ר' דוב בער], ושקדו בתורה, כל אחד בנפרד. כעבור זמן מה, נשמע קול בכיו של תינוק, הלוא הוא בנו של האדמו"ר האמצעי, ששכב בחדר השני. כשראה האדמו"ר הזקן שבנו לא השגיח בבכי, והמשיך ללמוד, קם בעצמו והלך לטפל בתינוק. כשחזר, שאל את האדמו"ר האמצעי - "מדוע לא קמת לטפל בבנך". כשענה שלא שמע את קול הבכי משום שהיה שקוע בלימודו, אמר לו האדמו"ר הזקן - "מי שלא שומע את התינוק הבוכה, גם לימודו חסר". אדם שמסוגל לשמוע את הבכי של התינוק, לראות את סבלם של עמו ולהבחין בבעירת הסנה, הוא האדם שגם מסוגל לשמוע את קולו של הקב"ה. עשרות אנשים, ייתכן, שהרבה עברו קודם לכן על פני הסנה, אבל רק אחד עצר להסתכל - משה רבינו, האיש שהיה מסוגל לסור ולראות.

וירא והנה הסנה וגו' (ג, א - ב) מובא בערבי נחל (ד"ה ובעולם) נודע, שצורת סנה נראה ככל אבני ההר של הר סיני, ועוד יותר מגדיל הפלא בו, שגם אם ישבר האבן לשנים, יש בכל אחד צורת סנה קטן מבראשונה, וגם אם ישבר לרובות אלפים, ג"כ ימצא בה צורת סנה קטן מאד כפי גודל חלק האבן.

וירא והנה הסנה וגו' (ג, א - ב). הקב"ה שורה בתוך הסנה, וברמב"ן (דברים לג, טז), מובא "ורצון שוכני סנה" נמשך למעלה ומרצון שוכני סנה, ויקרא השם הנכבד "שוכני סנה", כי שם נראה אליו בתחילה, ושכן ימים רבים על הר סיני שהוא מקום סנה, ומסיני בא ושכן בישראל, ובמדרש תנחומא (שמות סימן יד) מובא ולמה מתוך הסנה ולא מתוך אילן גדול ולא מתוך תמרה, אמר הקב"ה כתבתי בתורה "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא) הם נתונים בשעבוד, ואף אני בסנה ממקום צר. לפיכך מתוך הסנה שכולו קוצים. וגם בפרקי דר' אליעזר (פרק לט) מובא וז"ל הניח כל ההר וירד לסנה ושכן בו והסנה צרה וצוקה וכולו קוצים ודרדירים, ולמה שכן בתוך הסנה שהוא צרה וצוקה, אלא שראה ישראל בצרה גדולה ואף הוא שכן עמם, שנאמר בכל צרתם לו צר.

ובמדרש (רבה פרשה ב', ה) וז"ל שאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה, א"ל אילו מתוך חרוב או מתוך שקמה כך היית שואלני, אלא להוציאך חלק אי אפשר למה מתוך הסנה, ללמדך שאן מקום פנוי בלא שכינה, אפילו סנה בלבת אש. ובספר גבורות ד' להמהר"ל מפראג מסביר כי אדרבא יותר מיוחד הסנה לגילוי השכינה שהיא בכל מקום, וכאשר נגלה השכינה בסנה מוכח שאין מקום מיוחד אל השכינה. אבל אם נגלה באילן חשוב, יש לחשוב שמציאות כבודו דוקא באילן חשוב זה. נמצא כי הסנה הוא דבר כולל ביותר ואינו פרטי, ולכך ראוי שם גילוי שכינה, והבן זה ממה שאמר הכתוב (ישעי' נח) "את דכא ואת שפל רוח אשכון".

ועוד כתב המדרש, רבי אליעזר אומר מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם כך היו ישראל שפלים וירודים למצרים לפיכך נגלה עליהם הקב"ה וגואלם, שנאמר "וארד להצילו מיד מצרים, רבי יוסי אומר כשם שהסנה קשה מכל האילנות וכל עוף שנכנס לתוך הסנה אין יוצא בשלום, כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום מכל השעבודים שבעולם.

רבי יוחנן אמר מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגנה, כך ישראל גדר לעולם, ד"א מה הסנה הזה גדל על כל מים, כך ישראל אינן גדילים אלא בזכות

התורה שנקראת מים שנאמר (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים. ד"א מה הסנה הזה גדל בגינה ובנהר, כך ישראל הם בעולם הזה ובעולם הבא. ד"א מה הסנה עושה קוצין ועושה וורדין, כל ישראל יש בהן צדיקים ורשעים. א"ר פנחס הכהן ב"ר חמא מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציאה מסתרטת, כך כשירדו ישראל למצרים לא הכיר בהן בריה וכשיצאו יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה.

רבי יוסי הגלילי אומר מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מהסנה מפני שהוא טהור, שאין אומות העולם עושין עבודה זרה. ר' אלעזר בן ערך אומר וכי מפני מה נגלה הקב"ה משמי מרום והיה מדבר עם משה מתוך הסנה והלא היה יכול המקום שידבר מגבהי עולם מארזי הלבנון ומראשי ההרים ומראשי הגבעות, אלא השפיל הקב"ה את שכינתו ועשה דברו כדרך ארץ, שלא יהיו אומות העולם אומרים מפני שהוא א-לוה ובעל עולמו עשה דברו שלא כדין.

ורבינו בחיי מפרש, ירמוז הסנה לעם השפל אשר ברזל באה נפשו והוא בוער תמיד באש הצרות והצרות יקיפהו מכל צדדיו וראוי שילכה בצרותיו, והוא עומד ומתקיים בין האויבים בדרך המופת ואיננו אוכל. וזהו (דברים לב) "חצי אכלה בם" חצי כלין והם אינם כלים.

וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה (ג, ב). מובא בגמרא פעם אחת פגש גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה. אמור נא לי - שאל הגוי - מה ראה הקדוש ברוך הוא לדבר עם משה רבינו דווקא מתוך סנה, מדוע לא דיבר עמו מתוך אילן אחר, ואילו דיבר אתו הקדוש ברוך הוא מתוך עץ חרוב או עץ שקמה לא היית שואל, ענה רבי יהושע בשאלה. אולם אומר לך - אמר רבי יהושע - מדוע מתוך הסנה. ללמדך, שהקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו, ואין מקום בארץ פנוי בלא שכינה אפילו שיח נמוך כסנה.

מובא בכלי יקר וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה (ג, ב). עיי' ברש"י למה דוקא מתוך הסנה. ובאופן אחר י"ל לפי פרש"י עה"פ "אכן נודע הדבר" (ב, יד) מכיון שיש ביניהם בעלי דילטורין לכן נשתעבדו בני ישראל בגלות יותר משאר אומות. וזהו הרמז בסנה כקוצים הללו שמשמיעין קול כשלהב התבערה אוחזת בהם כך בני ישראל משמיעין קול חירוף וגידוף וכקוץ מכאיב אחד לשני זה מביא ח"ו אש ה' גלות וצרות. ובזה מובן הלשון "בלבת אש מתוך הסנה" ול"נ "בלבת אש בסנה" לרמז שלבת אש ה' דהיינו הצרות ח"ו בקרב בני ישראל נגרם "מתוך הסנה" שהוא קוץ מכאיב, שהסנה רומז למחלוקת שכל אחד לחבירו כקוץ מכאיב זה גורם ללבת אש.

וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל (ג, ב). ביאר כ"ק אדמו"ר מהרשנ"ג מלעלוב (ב"ב) זי"ע כ"ק מרן אאמו"ר זיע"א אמר עה"כ דיכול האדם לבעור באש קודש בעבודתו ית', אך צריך הוא לראות שלא להפריע אחרים על ידי עבודתו ושגם לא יהיה על חשבון אחרים, וזהו והסנה איננו אוכל שאינו שורף שום דבר על ידי בעירתו.

וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אכל (ג, ב). בספרו "קול יהודה" כתב ראש הישיבה חכם יהודה צדקה צוק"ל כך: "מראה הסנה רמז לעם ישראל, ישנם תקופות שעם ישראל בוער באש הרדיפות והצרות כסנה הזה הבוער באש, אבל אין להתיאש, כי "הסנה איננו אכל", עם ישראל חי וקיים בזכות תורתו". ובאמת שהיום עם ישראל בוער באש הרדיפות והצרות, "אבל אין להתיאש". ואדרבה, להמשיך להתחזק בקיום תורה ומצוות. ועד היכן, בספר "עדות" על השואה, בעמוד 244 מובאות עובדות מצמררות אלו: תשעה באב תש"ד במחנה ברגן בלזן. זו הפעם הראשונה שכל תושבי המחנה קיבלו עונש, "היום אין אוכל, לא למבוגרים, לא לנשים, ולא לילדים". אמא בשלה דייסה במים עבור אחותי הקטנה, בתיה, בת הארבע. ברגע האחרון תפסו אותה והחליטו להעמיד אותה למשפט. המשפט של אמא נקבע לליל שבת פרשת נחמו תש"ד. התובע הגרמני הפריז כדרכו בהאשמות שוא, ואמא ויתרה על זכותה להכחיש את האשמות, ואף ויתרה על זכות הסגור לבקש הקלה בעונש, כך שפסק הדין היה נורא: "שליט מנות הלחם ליומים". וכל זאת מחמת ביטול לתינוקת בת ארבע. למחרת שאלתי את אמא מדוע לא ניצלה את זכותה להכחיש חלק מהאשמות,

אמא לא נתנה תשובה, ראיתה נרגשת מאד. וכששאלתי שנית, השיבה אמא: "שמתי לב שחוף מהשושפטים והתובע היה שם יהודי שרשם פרוטוקול, כך שבודאי כל מילה שהייתי אומרת היתה נרשמת ע"י יהודי בליל שבת. לכן שתקתי, היות ומוטב לרעוב עוד קצת, ובלבד לא לגרום ליהודי שיכתוב בשבת". זאת ועוד: בצריף שלנו, צריף E11 היה מארגן אבא מנין לתפילה. באחד מימי חול המועד תש"ה, באמצע התפילה, פרצו הגרמנים לצריף, והתחילו להכות בנו ללא הבחנה. בסוף הם קראו לאחראי על הצריף, ג'וף גרונימאן, ונתנו לו מכות רצח. מר גרונימאן לא היה דתי. בצהרים נקרא אבא אל מר גרונימאן זה, ואני שפחדתי שמר גרונימאן יפגע באבא, נלוייתי אליו, אך הופתעתי. "מר עמנואל", אמר האחראי, "אתה רואה את החבלות שקבלתי, הכל בגלל מנין התפילה שאתה מארגן, אבל אני מבקש ממך, אל תבטל את המנין עבור התפילה שלך אני מוכן להמשיך ולקבל מכות" מדעים, מה נענה ומה נאמר, איפה המסירות נפש שלנו.

וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה (ג, ב). מובא בפני מבין במדרש הד"ד אני ישינה ולבי ער אני ישינה מן המצות ולבי ער תמתי שנתממו בסיני ואמרו נעשה ונשמע, ובמדרש הנעלם איתא בלבת הלבבות, ונראה לכיון בכונת המדרש דנדוע למשגב כי מאוד קשה לנו לקיים תרי"ג מצות ואף כפעם בפעם בא רשפי אהבה בלב איש ישראל שחפץ לקיים כל המצות אמנם הרבה עיכובים יש ויצר הרע בוער והקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה אם בא מחשבה טהורה בלבבו בלבת אש שרוצה לקיים מצות ד' וזה וירא ה' אל משה בלבת אש מתוך הסנה אף ששאר שבעישה ושעבוד מעכב אמנם גלוי וידוע לפניו שרצונינו לעשות רצונו וזה כונת המדרש אף שישן מן המצות אמנם לבי ער לעשותם ולכן נקראו תמתי שנתממו בסיני שאמרו נעשה ונשמע ואיך אפשר לעשות כל המצות ע"י ונשמע שיקבלו המצות בלימודן, וזה שאמרו כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, אמנם בשעה שמקבל במחשבה המצות יהי' בב' לבבות במחשבה נכונה וזה כונת מקרא קודש דוירא ה' בלבת אש שיש סנה הוא המעכב אבל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה.

וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה (ג, ב). כותב הכלי יקר רמז לו שיש בישראל בעלי לשון הרע מחרפים ומגדפים כקוצים הללו המשמיעים קול בשעה שבוערים באש, שאפילו בזמן שאש הצרות מתלקחת סביב מכל מקום כל אחד לחבירו קוץ ומכאיב וסילון ממאיר כמנהג דורות הללו, ככתוב (קהלת ז, ו) 'כי כקול הסירים תחת הסיר כן קול הכסיל', וזו עיקר הסיבה שישראל בגלות מחמת הקנאה ושנאה שביניהם יותר מכל האומות. וזה הרמז 'הסנה בוער באש והסנה אנו אוכל', אף שאש התלאות יבער ביעקב, מכל מקום מציאת הסנה, הקוצים נשאר קיים בכל דור ואינו אוכל. וזה הכוונה 'בלבת אש מתוך הסנה' רמז כי לבת אש הצרות בא בסיבת הסנה, כי הקוצים הללו גורמים לאש הבערת. מרן הפני מנחם סיפר בכאב לכ"ק אדמו"ר מטלנא שליט"א, את זכרונו העגום מאותם ימים נוראים ימי עברה וזעם, בעת שהתחילו להגיע השמועות הנוראיות מפולניה, על שחיטת היהודים שם במיתות משונות ואכזריות, צרה שלא היתה כמותה מיום היות ישראל לגוי. נתאספו כמה מגדולי הדור ובעצה אחת עם אביו מרן ה'אמרי אמת' זצ"ל החליטו לקרוא ליום תפילה ותענית לעורר רחמים על אחינו הנשחטים ונהרגים בגולה. אחר שהוסכם על עצם הענין החלו לדון מתי יקבעו את היום תפילה, ואז החלו חלוקי דעות זה אמר ביום זה והאחר רצה ביום אחר, חוג פלוני רצה כך והשני אחרת, אפילו בשעה קשה וגורלית כזו לא הגיעו לעמק השווה, אלא כל אחד התעקש על תאריך אחר. עד שלבסוף ה'אמרי אמת' בעצמו נאלץ לכתת רגליו לשכנע ולרצות את האחראים להסכים ליום תפילה שקבעו חבריהם, ואחר יגיעה רבה הצליח לפעול אצל אחד להצטרף ליום התפילה של חבירו, אולם חוג אחד לא הסכים בשום פנים ואופן וקרא ליום תפילה ותענית ביום אחר. סים הרבי הפני מנחם' ואמר לי, אין לשער את גודל צערן של אבא זצ"ל על ענין זה, והפטיט בכאב 'וינדערט מען זעך'. (האם יש להתפלל שהתרגשה ובאה לנו צרה איומה זו, אם איננו מסוגלים אפילו במצב כזה להתאחד ולהתלכד).

וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל (ג, ג). מדוע סנה, כך כתוב ב"צרור המור" בשם המדרש: מה הסנה הזה ענפיו סבוכים, וכל ציפור שנקלעת לתוכו, אינה יוצאת ממנו בשלום אלא בחיתוך איברים, כך מי שמזיק לישראל אינו יוצא בשלום. ובמדרש אמרו: מה הסנה הזה, כשאתם מכניס לתוכו ידו אינו מרגיש, וכשהוא מוציאה נשרט. כך, כשירדו ישראל למצרים, לא עוררו תשומת לב רבה, וכשיצאו יצאו באותות ומופתים וביד חזקה, וכך תהא גם גאולתנו העתידה במהרה.

וירא משה אסורה נא וראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה (ג, ג). לבטח היינו מצפים שהקב"ה יופיע אל נביאו, במיוחד בהתגלות הראשונה, בצורה מפוארת ומרשימה, באמצעות עץ תמיר יותר מאשר הסנה השפל. אך לא כך היתה דעת השכינה. הדברים מקבלים ביטוי במדרש חז"ל (שמות רבה ב, ה): למה "מתוך הסנה", ללמדך, שאין מקום פנוי בלי שכינה, אפילו סנה. אנשים רואים את הקב"ה רק בתופעות אדירות, בהתרחשויות ניסיות החורגות מגדר הטבע או בגילויים טבעיים כבירים, חובקי זרועות עולם. אולם לא זוהי תפיסת היהדות. היהדות רואה את הקב"ה בכל צעד ובכל פינה. מי שעיינים לו, יכול לראות את נוכחותו של הקב"ה על כל צעד ושעל. הפסוק: "מלוא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ו, ג), מהווה מציאות מוחשית שניתן לחוש בה בכל עת. אמנם את עצמיות הבורא אין בשר ודם יכול להשיג, אולם כח מעשיו של הבורא כה בולט, עד שאין פיסת מקום ריקה מן השכינה. לעיתים, מצויים אנו במצב של "הסתר פנים", ונראה, כאילו חס וחלילה עין של מעלה אינה רואה ואינה משגיחה. ואמנם כזה היה מצבם של ישראל בגלות מצרים. מראה הסנה בא והודיע, שגם בצמח השפל ניתן להבחין בהופעת השכינה, והכל מתנהל תחת השגחתו המדוקדקת של הקב"ה. מראה הסנה הבורא ויננו אוכל בא לעודד את משה רבינו לבל יתיירא שמה יבולע לעם ישראל. אמנם צוררי ישראל הקיפוהו בחבילות רבות של צרות, וגם נגסו חלקים ממנו, אולם למרבה הפלא, הם רק פגעו בעם, אך לא יכלו לכלות את עצם הווייתו. העם, כמו הסנה, נשאר חי וקיים. תמונה זו ביטאה את גלות ישראל במצרים, אולם נעוצה בה משמעות נצחית שכוחה יפה כל ימות עולם. כל אלפי שנות הגלות של ישראל נכללו בסנה הבורא. למראה האש האוכלת והשורפת נדמה לעומד מן הצד שהצרות חס וחלילה עלולות לכלות את ישראל. אך הנה, בהמשך, מתגלה הפלא, הגדול שבפלאי תבל - למרות שהאש שולטת בסנה, היא אינה יכולה לו. גם לאחר אלפי שנות סבל ובערה, הסנה ממשיך לחיות ולהתקיים. עובדת ההישרדות של עם ישראל למרות כל התלאות והרדיפות שעברו ושעוברים עליו, הוא אחד המופתים הגלויים ביותר המעידים על ההשגחה המיוחדת שהקב"ה משגיח על עמו. אין כל סיבה הגיונית שתוכל להסביר את סוד קיומה של הכבשה בין שבעים הזאבים, שלא חדלים משנאתם כלפיה. אין ספק שהתופעה נובעת מהשגחתו של הרועה, שאינו מניח לזאבים לכלות את זעמם בכבשתו. סוד גדול זה נגלה למושיעם של ישראל בסנה, כאשר הוטלה עליו אדרת ההנהגה.

וירא אליו כו' מתוך הסנה והנה הסנה בוער כו' איננו אוכל ויאמר כו' מדוע לא יבער הסנה (ג, ג). מובא בנועם אלימלך יש לדקדק על השינוי לשון שאמר והסנה איננו אוכל ואחר כך אמר מדוע לא יבער הסנה והיה לו לומר מדוע לא נאכל הסנה ונראה ע"ד המוסר דהנה הצדיקים גם היצר הרע נהפך אליהם לטוב כמ"ש בכל לבבך בשני יצרך. אך אף על פי כן אין להאמין לעצמו רק צריך תמיד להזהר ולהשמר ממנו וזהו וירא מלאך ה' אליו בלבת אש. דהיצר הרע נקרא גם כן מלאך ה' פירוש והוא מראה עצמו להצדיק בהתלהבות גדול כנ"ל שנהפך גם הוא לטוב מתוך הסנה שהיה בו מתחילה כמו סנה וירא והנה הסנה בוער באש פירוש ואמר הכתוב אף על פי שרואה שהסנה הוא היצר הרע גם כן בוער באש התלהבות לעבודת הבורא יתברך שמו אף על פי כן והסנה איננו אוכל רוצה לומר וצריך להזהר ולהשמר ממנו עד יום מותו ויאמר אסורה נא וראה. דהצדיק עולה תמיד ממדרגה למדרגה כאשר יתמיד בעבודתו יתברך שמו באמת ובתמים אזי זוכה לבא לידי ראייה שכליות כמבואר בחובות הלבבות ששומע בלי אזנים ורואה מבלי עינים ואז כאשר הוא במדרגה זאת כל מה שעושה בעבודת הבורא יתברך דומה בעיניו שהוא ממעט בעבודתו יתברך שמו וזהו ויאמר משה

אסורה נא ואראה כו' רוצה לומר הצדיק מתמיהה על עצמו ואומר בלשון תימה מאחר שבאתי לידי ראייה שכליות מדוע לא יבער הסנה פירוש כנ"ל שמוציא בעצמו חסרונות שממעט בעבודתו ויש בו עדיין יצה"ר ואומר מדוע לא יבער הסנה בעבודתו יתברך ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים אמן.

מדוע לא יבער הסנה וגו' ויקרא אליו אלהים ויאמר משה וגו' כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ג). מובא בשארית מנחם ידוע ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכתבו המפורשים דל"ש איסור בל תלין על שכר המצוות מטעם דהתורה ניתנה ע"י שליח ובשליח קיי"ל בחו"מ (סי' של"ט) דאין איסור בל תלין, וזה יצדק בשאר מצוות, אבל שכר אמונה מכיון דאנכי ולא יהיה לך שמענו מפי כבי' בעצמו, ישנו שכר גם בהאי עלמא. והנה הסנה רומז לעם ישראל כידוע, וזה אולי שהיה קשה למשה רבע"ה שראה הסנה בוער באש הגלות ואיננו אוכל ומתקיים, וקמתמה מדוע לא יבער הסנה ח"ו כיון שאין שכר בהאי עלמא, אז באיזה זכות מתקיימים, ע"ז נאמר ויקרא אלי"ו ויאמר משה, אלי"ו ומשה"ה הם ר"ת אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ע"כ בשכר זאת אל חי חלקנו והוא המקיים אותנו בגלות, וז"ש המקום אשר אתה עומד עליו, המקום שגם "אתה" עומד ושומע בתוך כלל ישראל, היינו אנכי ולא יהיה לך, שנאמר מפי הגבורה לא מפין, אדמת קודש הוא וקדוש לעולם קיים, ובזכות האמונה יש לנו קיום בעוה"ז ובעוה"ב.

מובא בישא ברכה - מודזיץ אסרה נא ואראה (ג, ג). מלת "אסרה" היא לכאורה להיפך, שהיה צריך לומר "אגשה נא", עד שרש"י מוכרח לפרש: אסורה מכאן להתקרב שם. אלא שכל קדושה, אם מתקבלת על ידי האדם בשלימות, וחדרה אל תוך קרב לבו ונפשו פנימה, צריכה שתהא ההארת הקדושה נשאר אצלו תמיד, אף אחר שפונה וסר ממקום ההתגלות. כמו אם האדם לומד תורה בדחילו ורחימו, שצריך להיות נשאר רשימה קדושה גם אחר הלימוד, בשעה שפונה להתעסק בדברים החומריים. זהו הענין, משה רבנו רצה לדעת אם התגלות אור הקדושה אצל הסנה, כבה נתקע בלבו כיתד נאמן בל תמוט, לכן התרחק כדי לראות אם גם שם עוד ירגיש את גודל הקדושה. זהו אשר אמר "אסרה נא ואראה" - אני חפץ לסור נא מכאן, כדי לבדוק אם בכל זאת אראה עוד את המראה הגדול הזה. ואמר בלשון "נא", שהיה גם מבקש על זה עזר מקודש, כי צריך לזה סייעתא דשמיא.

ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדול (ג, ג). ביאר ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל איתא (דב"ר יא, י) אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם זכור אותו היום שנגלית עלי בסנה בבקשה ממך אל תמסרני ביד מלאך המות, ותמוה, יש לומר איתא (שמו"ר ב, ה) מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה רמז לו שיחיה ק"כ שנה כמנין הסנה, וכתב בספר "רוע ברך" הנשמה היא גבי אדם כמו משכון, ובמשכון הדין הוא (חו"מ צד, ז) אין המלוה עצמו רשאי לכנוס בבית הלוה ליטול המשכון אלא על ידי שליח בית דין וכך הנשמה אין הקב"ה נוטל בעצמו אלא על ידי שליח היינו מלאך המות אבל אימת אין המלוה רשאי ליטול המשכון כשהוא בא שלא בזמנו אבל בזמנו רשאי המלוה בעצמו ליטול המשכון, כן הקב"ה אם האדם מת בזמנו רשאי הקב"ה בעצמו ליטול הנשמה ומשה הרי מת בזמנו כמו שמוכח מן "הסנה" לכן בקש "נגלית עלי בסנה" לרמז שאחיה ק"ך אם כן "אל תמסרני ביד מלאך המות" אלא יטול את נשמתו בעצמו.

וירא ה' כי סר לראות (ג, ד). בפרשת השבוע משה רבינו נבחר להיות המנהיג של עם ישראל. מעיון בפרשתנו ובמדרשים הנלווים אנו למדים שמשה רבינו זוכה להיבחר למנהיג של עם ישראל, בזכות מידת החסד הטבועה בקרבו. "וירא בסבלותם" ויאמר לרשע למה תכה רעך". גם בהגיעו למדיין כאשר רואה שהרועים מתעללים בבנות יתרו אומרת התורה "ויקום משה וישען". וידוע המדרש המפורסם "אמרו רבותינו כשהיה משה רבנו רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסות. כיון שהגיע לחסות, נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו אמר, אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה,

הרכיבו על כתפו והיה מהלך, אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חיך, אתה תרעה צאני ישראל הוי ומשה היה רועה" (מדרש רבה)

ונשאלת השאלה האם בזכות מידת החסד זוכה משה להיות המנהיג של עם ישראל. עד כמה שחסד ונתינה גדולים ומשובחים הם עדיין לכא' אינם מצדיקים להתעטר בכרתה של תורה. מושיע את ישראל, מדבר עם ה' פנים אל פנים, נכנס ויוצא בבית פרעה, וכל זה בזכות "חסד" אם נשים לב נראה שהתורה לא מתארת רק את התגלותו של משה. ואינה מתחילה רק מפסוק י"א "ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו". אלא מתארת בפרוטרוט את כל ההיסטוריה של משה רבינו. התורה מספרת על מסירות נפשם של אימו ואחותו, על נישואי עמרם ויכבד, על ההצפנה בתיבת גומא, על בת פרעה שמשה אותו מן המים. ועל חייו בבית פרעה. לשם מה התורה מעריכה לספר את כל ההיסטוריה שלו משחר ילדותו, מה זה בא ללמדנו? ללמדנו שמשה רבינו עוד משחר ילדותו נולד להיות המנהיג של עם ישראל הוא נולד בבית מיוחד שהאמא והאחות מוסרים את נפשם ומסכנים את חייהם למען העתיד של עם ישראל. אבא ואמא מתחננים ומביאים ילדים אפ"י שיועדים שנגזר דינם למיתה. משה נולד ובבית אור גדול. נולד כאן נשמה גדולה שבכוחותיה להנהיג עם עם ישראל. מקטנותו כבר נמצאים בו כל תכונות הנפש הגבוהות של מנהיג עם ישראל.

ואז מסובב כל הסיבות מכניס אותו לבית פרעה. והדברים הם פלא - לבית פרעה? מה פתאום זה ממש לא המקום שלו. היה מן הראוי לשמר נשמה גבוהה זו בקרב מחנה ישראל, הרי הוא אמור להנהיג את עם ישראל מה לו בביתו הטמא של פרעה? המדרשים מעריכים לספר על גדולתו של משה בבית פרעה עד שפרעה אומר למשה "רוצה ולא רוצה, בן בתי את, כל פרקופי (גדולה וכבוד) שאת מבקש אמור, ואני נותן לך" (מדרש רבה) משה לוקח את כל כישורי המנהיגות שניחן בהם עוד משחר ילדתו וממשיכם בבית פרעה. היה לו את כל הסיכויים ואת כל הנתונים הנדרשים על מנת להיות מלך ומנהיג בחצר המלך פרעה. הוא בנה המאומץ של בת פרעה, פרעה אוהב אותו. הוא מקושר, מוכשר, והוא אמור באופן טבעי להיות המלך הבא של מצרים. אבל אז מגלה משה שהוא יהודי וכי ואחיו נאנקים תחת עול השעבוד ואז אומרת התורה "וירא בסבלותם". משה רבנו משתתף בצערם וליבו נכמר עליהם עד כדי כך שהוא מסכן את נפשו ובורח ממצרים. ובעצם מוותר על הכל. על כל מנעימי המלכות על מנת להציל את אחיו היהודים. כאן נולד המנהיג של העם היהודי. משני הסיבות א: הוויתור על ההנהגה המצרית ב: וירא בסבלותם. משה נבחר לא רק בגלל היותו רחמן ובעל חסד. אלא גם בגלל הכוח האדיר היכולת לוותר על המלוכה המצרית הטבעית בשביל אחיו בני עמו בשביל עזרה לחלש. אלא הם כוחות אדירים המקנים לו את ההנהגה. וכל הרעיון הזה מתומצת בתורה בשני מילים "סר לראות" ו"ירא ה' כי סר לראות. ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה" (מדרש רבה) סר מעסקיו ממלכות מצרים לראות וירא בסבלותם, אז זוכה משה ל"ויקרא אליו האלוקים וכו' וכו' - משה המנהיג של עם ישראל.

רבותינו אמרו שהבין משה כאשר אך נכנס לאותו אזור כי המקום מקום קדוש לפי פריחתם של העופות שם. והנה בבואו לשם ראה דבר מוזר שהסנה איננו אוכל ואמר "אסורה נא ואראה" וגו'. וכאן המקום לשאול, מדוע צריך ההקדמה "אסורה נא ואראה", יראה מבלי לומר אסורה נא. אך משה רבינו כל צעדיו היו בחשבון ובדבקות עם הקב"ה, ובודאי להיות סתם "סקרן" הרחיק משה זאת. אך הביין: הנה, מקום זה הוא מקום קדוש, וא"כ כל מה שנעשה כאן, בודאי אינו סתם טבעי, אלא "מראים ליי", ולכן אמר: אסורה נא ואראה, כי אין זאת סתם סקרנות, ומדוע לא יבער הסנה. וכאשר עשה זאת נאמר: "וירא ה' כי סר לראות ויקרא וכו'". מה צריכה הקדמה זאת שראה ה' כי סר לראות. אבל כבר אמרו רבותינו, שהכונה כאשר ראה ה' כי משה רבינו היה תמיד צר לו על סבלות אחיו, וכמ"ש "וירא בסבלותם" אמר עלי לרוממו וליתן לו משרה קדושה להיות רועה על עמי, ואז ירויח לשוחח רבות עם האל ב"ה.

וז"ל המדרש רבה (פ"ב סימן ו): אמר רבי יצחק מהו כי סר לראות, סר וזועף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן, מיד ויקרא אלהים מתוך הסנה. גם זוהר הקדוש (דף כב). כתוב:

"אמר רבי יוחנן אמר רבי יצחק, משה היה מהרהר ואומר שמא ח"ו יכלו עם ישראל בעבודה קשה זו". הרי כמה היה משה רחמן ואיכפת לו. וכך טבעו מעולם, שהרי כאשר ראה איש עברי מכה, התערב. וכאשר ראה שני עברים ניצים, התערב. וכאשר ראה בנות יתרו סובלות, התערב והושיען. זוהי מידה נפלאה, לשום לבו על זולת ולא לומר מה איכפת לי. אדרבא קום ועזור קום וסעוד, להיות "איכפתי", ולא קר שאין מזיו לו בליבו כלום רק אוהב עצמו ודואג לטובתו.

דוגמא מיני דוגמאות. אדם עובר בשוק ולפתע מעד חבירו ונפל, הוא נעצר ומסתכל עליו מרחוק צוחק מחייך וממשיך בדרכו. ותחת שיחיש צעדי לעבר הנופל, ויקימהו, הוא צוחק ונשאר קר ואדיש. או רואה אדם פלוני הולך, ופתאום נקרעה שקית הפירות ומתגלגלים והוא מסתכל מחייך וממשיך, תחת לבוא ולאסוף פירות חבירו ולהציל ממונו. אכן זהו בא מחמת מידות האדם אשר לא טובות. אבל היהודי צריך להיות עם לב טוב איכפתי סומך וסועד.

רבי אליהו חיים מייזל פסע בין בתי העיר לודז' היהודית, כשהוא עוסק באיסוף כסף לעניי לודז' שיוכלו לחמם את ביתם הקר בחורף הפולני. משהגיע הרב לביתו של גביר גדול הרחוק מחיי תורה ומצוות, נקש בדלת והמתין שהגביר יפתח, הגביר עמד בפת בחלוק בית קליל והזמין את הרב להיכנס לסלון שם בוערת האח ואז ישמע את דבריו.

אך רבי אליהו חיים אמר לו: טרם שאכנס רצוני שתקשיב לדברי. עניים רבים מצויים בעירנו, לרובם אין אפשרות להביא טרף לביתם. כאן החל הרב להפליג בתיאורי עניות מזעזעים על הקור השורר בביתם, ילדיהם שחלו מהקור, ועוד רבים מדקדוקי העניות שלהם. כל הזמן הזה עמד הגביר בפתח כשהוא רועד מקור, שיניו נוקשות והוא מאזין מפאת הכבוד. לבסוף החליט להפסיק את הרב וביקש בתחנונים: "למען ה', ייכנס הרב לסלון ושם אשמע את סוף דבריו". הרב ניאות ונכנס פנימה, אך במקום להמשיך במשאו הארוך הגיע לתכלית דבריו וביקש כסף לצדקה. הגביר חתם על המחאה מכובדת ביותר, הרבה מכפי שציפה הרב לקבל, ואז שאל: "יאמר לי הרב, מדוע לא יכולנו לדבר ליד התנור בניחותא וביישוב הדעת?" שאל אותו רבי אליהו חיים מייזל: תאמר לי בכנות, לו הייתי נכנס ומבקש כסף בלי להתמהמה, הייתי מקבל כזה סכום גדול ונכבד? "לא", השיב הגביר. "ובכן, זה מה שרציתי לפעול, שתרגיש על בשרך את הקור השורר בביתם של הדלים ורק אז תתאמץ לעזור להם", סיים הרב.

זה מה שאמר המדרש: כיון שסר משה רבינו לראות – למרות שאינו יכול להועיל, אבל "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם" – אמר הקב"ה נאה זה לרעות את ישראל! כדי לעזור לשני לא צריכים תמיד עזרה ממשית, ל פעמים די בחיך קטן, או בלב דואב – ולו לרגע אחד – בצרת הזולת. וכל שכן אם מנחמים אותו, שהרי שנינו (בבא בתרא ט:): "המפייסו בדברים – מתברך ב"א ברכות".

מובא בב"מדרש תנחומא" ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה (ג, ד): מדוע נגלה אליו ה' מתוך הסנה ולא מתוך אילן של פירות, אלא אמר הקב"ה: כתבתי בתורתך: "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא, טו) וכיון שבני ישראל נתונים בשעבוד אף אני נגלה מתוך הסנה שהוא מקום צר וקוצני, לומר להם שאני איתם בצרתם.

ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני (ג, ד). ביאר הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע יש לדקדק למה אין פסקא בין "משה" "משה", כפי שנמצא בשאר מקומות כגון דא, כמו: "ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני" (בראשית כב, יא), וכן: "ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני" (שם מו, ב). עוד יש לדייק בפסוק הבא: "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", וביהושע (ה, טו) כתיב: "של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא, ולא כתיב שם: אדמת קודש הוא. ויש לומר על פי מה שמבואר (בתיקוני זוהר מח:), שגוף האדם הוא ממשכא דחויא (-מעור הנחש שהשיא את חוה לאכול מעץ הדעת), לא כן אצל משה רבינו ע"ה, שגם גופו היה קודש. הוא אשר רמז כאן השי"ת באומרו "כי אדמת קודש הוא", שבמשה רבינו גם גופו, שנקרא "אדמה" על שם שנוצר "עפר מן האדמה" (בראשית ב, ז), היה קודש. ומהאי טעמא לא

נמצאת פסקא אצל שמו, כי אצל שאר בני אדם, כשהקב"ה היה רוצה לדבר עמו, היו צריכים מקודם להפשיט את הגוף, שהוא ממשכא דחויא, כנ"ל, אבל לא כן משה רבינו, שלא צריך לכך, ולכן לא נמצא הפסק בשמו.

ויאמר הנני (ג, ד). מובא מהחידושי הרי"מ מובא במדרש שקרא לו השי"ת למשה ויאמר משה הנני - הנני לכהונה והנני למלכות כו'. ומובא במדרש בשעה שקראו שמואל לשאול, לגג, הוכיחו על הגיאות. וקשה, והלא שאול לא רצה ללכת בגלל עניו כדכתיב שהיה נחבא אל הכלים והיה בורח מן הגדולה, אלא בשעה שהקב"ה קורא לאדם ומצוה לו למלוך, אם הוא בורח הרי זה גיאות, כי לעניו, כמשה, אין כל הבדל מה יעשה בעולם במצות השי"ת, ואין לו שום גיאות משליחות הקב"ה. וזהו שהוכיחו שמואל לשאול, מה אתה יוצא מכליך כשהשי"ת ממנה אותך למלך, וזה שמשה, העניו מכל האדם השיב "הנני למלכות והנני לכהונה".

הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל. מיכאל הדייג נקלע יום אחד לסערה בלב ים ורק במאמצים מרובים הצליח להגיע לאי בודד, עברו ימים מיכאל כבר התרגל לחיות באי לבדו, בנה לעצמו בקתת עץ והיא היתה לו לבית ומחסה מפני הגשמים והחום, לילה אחד מיכאל יצא לדוג דגים כדי להשביע את רעבונו וכשחזר אל החוף כולו רטוב הדליק מדורה כדי להתחמם קצת, אך ברגע אחד המדורה הבעירה קרשים שהיו בסמוך, ולפני שמיכאל הספיק למצמץ בקתתו האהובה עלתה באש, הוא לא האמין למראה עיניו. אחרי כל האסונות שפקדו אותו, גם הדבר היחיד שהיה ברשותו עלה באש! הוא הביט בטרוניה כלפי השמיים וזעק: "למה זה מגיע לי?" הוא העביר את הלילה כשהוא ממרר בבכי, עד שבחצות הלילה הופיעה באופק – ספינה, "איך מצאתם אותי?" שאל מיכאל בהתרגשות כשדמעות גיל שוטפות את לחייו. "מה זאת אומרת?" שאל רב החובל בתמיחה, "בזכות האש הגדולה שהדלקת כדי להזעיק אותנו".

בפרשת השבוע אנחנו קוראים על משה רבינו שגודל ורואה את סבלם של אחיו במצרים, מנסה לעזור להם אך נאלץ לברוח לאחר שהרג מצרי כדי להציל יהודי, משה יושב בחוסר מנוחה ובדאגה כבדה לעתיד אחיו בגלות מצרים, יום אחד בעודו רועה את צאן חותנו הוא רואה מחזה מוזר, "הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל", סנה הוא צמח קוצני יבש ומשה רואה דבר לא טבעי, צמח שאמור להאכל על ידי האש ואינו נאכל אומר המדרש מדוע התגלה הקב"ה אל משה דווקא בסנה הבעור? כי בזה הרגיע את דאגתו "כשם שהסנה בוער באש ואינו אוכל כך המצרים אינם יכולים ללכות את ישראל".

בהתגלות הראשונה של הקב"ה למשה רבינו הוא מעביר לכולנו מסר הן כעם והן לכל אחד מאתנו כפרט, עם ישראל בכל הדורות ראה איך ש"בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" אבל בסופו של דבר לא יכלו לכלותנו כי "הקב"ה מצילנו מידם" וכך גם יהודי צריך לדעת שגם כשהדברים לא קורים בדיוק כפי שהוא תכנן עליו לזכור שיש מי שמתכנן את הדברים ודואג שהכל יהיה לטובה.

רבי שניאור זלמן בעל התניא אמר פעם שהאילנות נושאי הפירות מסמלים את תלמידי החכמים יודעי התורה והסנה מסמל את היהודי הפשוט, ההתגלות בשיח הקוצני מזכירה לנו כי לכל יהודי ויהודי יש בתוככי נפשו בעירה פנימית של רצון להתקרב אל האלוקים, המשימה הגדולה היא לגלות את הרצון הפנימי הנסתר הזה, וליצור שוב את החיבור בין ה"סנה" (העולם החומרי) וה"אש" (קיום מצוות הבורא), ככל שנחזק את הקשר בינינו לבורא נצליח לראות יותר טוב את המסר שבסנה ואת הטוב הנראה והנגלה.

וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל (ג, ב). בספרו "קול יהודה" כתב החכם הרב יהודה צדקה זצ"ל כך: "מראה הסנה רמז לעם ישראל, ישנם תקופות שעם ישראל בוער באש הרדיפות והצרות כסנה הזה הבעור באש, אבל אין להתייאש, כי "הסנה איננו אוכל", עם ישראל חי וקיים בזכות תורתו". בספר "עדות" על השואה, מובאות עובדות מצמררות אלו: תשעה באב תש"ד במחנה ברגן בלזן. זו הפעם הראשונה שכל תושבי המחנה קיבלו עונש, "היום אין אוכל, לא למבוגרים, לא לנשים, ולא לילדים". אמא

בשלה דייסה במים עבור אחותי הקטנה, בתיה, בת הארבע. ברגע האחרון תפסו אותה והחליטו להעמיד אותה למשפט. המשפט של אמא נקבע לליל שבת פרשת נחמו תש"ד. התובע הגרמני הפריז כדרכו בהאשמות שוא, ואמא ויתרה על זכותה להכחיש את האשמות, ואף ויתרה על זכות הסנגור לבקש הקלה בעונש, כך שפסק הדין היה נורא: "שלילת מנות הלחם ליומים". וכל זאת מחמת ביטול לתינוקת בת ארבע. למחרת שאלתי את אמא מדוע לא ניצלה את זכותה להכחיש חלק מהאשמות, אמא לא נתנה תשובה, ראיתה נרגשת מאד. וכששאלתי שנית, השיבה אמא: "שמתי לב שחוץ מהשופטים והתובע היה שם יהודי שרשם פרוטוקול, כך שבדואי כל מילה שהייתי אומרת היתה נרשמת ע"י יהודי בליל שבת. לכן שתקתי, היות ומוטב לרעוב עוד קצת, ובלבד לא לגרום ליהודי שיכתוב בשבת". זאת ועוד, בצריף שלנו, היה מארגן אבא מניין לתפילה. באחד מימי חול המועד תש"ה, באמצע התפילה, פרצו הגרמנים לצריף, והתחילו להכות בנו ללא הבחנה. בסוף הם קראו לאחראי על הצריף, ג'וזף גרונימאן, ונתנו לו מכות רצח. מר גרונימאן לא היה דתי. בצהרים נקרא אבא אל מר גרונימאן זה, ואני שפחדתי שמר גרונימאן יפגע באבא, נלויתי אליו, אך הופתעתני. "מר עמנואל", אמר האחראי, "אתה רואה את החבלות שקבלתי, הכל בגלל התפילה שאתה מארגן, אבל אני מבקש ממך, אל תבטל את המנין, עבור התפילה שלך אני מוכן להמשיך ולקבל מכות".

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). מובא בחפץ חיים (עה"ת) "אל תאמר לכשאפנה אשנה" אמרו חז"ל, כי האדם חושב בנפשו לכשירחיב לו ד' - את גבולו ויטב מצבו, אז יעסוק בתורה ובמצות. אבל לא כן עכשיו כשהוא בצרה ומצוקה. ולזה אמר הכתוב "כי המקום אשר אתה עומד עליו" היינו באותו מצב ובאותה שעה קודש הוא. דאפשר שרצון ד' הוא דוקא העבודה מאותה שעה הדחוקה וכבר - ארז"ל במ"ר שה"ש פ"ה הלומד תורה בצער נוטל אלף בשכרו, שלא בצער נוטל סאתים. ולפום צערא אגרא אמרו ז"ל.

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). ומובא בשם ה"חפץ חיים" בהקשר זה מה שאמרו חז"ל (אבות ב,ה) "אל תאמר לכשאפנה-אשנה" שלעיתים האדם חושב שכאשר ד' ירחיב גבולו ויטב לו - יוכל לעסוק בתורה ובמצוות אבל עתה ששעתו דחוקה והוא נתון בצרה ובמצוקה אינו יכול להתפנות לדבר. ועל זה אומרים לאדם: מנין לך שטוב יותר לעבוד את ד' בהרחבה, "שמא לא תפנה" ושמא רוצים שתעבוד את ד' דווקא מתוך הדחוק. ולכן בהמשך של הפרשה נאמר: "המקום אשר אתה עומד עליו" המצב הדחוק בו אתה נמצא "קודש הוא" רצון ה' שתעבוד אותו דווקא מתוך הצער.

כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). בספר חפץ חיים על התורה (פרשת שמות דף צ"ד) כתב: אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ד), "אל תאמר לכשאפנה אשנה". כי האדם חושב בנפשו, לכשירחיב לו ה' גבולו ויטב מצבו - אז יעסוק בתורה ובמצות, לא כן עכשיו כשהוא בצרה וצוקה. ולזה אמר התנא אל תאמר לכשאפנה אשנה. ולזה רמז הכתוב, "כי המקום אשר אתה עומד עליו", באותה שעה, באותו מצב, "אדמת קודש הוא", כי אפשר שרצון ה' הוא דווקא בעבודה מאותה שעה הדחוקה לך, ועל ידי עבודתך בשעה קשה זו - יעלה ניחוחך לרצון לפני השי"ת, ושמא הקב"ה רוצה ממך דוקא את המצב של המצב הזה של "לא תפנה", שהוא מתוך צער, והשכר עליו מרובה ביותר, שכן אמרו רבותינו ז"ל (שיר השירים רבה פ"ח), "הלומד תורה בצער - נוטל אלף בשכרו".

והנה הקשה הגר"ח מבריסק זצ"ל, למה לי הטעם לחייב לעסוק בתורה משום "שמא לא תפנה", תיפוק ליה שיש עתה חיוב של תלמוד תורה. ותירץ, שפעמים שעתה אין דעתו מיושבת כל כך לעסק התורה, ומפסיק מלהגות בה כדי שיוכל אחר כך לעסוק בה ביתר שאת. ולזה אמר התנא "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה". ולפי דרכינו יש לפרש, שכונת התנא שמוטל על האדם לעסוק בתורה בכל עת ובכל שעה, שמא הקב"ה חפץ דוקא במצב זה של "שמא לא תפנה", מתוך הדחק, והוא הרצוי לפניו ית"ש. (וראה עוד מה שהוסיף בזה ר' שלמה זצ"ל בספר עלי באר (עשה

י"ב). ע"ש]. ולפי זה מה לו לאדם להתקנא בחבירו, בכישוריו ובכישורונותיו?! הלא על כל אחד ואחד הוטלה עליו עבודה, והיא דוקא העבודה החשובה והרצויה לפניו יתברך! ואם הוטל עליו לעבוד את ה' מתוך חסר, מתוך צער, זו בדיוק העבודה שהקב"ה חפץ ורוצה ממנו. וביאר הרה"ג רבי נטע פריינד זצ"ל לרמוז כוונתו זו בדברי חז"ל (ערכין כ"ד א') "אין להקדש אלא מקומו ושעתו", ולומר לך: שלא יאמר אדם, אלך עם ה"הקדש" למדי, ששם שווה ה"הקדש" ביותר, ולא יאמר אמתין להקדש ליומי דניסן, עד שיתייקר השער, אלא מיד ימכרנו או יפדנו, דאין להקדש אלא מקומו ושעתו.

בספר שיחות החפץ חיים כתב: אל יחשוב האדם, "אם הייתי בדור אחר, ואם הייתי במצב אחר, הייתי עובד ה'". אלא, המקום והמדרגה שאתה עומד שם, אדמת קודש הוא, ובמקום זה תוכל לכבד ולעבוד את ה'. ועוד הובא בספר שיחות החפץ חיים (עמוד צ"ה אות י"ג) כי האדם דומה לאיש צבא, שבאותו מקום ומשמר שנפקד לעמוד שם - עומד. הוא לא הולך למקום שלא ציוו אותו לעמוד ולשמור שם. והוא לא זונח את תפקידו ושמירתו. אם נשמתך נשלחה עתה בדורות אלה - צריך אתה להיות בדורות אלה. וזהו שאמר הכתוב "אל תאמר מה היה שהימים הראשנים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה" (קהלת ז' י').

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). מובא בישא ברכה, הנה איתא (שבת קכט, א) לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו עי"ש. וצריך להבין למה נקט דוקא למכור קורות ביתו, ולא נקט רהיטי ביתו או שאר דברים, וגם למה צורך המנעלים חשוב כל כך.

אלא הפירוש הוא, כי קורות ביתו של אדם, הם הפסק בינו ובין השמים, ומנעלי רגליו הם הפסק בינו ובין הארץ, לכן טוב לו לאדם שימכור קורות ביתו, כלומר שיבטל הפסק אשר בינו ובין השמים היא הרוחניות, ויקח מנעלים לרגליו, לעשות הפסק בינו ובין הארציות והגשמיות.

ובזה יש לומר, כאן כיון שהוא אדמת קודש, אדרבה אמר לו "של נעליך מעל רגליך" כי אדרבה צריך להיות לאדם דביקות עם הקדוש. וזהו הענין בבית המקדש הולכים יחיפי רגלים כיון שהמקום הוא אדמת קודש, וכן מרומז "אדמת קודש הוא" גימט' בית המקדש.

של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). מפרש בספר "עדות ביוסף" על פי מה שאמרו ברמב"ם שאדם שהולך יחף במדבר נחשב כמאבד עצמו לדעת. משום שבמדבר שכיחים נחשים ועקרבים. עוד מבואר בחז"ל שבירושלים מעולם לא הזיק נחש ועקרב. ומפרש רבינו עובדיה מברטנורא משום שבמקום קדוש אין מזיקין נחש ועקרב. ועל פי כל הנ"ל מבואר, שהשם אמר למשה רבינו "של נעליך מעל רגליך" והרי זה היה מדבר, וזו סכנה, אלא לכן הוסיף לו הקב"ה "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" ולא תנזק.

של נעלך מעל רגלך (ג, ה). מובא באגרא דכלה נאמר בפרקי אבות "שנשיכתן נשיכתן שועל עקיצתן עקיצתן עקרב ולחישתן לחישתן שרף". ראשי התיבות של שלושת הכוחות שבתלמידי חכמים הם "נעל" (נשיכה עקיצה לחישה) והורה הקב"ה למשה במראה הסנה שכשתהיה מנהיג עדת ישראל או "של נעלך מעל רגלך" ולא תשתמש בהם נגד שום אדם מישראל.

מובא בעדות ביהוסף של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא (ג, ה). הרמב"ם פסק ההולך יחף במדבר הוא בכלל מאבד עצמו לדעת משום ששם מצוי נחשים ועקרבים, איתא באבות (ה, ה) מעולם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים ופירש רבנו עובדיה מברטנורא זצ"ל משום שבמקום קדוש אינו מזיק הנחש, וזה שאמר הקב"ה למשה של נעליך ואם תאמר שאסור ללכת יחף במדבר מפחד נחשים ועקרבים על זה אמר לו כי המקום וגו' אדמת קודש היא והנחש אינו יכול להזיק.

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). מובא בצמח דוד יש לפרש, כי המקום שעמד עליו משה, וחשב מחשבות קדושות להשיג גדולת הבורא יתברך שמו, ועל ידי מחשבותיו

הקדושים, נתקדש גם המקום שעמד עליו. וזה "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא".

של נעליך מעל רגליך. לכאורה מהו הציווי של השלת הנעליים הרי אנו היהודים לא חולצים נעליים כשנכנסים לבית הכנסת?! (בשונה מבני דודנו הישמעאלים) אם כן מדוע ה' מצווה את משה לחלוץ נעליו? והתשובה לכך היא: משה היה צריך להתמנות כמנהיג על בני ישראל. הוא נמצא במדבר בנעליים המגנות עליו מחום החול ומקוצים וברקנים. ה' מבקש ממנו לחלוץ את נעליו כיוון שמנהיג של עם ישראל צריך להרגיש את הצער שמרגישים אחיו ורק כך יוכל להתגייס וללכת ולהוציאם ממצרים.

סיפור נפלא שימחיש זאת: פעם אחת הלך אדמו"ר אחד ועבר ליד בית-מרזח והנה הוא שומע את אחד השיכורים שואל את חברו: "איון תגיד, אתה אוהב אותי?" "בטח שאני אוהב אותך" - השיב חברו. שוב הקשה אותו שיכור: "אם אתה אוהב אותי תגיד לי מה כואב לך?" "איון היה מופתע ואמר: "מהיכן עלי לדעת מה כואב לך וכי אני רופא?" אמר אותו שיכור לחברו: "אם אתה לא יודע מה כואב לי - סימן שאתה לא אוהב אותי"...

הלך הרבי לבית המדרש כינס את תלמידיו ואמר להם: "היום למדתי אהבת ישראל מגוי".

לא מספיק לטפוח על שכם חברי ולתת לו חיזוקים אלא גם כשכואב לו לדעת מה כואב לו ולנסות לעזור לו כמה שרק אפשר על מנת להפחית את הכאב. סיים הרבי: מי שלא יודע מה כואב לחברו - סימן שאין לו "אהבת ישראל". ה' מבקש ממשה לפני שהוא ממנה אותו מנהיג על עם ישראל לדעת לכאוב את כאבם.

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא. הקב"ה אומר למשה רבנו: "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא". אומרים חז"ל רעיון נפלא: של נעליך = תסיר את המנעולים. מעל רגליך = מעל ההרגלים שלך... תשתחרר מההרגלים שלך תשלוט בהם וממילא תבין שאדמת קודש נמצאת מתחתך. נעל במשמעותה ביהדות היא בעלת אופי מיוחד. וכך כותב ר' חיים מוולוז'ין: כשם שהנעל מחזיקה את הגוף כך הגוף מחזיק את הנשמה. הגוף הוא נעל לנשמה - ולכן נהגו בה זהירות: לדוגמא: יש מנהג שבשעה שאדם נפטר מחלקים הכל חוץ מהנעליים שלו. מדוע? ר' יהודה החסיד מזהיר: "חמירא סכנתא מאיסורא" - יש לגזור אותם ואסור לאף אדם להשתמש בהם אפילו אם הנפטר הזמין נעליים וטרם קיבל אותם וזרקים אותם. הגמרא ברכות נח: "כל דשקול מעלי בר ממסנא וסנליא", אם אדם חלם שמישהו שנפטר בא לביתו ולוקח ממנו דברים זה בסדר למעט אם הוא בא ולוקח נעל - שאז זה סימן לא טוב. מדוע?

מסביר חמדת צבי: שהאדם נפטר איננו זקוק כבר לגוף ולא לנעלי העור שברגליו (הגוף נעל לנשמה והנעל היא מחזיקה את הגוף) ואם המת בא בחלום ולוקח נעליים הוא מראה שעדיין הוא זקוק לגוף כי יש לו דין ודברים עם החולם וסימן לא טוב הוא זה. ולכן הסיבה שלא נועלים נעליים של מת שנראה כאילו הנעליים לא סיימו את תפקידם, והמת נתן לשמור עליהם. כמו כן, יש בזה ביזוי לנפטר שהרי ה'מדבר' (=האדם) מתעלה על החי בזה שנועל מנעל מעור הבהמה ובכך מראה שליטה על הבריאה... ולא יתכן שהגוף נקבר באדמה והחי = המנעלים עדיין מהלכים ברגלי האנשים. נראה במעשה זה שהחי כביכול היה טוב מן הנפטר.

הגאון מו"ר רבי חיים קנייבסקי שליט"א שואל: בכל ברכות שחר אנו מברכים בלשון הווה (פוקח עיוורים, מתיר אסורים...) ובאופן כללי שה' עושה זאת לכולם פוקח עיוורים. למעט ברכה אחת הנאמרת על לבישת הנעליים "שעשה (=עבר) לי כל צרכי" (בט' באב ויוה"כ לא אומרים אותה כיוון שאסורים בנעילת הסנדל...) הנאמרת על האדם באופן פרטי. מדוע? כיון שנעל לא ניתן להוריש לאחרים אם כך ההודאה היא רק עבורי. הקב"ה מבקש ממשה להוריד את הנעליים - אדם שצריך להוציא את בני ישראל מארץ של חומר חייב להיות מנותק ממנו לגמרי.

הנצי"ב מוסיף: זוהי הסיבה שבמלון ה' מבקש המיתו. מדוע? אתה אמור להיות מנותק מהחומר ואתה מתעסק במלון. מבקש ה' ממשה של נעלך

(=מנעולים) מעל רגליך (=הרגלים). הסר את המנעולים מהרגלים שלך רק כך תוכל להגיע למדרגה של הוצאת בני ישראל ממצרים.

משל למה הדבר דומה: מסופר שילד הגיע לקרקס וראה פיל קשור בשרשרת עבה אל יתד עץ לא גדולה במיוחד. חשב אותו הילד: "מדוע הפיל שיכול לעקור עץ על שורשיו לא יכול לעקור יתד קטנה שכזאת ולברוח?" הגדולים הסבירו לו שזהו פיל מאולף. שאל הילד: "אם הפיל מאולף לשם מה צריך יתד?" - הוא כמובן לא קיבל תשובה. כשגדל הילד הוא הבין את מה שלא ידעו להסביר לו מחכם אחד שפגש: "הפיל לא בורח כי הוא קשור ליתד מאז שנולד..". אמר החכם. הנער עצם את עיניו ודמיין את הפיל הקטן מנסה בכל כוחו להשתחרר מהשרשרת אך ללא הצלחה. הוא היה משוכנע שעד שהפיל הקטן לא היה מותש הוא נלחם בכל כוחו לקבל קצת חופש עד שהגיע היום הנורא. הוא השלים עם החוסר אונים שלו ונכנע לגורלו. כן הוא הנמשל: גם אנו נכנעים בקלות להרגלים שיש לנו מקטנות - הפיל הגדול בקרקס לא בורח כי הוא מאמין שהוא לא יכול - הוא זוכר את אי היכולת שלו שהוא היה קטן והפנים אותה בהיותו צעיר. הדבר הכי נורא שהוא אף פעם לא הטיל ספק בתכונה הזו - הוא אף פעם לא ניסה לבחון מחדש. לא פעם אנחנו שבויים בתפיסה שבקיום מצוות מסוימות אנחנו פשוט לא יכולים. אנחנו זוכרים איך שהיינו קטנים היה קשה לנו לקום לביה"ס בזמן - אז כעת נקום לתפילה?! בקושי הנחנו תפילין בבר מצווה, עכשיו נניח? אדם צריך להסיר את המנעולים מההרגלים שלו ואז הוא יגלה מחדש אלו יכולות ואיזה כוחות יש לו.

היה סופר ארגנטינאי חורחה דומיאן שאמר: שאדם צריך לעשות רשימה של כל הדברים שהוא לא מסוגל ולנסות כל יום משהו אחד מן הרשימה של ה"לא יכול" מתוך אמונה שאנחנו מסוגלים וכך לבחון את כוחנו מחדש ולהתחזק. ברוך ה', לנו חכמים עשו את העבודה... יש לנו קיצור שולחן ערוך. אם בכל יום - בכל שבת שאומרים הלכה ננתק את עצמנו מההרגלים הישנים מתחושת ה"לא יכול" ונחוש שאנחנו יכולים עם קצת מאמץ הרי שכל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. מדוע? כיוון שהוא יגלה שהוא מסוגל ויתעלה מחיל אל חיל ויזכה לעולם הבא. יציאה ממצרים מתאפשרת על ידי "של נעלך" - יציאה מהמצרים שלנו ע"י יציאה מההרגלים שלנו.

של נעליך מעל רגליך וגו' (ג, ה). חסיד אחד, מאנשי הרה"ק מדינוב זי"ע בעל בני יששכר, הזמין לסעודה את רבו מדינוב, וכן את הרה"ק מלענטשנע זי"ע שהיה מגדולי התלמידים של החוזה מלובלין זי"ע. היה זה בתקופת המחלוקת בין היהודי הק' ובין תלמידי החוזה מלובלין זי"ע, ומשונדע דבר הסעודה שבה משתתף הרה"ק מלענטשנע, שלח הרה"ק מרופשיץ שהיה ממטנגדיו, אל הרה"ק מדינוב, שיעזוב את הסעודה ולא ישב יחד עם הרה"ק מלענטשנע, מחמת כבודו של החוזה. אמנם הרה"ק מדינוב המשיך לשבת בסעודה ולא רצה לעזוב אותה. כאשר ביקר הרה"ק מדינוב אחר כך אצל הרה"ק מרופשיץ, אמר הרה"ק מרופשיץ: תדעו, כי בכל דבר שבעולם יש כח חיות דקדושה המחיה את הדבר, ובהפרד החיות יתפרד הדבר. הנה רואה כבודו כוס זה שעל השולחן, יש בכוחו להוציא החיות ממנו, ויהיה לעפר. ולרב הפלא, כך היה, שמדי דברו את הדברים האלה, הבחין הרה"ק מדינוב כי הכוס שעל השולחן נהפך לעפר. נתבהל מאד הרה"ק מדינוב, כי ראה בזה אות של הקפדה עליו מצד הרה"ק מרופשיץ זי"ע. פתח הרה"ק מדינוב ואמר: בשעה שנתגלה הקדוש ברוך הוא למשה בסנה, אמר לו: "של נעלך מעל רגלך". ובזה רמז לו, מה שנאמר בפרקי אבות (פ"ב מ"י), "שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שועל" - נ'שיכה, ע'קיצה, ל'חיששה, ר"ת "נעלך". ורמז לו למשה, בשעה שנתמנה להיות רועה וגואל ישראל, שעל המנהיג לקיים "של נעלך מעל רגלך", שלא תשתמש נגד ישראל בבחינות נע"ל, היינו נשיכה עקיצה לחיששה. הרה"ק מרופשיץ, מששמע זאת, נחה דעתו. והרה"ק מדינוב המשיך להתנצל, שלא הסכים לעזוב הסעודה שישב בה הרה"ק מלענטשנע, כי חשש מלהלבין פניו. ואמר על זה, כי בעקידת יצחק היה הציווי על ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו, ואילו אחרי הנסיון, שבדאי נתעלה יותר, דיבר אליו מלאך ה' ולא הקדוש ברוך הוא בעצמו. והענין, כי לצוות לאברהם לשחוט את בנו, היה

צריך לצוותו דוקא הקדוש ברוך הוא בעצמו. אבל שלא לשחוט - די כששומעין מפי מלאך.

ב"דברי שאול" מבאר של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). מדוע דוקא את הנעלים יש לחלוץ במקום קדוש, ויש ליישב דכתב הגאון בעל "תוספת שבת" (בהגהותיו על אורח חיים סימן מו) בשם המהרש"ל (וכן הביא השל"ה בסדורו, סדר ברכות השחר), שמה שמברכים ברכת "שעשה לי כל צרכי" כאשר נועלים את המנעלים, הוא לפי שיש ארבעה יסודות בבריאה: דומם, צומח, חי, מדבר, והדומם נכנס לתוך הצומח. והצומח בחי, והחי במדבר, ולכן כאשר האדם לובש את מנעליו, העשויות מעור של חי, בזה הוא מורה שיש לו ממשלה על הדומם, הצומח והחי, זה הזמן המתאים לברכת "שעשה לי כל צרכי", כי במנעלים נכללים כולם, עד כאן דברי המהרש"ל, ודברי פי חכם חן. על פי זה, ביאר הגאון בעל "שואל ומשיב" את הציווי "של נעליך מעל רגליך" שנאמר בפסוק שלפנינו. כי במקום שהוא אדמת קודש, הרי הדומם מעולה יותר מן הצומח ומן החי ואפילו מן המדבר. ולכן אמר לו הקב"ה: "של נעליך", כי כאן אין לך שלטון על הדומם, "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא".

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא (ג, ה). הרב חיד"א ז"ל מבאר הנעלים הם מגן לרגליים ומחסה כדי שכפות הרגליים לא ירגישו באבנים. ועל דרך הרמז בני ישראל הסתגלו לחיי הגלות עד שנעשו בשבילם כמו נעל לרגל, וכל זמן שהנעל מכסה את הרגל, לא יחושו בכאבה של הגלות ואז- אין תקווה לגאולה. ולכן יש צורך בהסרת הנעל כדי לחוש בכאב הטמון בגלות ורק אז יש תקווה לגאולה. במצב כזה נאמר "כי ידעתי את מכאוביו" ואז השלב הבא הוא טבעי: "וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה".

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). בספר מאיר עיני ישראל (חלק ד' עמוד 549) נדמה לפעמים לאדם, שהתנאים בהם הוא מוכרח להתקיים מפריעם לו בדרכי עלייתו בהר ד'. יש שחושב שלגמרי אין לו אפשרות במצבו הנוכחי לקיים תורה ומצוות, ומשאיר את חובותיו אלו לזמן יותר מתאים וליכשיריחיב. זה טעות בהחלט, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא. עומד, בלשון הוה. בכל מקום ובכל זמן תוכל לעלות ולהתקרב לד' רק "של נעליך מעל רגליך", התאמץ להסיר את המחיצות המבדילות בינך לבין קונך ותרגיש שהנך עומד באמת על אדמת קודש.

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ה). מדוע דוקא את הנעלים יש לחלוץ במקום קדוש, ביאור נפלא אמר בזה הגאון רבי יוסף שאול נתנזון, אב"ד לבוב ובעל שו"ת שואל ומשיב, בעקבות דברים שנתחדשו לו בעת שבא לפניו מקרה חליצת יבם, בשנת תרי"ח. כתב הגאון בעל תוספת שבת (בהגהותיו על אורח חיים סימן מו) בשם המהרש"ל (וכן הביא השל"ה בסדורו - סדר ברכות השחר), שמה שמברכים ברכה שעשה לי כל צרכי כאשר נועלים את המנעלים, הוא לפי שיש ארבעה יסודות בבריאה: דומם, צומח, חי, מדבר, והדומם נכנס לתוך הצומח, והצומח בחי, והחי במדבר, ולכן כאשר האדם לובש את מנעליו, העשויות מעור של חי, בזה הוא מורה שיש לו ממשלה על הדומם, הצומח והחי זה הזמן המתאים לברכת שעשה לי כל צרכי, כי במנעלים נכללים כולם, עד כאן דברי המהרש"ל ודברי פי חכם חן. על פי זה, ביאר הגאון בעל שואל ומשיב את הציווי של נעליך מעל רגליך שנאמר בפסוק שלפנינו. כי במקום שהוא אדמת קודש הרי הדומם מעולה יותר מן הצומח ומן החי ואפילו מן המדבר. ולכן אמר לו הקב"ה של נעליך, כי כאן אין לך שלטון על הדומם כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא.

ויאמר אנכי אלוקי אביך אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים (ג, ו). דע כי אז כבר היה עמרם אבי משה מת. ומאחר שדרך הנביאי הוא שבשעה ששורה עליהם הנבואה הם מתיראים ומרתתים, אמר הקב"ה אם אדבר עמו בקול גדול, הוא יבהל

ויחזור. ואם אדבר עמו בקול נמוך יחשוב שבן אדם מדבר אליו ולא ידע שזהו קול הנבואה. ולכן דיבר עמו בקולו של עמרם. ואז שמח משה מאד ואמר, אבי חי עדיין, ואין אמת בשמועה שהגיעה לי שאבי מת. והחזיר תשובה ואמר: הנני, כלומר, מה רצונך אבי היקר. ענה לו הקב"ה ואמר: אין זה אביך אלא אלהי אביך. ובכונה דברתי אליך בקול אביך כדי שלא תיבהל. והאל שהוא אלהי אברהם יצחק ויעקב הוא, שהציל את אברהם מאור כשדים ולכן אל תתמה על שהסנה איננו בוער, כי האש אינה בוערת מעצמה אלא על פי הציווי שלי ויש אומרים שמושה לא ידע עדיין שנפטר עמרם אביו. ולכן אמר לו הקב"ה אנכי ה' אלהי אביך, כדי לרמוז לו על כך, שכן בידוע הוא שאין הקב"ה מזכיר שמו על הצדיקים בעודם בחיים. ועוד סימן שלא ידע, כי לא התחנן שאינו יכול לילך בשליחות זו בטענה כי לא ראוי ללכת בשליחות ה' כל עוד אביו חי. ואע"פ שמושה רבנו היה שרוי בצער כי שמע על פטירת אביו, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, כפי שראינו בפרשת וירא, אבל מאידך גיסא היתה לו שמחה גדולה על שניצל מכל הצרה הזאת, וראה כי אביו הוא יותר גדול מאבות העולם. והא ראה שאמר אנכי אלהי אביך ואח"כ אמר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב. והזכיר אביו ראשונה סימן שהיה חשוב ביותר. וכן מסורת בדינו שעמרם הוא אחד מארבעה הצדיקים שלא טעמו טעם חטא, אלא נפטרו מפני שנגזרה מיתה בעולם. ואז הגיע משה לשלוש מדרגות של נבואה. האחת מה שראה את המלאך בתוך לבת האש. הב' כי קרא לו הקב"ה ושמע קולו מתוך הסנה. הג' כי ראה בביורו את הש"י וזה הנקרא אספקלריא המאירה, כי למדריגה שלישית זו לא הגיע שום נביא לא בעבר ולא בעתיד אחרי משה. ולכן הסתיר משה פניו כי ה' מפחד מפני ה' שעמד לפני. ולא ה' די בסגירת עיניים, אלא אף הסתיר פניו, כאומר: איני מעזי להופיע בפני השכינה, לזה מצא חן מאד בעיני הקב"ה ואמר לו: אני באתי לדבר עמך ואתה הסתרת פניך ממני, חייך שאתה עתיד להיות עמי ארבעים יום וארבעים לילות בלי אכילה ושתייה, אלא תהנה מזיו השכינה, ואף זכה משה למאור פנים. (מעם לועז) מכאן למדים שאין הקב"ה שוכן אלא בנפש בריאה ושמחה כי לעצב ולפחד יש מקום רק בלב שנטול אמונה. דבר ראשון בעבודת השם זה להיות בשימחה ובמיוחד שיש צווי "תחת אשר לא עבדת את השם אלוהך בשמחה ובטוב לבב", ישמע חכם ויוסף לקח. מרצה ידוע התחיל את הרצאתו בהחזיקו ביד שטר של 20 דולרים. בחדר בו היו 200 אנשים, המרצה שאל, "מי מעוניין בשטר זה של 20 דולרים?" ידיים החלו להתרומם. "אני עומד לתת שטר זה לאחד מכם, אולם תחילה הרשו לי לעשות זאת". הוא החל לקמט את השטר. ושוב שאל: "מי רוצה זאת?" הוא זרק את השטר על הרצפה והחל למעוך אותו לתוך הרצפה באמצעות נעלו. הוא הרים אותו מהרצפה, כעת כולו מקומט, מעוך ומלוכלך. "עכשיו, מי עדיין רוצה זאת?" עדיין הידים התרוממו לאויר. "חבריי", אמר המרצה. כולכם למדתם שיעור בעל ערך רב מאוד. לא חשוב מה עשיתי לכסף, אתם עדין רציתם אותו מכיוון שערכו לא ירד. הוא עדיין היה שווה 20 דולרים. פעמים רבות בחיינו, אנחנו מועדים, מתכופפים, ושוקעים בעפר בעקבות החלטות שקיבלנו, או בגלל נסיבות שנקרו בדרכינו. אנו מרגישים אז חסרי ערך. אבל אין חשיבות למה שקרה או למה שיקרה, אתם לעולם לא תפסידו מערככם. אתם מיוחדים - לעולם אל תישכחו זאת!" אתם יהודים בנים של בורא עולם. לעולם אל תתנו לאכזבות של אתמול להאפיל על עתידתכם, כי אתם תכנסו למרה שחורה. וכשם שאין שושנה בלי קוצים כך אין הצלחה בלי מאמצים השאלה אם רצונכם גדול תצליחו להתגבר על הכל. כי שמחה לא נופלת מהשמים אלא תלויה רק בכם וכשיש שמחה יש שכינה וכשיש שכינה המזל מאיר לכן שתי דברים צריך לזכור שצריך להיות תמיד בשמחה כדי שהמזל יאיר ולדעת שכישלונות הם ניסיון חיים ואין חכם כבעל ניסיון. הבדדות והעצב זאת הדרך הכי גרועה שיכול אדם ללכת בה ואין הקב"ה יכול לדור עם אנשים מדוכאים כי זה נובע מחוסר אמונה וביטחון בו יתברך לכן הבדידות היא מקום נעים לבקר בו בשביל חשבון נפש אבל מקום רע לגור בו. לכן יש משפט חכם שאומר: "כשאין השטח מוצל זה מפני שבמקום אחר יש מקור אור" והעולם הזה עולם של שקר והסתר פנים לכן הוא מוצל ומקור האור זה האור הגנוז מבריאת העולם לצדיקים כי ראה הקב"ה שהצדיקים האמיתיים מועטים ושתל אותם בכל דור ודור והם נקראים צדיקי יסוד עולם שעליהם העולם מתקיים לכן כדי

להתקרב לשמחה ולאפשר צריך להתקרב למקור האור שזה צדיק האמת וכל אחד לפי האור שמאיר לו מה שאני מציע זה את אורו של רבנו נחמן מברסלב שאמר שאורו יאיר עד ביאת המשיח אש על המזבח לא תוקד וכו' ונחזור לשמחת החיים מלאים עליות וירידות ולא תמיד אנחנו שולטים במצבי רוח יש יום ארוך ומיגע שנראה כאילו הוא לא יגמר ויש יום בו נבקש שיעצור ותשאר לעד.

גם ברכבת ההרים לא נשארת במסלול ישר היא עולה ויורדת ומתפתלת ומתפרקת וזה מה שיוצר לנו ריגושים, כשהיא עוצרת נחת, כשיורדת במהירות מתח, כשהיא מתהפכת פחד וכו' וביננו מי היה עולה על רכבת הרים אם היא היתה נוסעת רק ישר, וכך הם החיים מלאים בפיתולים עליות וירידות פעם קורים דברים טובים ופעם רעים וכל זה כדי שנעריך את הטוב ולא נתרגל אליו עד שלא נעריך כלום כי רק טוב מביא לדכאון אנחנו רואים אנשי בוהמה מצליחים בכסף בכבוד וכו', הכל חומר אצלם ישנם הרבה גירושין סמים וריקנות למרות שבחוץ הם נראים כוכבים. לכן הבה נתעודד כי אנחנו צריכים את העליות והירידות הללו.

היו היו בערבות סין איש זקן וחכם ולו בן יחיד, יום אחד הגיע אל פתח ביתו של הזקן סוס פראי, בנו של הזקן תפס את הסוס והכניסו לאורווה, אבל הזקן לא היה מאושר. שאל אותו בנו: "אבא למה אתה לא שמח? תפסתי את הסוס והכנסתי אותו לאורווה. אתה לא חושב שזה טוב – אנחנו זקוקים לסוס בריא וחזק", הזקן נד בראשו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד. למחרת היום ברח הסוס מהאורווה. הבן היה מאוד עצוב, אבל אביו לא אמר דבר. הבן שאל את הזקן: "אבא האם אתה לא חושב שזה נורא שהסוס ברח לנו? היינו זקוקים לו". הזקן רק נד בראשו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד". אחרי שלושה ימים חזר הסוס ואיתו שתי סוסות חדשות. הבן היה מאוד נרגש, והכניסן האורווה. אביו לעומת זאת נותר אדיש. הבן לא יכול היה להבין זאת, "אבא", אמר הבן, "זאת סיבה לשמוח. יש לנו שלושה סוסים עכשיו" הזקן רק נד בראשו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד". בערב הנער היה כבר עייף מטיפול בסוסים, הוא ניסה לאלף את הסוס הפראי, אבל זה בעט בו ושבר את רגלו. "אבא!" קרא הנער. "שברתי את רגלי. האין זה נורא?" האב הזקן קיבע את רגלו של בנו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד". אחרי מספר שבועות פרצה מלחמה, הגיעו אנשי צבא ולקחו את צעירי הכפר לשמש חיילים בצבא. את הבן של הזקן השאירו מאחור, כיון שרגלו הייתה שבורה. היה קרב נורא וכל צעירי הכפר מתו במלחמה. והזקן רק נד בראשו ואמר: " אין רע בעולם הכל הוא לטובה כי ה' הוא טוב ודרך הטוב להיטיב ואם קרה לנו משהו רע בחיים זה לשם כפרת עוונות שקילקלנו את נשמתנו במעשנו לכן יסורין הם כמו ניתוח כמו שנאמר הניתוח יכאב אך החולה יבריא אז הוא מיד נכנס לשמחה.

מובא באוהב שלום ויסתור משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים (ג, ו). שמעתי שהגאון מקאמיניקא ז"ל, הלך פעם לגבות צדקה, והיה אחד שכשראה אותו הסתיר עצמו בחדרו, ואמר הגאון הנ"ל שעתה נתיישבה מה שאמר חז"ל (שבת קכז). גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פניו השכינה, דמצינו ויסתור פניו, מפני השכינה, ואם כן משה רבינו עליו השלום הסתיר מפני השכינה רק פניו, והוא הסתיר עצמו לגמרי מפני האורחים, ועל כרחך גדולה יותר.

ויאמר אנכי אלוקי אביך אלוקי יצחק ואלוקי יעקב ויסתור משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים (ג, ו). במדרש רבה מובא: "ויאמר אנכי אלוקי אביך" הדא היא דכתיב (משלי יד. טו) "פתי יאמין לכל דבר", מהו "פתי", "נער". שכן בערביא קורין ל"נער" "פתיא". ותמהו המפרשים על זה שידרוש כביכול הקב"ה על משה רבינו ע"ה "פתי יאמין לכל דבר"... והענין קשה מאד, אלא - אמר הרה"ל רבי פנחס מאוסטילא זי"ע (חתנו של הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע), יודע מה שמבואר בספרי הקדמונים שישנם שני סוגי "אמונה", "אמונה תמימה" שכן קבלנו מאבותינו ומאבות אבותינו, ו"אמונה שיכלית" מצד חקירה והגעה לחקר האמת. ובודאי האמונה האמיתית היא רק אמונת תמימה - אמונת אבות, ולא מצד החקירה ושכל עצמו. והנה כאן במראה הסנה היה למשה רבינו ע"ה התגלות אלוקית נורא,

ולכן היה צריך לשלול ההתגלות ולהאמין רק מצד קבלת האבות, וזה שאמר לו השי"ת "אנכי אלוקי אביך" - היינו שהאמונה בה' תהיה רק מצדו שהוא אלוקי אביך, ועל זה מביא המדרש הדא היא דכתיב "פתי יאמין לכל דבר" שכן בערביא קורין לנער פתיא, היינו שהאמונה צריכה להיות כאמונת נער שמאמין רק מחמת קבלת האבות.

ויסתור משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים (ג, ו). ביאר הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע, (ע"פ חסד לאברהם דף נ"ה:)אלוקים רומזו כידוע על מידת הדין, משה רבינו קיבל עתה את ההנהגה לכלל ישראל, ולכך הסתיר את פני מהביט אל הדינים, הוא רצה וביקש שהשי"ת ינהג עם עמו במידת הרחמים בלבד, ולכך במקום אחר ביקש "הראני נא את כבודך" (שמות לג, יח), כבוד נאצל בלא דין כלל, זו היא ההנהגה שברצוני שתנהג עם ישראל.

ויאמר אנכי אלוקי אביך (ג, ו). במדרש רבה איתא כאן דבר פלא, שהקב"ה נגלה למשה בקולו של אביו (עמרם, עיי"ש הטעם), וענה לו משה הנני אבא, מה אתה רוצה, וע"ז ענה לו הקב"ה, איני אביך אלא אלוקי אביך, עיי"ש.

כי ידעתי את מכאוביו (ג, ז). משל למה הדבר דומה. משל לגביר גדול שירד מנכסיו והגיע עד לפת לחם. קמעא קמעא התרגל למצבו החדש, עד כי נשכחה ממנו מדרגתו הקודמת. רק פת לחמו הדיאגה אותו מדי יום, אך צער העבר המפואר נטשטש בקרבו, עד שלא זכר ממנו דבר. אדם זה, לא צער הנפילה מאיגרא רמה לבירה עמיקתא מקונן בליבו, כי אם דוחק ויסורי ההווה. אף ישראל, לאחר שנות השעבוד הארוכות שבמצרים, שכחו לגמרי מעברם המפואר, וכל ליבם היה נתון ללחץ אשר מצרים לוחצים אותם. עם חלוף הזמן והתגברות השעבוד, לא זכרו את מעלתם בעבר, הן זו הרוחנית, שלימות נפשם, והן זו הגופנית, עושרם כבודם ויחוסם בימי אברהם יצחק ויעקב. כל שהרגישו היה דוחק השעבוד שסבלו כעת. זהו שאמר הכתוב, 'ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו', כל צעקתם של בני ישראל אינה אלא מפני נוגשיהם. לא יותר מזה. אמנם דא עקא, 'כי אני ידעתי את מכאוביו'. הם עצמם אינם יודעים להעריך את נפילתם הגדולה ואינם מבינים עד כמה גדול הכאב. אך אני, אשר העבר וההווה לפני, 'ידעתי את מכאוביו' כמות שהם. זהו גם ביאור הפסוק, 'פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים' (ג, טז). שתי פקידות אלו על שום מה. אלא, כוונת הפסוק לשני העניינים דלעיל. תחילה אמר הקב"ה, 'פקדתי אתכם', היינו את מעלתכם ומדרגותיכם לשעבר, אשר נאבדו מכם. ועוד פקידה, 'ואת העשוי לכם במצרים', היינו מה שנעשה לכם עתה במצרים, גם אם לא ניקח בחשבון את מעלת העבר. עצם הדוחק והיסורין הם סיבה לפקידה בפני עצמה, גם ללא מעלות העבר המפואר.

ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו (ג, ז). ביאר הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע יש לפרש, הגם שמצד מעשיהם אינם ראויים לגאולה, אבל "ואת צעקתם שמעתי" - "מפני נוגשיו", כלומר, בגלל שאני מדמה ומשווה מעשיהם אל מעשה שכניהם הנוגשים אותם, ולעומתם הם צדיקים גמורים.

ביאר הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע ויאמר ד' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם (ג, ז-ט). צריך להבין, למה כפל הקב"ה לומר שוב: "ועתה הנה צעקת בני ישראל" וגו', אחר שכבר אמר: "ואת צעקתם שמעתי אלא נראה, שבאמצע הדיבור עם משה, באותה שעה, גם כן ציערו המצרים את בני ישראל ועלתה צעקתם למקום, והקב"ה התנהג כמו אב רחמן הנאנח על צער בניו, ותיכף הפסיק באמצע דיבורו עם משה, ואמר לו: "ועתה" - גם עכשיו בעת שאני מדבר עמך, "הנה צעקת בני ישראל באה אלי.

כי ידעתי את מכאוביו (ג, ז). בלקוטים איתא אני יודע ולא הם. דרש הבאר מים חיים, וז"ל, בן המלך חלה אנושות באחד מאבריו, רופאיו קבעו, שיש לקטוע את האבר בכדי להצילו ממות, אך אמו היתה מיללת מרה, ידעתי שמוכרחים לקטוע אבר בכדי להציל את חייו, אולם לצורך זה הלא הכרח להשקותו סם שינה חריף, למען לא יריגש בעוצם הכאבים, ומי יודע אם עוד

יקיץ בני משנה כל כך עמוקה, הקרובה למיתה. הרגיעו אותה הרופאים והראו לה את שיקוי התחיה שבידם, שיקוי פלא המסוגל אפילו להחיות מתים, אמרו, יודעים אנו בדיוק את מידת עוצם הכאבים של בנך, ובהתאם לגודל הכאב נקבע את הכמות של סם השינה אשר נשקהו מתוך חישוב ברור שנוכל אחר כך להקיצו ללא מכשול. אף יהודים בגלות, הפטיר הרבי, עוברים ניתוח קשה כשהם תחת השפעת סם מרדים ואינם חשים ביסורים כמות שהם באמת. כל סבלותינו אינם אלא כעין הכאבים שהמנותח מרגיש גם בהיותו ישן, ואינם אלא כאפס ואין לעומת הכאבים האמיתיים של הניתוח שנעשה בנו. הקב"ה לבדו יודע את עוצם הכאבים הללו, למרות שאנחנו עצמנו לא יודעים, כפי שנאמר, 'ידעתי את מכאוביו' והוא פודנו, תמים דעים ומשפט, גם מידת סם הרדמה מדויקת, גם יש בידו שיקוי הפלא להקיצנו שוב לתחיה. וכך נאמר 'ידעתי את מכאוביו... וארד להצילו וכך היה אומר הרבי ר' ברוך מ'מז'בוז' ברוך גוזר ומקיים'. הקב"ה גוזר גזירה ונותן כח עמידה למתנסים בה.

"וירא והנה סנה בוער באש, והסנה איננו אוכל". למה הקב"ה נגלה למשה דווקא בסנה? כמה נפלאה קריאת הענווה בגמרא (שבת סז) "הסנה, לא משום שגבוה אתה מכל האילנות, השרה הקב"ה שכיתו עליך, אלא משום שנמוך אתה מכל האילנות, השרה הקב"ה שכיתו עליך", שהענווה היא מתנאי הנבואה והשראת השכינה. רבנו אומר לנו כי אין מציאות כזו שאדם שומע מחמאה ולא מתעורר בו הרהור של גאווה. לכן, צריך להיזהר מאוד, וכששומע שבחו יאמר "ברוך ה'" וכך יחזיר את השבח מיד לה', שהרי זו האמת שהכל ממנו יתברך. ענוה גדולה מכולם! עוד אומרת לנו הגמרא: "אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע". כמה גדול הוא האדם העניו שלא 'מחזיק מעצמו' ועושה הכל בסתר, שמתפעל מאחרים למרות שבמעלתו הוא יותר גדול מהם.

מעשה בשני יהודים ישבו זה בסמוך לזה ברכבת הנוסעת לראדין: האחד מהם ידוע ומפורסם בקרב העולם היהודי היה זה מרן ה"חפץ חיים", אשר שב אל ביתו שבראדין. ואולם, היהודי שישב לצידו, כלל לא הכיר את מראה פניו של ה"חפץ חיים", כיוון שהתגורר בעיר מרוחקת. במהלך השיחה סח אותו יהודי לשכנו: "היודע אתה, נוסע אני לראדין להתברך מפי פאר דורנו, ה'חפץ חיים!" שכנו לספסל לא הגיב על כך. אך הדובר המשיך: "אתה, כתושב ראדין, בודאי שמעת על הצדיק המופלא הזה, הלא כן? ואולי זכית לראותו אי פעם..." מה?? הופתע האיש, בשמעו את שכנו אומר: "אין הוא צדיק כלל... הוא יהודי פשוט, ממש כמו כל היהודים". אחוז כעס קם השכן ממקומו וקרא: "כיצד תעז לומר דברים שכאלה?" "אמרת לך את האמת לאמיתה", השיב לו ה"חפץ חיים", "מכיר אני היטב את ה'חפץ חיים", הוסיף. התשובה הזו זעזעה לחלוטין את היהודי. "חצוף שכמוך!" קרא לעבר שכנו, הלא הוא ה"חפץ חיים". ואל שאר הנוסעים בקרון הפטיר: "הראיתם מימכם אדם עלוב שכמוהו? מעז הוא לזלזל בפאר הדור, ב'חפץ חיים! לא, איני מסוגל לשבת ליד אדם שכזה!" קרא ועזב את הקרון. כשהגיעה הרכבת ליעדה, מיהר האיש לרדת מהקרון בו עשה את שארית הדרך. 'אינני חפץ להיתקל שוב באותו יהודי עלוב, המעז פנים נגד ה'חפץ חיים!', הרהר, ועל כן חמק חיש מהר, עזב את שטח התחנה ופנה לעבר ביתו של מרן ה"חפץ חיים". "אבינו איננו בבית", אמרו לו בני משפחתו של ה"חפץ חיים", "הואיל נא להמתין, ר' יהודי, עוד מעט הוא יגיע הביתה". נרגש וקצר רוח המתין האורח לבואו, ולא יכול לשבת על מקומו. הן עוד מעט יפגוש פנים אל פנים את גדול הדור... ליבו החיש את פעימותיו. וכשנפתחה דלת הבית ונשמע קולו של מרן ה"חפץ חיים" הלם ליבו של האיש הממתין בכל עוז... והנה הראות עיניו נכונה? ההוזה הוא בהקיץ? אל החדר נכנס לא אחר מאשר אותו יהודי שישב לצידו ברכבת בראשית הנסיעה, אותו יהודי שבעטיו נאלץ לעבור לקרון אחר. ויהודי זה אינו אלא בעל הבית, ה"חפץ חיים!" פניו חורו ולשונו דבקה לחיכו. חלפו רגעים אחדים עד אשר התאושו. או אז קרב אל ה"חפץ חיים", השפיל מבטו ואמר: "עכשיו מבין אני את הכל. אנא, רבנו, מחל נא לי על הדברים הקשים שטענתי נגדך!". "אל תבקש ממני מחילה", נשמע קולו של ה"חפץ חיים", "נהפוך הוא: אני הוא שצריך לבקש את סליחתך, כיון שהדברים שאמרת לך צערו אותך. ובאותה שעה למדתי דבר חשוב: ליהודי אסור לדבר לשון

הרע אפילו על עצמו". מעשיהם של צדיקים. מהפרשה לומדים, שאהרון האח הבכור, רואה כיצד משה, אחיו הצעיר, עולה לגדולה, אולם הוא אינו מקפיד על כך. הוא לא מקנא. לשמוח בשמחתו של חבר, לאהוב כל יהודי, לאהוב את הקב"ה – אלה הם החיים האמיתיים. "זוהי בחינת המראה שראה משה בסנה, שראה שהסנה בוער באש והסנה איננו אוכל". כמו שהסנה בוער באש ואיננו אוכל, כמו כן ממש ישראל הם יכולים להידבק בה' אף על פי שהוא אש אוכלת, כי עליהם נאמר: "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום".

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש. מבאר ה"חפץ חיים" (עה"ת). אל תאמר לכשאפנה אשנה" - אמרו חז"ל, כי האדם חושב בנפשו לכשירחיב לו ד' את גבולו ויוטב מצבו, אז יעסוק בתורה ובמצות. אבל לא כן עכשיו כשהוא בצרה ומצוקה. ולזה אמר הכתוב "כי המקום אשר אתה עומד עליו" היינו באותו מצב ובאותה שעה - קודש הוא. דאפשר שרצון ד' הוא דווקא העבודה מאותה שעה הדחוקה וכבר ארז"ל במ"ר שה"ש פ"ה הלומד תורה בצער נוטל אלף בשכרו, שלא בצער נופל סאתים. ולפום צערא אגרא אמרו ז"ל.

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא. והנה ידוע שאמרו בספרים שאנשים חושבים אם היית שם היית מצליח, וכבר אמר הרה"ק מקאברין, "שם תהא קבורתכם" מה שקובר את האדם שהוא חושב ש"שם" הוא יצליח, שיחליט שבכל מקום הקב"ה נמצא ואז יעבוד את ד' בשמחה, והנה כן משה רבינו הלך להתבונן במראה לראות מה זה הנס שלא יבער הסנה, ולכן אמר לו הקב"ה במקום שאתה עומד שם אדמת קודש.

של נעליך מעל רגליך. הנה משה רבינו התעניין ובדק, אמר לו הקב"ה תוריד את הנעליים, מה הענין בזה כבר כתבו הרבה פי' הספרים הק', ואולי יש לפרש שהנעל הוא עושה נעים ללכת, כי ללכת בלי נעליים זה קשה מקבלים קוצים, ואם הולך לבן אדם טוב הוא לפעמים שוכח מי נתן לו הכל אבל בו ברגע ששוכחים ויש צער או נסיון אז נזכרים שרק מאת ד' הכל, ולכן הקב"ה אמר לו תוריד את נעלך, המקום אשר אתה עומד עליו, כשזה לוחץ "המקום" הכל מד', נע"ל ר"ת נ'שיתן, ע'קיצתן ל'חישתן, וזוהי הדברים ששורף את הבן אדם, וזהו תוריד את הנעליים, ואיפוא שאתה עומד ולוחץ לך גם שם נמצא הקב"ה.

והנה שמעתי מילתא דבדיחותא שהיה ילד שעשו לו (חלאקה) פיאות והביאו אותו לבית רבו שיאמר הא-ב והרבי שם דבש על אות א ואות מ ואות ת, ואומר לילד תלקק מהאות א, הילד לא רוצה הרבי משדל אותו אולי תלקק מאות מ', והוא לא רוצה וכמה שהרבי מפציר הילד באיזה עקשנות לא מסכים, הרבי שאלי לילד למה אתה לא מסכים ללקק את הדבש, אמר הילד אני לא יודע!!! אמא אמרה לי "בעולם הזה לא מלקקים דבש": והנה צריכים לגעת שכל הגלות יוצאים מזה בו ברגע שהמקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש והכל מאת ד' ובו ברגע יש גאולה.

וידוע שכל הפירות המיץ שלהם מברכים שהכל, חוץ מזיתים וענבים, ולמה כי דורכים עליהם מאוד חזקים, ואם מקבלים מכות חזקות הם משתנים למעולותא.

וידוע מהרה"ק מקאצק שעשירי יהיה קודש במעשר בהמה ולמה כי הוא קיבל מכה מהמקל. ולכן הוא קודש כי אתם מקבל מכה ומחזיק את עצמך קרוב לד' אז אתה קודש.

וידוע הסיפור שהיה בחור שלא רצה ללמוד והראש ישבה הסביר לו שהפרה הגיעו לדין תורה למה יש עור שעושים מזה נעלים, ויש עורות שעושים ממנו ספר תורה וזה בארון קודש אף אחד לא דורך על זה. והתירוץ הוא כי כמה שעור קיבל יותר מכות הוא יותר מתעדן ולכן עור פשוט נהיה נעל מבוזה על הרצפה, אבל העור של הספר תורה כמה עיבודים עבר וכמה מכות עד שנהיה ככה.

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ג). והנה ידוע שאמרו בספרים שאנשים חושבים אם היית שם היית מצליח, וכבר אמר הרה"ק מקאברין, "שם תהא קבורתכם" מה שקובר את האדם שהוא חושב ש"שם"

הוא יצליח, שיחליט שבכל מקום הקב"ה נמצא ואז יעבוד את ד' בשמחה, והנה כן משה רבינו הלך להתבונן במראה לראות מה זה הנס שלא יבער הסנה, ולכן אמר לו הקב"ה במקום שאתה עומד שם אדמת קודש.

מדוע לא יבער הסנה וגו' ויקרא אליו אלהים ויאמר משה וגו' כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג, ג). משה רבינו ניגש לסנה ותימה לו למה זה לא בער והרי הסנה הוא קוצים ומטבעו להישרף, ולמה איננו אוכל, ולא מבין מה הולך כאן ואותו הקושיא יש לאנשים למה צדיק ורע לו רשע וטוב לו, והנה אמר לו הקב"ה המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש זה אתה כן מבין שאתה עומד על זה ואיך אתה עומד ומה נמצא שם אתה כן מבין? אלא הכל יש חשבון למעלה. והסביר המגיד מדובנא במעשה במלך עשיר ורב כבוד וכו', ולו בן יחיד שנולד אחרי ציפיה רבת שנים. בהגיעו לפרקו, גאתה ההתרגשות בבית המלך – הן מועד נישואי יורש העצר קרב ובא. קרא המלך ליועציו ושריו, ופסק: 'מחצית מאוצרות המלוכה!, מחצית!, אני הולך להשקיע בבגד לשמחת נישואי בני יקירי. יבואו לכאן חייטים מומחים בעלי שם עולמי, ייבחר אחד מהם – המומחה הגדול והיוקרתי ביותר, יקבל לידי את הבד היקר בתבל – ויתפור את החליפה המהודרת והיקרה'. כאשר ציווה המלך, כך קם והיה. לאחר התייעצויות קדחתניות, נבחר חייט יהודי מומחה בעל שם עולמי, אשר קיבל לידי פיסת בד משי שזורה בחוטי זהב ויהלומים נדירים, ממנה יתפור את הבגד היקר. החייט מדד את המלך לאורך ולרוחב, בדק את השרוולים, הצוואר, הכיסים וכל היתר, והחל לעסוק במרוץ בתפירת הבגד. ככל יהודי המצליח במלאכתו, גם אותו חייט יהודי היה לצנינים בעיני כמה מיועצי המלך, שהיו דוגמא מוחשית להלכה כי 'עשו שונא ליעקב'. הללו רקמו עליו עלילה, ועם סיום המלאכה, כאשר הבגד היה מוכן לשביעות רצון המלך, באו לפני המלך וטענתם בפיהם. 'אדונינו המלך יעשה את החשבון. הלא ניתן לחייט בד באורך 10 מטרים, ואילו כל הבגד אינו אלא שבעה וחצי מטרים. היכן הם איפוא שניים וחצי המטרים הנוספים? אין ספק כי יד החייט היהודי במעל'! עשה המלך את החשבון, והנה אמת נכון הדבר. החייט קיבל 10 מטרים של הבד היקר בתבל, בעוד הבגד אינו מכיל יותר משבעה ומטרים ומחצית. אין ספק, החייט הלז אינו מומחה רק בתפירה, הוא מומחה לא קטן גם בגניבה... לפיכך, ציוה המלך לשלול את שכרו, ולהעמידו לדין על פשעו החמור מול חבר שופטים.

'בית המשפט!' קרא ראש ההרכב, והס הושלך באולם בית המשפט, הצפוף מפה לפה באנשי בית המלוכה והמלך בראשם מצד אחד, לצד בני משפחת החייט האומלל מהצד השני. התובע המלכותי נעמד על רגליו, והקריא את התביעה על המעילה החמורה של החייט בכספי בית המלוכה, בגונו לא פחות מרבע מהבד היקר... 'ומה יש לך לומר להגנתך?', שאל השופט בפנים חמורות סבר. 'הביאו לי את הבגד בבקשה, ואראה לכם שלא נעלם אפילו חוט אחד' אמר החייט בביטחון. חיש קל הובא הבגד המפואר לאולם המשפט, ובאין אומר ודברים הוציא החייט מספרים קטנים מכיסו, והחל גוזר את הבגד היקר לנגד עיניהם הנקרעות בתדהמה של הנוכחים כולם, שנתקפו בהלם מוחלט.

'עצור, אל תחתוך את הבגד היקר', קרא המלך, שהתעשת ראשון. 'מדוע?', שאל החייט בחיוך רפה, 'וכי לא רציתם לדעת להיכן נעלם רבע מהבד? הנה', אמר החייט והחווה באמצעו על המכפלת בתחתית, 'כאן טמונים עשרים ס"מ החסרים, וכאן, הוסיף והחווה על הכתפיות, 'עוד כחצי מטר. המתינו קמעא, אגזור את כל הבגד, וכבר תיווכחו בעיניכם כי לא חסר כאן אפילו בדל חוט'. 'אל תחתוך, אין צורך, באמת', אמר המלך כמתנצל. 'הבנתי היטב את דבריך. הבד החסר טמון בין קפליה של החליפה התפורה לתפארת, וכל מעשה הגניבה הינו עלילה מרושעת'.

מעשה זה היה מספר המגיד מדובנא. להסביר את דברי הגמרא המספרת, שכאשר הוציאו את רבי עקיבא להריגה בעשרת הרוגי מלכות, סרקו את בשרו במסרקות של ברזל. אמרו המלאכים לפני הקדוש ברוך הוא: היתכן? זו תורה וזו שכרה? רבי עקיבא שהיה דורש תילי תילין של הלכות על כל תג ותג – ייפטר מהעולם במיתה נוראה כזו? השיב להם הקדוש ברוך הוא: 'כך עלתה במחשבה לפני, שתוקו, ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו'. ונשאלת כאן שאלה עצומה – איזו תשובה השיב להם הקב"ה? הרי

המלאכים דיברו דברי טעם, כי לא נאה ולא יאה שבכיר עוסקי התורה בדור ימות במיתה משונה ואכזרית. ומה תשובה קיבלו? וכי – כביכול – היה זה איום בעלמא, ללא קשר לדברי המלאכים? אלא הביאור הוא, שהקב"ה השיב למלאכים: רוצים להבין חשבוננו של עולם? רוצים לדעת להיכן נעלם שכר התורה? הבה 'נחתוך' את העולם, נחזיר את היקום כולו לתוהו ובוהו, וכבר תראו את מלוא התמונה החסרה. אנחנו כאן, בביקורינו הקצר בעולם הזה, מבינים פחות ממעט מאוד בחשבוננו של עולם. למה הדברים צריכים להתנהל כך, מה טעם נגזרו על פלוני גזירות כאלה, ולמה דווקא אני, מכל אחי / משפחתי / קהילתי / חברי נאלץ להתמודד עם קושי כזה או אחר? יש לכך תשובה, אך כדי לדעת אותה – עלינו להחזיר את העולם לתוהו ובוהו. לאפס את העולם לנקודת ההתחלה, ורק 'מגיד מראשית אחרית' יודע את הסיבות והטעמים לכל דבר, לכל צרה, לכל גזירה. מנקודת ראותנו הקצרה – אי אפשר לדעת את כל התשובות. אפשר רק להאמין! להאמין ולדעת, כי הקדוש ברוך הוא עושה לנו רק טוב, רק טוב! ואם אנחנו לא רואים זאת בעיניים, זה לא כי מה שנעשה לא טוב, אלא בגלל שהמשקפיים שלנו, איך לומר בעדינות, לא משהו בראה למרחוק... ולכן בכל מקום אפילו בסנה הקב"ה נמצא שוכן ועמו אנכי בצרה.

של נעליך מעל רגליך (ג, ה). הנה משה רבינו התעניין ובדק, אמר לו הקב"ה תוריד את הנעליים, מה הענין בזה כבר כתבו הרבה פי' הספרים הק', ואולי יש לפרש שהנעל הוא עושה נעים ללכת, כי ללכת בלי נעליים זה קשה מקבלים קוצים, ואם הולך לבן אדם טוב הוא לפעמים שוכח מי נותן לו הכל אבל בו ברגע ששוכחים ויש צער או נסיון אז נזכרים שרק מאת ד' הכל, ולכן הקב"ה אמר לו תוריד את נעלך, המקום אשר אתה עומד עליו, כשזה לוחץ "המקום" הכל מד', נע"ל ר"ת נשיכתו, עקיצתו לחישתו, וזוהי הדברים ששורף את הבן אדם, וזהו תוריד את הנעליים, ואיפוא שאתה עומד ולוחץ לך גם שם נמצא הקב"ה.

והנה שמעתי מילתא דבדיחותא שהיה ילד שעשו לו (חלאקה) פיאות והביאו אותו לבית רבו שיאמר הא-ב והרבי שם דבש על אות א ואות מ ואות ת, ואומר לילד תלקק מהאות א, הילד לא רוצה הרבי משדל אותו אולי תלקק מאות מ', והוא לא רוצה וכמה שהרבי מפציר הילד באיזה עקשנות לא מסכים, הרבי שאלי לילד למה אתה לא מסכים ללקק את הדבש, אמר הילד אני לא יודע!!! אמא אמרה לי "בעולם הזה לא מלקקים דבש": והנה צריכים לגעת שכל הגלות יוצאים מזה בו ברגע שהמקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש והכל מאת ד' ובו ברגע יש גאולה.

וידוע שכל הפירות המיץ שלהם מברכים שהכל, חוץ מזיתים וענבים, ולמה כי דורכים עליהם מאוד חזקים, ואם מקבלים מכות חזקות הם משתנים למעלותא.

וידוע מהרה"ק מקאצק שעשירי יהיה קודש במעשר בהמה ולמה כי הוא קיבל מכה מהמקל. ולכן הוא קודש כי אתם מקבל מכה ומחזיק את עצמך קרוב לד' אז אתה קודש.

וידוע הסיפור שהיה בחור שלא רצה ללמוד והראש ישבה הסביר לו שהפרה הגיעו לדין תורה למה יש עור שעושים מזה נעלים, ויש עורות שעושים ממנו ספר תורה וזה בארון קודש אף אחד לא דורך על זה. והתירוץ הוא כי כמה שעור קיבל יותר מכות הוא יותר מתעדן ולכן עור פשוט נהיה נעל מבוזה על הרצפה, אבל העור של הספר תורה כמה עיבודים עבר וכמה מכות עד שנהיה ככה.

של נעליך מעל רגליך (ג, ה). ומסופר: פעם באו הקראים לפני המלך באחת המדינות בטענה כי הם היהודים האמיתיים והמקוריים ושהממשלה תכיר בהם ואילו שאר היהודים הם מין דת שהרבנים המציאו במשך הדורות. המלך רצה לבדוק את הטענות ונתן צו שיקבעו עימות שבו יגיע נציג אחד מקרב היהודים ונציג אחד מכת הקראים. הנציגים יבואו ביום מסוים לפני המלך והוא ישמע את טענותיהם. הקהילה היהודית בחרה יהודי חריף מוח מפורסם שנקבע שהוא יהיה שלוחם של ישראל. בתחילה סירב אותו יהודי ללכת בטענה שעדיף שישלחו אחד מגדולי הדור, אולם הרבנים הטילו עליו את השליחות והבטיחוהו שה' יצליח דרכו. בחצר המלך היה חוק שאין

לבוא לפני המלך עם נעליים ולכן כל הבא לפני המלך היה צריך לחלוץ נעליו בחוץ.

שני הטוענים נכנסו אל המלך, והיהודי, מרוב התרגשות, נכנס כשהוא נושא את הנעליים בידיו.

אמר הקראי: "רואה הוד מלכותו את החוצפה של היהודים שמעזו לבוא לפני המלך כשמנעליו בידיו?" שאל המלך את היהודי ברוגז, איך העיז לעשות דבר כזה? היהודי החריף לא נלחץ משאלת המלך ומיד השיב בבדיחות: יסלח לי הוד מלכותו, אבל בשעה שניגש משה רבנו אל הסנה ופשט את נעלו, היה שם קראי אחד שגנב את נעלו. ומאז בכל מקום שאנו באים עם קראי, אנו לוקחים את נעלינו בידנו שלא יגנבו אותם. התפרץ הקראי בטיפשותו ואמר: יראה אדוני המלך באיזה חוצפה משקר היהודי הזה, הלא בשעה ההיא עדיין בכלל לא היו קראים, רק לפני כשש מאות שנה יסד ענן את דת הקראית. צחק המלך ואמר: "אתם כבר יכולים ללכת".

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג), ה). בו ישבו נחשים ועקרבים, מסוכן מאוד ללכת בלא נעלים, וכל ההולך שם יחף הריהו כמאבד עצמו לדעת, כן, כאשר אלוהים מצוה למשה להסיר את נעליו, הריהו מוסיף ואומר כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" ובמקום קדוש אין כל נחש ועקרב יכולין להזיק, כמובא באבות: ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים לעולם. פעם את הביאו לפני הרב הקדוש ר' נפתלי מרופשיץ ז"ל דברי שטנה ולשון הרע על הרב הקדוש ר' צבי אלימלך מדינוב ז"ל, בעל "בני יששכר". נסע ר' צבי אלימלך ז"ל לרופשיץ, בעת שידע כי מתנגדיו ומשטיניו אינם נמצאים שם. קירבו הרב מרופשיץ וכיבדו כראוי. עמדה אז על השולחן כוס אחת. הראה הרב מרופשיץ לר' צבי אלימלך על הכוס, ואמר: בכל דבר שנמצא בעולם, בין בדומם, ובין בצומח, חי או מדבר, רק החיות דקדושה שיש בו היא המקיימת אותו, ובהיפרד החיות יתבטל הדבר. הלא רואה כבודו הכוס שעומדת על השולחן, והנה יש בכוחו להוציא החיות ממנה ותהיה כעפר ממש. ותיכף כשכילה לדבר דברים אלה, נעשה מהכוס עפר בעלמא. נתבהל ר' צבי אלימלך, כי ראה בזה רמז, שיוכל להוציא ח"ו גם ממנו את חיותו. אמר לו ר' צבי אלימלך: השי"ת אמר למשה רבנו: "של נעליך מעל רגלך", כי כתוב בפרקי אבות (ב, י) "שנשיכתן (תלמידי חכמים) נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף", הרי שלחכמים יש שלושה כוחות: נשיכה, עקיצה ולחישת, שראשי תיבות שלהם הוא "נעל", והורה השי"ת למשה רבנו במראה הסנה, שכשתהיה מנהיג עדת ישורון אז "של נעליך מעל רגלך", שתסיר מאתך רגילות זו, ולא תשתמש בה נגד שום אחד מישראל.

ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים (ג, ו). בספר אוהב לשום מובא שמעתי שהגאון מקאמיניא ז"ל, הלך פעם לגבות צדקה, והיה אחד שכשראה אותו הסתיר עצמו בחדרו, ואמר הגאון הנ"ל שעתה נתיישובה מה שאמר חז"ל (שבת קכז). גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פניו השכינה, דמצינו ויסתר פניו, מפני השכינה, ואם כן משה רבינו עליו השלום הסתיר מפני השכינה רק פניו, והוא הסתיר עצמו לגמרי מפני האורחים, ועל כרחך גדולה יותר.

וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (ג, יא). משה רבינו טען ב' טענות לנמק את סירובו לגאול את ישראל. א. "מי אנכי כי אלך אל פרעה". ב. "וכי אוציא את בני ישראל ממצרים". בספר "ליקוטי בן אריה" הביא בשם הגאון רבי שמואל שמעלקא מסעליש ביאור נחמד בפסוקים: קיימא לן בחז"ל (סוטה יג): "א"ר חמא בר' חנינא: כל העושה דבר ולא גמרו, ובא אחר וגמרו - מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו". [כלשון המפורסמת "אין המצוה נקראת אלא ע"ש גומרה"]. לפי האמור טען משה רבינו "מי אנכי... כי אוציא את בני ישראל ממצרים", הן בסופו של דבר לא אכניסם לארץ, שהיא התכלית המקווה בהוצאה ממצרים, ואם כן, לא אזכה לגמור את המצוה. על כך השיב לו הקב"ה תשובה ברורה: מצות ארץ ישראל היא אחת מתרי"ג המצוות, אולם היא איננה התכלית. התכלית של ההוצאה

ממצרים היא קבלת התורה, ושפיר תיקרא המצוה על שמך ותגמרנה, שכן "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה..."

ואמר לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). מובא ב'אמרי אמת' משה רבינו היה עניו מכל אדם. כששלחו הקב"ה למצרים האמין שהוא הפחות שבפחותים שבעם, והסימן - אין הוא יודע אפילו את שמו של הקב"ה, בעוד כל ישראל יודעים. טען וחשש שמא "ואמרו לי מה שמו", יבקשו לבחון אותי "מה אומר אליהם?" ומה אענה להם, הרי לא אדע".

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה (ג יג-יד). מובא ב'באר בשדה' פירש היהודי הק' מפשיסחא ז"ע כי עיקר עבודת האדם לשוב ולהתחדש בכל יום, מבלי לחשוב כלל על העבר, ואז יוטב לו בזה ובבא. ובהו מבואר, כי משה אמר - והיה כי יאמרו אלי כיצד נגאל, והלוא משוקעים אנו במ"ט שערי טומאה עד ששכחנו מה שמו של הבורא, מה אומר אליהם. השיב לו הקב"ה כה תאמר לבני ישראל, אהיה -בלשון עתיד, מי שאומר מעתה אתחדש, ואיטיב דרכי, גם הבורא אומר לו אהיה מעתה עמך. אחד מחסידי הרה"ק מקאברין ז"ע התאונן לפניו, רבי, הנני שקוע מאד בחטאי וה'בלאטע' (בוץ) גדול מאד, ענה לו הרה"ק אף הבוץ הגדול ביותר - אם אין מוסיפין לו מים הרי הוא מתייבש לגמרי, כיו"ב אתה - עזוב את דרכיך, וממילא תתייבש כל הבלאטע (הבוץ)...

ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים ויאמר כי אהיה עמך, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה (ג, יא - יב). "מי אנכי" - מה אני חשוב לדבר עם המלאכים (רש"י). ונשאלת השאלה, אם כן, מה היתה תשובת ה', "כי אהיה עמך וזה לך האות... בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה", הרי משה לא ביקש אות, אלא ביטא את ענוותנותו? אלא, מובא במפר עטרת ישועה - לפעמים צריך אדם למשהו גאוה, על דרך "ויגבה לבן בדרכי ה'" (דה"ב יז). וזה שכתוב: "אל הרים אשא עיני", כי אמנם ניתנה התורה על נמוך שבהרים להורות לנו דרכי ענוה. ולמה לא ניתנה במישור, על כורחך שיש צורך בקצת גיאות לעבודת ה'. והנה משה החזיק במידת ענוה: "מי אנוכי". השיב לו הי שיש צורך בקצת התנשאות בזה, כי אהיה עמך, אף שכל המתגאה נאמר עליו כי "אין אני והוא יכולים לדור בעולם" (סוטה ה), מכל מקום אהיה עמך. והראיה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה - על הר דווקא לרמזו שצריך לפעמים קצת גיאות ואין עכשיו הזמן לאחוז בענוה...

מאיך גיסא, מסופר על הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי בעל התניא ז"ע שהיה תלמידו של הרה"ק רבי דוב בער המגיד ממעזריטש ז"ע, שפעם אחת בשעה מאוחרת בלילה, עלה בדעתו לשאול שאלה מרבו. ניגש לביתו ונקש בדלת. שאל המגיד: מי שם? השיב התלמיד בקצרה: אני, ברם המגיד חזר ושאל שנית, ושוב השיב: אני, בפעם השלישית כששאל, השיב: שניאור זלמן. מיד פתח לו את הדלת, ושמע את שאלתו והשיב לו, כשסיים, אמר לו רבו: רבי שניאור זלמן יקירי: מחר יהיה ברית מילה בכפר סמוך וברצוני כי תשתתף בסעודת מצוה זו, ידע התלמיד כי לרבו יש בוודאי כוונות נסתרות ולא שאל על מה ולמה, אלא נתן את הסכמתו והלך רגלי לאותו כפר. בעל השמחה שחשבו להלך עני הושיבו בקצה השולחן. בגמר הסעודה בדקו ונוכחו כי חסרה כף אחת של כסף, מיד נגש המלצר לרש"ז לחפש בבגדיו, התחיל רש"ז לצעוק: "אני לא גנבתי!" הלה לא שעה לצעקותיו, והתחיל בכח לחפש. ורש"ז חוזר ומוחה: "אני לא גנבתי!" ולנאספים יעץ: מוטב שתחפשו בכיסו של המלצר... ואמנם כך הוי, הכף נמצא בכיס המלצר. כשחזר רבי שניאור זלמן לרבו, וסח לו את אשר קרהו, הפטיר המגיד: אחרי שאמרת לי אמש פעמיים "אני", ממילא מוכרחים כבר לצעוק בקולות: "אני לא!"... המשיר המגיד ואמר: מובא בנביא - "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'". ואפשר לפרשו כך: אם יעסוק אדם בתורה ובמצוות במסתרים, אבל הוא אומר "ואני" הוא מבליט את תורתו וענוותו - "לא אראנו נאום ה'".

מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (ג, יא). מפרש רש"י: שתי שאלות שאל משה רבינו את ד': "מי אנכי", וכי חשוב אני לדבר עם המלכים, "וכי אוציא את בני ישראל", מה זכו ישראל תעשה להם נס. בזקנותו של רבי משה סופר, בעל ה"חתם סופר", כבר כהו עיניו מראות, אולם אלפי מכתבים עדיין המשיכו להגיע לבית הרב מכל קצוות הארץ בשאלות והנהגות. משום כך, ישב בנו של הרב, רבי שמעון סופר, והיה מקריא לאביו את המכתבים. יום אחד הקריא רבי שמעון לאביו מכתב שפתח בתארים נכבדים, כיאה במכתב המיועד לגדול הדור. כאשר שמע החתם סופר את התארים נאנח אנוחה מרה... מדוע אתה נאנח, שאל בנו וכי נעלם ממך שאתה גדול הדור, על כך אני נאנח – השיב החתם סופר בענווה – עד כדי כך הדור ירד שבעונותינו אני הוא גדול הדור... עכשיו מבין אני – אמר רבי שמעון בנו – את דברי רש"י על הפסוק "מי אנכי כי אלך אל פרעה". משה רבינו, ברוב ענוותנותו שאל את ד': "מי אנכי" – מי אני שאדבר עם המלכים, איני ראוי כלל להיות מנהיגם של ישראל. ואם באמת אני הוא הראוי להיות מנהיגם, סימן שהדור ירד מאוד. ואם כן, הוסיף משה ושאל: "וכי אוציא את בני ישראל" אם מצבם כה ירוד, מפני מה זכו ישראל שתעשה להם נס.

ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (ג, י - יא). יש להקשות כאן שלוש שאלות – אמר המגיד מדובנא – האחת מהו שנאמר כאן לכה ולא לך, שאלה שניה מדוע נאמר כאן והוצא ולא הוצא, שכן האות ו' המופיעה בראש המילה מחלקת את הדבר לשני עניינים, ושלישית יש להבין את תשובת משה רבינו שאומר: מי אנכי וגו' וכי אוציא, שנראה ככפל לשון, אלא יש ליישב את הדבר על פי משל: אדם אחד ביקש מאת חבירו הנוסע ליריד כי יקנה בעבורו זוג בגדי משי. סירב האיש משני טעמים: האחד כי אינו מבין כלל בבגדי משי ועוד שאין לו מספיק כסף כדי לשלם מכיסו על בגדים יקרים אלה. אם מטעמים אלה אינך רוצה – אמר המבקש – אין זו סיבה, שכן אם אינך מבין בבגדי משי, יש לי קרוב משפחה שמבין גדול בבגדים אלה והוא יעזור לך בבחירתם, ואם משום שאין בכיסך ממון – מביטיח אני לך כי מיד בשוברך אשלם לך את מלא מחירם, כן הוא הנמשל – אמר המגיד - הקדוש ברוך הוא רצה לגאול את בני ישראל ממצרים אבל לא הייתה בידם זכות להיגאל, על כן רצה הקב"ה ליזכות אותם על ידי שליח חשוב וראוי אשר בזכותו יגאלו גם הם הלא הם משה ואהרן. משום כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "לכה ואשלחך" שאם היה אומר לו "לך" היה מתפרש הדבר על ההליכה לבדה ואילו "לכה" יתפרש גם על ההליכה וגם על חלקו הרב בגאולתם. ומשום כך נאמר גם "הוצא" כי באמת הם שני עניינים האחד ההליכה אל פרעה, והשני ההוצאה בזכות משה ואהרן. ועל כך השיב משה רבינו בענוותנותו ואמר: "מי אנכי כי אלך" אינני ראוי גם לתפקיד ההליכה לבד "וכי אוציא את בני ישראל ממצרים" ועל אחת כמה וכמה שאיני ראוי שבני ישראל יצאו בזכותי ממצרים.

וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (ג, יא). פירש רש"י באיזו זכות אוציא את בני ישראל ממצרים. הסביר האמרי חיים בשם הגאון ר' שמעון הירשער דיין דבודפשט, דלכאורה נשאלת השאלה, כשבנים נמצאים בצרה ואפילו כאשר אין להם זכות, האם אין מחויב להצילם ולהוציאם מהצרות. וכי מה יש לשאול בעת צרה כזאת. אלא יש לומר, כי גוי בעת צרתו חושב העיקר שאוושע, אבל יהודי עושה חשבון הנפש, בשביל מה אני כאן, באיזו זכות מגיע לי לצאת ולהוושע.

ויאמר משה... מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (ג, יא). מעשה באברך בן תורה, שפעל רבות למען הישיבה בעיר סלוצק. לימים הציעו לו משרת רבנות. חכך האברך בדעתו, אם יעזוב את פעילותו בישיבה ויקבל עליו את עול הרבנות, או יוותר על הרבנות לטובת פעילותו למען הישיבה. בא האברך אצל ה"חפץ חיים". לשאול את פיו. "אם אקבל את משרת הרבנות", הסביר האברך, "יהא זמני פנוי יותר ללימוד התורה". נענה ה"חפץ חיים" ואמר לו: "שאלה לי אליך, כמה נוטל סנדלר בעבור זוג

נעליים?". "כשלושה רובלים", השיב האברך. "ומה מחירו של זוג נעליים מבית החרושת?". "כשני רובלים". "כמה לפי דעתך, מרויח הסנדלר מזוג נעליים?", הוסיף ושאל ה"חפץ חיים". "רובל וחצי". "וכמה מרויח בעל בית החרושת מכל זוג נעליים?". עשרים או שלושים פרוטות בלבד". "אם כן, פליאה היא בעיני, מדוע הסנדלר הוא עני ואביון ומרויח את לחמו בקושי, ואילו בעל בית החרושת, שנוטל בשכרו של זוג נעליים חמישית ממה שנוטל הסנדלר, הוא עשיר מופלג?". הסביר לו האברך, כי אומנם הסנדלר מרויח יותר מבעל בית החרושת על כל זוג נעליים, אבל הוא אינו מסוגל להוציא מתחת ידו אלא שניים, או שלושה זוגות לשבוע, ואילו בית החרושת, על מאות הפועלים העובדים בו, מייצר מידי יום ביומו מאות זוגות נעלים, לכן הוא מרויח פי כמה וכמה מן הסנדלר, אף כי הוא נוטל מחיר נמוך בהרבה. "אם כן", אמר ה"חפץ חיים", "הרי שאלתך באה על פתרונה. יתכן שבשבתך על כסא הרבנות תוכל ללמוד יותר שעות במשך היום, אבל מה רב ההבדל בין לימוד היחיד שלך לבין הלימוד של מאות תלמידים בישיבה, שכל אחד מהם לומד עשר שעות ויותר ביום ומוסיף עוד בלילה. ואתה, שהנך עמל למען הישיבה, הרי אפילו אם יפול בחלקך אחוז קטן מלימודם של מאות התלמידים, יהיה שכרך הרבה מאוד".

מי אנכי כי אלך (ג, יא). מובא בחוט המשולש לומדים מכאן הענווה של משה רבינו. עד כמה הגיע שלא הסכים ללכת לגאול את ישראל, בשנת תקע"ב נסתלקה זוגתו הרבנית של בעל חתם סופר, (כמובא בשו"ת ח"ס יו"ד סי' קנ"ג), והספידה מרורים. אשה צדקת היתה ועזר כנגדו, למען יהיה לאל ידו להגות בתורה ויראת ד' כל היום. כאשר תמו שבעת ימי האבל הציעו לפניו כמה וכמה שידוכים, מינים ממינים שונים, גדולים בנוי, עושר וכבוד. איש נכבד גר בפרעשבורג והוא מיקירי הקהילה ושמו מו"ה מאיר לייטערסדארף. עשיר גדול היה, ולו בת יחידה, מושלמת במעלות. רצה לדבק עצמו במשה איש אלוקים, והבטיח לפזר לנדונית בתו מאה אלף זהובים במזומנים, ונשאו ונתנו בדבר. אולם רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום, וממנו מצעדי גבר כווננו. כי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, ששימש אז כאבד"ק פרידלאנד, כתב אליו מכתב ותוכו רצוף בקשה. חתנו הרב ר' אברהם משה זצ"ל, אבד"ק פילא ואב"ד ק"ק שניידעמיהל, בן הגאון הגדול רבי ליב קאלישער זצ"ל, אבד"ק ליסא, שבק חיים לכל חי. בתו הרבנית התאלמנה, והיא אשה בעלת חסד ומידות יקרות. אולי יודע הוא על שידוך הגון עבודה, ומגלגלין זכות על ידי זכאי כמשה. זה תוכן המכתב הקדוש ההוא. החת"ס זצ"ל, מסר את המכתב לנאמן ביתו, חכימא דיהודאי, הגאון רבי דניאל פרוסניטץ זצ"ל, שהיה ראב"ד בפרעשבורג. בחכמתו הבין דבר מתוך דבר, וכתב אל רבי עקיבא איגר, הצעת שידוך לבתו הרבנית האלמנה, והוא, רב עירו הגאון רבי משה סופר. בינתיים התערב בענין גם הגאון רבי בונם איגר זצ"ל, אב"ד מטרסדורף, אחי הגאון רבי עקיבא זצ"ל. אחר שהציעו ענין נכבד זה בת "אוהב דבוק מאח" (כאשר קראו הח"ס ז"ל בשו"ת ח"ס יו"ד סי' קל"ט משנת תק"ע, אשר מוכח מתוכה, כי עוד לפנים היתה אהבה עזה בין הני תרי אריוותא), לא הניח החתם סופר לדבר מאומה מכל השידוכים האחרים וכל חפצם לא ישווה נגד זה. בינתיים חקר בעצמו, וכתב מכתב אל הגאון ר' עקיבא זצ"ל, אבי המדוברת. ובצדק שפט, כי מי יוכל להגיד לו יותר ממהותה אם לא אביה הקדוש ומי בר סמכא יותר ממנו. הרע"א זצ"ל, השיב לחת"ס, ובמכתבו הפליג מאוד בשבח בתו, כי עליה נאמר "אשה יראת ד' היא תתהלל", כולה נאה וחסודה במעשיה. אבל סיים מכתבו, דבר אחד מפריע לגמר השידוך, כי בוודאי רוצה לשאת בת ת"ח, כדברי חז"ל (בפסחים מט), אבל בעוונותי הרבים למדרגה זו כתב הרע"א על עצמו ברוב ענוותנותו, עוד לא הגעתי. החתם סופר זצ"ל, השיב בענוות צדקו לרבי עקיבא איגר, כי נאמנו עליו כל דבריו הקדושים, בנוגע למעלת בתו וצדקתה, כמאה עדים כשרים ונאמנים. במה שנוגע לחשש שאין בתו 'בת תלמיד חכם', את אחריות זו יקח עליו ועל צווארו. אבל יש ענין אחר אשר הוא חושש ממנו, כי ללא ספק אין רצונו ליתן בתו לעם הארץ, כי אמרו חז"ל הנותן בתו לעם הארץ כאילו וכו'. לא ארכו הימים, ומחשבתם יצאה מכח אל הפועל, ונתקשרו בשידוכים. הרי לך ענוותנותם של שני גדולי הדור. שניהם חוששים שמא הם בגדר ע"ה והאחד אינו הגון לשני.

שיעשה הקב"ה עמהם, ובאמצעות עשר המכות יהיה פרעה מוכרח להוציאם בעל כרחו, באופן שלא תישאר בלבם אפילו זיק שייכות.

וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (ג, יב), מובא בעטרת ישועה אינו מובן איזו מין אות היא בכך שיעבדו את הקב"ה על ההר הזה, ששלחו הקב"ה להוציא את בני ישראל ממצרים. בביאור הדבר י"ל, דהלא ידוע הדבר, שאף שמאוסה גאוה לפני הקב"ה מאוד, וכמו שאמרו חז"ל "אין אני הוא יכולים לדור בכפיפה אחת", מ"מ בעניני עבודת ה' צריך גאות מעט, כמו שכתוב בדברי הימים (דברי הימים ב' יז, ו) "ויגבה לבו בדרכי ה'". זהו גם הענין שלמדים אנו, בכך שבחר הקב"ה בהר סיני לתת בו תורה לעמו ישראל. דאף שאמרו חז"ל שהטעם שנתן הקב"ה תורה על הר סיני הנמוך מכל ההרים כדי ללמדנו שתורה צריכה ענוה, וכן נמשלה התורה למים שהולכים ממקום גבוה למקום נמוך, סוף סוף הרי נתן הקב"ה את התורה על הר ולא במישור. והיינו טעמא דתורה נצרכת לגאות קצת, ומי שאין בלבו הרגשת גאות בעבודת ה' חסרה עבודת ה' שלו. לכן, אחר שטען משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה שאינו ראוי לשלח את העם, השיבו הקב"ה שאין ראוי לו לאחוז במדה זו של תכלית הענוה בעבודת ה', ומשום "כי אנכי שלחתיך" הלא אתה פועל בשליחותי, וראוי לך לאחוז בענין זה במדת הגאוה קצת שאתה גאה בעבודתי ולא בשלך. ולאות על הדבר הזה, שעבודת ה' צריכה גאות קצת, הביא לו הקב"ה ראייה מכך שהתורה נתן בהר סיני ולא במישור, ללמד שתורה צריכה משהוא ממידת הגאוה, כל שהדבר נוגע לעניני עבודת ה'. זהו הפירוש בזמירות של שבת שנוהגים אנו לומר "אל ההרים אשא עיני כהלל וכשמאי, להורות שכשם שהתורה ניתנה על ההר, כך צריכים אנו לאחוז במידת הגאוה שאחז בה שמאי בעבודת ה', אך לעשותה מעט שבמעט.

וזה לך האות (ג, יב). הקב"ה נתן אות, ונתן כוח לצדיקים גם כן לתת סימנים ואותות, וכמו שמסופר על הרמב"ן שנתן אות וסימן ליום פטירתו: הרמב"ן נפטר בארץ ישראל ונודע בעירו בספרד על פטירתו על פי סימן שנתן. בסוף ימיו עזב הרמב"ן זצ"ל את ביתו בעיר גירונה אשר במדינת קטלוניה שבספרד ועלה לארץ ישראל. לפני שעלה לארץ נפרד מבני קהל עדתו בדרשה שנשא בסוכות שנת כ"ד לאלף הנוכחי האריך בשבח ארץ ישראל ומצוות יישוב הארץ, וכן בענין חשיבות מצוות צדקה. והביא ספר 'סדר הדורות' כי בעזוב הרמב"ן את עירו בספרד בקשו תלמידיו ממנו שיניח להם אות וסימן שידעו יום פטירתו. אמר להם: "ביום פטירתי תבקע מצבת אמי הקבורה בעיר, ובתוך הבקע תראו כדמות מנורה מצוירת". שלוש שנים לאחר נסיעתו ראה תלמיד אחד כי המצבה נבקעה והמנורה מצוירת בה. הבינו כולם כי הרמב"ן נפטר והכריזו אבל עליו.

וזה לך האות (ג, יב). הקב"ה נתן אות, ונתן כוח לצדיקים גם כן לתת סימנים ואותות, וכמו שמסופר על הרמב"ן שנתן אות וסימן ליום פטירתו: הרמב"ן נפטר בארץ ישראל ונודע בעירו בספרד על פטירתו על פי סימן שנתן. בסוף ימיו עזב הרמב"ן זצ"ל את ביתו בעיר גירונה אשר במדינת קטלוניה שבספרד ועלה לארץ ישראל. לפני שעלה לארץ נפרד מבני קהל עדתו בדרשה שנשא בסוכות שנת כ"ד לאלף הנוכחי האריך בשבח ארץ ישראל ומצוות יישוב הארץ, וכן בענין חשיבות מצוות צדקה. והביא ספר 'סדר הדורות' כי בעזוב הרמב"ן את עירו בספרד בקשו תלמידיו ממנו שיניח להם אות וסימן שידעו יום פטירתו. אמר להם: "ביום פטירתי תבקע מצבת אמי הקבורה בעיר, ובתוך הבקע תראו כדמות מנורה מצוירת". שלוש שנים לאחר נסיעתו ראה תלמיד אחד כי המצבה נבקעה והמנורה מצוירת בה. הבינו כולם כי הרמב"ן נפטר והכריזו אבל עליו.

מובא בחתם סופר מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה (ג, יב). כבר הרבו להקשות על אלו הפסוקים ולא אאריך. ויש לפרש, כי יש בני אדם רעים שבת נוגש של הקב"ה חייבים שיתגולגל חובה על ידיהם כסנחרב שבת אפו של

מי אנכי אשר אלך (ג, יא). ענוות הצדיקים, רבי עזריאל, רבה של לובלין, המכונה 'ראש הברזל', מתנגד לחסידות היה, פנה פעם להאדמו"ר רבי יעקב יצחק, ה'חזוה מלובלין' וקנטרו בדבריהם, תורת עדיפה מתורתו, מה טעם נוהרים אנשים אליו ולא אלי, השיבו החזוה בענוותנותו, ומה אעשה, הם באים נגד רצוני. אמר לו רבי עזריאל, עצתי שביומא דפגרא יעלה על הבמה ויספר לחסידים שאין בו כלום, לא תורה ולא חכמה, ישמעו החסידים ויחדלו מלבוא. עשה החזוה כדבריו, נתעוררו החסידים מדבריו של החזוה, המלאים ענוה אמיתית, והם החלו לנהור ללובלין הרבה יותר מאשר עד אז. כאשר פגש רבי עזריאל את החזוה שנית, שח לו החזוה את כל המאורע. נענה רבי עזריאל, עצתי היא, שביומא דפגרא שוב יעלה על הבמה ויכריז שהוא למדן ואדם גדול, יווכחו החסידים לדעת שגם ענוה אין בו ויחדלו מלנסוע אליו. השיב לו החזוה, זאת לא אוכל להכריז, אמנם חכם אינני. למדן אינני. אבל גם שקרן אינני.

מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא (ג, יא). מובא ביג"ל יעקב, הגה"צ רבי חיים יעקב גוטליב ממישקאלץ זצ"ל פירש רש"י ואם תאמר שאני כדאי, מה זכו ישראל להוציאם. והדבר תמוה, שמשה רבינו יבוא ללמוד חוב על ישראל שאינם ראויים לגאולה ולא החזיקם לצדיקים כשרים כאשר כן מן הראוי לכל רועה ישראל. ויש לומר על דרך צחות על פי מה ששמעתי שפעם אחת קרא מרן החת"ס את התואר הנכתב לו באגרת, שלא היה דרכו כן מעולם, רק אגב שוטפיה וטרדת גירסתו, וראה שכותבין לו רבן של כל בני הגולה וכיו"ב, והתחיל לבכות מאוד, והיה שם תלמיד שוטה אחד, ורצה לנחמו, ואמר שלא יצטער רבינו על זה כי כן המנהג לכתוב רק לפני כו', והשיב לו מרן החת"ס ז"ל שטעה, שלא יחשוב שסיבת בכייתו הוא משום שהדבר אינו אמת, רק בכייתו הוא על שפלות הדור שהגיע למצב גרוע כזה, אשר הוא יכונה בשם רשכבה"ג, עד כאן. ועל דרך זה יש לומר גם כן כאן, היות שמשה רבינו ע"ה היה עניו מאוד וגרוע בעיני עצמו מאוד, ועל כל שאל מי אנכי מה אני כדאי כו', ואם תאמר שאני כדאי אף על פי שאני גרוע מאוד, אם כן יתחייב מזה כיון שבחרת בו יותר מכל אדם שהמה עוד גרועים ממנו, ואם כן מה זכו ישראל כו', ואתי שפיר ב"ה. ועל זה השיב לו השי"ת בהוציאך כו' תעבדון כו' על ההר הזה, השיב לו ב' תשובות, חדא שיש להם זכות על העתיד, ועוד השיב לו שאין להוכיח מזה ששלחו ויבחר בו שהוא המובחר והם גרועים, רק שכן דרכו של הקב"ה שבוחר בשפלים כמו שבחר בהר סיני הנמוך מכל ההרים, וזהו תעבדון את האלקים על ההר הזה דייקא, וכמו שפירש הקדוש בעל קדושת לוי זצ"ל"ה משה קבל תורה מסיני כנודע, ומבואר כן בספרי רבינו הקדוש מלובלין שכן דרכו של הקב"ה שמניח לאדם בדמיון ענוותנותו ואינו אומר לו האמת להוציא העניויות מלבו, עיין שם בדברי קדשו.

אמר הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה (ג, יא). פירש רש"י ז"ל: מה זכו ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים. והתמיהה רבה וכי משה רבינו ע"ה הרועה הנאמן שמסר נפשו למען ישראל כל ימיו יקטר עליהם שאינם ראויים לנס של יציאת מצרים, וישאל מה זכו לכך שיעשה להם הקב"ה נס. אמנם הכונה בדבריו היתה, כי משה רבינו ע"ה תמה לשם מה זקוקים בכלל לנס, והרי לב מלכים ושרים ביד ה', א"כ הרי בידו ית"ש להפוך את לב פרעה לטוב, ומרצנו הטוב יסכים לשלוח את בני ישראל ממצרים, ולמה נזקק הקב"ה לעשות להם ניסים. ולכן שאל על הנס, כי יד ה' לא תקצר לעשות זאת בבחינת של דרך הטבע. ועל כך היתה תשובתו של הקב"ה: 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה'. ופירש"י: ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי בהוצאה זו שהרי עתידים הם לקבל את התורה על ההר הזה. כלומר, מאחר שעתידיים לקבל את התורה, הרי שעליהם בראש וראשונה להתרחק מהמצרים לגמרי, ולהרחיק את זכרם ממצרבות לבם, ואילו היה פרעה משלחם מרצונו הטוב, היה נותר בלבם איזה רגש של הכרת הטוב לפרעה ולמצרים, וממילא היו עדיין קשורים אליהם, בעוד שמוכרחים לנתק את עצמם מכל קשר עמהם, ולכן נזקקו לניסים ונפלאות

הקב"ה, ויש צדיקים חסידי עליון שיגולגל זכות על ידיהם, והכל לפי השליח הראוי יהיה מה שיגולגל על ידו. ואקדים עוד, כי לפעמים תהיה הריגת הרשעים זכות וחסד גדול לכל העולם, וגם להרשע עצמו, וקדוש שמו הגדול גם כן, וזה לא יתואר ברע כלל כי טוב הוא, ועל כן באבוד מצרים נאמר (שמות יב, יב) אני ה' ולא השליח והמלאך (הגדה של פסח), אף על פי שאין הקב"ה מיחד שמו על הרע כלל, ואפילו לאמור לשליח צא והרוג פלוני בשליחות ה', כי אם מסבב סבות רחוקות עד שיעמדו מלאכים רעים להשחית הרע ולא יקרא שם ה' עליו, מכל מקום הכא במצרים כתיב אני ד', ולכן לעתיד לבוא פורה דרכתי לבדי (ישעיה סג, ג), מפני שזה הוא טוב בהחלט. ונבוא אל המכוון בעזה", כי משה רבינו ע"ה טען ב' טענות, אם תשימי שליח להרוג פרעה ואבדון מצרים מי אנכי רע כל כך להיות שבט אפך כאחד הרשעים והריקים, וזה מי אנכי כי אלך אל פרעה. וגם לגאול ישראל מי אנכי כי אוציא את בני ישראל ממצרים, כי לזכות גדול אינני זכאי וראוי. ועל שניהם השיבו הקב"ה תשובה א' ניצחת, הלא כי אהיה עמך, אם כן על כרחך אין זה רע, וזה לך האות שהרי אנכי שלחתיך, וכי אני שולח אדם לשליחות רע ומה תבקש טובה יותר כי סופו תעבדון האלקים בהר הזה, ובכלל זה קבל נמי תירוץ לאומרו בענווה שאינו כדי להיות שליח לטובה גדולה כזו, הלא אל דעות ה' והוא ית"ש שולחו, מסתמא ידע הוא והבין שהוא ראוי לשליחות הזה ואין טוב ממנו.

מובא בבנין דוד וזה לך האות כי אנכי שלחתיך (ג, יב). יש לומר הנה אמרו (ספרי מטות א) כל הנביאים התנבאו ב"כה" מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון "זה" הדבר, והטעם כיון שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו ודבריו היו דברי השכינה, לפי זה יתורץ קושיית המפרשים איך שלח הקב"ה את משה רבנו ע"ה לומר הדברים לפרעה הלא מיילי לא מימסרי לשליח אבל במה שאמרנו מתורץ כיון שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו ממילא דבריו הם דברי השכינה, אם כן משה לא היה שליח ולא שייך לומר מיילי לא מימסרי לשליח, וזהו שנאמר "זה לך" היינו רק אתה תתנבא בלשון "זה" ולא רק ב"כה" "האות" והוא ראייה שכן הוא "כי אנכי שלחתיך" ואם לא היית מתנבא ב"זה" לא הייתי יכול לשלוח אותך כי מיילי לא מימסרי לשליח.

מובא בשארית מנחם ויאמר משה וכו' מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך וגו' (ג, יב). וי"ל הכוונה דהנה אי' (שבת פ"ח ע"ב) בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו, אי"ל לקבל תורה בא, אי"ל חמדה גנוזה וכו' תנה הודך על השמים, אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה, אמר לפניו מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם, אי"ל אחוז בכסא כבודי והחזר להן תשובה, עיי"ש. וי"ל הכוונה דהנה הקשו המפרשים היאך היה משה יכול להיות שליח לקבל התורה לישראל הא הוא תופס לבע"ח, דהא גם המלאכים רצו לקבל התורה ואמרו אשר תנה הודך על השמים (תהלים ח' ב') ותופס לבע"ח במקום שחב לאחרינא אין מועלת תפיסתו, י"ל דבאמת לא הי' משה נחשב כשליח, שהרי היתה השכינה מדברת מתוך גרונו והנה מרע"ה מגודל ענוותנותו לא חשב בדעתו שהשכינה מדברת מתוך גרונו והחזיק עצמו כשליח בעלמא, וזהו הכוונה במדרש, דהמלאכים טענו דהוא תופס לבע"ח במקום שחב לאחריים, ומרע"ה מחמת ענוה לא מצא מה לענות להם, ולכך אי"ל הקב"ה אחוז בכסא כבודי, היינו שתהא השכינה מדברת מתוך גרונו ממילא והחזר להם תשובה, שזה גופא תהא התשובה דאין לך דין שליח התופס לאחריני, אלא הוי כמו שהקב"ה בעצמו נתנה לבני. ובזה יתפרש הפ' ויאמר משה וכו' מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ממצרים, דמשה לא רצה להיות השליח כיון דתכלית יצי"מ הוא כדי לקבל אח"כ התורה, הלא בשליחותו יהי תופס לבע"ח, ומשה ברוב ענוותנותו לא החזיק א"ע שהשכינה תהא מדברת מתוך גרונו, ועי"ז השיבו השי"ת כי אהי עמך, דתהא השכינה מדברת מגרונו, וזה שאמר לו השי"ת, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך היינו מה שאתה מתנבא ב"זה" הדבר אשר ציוה ה', לא כשאר נביאים שאינם מתנבאים רק בכה אמר ה', יהי לך האות כי אנכי שלחתיך, שאתה עומד במקומי, וממילא אין בזה משום תופס לבע"ח, ועוד אמר לו השי"ת בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, שהוא

בשעת מ"ת, ששם נאמר משה ידבר והאלהים יענו בקול היינו שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו כנ"ל. ובד"ז גם יש לכוין פי' המשנה באבות (פ"א מ"א) משה קיבל תורה מסיני, ר"ל דהתנא בא ליישב איך קיבל משה התורה לישראל הא הוי תופס לבע"ח, ועי"ז אמר מ"סיני" ששם כתיב והאלהים יענו בקול שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו, א"כ לא מיחשיב כשליח.

מובא בשארית מנחם ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה (ג, יב). י"ל בהקדים דברי החיד"א מובא בבנ"י בכמה מקומות (עיין מאמרי שבת מאמר ט' אות ו' מאמרי חודש אלול מאמר א' אות ו') דאם יש להקב"ה דין אב, מהני תשובה כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, משא"כ כשיש לו דין מלך דקיי"ל (קידושין ל"ב ע"ב) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול והוא מהפ"ד. והנה ממה שהוציאנו הקב"ה ממצרים בכבודו ובעצמו ית' ולא עי" מלאך ולא עי" שרף ומחל על כבודו מזה ראי' ברורה שיש לו דין אב. ואפשר לדייק בזה אמרו יתב"ש (שמות כ' ב') אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך, דייקא "בעצמי" מארץ מצרים, וכן מצות זכירת יצי"מ פעמיים בכל יום הוא מזה הטעם להראות שיש לו כבי' דין אב, וכן מצינו שאמר הקב"ה למשה שיאמר במצרים בני בכורי ישראל (שם ד' כ"ב), הכל לכוונה הנ"ל להורות שאנחנו בנים למקום והוא לנו לאב. ועפי"ז יש להבין סירוב משה בשליחות הקב"ה באומרו מי אנכי כי אלך אל פרעה, כי היה ירא להוציאם ממצרים משום שחשב שא"א לקבל תוה"ק שהוא שרביטו של מלך המשתעשע בה בכל יום (עיין שבת פ"ט ע"א) שאמר משה להקב"ה רבונו של עולם חמדה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי, עי"ז אמר לו הקב"ה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה שיש לו להקב"ה דין אב ול"ש הטענה של משתמש בשרביטו של מלך. וזה גם מכוון באמרו יתב' כי אנכי אהיה עמך וכמו שכתבנו לעיל דמזה גופא שהשי"ת בעצמו הוציאנו ממצרים הוא לאות ולראי' שהקב"ה אב לנו, וממילא ל"ש הטענה של משתמש בשרביטו של מלך. ולחזוק הטענה אמר לו הקב"ה עוד ו"זה" לך האות וגו', היינו כמו שכתבנו בדבור הקודם דמשה שנתנבא בזה הדבר המורה על שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, לך לאות כי אנכי שלחתיך והולך עמך שתהא שכינה מדברת מתוך גרונו ובעצמי מוציאם ממצרים, ועל כרחך משום דכבודו מחול כדין אב, וממילא גם תוכלו לקיים תעבדון את האלהים על ההר הזה. וזה יש לרמוז בפסוק (במדבר כ"ג כ"א) לא הביט און ביעקב וגו' ותרועת מלך בו, אל מוציאם ממצרים, ר"ל הא דמועיל תשובה אע"ג דתרועת מלך בו וקיי"ל מלך שמחל על כבודו אינו מחול, מ"מ לגבי ישראל יש לו דין אב, והא ראייה אל מוציאם ממצרים בכבודו ובעצמו יתב'. והנה כמו"כ גם השופר הוא שרביטו של מלך וכדכתיב (ישעי' כ"ז י"ג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וא"כ גם ממצות תקיעת שופר ראייה שדין אב יש להקב"ה, דאי לאו הכי אין להשתמש בשרביטו של מלך שהוא השופר, ומשו"ה השופר מעורר לתשובה שמרמז שתתקבל תשובתנו כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, וזה לא הביט און ביעקב ומתקבל תשובתם, כי ותרועת מלך, השופר, שהוא שרביטו של מלך, בו, שנצטוו לתקוע ולהשתמש בו, מזה מוכח שדין בנים יש להם ומועיל תשובה כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול.

מובא במירא דכיא ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). קשה הלא כמה וכמה שמות להקב"ה וחלילה לומר שמשה רבינו לא היה יודע שמו של הקב"ה, ועוד הלא הרג את המצרי בשם המפורש, יש לומר הנה משה היה כבד פה וכבד לשון נמצא שלא היה יכול לבטא אותיות בומי"ף שאותם צריך לבטא בשפתיים וכן אותיות דטלנ"ת צריך לבטא עם הלשון לכן אמר משה שם יקוק אינני יכול משום האות ו' שהוא ממוצא השפה, השם אלקים גם אינני יכול לבטא בגלל האות ל' שהוא מן הלשון, השם אמת גם כן לא שהאות מ' הוא מן השפה והאות ת' הוא מן הלשון, אם כן "מה אומר אליהם" אמר לו השי"ת "אהיה אשר אהיה, ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם" זה תוכל לדבר כי בזה לא צריך לשימוש לא של השפתיים ולא של הלשון.

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). ביאר הרה"ק ר' חנוך העניך מאלכסנדר ז"ע משה רבינו היה סבור דודאי כל אחד מישראל מכיר ויודע את שמו יתברך, ורק הוא לבדו אינו יודע. לכן שאל 'ואמרו לי מה שמו' כי בוודאי הינם יודעים זאת מכבר, 'מה אומר אליהם' מה יש לי לחדש ולהוסיף להם, שיאמינו בי כי אני הגואל האמיתי.

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). נוהג היה היהודי מפשיסחה זצוק"ל, בכל ראש השנה לפני תקיעת שופר, לקרוא אליו את כל היודעים לתקוע בשופר, והיה מוסר להם את הכוונות והסודות של התקיעות, ונכנס אל היהודי הקדוש לפני תקיעת שופר, אף על פי שלא ידע כלל לתקוע בשופר. במקרה קבע היהודי הקדוש דוקא אותו לבעל התקוע. נבהל הרבי ר' בונם וגילה, כי איננו יודע לתקוע בשופר כל עיקר, נתן בו היהודי הקדוש עיניו בהקפדה ושאל, 'למה נכנסת ללא רשות, ומדוע רימנתי'. השיב לו הרבי ר' בונם ואמר, הלא משה רבינו אף הוא עשה כך, בתחילה שאל את הקב"ה לשמו, על מנת לאמרו לבני ישראל, וכאשר כבר שמע את אשר ביקש לשמוע, התחיל לומר, 'מי אנכי שאיננו יכול להיות שליח לפרעה. משמע שאין דבר זה נחשב לרמאות.

ויאמר משה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). מובא בחתם סופר מצינו בגמרא (מגילה ג.) 'אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא'. ומסיק שם, דזהו רק כשאנו מזכיר שם שמים, דגמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה (עיי"ש). והנה, כאן במראה הגדול הזה, מראה הסנה, לא שמע משה רבינו ע"ה שהוציא שם הוי"ה, כי אן שם אלקים אלקי אביך, (פסוק ו) אשר יכול להתפרש גם דיין או שר ושופט, על כן נתחכם משה ואמר בדרך תחבולה, 'מה שמו מה אומר אליהם', כדי ששיבהו אני ד' הוי"ה זה שמי, ובכך יתברר לו כי ד' הוא המדבר עמו.

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). דבש השדה, אמרי אמת בשבת הראשונה שבא הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבוז ז"ע לקבוע משכנו שם בעיר, והיה זה בפרשת שמות, היו שם גם כן לומדים מתנגדים עליו, ובאו להקביל פניו כי רצו לקפחו בהלכות, ופתח ואמר להם הפסוק, 'ויאמר משה אל האלקים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. ויאמר אלקים אל משה א-היה אשר א-היה ויאמר כה תאמר לבני ישראל, ואמר הוא הקדוש, שמושה רבינו ע"ה טען לפני הקב"ה, אולי כשיבוא לישראל ללמד להם דעת, ולהודיע להם דרך השם לדעת שמו יתברך, אולי המה בעצמם לומדים גדולים ויודעים מעצמם שמו יתברך, ואינם צריכים לשמוע וללמוד עוד ממנו, ואמרו לי מה שמו, היינו שהם יאמרו לי מה שמו יתברך, ושוב מה אומר אליהם. ואז השיב לו השי"ת, משה, משה, הגם שהם יודעים, אולם מהאמת אינם יודעים כלל, כה תאמר אליהם א-היה אשר א-היה, א-היה פעמיים א-היה (21*21) בגימטריא 'אמת', ומזה עדיין אינם יודעים כלל, וד"ל.

מובא בכסף נבחר מפי מורו הגה"ק מהר"ר ישראל דרשן ז"ע ויאמר משה וגו' ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהי-שלחני אליכם (ג, יג-יד). ולכאורה תמוהה שאלתו של משה 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם', וכי אינו יכול לומר להם: אלקים שלחני אליכם. אלא, היות ומשה רבינו היה "כבד פה וכבד לשון", דהיינו: כבד פה - שלא יהיה יכול להוציא מפיו אותיות ז. ש. ר. ס. פ. שהן אותיות השיניים, וכבד לשון שלא היה יכול לדבר אותיות הלשון שהן ד. ט. ל. נ. ת, (כך פירש רבינו חננאל, הביאו רבינו בחיי) ובכל השמות ובכל הכינויים של מעלה לא תמצא אחד שלא יהיה בו אחת מאלו אותיות לכן אמר משה להקב"ה: "ואמרו לי" - שאני כבד פה וכבד לשון - "מה שמו מה אומר אליהם", והרי איני יכול לבטא אותיות הללו, לכן השיב לו הקב"ה: "כה תאמר אהי-שלחני אליכם", אמור שם זה שאותו תוכל לדבר.

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם (ג, יג). מתוך ספר "מזקנים אתבונן" פ"א ביקש הרה"ק מלובלין מהרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע שישמש כבעל

תוקע בבית מדרשו, ניאור רבי נפתלי לקבל ע"ע הדבר, אולם התנה עם הרה"ק מלובלין כי מאחר ואינו יודע את הכוונות של התקיעות בקשתו שהרה"ק ילמדוהו את הכוונות כראוי, ולמד עמו הלובלינער את הכוונות. בר"ה נודע שרבי נפתלי אינו יודע כלל לתקוע, ושאל אותו הלובלינער א"כ למה קבלת עליך לתקוע, ולא עוד אלא שבקשת שאלמד אתך הכוונות. השיבו רבי נפתלי, הלא גם משה רבינו עשה כן, ששאל מהקב"ה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ולימד אותו השי"ת את השמות, ולמעשה כלל לא אבה ללכת בשליחותו, ואמר שלח נא ביד תשלח, אלא שביקש לדעת את השמות. אף אני איני יודע לתקוע אבל הפצתי לידע הכוונות.

ואמרו לי מה שמו (ג, יג). ליל שבת קודש בליאדי, עירו של הצדיק רבי שניאור-זלמן, בעל ה'תניא'. יהודי העיר סימו זה מכבר את תפלת קבלת-שבת בצלו של הצדיק, ופנו בחדוה לבתייהם. באחת מפנות בית-המדרש הגדול עמד דומם בנו הגדול של הצדיק, רבי דובער, מי שלימים נעשה האדמו"ר. כהרגלו בכל יום ובמיוחד בשבתות, נשאר רבי דובער בבית-המדרש עוד שעה ארכה כשהוא שקוע בתפלתו; מנותק כליל מן הנעשה סביבו. כבר מצעירותו הכירו הכל בקדושתו המיוחדת ובפרישותו העצומה מכל עניני העולם. ספרו עליו כי אינו מכיר בצורת מטבע, כפשוטו ממש. גם אמרו עליו, כי אם יחתכו את אצבעו, לא יזל ממנה דם אלא 'חסידות'. רק בשעה שמחלונות הבתים מסביב, החלה בוקעת זמירת 'שיר המעלות' של סיום הסעודה, סיים רבי דובער את תפלתו. פניו עדין להטו מהתלהבות התפלה, כאשר פנה בצעדים מדודים לצאת מבית-המדרש לכוון ביתו.

לפתע הבחין בקצה השני של בית-המדרש ביהודי, שנראה היה כהלך זר שנקלע למקום. רבי דובער קרב אליו, הושיט לו את ידו בחמימות וברכו בברכת שבת-שלום. עד מהרה התברר לו, כי אכן אורח הוא האיש בליאדי, וכי בגלל חיסר שימת-לב של הגבאים, לא צירף, כמקובל, לאיש מבעלי-הבתים בעיר.

רבי דובער לא חשב, כמובו, פעמים והזמין את ההולך לביתו, לסעוד את סעודת השבת על שולחנו. אולם כאן צפתה לו הפתעה. האורח סירב להזמנה. "רואה אני כי מאריך אתה בתפלתך יתר על המדה, ואני אדם רעב ואיני יכול להמתין הרבה", נמק הזר, בגסות-רב, את סירובו. למרות הסירוב החצוף, לא מהר רבי דובער לותר לאיש. הוא הפציר בו עוד ועוד כי לא ימנע ממנו את זכות מצות הכנסת-אורחים, אך האורח בשלו. הוא מפציר וזה מסרב. לבסוף אמר האורח: "אני מוכן להתארח אצלך רק בתנאי שמחר תקצר בתפלתך". רבי דובער השיב: "אעשה הכל להשביע את רצונך", והאורח נתלוה אליו בדרך אל ביתו. סעודית ליל-השבת התנהלה כרגיל על-ידי רבי דובער, מבלי שנוכחותו של האורח תרגש כמעט. הוא אכל בתאבון רב את כל המנות שהוגשו לו, ובין מנה לחברתה התעטף בשתיקה. רק מפעם לפעם, בעת שרבי דובער השמיע דברי-תורה, הנהג בראשו. לא הייה אפשר לדעת אם הוא מבין משהו מן הדברים הנאמרים, או שמא הוא עושה כן כחלק מתמהוונותו. למחרת, כאשר אך הסתיימה תפלת הצבור בבית-המדרש, הרגיש רבי דובער משיכה בטליתו. הוא עדין עמד בראשיתו של התפלה, לאחר ששעות רבות קדם לכן הייה שקוע בלמוד דברי חסידות, ועסק בהתבוננות עמקה ברוממות ד'. כשסובב את פניו לאחור, הבחין באורחו הרעב. "הלוא סיכמנו כי לא תאריך היום בתפלתך", התרעם האורח המוזר. לא היה קל לרבי דובער לוותר על תפלת השבת הארכה, שממנה שאב חיים לכל השבת ולכל השבוע שלאחריה. אולם משהו בתוכו דחק בו לקבל את דברי אורחו בהכנעה. הוא נענע בראשו לאות הסכמה, מהר לסיים את התפלה, ופנה עם אורחו לביתו. גם הפעם בלע האורח בתאבון ניכר את האכל שהונח לפניו. כשהשמיע רבי דובער דברי-תורה, נשמעו מפיו הברות בלתי ברורות, שלא היה אפשר לדעת אם באו לאשר את הדברים, לחתם או להעיר עליהם. אלא שבניגוד לרשם החיצוני שעשה האורח, גברה והלכה משעה לשעה תחושתו של רבי דובער, כי דבר מה מסתורי מסתתר בכל זאת מאחורי אורחו. עם צאת השבת בקש רבי דובער להזמין אליו את האורח בשלישית, להסב על שלחנו לסעודת מלוה מלכה, הוא פנה כה וכה אך לא ראה את ההלך בכל בית המדרש. הוא ייצא החוצה בנפיון לתור אחרי האורח, אך הלא נראה עוד. לאחר מכן נכנס רבי דובער אל אביו, וספר לו את כל פרטי הארוע

והאורח המחר שפעד על שלחנו בשבת. הצדיק האזין ברב קשב לספורו של בנו, ונפה לשאיב ממנו כל פרט הנוגע לדמותו של האיש ולהתנהגותו. "האם אמר האיש משהו? אולי ברח אותך?", בקש הרבי לדעת. "חוץ מאותו וכוח משנה בליל שבת, לא הוציא האיש מפיו מלה במשך כל השבת כלה", השיב רבי דובער, שעתה כבר יידע בברור כי יש דברים בגו. הצדיק הביט בעיניו כלפי מעלה ונשא את שתי ידיו כאומר: "חבל, חבל". כעביר רגע הוסיף: "זוכר אתה, בני, כי פעמים רבות הבעת באזני את משאלת-לבך לזכות לראות במו-עיניך אחד מל"ו הצדיקים הנסתרים שעליהם העולם עומד. אני הבטחתי לך למלא את משאלתך, ובכן, השבת זכית לראות את אחד מהצדיקים הנסתרים הללו, ולא לראותו בלבד, אלא אף לארחו על שלחנך". כעבר שהות נוספת אמר הצדיק: "זכית לראות לא סתם אחד מהל"ו, אלא אחד מהגדולים שבהם".

מתוך ספר "מוקנים אתבונן" ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה (ג), (ד). בהיות מרן אדמו"ר הבית אברהם ז"ע בשב"ק בצפת, אחר הטיש בליל ש"ק נכנס לחדר קטן שהיה שם, היו עמו כמה אברכים, רבי יואל אשכנזי, רבי הערש'ל לוריא, רבי מתת'י לוריא, ורבי אלי' גאטביטער, וגם אני, ועוד. מה שהיה שם לא אוכל לתאר בפה, כי אין מילים שיוכלו לבטא את המעמד המרומם שהיה שם. אבל זאת אוכל לומר בוודאות שלא זכור לי שהיה עוד פעם מעמד מעין זה. המעמד היה שם בבחינת "וכבוד ה' מלא את הבית", אדמו"ר ז"ע היה כולו בוער ולוהט, פניו היו להבים כלפידים, ישבנו שם המומים מרוב התרגשות. בתוך כך פתח ואמר ביקוד אש הדברים דלהן: הקב"ה אמר למשה "אהיה אשר אהיה", פי' אהיה עם יהודי בכל זמן, אפילו אויב ער איז דורך געפאלן, ואפילו אם ח"ו יפול שוב פעם, בכל זאת אמשך להיות עמו. ואמר לו משה להשי"ת אם יאמר כן לישראל יהיו ח"ו בבחינת אחטא ואשוב. ואמר לו השי"ת כה תאמר לבני ישראל "אהיה שלחני אליכם", פירושו, להם לא תאמר כל זה, רק שאהיה עמכם, אבל לך אני אומר האמת "אהיה אשר אהיה", שאהיה עם יהודי גם אם חלילה נופל שוב ושוב, כמ"ש (ילקוט שה"ש תתקפו) הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים. אין לתאר איך שאמר הדברים הללו, ההתלהבות וההתרוממות היו שם הרבה יותר ממה שהיה קודם לכן בטיש.

מובא בבאר מים חיים, (פרשת שלח, ד"ה ופתה וכו') כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם (ג), (ד). שמעתי אומרים בשם הרב איש אלוקי המפוי' בישראל מ' יעקב יצחק מלובלין, שעל כן היה יציאת מצרים בשם 'אהיה', כי כל אחד מישראל לא היה ראוי לגאולה, רק במה שקיבל על עצמו עבודת הי מעתה, לומר מעתה אהיה טוב, אף שעתה לא כן אנכי, וע"כ בשם זה נגאלו, והבן. ונראה שלכן שם 'אהיה' הוא בחינת התשובה, כי זה עיקר התשובה, לומר, עתה איני טוב, אך אני מקבל עלי אשר מעתה אהיה טוב.

אהיה אשר אהי' ויאמר וגו' (ג), (ד). מובא בתפארת עוזיאל ביארו חדל שהוא ית' אמר אהי' בגלות זה ואהי' בגלות אחר ואמר משה די' לצרה בשעתו. הקושיא מבוארת ובי החבים משה יותר חלילה, ונראה דידוע דקושי השיעבוד השלים והיינו שע"י הצער נתקרב הגאולה וא"ב י"ל דעדיין היו צריבין צער יותר כדי לקרב הקץ וזה הי' ע"י שהוא ית' הודיע הצער מגלות האחרון וגם זה השלים השיעבוד, ומשה הי' שקול בנגד כל ישראל ובחבורתו נרפא לנו בידוע וע"י הצער של משה לבד הי' השלמת השיעבוד, ולא הי' באמת בוונתו ית' אלא להודיע למשה מצער גלות האחרון ולא לישראל, ולכן הסבים הקב"ה שלא יאמר לישראל ב"א אהי' בי די' לצרה בשעתה וזה הי' גם בוונתו ית' מתחלה, רק למשה הוברח להודיע במדובר.

ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה (ג), (ד). אמר היהודי הק' ז"ע משה רבינו שאל, אם יאמר לי מה שמו, היאך נוכל להתקרב אל השי"ת ולקבל את התורה בהר סיני, כשאנו כל כך רחוקים מהשי"ת. על זה השיבו הקב"ה, 'אהיה', לשון עתיד, אם היהודי מקבל על עצמו להיות טוב מהיום והלאה. עונה לו הקב"ה, כך 'אהיה' אני עמך מהיום. כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה 'הבא ליטרה מסייעים אותו' (יומא לט.), ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו.

וזה לך האות (ג), (ד). כתב האור החיים הק' ז"ל: ואומר "וזה לך האות" פי' וזה לך האות שאתה ראוי לעשות דבר גדול כזה, ומה הוא האות כי אנכי שלחתיך ואלו לא היית ראוי לא הייתי שולחך, ומה מקום לחששת שאינך ראוי. עכ"ל. והנה מזה לימוד גדול בשבילנו שאם נותנים לבן אדם נסיון, סימן שמאמינים מלמעלה שיצליח לעמוד בזה.

כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם (ג), (ד). מובא בבנין אריאל ויש לדקדק מדוע נאמר עוד וכי מה מוסיף על הראשונים, ויש לפרש דאיתא בחז"ל ב' סיבות שיצאו ממצרים כעבור רד"ו שנים ולא 400 שנה: 1) ע"י שהיו בעוד גליות זה השלים השנים 2) ע"י צער האבות שהצטערו בצער בני ישראל כדאיתא (בר"ה יב) ובה מובן שבתחילה אמר ה' "אהיה אשר אהיה" ופרש"י שאהיה עמם בשאר גליות וטען משה רבינו ע"ה דיה לצרה בשעתה ולמה להזכיר עוד גליות וא"כ צריך סיבה נוספת שיצאו לפני הזמן לכן אמר הקב"ה "עוד" שיאמר לבני ישראל סיבה אחרת שיצאו לפני הזמן כי "ה' אלקי אבותיכם" שבזכות צער האבות שהצטערו בצער בני ישראל יזכו לצאת עכשיו לפני הזמן.

זה שמי לעולם זה זכרי לדור ודור (ג), (טו). שם הוי"ה שהביא את הגשם. מעשה זה אירע עם אחד מגדולי רבני תימן ושמו היה רבי שלום חי חמוי זצ"ל, והוא נודע בצדקותו ורוב גדולתו, ואחד הסיפורים המרטיטים שאירעו עמו התרחש דוקא במארכיש שבמרקוק, היו אלו ימי החורף והכל התפללו לבוא הגשם בכדי לקיים את יבולם, אך השמים נותרו שחונים וכל התפילות לא הביאו לירידתם. בעצת רבני המקום נערכו תפילות רבות והתקיימו צומות רבים וכל האנשים התכנסו ובאו להיכל המדרש לזעוק ולהתפלל לדבר ד' שיוירד ממטר השמים על הארץ. ימי שבט כבר הולכים ומסתיימים והגשם נדרש לקיומם ממש, וכל זעקותיהם של יושבי הארץ לא הביאו להגשמת הענין. והנה בלילה אחד חלמו שנים מרבני העיר כי מחר יבוא לעירם אדם גדול ומיוחד, ואם ישפיעו עליו שהוא יעתיר ויבקש שיירד גשם, הרי שתפילתו תתקבל והגשם המיוחל יבא וירד. למחרת הבוקר סיפרו זאת הרבנים איש לרעהו וכך נודע כי שנים מהרבנים חלמו חלום אחד, אלא שלא ידעו במי המדובר והאיך יוכלו לממש זאת. ויהיה למחרת ורבי שלום חי חמוי הגיע לעירם, ומשנודע דבר בווא הבינו הכל כי לבטח הוא הרב המיוחד שהגיע לעירם, ואשר בכוחו יהיה להתפלל ולהוריד את הגשם הכה מבוקש בעירם. פנו רבני העיר לרבי שלום חי ובפיהם תחינה שיעתיר בתפילה ליושב במרומים שיועיל ויוריד להם גשמי ברכה שכה חסרים הם לקיומם ממש, רבי שלום חי ניסה להמעיט בערכו באומרו האיך אוכל להושיעכם לאחר שעשיתם כל כך הרבה ולא הועיל דבר. לאחר הפצרות מרובות אסף רבי שלום חי קבוצה גדולה מחשובי הקהילה וירד עמם לבית העלמין להשתטח על קבריהם של צדיקי הדורות הספונים בו, בקול בכי גדול פנו לבואר העולם שיעתיר ויחוס על עמו וימטיר להם גשם משמים. לאחר מכן שאל רבי שלום חי אם מתרחשת היום ברית מילה, ולאחר בירור קצר עלה כי קיימת ברית מילה באחד מבתי הכנסת בעיר, פנה רבי שלום חי עם יתר הרבנים והגיעו לבית הכנסת, למקום שבו מצוי אליהו הנביא ובקשו הכל שיהיה מליץ יושר בעבורם לפני כסא הרחמים. ואז התקרב רבי שלום חי לעבר התינוק הנימול, ומיד לאחר הברכות נטל מדם הברית ורשם עליו נייר בדם התינוק את שם 'הוי"ה' באומרו כי שם זה החרוט בדמו של ברית המצוה יאה לזכות בעד בני הקהילה כולה. ואכן, מיד לאחר מכן החלו השמים מתכסים בעבים וגשמי ברכה החלו לירד בעיר כולה, והכל הודו וברכו לשמיא על החסד שעשה עמהם השי"ת, ודיברו אודות שם השם שנכתב בדם המצוה כמי שהביא להם את גשמי הברכה.

מובא בגני ישראל - טשארטקוב זה שמי לעלם זה זכרי לדר דר (ג), (טו). פי' רש"י, לעלם חסר וי"ו, העלימהו, שלא יקרא ככתבו. לבאר כוננת רש"י יש להקדים, "ויאמר עוד אלוקים אל משה", נראה שמשה רבינו ע"ה טען איזה טענה ניצחת, ועל זה באה לו התשובה מאת הי' "זה שמי", ואם כי הכתוב העלים טענותיו, הנה מתוך התשובה נוכל לידע אותה. כי משה רבינו טען,

הלא עם ישראל שזה מקרוב היו בני מלכים, אברהם יצחק ויעקב, שחבב ד' אותם, וכרת עמם ברית עולם, איך פתאום נפלו מאיגרא רמה שאמגושי [שהמכשף] הזה, פרעה, עובד עם עבודת פרך, וד' העלים עיניו, על כן הסביר לו ד', כי אך מאהבת ד' אותם עשה כל זה, להסתיר פניו מהם, כי צפה לדורות עולמים שיהיו עתים שונות, כי לא יהיו כלל במצב הראוי שיגאלו על ידי מעשיהם, ולזה מצאו תרופה למכתם, שיתחזקו באמונתם וידרשוהו גם אז, זה יהיה להם לזכות, להוציאם מצרתם, כמ"ש (דברים ד', כט) "ובקשתם משם את ד' אלוֹקֵיךָ וּמִצַּאת", על כן ההסתרה היא הסגולה האחת לחבש מעצבותם. וזה אשר השיב לו, סיבת ההסתרה, כי זה ש"שמי לעלם", וציין רש"י שכתוב לעלם חמר וי"ו, כלומר בהעלמה ובהסתרה, זו תהיה סיבה לגאולתם, כי על ידי זה, שלמרות כן יתחזקו באמונתם, יהיה "זכרי לדר ודר", כלומר שאזכרם בכל דור, אף בדור שאינו כ"כ זכאי, והי ימלך עלינו ובכל העולם, בבא"ס.

ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ד' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם. (ג, טו) מובא בבנין אריאל מלשון הכתוב "ויאמר עוד אלקים", משמע שדבור זה הוא הוספה על הדבור הנאמר למשה מפי הגבורה בפסוק הקודם. ודבר זה צריך ביאור, במה משלים דבור זה את שלפניו. והנה בפסוק הקודם נאמר: "ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם". ופירש רש"י, שאמר הקב"ה למשה אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכיות. אמר לפניו רבונו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו. אמר לו, יפה אמרת, "כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם". ומה שאמר הקב"ה למשה רבינו והזכיר בתחלה שיעבוד שאר מלכיות, הביאור בזה על פי מה שתמהו במדרש, איך יצאו ישראל ממצרים אחר מאתים ועשר שנים, ולא נשתהו שם עד כלות ארבע מאות שנה כפי שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. וכמה תירוצים נאמרו בזה, ואחד מהם שאכן היתה יציאת מצרים קודם הזמן, ושנות הגלות שחסרו נשארו חוב על עם ישראל, ופרעונו על ידי שיעבוד שאר מלכיות. טעם אחר להקדמת יציאת מצרים לפני תום ארבע מאות שנה, נאמר במסכת ראש השנה (יא, א) על הפסוק "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, מדלג על ההרים – בזכות אבות, מקפץ על הגבעות – בזכות אמהות. והיינו שדילג הקב"ה את הקץ והקדימו, בזכות אבות ואמהות. מעתה באמירת הקב"ה "אהיה אשר אהיה" יש כאן נתינת טעם לתמיהת בני ישראל אם ישאלו את משה על הקדמת הגאולה בטרם עתה בטרם כלות ארבע מאות שנה, שפירושו אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכיות, והיינו ששיעבוד שאר מלכיות ישלים את שנחסר מגלות החל הזה. אבל כאשר פירש הקב"ה למשה שיאמר לבני ישראל רק "אהיה שלחני אליכם" ולא לצערם בהזכרת שיעבוד שאר מלכיות, קמה וגם ניצבה התמיהה שעדיין לא מלאו שנות גאולתם. על זה באה התשובה "ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם", שהקדמת הגאולה היא בזכות האבות הקדושים.

פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים (ג, טז). גאולת עם ישראל ממצרים לאחר הבטחת הקב"ה לאברהם אבינו בברית הבתרים נמשכה מאתיים ועשר שנים כמניין רד"ו. ואת הגאולה העתידית לימדונו "היום! אם בקולו תשמעו" ומסופר על רבי יהושע בן לוי, שפגש פעם את אליהו הנביא בפתח מערת רבי שמעון בר יוחאי "אמור לי, בבקשה ממך" פנה רבי יהושע בן לוי אל אליהו הנביא "מתי יבוא משיח בן דוד ויביא עמו את הגאולה המיוחלת?" "גש לשאול אותו בעצמך" השיב לו אליהו הנביא. "היכן אוכל לפגוש אותו?" שאל, "הוא יושב בפתח העיר, במקום בו יושבים הפצועים והחולים. גם הוא סובל מחלאים ונגעים כמו שנאמר עליו בפסוק: "והוא מחולל מפשעינו... חולייו הוא נשא. ואתן לך סימן כיצד תוכל לזהותו: כל שאר החולים מסירים את כל תחבושותיהם, מקנחים את פצעייהם ולאחר מכן שבים וחובשים אותם. אך המשיח מסיר רק תחבושת אחת בכל פעם. כך, כשתגיע ההוראה מלמעלה לצאת ולגאול את עם ישראל לא יהיה עליו להתמהמה ולו רגע מיותר אחד". רבי יהושע בן לוי מיהר לשער העיר כדי

לעקוב אחרי הפצועים החובשים את תחבושותיהם. חיש מהר הוא גילה את המלך המשיח ומיהר לשאלו: "אימתי קאתי מר?" (מתי אדוני אמור להגיע)? "היום" השיב המשיח. שש ושמה שב רבי יהושע בן לוי לביתו. הלא היום יבוא המשיח ועמו הגאולה המיוחלת. הלילה ירד ופרש את כנפיו על הארץ ולא נראה כל זכר למשיח. מיהר רבי יהושע לאליהו הנביא בתלונה: "המשיח אמר שיבוא היום, ולא הגיע". "לא הבנת את כוונת המשיח" הסביר לו אליהו בניחותא. "המשיח ציטט לך את לשון הכתוב: היום אם בקולו תשמעו". כל אחד מאיתנו חייב להתחזק ולדעת שאין הדבר תלוי אלא בכל אחד מאיתנו. חטא חטא אחד הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם כולו לכף חובה... עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם כולו לכף זכות.

מובא בוידבר משה לך ואספת את זקני ישראל וגו' פקוד פקדתי ושמעו לקולך (ג, טז). פרש"י מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך שסימן מסור להם מיעקב ויוסף שבלשון זה הם נגאלין. וקשה שהרי סימן זה היה גלוי וידוע לכל ומה סימן יש בדבר, ברם הרי משה רבינו ע"ה היה כבד פה ולשון ובדרך הטבע לא היה יכול לבטא אותיות הבאות מהשפה והם אותיות ש'פית' וא"כ לא היה יכול לומר "פקוד פקדתי" וזה הסימן שמסרו להם אבות הראשונים שיאמר בדרך נס "פקוד פקדתי". ובה יש לפרש האמור (בתהילים פא) "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע" 'עדות ביהוסף שמו' - סימן זה שם להם יוסף, כי בעת צאתו על ארץ מצרים - בזמן שהקב"ה יצא להינקם מהמצריים תדע ע"י "שפת לא ידעתי" - לבטא ובכל זאת "אשמע" שאומר "'פקוד פקדתי" זהו הסימן על הגואל האמיתי.

ועתה נלכה דרך שלשת ימים במדבר (ג, יח). האור החיים הק' שואל: מדוע ציווה ה' את עם ישראל לגנוב את דעת פרעה ולומר שהולכים רק לשלושה ימים? ושישאלו את כליהם? והוא מתרץ: מידה כנגד מידה, כשם שפרעה בא אל עם ישראל בפרך = פה רך ורק אח"כ באה עליהם הרעה (פרך אמיתי) אף כאן ציווה ה' שתהיה מידה כנגד מידה שעם ישראל יפנו תחילה למצרים בפה רך ורק לאחר מכן תבוא עליהם שלמות הרעה.

והיה כי תלכון לא תלכו ריקם (ג, כא). הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זי"ע היה אומר על הפסוק אין והיה אלא לשון שמחה, וזה דבר הכתוב והיה כי תלכון אם תהלכו במידת השמחה הטובה. אזי לא תלכו ריקם – לא תחסרו כל טוב, כי השמחה היא בחלקכם.

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם (ג, כב). ביאור הגר"א ז"ל, הנה יש לדקדק את המילים 'ונצלתם את מצרים' שנכתבו אחר 'ושמתם על בניכם ועל בנותיכם', והרי ניצול המצרים נעשה כבר בשעה ששאלו את הכלים עוד קודם ששמו על הבנים, והיה לו להכתב קודם 'ונצלתם את מצרים' ואח"כ 'ושמתם על בניכם ועל בנותיכם'. גם העירו רבים, מה הענין שציווה הקב"ה לשים על הבנים ועל הבנות דייקא, ומדוע לא יעשו עם הרכוש ככל אשר יחפצו. אלא יש לפרש את דברי הכתוב, שציווה הקב"ה להם שקודם תשאל אשה משכנתה הישראלית בגדי כסף וזהב, ורק אח"כ ישאלו מן המצרים. שהרי אינו דומה אדם ההולך יחף כעני ובגדי קרועים, שאין חפצים אנשים להשאיל לו את בגדיהם, משום שאם יאבדו או יתקלקלו לא יהיה לו מאין לשלמם, כאדם עשיר ההולך בבגדי כבוד, שמשאילים לו האנשים את כליהם בנפש חפצה. ע"כ ציווה הקב"ה קודם כל, שתשאל אשה משכנתה הישראלית ומגרת ביתה, וישימו את הבגדים על הבנים והבנות, באופן שיראו כל בני ישראל כעשירים, ורק אח"כ ילכו אל המצרים לשאול מהם 'ונצלתם את מצרים'. ובה יתיישבו כל הקושיות הנ"ל.

ושמתם על בניכם ועל בנותיכם (ג, כב). את הבגדים ששאלו מן המצרים שמו בני ישראל על בניהם ובנותיהם, אבל לא הלבישו אותם בהם ('ושמתם' ולא 'הלבשתם'), שכן בני ישראל שמרו על תלבושתם המקורית, ולא שינו את שמם, לשונם ולבושם.

ביאר כ"ק אדמו"ר ה"ישועות משה" מו"זניץ זי"ע ושאלה אשה משכנתה כלי כסף כלי זהב ושמלות ושמלתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים (ג, כב). בארתי פעם בדרך צחות, ושאלה אשה האשה דורשת ותובעת. ומה פתאום. ומדוע. האם חסר לה. לא, אלא 'משכנתה ומגרת ביתה'. שם היא ראתה, אצל השכנה יש יותר. ומה היא תובעת. 'כלי כסף' אצל השכנים יש יותר כלי כסף בארון, 'כלי זהב', פלונית מעוטרת ביותר תכשיטים מאשר היא. 'ושמלות' היא זקוקה לבגדים חדשים מהאופנה החדשה. על כך מזהירה אותנו התורה, 'ושמתם' שימו לבבכם, השקיעו את כל מוחכם, 'על בניכם ועל בנותיכם', שראשיכם יהיה נתון אך ורק לחינוך בניכם ובנותיכם שילדיכם יגדלו דורות ישרים, דורות מאירים. 'ונצלתם את מצרים' שכאשר ראשיכם יהיה נתון אך ורק לחינוך ילדיכם, אז 'תרוקנו' את מצרים, 'מצרים' לשון מיצר, תצאו מן המיצר, מכל הצרות.

מובא בבאר מים חיים ושאלה אשה משכנתה וגו' כלי כסף וכלי זהב (ג, כב). למה דוקא כלי כסף וכלי זהב ולא דברים אחרים, כי המצרים היה בדעתם, שבני ישראל חוזרים למצרים אחרי שהותם ג' ימים במדבר, אם כן לפי דעתם הבינו שהם צריכים לשאול דברים הנצרכים לדרך, אבל כלי כסף וכלי זהב מהדברים שאינם נצרכים לדרך למה להם לשאול. וכיון שיבואו ישראל ויבקשו לשאול כלי כסף וכלי זהב, שמא יחששו מצרים על ידי זה שבדעתם לברוח. על כן היה צורך בציווי מיוחד מאת השי"ת, שישאלו כלי כסף וכלי זהב דוקא, ואף על פי כן יתנו להם כמאה"כ (ג, כא) "ונתתי את חן העם הזה".

ובזה יובן הטעם שציוה ה' לשאול מהמצריים, דלכאורה הרי ממילא יקחו בביתם הים כסף וזהב לרוב, ולמה להם לשאול ולבקש, ועל פי הנ"ל אתי שפיר, כי בזה ששאלו מהמצריים כלי כסף וזהב, היה בזה הגדלת הנס, שהמצרים השאילו לבני ישראל בעל כורחם שלא בטובתם, אף שמזה הבינו שבדעתם לברוח.

ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים הרה"ק בעל החלקת יהושע מביאלא זי"ע אמר פעם בשם זקנו הרה"ק בעל הדברי בינה זי"ע: הקב"ה אמר למשה "היה כי תלכו לא תלכו ריקם", אין 'והיה' אלא לשון שמחה, ואם תלכו בשמחה אז כבר לא תלכו ריקם.

ושאלה אשה משכנתה (ג, כב). בנו של הרה"ק ר' אהרן מקרלין זי"ע נשא לאשה מרת רחל, בתו של ר' יצחק מאיר, והיא התלבשה בהידור רב לפי האופנה האחרונה, ולא היה ניכר בה שהיא רבנית, חותנה ר' אהרון הטיף לה מוסר על התנהגותה זו, וזו ידענית היתה, פתחה ואמרה לו: בפסוק נאמר: ושאלה אשה משכנתה, אבל שהגברים שאלו בגדים משכניהם לא נאמר, נראה שהגברים היו שונים בלבושם מהמצרים, ולכן לא יכלו לשאול בגדים מהם אבל הנשים לבשו אותן מלבושים כמו שכנותיהן המצריות מדוע ענין בגדים באופנה זה נקודת תורפה אצל הנשים אך אשה שזוכה להתלבש באופנה צנועה ברוחנית תזכה לעוז והדר ותקרין אצילות כך שהסביבה תעריך אותה בעולם הזה וכל שכן יש שכר לפעולתה בעולם הבא שנאמר "עוז והדר לבושה ותצחק ליום אחרון".

ושאלה אשה משכנתה וגו' ושמלתם על בניכם ועל בנותיכם (ג, כב). מובא במליצי אש וקשה מדוע רק על בניכם ובנותיכם ולא על עצמכם, ויש לתרץ דהנה ידוע שבני ישראל זכו לצאת ממצרים בזכות שלא שינו שמם לשונם מלבושם, ואם כן נזהרו שלא ללבוש בגד של מצרים, אלא שהיו צריכים לשנות ולתקן ולהרחיב ולהאריך הבגדים שיהיה להם צורה יהודית ואז כבר לא היה טוב על עצמם רק על ילדיהם, ולכן ושמלתם רק על בניכם ובנותיכם.

מובא בכלי יקר ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת ושמלתם על בניכם ועל בנותיכם (ג, כב). ואם תאמר לשם מה יש צורך לתורה לפרש לבני ישראל מה יעשו עם השמלות, מסביר ה"כלי יקר" שהמצריים נתנו שמלותיהם לבני ישראל דוקא ברצון היות שהיו מתים בכל בית וחשבו המצרים שבגלל מחלה מתו, ואם יתנו בגדיהם לבני ישראל

וילבשו אותם תדבק גם בהם המחלה, לכן באה התורה בהבטחה לבני ישראל שאין להם לחשוש ממחלה מדבקת בבגדי המצרים ומותר להם להלבישם אפילו על ילדיהם.

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות, ושמלתם על בניכם ועל בנותיכם (ג, כב) לכ' צ"ב, למה ישימו את הבגדים דוקא על הבנים והבנות, ובדברי יחזקאל כתב לבאר הענין בשם גדול אחד, דהנה ידוע מה שאמרו חז"ל (מדרש רבה ויקרא ל"ב, ה ועוד), שלא שינו בני ישראל את מלבושם במצרים, ללבוש בגדים כדרך המצריים סביבותיהם, וא"כ כשלקחו בני ישראל את המלבושים מהמצריים, לא רצו ללבושם כמו שהוא, כי לא רצו ללבוש בגדי המצריים, וע"כ תפרו מחדש את הבגד כדי לשנות אותו מצורתו הקודמת, אבל על עי"ז נתקטן הבגד, וכהדרך אצל כל בגד כשתופרין אותו מחדש, וע"כ היה ראוי רק לקטנים, עיי"ש, ודפח"ח.

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים (ג, מח). במדרש מובא, שכאשר ראה הקב"ה שישאל ערומים, בלא מעשים טובים, אז "וידע אלקים" וגאלם למען שמו. המגיד מוילנא זצ"ל המתיק את הדברים בדרך משל ליתומה בת טובים, עניה מרודה, לא חכמה ולא פקחית, ואף אינה מוכשרת בהליכות הבית. הגיעה הנערה לפרקה, ואיש לא נאות לשאתה לאשה. נודע הדבר לרב העיר, איש חסד נכבד ונערץ. קרא לשדכנים, ואמר להם: "דעו, כי נערה זו ממשפחתי היא, ואני העומד מצדה" כאשר נודע שהרב הנכבד קרוב לנערה ופרש עליה את חסותו, השיא לה אחד מעשירי העיר את בנו. כך היו בני מצרים בשפל המדרגה, עבדים לפרעה, עניים ברכוש ועניים בדעת, ולא היתה בידם כל זכות להגאל בה. מה עשה הקב"ה, פרש עליהם את חסותו וקרא עליהם את שמו. על-ידי כך יכלה לחול עליהם ההנהגה הניסית, ונושעו.

מובא מהגר"י אסאד זצ"ל ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ד' (ד, א). לכאורה יש כאן כפל לשונות, וי"ל דמשה רבינו ע"ה ראה שבני ישראל משוקעים במ"ט שערי תומאה א"כ לא יבינו דרכי ה' וידמו בלבם כי אילו רוצה ה' לפדותם הרי היה שולח איש נביא וחכם ובעל דברים שיבוא לפנייהם ויספר להם בצחות לשונו ויסדר דבריו לפני פרעה ולא כבד פה ולשון וזה"כ "הן לא יאמינו לי" בגלל "ולא ישמעו בקולי" פי' לא יבינו אותי ולכן יאמרו "לא נראה אליך ד'".

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי (ד, א). מובא בשפת אמת כיצד מעלה משה על דעתו חשד כזה נגד בני ישראל, שלא יאמינו לו? משה רבינו ידע כי גלות מצרים הינה שורש כל הגלויות העתידות, וכי גאולת מצרים הינה שורש כל הגאולות העתידות רצה מיד לסלול דרך לעתיד, שבני ישראל מוכרחים להיגאל אפילו כאשר אינם איתנים באמונה. לפיכך רצה לשמוע מפי השם יתברך את הצו לגאול את בני ישראל אפילו בעת ש"לא יאמינו לי"...

מזה בידך (ד, ב). מובא בשמות רבה (ג, טו) שואלים חז"ל: מפני מה נהפך המטה דוקא לנחש, לפי שהקב"ה אמר למשה: "ושמעו לקולך" ואילו משה אמר: "והן לא יאמינו לי". מיד אמר לו הקב"ה: אתה חייב מלקות כיון שאתה מוציא שם רע על בני! הם מאמינים בני מאמינים! ולכן נהפך המטה לנחש משום שהנחש הוציא שם רע על בוראו, ולפי שעשה משה מעשה נחש, נהפך המטה לנחש.

והן לא יאמינו לי... ויאמר אליו ד' מזה בידך ויאמר מטה... וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד-א, ג). מבאר הפנים יפות טענתו של משה רבינו הייתה 'הרי לא יאמינו שד' שלחני'. ענה לו הקב"ה אף על האמונה גופא אמרו אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו (סוכה נב:), כי אני מכניס בלב אדם את הכוח להאמין, וראיה לדבר 'השליכהו (את המטה) ארצה', והנה נהפך לנחש וינס משה מפני הנחש, ותמה על עצמך האיך ירע כזאת שמשא איש האלוקים ינוס מפחד הנחש, בפרט בעת שהוא עומד בסמוך להקב"ה, והרי כתב בחוה"ל (שער אבהת ד' פ"ו) על חסיד אחד שהיה 'ישן'

ביערות ולא היה מתיירא מחיות היער, באמרו 'בוש אנכי להתיירא מדבר זולת אלוקי'. אלא מכאן שאף האמונה גופא ביד ד' היא, וברצונו ית' יאמין האדם, וממילא ודאי יאמינו בך בני ישראל כי אנכי אטע בלבכם נטעי האמונה. אמנם בידינו להאמין שיתן ונתן לנו הבורא אמונה עזה ותמימה לטוב לנו כל הימים. ומובא בתורת אבות (אמונה ובטחון א) בשם צדיקים "האמנתי כי אדבר", כיצד אבווא לידי האמנתי, ע"י כי אדבר בדבורי אמונה.

ויאמר ד' אליו מזה בידך ויאמר מטה (ד, ב). מובא ביערות דבש צריך להבין מה רצה הקב"ה להראות למשה באות זה שיתהפך המטה לנחש. גם יש להעיר, מדוע שאלו "מה זה בידך" והיה משה נצרץ להשיב שזהו מטה, והלא זאת יודע כל פועט לקרות למטה בשמו. ביאור הענין הוא, שטענת משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה היתה, ששקועים בני ישראל בטומאת מצרים ואין הם יכולים להגאל כלל, ולפיכך גם לא יאמינו שנשלח משה רבינו ע"ה לגואלם. ע"כ באה תשובת הקב"ה, שהגם ששלטה זוהמת הנחש וטומאת המצרים בישראל ונראים הם כנחש, מ"מ אין הדבר כן דחוטר מגזע קדושים הם, ורק לפי שעה התלבשו בטומאת הנחש. ואם אך יפיה בהם משה רבינו ע"ה את אמונת ישראל בהקב"ה, חיש קל ישוּבו למדריגתם, וישוּבו להיות מטה ענף מעץ האבות הקדושים, לאחוז אמונת אבותיהם בידיהם ולהתנער מטומאת מצרים. לכן אמר לו הקב"ה "מה זה בידך", כדי שיתן משה רבינו ע"ה אל לבו שדבר זה שמחזיק עכשיו מטה הוא אף שעתיד הדבר להתפשט מצורתו ולהתלבש בלבוש נחש, מ"מ במהותו הדבר מטה, ולכן כהרף עין ישוּב להיות מטה.

מזה בידך. חז"ל אומרים שהמטה של משה שקל 40 סאה והיה מיהלום הנקרא סנפירינון, ואומר בעל הטורים שזה מרומז בפסוק מזה בידך, מ' גימטריה 40 סאה זה בידך. שלח נא ביד תשלח. אומר הרמב"ן את מי שרק תשלח יהיה מי שיהיה הוא יותר טוב ממני, וזה מגודל הענוה של משה.

מובא בשארית מנחם ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר מטה (ד, ב). הנה אמרו חז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) יראה לגבי משה מילתא זוטרתא היא, והנה מז"ה הוא ר"ת מילתא זוטרתא היא, וזה שאמר בידך, כמאמרם ז"ל שם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וז"ש מז"ה ר"ל היראה שהוא לגביך מילתא זוטרתא הוא, בידך הוא.

ויאמר אליו ד' מה זה בידך ויאמר מטה (ד, ב). זקני תימן מספרים: פעם צוה המושל לאחד מבני קהילת צנעא, שיביא לו חבית נפט. יצא האיש לעירות סביב, טרח ויגע, וביום שיש, לפני כניסת השבת, הביא את החבית לביתו, מפאת השעה המאוחרת, הניחה שם, וחשב לקחתה אל המושל במוצאי שבת. אך בצאת השבת, לאחר ההבדלה, לא מצאה. מישוה הבחין בו בהביאו את החבית, חמד אותה וגנבה, במר לבו, רץ אל הגאון רבי חיים קורח זצ"ל, ומצאו באמירת הפסוקים שלפני ההבדלה. בקש לתנות את צערו. רמז לו רבי חיים שימתין עד שיבדיל. אבל בסערת רוחו, לא יכול היה לכלוא את רגשותיו, ופרץ בבכי מר. כל עמלו היה לשוא, ומי יודע איזה עונש עלול המושל להטיל עליו. הן יכול הוא לגזור עליו מיתה. מסר לו רבי חיים את מטהו ואמר לו "עם המטה הזה תלך בכל הרחובות, ובמקום שיעצור המטה ימצא הגנב". נטל הלה את המטה, וסובב עמו מרחוב לרחוב, מסמטה לסמטה, ולשוא מאוכזב ויגע, שב לביתו של הרב להחזיר את המטה. ראה הרב על פי מבע פניו, שהחבית לא נמצאה. שאלו: "האם לא עצר המטה", ענה האיש "לא עצר כלל". שאל הרב: "האם סובבת עמו בכל הרחובות", בקש להשיב בחיוב, אך לפתע נזכר, שברחוב שלו עצמו לא סיר. הורוה רבי חיים לסייר ברחוב שבו הוא גר. הלך עם המטה, ולפתע עצר המטה ליד בית שכנו. פנה ונקש על הדלת. פתח השכן, ושאל למבוקשו. "נעלמה לי חבית נפט", אמר. "אולי יודע אתה היכן היא", "לא ולא", ענה השכן, "ואם רוצה אתה מוזמן אתה לחפש בביתי". נחם האיש על החשד. כדי להרגיע את חששו, פנה וסיר בכל פנות הבית, אך את החבית לא מצא. התנצל לפני בעל הבית על חשדותיו, עמד ונשא עיניו למרום להצדיק על עצמו דין שמים. כאשר נשא את עיניו, ראה להפתעתו את החבית מוטלת בין קורות הגג.

מובא בבאר משה מה זה בידך ויאמר מטה. אחד מגדולי הדור אמר כי ד' שאל למשה מה זה בידך כלומר, באיזה אופן אתה חושב להיות מנהיג של עם ישראל, אמר מטה כלומר ביד חזקה אמר לו הקב"ה השליכהו ארצה לא ולא, חשב משה שצריכים לזרוק את המטה לגמרי, כלומר, להעלים עין מהם, מיד ויהי לנחש וינס משה מפניו אלא, העצה היחידה "לאחוז בזנבו" קצת במטה וקצת בדבריו פיוסין" באותו ענין, הורה לו סדר ההנהגה עם ישראל בגלות, יש לפעמים ועץ יבש - מטה, נהפך לנחש - ויהי לנחש, נעשה מושל המיצר לישראל, ואילו ברצונו יתברך חוזר הוא הנחש והופך להיות עץ יבש, שאין לו כל שליטה להרע להם.

ביאר הרה"ק ר' חיים מרדכי מנדבורנה צוק"ל ויאמר אליו ד' מזה בידך. ויאמר השליכהו ארצה. שלח ידך ואחוז בזנבו (ד, ב - ד). בשעה שמינהו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו כמנהיג הדור, שאל אותו: מה זה בידך, איזוהי המידה שאתה רוצה להנהיג בה את ישראל. ויאמר מטה, משה רבינו שנאמר בו (במדבר יב - ג) עניו מכל האדם, רוצה היה להנהיג את ישראל במידתו שלו, בענווה, מטה, שיהיה משפיל את עצמו למטה מהם. כיוון ששמע הקדוש ברוך הוא כן, מיד ויאמר אליו השליכהו ארצה, אין זו מדה בשביל מנהיג בישראל, שהרי אמרו (כתובות קג): נהוג נשיאותך ברמים, נסתכל משה במידתו זו כשהיא מושלכת לארץ, ונדמתה לו כנחש, תוהה היה שמא חס ושלום גבהות הלב יש כאן, וינס משה מפניו, אמר לו הקדוש ברוך הוא שלח ידך וגו' ויהי למטה בכפו, נתנה הקדוש ברוך הוא לאותה מדה בידיו של משה, שיהא הוא בעל הבית עליה, נוטלה אימתי שירצה, ומשליכה אימתי שיצטרך.

מובא באוהב ישראל ויאמר אליו ד' מה זה בידך ויאמר מטה... ויהי לנחש (ד, ב-ג). הקב"ה מרמז למשה כי כמו המטה אשר שם ה' חקוק עליו בכל זאת כאשר נופל ליד פרעה הרשע אזי הופך לנחש ממית ואילו כאשר מגיע לידי משה רבינו ע"ה הצדיק אזי מיד הופך שוב למטה אלקים כך בני ישראל כאשר נמצאים בסביבה של רשעים כפרעה אזי מושקעים במ"ט שערי טומאה ברם כאשר "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר" יתרומומו לדרגות גבוהות.

וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד, ג). במדרש איתא פעם פנתה נכרית לרבי יוסי ואמרה: אלוהי גדול מאלקיך. ומהיכן את יודעת על גדלות אלוהיך, שאל רבי יוסי. אמרה לו: מתורתכם אני אומרת כן, שהרי בשעה שנתגלה אלקיכם למשה בסנה הסתיר פניו, אבל בשעה שראה את הנחש - שהוא אלוהינו - לא הסתפק משה בהסתרת פניו אלא נס מפניו. הרי לך הוכחה שאלוהי גדול מאלקיכם. ענה לה רבי יוסי: בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא למשה - לאן היה בורח, לקצה הארץ, לשמים, והרי ד' מלא כל הארץ כבודו! לפיכך הסתיר פניו. אולם כאשר ראה את אלוהיך, כיון שהתרחק ממנו שתיים או שלש פסיעות שוב לא היה יכול הנחש להזיקו... זה כוחו של אלוהיך.

וישליכהו ארצה ויהי לנחש וגו' (ד, ג). ביאר הרה"ק מאפסא זי"ע הרמז בזה, דהנה משה רבינו ע"ה הקשה לשאל, באיזה זכות יצאו ממצרים, והרי הללו והללו עובדי עבודה זרה, על כן השיב לו הקדוש ברוך הוא: הנה המטה שבידך, יש בו קדושה גדולה כי הוא מטה האלהים, ובו נעשו אחר כך כל האותות, ובכל זאת "השליכהו ארצה" - מיד "ויהי לנחש" בחינת הקליפה, על ידי שהשליכו ארצה לטומאת מצרים. אמנם אחר כך "וישלה ידו ויחזק בו", תיכף כשהגביה אותו מטומאת ארץ מצרים, מיד נהפך שוב למטה האלהים. כמו כן עם בני ישראל, בהיותם בטומאת ארץ מצרים, ירדו ממדרגתם והיו "הללו והללו עובדי עבודה זרה". אבל "בהוציאך את העם ממצרים", מיד "תעבדון את האלהים על החר הזה".

וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד, ג). מובא בס' אחת שאלתי, המעשה שלפניו אירע ביהודי ישיש, שהוא ואשתו נשמרו מאוד מלצאת מבייתם בימי סערת הקורונה, מחשש הידבקות. כאשר המקרר בבייתם

התרוקן לגמרי, האשה ביקשה מבעלה שילך לקניות. בלית ברירה, הישיש (שנמצא בקבוצת סיכון) הגיע לסופרמרקט, ובמהלך הקניות הבחין לפתע בטלפון נייד על הריצפה. "הזדמנה לידי מצות השבת אבידה", אמר לעצמו, "אעלה על זהותו של הבעלים על ידי חיפוש ברשימת השיחות האחרונות שבוצעו במכשיר". הוא 'דפדף' ברשימה, וראה את שמו של הרב פלוני, עמו שוחח בעל המכשיר לפני מספר שעות. חייג אליו ושאל: "האם כבוד הרב מכיר את בעל הטלפון?"

ענה לה הרב: "בוודאי שאני מכירו, דע לך שנקלעה לידך מצווה גדולה! חשוב שתחזיר לו את הטלפון כמה שיותר מהר, מאחר שהוא שרוי בצער וסבל, לאחר שנדבק בנגיף הארוור". הישיש קולט שהמכשיר הצמוד ללחיו ולפיו, היה בשימוש חולה קורונה, והוא נכנס מיד להיסטריה. דמו קפא בעורקיו, והוא שמט לאלתר את הטלפון מידי. הטלפון נפל על הריצפה ונשבר. התעוררה השאלה: האם הישיש צריך לשלם את דמי הטלפון?

השיב מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א: לכאורה היה מקום לחייב את הישיש מדין "אדם המזיק", שכן "אדם מועד לעולם", וחייב על נזקיו גם אם נעשו בשוגג או באונס. ואפילו אם קיים כאן חשש הדבקה - היה עליו להניח את המכשיר ולא לזרוק, (ועוד: מה התועלת בהשלכת המכשיר - הרי גם אם היו עליו חיידקים - הוא כבר נדבק...).

אמנם, למעשה נראה שיש לפוטרו, וזאת על סמך המסופר בפרשתנו: כאשר הקב"ה התגלה אל משה רבינו במחזה הסנה, וציווה עליו להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, כאות והוכחה לבני ישראל שמשה נשלח מאת הבורא לגאול אותם, הורה לו הקב"ה להשליך את מטהו ארצה. ואומר הפסוק: "וישלכהו ארצה (את המטה), ויהי לנחש וינס מפניו משה" (שמות ד', ג').

ותמה רבינו הנצי"ב (בפירוש 'העמק דבר'): "הוא פלא מאדוננו משה, להיכן נס, ומאיזה מעמד הוא נס!" כלומר: הרי משה רבינו עמד לפני ה' יתברך, והיך נס פתאום? והשיב הנצי"ב: מנוסת משה רבינו היתה שלא בישוב הדעת, הואיל ונבהל פתאום ממראה עיניו, וזהו טבע האדם, שבורח מיד מפני נחש מבחיל, ללא שום התבוננות.

למדנו אם כן, שפעמים אדם מגיב באופן בלתי-נשלט כשהוא נתקף בבהלה פתאומית. וגם בענייננו, מכיון שמדובר בנגיף מסוכן, שפוגע באופן קטלני באנשים בקבוצת סיכון, אם כן טבעי הדבר שנתקף הישיש בחיל ורעדה מחמת הידיעה המבעיתה שהוא מחזיק, ממש סמוך לפיו, מכשיר של חולה קורונה. ולכן יש לפוטרו כדין המזיק באונס גמור (יעוין בחו"מ סי' שע"ח). לסיכום: יש לפטור את הישיש מתשלום דמי הטלפון.

וישלח ידו ויחזק בו (ד, ד). 'נחש' רומז להיצר הרע, הרבי ר' מאיר מפרימשאלן זצוק"ל, בהיותו ילד רך, איחר פעם לקום משנתו בבוקר, הטיף לו אביו מוסר ואמר, 'מדוע אינך לומד מהיצר הרע עצמו, שהוא שוקד למלא בשלימות, את שליחותו להסית בני אדם לדבר עבירה, ואינו יודע כל ליאות ורשלנות, יען כי הוא עושה רצון קונו, ואילו אתה מתרשל בעבודת השם ומאחר לקום בבוקר'. השיב לו ר' מאיר'ל, 'הלא ליצר הרע זה אין יצר הרע אחר, אשר יסיתנו להתרשל במלאכתו, ואילו אני יש לי יצר הרע שמסיתנו ונוסף בי רשלנות.

ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג. ויאמר השב ידך אל חיקך וישב ידו אלחיקו ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו (ד, ו - ז). ולכאורה תמוה, מדוע אמר לו השב ידך אל חיקך, וכי יפלא מד' לרפאות ידו גם מחוץ לחיקו, והלא נס כזה קטן הוא כנגד כל הניסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים. ומבארים בשם הגה"ק ה'חפץ חיים' (שמה"ל בפר' שמות) שכאן למדנו שאין המקום גורם לביאת הצרעת, אלא 'ד' נתן וד' לקח'. לכן נתרפאה ידו דייקא בחיקו - באותו מקום שנצטרע, ומינה תבין שאם בחיקו היה איזה סיבה לצרעת האיך נתרפאת ידו שם, אלא שאין החיק גורם צרעת ואין החיק מרפא צרעת, אלא על פי ד' יבוא ועל פי ד' ילך. וכמו שאמר חז"ל (ר"ה כט.) לא הנחש ממית ולא הנחש מחיה.

ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור (ד, ט) ופירש"י, חמור המיוחד, הוא החמור שנברא בבין השמשות, וזהו החמור שחבש אברהם

אבינו לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר (זכרי' ט, ט) עני ורוכב על החמור (פרד"א פ' לא) ובמדרש תלפיות (ענף חמור) (בשם ס' כתיבת יד) מבאר האופן, היאך נמצא ביד משה חמורו של אברהם, שאברהם הורישו ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי, כדי שיחזיר עמו על הגרנות לישא המעשר, ולוי מסרו לקהת, וקהת לעמרם, ועמרם למשה, וכשברח משה מפני פרעה, רכב על חמור זה למדין, ומתחילה כשאמר לו הקב"ה שיחזור למצרים, היה ירא לבוא עם חמור זה למצרים, כי האיציטגינים היו אומרים לפרעה, שלמי שיהי' לו זה החמור, הוא יהי' מושיען של ישראל, והיה פרעה רוצה ליקח אותה ממנו, והבטיח לו הקב"ה שלא יהי' ביכלתו ליקח אותה ממנו, (עיי"ש שמרומז זאת בהקרא), וכשעלה משה להר נבו למות שם, עלה עם החמור, ונשאר החמור שם על ההר, ורועה שם עד שיבוא משיח.

מובא מהגה"ק רבי שלמה אלגאזי זצ"ל והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה וגו' והיו לדם ביבשת. (ד, ט) לכאורה קשה מאי אולמיה דהאי אות יותר מן האותות הראשונים. ונראה, דהנה כל מעשה כשפים נבדקים במים, כמו שמסופר בגמרא (סנהדרין סז): שזעירי היה באלכסנדריא של מצרים, וקנה שם חמור שנעשה על ידי כישוף מדף עץ של גשר, והוא לא ידע מכך עד שרצה להשקותו במים, ואז נמס כח הכישוף ונתגלתה לו ההערמה. וכשבא בטענה אמר לו, מתחילה היית צריך לבדוק אותו במים, כי אין הכישוף שולט במים. ולפיכך אמר למשה: "והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה" וגו' באומרם שהמה מעשי כישוף, "ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה וגו' והיו לדם ביבשת" ואז יאמינו בך, שהרי אי אפשר לעשותו ע"י כישוף, כאמור.

מובא בכתב סופר לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום (ד, י). יש להבין מה כוונתו ויש לפרש, שיש אנשים שבאמת אינם יודעים לנאום אבל אם מתבוננים יום או יומיים יכולים לנאום אבל משה רבינו אמר גם אם אתכונן יום או יומיים לא אוכל לנאום ולכן אמר "גם מתמול משלשום", לא איש דברים אנכי.

לא איש דברים אנכי. ודברי הר"ן בדרשותיו ידועים, שבכוונה השאיר הקב"ה למשה עם כבודת פיו, שאם היה למשה לשון לימודים והיה בעל דרשן נאה, אז היו אומרים, שמה שנמשכו בני ישראל אחר משה, היה מפני לשונו הזהב, שיש בני אדם שיכולין להמשיך אחריהם בני אדם מפני לשונם הצחה, ובאמת אין בהם כלום, וע"כ רצה הקב"ה שישאר משה עם מומו, שיראו, שמה שבני ישראל נמשכו אחריו, היה מפני שהיה שליח ד', ולא מפני שהיה לו לשון לימודים.

משה היה כבד פה וכבד לשון. בעיניו היווה מום זה מכשול למנהיגות. מחסום טבעי שאינו מאפשר את קבלת השליחות האלוקית. הוא אף העלה טענה זו באוזני האלוקים עצמו, בעת ההתגלות בסנה במדבר: "בי ה', לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום, גם מאז דברך אל עבדך, כי כבד פה וכבד לשון אנכי" (שמות ד', י). הטענה הגיונית. וכי מסוגל הגמגמן להלהיב בדבריו המקוטעים את לבם של מזי הרעב המיואשים? כלום בכוחו להדליק בנשמתם את ניצוץ התקווה בגאולה הקרבה והולכת? ואף אם יקבל העם את דבריו, כלום יתפעל פרעה הגאה והאכזר מ"עוצמת" דברי האיש, שאינו מבטא משפט שלם כראוי? האומנם ישמע לו וישחרר את נתיניו המשועבדים, המציאות הקשה זועקת למנהיגות מסוג שונה, למנהיגות כריזמטית המסוגלת להוביל עם שלם בכוח פיה. תשובת האלוקים על טענה זו היתה: "מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש... הלא אנכי ה'" (שמות ד', י"א). האלוקים מודיעו שגם להבא יישאר כבד פה. אולם בכבודות פיו עליו להיאבק בפרעה ולגאול את העם. וכאן מתייצבת השאלה: מדוע? מדוע לא ריפא אותו האלוקים? למה לא העניק לו את כשרון הדיבור המושלם? כלום לא יצליח כך יותר בתפקידו? הלא האלוקים שם פה לאדם! אך לא. שליחותו היא שתבעה את מומו. האמת המוחלטת של תורת ישראל דורשת את הסרת הסממנים הכריזמטיים החיצוניים מאישיותו של

הגואל. לבל יאמרו הבריות שיוצאי מצרים הלכו שבי אחר קסמי פיו, והאיש כבש את דמיון ההמון ואת לבו בכושרו הריטורי. מומו של משה היה, איפוא, סגולתה הגדולה של השליחות. מגומו וכבדות לשונו היו חותם האמת הטובע בדבריו. הם הצביעו, שנקיים היו מהלכיו מכל שמץ של דמגוגיה מלהיבה העלולה להטעות ולמשוך אחריה גם אנשים נבונים. כך ניצבו הדברים שהשמיע משה במצרים ובסיני, בהירים ושקופים, ללא תוספת מלל צבעוני. דברים אלו ניצחו בכח אמיתתם הפנימית את הקשה שבאומות.

מובא בשארית מנחם לא איש דברים אנכי וגו' כבד פה וכבד לשון אנכי (ד, י).
הנה ידוע בגמ' (יבמות י"ד ע"א) פלוגתא דרב ושמואל אי עשו ב"ש כדבריהם אי לא עשו, ואמרינן אימת אילימא קודם בת קול דיצאה ואמרה הלכה כבית הלל (עיין עירובין י"ג ע"ב), מ"ט דמ"ד לא עשו, ואי לאחר בת קול מ"ט דמ"ד עשו, אי בעית אימא קודם בת קול וכגון דב"ה רובא, למ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא, ומאן דאמר עשו כי אזלינן בתר רובא היכי דכי הדדי נינהו הכא בית שמאי מחדדי טפי, והנה במרדכי מס' סנהדרין מקשה גבי סנהדרין מדוע הולכים אחר הרוב הלא הוא קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (עיין קידושין ע"ג ע"א), ומשני דהדיבור היוצא מפייהם הוא פירש, וכל דפריש מרובא פריש. והנה אם עשו ב"ש כדבריהם והיינו שהלכה כמותן ואף דב"ה רובא הו, צ"ל משום דהוי קבוע וכמחצה על מחצה דמי, והטעם דדיבורם לא הוי פירש הוא משום שאינם הולכים אחר הדיבור היוצא מפייהם וע"כ שפיר הוי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, וגבי סנהדרין דאזלינן בתר רוב עכ"ח צ"ל דשאני משום דגזירת הכתוב הוא, או כשנויא אחרינא המובא במפרשים דכיון שהרוב הוא בבירור לפנינו אינו שייך קבוע, רק בתשעה חנויות שאינו יודע מאיפה לקח שייך קבוע (עיין פסחים ט' ע"ב). והנה משה רבנו ע"ה שהוא יהיה הגואל העתיד כמובא באור החיים הק' פר' תצוה בשם הזה"ק, ותמצא שמ"ה נוטריקון מי שהיה הוא שיהיה, א"כ בודאי ס"ל כשמאי שהלכה כמותן לעתיד לבוא, כמבואר בהחיד"א על המשנה (פ"ה דאבות מ"ז) כל מחלוקת שהוא לשם שמים סופה להתקיים, וגם יש להביא ראי' שס"ל כבית שמאי ממה שהוליד שני זכרים, שהוא כדעת ב"ש ביבמות (ס"א ע"ב) דמי שיש לו ב' זכרים קיים מצות פרו ורבו, ופירש מדעתו (עיין שבת פ"ז ע"א) ולא הקפיד שיוליד גם נקבה כדעת ב"ה, ע"כ הס"ת של לא איש דברים אנכי שאמר משה (להלן ד' ו') הם אותיות שמא"י, הרמז בזה כמ"כ דמשה ס"ל כוותיה שאינם הולכים אחר הדבורים היוצאים מפייהם להחשיבם כפירש וללכת בתר רובא, רק הוי קבוע וא"כ לא נחשבין ב"ה לרוב, ואצל אהרן שהלל הוא שאמר הוי מתלמידיו של אהרן הכהן (אבות פ"א י"ב), נאמר הוא יהיה לך לפה ר"ת היל"ל, הרמז בזה שהולך אחר הדיבור היוצא מפייהם דהוי פירש וכתירוץ המרדכי, ולכך הלכה כמותם דכל דפריש מרובא פריש.

מי אנכי כי אלך לא פרעה.. וזה לך האות.. תעבדון את האלוקים על ההר הזה.
משה זכה לקבל את התורה בזכות הענווה שהייתה לו וכן זכה הר סיני שתינתן עליו התורה בזכות הענווה שלו על פני ההרים האחרים. וזהו שאמר במשנה (אבות א, א) "משה קיבל תורה מסיני". ולכן שכשאמר משה מי אנכי כי אלך אל פרעה? אמר לו ה': וזה לך האות רצה לומר: "זה לך האות" - זו הענווה בעצמה היא האות שאתה זוכה להוציאם ולקבל התורה והראיה לזה: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" ומהסיבה שזה ההר גם אתה זוכה.

"ואת המטה הזה תיקח בידך אשר תעשה בו את האותות האלה". התורה כדי להמחיש את היחס בין הילדים להורים אומרת "למטה אבותיו" הילדים הם המטה שאצל האב, ה' אומר למשה: "ואת המטה הזה תיקח בידך" - אם אתה לוקח את הילד יד ביד אז "אשר תעשה בו את האותות האלה" תראה ניסים ונפלאות... אך אם תשליך את המטה (לא תתייחס לילד) הוא יהפוך לנחש... ומה הפתרון להחזיר אותו למוטב?! אחוז בזנבו בוא אליו בדברים החשובים לו (ולא לך) משחקים, טיולים דברים שהוא אוהב לעשות - תתחבר אליו משם, למרות שהם זנב ומשם תאחזו וכך תצליח להחזירו למוטב...

האות של הנחש והמטה. "החפץ חיים" סיפר משל על מלמד דרדקי, שנאלץ לצאת מהכיתה ולהותיר את תלמידיו בעמדת המתנה. לפני יציאתו התרה בזאטוטים לא להשתולל בהעדרו. לא חלפו דקותיים והילדים קמו ממקומם והתחילו לשחק. הם בחרו במשחק מרתק על מדינה שיש בה מלך ושרים, שוטרים וגנבים, סוחרים ופועלים. ככל שהזמן התארך והמלמד טרם הגיע, שקעו הזאטוטים במשחק. שכחו שהוא בעצם משחק, והתרגלו להבדלי המעמדות. העשירים רדו בעבדים, השרים בעשירים, ומעל כולם המלך ירום הודו, רודה בנתיניו ללא רחם. ממרומי כס מלכותו יורה הוא פקודות על צאן מרעיתו המבוהל. עד ש... נשמע רעש קטן מכיוון הדלת, שקשוק המסמן את לחיצת ידו של המלמד על הידית. בתוך שניות הסתיימה ההצגה, האימפריה האדירה התפוגגה, הצבא פורק, הכלכלה קרסה, העשירים התרוששו, העבדים ברחו והמלך הסיר את כתרו... הררי החלומות התנפצו אל סלע המציאות. המלמד נכנס אל הכיתה ומצא את עצמו מול עיניים טהורות של זאטוטים מביישים, החוששים לעונשם ומיחילים לסליחתו. זה עתה סיימנו את ספר 'הישר', הוא ספר בראשית. הפסוק האחרון בחומש: "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים" (בראשית נ', כ"ו) מסיים לכאורה בתחושה מרידה, לסיים ספר ב... ארון מתים? בפרט כשנתבונן בפסוק האחרון של ספר שמות: "כי ענן ה' על המשכן וימם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם" (שמות מ', ל"ח). פסוק המסתיים בנימה אופטימית, וכן יתר ספרי התורה. מדוע רק ספר בראשית מסתיים כך? בנוסף, ספר שמות מתחיל במילים: "ואלה שמות", ממתי מצאנו ספר המתחיל באות ו' החיבור? נראה שיש קשר הדוק בין הפסוק האחרון שבספר בראשית לפסוק הראשון שבספר שמות. עם ישראל בדרך אל הגלות, גלות מצרים. לכן, מחזקים את בני ישראל לפני היציאה: "ארונו של יוסף", יוסף הצדיק יצא לגלות יחיד שלא מרצונו ועמד שם בגבורה עילאית בניסיונות אדירים וצלח אותם. לכן, אתם בני ישראל קחו עמכם את המורשת של יוסף, המורשת החיה של בניית תא משפחתי יהודי בתוך מצרים. יוסף בנה ויצק את המסילות. זוהי 'הבשורה' והעידוד בארונו של יוסף המסמל לכל המתקשים והמתלוננים דוגמה של עמידה בניסיונות. לפיכך, ספר שמות מתחיל ב-ו' החיבור, הוא מקשר בין יוסף הצדיק ל: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". אלא שגלות זו ארוכה וקשה היא מאד, כפי שראה אותה אברהם אבינו בחזיון הלילה: "והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו. ויאמר לאברם, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" (בראשית ט"ו, י"ב-י"ג). עם ישראל מרוסק פיזית, נפשית ורוחנית במשך מאות שנים. ילדים מושלכים ליאור, משמשים כלבני בנין. דורות, דורות של ילדים שכן שרדו, נולדו לתוך מציאות של שיעבוד ללא תכלית. על פני השטח נראית המציאות הקיומית הטבעית והבלתי ניתנת לערעור: "מעולם לא יצא עבד או שפחה בן חורין ממצרים". במצב נורא זה מקבל משה את הציווי מאת ה': "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני-ישראל ממצרים" (שמות ג', ט') על משה רבנו הוטלו שתי משימות. המשימה 'הקלה' להוציא פיזית את עם ישראל ממצרים, והמשימה 'הקשה' היא להוציא את מצרים מלב בני ישראל... להוציא את טומאת מצרים, את הייאוש ואת ההשלמה עם המצב. משה מסרב לקחת את המשימה בטענה של: "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי, כי יאמרו לא נראה אליך ה'". משה רבנו תוהה כיצד ניתן להחדיר אמונה ללבבות במצב זה? כיצד ניתן לגרום להם לרצות להיגאל? "ויאמר אליו ה', מזה בידך ויאמר מטה, ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש, וינס משה מפניו. ויאמר ה' אל משה, שלח ידך ואחוז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו, ויהי למטה בכפו" (שמות ד', א-ד). מה פשר הדוגמה של המטה ושל הנחש? עונה על כך הרש"ר הירש: האות הוא 'מנוף רוחני', אמצעי לשכנע בו, כי מי שמצויד ביכולת הפיכה זו של מטה לנחש שליח הוא של כוח יחיד בבריאה, הקובע את הסדר ואת המהלך הטבעי של כל דבר. כוח שרק ברצונו תלוי המשכם של חוקי הטבע, שכן הוא עצמו חוקם. עובדה שהשליח קיבל כוח להפוך צומח לחי, כך יחולל מהפך כללי להפוך עבדות לחירות. זאת ועוד, המטה עליו נשען האדם ובו הוא גם שולט, הופך ברצות ה' להיפוכו הגמור, לנחש. הנחש נוטר איבה לאדם, והאדם נס מפניו. אותו רצון יאפשר לאדם

להכשיר את משענתו לשלטונו, וברצונו ישלח כוח עוין, אשר ממנו ירא האדם ויונס מפניו. גורל העבד כגורל השר. ברצונו יעשה את פרעה לעבד, ואתכם למושלים. ברצונו מטה פרעה יהפוך לשוט. אך אל תראו את המציאות העכשווית כמציאות בלתי הפיכה, גם אם היא נמשכת מאות שנים, הכול הפיך. ברגע אחד הכל יכול להשתנות, כפי שהשתנה המשחק המרתק של הדרדקים.

ויאמר משה... לא איש דברים אנכי (ד, י). בהיכל ישיבת "פורת יוסף" אשר ברובע היהודי בירושלים, התנוסס שנים רבות לוח-אבן מפואר, שנקבע בבימה, ועליו חרותים דברי הנדיב רבי יוסף אברהם שלום נ"ע מכלכותא כדלהלן:

מכתב המקדיש מיום טו"ב סיון תרע"א

"למעלת אחי ורעי הרבנים הפקידים ומשגיחים על מקום המקודש הזה.

כת"ר יודעים כמה עמלתי ויגעתי בנפשי ודמי, עד אשר זיכני ובניתי בית זבול זה, להוד ולתפארת, במרום הר ציון נגד וסמוך למקדש אלקים וכותל המערבי וכו'. ויזכני ה' לכוונן בו ביהמ"ד לחכמים, שילמדו בו, לקיים מצות והגית בו יומם ולילה. והם יקחו קצבתם השנתית מפרי ההקדש שעשיתי בעוב"י כלכותא יע"א. ובכן, השבעתי אתכם, אתם המופקדים על מצוה גדולה זו, בשם השוכן בציון אשר לנגד עיניכם ובקדושת המקום הסמוך לכם, - שלא תעלימו עין מהנהגת המדרש הזה ולעשות התנאים המבוארים בצוואתי, אשר טפחתי ורביתי רק ליקבה", לייסד תורה בציון ודבר ה' בירושלים במקום קדוש כזה, שנא' עליו: "והיו עיני ולבי שם כל הימים".

מרום זהירותו בקדשים, ומורא אלקיו על ראשו, חרד ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זלה"ה כל ימיו מפני אזהרת המקדיש הנדיב לפרנסי הישיבה והעומדים בראשה. במיוחד אחרי שהזכיר בה לשון שבעה ("השבעתי אתכם"). מטעם זה, היה נרתע בין השאר, מלקבל עליו מינוי רשמי של הנהגת הישיבה, או להיקרא בשם ראש הישיבה וכו"ב.

ואולם: כאשר רבו המובהק הגר"ע עטיה זלה"ה נתבקש בישיבה של מעלה, שנת תש"ל, נמנו וגמרו כל חכמי וטפסרי הישיבה להושיב בראש דווקא אותו, מפני שהכירוהו וידעו בו שהוא ראוי לאותה איצטלא מכל, רק הוא עצמו נחרד עד עומק נשמתו מעצם הרעיון הזה.

יום אחד הלכו מספר תלמידים וקבעו שלט בדלת חדרו: "הרב יהודה צדקה - ראש הישיבה". היה זה חדר רגיל ככל החדרים, אך פה נהג רבינו להרצות את שיעוריו, כאן השכימו אנשים רבים לפתחו, והתלמידים סברו, כי השלט יועיל ויגרום לכך שישמרו בחוץ על השקט. אולם, כשיצא וראה את השלט, דרש רבינו בתוקף להסירו מיד. אמר: "אינני ראש הישיבה... משמת רבינו הגדול אין יותר לישיבת "פורת יוסף" ראש ישיבה". לאמיתו של דבר, לא השלים רבינו בלבו עם העובדה, שהוכתר לראש הישיבה. עד נשימת אפיו האחרונה, היה רואה את עצמו נושא כלים, שמש, עבד לעבדי השם, ותו לא. היה משים עצמו כאיסקופא הנדרסת מתחת לרגלי חכמים. אף בשער ספרו "קול יהודה", שהביאו לדפוס בשנת תשד"מ, רשם את שמו בלא תואר "הרב" (ובתוספת הכינוי "הצעיר"), ומתחת לשמו הוסיף את שם הישיבה "פורת יוסף" מבלי לרמוז שהוא עומד בראשה. ובמקרה מסוים, כאשר באו אליו בהצעה להכניס שינויים קלים בסדרי הישיבה ומנהגיה, נענה ואמר: "מיום הסתלקותו של רבינו עזרא זלה"ה, השאיר בידינו פקדון את הישיבה הקדושה להמשיך בנייה... אין היא בידינו אלא כפקדון בעלמא... כל משאת נפשי שבבוא יום פקודה לצאת מן העולם אוכל להחזיר את הפקדון כמות שהוא, בדיוק כמו שקיבלתי אותו, ללא שום שינוי..."

והייתם נקיים. כמה הלכתא גברוואת ניתן ללמוד מדרך ניהולו את הישיבה. לדוגמא: נזהר היה באופן קיצוני לא למסור תפקיד כלשהו בישיבה לאף אחד מבני משפחתו - משום "והייתם נקיים מד' ומישראל". כמה פעמים חיפש בנרות אחרי מועמד למגיד שיעור ור"מ, והזכירו בפניו שמות אנשים אחדים שנראו כמוכשרים לתפקיד זה, אבל מפני שהיו קרובים אליו קרבה משפחתית כלשהי - לא היה מוכן אפילו לשמוע על כך. במידה יקרה זו אחז גם בנוגע להטבה כספית כלשהי. מדי שנה בשנה הקציב ארגון ה"ג'וינט" מספר מוגבל של מלגות עבור אברכים מצטיינים בישיבת "פורת יוסף", ורבינו היה בוחר את שמות המועמדים הראויים לקבל הפעם את המענק

הזה, אם לפי התור ואם ע"פ שיקולים נוספים. מעולם לא אישר מלגה לאחד מבניו, אשר למד בכלל האברכים, גם לא אחרי שכולם הספיקו כבר לקבל פעם ופעמיים - הכל מרוב זהירות, ומשום "והייתם נקיים", שלא יעלה בלב מישהו אף הרהור חולף כאילו הוא פעל מתוך מניעים אישיים של קרבה משפחתית. **שלא לעשות התורה קרדום לחפור.** כשביקר פעם ראשונה באנגליה, בשנת תשי"ד, באה לפניו אשה חשובה ממשפ' ששון וביקשה את כתובתו הפרטית בא"י. לשאלתו, מה צורך יש לה בכתובתו האישי, הסבירה, שהיא יודעת כי המצב הכלכלי בארץ קשה למדי, וברצונה לשלוח לבני ביתו חבילות מזון לכלכלתם. מיד מיחה בה והזהיר שלא תהיו לעשות כדבר הזה: "עוד יאמרו, ראו זה שיצא כביכול לחפש תומכים בישיבה, ולמעשה דאג יותר לעצמו..." וכמובן מאליו, לא נתן בידה את הכתובת שלו, כפי שבקשה.

בשובו לביתו ולמשפחתו, סיפרה לו הרבנית ע"ה בהכרת טובה, כמה נחוצות היו חבילות המזון ש"שלח" להם מאנגליה. הוא השתומם על הדבר. אח"כ נודע לו, שאותה אשה לא ויתרה על משאלותיה, והשיגה את הכתובת שלו אצל ראש המשפחה רבי סלימאן דוד ששון.

מדי חודש בחדשו. בנאמנות יתרה נשא בעול אחזקת הישיבה, ועמד בראש "ועד הרבנים" שדאג להשיג את המשאבים הכספיים לכיסוי התקציב החודשי. בדייקנות רבה הקפיד על כך, שבכל יום כ"ט בחודש לפני תפילת ערבית, קודם אמירת פרק "ברכי נפשי" כנהוג, יקבל כל אחד בידו את המשכורת או התמיכה שנקבעה בעדו. הוא עצמו חתם לפני כן על כל צ'ק בנפרד - ואין לשכוח שהיה מדובר במשכורות לעשרים וחמשה ר"מים ומשגיחים, כעשרים חכמי המקובלים, שמונים אברכים, ומאה וחמישים בחורים שקבלו תמיכה או מלגה חודשית. אגב: הצ'קים נמשכו מחשבון מיוחד שרבינו פתח בבנק "ברקליס דומיניון קולוניאל" הבריטי, שהיה בבעלות נכרים, כדי להנצל מחשש ריבית ח"ו. היה זה סניף קטן, ומאד לא מרשים, שהתקיים בפינה נידחת בשכונת גאולה, אבל המעלה שהיה נקי מחששות של איסור, הכריעה את הכף בשיקוליו.

כי כבד פה וכבד לשון אנכי (ד, י). על טענה זו ענה לו ה' למשה: "אהרון אחיך הוא יהיה לך לפה". מדוע לא ביקש משה מה' שירפא אותו? אלא משה רבנו לא רצה לשכוח את הנס הגדול שנעשה לו בילדותו, עת שעמד לפני פרעה והוריד לו את הכתר, כדי לבחון את כוונתו, הניחו לפני משה זהב וגחלים לראות מה יבחר (=וע"י זה ידעו כוונתו) ביקש משה ליטול זהב, בא מלאך ודחפו לגחלים. אחז בגחלת והכניס ידו לפיו ומאז הפך לכבד פה וכבד לשון. ממשה רבינו צריך ללמוד שנס שנעשה לאדם צריך לעשות לו זכר ואסור לשוכחו לעולם.

ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי (ד, י). מובא ב'דרשות הר"ן יש להבין מדוע לא ריפא ה' יתברך את משה לאחר מכן, בכדי שיוכל לדבר בלשון צחות ללא שום גמגום, מאחר שהוא שליח ה', היפלא מה' לעשות כן? התשובה לכך היא שאילו היה הקדוש ברוך הוא מרפא את משה והיה מדבר בצחות לשון, היה בכך פתחון פה למלעיזים לומר שבגלל שמשה היה נואם מעולה לכן הצליח להשפיע על העם ולסחוף אותם אחרי ו להוציאם ממצרים ונתנה על ידו התורה. משום כך נשאר משה רבינו ע"ה כמות שהוא כבד פה וכבד לשון, למען ידעו הכל כי השפעתו היא אך ורק מהשכינה שמדברת מתוך גרונו, ולא בכוחות עצמו.

כי כבד פה וכבד לשון אנכי (ד, י). על טענה זו ענה לו ה' למשה: "אהרון אחיך הוא יהיה לך לפה". מדוע לא ביקש משה מה' שירפא אותו? אלא משה רבנו לא רצה לשכוח את הנס הגדול שנעשה לו בילדותו, עת שעמד לפני פרעה והוריד לו את הכתר, כדי לבחון את כוונתו, הניחו לפני משה זהב וגחלים לראות מה יבחר (=וע"י זה ידעו כוונתו) ביקש משה ליטול זהב, בא מלאך ודחפו לגחלים. אחז בגחלת והכניס ידו לפיו ומאז הפך לכבד פה וכבד לשון. ממשה רבינו צריך ללמוד שנס שנעשה לאדם צריך לעשות לו זכר ואסור לשוכחו לעולם.

מי שם פה לאדם (ד, יא). מובא בגליון במחשבה שניה ב'חובות הלכות' (שער 'חשבון הנפש' פרק ג', בפן השישי מביא שברית כרת השי"ת עם העולם כולו שיעמוד על מכונו. "האם ראה [האדם] ממנו [מהעולם] דבר יוצא מקשר עבודת הא-ל יתעלה, או שממרה דברו ומפר בריתו? ואילו היינו מעלים במחשבתנו שדבר מהם עבר ברית הבורא לא היה נמצא אדם כלל. למשל, לו אחד היסודות היה עובר ברית הבורא ונשתנה טבעו, או שהארץ סרה מן האמצע, יצאו מי הים ועברו גבולם וכיסו פני הארץ - הֲיִהְיֶה אדם נשאר על פני האדמה? "ויותר נפלא מזה באיברי האדם, אילו היו עוברים ברית הבורא באדם וינוחו איבריו הטבועים על התנועה [האיברים שצריכים לנוע, ינוחו], או ינועו הנחים מהם... היה חיבורו נפסד והרכבתו ניתקת, ובטלה הנהגתו". אם כן, שואל בעל 'חובות הלבבות', "האיך לא יתבייש האדם לעבור ברית אלוהים - בעולם שלא עבר ברית אלוהים בו, ובעוזרים שחייבים בעבודתו וסבל כל עניינו, והם איבריו?" האברך שראה את הילד מעתיק פרטים מלוח המודעות לפנקסו, חייך בשעשוע. תהה מעט מה מבקש הילד: האם הוא קונה או מוכר דירה? שמה הוא מחפש בייביסיטר? או אפשר שרצונו להשתתף בקורס כלשהו? הוא ניגש אליו ושאל בעדינות לפשר מעשיו. הילד הצביע על הפנקס וגמגם לא ממבוכה, אלא כצורת דיבורו השגרתית: "אני מעתיק שמות לתפילה שאני רואה בבתי מדרשות ובלוחות המודעות ושומר בכיסי". האברך זקף גבה תוהה: "לשמור שמות לתפילה בכיס?! אם אינך מתפלל עליהם - מדוע לשמור? זוהי סגולה חדשה להצלחה", קרץ האברך לילד בחיבה, "לשמור שמות לתפילה בכיס?" "לא", גמגם הילד. "אני מתקשה בדיבור כמו שאתה יכול לשמוע. לפעמים הילדים שלא מכירים אותי מספיק מעליבים אותי על כך.

שמעתי בשם גדולי ישראל שזו מעלה גדולה להיות מ'הנעלבים ואינם עולבים'. עוד שמעתי שזו סגולה גדולה להתפלל על הזקוקים לישועה דווקא בשעה שאדם נעלב ושותק. "בפעמים הראשונות", המשיך הילד לגמגם, "נעלבתי ובכיתי מאוד למה השם עשה אותי מגמגם. אולם מאז ששמעתי את הסגולה להתפלל בשעה הזו, מצאתי את תפקידי בעולם: אני אוסף שמות לתפילה בכל מקום שאני רואה, ובכל פעם שמעליבים אותי אני מוציא את הפנקס בשקט ומתפלל על כל מי שזקוק לישועה. אני מקווה שאמלא את התפקיד שלי בשלמות", סיים בתום ילדותי טהור...

תפקיד האדם בעולם הוא אחד הדברים שקשים ביותר לקיום. דווקא בשל חשיבות קיום התפקיד, מונחים כל כוחות היצר על האדם בתחום הזה. וידועים דברי חז"ל שמה שקשה ביותר לקיום וכן המצוות שיש חשק מיוחד עבורן, הם הם שורש האדם ותפקידו בעולם. "מי שם פה לאדם?" שואל הקב"ה את משה בפרשתנו. "או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיוור?" כשם שאיברי האדם מבצעים את תפקידם בשלמות - העין והאוזן והפה מונחים במקומם, נסגרים ונפתחים לפי הצורך, או לא זזים כלל לפי הצורך - כך צריך יהודי למצוא את תפקידו בעולם ולקיים אותו באופן הטוב ביותר. את הדרבון לכך הוא יכול לקבל מהסביבה, מהעולם שמקיים את תפקידו בשלמות. או מעצמו, מאיבריו שלא עוברים ברית הבורא. או אפילו מילד טהור ש"מצא לו תפקיד" מרטיט לבבות...

כח התורה. מובא באור החיים הק' בפרשתינו: וז"ל כי אם היה מוציאם קודם זה היו מפסידים בירור החלק ההוא, ותדע שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתייחס בשם עמו השגת מ"ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמישים הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג ולצד שישראל לא נכנסו בני' שערי טומאה לברר אותו לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו, והובטחנו כי לעתיד לברר ישיפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמישים והשגתו הוא באמצעות הגליות ובפרט גלות האחרון אנו משיגים הדבר. וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בניירור שער הני', לצד שלא היו בני תורה מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הני' ולהוציא בולעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה. ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קודם זמן כל שהוא היו ממעטים הביור והיו מתמעטים במושג ולזה הוציאם בנקודה האחרונה של מ"ט וקודם שיכנסו לשער הני', והוא אומרם ז"ל וגאלם מיד. (פסחים פ"י מ"ה לגי' הרמב"ם).

אמר הגה"ק המוכיח מפולנאה זי"ע ויאמר משה אל ה' בי אדוני לא איש דברים אנכי וגו'. ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם וגו'. ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך. (ד, י - יב - טז). ובסמוך כתיב על אהרן: "והיה הוא יהיה לך לפה, קשה למה לא אמר לו שירפא את פיו עצמו, של משה, ולא שאהרן יהיה לו לפה וכו'... ועוד קשה, לשון "ועתה לך" אינו מובן לכאורה, וכי משום זה ילך, ונלפע"ד, דאיתא בילקוט (פי"ב רמז טד) כשבא משה הלכו זקני ישראל אל סרח בת אשר לשאול את פיה אם לקבלו, ואמרה: מה לשון אמר לכם, אמרו "פקוד פקדתי" (שמות ג, טז), אמרה: הוא הגואל, שכן אמר יוסף "פקוד" וכו', ע"ש. קשה, מה זה סימן, וכי אין יכול לומר לשון פקוד מי שיודע שיוסף מסר סימן זה פקד יבוא ויאמר, ובמה ניכר שהוא אמיתי. ונראה לי דאיתא במפרשים ד"פקד" לשון פה קד כלומר, מי שיהיה כבד פה הוא הגואל. קשה גם כן, במה יהיה ניכר אמיתותו אם יהיה כמה בני אדם שיהיה לשונם מגומגם, אלא ודאי שכן אמר יוסף בכל ישראל לא יהיה כבד פה אלא הוא היה הסימן לכם. וכן היא שאלה: מה הלשון שאמר לכם, כלומר, באיזה לשון הוא מדבר, אם כמוני אם מגומגם והשיבו מגומגם, נמצא אם היה מרפאהו לא היו שומעין אותו. וזה פירוש "מי שם פה לאדם" כו', ולמה לא אוכל לרפא אותך, אלא ודאי שבביל שיהיה ניכר בך הסימן, אם כן לכך "עתה לך" - כך בכבד פה, כנ"ל אבל במתן תורה תתפא ככל הבעלי מומין שנתרפאו במתן תורה.

או מי ישום אדם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ד' (ד, יא). אטימות הלב נובעת מחרשות רוחנית, נבאר בדרך משל. פעם התלקחה מלחמה קשה בין שתי מדינות. קרבות קשים התחוללו בין הצבאות של שני הצדדים. רעם התותחים נשמע למרחוק ופגזים נפלו ללא הרף באיזורי הקרבות. והנה, באחד הימים התגלה מחזה מוזר מאד לעיני החיילים ששכבו בחפירות כשהם מוגנים בקירות בטון ובשקי חול. בתווך, בשטח האש שבין שני המחנות הלוחמים נראתה דמות אדם שאינו לובש מדים, כשהוא מהלך בנחת ללא פחד וללא מורא. מטחי הפגזים ושריקות הכדורים לא הותירו עליו כל רושם, והוא המשיך ללכת לתומו ללא בהלה. המחזה עורר התפעלות אצל החיילים. היו שסברו שמדובר באדם בעל כח רוחני גדול ביותר, הבוטח באלקיו ואינו ירא כלל מהכדורים. אחרים ביטלו את דעתם וטענו שאף אדם לא יכניס את עצמו לסכנה, גם אם הוא בוטח בד'. והנה, לפתע נשמעה דעה שהוכחה כנכונה. אותו אדם הוא פשוט חרש. הוא אינו שומע את הפגזים, הוא אינו מודע כלל לסכנה שבה הוא נתון. אילו היה מודע לה, הוא היה נס מן המקום ובהלה ובמהירות גדולה ביותר. השקט הנפשי שלו לא נבע מגבורתו הנפשית אלא מחסרון שהיה בו, מחרשותו. הנמשל, אנשים רבים מתהלכים בעולמו של הקב"ה ואינם יראים מפני העתיד. הם אינם חשים במלחמת היצר ואינם חוששים מפני העונשים שמטילה התורה על החוטאים. הם ממשיכים בדרכם ובמעשיהם כשהם רגועים ושלווים. ניתן לפרש את דרכם בכך שאותם אנשים מצויים בדרגה רוחנית גבוהה ביותר, עד שאין הם יראים ממלחמת היצר. אולם המתבונן יראה שהדבר נובע דוקא מחסרונם. החרשות, כלומר, אטימות הלב וחוסר היכולת שלהם להתרגש מעניינים רוחניים, הם הגורמים לאותו שקט נפשי. חשוב להסביר לאנשים אלו שעליהם להיזהר, שהם נמצאים באמצע המלחמה בשטח האש, שהסכנה קרובה ועליהם להימלט למקום מסוה. למקום שבו ניתן להדבק בתורה ובמצוותיה ועל ידי כך להישמר מהעונשים המיועדים לעוברים את פי ד'.

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי (ד, יא). מובא בשפת אמת כיצד משה רבינו עלה על דעתו חשד כזה נגד בני ישראל, ברם, בידעו כי גלות מצרים הינה שורש כל הגלויות העתידות, וכי גאולת מצרים הינה שורש כל הגאולות העתידות - רצה מיד לסלול דרך לעתיד, שבני ישראל מוכרחים להיגאל אפילו כאשר אינם איתנים באמונה. לפיכך רצה לשמוע מפי הקב"ה את הצו לגאול את בני ישראל אפילו בעת ש"לא יאמינו לי"...

ביאר הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע מי שם פה לאדם או מי ישום אדם וגו' הלא אנכי ד' (ד, יא). קשה מה שייך שימה אצל אדם, הלוא אדם הוא ענין של העדר, שאין לו כח הדיבור כי זה נשלל ממנו, אלא כך הוא כוונת

הדברים, התורה היא השלימות הגמורה, ורצה הקב"ה ליתן התורה (שהיא השלימות) לישראל, ע"י האדם השלם אך מכיון דהמושג שלם אצל אדם לא שייך, רק אצל הקב"ה בלבד, לכן בתחילה נולד משה רבינו בשלימות הגמורה, כמו שראוי להיות למי שנתנה התורה על ידו, רק שהוצרך השי"ת לעשות לו איזה חסרון כדי שלא יהיה שלם, כי זה שייך רק אצל הקב"ה, וזהו השימה אצל אלם, ובזה יובן ההמשך "הלא אנכי ה'", "ר"ל דאני שלם ואין אחר שלם, ע"כ שמתיק אלם.

מי שם פה לאדם או מי ישום חרש או פקח או עור (ד, יא). אמר ה'אמרי אמת זצ"ל רואים מכאן שגם להיות חכם מדי זה לא טוב, שהרי נמנה בין הפקח בין המומים. מסופר שאחד נכנס לה'אמרי אמת זצ"ל לשאול אודות שידוך על חתן שהוצע לבתו, השיבו הרבי, 'ער איז דאך א' פיקח' (הרי הוא פיקח), והתייעץ עם הרה"צ רבי משה בצלאל על תשובת הרבי, הסבירו, כיון שהתורה מנתה את הפיקח בין הבעלי מומים רואים שזה חסרון.

מי שם פה לאדם (ד, יא). פעם אחת הובא לפני הרה"ק רבי משה צבי מסווראן ילד אילם וחרש בן שבע, ומלווי התחננו לפני הצדיק, כי יעתיר עבור רפואתו של הילד. ציוה הרבי להעמיד את הילד במקום מוגבה באולם, למען יראוהו כל הנוכחים במקום, ושאלו לאמר אם תוכל לשמוע ולדבר כאחד האדם, כאשר תגדל ותהיה לאיש מה יהיו אזי דבריך? לתדהמת כל הנוכחים פתח הנער את פיו והשיב מסור אהיה ואלשין על ישראל. האם לא טובה השתיקה עבור ילד זה מן הדיבור? שאל הצדיק בפנותו אל הקהל. והילד אכן נשאר בעל מום כאשר היה.

ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך (ד, יב). פירש ה'אור החיים' הקדוש זצ"ל; שמשה רבנו תמה; כיצד שולחו הבורא יתברך לדבר לפני פרעה ועודנו ערל שפתיים?! ענהו הקב"ה: "ועתה לך", איני עושה מופת ונס, אלא למתחילים במצוה, אז זוכים הם לעזר שמים ורואים פלאות. ומכאן לימוד ולקח, לכל החפצים לזכות בסיוע ממרום; התחילו לפעול והסיוע בוא יבוא.

מובא בצמח דוד שלח נא ביד תשלח (ד, יג). וקשה מדוע לא רצה משה רבינו לקבל השליחות, ויש לומר שמשה רבינו ראה ברוח קדשו שהגאולה הזאת לא תהיה גאולה שלימה, והגאולה האמיתית תבוא על ידי אליהו הנביא ודוד בן ישי, רצה משה רבינו שתבוא כבר הגאולה הזאת ולא הגאולה ממצרים שהיתה רק גאולה זמנית, וזה רמו משה באמרו שלח נא ר"ת נ"דב א'ביהו שהתגלגלו נשמתם בנשמת פנחס שנהיה אליהו הנביא כמו שכתב בזוהר הק', ביד ר"ת ד'וד ב'ן י'שי שהם יביאו את הגאולה השלימה.

מובא בערוגת הבושם ויאמר ביד' שלח נא ביד תשלח (ד, יג). איתא במדרש, 'ביד ר' עקיבא שהיה דורש כל אתים שבתורה'. נראה לבאר על פי הגמרא (קדושין נו). 'שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, כיון שהגיע ל'את ד' אלוקיך תירא' (דברים י, כ), פירש. עד שבא ר' עקיבא ודרש 'את ד' אלוקיך תירא', לרבות תלמידי חכמים'. ולכאורה צריך ביאור, למה לא דרש כן שמעון העמסוני. ויש לפרש כי שמעון העמסוני סבר שאי אפשר לרבות תלמיד חכם בכלל את ד', כי אין שום דמיון וערך בין זה לזה. אמנם ר' עקיבא בגודל מדרגתו היה יכול לדרוש כן, כי ידוע מה שפירש הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי ז"ע את הפסוק (ויקרא כז, לב) 'וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לד' וכל מעשר ר'ת, וכי' ליחנם מ'ת ע'קיבא ש'היה ר'ועה בקר וצאן, כל אשר יעבר ט' הרוגי מלכות תחת השבט תחת הט' שבטים על חטא מכירת יוסף, העשירי ר' עקיבא, יהיה קודש לד', על ששיתפו עמהם את השכינה כביכול. ואם כן כיון שידע ר' עקיבא בנפשו שהוא עתיד להיתפס תחת אשר שיתפו את השכינה במכירת יוסף, אם כן מוכח שיש שייכות בין תלמיד חכם להשי"ת כביכול, ולכן דרש, 'את ד' אלוקיך תירא' לרבות תלמידי חכמים. ובזה יתבאר דברי המדרש, שהרי משה רבינו אמר, 'מי אנכי כי אלך אל פרעה' ואמרו חכמינו ז"ל (שמות רבה ג, ה) שטען, 'הלא אמרת (בראשית מו, ד) 'אנכי אעלך גם עלה', ואם אני מוציאם אין זה 'אנכי'. והשיב לו השי"ת 'כי אהיה עמך'

שמאחר שהשכינה מדברת מתוך גרונו הרי זה כמו 'אנכי', ועל זה אמר משה, 'שלח נא ביד ר' עקיבא שהיה דורש כל אתים שבתורה' והטעם שדרש כן הוא משום שעתידי להיתפס תחת השכינה, אם כן בו מתקיים יותר 'אנכי אעלך גם עלה'.

מובא במשכנות ישראל שלח נא ביד תשלח (ד, יג). מדרש פליאה: שלח נא ביד תשלח שלח נא ביד ר' עקיבא, יש לומר על פי מה דאיתא (פסחים כב): שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע לאת ד' אלוקיך תירא פירש עד שבא רבי עקיבא ודרש את ד' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, ואיתא (כתובות קג). תניא כבד את אביך ואת אמך את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך וי"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול, לפי זה אתי שפיר כיוון שר' עקיבא דרש כל אתין שבתורה ממילא דורש גם ו' יתירה לרבות אחיך הגדול שחייב אני בכבודו לכן שלח נא ביד אהרן, על זה השיב לו הקב"ה 'וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבך' ואינו מקפיד על כבודו.

"שלח נא ביד תשלח". איתא בתרגום יונתן שמרומז כאן על "פנחס" (שזה אליהו), שהוא יבוא לפני משיח וכוונת משה רבינו היה שכבר יהיה הגאולה השלימה.

שלח נא ביד תשלח (ד, יג). רבו המפרשים בכוונת פסוק זה. וזה לשון הרמב"ן: והנכון בעיני, שלח נא ביד כל אשר תשלח, כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות. עכ"ל הרמב"ן.

מובא ב"המה ינחמוני" (חלק ב' עמוד 15) שלח נא ביד תשלח (ד, יג). פירש רש"י, ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. סיפר ר' אהרן קוטלר זצ"ל, מעולם לא ניצחני אדם אלא יהודי חסיד אחד. פעם אחת, כשנסעתי לפגישה, נזדמן לי ספר סיפורים על הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא. כתוב היה שם, כי הרבי ר' בונם סיפר שהיה בכוחו בימי עלומיו להביא את המשיח. נמנע הוא מלעסוק בכך כי חשש שלצדיק הדור הרה"ק מאפטא זי"ע, תהיה חלישות הדעת ש'בונם אפטייקר' (בונם הרוקח, הרה"ק מפשיסחא עסק ברוקחות בימי עלומיו) הצליח להביא את המשיח ואילו הוא, צדיק הדור שעמל על כך רבות, לא הצליח. תמיחתי היתה גדולה, ובאותו האסיפה הרציתי את הדברים לפני הנוכחים ושאלתי, הייתכן כדבר הזה. היה יכול הרבי ר' בונם להביא את המשיח ונמנע בגלל חלישות הדעת של איזה צדיק. איזה מין סיפורים מספרים החסידים. קם יהודי חסיד פשוט וענה לו כהלכה. הרי מפורש הוא בתורה שמשה רבינו נמנע מלקבל את שליחות הגאולה בכדי לא לפגוע באהרן שלא תהיה לו חלישות הדעת.

ויאמר ביד' שלח נא ביד תשלח (ד, יג). מובא בתורת איש, מהגרי"ש אונגר זצ"ל המפרשים הקשו מדוע גבי מתן תורה כשאמר הקב"ה למשה שיבוא לקבל התורה לא אמר ולא כלום, וכאן אצל פרעה אמר שלח נא ביד תשלח, והנראה כי משה חשב כי לגבי הקב"ה הרי כולם כאין וכאפס נגדו וא"כ מאי נפק"מ מי הולך אדם כזה או כזה כולם באותו מידת האפסיות לגביו ולכן לא מיאן בשליחות, משא"כ אצל פרעה שהוא מלך בו"ד יש לשלוח אדם נכבד ברום מעלה לכן סירב ואמר שלח נא ביד תשלח.

מובא בענוות חן שלח נא ביד תשלח (ד, יג). פירש רש"י, ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. משה רבינו הענו מכל האדם, אינו מוצא את עצמו ראוי להיות גואלם של ישראל והוא שואל 'מי אנכי' משיב לו השם יתברך, כי דווקא שאלה זו מוכיחה, שהוא ראוי להיות הגואל. בין תלמידי החשובים של הרבי מלובלין ז"ל היו שני אחים, אשר אל האחד מהם נהרו הרבה חסידים והיו מחלקים לו כבוד גדול, ואילו אל השני לא בא איש. כאשר נזדמנו פעם שני האחים למקום אחד, שאל השני את הראשון מתוך חולשת הדעת, הלא שנינו שווים בתורה ובחסידות, שנינו הסתופפנו בצילו של רבי אחד, ומדוע, אחי, נוהרים אליך החסידים בהמוניהם ואלי אין איש בא. השיב לו האח הראשון ואמר, האמינה לי, אחי היקר, כי גם אני שואל שאלה זו, מדוע באים אלי ולא אליך. אלא, שאלות אלו שאנו שואלים כל אחד, הן

הן מתרצות את עצמן. העובדה שאני איני מבין מדוע באים אלי ואתה אינך מבין למה לא באים אליך. היא היא הסיבה שהחסידיים באים אלי ולא אליך.

וראך ושמח בלבו (ד', יד). מבואר במדרש שאילו אהרן היה יודע שהתורה תעיד עליו וראך ושמח בלבו היה יוצא בתופים ובמחולות. והקשה הגאון ר' מרדכי צוקרמן למה א"כ אהרן לא יצא במחולות אם כך היה ראוי לעשות? ותיריך דאהרן ודאי שמח שמחה גדולה כשראה שמשעה עלה לגדולה אך לא ידע האם שמחתו אמיתית בכל לבו או שמא יש מעט מן המעט של קנאה ולכן לא רצה להראות כלפי חוץ מה שאולי לא אמיתי בלב אך אם היה יודע שהתורה תעיד עליו כך ז"א שהשמחה היא אמיתית היה יוצא בתופים ובמחולות.

הלא אהרון אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (ד', יד). במדרש מובא: על ידי וראך ושמח בלבו, זכה לחושן המשפט על לבו. נשאלת השאלה, איזה שכר מידה כנגד מידה יש כאן בהבאת מתנה זו של חושן המשפט לאהרון? שאלה זו שאל הגה"ק בעל החתם סופר ז"ע בעת בואו לפרעשבורג לראשונה כאשר נבחר להיות שם לרב המקום ויצאו לקראתו חשובי העיר ות"ח בראשם. ותיריך: הנה דרך העולם הוא, בעת בואו של רב חדש לעיר, יוצאים לפניו כל בני הקהילה ומכבדים אותו כראוי, אך כמו בכל מקום תמיד ישנם את המתנגדים שהם מתחלקים לשלושה קבוצות אנשים: האחת – שאין יוצאים לקראתו כלל בבואו, ומגלים שנאתם בגלוי... השנייה – שיוצאים לקראתו, אך מצניעים קנאתם ושנאתם, ועומדים הם בקצה המחנה, ולא ידברו איתו ולא יראו פניו. ואילו השלישית – אנשי מרמה המראים לפניו כאוהבים ומקבלים אותו בדברים ובסבר פנים אבל אין תוכם כבד, ובקרבם ישנאוהו. הבטיח הקב"ה למשה, שאצל אהרון לא יהיה אף אחד משלושה דברים הללו, אלא הוא ייצא לקראתך מעצמו, וגם "וראך", וכמו כן "ושמח בלבו" שלא יהיה אחד בפה ואחד בלב... וא"כ, מובן למה זכה לחושן המשפט על לבו, כי על ידי שהיה תוכו כבד, זכה גם לחושן המשפט ואורים ותומים שמגלים צפונות – מידה כנגד מידה.

וגם הנה הוא יוצא לקראתך (ד', יד). זריזותו הנפלאה של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ניכרה היטב לעיני העומדים לפניו בלילות, בשעה שהיה משכים קום ליום חדש של תורה ועבודת ה'. אך נפקחו שמורות עיניו של רבינו, וכולו אומר זריזות ורעננות. בתוך זמן קצר להפליא, כבר רכון היה על גבי הגמרא... ותהי לו תכונת זריזות לקנין נפשי בר קיימא, וגם לעת זקנותו המופלגת, בעת שכוחות הגוף עזבוהו, אך בקושי יכול היה לשרך את רגליו, והוא נצרך לסיוע על כל צעד ושעל – רבינו לא הסכים להיעזר באיש, ואף לא בקרובים אליו ביותר, אם וכאשר הרגיש שיש באפשרותו לעשות את הפעולה בכוחות עצמו. היטב ניכרה אצילותו באמצע הלימוד, בשעה שהיה נצרך לאיזה ספר. גם כאשר כולו היה מכאובים, מכף רגל ועד ראש ואין בו מתום, ובקושי הלך על רגליו עם ההליכון, תיכף ומיד היה נאזר בגבורה וקם ממקומו, בלי שיהיו והתלבטות ולו לרגע, ובכוחות לא לו היה מתרומם ופוסע עם ההליכון במהירות עד למדף בו נמצא הספר. בשובו למקומו, יש וכמעט היה נופל עם הספר בידו, מרוב מאמץ – עם כל זאת ברגע שהקיץ משנתו, להמשיך ולהשתעשע בשירת חייו, שירת התורה, היה נעשה הכל בזמן קצר ביותר, עד שבתוך דקות בודדות כבר היה יושב על יד הגמרא כשהוא שוכח עולם ומלואו על ייסוריו ומכאוביו. בטרם הלימוד שבאשמורת הבוקר, היה רבינו שותה כוס קפה. זהירות יתרה נהגו צאצאיו העומדים לשרתו, לחמם את המים שבקומקום מיד בעת שרבינו התעורר, פן יגיע מצב בלתי אפשרי, שרבינו יתיישב ליד השולחן ויצטרך להמתין קמעה... בשנים המאוחרות, הורו הרופאים לרבינו לבדוק את מידת הסוכר בדמו לפני שתיית הקפה, ואף ליטול תרופה אחת. כל אלו נעשו במהירות עצומה, כמו בסרט נע. כשרבינו היה אומר את הפסוקים שלאחר ברכת התורה, כבר היה מושיט את אצבעו בשביל לבצע בה את הבדיקה. מיד כשסיים היה לוקח את התרופה, ותיכף כבר היו מגישים לו את כוס הקפה. המתח מצד הנכדים היה גדול, להספיק לעשות את הכל בזמן המדויק –

בעוד רבינו עצמו שלו ורגוע, נפשו שלמה בכל מיני שלמות של מידת הזריזות החביבה, המביאה ליד המעלות הנשגבות שנמנו בברייתא דרבי פנחס בן יאיר.

ואולם, יחד עם חריצותו וזריזותו של רבינו הלהוט אחר התורה, הרי שבאותם רגעים גופא שהקדיש למען זולתו, לא היה ניכר עליו כלל שהוא לחוץ בזמן. רבינו היה יושב ומאזין בניחותא, שואל ומתעניין על פרט ופרט, ומשתתף בכנות גמורה בשמחתם או חלילה בצרתם של ישראל. כך הדבר בשעה שהוצרך לצאת ולהשתתף באיזו שמחה – רבינו היה יושב בניחותא בזמן שהותו שם, כאילו כל הזמן שבעולם עומד ופנוי לרשותו. רק לאחר ששיער כי יצא כדי חובתו, לא היה משתהה עוד רגע אחד, אלא מתרומם ממקומו ופונה לצאת. ביטוי קולע נשמע פעם מפי רבינו בעניין זה, באוזני ת"ח שהסיעו ברכבו לחתונה אחת. כשיצא רבינו מהרכב, ביקש הנהג לברר כמה זמן בדעתו לשהות בחתונה, כי על כן רצונו לדעת מתי לבוא לקחתו בחזרה. השיב לו רבינו: – "כדי שיעור צילום"... ואכן רבינו נכנס, עלה למזרח והתיישב ליד ידידו ומחוננו, מרן הגר"ש אויערבאך. אף הוריד את הכובע מראשו, בכדי לתת הרגשה לבעלי השמחה שהוא יושב בניחותא... הצלמים הגיעו במהרה, וצילמו את רבינו מכל זווית, ואף גם יחד עם בעלי השמחה... בתוך שתי דקות, לבש רבינו בחזרה את הכובע ויצא מן החתונה. כאשר פתחו בנסיעה, הסביר רבינו לכן לווייתו לנכון, שבעצם בעלי השמחה אינם צריכים אותו בשביל הריקודים, אלא בעיקר בשביל התמונות, ובה הוא משמח אותם. אם כן איפה, זהו השיעור שעליו להיות שם, ותו לא מדי... אמת כי משום כך, היו הכל מייקרים את בואו של רבינו עד מאוד, ואף אם היה זה לרגעים ספורים ממש. ידעו כולם וחושו, כי זמנו של רבינו מצומצם ומדוקדק ביותר, ועל כן ידעו להעריך כל רגע במחיצתו.

סיפר על כך אחד מגדולי הדיינים, שנכח פעם משך שעה ארוכה בשמחת חתונה שערך אחד מהעובדים בבית הדין לצאצאיו. רבינו, לעומת זאת, הגיע להשתתף בחתונה זמן קצר ביותר. לבסוף התברר, כי לאותו עובד ישנה תרעומת גדולה – דווקא על הדיין... מדוע לא שהה שם יותר. כלפי רבינו, הכביר בעל השמחה בברכות והודאות על השתתפותו... לתמיחה אותו הדיין, השיב והסביר העובד: "כבודו מגיע לכל חתונה, ולכן מצפה הייתי ממנו הרבה יותר... הרב אלישיב כמעט ולא מגיע לחתונות, זמנו קצוב כנראה מאוד, ולכן אם בכל זאת הגיע, הרי זו בשבילי חשיבות גדולה, למרות ששהה בחתונה רק זמן קצר"... כך עלה ביד רבינו לשמח את בעלי השמחה, בזמן קצר להפליא ששהה שם, כי על כן העניק להם באמת קורט מן היקר שבאוצרותיו: הזמן... חשיבות עצומה היתה לכך, אשר המקבלים השתבחו בה עד מאוד.

וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (ד', יד). קושיה אחת נשאלה בפני שני גדולי ישראל. כל אחד מהם תירץ את הקושיה באופן אחר, וכל אחד מהם הגדיר בתירוץ את עצמו ואת דרכו בחיים בעבודת השם. משה רבינו נשלח לגאול את כלל ישראל ולהוציאם ממצרים. אהרן אחיו היה גדול ממנו בשלוש שנים, והוא לא נבחר לגאול את ישראל ממצרים. משה רבינו מבקש מהקב"ה "שלח נא ביד תשלח", והקב"ה מבשרו: "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו". אמרו חז"ל (יל"ש רמז קמ"א): "אילו היה אהרן יודע שהקב"ה כותב עליו 'וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו' - בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו". עמד מרן הגרא"מ שך זיע"א בהיכלה של ישיבת פוניבז' ושאל מה ששואל כל מי שמתבונן בדברים אלו: מה ייתן לאהרן הכהן ומה יוסיף לו, שהתורה מעידה עליו "וראך ושמח בלבו", וכי לא הכיר את עצמו דיו? וכי לא עשה את מעשיו בתכלית השלמות לפי דרגתו? מדוע לא יצא מלכתחילה בתופים ובמחולות? "האהרן הכהן האט זיך חושד גיווען" ("האהרן הכהן חשד בעצמו"), הרעים מרן הגרא"מ שך בקולו וזעזע את לבות שומעיו. "אהרן הכהן לא יצא בתופים ובמחולות, משום שהיה תדיר בודק את מעשיו, מפשפש וממשמש פעם אחר פעם אם שלמים הם. כשיצא לקראת משה רבינו, אף שלא היתה שום קנאה בליבו, בכל זאת חשד בעצמו שמא בכל זאת יש בו סרך של קנאה, ולכן לא יכול לצאת בתופים ובמחולות לקראתו, משום שכל מעשה שהאדם עושה צריך להיות אמיתי. מכיון שלא היה בטוח במאת האחוזים שאין בו סרך של קנאה, לא

היה יכול לעשות מעשה שאינו תואם את פנימיותו. משום כך, רק אם היה יודע שהקב"ה כותב עליו 'וראך' ושמה בלבו', כלומר שהוא נקי בתכלית הנקיין מכל סרך של קנאה, היה יוצא לקראתו בתופים ובמחולות". "אמענטש דארף זאך חושד זיין צו ער איז א אמת'ער" ("כל בן אדם צריך לחשוף בעצמו ולבדוק בעצמו אם מעשיו אמיתיים"), תבע מרן הרב שך מעצמו ומשומעיו. מי שזכה להכיר את מרן הגרא"מ שך, ידע כי לא הגדיר כאן אלא את עצמו. בדברים אלו קיפלה את תמצית אישיותו ואת דרכו בחיים ובעבודת השם! מרן הגרא"מ שך היה חושד בעצמו תדיר ובודק את עצמו ואת מעשיו יומם ולילה, ובוחר אותם ללא הרף כדי לראות אם הם נובעים ממקור האמת. תדיר היה מזכך עצמו זיכוך אחר זיכוך, כדי שכל מעשה שלו יהיה אמיתי לחלוטין.

כשהציגו את מאמר חז"ל הזה בפני רבינו (מרן הגרי"ש אלישיב) ואת השאלה שנשאלת מאליה, הגיב מיד בפשטות: "ברור שאהרן הכהן הכיר עצמו היטב וידע שאין בלבו שום סרך של קנאה, ברור גם שהוא מצידו היה יוצא לקראת משה רבינו בתופים ובמחולות, אלא שחששו של אהרן נבע ממקור אחר לגמרי. ידע אהרן הכהן את גדלותו של משה רבינו, הכיר היטב את מדרגת עצמו וידע בדיוק באיזו דרגה הוא עומד. הוא ידע אף מהי דרגתו שלו לעומת דרגת משה רבינו אחיו, אלא שלא ידע אהרן הכהן מה אומרת ה'תורה' בעניין זה. ידע אהרן שיש 'הלכה', שלאח הגדול מאחיו בשנים יש עדיפות כלפי אחיו הצעיר, גם אם הצעיר גדול ממנו במדרגות. אלא שהוא לא יכול היה לצאת לקראתו בתופים ובמחולות – הנהגה של הכנעה כלפי אחיו הצעיר – בעוד שיתכן כי על פי 'דין' אין לנהוג כך". "אולם לאחר שהקב"ה בעצמו כותב בתורה 'וראך' ושמה בליבו', כלומר התורה בעצמה פוסקת את הדין שבעניין זה, אין שום עדיפות של אח גדול כלפי אח קטן, ולכן היה יוצא לקראתו בתופים ובמחולות". מי שזכה להסתופף בצל רבינו, לעקוב אחר אורחות חייו ולעמוד על תכונות נפשו ועל דרכו בעבודת השם – רואה בדבריו אלו את תמצית הנהגתו ואת דרכו בחיים. ישרות! גלאט קייט! מנוחת הנפש בשיאה! כל מעשה שנעשה על ידי האדם צריך להיעשות על פי "דין" ועל פי "הלכה" ולפי רצון השם שנכתב בתורה! מעבר לרצון השם הנדרש ממנו באותו רגע, אין שום דבר אחר. אין הדעת צריכה להיות טרודה בשום עניין בעולם, משום שכל דבר מוכרע ונעשה על פי רצון השם שבאותו רגע, וברגע שאחרי ישרון השם חדש וחיובים חדשים שאותם יש לבצע. מכאן נבעה מנוחת הנפש שלו, מכאן נבעה ישרותו הבלתי נתפסת. מכאן נבע גם חוסר יחסו ל"עניינים". לא היו לו שום קפידות ושום רצונות, לא היה לו שום "נערוון" בשום מעשה, כי לא היה לו פנאי לכך. ברגע זה היה רצון השם שיעשה כך, וזה מה שעשה. ברגע הבא יש רצון השם אחר, וזה מה שצריך לעשות. מה יתנו ומה יוסיפו כל אלו?! ממנו ילמדו וכן יעשו! כל מי שמצליח לחיות על פי כלל מופלא זה, חזקה עליו שיעבור בבטחה את "נוות התלאות" המלא והגדוש בעניינים קשים ובנסיונות. אם יבדוק בכל רגע מה מוטל עליו לעשות באותו רגע, לא ימצא ממילא זמן לדוש בעניינים שאינם קשורים לרצון השם בזה הרגע. כך יקנה לעצמו את מנוחת הנפש, שהיא יסוד היסודות של ההתמדה!

"לא אחתום גם אם יפטר אותי!". הגאון רבי יהודה עדס שליט"א, רגיל לספר מעשה מחריד על עוצמת מנוחת הנפש של רבינו. היה זה בימי כהונת רבינו כחבר ביה"ד יחד עם אביו הגאון רבי יעקב עדס זצ"ל. באחד הימים פנה הרב הראשי דאז, הגר"ר יצחק ניסים זצ"ל, והודיע לכל הדיינים שהוא מבקש להחתימם על עניין מסוים. רבי יעקב עדס לא היה מסוגל להירדם במשך כל הלילה. הוא הסתובב בבית הלון ושוב, נסער כולו, לא ידע להשית עצות בנפשו. מצד אחד, כלל לא רוצה לחתום על אותו עניין. מצד שני, היה יותר מחשש כי אי החתימה תגרור אחריה פיטורין מידיים, סבב הלון וחזור כל הלילה, ונפשו סוערת עליו. כשהגיעה נפשו לשיא סערתה עלה בדעתו רעיון: הלא רבי יוסף שלום אלישיב נתבקש אף הוא לחתום על אותו עניין, עכשיו שעת בוקר מוקדמת, הוא כבר יושב ולומד בבית מדרש "אוהל שרה" את סדר לימודו הקבוע, הבה ונשמע מפיו, מה מתכונן הוא לעשות בעניין מסובך זה. שלח את בנו ל"אוהל שרה" כדי לשמוע מה מתכונן הוא לעשות. וכך מתאר בנו הגאון רבי יהודה עדס שליט"א: חושך שרר ברחובות, עשיתי את דרכי לכיוון "מאה שערים", עיקלתי דרכי לבית המדרש "אוהל שרה". בדרך כבר הצלחתי לשמוע את קול לימודו המתוק

בוקע מתוך בית המדרש. עליתי בגרם המדרגות והתקרבתי לכיוונו. קול ניגון הגמרא הבוקע מפיו ניסר בחלל. עמדתי דקות אחדות סמוך אליו, והוא לא שם לב לכך. חיכיתי וחיכיתי, איני זוכר כמה זמן עבר עד שלפתע הרים את הראש ושם לב לנוכחתי בבית המדרש. הוא התבונן בי, ובניגון של לימוד אומר לי: "כן". אני אומר לו: "אבי שלח אותי הנה, הרב ניסים ביקש שיחתמו לו על עניין מסוים, ואבי אינו יודע מה לעשות". חשבתי שיתפנה אלי לגמרי, שיפסק מלימודו ושינסה לדון בכובד ראש בבעיה הבוטרת שאבי אינו יכול לישון בגינה כל הלילה. אבל לא, הוא הסתכל עלי במבט של פליאה, כאילו אני מעורר איזו בעיה ישנה שכבר נידונה לפני כמה וכמה שנים. מהניגון של הלימוד הוא לא הפסיק לרגע, ואמר: "אה, לחתום? גם ממני הוא ביקש לחתום, אמר לי שארבעים ותשעה דיינים מחכים לחתימה שלי, אמרתי לו שרק בגלל זה לא אחתום. אם ירצה לפטר אותי, שיפטר!" ומיד חזר אל התיבה שאחז בה, המשיך מאותה מילה ובאותו ניגון, כביכול לא הייתי כאן, כאילו חרב הפיטורין אינה מתנוססת על ראשו. מבהיל ממש לאיזה דרגה במנוחת הנפש הצליח רבינו להגיע. אבי זצ"ל הסתובב כל הלילה חסר מנוחה, זו היתה אחת ההתלבטויות הקשות בחייו של כל אחד, ואילו אצלו זו לא היתה בעיה. הוא רק שמע שארבעים ותשעה דיינים מחכים לחתימה שלו ומיד החליט שזה גופא סיבה טובה שלא לחתום. והפיטורין? אין זה ענייני, כל מה שהאדם מחויב לעשות הוא – רצון ה', ואם רצון ה' שלא לחתום, לא חותמים. אם משהו רוצה לפטרו, ישלח הקב"ה פרנסה ממקום אחר. איזו התלבטות יש כאן? כל העניינים הללו אינם אמורים להפריע אף לא לרגע אחד מן הלימוד ומן הריכוז. אינם אמורים להטריד את מנוחת הנפש!

וראך ושמה בלבו (ד, יד). מובא בפניני קדם איתא (שבת קלט.) בשכר וראך ושמה בלבו זכה לחושן המשפט על לבו, יש לומר לפי הגמרא (זבחים פח:) החושן מכפר על הדינין (היינו על עוות הדין), ועיוות הדין הרי בא מקנאה ולכן אהרן שלא קנא אלא ושמה בלבו זכה בחושן משפט על לבו.

וראך ושמה בלבו (ד, יד). ביאר הגר"ש שבדרון זצ"ל אמרו חז"ל (שמות רבה ג, יז) שכל סירובו של משה רבינו ע"ה לקבל השליחות, היה מפני שחשש לחלישות דעתו של אהרן, עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא "וראך ושמה בלבו". ומזה יש ללמוד לימוד גדול, שהיה משה רבינו מוכן לוותר על שליחות גאולה ישראל, מחשש של פגיעה בזולת וגרימת חלישות הדעת.

וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמה בליבו (ד, יד). ביאר הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע מצינו בחז"ל אילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתב עליו: הנה הוא יוצא לקראתך - בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. לכאורה תמוה, וכי אם אין הקב"ה מכתב עליו, לא יכול היה לצאת לקראתו בתופים ובמחולות, אך בעצם יש כאן הוראה בדרכי עבודת השי"ת, כי בעוד שעל דבר שלא נכתב במפורש בתורה, יש לו לאדם להתבונן אולי אין כוונתו טהורה, ועלול הוא לבא ליוהרה, אם יעשה דבר שהוא תמוה בעיני הבריות, או שהוא יוצא מגדר הרגיל, הרי לגבי מה שנאמר בתורה בפירושו, אין מקום לכל החשבונות הללו, וחייבים לעשות הכל בשלימות ובהידור היותר ראוי. וזוהי כוונתם: אילו היה יודע אהרן שהדבר היה מפורש בתורה, אזי: בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו משום שאין לו לחשוש מלהראות חיבתו למשה אחיו בצורה בלתי רגילה, מה שאין כן אילו לא היה נכתב בתורה, שומה עליו לצמצם התלהבותו ולעשות הכל בדרך של הצנע לכת, מתוך חשש לפניות וכדומה.

ויחר אף ד' במשה (ד, יד) יש לעיין, אמאי קפד עכשיו הקב"ה על משה, יותר מהפעמים הקודמים כשהשתמט ואמר שאינו יכול לילך, ואפשר לומר לפי מה שכתבתי בשו"ע (או"ח סי' נ"ג), הבעל תפילה שאינו קבוע יסרב שני פעמים, כשמבקשין לו לירד להתפלל ולהיות ש"ץ, וע"כ בפעם הראשון כשסירב משה (כשאמר, מי אנכי כי אלך אל פרעה), ובפעם השני (כשאמר, בי ד' לא איש דברים אנכי), לא הקפיד הקב"ה עליו, אבל עכשיו כשכבר סירב בפעם השלישית, (שלח נא ביד תשלח), אז קפד עליו הקב"ה, כי עכשיו כבר אין לך סיבה לסרב, (והגם של גדול אין מסרבין כלל, מ"מ בדבר

גסות ושררה מסרבין אף לגדול, כמבואר בתום רפ"ז דפסחים, והובא במשנ"ב שם סקמ"ה).

ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות. (ד, יז). מובא במשמרת איתמר, הג"ק רכי איתמר מקאנסקוואלי זצ"ל מטה הוא לשון הכנעה, והיינו ההכנעה זה שבך כמו שאמר (שמות ג, יא) מי אנכי וגו', בזה עצמו תעשה בו את האותות, וכמו שכתוב (ישעיה נז, טו) אשכון את דכא ושפל רוח. או יאמר, ואת המטה גו' אשר תעשה בו את האותות, היינו לרמז נצחי שכל הסימנים בעבדות ד' ית"ש לידע מה הוא, הוא ההכנעה, וכמ"ש בס"י על הכתוב (שמות ג, יב) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, דהיינו זה עצמו שאמרת (שם יא) מי אנכי וגו' הוא לך לאות כי אנכי שלחתיך, ע"ש (ראה קדושת לוי פרשת שמות ד"ה וזה לך האות). וכך שמעתי מפה קדוש אדומור [הרבי מלובלין] נ"ע שזהו סימן הכולל בכל ענינים, ותיכף כשמרגיש ח"ו איזה גבהות לב רח"ל, תיכף יירא ויפחד מאיזה שבר ח"ו רח"ל וכמו שכתוב (משלי טז, יח) לפני שבר גאון, וכשמרגיש ענוה והכנעה אזי סימן טוב לו כמו שכתוב (שם יח, יב) ולפני כבוד ענוה. וזה את המטה הזה היינו ענוה והכנעה תקח בידך, ובה תעשה לך כל האותות, היינו סימנים בכל דבר ולכל ענין, והבן.

ואת המטה הזה תיקח בידך אשר תעשה בו את האותות האלה. (ד, יז). התורה כדי להמחיש את היחס בין הילדים להורים אומרת "למטה אבותיו" הילדים הם המטה שאצל האב. ה' אומר למשה: "ואת המטה הזה תיקח בידך" – אם אתה לוקח את הילד יד ביד אז יקוים בך: "אשר תעשה בו את האותות האלה" תראה ניסים ונפלאות... אך אם תשליך את המטה (לא תתייחס לילד) הוא יהפוך לנחש... ומה הפתרון להחזיר אותו למוטב?! "אחוז בזנבו" – בוא אליו בדברים החשובים לו (ולא לך) משחקים, טיולים דברים שהוא אוהב לעשות – תתחבר אליו משם, למרות שהם זנב... ומשם תאחז וכך תצליח להחזירו למוטב...

ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות. (ד, יז). זקני מו"ר הגה"צ מאודווארי זצ"ל סיפר לי, שבעת היותו אברך, וקיבל עליו הרבנות מק"ק סערעפ ובאיאם, נסע להגה"ק בעל ייטב לב זי"ע לקבל ברכתו הטהורה, והרה"ק שאל לו, אימתי חושב לנסוע לשם. ועוד שאל הרה"ק הייט"ל מק"ז זצ"ל, אם יש לו מטה, והסביר הייט"ל את דבריו, כי תיבת מטה, פעמים יש לקרות מטה (בסגול) דהיינו מקל, ולפעמים יש לקרות מטה (בקמץ), דהיינו שיטה את עצמו למטה לארץ, ורב דמתא צריך שישכיל לידע אימתי ישתמש במטה פירושו במקל, כמ"ש משה רבינו ע"ה ליהושע טול מקל, היינו שצריך לעמוד במקל על המשמר בכל דבר ודבר, אבל כל זה הוא רק בענין שהוא נוגע לטובת היהדות והדת. אבל דבר שהוא נוגע לטובת עצמו, אז מטה פירושו מלשון הטייה, שצריך להשפיל את עצמו עד לארץ. וצריך לידע לכל דבר איפה להשתמש, שלכל דבר יש מקומו וזמנו הראוי. והוסיף שזה מה שאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה, ואת המטה הזה תיקח בידך, תיבת מטה יהי' תמיד בידך, אשר תעשה בו את האותות, שתוכל לעשות ולצרף האותיות, אימתי הוא מטה בסגול, ואימתי הוא מטה בקמץ. וסיפר רבינו שזקיני קנה לו מקל של עץ, כדי לזכור לקיים דבריו של מו"ר הייטב לב הנ"ל.

אשר תעשה בו את האותות (ד יז) מספר הרב וולן: אמר הרה"ק רבי שמואל אבא מזיכלין זצ"ל: כתוב זה רומז על מקומם של האותות והמופתים הנעשים על ידי הצדיק כדי לעורר התפעלות מיד ה', ולהביא לתשובה. האותות נמשלו כאן למטה. ומדוע - כי אם נבחן מה מקומו של המטה, נמצא שאדם בריא אינו זקוק לו כלל, ואלו לחולה הרתוק למטתו ומתיסר במכאוביו לא יועיל, מי זקוק למטה, אדם שאינו כה בריא - אבל גם חולה אנוש אינו. הוא יעזר במטה כשישען עליו. הוא הדין באותות: החולה האנוש, הכופר בכל ואינו מאמין כלל, לא יועילו לו המופתים ולא יביאוהו לאמונה. ומאידך גיסא, הבריא ואיתן באמונתו - אינו זקוק למופתים. רק האדם המאמין, שאמונתו רופפת מעט, יעזר במופתים כדי לאשש את אמונתו כיתד שלא תמוט. ועל כך רמז הכתוב: "ואת המטה הזה", את

בחינת המטה, "תיקח בידך" כאשר תבוא "לעשות בו את האותות"..

ויאמר יתרו למשה לך לשלום (ד, יח). אמר ה"חפץ חיים" זי"ע הנפטר מחבירו יאמר לו לך לשלום, שהרי יתרו אמר לו למשה לך לשלום, עלה והצליח. הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום שנאמר 'אתה תבוא אל אבותיך בשלום' (ברכות סד). אם אמנם למדים אנו מיתרו כי הנפטר מחבירו צריך לומר לו לך לשלום, מדוע יתרו עצמו, כשיעץ למשה על מינוי הדיינים, אמר לו 'וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום' (יח, כג). כל ענין מינוי הדיינים הוא להציל עשוק מיד עושקו, למען לא ישלחו בעולתה ידיהם. מובא בספרים, שמי שגזל את חבירו אפילו שוה פרוטה, עתיד להתגלגל ולשוב לעולם הזה לפרוע החוב, ואין נמחל לו העוון עד שיקיים את 'והשיב את הגזילה אשר גזל'. לפיכך, אם יהיו דיינים הגונים שישפטו בין איש לרעהו בצדק וביושר, אזי לא יצטרך אף אחד להתגלגל ולשוב לעולם הזה כדי לסלק חובותיו. וזהו שאמר יתרו אל משה 'וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום'. אם אמנם תמנה דיינים הגונים אשר יעשו משפט צדק, אזי כל העם יוכל לשכב ולנוח על מקומו בשלום ואין מחריד.

כי מתו כל האנשים (ד, יט). וברש"י מי הם דתן ואבירם, חיים היו אלא שירדו מנכסיהם ו"העני חשוב כמת". להגאון רבי יוסף שאול נאטענזאהן זצ"ל בעל שו"ת שואל ומשיב, בא עני אחד לבקש נדבה, והגאון ר' יוסף שאול הלך לחדר השני ליקח מעותיו, וכאשר בא בחזרה ראה שהעני גנב המורה שעות (שעון), ואמר עתה מתורץ לי מה שאמרו חז"ל "עני חשוב כמת", דלכאורה קשה, הרי אנו רואין שהעני אף היותר גדול ג"כ לא ירצה למות. אלא הכוונה היא, כמו שאין רשאים להניח מת להיות יחידי בחדר, שצריך שומר שישמור עליו, כך אין רשאים להשאיר עני יחידי בבית.

כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך (ד, יט). לכאורה דבר זה תמוה, הרי בזמננו אפשר דרא, והוקמו הרבה קופות של צדקה, המחלקים כסף לעניים א"כ מדוע עני חשוב כמת? אלא שצריך לומר "עני חשוב - כמת", היינו עני שהוא מחשיב את עצמו לאדם חשוב מלהצטרך לבריות, באמת נחשב כמת. וכמאמר החכם: עוד לא היה אדם שמת מרעב, אלא מהבושה - שהיה בוש מלבקש. הרה"ק רבי וואלף מסטריקוב אמר בדרך צחות: "עני חשוב כמת" פי' מתי חשוב העני- כאשר הוא כמת, שהרי רק פעם אחת מתים, וכן בעני, פעם ראשונה שהוא בא, עוד מכבדים אותו, אבל בפעם השניה חשיבותו יורדת, והיא פוחתת ככל שירבה לבוא.

לך שב מצרים כי מתו האנשים... (ד, יט). שואלת הגמרא (עבודה זרה ה, א): מי הם האנשים הללו המבקשים את נפשו של משה? ומתרת הגמרא: שהיו אלה דתן ואבירם. ולכאורה קשה, הרי היו הם עדיין חיים, אלא מתרצת הגמרא (כך הובא גם בנדרים ז, ב. סד, ב). בפירוש דעת זקנים מבעלי התוספות המתיקו רמז לדרשת חז"ל כי המילה "מתו" עולה בגימטריה "ירדו מנכסיהם".

כתב הרב שלמה משה עמאר שליט"א: לפני שנים רבות כשגרתי בחיפה, הייתי מתפלל בליל שבת בביכ"נ בשכונת חליסה, ושם עמנו זקן אחד, מופלג בשנים וביר"ש, והייתי מלווהו אחר התפלה, ובאחת הפעמים, אמר לי למה כתוב "עני חשוב כמת", ודי שיאמר עני כמת. ופירש, דעני שהוא רגיל לפשוט ידו ולבקש די מחסורו, אינו כמת. שכבר רגיל בזה ופשיטת ידו של זה העני היא בעיניו כמו עבודה, ואינו מתבייש בזה כלל וכלל. אבל עני שהוא חשוב, ומתבייש לבקש מאחרים, והוא מצטמק ורע לו, וסובל מחסורו בסתר, הוא חשוב כמת, לזה אמרו עני חשוב, כמת.

מובא בדעת זקנים לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך (ד, יט). בגמרא מסכת עבודה זרה (ה) שואלת הגמרא מי הם האנשים הללו המבקשים את נפשו של משה, ומתרת הגמרא שהיו אלה דתן ואבירם. והאם דתן ואבירם מתו, והרי היו עדיין בחיים. אלא מתרצת הגמרא אכן חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת. בפירוש דעת זקנים מבעלי התוספות מרמז לדרשת חז"ל זו שכן המילה "מתו" עולה בגימטריה "ירדו מנכסיהם".

מובא בנועם אלימלך ויאמר ד' אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתים אשר שמתי בידך וגו' ואני אחזק את לבו. (ד, כא) הפסוק הזה תמוה ונראה כמיותר, ויעויין רש"י. והנראה דהנה הצדיק המדבר דברי הבורא ית"ש ודבריו יוצאין מן הלב, אי אפשר שלא ישברו הדברים האלה את לב השומעים ובודאי נכנסין אל הלב. והנה הקב"ה רצה שיחזק פרעה את לבו, ואיך אפשר שיתחזק לבו מאחר שישמע דברי השי"ת מפי משה רבינו ובודאי ישברו את לבו וישלחם. אך איתא בסנהדרין (דף כ"ו): מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, ופירש רש"י דאדם הגומר בלבו שילמד כך וכך דפין ומהרהר בזה, מחשבתו גורמת שלא יוכל לקיים את רצונו, כי כך הוטבע בטבע שלא יוכל להוציא רצונו אל הפועל. ולכן אמר השי"ת למשה, בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המופתים אשר שמתי בידך, כלומר שבלכתך בדרך תחשוב ותתבונן בכל העת אשר תעשה המופתים לפני פרעה כדי לשבר את לבו הרע, וזה ראה כל המופתים, תשים לפני עיניך כל הזמן את המופתים האלה שתעשה למען יהפך לבב פרעה לטוב, ובאמת המחשבה הזאת תהא מועלת שלא תצליח לשבר ולהטיב את לבבו. וזה שמסיים ואני אחזק את לבבו, שע"ז שפיר יתחזק לבו ולא ישמע לקולך, אף שצדיק אתה ודבריך יוצאים מן הלב.

ויהי בדרך במלון (ד, כד). כולנו עוברי אורח ומתאכסנים זמנית במלון העולם הזה. נסביר על פי משל. אל ביתו של החפץ חיים הזדמן פעם אורח, תייר מארץ רחוקה. בהתבוננו סביבו הבחין האורח בפשטות שאפיינה את הבית. כל החפצים שנמצאו בבית היו רק הדברים ההכרחיים ביותר, ספסלים ארוכים, שולחנות פשוטים וכדומה. שאר פריטי ריהוט, גם אלו שנמצאים כמעט בכל בית, לא היו שם. כאשר הביע התייר את תמיחתו על כך באוזני החפץ חיים, השיב לו החפץ חיים בתמיחה, וכי היכן הם רהיטיך, השיב לו האורח על שאלתו, אמנם נכון, אני מתגורר במלון, ושם יש לי רק את הדברים ההכרחיים. אך כך יאה לעובר אורח הנמצא במלון באופן זמני. לעומת זאת, במקום מושבי הקבוע בארץ מרחקים, שם יש לי רהיטים רבים המפארים את ביתי. נענה החפץ חיים ואמר לו, אכן, אף אני נוהג כמותך. בעולם הזה אני מרגיש את עצמי רק בבחינת עובר אורח. מקום מגורי הוא בעולם הבא, שם אקבע את ביתי. לכן לא ראיתי לנכון למלא את ביתי בריהוט מפואר. במשך כל ימי חיי אני משתדל לרכוש רק אוצרות נצח בעבודת ד' יתברך, כדי להיכנס לטרקלין שהוא העולם הבא. הנמשל, כל ימי חיי נמצא האדם בדרך, בדרכו אל מחוז חפצו שהוא העולם הבא. בהיותו בדרך עליו לרכוש לו רק את הדברים ההכרחיים לקיומו ולהמשך דרכו. הדרך אינה מקום העונג וקבלת השכר, היא אמצעי בלבד ואשריו למי שמגיע למטרתו הסופית כשהוא מצוייד בתורה ובמצוות, שהם הקניינים האמיתיים והנצחיים. בהגיע אותו אדם לתעודתו הוא ימצא את ביתו הקבוע ויזכה להתענג מזיו השכינה, כיאות למי שהכין את עצמו כראוי בפרודור שהוא העולם הזה.

ויהי בדרך במלון, ופגשהו ד' ויבקש המיתו (ד, כד). כותב הרשב"ם כי נענש מחמת שהיה מתעצל בהליכתו ומולך עמו אשתו ובניו. ובחזקוני מוסיף שהיה לו למול את בנו ולהניחו עם אמו וללכת לבדו בחפזו בשליחותו של מקום. וכן כתב ב"צרור המור" כי חברת האשה היא עיכוב על האיש, ולפי שהיה בדרך מצוה לא היה לו ליקח את אשתו, ולכן עזבה במלון ושלחה לבית אביה. כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" מגור זי"ע היה מספר ששמע מהגרי"ק כהנמן ראש ישיבת פוניב"ז זצ"ל. שבצעירותו למד בכלל קדשים שיסד החפץ חיים. (כידוע החפץ חיים הקים כולל של עשרה אברכים בני עליה שילמדו סדר קדשים והלכות עבודת הקרבנות כהכנה לעבודת ביהמ"ק שיהיה בב"א). הרב מפוניב"ז למד בחברותא עם הגר"ר אלחנן וסרמן הי"ד שש שעות ברציפות וללא הפסקה, משמונה בבוקר עד שתיים בצהריים. הגיע פעם מברק לרבי אלחנן שאשתו מקשה לילד. ונכנס לחפץ חיים לבקש שיתפלל עבורה. ענה החפץ חיים שימשיך בלימודו וד' יעזור. אחר זמן מה הגיע מברק שני שנולד לו בן זכר, חשב רבי אלחנן את מגבתו, בירך הטוב והמטיב, והמשיכו בלימודם. (הרב מפוניב"ז סיפר כי זכר עדיין כיצד המשיך ר"א בלימודו אז מה כן הפשט 'ישנה לשחיטה מתחילה ועד

סוף', כאילו לא אירע דבר). בשעה שתיים כשסיימו את סדרם, נכנס רבי אלחנן לחפץ חיים להיפרד כדי ליטע לברית המילה. שאלו החפץ חיים, האם אתה המוהל, ההנך חושש שלא ימולוהו, נשאר ללמוד בכלול ולא נסע לברית. כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" זי"ע שיבח את תשובת החפץ חיים, (והיה אומר שזה מתאים לחסידים). דוודאי מצות תלמוד תורה היא מצוות שבגופו, שלא שייך על זה שליחות. מה שאין כן מצות מילה יכולים לקיימה גם על ידי שליח. וכן גם בפרשה דידן, שליחות הגאולה לעם ישראל, לא יכלה להתקיים על ידי אחר, כמו שנאמר במדרש אם אין אתה גואלן אין אחר גואלן. מה שאין כן מצות מילה היה אפשר לקיימה על ידי שליח, כמו שבאמת התקיימה על ידי ציפורה. (ואולי לפי שמשה רבינו ע"ה היה עוסק במצוה ופטור מן המצוה, ויתכן שאינו יכול לברך על המצוה בכה"ג, עי' במ"ב סי' תע"ה בשעה"צ ס"ק ל"ט. ועי' בריטב"א סוכה כה, א שאסור לעזוב המצוה שעוסק בה כדי לקיים מצוה אחרת, ועי' אמרי יעקב על שו"ע הרב חו"מ סי' ד' סעיף כ"ד בביאורים שהאריך בזה).

"ויהי בדרך במלון, ויפגשהו ה', ויבקש המיתו", למשה. לפי שלא מל את אליעזר בנו. ועל שנתרשל, נענש ענש מיתה (ד, כד וברש"י). מרעשים הדברים. משה רבינו נועד להיות גואלם של ישראל. עוד בטרם נולד חזו האצטגנינים שעתיד להולד מושיען של ישראל (סוטה יב ע"ב), ומרים אחותו התנבאה: "עתידי אמי שתלד בן שיושיע את ישראל" (מגלה יד ע"א, סוטה יג ע"א). מן השמים מנעוהו לינק מן המצרות, כי "פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא?" (סוטה יב ע"ב), וסובבו שיגדל בבית פרעה כדי שילמד טכסיסי מלכות כראוי לגואלם של ישראל (ראב"ע שמות ב, ג). והיה נוטל כתר של פרעה ומשימו על ראשו כמו שעתיד לעשות לו כשיגדל, והבינו שהוא אותו תינוק שחזו, ויעצו להרגו. והציע יתרו לבחננו: לשים בקערה זהב וגחלת מאירה ולראות במה יבחר. שלח ידו לזהב, ובא גבריאל ודחה ידו לגחלת, והכניסה לפיו לצננה ונכותה לשונו, ונעשה כבד פה וכבד לשון (שמות רבה א, כ). הרי שמעווד היה מראש מקדם לגאולה. הלך משה אחר צאן יתרו במדבר, והסנה בער באש בהר האלקים. התקרבו, והוטלה עליו השליחות. הצטנע, וסרב, ונאמר לו: "משה, אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם" (שמות רבה ג, ג). והזמן דוחק, כבר התדרדרו למי"ט שערי טמאה, ואם יכנסו חלילה לשער החמשים לא תהיה להם תקומה, יטמעו כליל. קיבל רשות לשוב למדין ולהשיג רשות יתרו, כי נשבע לו שלא ישוב למצרים בלי רשותו, ומצא שאשתו ילדה בן למזל טוב. אמר: אמול ואצא לדרך, סכנה היא. נטלם עמו, ובדרך הגיעו למלון. ואז במקום למול מיד, התעסק במלון תחלה. לא היה מה"זריזין מקדימין למצוות" (יומא כח ע"ב), "ולא נתלה למשה הצדיק עליה מלוא שעה" (נדרים לא ע"ב). וכבר: "ויבקש המיתו!" ואלמלא נזדרזה צפורה, ולקחה צור וכתה ערלת בנה, היה משה רבינו משלם בחייו: "ותאמר [על בנה (רש"י)] כי חתן דמים אתה לי", אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך. הורג אישי אתה לי (שמות ד, כה וברש"י)!

לא מובן הן "כל היום כשר למילה, אלא זריזין מקדימין למצוות" (יוקוא כח ע"ב). על מה חרון האף הגדול הזה. אין כאן בטול מצות עשה. ואפילו כן, "מי ענשיתו אעשה" (מנחות מא ע"א), ואין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה (זבחים ז ע"א)! הרי לנו גלוי של "וסביביו נשערה מאיד" (תהלים נ, ג), שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות קבא ע"ב, בבא קמא נ ע"א)! אבל מה יהא על ישראל?! הלא אם אין משה גואלם אין אחר גואלם, וישקעו בשער החמשים משערי הטמאה, ולא יוכלו עוד לצאת ממצרים, ולא יקבלו התורה, והעולם יהפוך לתוהו ובוהו - בגמרא (יומא פו ע"א) אמרו, שהעבירה הנוראה ביותר, אשר אף לאחר התשובה רק המות יכפר עליה, היא עוון חלול השם. ושאלו: היכי דמי חלול השם, אמר רב: כגון אני, אם אקנה בשר מן הטבח ולא אתן הכסף מיד. וכתב רש"י: וכשאני מאחר לפרוע, הוא אומר שאני גזלן ולמד הימני להיות מזלול בגזל. רבי יוחנן אמר, כגון אני אם אלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפלין. ופרש רש"י: ואין הכל יודעין שנחלשת, בגרסתה, ולמדתי הימני להבטל מתלמוד תורה - וכתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ה הי"א): יש דברים שהם בכלל חלול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפרסם בחסידות, דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואף על פי שאינן עברות, הרי זה

חילל את השם. ומדברי רש"י מתבאר, שעיקר החומרה משום שלמדים ממעשיו, וכמו שכתב רש"י (שבת לג ע"א): "חילול השם, אדם גדול שבני אדם למדים ממנו ואינו נזהר במעשיו, ונמצאו הקטנים מזלזלים בתורה על ידו ואומרים, זהו מבין שאין ממש בתורה ובמצוות. ונמצא השם מתחלל [דהינו] נעשה דבריו [של הקדוש ברוך הוא] חולין".

וה"חפץ חיים" זצ"ל היה בוכה בהגיעו לדברי ה"יראים" (סימן שמ): "את ה' אלקיך תירא ותעבוד ותן כבוד לשמו ושמו מחללו, דכתיב: ולא תחללו את שם קדשי (ויקרא כב, לב). ומקרא זה נוקב ויורד עד תהום, ואפרוש לאו זה ידו כל הדוים. כי חלול השם ישנו בכמה דרכים ואין להם שעור. שכל המבזה אפילו מצוה אחת ומקל בכבוד שמים, נקרא מחלל השם".

ואספר מה שאמר מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א שנינו (במנחות סח ע"ב) שרבי טרפון תמה בטעם החלוק שבין שתי הלכות, ויש לפניו רבי יהודה בר נחמיה וחלק ביניהם בטוב טעם ודעת. "שתק רבי טרפון [קבל דבריו]. צהבו פניו של רבי יהודה בר נחמיה. אמר לו רבי עקיבא: יהודה יהודה, צהבו פניך שהשבת את הזקן? תמהני אם תאריך ימים! אמר רבי יהודה בר אלעאי: פרס הפסח היה. כשעליתי לעצרת שאלתי אחריו, יהודה בן נחמיה היכן הוא? ואמרו לי: נפטר והלך לו" – ומלשון הגמרא משמע שרבי טרפון לא הקפיד עליו. אדרבה, ודאי שמח שפשט שאלתו. ומדוע נענש בכזו חמרה, ועם ישראל הפסיד כזה אדם גדול, שמתרץ קצרת רבו, ולבטח יהיה מגדולי ומנהיגי הדור?!

אלא שמרן ה"חזון איש" זצ"ל כתב ("אמונה ובטחון" ד, ט). "בין המפסידים היותר עיקרים, היות המלמד לרבים בלתי שלם במדותיו... וכאשר יתמיד החניך לעמיד לפני מחנך בלתי שלם, יתמיד לנחל מדות הרעות מן המחנך" – ולכן, דוקא משום שגדול בתורה הוא ועתיד להיות מגדולי הדור, אם יש בו מדה פחותה של מתכבד בקלון רבו יחנך בה את תלמידיו ונזקו גדול מתועלתו, ומוטב שלא יאריך ימים! ולענינו, אם משה רבינו מנחיל התורה, ויתרשל חלילה במצוות, מוטב שלא ינחיל! מוטב כך, מאשר לגאול את ישראל על ידי מנהיג שמתרשל במצוה! ומשה רבנו למד את הלכה, ואמרו (מכות י ע"א) שכאשר נאמר לו להקצות שש ערי מקלט "היה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלוש בארץ כנען, ואמר: מצוה שבאה לידי אקימנה!" והתורה, כידוע, מלשון הוראה (זהר ח"ג נג, ב) – הוראה כאן לכל אב משפחה, ונפתח בספור מעשה. ה"חזון איש" זצ"ל היה מתפלל כידוע במנין שבביתו. זכות גדולה היתה לבני המנין, להתפלל במחיצת רבם של ישראל. יום אחד הביא אברך את בנו, להתפלל עם ה"חזון איש". בחזרת התפלה הרעיש הילד, והאב הנבוך גער בו לשמור על קדושת המקום והתפלה. הילד הנזוף השתתק, וה"חזון איש" ראה. לאחר התפלה קרא לאב ואמר לו מבלי שהילד ישמע, כמובן: "היום למד ממך הילד שני דברים. למד שאסור להרעיש בתפלה, ולמד שמותר לכעס מה משני אלו, לדעתך, יאמץ?!..."

תלמוד ערוך הוא (ירושלמי מועד קטן פ"ב ה"ב): "ילפי מקלקלתא, ולא ילפי מתקנתא". לומדים מהדברים הרעים, ולא מהטובים... הטבח לא היה לומד מרב את עשרת מלי דחסידותא שלו (תשובות הגאונים שע"ת קעח), שלא הביט לצדדים ואף לא לפניו, ולא שח שיחה בטלה מימיו, ולא הלך ארבע אמות בלא תורה ותפלין ולא את כל הפעמים בהן קנה ושלם על אתר – אלא רק את הפעם האחת בה אחר התשלום, וכבר דן את רבן של ישראל כגזלן, וכבר אימץ את היתר הגזלה רבי יוחנן, שלמד ולמד ולמד עד כלות כחותיו, עד שבעל כרחו נפל עליו נמנום (שבת קמה ע"ב), ידע שלא ילמדו ממנו ללמד בהתמדה עצומה. מה ילמדו, לנמנם בבית המדרש!

[יש אצל בני תימן שנוהגים לאכול לפני התפילה בשבת, ואת המוסף עושים בלא חזרה. מהיכן זה התחיל? בתימן היו קמים בשעה שלש לפנות בוקר ללמוד בביהכ"נ, והיו אוכלים קודם לכן, וכשהגיעו למוסף לאחר תפילה ארוכה וקריאה"ת ותרגום ארוכים, היו כבר רעבים מאד משעות רבות שהיו ערים, ודלגו על חזרת הש"ץ. אך היום אדם קם למנין של שמונה, ומה שנשאר לו מאבותיו זה העוגה לפני התפילה, וכשמגיעים למוסף לאחר דילוג התרגום הוא צועק לחזן "תפילה אחת"... זה מה שנשאר לו מסבא שלו... ילפי מקלקלתא... פעם היה אדם תימני יושב ב"דיואן" – בסלון ע"ג המזרון העב עם נרגילה בידו האחת וגאת בלחיו ו- - - עתון ידיעות בידו...

גם סבא שלו היה יושב ממש באותה תנוחה עם כל ה"עזרים" הנ"ל מסביב, אך בידו אחז תאג' ולמד תורה... מסבא שלו נשאר לו הגאת והנרגילה... ואמר המשגיח, רבי יחזקאל לעוינשטיין זצ"ל: השל"ה הקדוש כתב, שערב שבת הוא זמן תשובה. "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" (עבודה זרה ג ע"א), מי שהתעלה בערב שבת יוכל לקלט כראוי קדושת יום השבת. והנה ענינו הרואות שזה היום החלש ביותר בישיבה. הן מבחינת ההשתתפות בתפלה והן מבחינת הלמוד. ומדוע, כי היו מתמידים שערכו "משמר" בליל ששי, ולמדו בשקידה כל הלילה, והתפללו כותיקין ופרשו לשניה קצרה – ומה למדו מהם, לא את ה"משמר", אלא את הרפיון בבקר ערב שבת! וזה מחייב כל כך הורים ומלמדים – גם אם תנחילו תורה כמשה רבינו, אבל הפגינו חלילה רפיון מה. ולא באי קיום מצוה חלילה, אלא התרשלות ב"זריזים מקדימים", וכבר ילמדו מהם. שאפשר לדעת – ולהתרשל וכבר מוטב, חלילה וחס, "ויפגשוהו" ויבקש המיתו, ה' ישמר! לא! הבה נזכה לבחינת "משה זכה", והראה דוגמה אישית מושלמת, ועל ידי כך "זיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו" (אבות פ"ה מ"ח)!

אמר הגאון הצדיק רבי אלחנן היילפרין זי"ע ותקח צפרה צר ותכרות את ערלת בנה (ד, כה). במסכת עבודה זרה (כז). מביאה הגמרא מחלוקת בשאלה האם אשה כשרה למול את התינוק או לא. והגמרא מקשה על האוסר עליה למול – מציפורה, שמלה את בנה, ותירצה (בתירוץ ראשון), שאכן ציפורה לא מלה בעצמה, אלא עשתה אחר שליח למול את בנה. ואמר הרה"ל רבי ישעיה מטשחוב זי"ע דהרמזו לכך הוא: "ותקח צפורה צר" – היינו שלקחה את האותיות 'צר' משמה 'צפרה', ונשאר פ"ה בגימטריה 'מילה', דהיינו שלא בעצמה מלה, אלא רמזה זאת ושלחה אחר שיהיה שליח עבורה.

ותקח צפרה צר. שואלים מאיפה ידעה צפורה לקחת צור למול, אלא שהיא הבינה זאת משמה, שבתוך המלה צפורה יש 2 תיבות ער וגם נשאר אותיות פה בגימטריא 85 כמספר מילה, מזה ידעה שצריכה למול בצור. ובספר עאינה וראינה ובפרישה בהלכות מילה סי' רס"ז אות ז מובא בשם הילקוט למה אין אנו מלים עם צור אלא עם סכין של מתכת, כי כשדוד נלחם עם גלית ורצה להרגו עם אבן, אמר דוד לשריון שהיה על גלית, אם תתן עצמך שתכנס האבן דרך השריון יתחילו בני ישראל למול עם מתכת. יש מפרשים למה היה משה כבד פה, כדי שלא יאמרו שמפני שדיבר יפה לפרעה שיכנע אותו לשלח את העם, אלא הכל היה יד ד'. ועוד שהיה להם בקבלה שאם יבוא אחד ויאמר פקד פקדתי סימן הוא שהגיע זמן הגאולה, ומשה אע"פ שהיה כבד פה ולא יכל לומר את האות פי, ובכל זאת אמר פקד פקדתי במילואו, ואז ידעו בבירור כי הגיע הקץ.

ישנו חידה (בשם הרה"ג ריי חיים י. יעקובזון זצ"ל)

הלכו ארבעה:

עמדו חמשה:

חזרו שלושה:

המשיכו שנים.

הלכו 4 - משה וצפורה ושני בניה שהלכו ממדין למצרים, עמדו 5 - זה היה בהר חורב שהגיע שם גם אהרן, חזרו 3 - כשאהרן אמר למשה על הראשונים אנו מצטערים למה אתה מביאים הרי המצרים ישעבדו אותם, וחזרו צפורה ושני בניה, המשיכו 2 - משה ואהרן למצרים כציווי ד'.

בפרשתנו בכמה רמזים במפרשים מבואר ענין המילה וכן במילת אליעזר בנו של משה שציפורה מל כדכתיב ותכרות ציפורה "צר" ותכרות את ערלת בנה. נבאר ענין כלי המילה אם אבן או ברזל, ולמה נימול אליעזר בכלי של אבן. כלי המילה במקרא. בשני מקומות בתורה ובנביאים מצאנו ממה היה עשוי הכלי והדבר החותך שבה כרתו את הערלה, הראשונה בפרשתנו (שמות ד, כה) ותקח צפרה "צר" ותכרת את ערלת בנה, ושנויה בנביאים (יהושע ה, ב) בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך "חרבות צרים" ושוב מל את בני ישראל שנית, ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות.

ונחלקו בזה המפרשים מה היה ה"צר" שבו כרתה צפורה את ערלת אלעזר, ומה היה ה"חרבות צרים" שבו מל יהושע את בני ישראל.

בתרגום אונקלוס כאן כתב ונסיבת צפורה "טנרא", וכן כתב כאן בתרגום יונתן: ונסיבת צפורה "טינרא", ופירושה של 'טינרא' היינו 'אבן קשה'; ולפירושה זה דהמעשה היה באבן הרי זה ממש כ'צור' המוזכר בכמה מקומות בחז"ל וכדברי הרמב"ם דבכל מלין אפילו בצור, ויעוין במשנה חולין (פ"א מ"ב) השוחט במגל יד בצור כו' ופי' הרע"ב צור סלע מחודד ולשון מקרא הוא "ותקח צפורה צור ותכרות" ע"כ, וכן הביא ברד"ק ד'צור' היינו סלע, וכ"כ כאן ודאברבנאל" שלקחה שן סלע חותך שנזדמן לידה.

ואולם במקרה של "חרבות צורים דיהושע, פירש שם התרגום יונתן "אזמלין חריפין" וכן הוא בפירש"י שם, ופירושה של איזמלין היינו ברזל, ועיין במשנה כלים (פ"ג מ"ד) המעצד והאזמל ופירוש שם הרמב"ם ד'איזמל' היינו ברזל, והביא סיעתא לזה מדברי התרגום שתרגם איזמלין על חרבות, ובפי' הר"ש והרא"ש וכ"ה ברע"ב שם פירושהו על תער קטן שמוהלין בו 'איזמלין חריפין', דהיינו חרבות החדים והם הנעשים מהנחושת יעו"ש.

אבל אין הדבר מוסכם לכל המפרשים והראשונים, דדעת ה"טור כאן בפירושו הוא שהצור שלקחה צפורה ג"כ פירושו 'איזמל כמו חרבות צורים דיהושע, וכן הוא בפי' הרשב"ם כאן ד'צור' הוא כמו חרבות צורים תער מלוטש איזמל חריף, וכן הוא בפי' הרלב"ג כאן ד'צור' היינו חרב, וכבר הביא ה"חזקוני" כאן ב' הפירושים אי 'צור' היינו איזמל חריף כמו חרבות צורים, או 'צור' הוא לשון אבן כמו כשמיר חזק מצור יעו"ש, ויעוין בפי' ה"אבן עזרא" כאן שכתב פירוש שלישי 'צור' היינו דבר חד, ואולם לא נתפרש לדידיה ממה היה עשוי, ועיין גם ב'לקח טוב'.

ומאיך גם בקרא דיהושע מצינו במדרש רבה (נח לא, ח) דחולק על התרגום, דהמדרש שם כתב דחרבות צורים היינו "גלבין דטינרי", והיינו אבן חד, והרי דמפרש חרבות צורים דיהושע כפירוש התרגום כאן שפירש מילת צור דהיינו טינרא כנ"ל, וכבר ציין ה"חתם סופר" בחידושו למסכת שבת (קלד:): דהמדרש חלוק על ה"תרגום יונתן" שם ביהושע, [ויעוין בשרת "אמרי יושר" ח"ב סי' קס"ו] שהעיר על ה"חתם סופר" בפירושו על התורה כאן שהביא רק דברי התרגום ולא ציין שהמדרש חלוק עליו עיי"ש, ואולם לא ראה את דברי חידושי ה"חתם סופר" הנ"ל בחידושו למסכת שבת שהביאה להדיא, וכדברי המדרש כתב גם הרמב"ם בספרו "מורה נבוכים" (ח"א פט"ז) דחרבות צורים היינו אבן.

מצוה מן המובחר למול בברזל. מעתה מה שפסק הרמב"ם דמצוה מן המובחר למול בברזל ושנהגו כל ישראל בסכין, שומה עלינו לבאר האם כן היה גם מלפנים, או שדבר זה התחיל רק מאוחר יותר, והדבר תלוי במקור דברי הרמב"ם מנין הוציא דבריו, ויש לבאר וליישב גם ב' המקראות הכא וביהושע, לפי פירושה של כל אחד ואחד מהמפרשים הנ"ל. והנה ה"כסף משנה" לא ציין מקור דברי הרמב"ם מהיכן הוציא דבריו דמצוה מן המובחר למול בברזל, וכתבו כמה מגדולי האחרונים דמקור הרמב"ם היה מצוייו ה' ליהושע למול את בני ישראל בחרבות צורים שפירושו לפי ה"תרגום יונתן" היינו בחרב ברזל, כן כתבו ה"חתם סופר" בחידושו לשבת שם ובעל ה"תבואות שור" (סי' ו סק"א) וכן כתב בספר "ערוך השולחן" בירד שם (סעיף ט"ו), והוסיף ה"ערוך השולחן" דאף דצפורה לקחה אבן ולא ברזל, היינו משום שהיתה בדרך ולא היה לה ברזל למול בו ע"ש, וכן באמת מפורש ב'חזקוני' וב'אברבנאל' כאן דהמפרשים הסוברים שלקחה אבן היינו משום שהיתה בדרך ולא היה לה מאכלת או תער ולכן לקחה מה שמצאה. ואולם קצת קשה פירוש זה דמקור הרמב"ם היה מחרבות צורים דיהושע דתרגומו אזמלין חריפין דהיינו ברזל, אחר שהרמב"ם עצמו במורה נבוכים פירשה כהמדרש דהיה מאבן ולא מברזל.

ביאור אחר בענין זה מדוע בפרשתינו לא מלתה צפורה בברזל אלא באבן הביא ה"חתם סופר" והוא ע"פ דברי ספר "המכריע" (סי' נ') דמילה לאו מכה של חלל היא, ולכן כדי שלא יהיה מכת חרב אם תמול בברזל דהוה סכנה

ויסתם על הדרך ולכן לקחה דווקא צור ולא ברזל. [ורק נתקשה ממה דאנו לא מוהלין בצור ומכ"ש בשבת ומסכנין את התינוק בעשיית מכת חרב לחלל עליו את השבת, ועל כרחך דהוה עכ"פ כמכה שעל גב היד והרגל אף אי לא הוה מכה חלל יעו"ש שנשאר בצ"ע. ולהלן יובאו דברי היפה תואר על המדרש וש"ת אמרי יושר בזה], ובזה רצה ה"חתם סופר" שם לבאר סיבת התרשלות משה רבינו, דרצה למול בברזל כמצוה מן המובחר ולמול עתה יצטרך להמתין ג' ימים מפני הסכנה, וכשנסתכן משה אז הבינה צפורה דטוב למהר המצוה ע"י צור מלעשות מן המובחר בברזל, ואפילו אי בעלמא מצוה מן המובחר עדיף מזריזות, אולי מילה בשמיני שאני שהיא עיקר המצוה ולא זריזות בעלמא יעו"ש ד, וכע"ז בקצרה בחידושי למס' נדרים (לא): ועיין עוד בפירושו כאן כעין זה באופן אחר קצת.

המנהג למול בסכין, ולפי"ז עיקר הדבר הוא שיהיה עשוי מברזל, ואין הבדל בין סכין לחרב או תער או למספריים וכיו"ב ויעוין בספר ים של שלמה סוף ב"ק במנהגים החלוקים בין בני א"י לבני בבל (אות מ"ה). דכתב דבני בבל מוהלין בתער ובני ארץ ישראל בסכין, וכן פירשו הראשונים הנ"ל במשנה כלים (פ"ב מ"ד) דאיזמל היינו תער קטן שמוהלין בו, הרי דמנהגם היה בתער. ומש"כ הרמב"ם דהמנהג למול בסכין ולא במספריים כתב בתורה שלימה כאן (מילואים סי' י"ט), דאולי הוא לפמ"ש בספר גן עדן ענין מילה, שענן מיסד כת הקראים אמר כי חוב שתעשה המילה במספריים שנאמר חרבות צורים לשון רבים, ולהוציא מדעה זו נהגו למול רק בסכין כמו שתיקנו הרבה דברים להוציא מליבן של צדיקים, אבל מעיקר הדין הוא מצוה מן המובחר בכל ברזל אף במספריים כמש"כ הרמב"ם, ועיין גם בביאור הגר"א שם ביו"ד דהביא ראייה ממתני' (רפי"ט דשבת), ועוד אמר ר"א כורתים עצים לעשות פחמין "לעשות כלי ברזל" דמיירי שם לענין עשיית הכלי למול בו.

הזמן שהתחילו למול בכלי ברזל. ולפי זה עשייתו מן המובחר מברזל כבר היה מימים ימימה. ואפילו ציפורה אשת משה היתה מלה עם כלי של ברזל לולי הטעמים המיוחדים הנ"ל, ואולם בספר צאינה וראינה כאן [אשר הטו"ז באו"ח (סימן רפ"ה סק"ב) כתב עליו דראוי לקרות בו שיבין ענין הפרשה למי שאינו יכול להבין בפירש"י כראוין], הביא בשם המדרש דכהיום מלין בברזל אף שבימים הקודמים המנהג היה למול באבן חדה, דהוא משום שכשעשה דוד מלחמה עם גלית וזרק הבאן להרגו והיה גלית לבוש בכובעו של ברזל על ראשו, ואמר המלאך הממונה על האבנים למלאך הממונה על הברזל שיעבור על מידתו ויחלש הברזל שיוכל האבן לעבור ולהרוג את גלית, ובעבור זה יתן לו מתנה שמהיום והלאה ימולו בסכין של ברזל ולא באבן כמנהג עד אז, ולכן מלין היום עם סכין ברזל ע"ש.

והנה לפנינו לא נמצא מזה במדרש, ואולם גם הפרישה ביו"ד שם (סק"ז) כתב דבר זה בקצרה, ז"ל שמעתי טעם ע"פ המדרש שכך הובטח לברזל ביום שנבקע הכובע של ברזל שהיה בראשו של גלית לפני דוד ע"כ, וכמו כן הובא דבר זה באריכות בספר שפתי כהן כאן בפרשתינו, והוסיף בזה דאדרבה עד אז לא היה לברזל חלק בקדושה שנאמר לא תניף עליהם ברזל, ולכן לא נזכר סכין בתורה ואף בעקידה נאמר ויקח את המאכלת דבר שחותך ואוכל, ולכן הוא דלקחה צפורה דוקא אבן ולא סכין ברזל, אף דודאי היה לה סכין כי מי שלוקח אשתו ובניו והולכין למלון ודאי שלוקחין כל תשמישי הבית, [ואולם לעיל הבאנו מהחזקוני והאברבנאל דלקחה אבן רק משום שלא היה לה ברזל], ומהאי טעמא גם יהושע מל בחרבות צורים דהיינו גלבין דטינרי כמו שביאר המדרש, ורק ממעשה דדוד וגלית עשה הקב"ה לברזל חלק בקדושה.

סכין של שחיטה. וסיים שם בספר שפתי כהן דכמו כן נתן לו הקב"ה לברזל סכין של שחיטה יעו"ש, ובאמת לגבי שחיטה לא נזכר ברמב"ם ובשולחן ערוך עדיפות ליקח של ברזל דוקא, ורק הב"ח והבית הלל (ביורה דעה הלכות שחיטה סימן ו') כתבו זאת מעצמם, והבית הלל השווה הדבר לסכין של מילה, ונחלק עליו ה"תבואות שור" שם דמילה שאני משחיטה דרק מילה ילפינן מקרא דחרבות צורים דיהושע, וכן הסכימו רוב האחרונים יעו"ש ד, ואולם למה שהביא ה"שפתי כהן" דברי המדרש אם כן מפורש כבר

במדרש דגם בשחיטת מצוה מן המובחר, לשחוט בברזל ומהטעם דמילה ממש למול בברזל, ויעוין שם (סק"א) דלכן נכון גם שיהיה הסכין חד בלי פגימה מהאי טעמא שלא יכאיב ויצער התינוק יעוש"ד בארוכה. וטעם זה כתב גם הלבוש שם דלכן מצוה מן המובחר למול בברזל דהוא משום שהברזל חריף ביותר ואינו מכאיב כל כך ע"ש, ולמה שהובא לעיל מהאחרונים דהמצוה למול בברזל נלמד מחרבות צורים דיהושע, הרי באמת מבואר שם דהיה חריף וחד וכמו שתרגם יונתן איזמלין "חריפין", וכבר כתב שם הרלב"ג דלכן צוהו כן הבורא יתברך כדי שישגיגם יהושע בזה המעט מהצער שאפשר בו, ולכן ציווהו למול באלו החרבות שיהיו בתכלית מהחדות.

ואולם יש לציין בענין זה מה שכתב בשו"ת אמרי יוסר (ח"ב ס"ו ק"מ) דיש ענין על פי המדרש שיהיה צער במילה. כמו כן יעוין בספר עיקרי הד"ט (יו"ד סימן כח אות ה) ששמע מא' קדוש מדבר דיש הוכחה מיודעי חן למול התינוק בסכין פגום דוקא ושכן קיבל מאנשי אמונה, והיה הדבר קשה בעיני משום צערא דינוקא וכו' ויעוין בספר דרך פיקודיך להבני יששכר (מצוה ב' מילה חלק המעשה אות ל) דמנהג ישראל תורה היא שיהיה הסכין של מילה מחודד בשני פיות לשני הצדדים, והנה הטעם הפשוט בכדי שלא יבוא לידי טעות ויחתוך בהצד השני שאינו מחודד ויסכן התינוק, ואסמכוה אקרא וחרב פיפיות בידם, ומצאתי אין לי גם בפנימיות הסוד טעם לדבר כו' ע"כ.

צערא דינוקא. ובספר שולחן גבוה שם ביו"ד (סימן רס"ד ס"ק כ"ב) הביא דברי הפרישה הנ"ל בשם המדרש, וכתב עליו דדוחק הוא לומר דקודם מעשה דגלית לא היה מצוה מן המובחר למול בברזל, אלא הטעם שכתב הרמב"ם דמצוה מן המובחר למול בברזל הוא משום שהברזל חריף וחותר מיד טפי משאר דברים, ומאברהם אבינו ע"ה כבר היה מצוה מן המובחר.

ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ד' המתו (ד, כו). נבאר ע"פ מדרש תנחומא משפטים' למשה נולד בן שני וקרא לו אליעזר. ולפני שמל אותו יצא ממדין כדי ללכת למצרים. ואז פגע בו בדרך במלון מלאך ה' וביקש להורגו. אף כי היה מלאך הרחמים. ואמר רבי שמעון בר יוחאי כי המלאך גבראל ירד בלהבת אש מן השמים כדי לשרפו. והלהבה הפכה לנחש כדי לבולעו, כי אמר השי"ת: אתה הולך להרוג את הנחש החזק הוא פרעה, ואתה רוצה להוציא את בני ישראל ממצרים, כיצד שכחת את בנך והנחת אותו בלתי נמול? ויש אומרים כי שני מלאכי חבלה שהם אף וחמה שבלעו אותו מן הראש ועד הברית מילה. וחזרו ובלעו אותו מן הרגלים ועד הברית מילה, כי לא עשה ברית מילה לבנו. ואמרו חז"ל משה הרג את חימה והשאיר את אף. מכאן אתה רואה עד כמה חביבה ויקרה המצוה הזאת. שכל הזכויות שהיו לו למשה לא הגנו עליו באותה שעה, שהוא נתרשל למול את בנו כמובן שהיה לו תירוץ משום פיקוח נפש של טילטול הדרך עד מצרים. וכבר הראינו בפרשת בראשית עד כמה הקב"ה מדקדק עם הצדיקים ואפילו אם החטא הוא צר כחוט השערה. וזהו כדי לפרוע להם שכרם בעולם הזה שיבואו נקיים לעולם הבא. בלי שום חטא קל. אבל בכל זאת אין מענישים אותו מיד, כי המעשים טובים שעשה מגינים עליו כתרסיס בפני הפורענות. ורק במשך הזמן הוא נענש על החטא. כמו שראינו כאן אצל משה רבינו שבא מלאך מן השמים להורגו על שלא מל את בנו, ומכאן מוכח שהמצוה הזאת גדולה מאוד. ואל תחשבו שמשנה נתרשל ח"ו במצוה זו, דבר שאין הלב יכול לחשוב ואין הפה יכול לדבר. אבל משה אמר כך: אם אמול אותו ואח"כ אצא, יש סכנה לתינוק, כי עד שלשה ימים עדיין לא נרפא הברש. והפצע, והאוייר יכול לגרום נזק גדול, ואם אמתין שלושה ימים עד שיתרפא ואח"כ אצא, זה אי אפשר לי, שהרי הקב"ה אמר לי לילך למצרים בשליחותו. ולכן גמר אומר ליצא בשליחות בנימוק שאחרי שיבוא למצרים הוא ימול הבן.

ויש אומרים שהבן הזה היה גרשון ולא אליעזר. כי היה הבן הראשון של משה רבינו ע"ה. אבל משה אמר, מכיון שעד עכשיו לא מלתי אותו, אמול אותו כשאבוא למצרים, ועל כך נענש, כי נתעכב במלון ולא מל אותו, וזה שאומר הכתוב: ויהי בדרך במלון, כלומר: זה שנענש הוא מפני שלא מל אותו בהיותו במלון, כי אז היה קרוב למצרים, ושוב לא היתה סכנה לתינוק,

ולכן היה צריך לעשות המצוה ולא לחכות עד שיבוא למצרים. כי אין ראוי לאדם לדחות מצוה כי אין הוא בטוח בחייו, אע"פ שהוא צעיר לימים ויש להשתדל לעשות השתדלות ולא לומר אעשנה מחר אלא יש לקיימה מיד. שהרי יתכן שיתעורר איזה עיכוב ולא יוכל לקיימה ואז יהיה הוא הגורם לביטול המצוה (מעם לועז) אמרו חכמינו, כי משה רבנו חייב היה עונש על שום שהישהה את מילת בנו, ברצותו לקים תיכף את מצוות השם יתברך ולשוב מצרימה. ובכן, בגלל השהיית מצוה אחת בשוגג עומד היה למות גואלם של ישראל, וממילא היתה מתבטלת כל תכנית גאולת ישראל ממצרים וכל העתיד להתפתח מזה.

אנו למדים מזה, כי עבודת הגאולה דורשת בתור תנאי מוקדם שמירה מלאה של כל מצוות התורה. כל תכניות הגאולה, ואפילו על ידי הגואל האמיתי, עלולות להתבטל בגלל מצווה אחת מן התורה שלא נשמרה כהלכה... (מענינה של תורה). איתא בגמרא (מנחות מג) בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה. וכיון שזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו. לאחר שיצא אמר עליה שירה, שנאמר (תהלים יב) "למנצח על השמינית מזמור לדוד" על מילה שניתנה בשמיני. ונראה לבאר בהקדם דברי הגמרא (שבת קל) כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה, דכתיב "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהלים קיט, קסב), עדיין עושין אותה בשמחה. והנה יש להתבונן למה הזכיר מילת "אנכי", שמשמע שרק דוד שמח, הלא מדבר על המילה וכולם שמחים בה. ונראה לי בס"ד, כי שאר בני אדם יכולים לקיים מצוות גם בהיותם במרחץ, שהרי יכול לגמול חסד עם חברו וכיוצא בזה, מה שאין כן דוד שהיה מלך, הרי אסור לראותו ערום, והוא מוכרח להתרחץ לבדו, נמצא שאינו יכול לקיים כל מצוה שהיא בהיותו במרחץ, לכן בהיותו בבית המרחץ נצטער כיון שראה עצמו ערום מהמצוות, אך כאשר זכר במילה שמח, שהרי אינו ערום מהמצוות. על כן דיין דוד לומר "שש אנכי" כלומר גם אנוכי שמח (קול יהודה). "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר" אונקלוס, בן אחותו של הקיסר אדריאנוס – חפץ ליבו להיות יהודי, אך גדול היה פחדו מדודו אדריאנוס העריץ. מה עשה? בא אצל דודו ואמר לו: "רוצה אני לעסוק במסחר". התפלא אדריאנוס: "כלום חסר לך כסף וזהב? הן כל אוצרותי פתוחים לפניך!" השיב אונקלוס: "חפץ אני לצאת ולראות את העולם, להכיר את הבריות ולהחכים. הבה לי עצה: באיזה סחורה אסחר?" יעץ אדריאנוס: "אם תראה סחורה שנפלה וערכה ירד – עסוק בה, שסופה להתעלות ולהתייקר!" מלווה בעצה זו קם אונקלוס והפליג לארץ ישראל, בהגיעו, פנה לחכמים וביקש שילמדוהו תורה בטרם ימול את עצמו. אמרו לו החכמים: "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שהוא נמול". מל אפוא עצמו ושקע בלמוד התורה. למד ולמד בלי הרף. כשראוהו רבי אלעזר ורבי יהושע הבחינו שפניו משונות, הבינו שהדבר ארע לו כי למד הרבה. ואמנם, כשבא לפניהם נוכחו כי אונקלוס יודע ללמוד, שואל ומשיב כהלכה. חזר אונקלוס לרומא ובא אצל אדריאנוס, הבחין דוד בפניו המשונות ושאלו לפשר הדבר. הסביר לו אונקלוס: "הדבר ארע מפני שלמדתי תורה, ונוסף לזאת – מלתי עצמי". "ומי יעץ לך לעשות כן?" שאל אדריאנוס. "אתה!" באה התשובה מפי אונקלוס. "הן אתה הורית לי לעסוק במסחר שהוא ירוד, שכן סופו להתעלות, חזרתי אפוא על כל אומה ולשון ולא מצאתי אומה שפלה וירודה כישראל. אך אומה זו – סופה להתעלות, כפי שכתוב "כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו".

שמע אדריאנוס את דברי וכעסו התקלח. הוא הכה את אחינו על לחיו וחזר ושאל: "מדוע עשית כך?" "כיון שבקשתי ללמוד תורה", השיב אונקלוס. "אם כך", אמר אדריאנוס, "היה עליך ללמוד תורה, אך לא למול את עצמך". הסביר אונקלוס: "אי אפשר ללמוד תורה מבלי שנימולים. שנאמר 'מגיד דבריו ליעקב!...' דברי התורה נאמרים רק למי שהוא מהול, כיעקב אבינו שנוול מהול.

"ועוד כתוב: 'ומשפטם בל ידועום' – אותיות המילה בל הן רמז לתורה שבכתב, שתחילתה באות ב' במילה 'בראשית' וסופה באות ל', במילים 'לעיני כל ישראל'."

ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה (ד, כז). מסופר: הגה"ק רבי אהרן קוטלר זיע"א והגה"ק רבי משה פיינשטיין זיע"א למדו באותה תקופה בישיבת סלוצק. לאחר שנים נעשו שניהם למקימי עולה של תורה בארצות הברית, ר' משה נסע לארצות הברית בשנת תרצ"ו, לאחר שהקומוניסטים התנכלו מאד לו ולמשפחתו כאשר כיהן כרבה של לובן. ר' אהרן נשאר בליטא עד פרוץ מלחמת העולם השנייה, ובחסדי ה' הצליח להמלט מהשוואה יחד עם עוד בני ישיבות והגיע ליפן דרך רוסיה. ביפן עמדו בפניו שתי אפשרויות, לנסוע לארץ ישראל ולהצטרף לחותנו רבי איסר זלמן ששימש כראש ישיבת עץ חיים בירושלים, או לנסוע לארה"ב ולהירתם להצלת יהדות אירופה ולפעול להרמת קרן התורה בארה"ב. באותה שעה היתה ארה"ב כמעט כמדבר שממה מבחינה רוחנית. ר' אהרן החליט להטיל את גורל הגר"א, הפסוק שעלה בגורל היה "ויאמר ה' אל אהרן לך לקראת משה המדברה" ההוראה בפסוק היתה ברורה, לנסוע לארצו של ר' משה פיינשטיין שהיא כמדבר שממה. ואמנם ר' אהרן נסע לארצות הברית, פעל גדולות ונצורות בשטח ההצלה. והקים את ישיבת לייקווד שתרמה רבות להרבצת תורה ולהצלת החיים היהודיים והתורניים בארה"ב ובארצות נוספות.

ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' את בני ישראל (ד, לא). מובא בלפני ולפנים (עמ' ססא), הקשה כ"ק אדמו"ר ה"אמרי חיים" מוויזניץ זצ"ל, איך יתכן שהיה ויאמן העם לפני וישמעו, הרי זה ממש נעשה לפני נשמע? והשיב, כי עד אז היו כלל ישראל רגילים שבכל מקום שהיו שני אחים היתה ביניהם מריבה. וציטט את דברי המדרש (שמו"ר פרשה ה) המביא את הפסוק (שיר השירים ח, א) "מי יתנך כאח לי" ושואל: באיזה אח הכתוב מדבר, אם תאמר בקין, והא כתיב (בראשית ד, ח) "ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו", אם תאמר כישמעאל ליצחק, הא גרסין כישמעאל שונא ליצחק, אם תאמר כעשו ליעקב, הא כתיב (שם כז, מא) "וישטום עשו את יעקב", אם תאמר כאחי יוסף, והכתיב (שם לו, ד) "ויקנאו בו אחיו".

רבינו הוסיף לרשימה זו גם את אברהם ולוט שנאמר בהם (בראשית יג, ח-ט) "הפרד נא מעלי", ומדוע "כי אנשים אחים אנחנו". והנה, פתאום נראתה תופעה חדשה.

מגיעים שני אחים, משה ואהרן, המבוגר יותר הוא המדבר לפני פרעה והצעיר זוכה ורואה את פני השכינה. וכשהם נפגשים ביניהם, הם שמחים האחד לקראת רעהו עד כדי "וישק לו" (שמות כד, כז), וכמו שהקב"ה הבטיח "וראך ושמח בלב" (שם ד, יד) כשראו ישראל תופעה מופלאה כזאת, לא היו זקוקים יותר לשום אות ומופת, אלא מיד "ויאמן העם", הם כבר האמינו לכל מה שנאמר להם, "וישמעו" הם מיד קיבלו את דבריהם.

ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' את בני ישראל וכי ראה את עניי ויקדו וישתחו (ד, לא). ביאר כ"ק אדמו"ר מבוהוש שליט"א כתיב (ו, ט), "ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה", ולכאורה הלא כבר האמינו, ומדוע כאן לא שמעו אל משה. ואפשר לומר שהרי אחר דכתיב "ויאמן העם", כתוב גזירת פרעה, שיקושו בעצמם קש לתבן, והענין הוא, שכאשר ראה פרעה שיש בהם האמונה לד', חרה לו מאוד דבר זה, ורצה לבטלו, ולכן גזר הגזירה הזו, כדכתיב (ה, ז - ט) "לא תאספון לתת תבן לעם וגו' הם ילכו ויקושו להם תבן", והיינו שיתעסקו בקש ותבן, בדברי שטות והבל, ואמר פרעה "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר", שע"י שתכבד העבודה, וכל הזמן יעסקו בעבודתם, לא יהיה להם זמן לדבר מאמונה, ולהתבונן במצבם. כי כדי להגיע לאמונה, צריך התבוננות: מאין באת, לאן אתה הולך, לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, וע"י שלא יהיה להם זמן לעשות חשבון הנפש במצבם, לא תהיה להם אמונה בד', כי אפילו האיש הישראלי אשר טמון בנפשו כח האמונה, אבל אם אינו עושה חשבון הנפש על מצבו אין לו אפשרות להגיע לאמונה.

ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה וגו' (ה, א): מובא באותיות דרבי עקיבא (השלם, נוסח א, אות ק), על אופן ההתגלות הראשונה של משה רבינו ואהרן הכהן לפני פרעה. וז"ל: "והיו שבעים סופרים יודעי שבעים לשון וכל כתב וכתב עומדים לפני פרעה הרשע, כיון שראו את משה ואהרן

שהן דומין למלאכי השרת ורום קומתן כארזי לבנון וגלגלי עיניהם דומים לגלגלי כוכב הנוגה וזקנות שלהם כאשכולות תמרה וזיו פניהם כזיו החמה ומטה האלוקים בידם, שחקוק עליו שם המפורש, ומדברי פיהם יוצאים שלהבות, מיד נפלה עליהם פחד ורעדה, אימה וזיעה ורתת, והשליכו קולמוסים מידם את אגרותם מעל שכמם ונפלו על פניהם לפני משה ואהרן" וכו'. "אחר כך אמר להם פרעה, מי שיגרם אצלי. אמרו לו, אלוקי העברים שלחנו אליך לאמור, שלח את עמי ויעבדוני במדבר. משיב פרעה ואמר להם, מה שמו של אלוקיכם, כח וגבורה יש בו" וכו'. "אמרו לו, כוחו וגבורתו מלא עולם, קולו חוצב להבות אש, דבורו מפרק הרים" וכו'. "משיב פרעה ואומר להם, איני צריך לו כלום, שאני בראתי את עצמי, שנאמר (יחזקאל כט, ג) לי יאורי ואני עשיתיני, עשיתי לא נאמר, אלא עשיתיני. "ומה שאמר לי יאורי, מלמד שכך אמר להן, אתם אומרים לי הוא מוריד טל ומטר, הא כבר יש לי נילוס נהר. אמרו עליו על נילוס, שהוא יוצא מתחת עץ חיים ומימיו מתברכות ועל ראשו מימיו מושכות ויוצאות מפרי גן עדן, שכל פרי ופרי משאו שתי אתונות, וכל האוכל ממנו טועם בו בכל אחד ואחד שלש מאות טעמים", עכ"ל, ויעו"ש מה שהאריך בדברים נפלאים בזה.

ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלושת ימים במדבר ונזבחה לה' אלוקינו, ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם (ה, א - ג). "לכו לסבלותיכם" - לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת השעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, והראיה לכך, שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות (רש"י). וכן המדרש אומר: "לכו לסבלותיכם" - א"ר יהושע בן לוי שבטו של לוי היה פנוי מעבודת פרך, אמר להם פרעה בשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה ונזבחה להי אלוקינו, לכו לסבלותיכם! ולכאורה שאל המגיד הירושלמי הגה"צ רבי שלום שברון זיע"א באת מדרשותיו - לא מובן, הרי כל אחד יודע שעם ישראל ירדו למצרים בגלל מה שאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך ארבע מאות שנה ועינו אותם", וא"כ, איך שבט לוי נפטרו מכל הגזירה והשתתפות בעול של העיניו? מה הפרוטקציה כאן? אלא ההסבר הוא: שאם נסתכל בזוהר הקדוש על הפסוק (א.יג) "וימררו את חייהם בעבודה קשה ובחומר ובלבנים" נראה שכתוב: "חומר" - קל וחומר. "ולבנים" - ליבון הלכות. ומה הפשט בכך, הרי פשוטו של מקרא הוא שמיררו את חייהם בעבודה מפרכת בנשיאת חומר ולבנים קשות? אלא זה הפשט: הי גזר שעבודתם תהיה "בחומר ובלבנים" אך לא אמר באיזה חומר ואלו לבנים! ושבט לוי אמר לעצמו למה לי לעבוד לגוי הזה - לפרעה, אנו נשב ככולל מתוך צער ונתייגע מאד, נלבן הלכות וקל וחומר - ובכך נפרע את מה שאמר הקב"ה "כי גר יהיה זרעך". וממילא מובן היטב, גם הם עבדו ושעבדו עצמם, אבל בצורה אחרת, וכך באמת עשו: התנתקות מהעולם הזה, לא הכירו את מצרים ושווקיה, הסתגרו ככוללים ובמאמץ רב למדו הלכות, ליבנו ועשו קל וחומר מתוך עמל וליבון הלכות המשיך רבי שלום ואמר: רואים אנו מכאן, שיכול להיות שלאדם מגיע יסורין נוראים, אך אם הוא יודע לפדותם ובוחר לעצמו את הדרך של יסורי העמל בתורה, אז הוא ניצל משעבוד הגוף... ואשרי הזוכה! ומשל נפלא יש בזה תייר אחד בא למל הגדול של צרפת, וראה ספינות ענק שפורקות סחורה וטוענות סחורה אחרת תחתיהן. הוא עמד מרותק ונהנה מאד מהמראה, כעבור שעה ארוכה הבחין לפתע בספינה אחת טעונה ביאבנים העומדת להפליג. הוא השתומם: "אבנים!?" לאחר קבלת רשות, ניגש לרב החובל של ספינת האבנים ושאל: "אדוני תסביר לי, ירקות מובן - מייצאים ירקות מצרפת למדינה אחרת, כיון שכאן הם זולים יותר. גם בגדים אני מבין שכדאי לייצא מצרפת לאמריקה. כמו כן הספינה העמוסה בינות, גם היא משרתת את המטרה - לשווק את היין הצרפתי המשופח מעבר לים. אבל אבנים בספינתך לשם מה באים, וכי חסר שם אבנים באמריקה או בכל מקום אחר!?" השיב לו רב החובל ואמר: שאלת שאלה טובה ואני אענה לך: ספינה העושה את דרכה בים הגדול, חייבת לטעון בקרבה משא. ללא משא היא מסתבכת באיבוד שיווי המשקל, כי שביליה במים רבים סערות וטלטולי דרך, לכן, ספינה היוצאת מכל נמל שהוא יש בה סחורה כבידת משקל בכדי לאזן את שיווי משקלה, ולדוגמא, הנה: בספינה העוגנת כאן ממול יש פירות, היא תצא מכאן עמוסה, תפרוק שם את התפוחים, ותשוב

לכאן עם מוצרי עור - נעלים ותיקים תחתיהם. בספינה השניה ארוזים בגדים, היא תפליג לתורכיה ותשוב לכאן בעוד כחודש עם מוצרי מזון. אבל בקשר לספינה שאתה שואל עליה, יש לנו בעיה: היא חייבת להפליג לדרכה לייבא סחורה, אך אין לה מה לפרוק שם, וכיון שהיא נאלצת לצאת להביא סחורה מאמריקה, איך תפליג לים ריקה, לכן מטעניים בה אבנים. "תדע לך יתיר נכבד" - רב החובל הגביה את קולו וצעק, בחיך: "אם אתה לא לוקח סחורה, אתה סוחר אבנים!"... אמר ר' שלום - הנמשל הוא כ"כ חזק! אם אנו התיירים בעולם הזה לא נשכיל ונדע שבשביל להפליג לנו באניה פה בעולם המטולטל והסוער - אנו צריכים סחורה - כי טוב סחורה מכל סחורה, אז אנו נצטרך בסוף לקחת ח"ו אבנים קשות!... ואת זה כבר הבינו שבת לוי בזמננו, אז ק"ו שאנחנו! כי אם אדם חושב שיברח מהתורה, מהמצוות, ואז יהיה לו יותר קל. לא, לא! יטעינו בו אבנים חלילה... לא נמלטים מטרחות ויסורים, ואשרי מי שיכול להמירם בקל וחומר וליבון הלכות.

לא תאספון לתת תבן (ה, ז). ביאר הרה"ק ר' דוד מלעלוב זצוק"ל לכאורה צריך היה לומר, 'לא תוספון', שכן 'לא תאספון' הוא משורש 'אסף', כלומר, התאספות, התלכדות. ברם, פרעה אכן הוציא פקודה, שלא ליתן לבני ישראל להתאסף ולהתלכד יחדו, כי ידע היטב שכאשר בני ישראל מתחברים יחד יכולים הם לעמוד בכל הצרות ולבטל את כל הגזירות.

תכבד העבדה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר (ה, ט). איש אחד מנכבדי אנ"ש, ביקש מהגבאי הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל לכבדו בעליה בש"ק פרשת שמות, מפני היארצייט של אחיו, ורבינו הבחין וראה שמתלחשים, ושאל את ר' יוסף על מה דיברו, והשיב ר' יוסף שהנ"ל מבקש לכבדו בעליה. אבל בסופו של דבר לא נתן לו רבינו עליה, ואמר רבינו ז"ל את טעמו ונימוקו, יען כי ידעו שהאיש הנ"ל עובד עבודה קשה כל השבוע, וכיון שלא נשארה רק העליה המתחלת בפסוק תכבד העבודה וגו' לכן לא רצה לקרוא אותו לעליה, כיון שבלאו הכי עובד קשה מאוד.

מובא במסילת ישרים (סופ"ב) תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר (ה, ט). הנה זאת באמת אחת מתחבולות יצר הרע וערמתו, להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם, עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם ודאי שמיד היו מתחילים להינחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי. והרי זה מעין עצת פרעה הרשע שאמר תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר, שהיה מתכוין שלא לבד שלא להניח להם ריוח כלל לבל יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע להם מכל התבוננות, בכח התמדת העבודה הבלתי פוסקת, כן היא עצת יצה"ר ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר להמלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה... ופשוט הוא שאפי' אם יפקח האדם על עצמו אין בכוחו לינצל אלולי הקב"ה עוזרו, כי יצר הרע תקיף מאוד... אך אם האדם מפקח עצמו אז הקב"ה עוזרו וניצול מן יצה"ר, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו, כי אם הוא אינו חס מי יחוס עליו... והוא מ"ש אם אין אני לי מי לי.

מובא במדרש משה ואל ישעו בדברי שקר (ה, ט). איתא (שמות רבה ה, יח) תכבד העבודה על האנשים מלמד שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקדוש ב"ה גואלן לפי שהיו נוחין בשבת אמר להן פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וגו' אל יהו משתעשעין ואל יהו נפשיין ביום השבת, לכאורה קשה איך קיימו האבות את השבת קודם מתן תורה הלא אמרו (סנהדרין נח): גוי ששבת חייב מיתה, יש לומר כיוון שאצל בן נח הלילה הולך אחר היום עשו עבודה במוצאי שבת נמצא שלא שבתו בשבת, אבל בקדשים גם בישראל הלילה הולך אחר היום לכן עתה שאמרו לפרעה נלכה ונזבחה לד' אלוקיניו אמר להם פרעה דברי שקר אתם מדברים ממה נפשך לגבי שבת אתם אומרים שאסור לכם לעשות מלאכה בלילה ראשונה והלילה שאחר יום השבת

מותר לכם לעשות מלאכה ואילו בקרבן אתם אומרים בלילה ראשונה מותר לכם לעשות מלאכה ואילו בלילה שאחר היום אסור במלאכה, "תכבד העבודה וגו' ואל ישעו בדברי שקר".

לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח (ה, ב). מידת הגאווה שהייתה בפרעה הובילה אותו ואת עמו לאבדון. פרעה לא יכל לחשוב כדבעי ולנהוג באחריות מסיבה פשוטה: "גאווה". הגאווה שיכרה אותו - עצם המחשבה שהוא אלוהי מצרים העבירה אותו על דעתו. משל למה הדבר דומה: במכון לגמילה מאלכוהול הביאו מרצה שיסביר מהו הנזק הנגרם משתייה מרובה של ויסקי. אחת המטרות הייתה להפחיד את המכורים ולמנוע מהם לחזור לטיפה המרה. המרצה פתח את דבריו בניסוי, וכדי להסביר מהו הנזק שגורם האלכוהול, הכניס תולעת שהביא עימו לתוך כוס של ויסקי צלול. התולעת התפוררה תוך שניות ספורות לתדהמת כל הנוכחים. היו שביקשו לראות זאת שוב, המרצה שראה את שיא ההצלחה מול עיניו חזר על הניסוי כמה וכמה פעמים ובכל פעם ההתפעלות של המתאווים לטיפה המרה הדגימה אותו מחדש. לאחר הניסוי שאל המרצה את הנוכחים: "מי מכם עכשיו יכול לומר לי מהי המסקנה מהניסוי?" דממה השתררה באולם, אף אחד מהנוכחים לא רצה להכיר בעובדה של הרס הגוף מאלכוהול או חלילה לומר מילים שלא יאפשרו לו בעתיד לשנות אלכוהול, רק אחד הצביע. המרצה איפשר לו לדבר והוא אמר בקול רם: "מי ששותה ויסקי אין לו תולעים בבטן". והנמשל ברור מאליו: פרעה לא יכל להכיר בעובדה שה' הוא האלוקים. כיוון שזה אומר שהוא לא! את זה, הוא לא יכל היה לסמל. פרעה היה שיכור - ב"שיכרון גדלות" הגאווה מחקה את כל המדינה על כלכלתה ותושביה וזה לא הזיז לו.

מי ה' אשר אשמע בקולו (ה, ב). אחד נכנס לבעל היסוד העבודה ואמר יש לי קושיות כלפי מעלה רחמנא ליצלן, ענה לו היסוד העבודה אתה לא הראשון, פרעה כבר אמר מי ד' אשר אשמע בקולו, על כל קושיא קיבל מכה ואז התיישב לו כל הקושיות.

וכמו שאמר הרה"ק ר' שמעון מערסלאב כששאלו אותו למה האריך ימים אמר שאין לו קושיות ומי שיש לו קושיות אומרים לו בוא למעלה ושם נענה לך תירוצים.

מובא בצמח דוד כלו מעשיכם דבר יום ביומו (ה, יג). "כלו" - ב' במסורה; חד הכא, ואידך: "כלו תפלות דוד בן ישי" (תהלים עב, כ) יש לומר שהמסורה מרמזת מה שכתוב בספרים, שבגלות מצרים היה הדיבור בגלות (עי' זוה"ק וארא כח:), שמקוצר רוח ועבודה קשה, לא היו יכולין אפילו להתפלל אל השי"ת שיגאלם. וכששלח הקב"ה את משה לגאלם, ופרעה הרשע הכביד עליהם את העבודה, זאת היתה סבה מאת השי"ת כדי שיצטעקו ישראל ויתחילו להתפלל שיגאלו. והנה פרעה הרשע הרגיש וחשש, שאם יתפללו להשי"ת, אולי ישמע צעקתם, על כן היה חושב מחשבות לבטלם מהתפלה ואמר: "תכבד העבודה על האנשים" (ה, ט) "הם ילכו וקוששו להם תבן" (ה, ז) כדי שלא יהיה להם פנאי להתפלל. וזו כוונת המסורה, שמה שאמר פרעה "כלו מעשיכם דבר יום ביומו" היה עיקר כוונתו שיהיה "כלו תפלות", פירוש שלא יהיה להם פנאי להתפלל ולומר תפלות.

מדוע לא כליתם חקכם (ה, יד). אומרים בשם החת"ס ב' פעמים במסורה 'מדוע' הכא ואידך 'מדוע לא בא בן ישי אל הלחם' ויש לפרש הקשר? דאיתא בחז"ל שתחילת דינו של אדם על דברי תורה. וזה"כ "מדוע לא כליתם חקכם" חק המוטל עליכם להגות בתורה יומם ולילה, ואם ישיב האדם מחמת שהוא טרוד להביא טרף לביתו ולא היה פנאי ללמוד אז שואלים אותו "מדוע לא בא בן ישי אל הלחם" מדוע לא נתת צדקה ללומדי תורה להשתתף עם ת"ח כיששכר וזבולון.

תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו (ה, טז). אמר הרה"ק ר' מאיר מפרימשלאן זי"ע יש לפרש בדרך צחות 'תבן אין נתן לעבדיך'. תבונה לא נתת לעבדיך, למען נבין מעצמינו כיצד לעבדך, ואילו 'ולבנים' שערות

השיבה הלבנות בשנות הזיקנה, אומרות לנו, 'עשו' יש לעשות ולפעול משהו בעולם הזה.

תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו (ה, טז). מדרכו של רבינו הקדוש מפרעמישלאן היה לקנטר את אלו הלובשים באיצטלא דרבנן אם לא היו ראויים לכך, גם בר אבהן כשלא היה בר אוריין לא נשא פניו, ופעם אחת אמר בדרך צחות על הכתוב, 'תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו', 'תבן', היינו תבונה אין בהם, 'ולבנים', היינו ווייסע קאפטאנעס, כדרך הרבי'ס 'אומרים לנו עשו', אף על פי שאינם ראויים לכך.

תבן אין נתן לעבדיך (ה, טז). כשנולד לו להרה"ק רבי חנוך העניך מאלעסק זי"ע בנו בכורו, הורה לו חותנו כ"ק מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע לקרוא שם הילד בשם יואל, ופירש לו נימוקו, יען כי אנו נכדי הב"ח [רבי יואל סירקיס זי"ע], כשגדל הילד הפליא את כל רואיו, הן בלימודו, בהתמדתו וזכרונו הנדיר, והן בתהלוכותיו ובמדותיו הנאצלות, עד שכולם ניבאו לו גדולות ונצורות. אך לדאבון לב הכל, נפטר הילד בהיותו כבן שבע, ורבתה התאניה ואניה על גודל האבידה והשכול. בימי השבעה, כשבא מרן מהר"ש זי"ע לנחם את הורי הילד, חתנו הרה"ק מאלעסק ובתו הצדקנית מרת פריידא עליו השלום, מיררה אם הילד בבכי בדמעות שלישי. פנה אליה אביה הקדוש ואמר לה, אל תבכי בתי, המעט לך שהב"ח הקדוש היה שרוי בבינתך זה שבע שנים. אולם קשה היה לה לקבל תנחומים על האבידה הגדולה והמשיכה לבכות במר נפשה. אמר לה אביה, לא טוב הדבר שאתה עושה, לבכות יותר מדאי אינו טוב לא לגוף ולא לנשמה. השיבה לו בתו הצדקנית לא כן אבי, הרי הכתוב אומר (ירמיה יג, יז). במסתרים תבכה נפשי, כביכול הקב"ה בוכה. הצדק עמך, השיב לה מרן זי"ע על אתר, אך כתוב בפרשת שמות (ה, טז) תבן אין נתן לעבדיך, תבן הוא ראשי תיבות במסתרים תבכה נפשי, אולם זה 'אין נתן לעבדיך', לנו אסור לבכות יותר מדאי, אלא 'ולבנים', רומז לשמחה היפך ממרה שחורה, 'אומרים לנו עשו' להיות בשמחה.

תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו (ה, טז). **מובא בעל ישראל שלום** לפעמים אין לו לאדם דעת להבנת התורה, שהולך בקושי רב, וזהו "תבן אין ניתן לעבדיך" אבל חס וחלילה שיפול בקרבן, "ולבנים אומרים לנו עשו" שכמו בבניית בנין בונים לבינה עד שהבית עומד על כנו, כן גם בעבודת ד' יתברך יעלה ויבנה מעט מעט עד שיגיע למדריגה עליונה, וזהו "ולבנים אומרים לנו עשו" שבכל עת ובכל מצב היכן שאוחזים אפשר וצריך להתעלות שצריך האדם להיות תדיר בעולם העשייה להרבות להרבות עוד ועוד במעשיו, וחס ושלום שישים לבו לדבר היצר המר המנסה תדיר לסטותו מן הדרך.

נרפים אתם נרפים (ה, יז). **מובא באור ישרים** תרגומו, בטלנים אתם בטלנים. ע"כ אתם אומרים "נזבחה לאלהינו", כאשר יהיה לי מוח זך ולב טהור, אז נזבחה, "תכבד העבודה על האנשים", ותרגומו תיקר בעיניכם העבודה, באיזה אופן שעומד אתה, אף דכבד עליך לעבוד עבודה עכשיו אל תסתכל על זה, "ואל ישעו בדברי שקר" להמתין על בהירות זכות המוח, כי זה מעשי היצר המפתה את האדם שימתין עם עבודתו כשהיה לו טהרת הלב רק "ועתה לכו עבדו" ולא להמתין על מחר.

ויאמר נרפים אתם נרפים על כן אתם אומרים נלכה נזבחה לה' (ה, יג). מסופר, שאל הרה"ק רבי גרשון העניך מראדזין זי"ע בא אברך, שזה עתה ירד מעל שולחן חותנו, ומכיוון שכך, בא לבקש מן הרבי עצה, מה יעשה ולא יזו פרנסה יפנה. יעץ לו הרבי, שינסה ידו במסחר. אבל לא היה לו לאברך חשק לדבר, ואמר שהיה מעדיף ללמוד שחיטה ולהיות לשוחט במקום כלשהו. השיב לו הרבי: "נרפים אתם נרפים" - עצלן עתה, אין אתה רוצה לעבוד - "על כן אתם אומרים נלכה נזבחה" - מתחשק לך להיות שוחט, "כלי קודש"...

לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו (ה, יט). **מובא בנפלאות חדשות** וקשה בכל הפרשה כתיב ללבון הלבניים וכן תוכן הלבניים תתנו וכאן כתיב

מלבניכם ולמה לא כתב מלבנים כמו בכל הפרשה, ויש לומר שבא לרמז על מה שכתב בספר הישר שמי שחיסר מנין הלבנים היו לוקחים בניהם ונותנים בבנין, לכן אמרו הנוגשים שתמלאו המנין ואם תמלאו המנין אז לא תגרעו מלבניכם היינו מן בניכם.

מובא בלקוטי נפתלי למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). קשה האיך תלוי זה בזה, יש לומר איתא (שמו"ר ג' ד') שהקב"ה התנה שאם הגאולה תהיה בזמנו אז הגאולה יהיה על ידי הקב"ה בעצמו ואם לא שלם הזן אז יהיה על ידי שליח, ואיתא באלשיך שני טעמים על גלות מצרים טעם א' בשביל שאמר אברהם במה אדע על כן נגזר על בניו גלות במצרים וטעם ב' שעל ידי העבדות במצרים יטהרו ויזדככו מזוהמת הנחש ויוכשרו לקבל התורה וזה הרכוש הגדול שאמר הקב"ה, נמצא לפי הטעם הראשון גם בני ישמעאל ועשו היו צריכים להיות בגלות אבל הטעם השני אינו שייך בישמעאל ועשו רק ליעקב והגלות מתחיל משנולד יצחק כמו שדרשו כי גר יהיה זרעך בעוד שזרעך מועטים לשון יחיד היינו בימי יצחק ויעקב גם יהיה גירות והגירות יחד עם השעבוד יהיה ד' מאות שנה, וזהו שאמר משה למה הרעות לעם הזה דווקא ולא לעשו וישמעאל אלא על כן הגלות הוא לא בשביל אברהם שאמר במה אדע אלא בכדי שיוכשרו לקבלת התורה אם כן מתחיל הגלות מיצחק וכבר הגיע זמן הגאולה למה זה שלחתי ולא תגאל אותם אתה בעצמך.

למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). עוד בטרם תשובתו של פרעה לשליחות משה, הודיע לו הקב"ה כי עתיד הוא לסרב לבקשתם (ג, יט) "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך". אם כן - הקשה רבי מאיר שפירא זצ"ל, אביו של רבי משה שפירא שליט"א - מפני מה מתלונן משה רבנו? אלא, למה הדבר דומה? יהודי אחד נאלץ לעבר ניתוח. התבונן המרדים בתיק הרפואי, והודיע לו כי מצבו הרפואי אוסר עליו הרדמה. אעשה את הניתוח ללא הרדמה - הסכים היהודי - שמעתי על צדיקים גדולים שעמדו בכך. "מדבר בכאבי תפת" - הזהיר הרופא - "זה חתוך בבשר החי". "בכל זאת" - חזר היהודי - "עשה זאת". לקח המנתח את הסכין והחל לחתך, ואותו יהודי זועק וצוח מכאבים. "למה אתה צועק?" - תהה הרופא - "הלא מראש אמרתי לך, שזה יכאב!". "נכון אמרת" - הגיב היהודי - "אבל כשכואב צועקים..." . אמנם הקב"ה הודיע למשה שהוצאת עם ישראל ממצרים תהיה כרוכה בכאב - סיים רבי מאיר - אלא שכעת כאב הדבר למשה, ולכן הוא פשוט צעק.

למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). **מובא בעבודת הגרשוני** כתב רש"י ז"ל וא"ת מה איכפת לך. קובל אני על ששלחתי וי"ל בהקדם מה שכתב האריז"ל במה שאמר הקב"ה למשה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, כי לכה משמע שילך מעצמו ולא בתורת שליחות מהשי"ת, ואשלחך משמע בתורת שליחות, וזהו סתירה. וביאר כי אין הקב"ה מייחד שמו על ענין שליחות שיש בו רעה, ורק על ענין שליחות שיש בו טובה הוא מייחס שמו. והנה בשליחות זה היה בה טובה שיגאלו וגם רעה שעי"ז תכבד העבודה על האנשים. ולכן על הרעה נאמר לכה, שילך מעצמו ולא בתורת שליחות מהקב"ה, ועל הטובה אמר ואשלחך דשליח כמותו ית"ש. עוד פירוש. בפסוק הנ"ל, יש במדרש דלכן כפל ואמר לכה ואשלחך לומר דאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם, כי לכה משמעו לשון לך, שהגאולה היא שלך ולא של אחר. והנה משה כשהלך לגאול את ישראל הבין שהפירוש בלכה ואשלחך הוא כדברי המדרש שרק הוא יוכל לגאלם, ולכן הסכים לילך, אבל אם היה יודע שפירוש האמיתי הוא שיש בשליחות זו גם רעה, אז לא היה הולך דהרי גם אחר יוכל לגאלם מכיון שאין הפסוק מורה כדברי המדרש אלא כהאריז"ל. וזה שאמר משה למה הרעתה לעם הזה, ואם תאמר מה איכפת לך עכשיו והלא כבר גלית לך בהמלות לכה ואשלחך כי יהיה רעה בהשליחות, לזה אמר א"כ קובל אני על ששלחתי, דאם הפירוש היא כהאריז"ל ולא כהמדרש, א"כ שפיר היית יכול לשלוח שליח אחר וכפי שהתחננתי לך, ולמה בחרת "בני" דוקא.

למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). מובא בפרי עץ חיים וקשה למה כתוב בפסוק שני פעמים, ויש לומר איתא ילקוט שמעוני (בראשית יד, עד) מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו ר"י שנה במצרים שעשה אנרגיא בתלמידי חכמים שנאמר וירק את חניכיו, אברהם שעשה כן והשתמש בת"ח לעבודתו הוא משום דלא דרש כר' עקיבא שדרש "את ד' אלקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים נמצא בכדי שישראל יהיו ראויים לשעבוד צריך לדרוש כל מקום שכתוב "את" בתורה אם כן צריך גם לדרוש "כבד את אביך" לרבות אחיך הגדול, לכן אמר משה להקב"ה ממך נפשך אם לא צריך לדרוש "את" ולא מגיע עונש לאברהם אז "למה הרעות לעם הזה" לא היו צריכים להיות משועבדים במצרים ואם אברהם כן חטא וצריך לדרוש וראויים הם לשעבוד אז צריך לכבד האח הגדול בגלל הלימוד כבד את אביך אם כן "למה זה שלחתי" הלא אהרן גדול ממני והוא ראוי לגאול את ישראל ממצרים.

למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). ביאר הרבי ר' העניך מאלכסנדר ז"ע יהודי כפרי, בור ועם הארץ גמור, לא ידע כיצד עורכים סדר של ליל פסח. משהגיע ליל הסדר שלח את אשתו אל השכן לראות כיצד עורך הוא את הסדר, למען ילמד וידע אף הוא, משנכנסה האשה לבית השכן מצאה אותו עומד ומלקה את אשתו בשוט. היתה סבורה שכך עורכים את הסדר ונתייראה להגיד זאת לבעלה, חזרה לביתה ומילאה פיה מים. לשוא עמל הכפרי להוציא מפיה את סודה, נטל שוט והחל להלקות את השתקנית. אז פתחה היא את פיה ונצטעקה, 'אם ידוע ידעת בעצמך כיצד עורכים את הסדר, למה שלחתי לברר זאת אצל השכן'. הוא אשר אמר משה לפני השם יתברך, הלא ידעת את אשר יעשה פרעה בעקבות בקורי אצלו ולמה שלחתי אליו. רדיפת היהודים שמוכרחה לבוא לפני הגאולה, הלא יכולה היתה לבוא גם בלעדי בקורי אצל פרעה.

למה הרעות לעם הזה (ה, כב). מובא בקובץ תפארת ישראל כאשר יצאה הגזירה לקחת אנשי חיל מהיהודים, ובאתה הפקודה בחודש אלול, והיו כל הימים האלו ימי צום בכי ומספד בכל מקומות מושב אחינו בני ישראל, ובערך ג' או ד' חדשים כמעט שבת עובר אורח, וגם ברוז'ין לא היו שום אורחים כל הימים הנוראים והימים טובים, ורבינו (ה"ס"ק מרוז'ין) ז"ל היה יושב ולומד, ולפעמים היה נכנס לקלוז' וישב שם ולמד רמב"ם ושאר ספרים. ובמשך זמן זה בא איש אחד שהיה יושב בכפר סמוך לרוז'ין, והיה ממקורביו, והלך לבית רבינו ז"ל ומצאו שהיה יושב בחדרו ומכין עצמו לתפילת שחרית, והטלית מונח על כתפיו, ובתוך כך בא אליו האיש הנ"ל ונתן לו שלום, ושאל אותו מה נשמע בעולם, ושתק ולא השיבו דבר, שאל אותו שנית מה נשמע בעולם, והשיבו הלא ידוע לכבוד אדמו"ר מה נשמע כעת בעולם שלוקחים אנשי חיל מאחינו בני". השיבו רבינו, זה אני יודע, אך אני שואל מה אומרים העולם על זה. שתק ולא השיבו. ושאל אותו שנית מה אומרים העולם על זה, ושתק גם בפעם הזאת. אמר לו אדמו"ר אני יודע מה אומרים, אשר הצדיקים שבדור אשמים בזה (בל"א: זענין שולדיג) למה הניחו לגזור מן השמים גזירה זו. ואני אומר אשר כביכול מיד ד' היתה זאת, כי למה העמיד צדיקים כאלו בדור, הלא כאשר שלח הקב"ה את משה רבינו ע"ה להוציא את בני ישראל מארץ מצרים סירב ואמר (שמות ד, יג) שלח נא ביד תשלח, וכאשר בא אל פרעה, ופרעה אמר גם תבן לא ינתן להם, ושם משה אל השי"ת, הקשה לומר ולדבר (שם ה, כב) למה הרעותה לעם הזה, אשר הוא באמת פליאה גדולה מה שסירב בתחילה בשליחות השי"ת, ומה גם שאמר דברים כאלו אל השי"ת, וכל המפרשים מתמיהים ומדברים מזה. אמנם האמת הוא כי משה רבינו ע"ה היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, וזאת מגודל עוצם השגתו הגדולה בגדלות ורוממות השי"ת, והיה עניו בתכלית השפלות באמת, על כן כאשר ציוה אותו השי"ת ואמר לו לך אל פרעה והוצא את בני ישראל ממצרים, בודאי האמין באמונה שלימה שרירא וקיימא בלי שום ספק שבוודאי יוציא השי"ת את בני ישראל ממצרים, רק זאת לא הוטב בעיניו אשר הוא יהיה השליח בזה, איש פחות ושפל כמוהו, והיה ירא שעי"י זה שהוא יהיה השליח יתקלקל ח"ו איזה ענין ויהיה חלילה על ידו איזה עיכוב להוציא אל הפועל רצונו יתברך. על כן ביקש שלח נא ביד תשלח, היינו ביד מי שראוי לשליחות כזאת. וכאשר

פיתוהו השי"ת וקיבל והלך בהשליחות, ותיכף ציוה פרעה גם תבן לא ינתן להם, חזר אל הקב"ה בקובלנא רבה, הלא זה הדבר אשר סירבתי מתחילה ללכת בשליחות הזה, כי ידעתי אשר איני ראוי לשליחות גדול כזה, ועל ידי זה אשר אנכי אהיה השליח יכול להתקלקל ח"ו. וזהו פירוש אומרו "למה הרעותה לעם הזה, למה זה שלחתי" היינו למה זה שלחתי דייקא, אילו שלחת איזה אדם חשוב אשר ראוי להעשות נסים על ידו בודאי לא היה מגיע הרעה הזאת לבני ישראל, ומאז באתי אל פרעה, "באתי" דייקא, היינו שאני באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה. וכמו כן גם עכשיו אילו העמיד הקב"ה צדיקים ומנהיגים טובים בודאי לא היו מניחים לגזור הגזירה, ובזה שהעמיד אותנו לצדיקים ומנהיגי הדור, ע"י זה יצאתה הגזירה, כך שמעתי מפי אותו האיש עצמו שאמר לו הדברים הקדושים הנ"ל, והבן עומק הדברים.

למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). כ"ק אדמו"ר ה"בית ישראל" מגור ז"ע אמר בשם אביו ה"אמרי אמת" ז"ע שביאר את הפסוק על פי מעשה שהיה אצל אחד מגדולי הצדיקים, שהבטיח קודם פטירתו שבעלותו השמימה ירעיש ויפגיע עבור צרות ישראל ויביא את הגאולה. אחר פטירתו הגיע בחלום לתלמידו ואמר לו כי שם למעלה רואים כי הכל לטובה. כמו כן כאן ידע משה רבינו כי כל קושי השעבוד הוא לטובתם של ישראל, ועל זה התאונן 'למה זה שלחתי'. למה שלחת מי שיוודע שהכל לטובה ואינו יכול להפציר עבורם, עדיף היה לשלוח מי שלא ידע כל כך, על ידי זה יתיר ויבקש עבור צער העם. ואולי זה הפירוש 'שלח נא ביד תשלח', אנא שלח ביד איש מאן דהוא, ולא אותי. כעין זה מסופר על הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זצ"ל (בעמ"ח אוהב ישראל), שהבטיח שאחר פטירתו ירעיש עולמות למעלה להחיש גאולתם של ישראל. ואחר שנלב"ע הגיעה משלחת חסידים לבנו הרה"ק ר' יצחק מאיר מזינקוב לשאול מה עם הבטחת אביו, נמנם ר' יצחק מאיר מעט, ואחר אמר לחסידים, אבא בא אלי כעת, ואמר לי: כתוב בתהילים (מח, י) 'דמינו אלקים חסדך בקרב היכלך', כשהיינו בעולם הזה דמינו – חשבנו, 'אלקים' שכל המאורעות העוברים על בני ישראל הם דינים ועונשים, (אלקים – מדת הדין). אולם, 'חסדך בקרב היכלך' כשעליתי למעלה להיכלך בשמים, ראיתי כי הכל חסדים, ואיך אבקש ח"ו לבטלם. והב"י סיפר כי הצדיק רבי שלמה ליב מלענטשא זצ"ל ישב פעם בסוכתו ואמר 'תורה' באזני החסידים, בין הדברים אמר כי 'יהודי צריך לידע כי העולם הזה כולו אינו שוה אפילו אנחה אחת'. לרבי שלמה לייב היו מעט חסידים, ובין השומעים היו גם יהודים פשוטים וע"ה, אך תמימים. הצפיפות בסוכה היתה רבה, ועם גמר הסעודה מרוב הדוחק והלחץ נפל ספסל על רגלו של רבי שלמה ליב, מרוב הכאב השמיע אנחה. שאלו אחד המסובים, הרי רק הרגע אמר הרבי שכל העולם אינו שוה אפילו אנחה, ומדוע מתאנח, השיבו רש"ל, שוטה. כאשר כואב צריך לזעוק, אולם עלינו לידע כי העולם כולו אינו שוה אפילו אנחה. על פי זה ביאר ה"בית ישראל" ז"ע את טענת משה רבינו ע"ה, משה רבינו ידע כי הכל לטובה, וקושי השעבוד נעשה כדי לקרב את הגאולה. אולם כאשר כואב צועקים.

למה הרעות לעם הזה ולמה זה שלחתי (ה, כב). מובא בחתם סופר הנה בברית בין הבתרים הבטיח הקב"ה "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" שהקב"ה בעצמו יענישם ובעצמו יגאל את בני ישראל בזמן. אלא שהיו בני ישראל צריכים להיות 400 שנה אך מחמת קושי השיעבוד יצאו לפני הזמן כעבור 210 שנה. וזהו שאמר משה לה': אם תגאלם על ידי בגלל שהוא קודם הזמן למה הרעותה לעם הזה, ואם משום קושי השיעבוד שישלים 400 שנה א"כ "למה זה שלחתי" ולא דנת בעצמך את המצריים רק ע"י שליחותי.

למה הרעותה לעם הזה (ה, כב). מובא במשלי יעקב במדרש מובא כי בשביל שמשה רבינו עליו השלום דיבר קשות אל ד' וטען: "למה הרעותה לעם הזה", משום כך לא נכנס לארץ. לכאורה הרי מצונו מדרש מפורש שנגזר על משה רבינו שלא יכנס לארץ מטעם אחר והוא כדי שיזכו מתי המדבר לקום עמו לעת תחיית המתים ולהיכנס לארץ ישראל, אלא יש ליישב על פי משל: שני עניים חברו יחדיו לחזור על הפתחים. האחד היה זקן ושבע ימים והשני

בחור צעיר ועול ימים. יום אחד בהגיעם אל אחת הערים רבו ביניהם, קם הזקן על הצעיר והכהו. הלך הצעיר אל בית הדין שבאותה העיר ותבע את הזקן על שבייש אותו. כאשר הגיעו לדין, אמר הזקן: אינני יודע למה הוא תובע אותי לדין, אני אביו! ומה שהייתי אותו היה כדי לחנכו בדרך הישר. לא היו דברים מעולם! – צעק הצעיר לפני הדיינים – שקר הוא דובר, זקן זה איננו אבי כלל וכלל! רק לאחרונה נפגשנו, וחברנו כדי לחזור על הפתחים. שמעו הדיינים את טענותיהם ולאחר ששקלו את הדברים נפסק שהזקן ישלם קנס לצעיר, ובאותו קנס יקנו לצעיר בגדים מכובדים. לתמיחת הזקן הסבירו הדיינים את פסקם: ממה נפשך, אם אין אתה אביו, הרי אתה מחוייב לשלם לו דמי בושתו, וגם אם לטענתך אתה אביו, הרי חייב אתה להלבישו מדין הצדקה של "ומבשרך אל תתעלם". כן הוא גם הנמשל גזירה היתה לפני הקב"ה שאחד מן הצדיקים יקבר עם מתי המדבר כדי שיזכו לתחיית המתים בזכותו, אך מי ימר לן שאותו צדיק צריך היה להיות דווקא משה רבינו ע"ה, אך לאחר שדיבר קשות כלפי הקב"ה, עד שרצתה מידת הדין לפגוע בו, אמר לו הקב"ה: גלוי לפני שכל מה שדיברת באופן זה, הוא בגלל אהבתך לבני ישראל, אם כן מחוייב אתה בגלל אהבתך זו להיות אותו צדיק שייטמן עימהם במדבר כדי שיזכו להיגאל בגללך.

וישב משה וכו' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). מובא בשארית מנחם ונ"ל דהנה ידוע קושיית המפרשים על הא דאמרין (קידושין ל"ט ע"ב) דאמרין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא הלא יש בזה איסור לאו דלא תלין פעולת שכיר, ותי' כיון שהתורה ניתנה ע"י משה רבינו והוא הי' שליח וכבר נפסק בשו"ע חו"מ (סי' של"ט ס"ז) דע"י שליח אין עובר בכל תלין, אך לכאורה עדיין הקושיא במקומה עומדת, והוא לפי"מ דאי' בספרי (פ' מטות) החילוק שבין נבואת משה לשאר נביאים, דאצל משה רבינו ע"ה היתה השכינה מדברת מתוך גרונו ולכן הי' מתנבא בלשון זה, משא"כ שאר הנביאים שלא היו במדרגה זו נתנבאו רק בלשון כה, וא"כ כיון שאצל מרע"ה השכינה מדברת מתוך גרונו לא מיחשיב כשליח, ואכתי איכא איסור בל תלין, ושפיר צריך לשלם לנו השכר בעוה"ז. ועפ"י יבואר טענת משה רבינו ע"ה למה הרעתה לעם הזה, שבעוה"ז אינם מקבלים שכר על קיום התורה והמצוות, ואם תאמר דכיון שאני הייתי הממוצע בין הקב"ה לישראל א"כ הוי כשליח שאינו מחויב לשלם ביומו, ומזמן השכר לעוה"ב, ע"ז אמר למה "זה" שלחתי דהא כיון דנתנבא בלשון "זה" א"כ הא לא הוי כשליח דהא שכינה מדברת מתוך גרונו, וא"כ אכתי איכא לאו דבל תלין, והדרה לדוכתי טענתו למה הרעתה, שאינם משתלמים שכרם בעוה"ז, וזה יש לרמוז גם בפסוק (ישע"י נ"ח י"ד) והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר, ר"ל דכיון דפי ה' דבר, היינו שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו, א"כ ל"ה כשליח ומגיע להם שכר וזהו והאכלתיך נחלת יעקב אביך.

למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב) בספר "ימינו יוסף" מפרש הרב יוסף בנימין שמעונוביץ זצ"ל שבמילים אלו רצה משה ללמד סנווריה חשובה על עם ישראל. הרי השיעבוד היה קשה מאד ומשה רבינו, כתוב בחז"ל, היה מתפלל מדוע מגיע להם כזה שיעבוד קשה, עד שאמר אכן נודע הדבר, ופירש רש"י שעתה, שאני רואה בהם דילטורין נודע הדבר. יוצא, שהגלות היא על חטא לשון הרע, והנה אנו לומדים שמשה רבינו נכשל בעוון לשון הרע על עם ישראל, כמו שפירש רש"י במופת הנחש ויהי לנחש - רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל באומרו לא יאמינו לי ותפס אומנותו של נחש. וזה מה שאמר משה רבינו, איך יתכן שה' שולח אותי לגאול את ישראל, אם אני נכשלתו בעוון זה של לשון הרע. אלא מה? צריך לומר שאף על פי כן אני ראוי לגאול אותם. אז למה הרעותה לעם הזה.

למה הרעותה לעם הזה למה שלחתי (ה, כ"ב). אמר הרה"ק הר"ר חעניך מאלכסנדר זצ"ל יש לבאר עפ"י משל לכפרי אחד שלא ידע איך לערוך הסדר ושולח אשתו שתביט בלחשישה לתוך חלונו של חבירו היאך עורכין הסדר, והנה כשבאתה האשה ליד חלון של זה ראתה איך שהחבר של הכפרי מכה את אשתו בחוזק ויראתה לנפשה לחזור ולהגיד דבר זה לבעלה הכפרי פן יעשה ג"כ עמה כמו הלזה, ועל כן הלכה לביתה, אולם שתקה ולא קצתה להגיד מה שראתה, אחר שעבר זמן רב וראה הכפרי שאשתו אינה

מדברת מטוב ועד רע, פרץ כבעס ולקח מקל והתחיל להכותה בחוזק או אז פרצה האשה בכבי רב: "אם אכן ידעת היאך עורכין הסדר, הי' לך להכותו מיד מבלי שהיית, ולמה אם כן זה שלחתי ולהטריחני בחנם?!", וכמון כן הגיד משה רבינו להקב"ה, דאם אכן ידעת שסדר זה ערוך על ידי מכות, אם כן למה זה שלחתי, והי' לך ליתן המכות לכלל ישראל מיד מבלי לשלחני, ומה בצע בשליחתי.

למה הרעות לעם הזה. שאלה גדולה מתעוררת בפסוק זה. מדוע משה רבינו מתלונן לפני השי"ת, ואומר: "למה הרעות לעם הזה, למה זה שלחתי", וכי היה סבור שמיד עם בואו לפני מלך מצרים ישתחררו בני ישראל מעול העבדות? הרי השי"ת אמר לו מלכתחילה "ואני ידעתי כי לא ייתן אתכם מלך מצרים להלוך"? ומבארים גדולי המוסר שמשה התבונן בדברי פרעה ובהנהגתו עם בני"ו והבין שמטרתו של פרעה הייתה להשחית את העם, דהיינו שיתפזרו בכל ארץ מצרים ללקוט תבן, ומשלא ימצאו אלא מעט יריבו זה עם זה, עד שייחפכו לשונאים ותשתרש השנאה והקנאה בתוכם, ומזה יגיעו עד מהרה למחלוקות קשות, לפירוד לבבות. וזו הייתה טענת משה: "ומאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה", דהיינו שנפשותיהם התקלקלו, וא"כ כיצד אהפוך אותם לאחר מכן לעם הנבחר ואכניסם לא"י ואחלק להם את אדמת הקודש של הארץ? הרי כמו שעשו במצרים הם יהרגו איש את אחיו עבור כל רגב אדמה? וע"כ השיב הקב"ה למשה "עתה תראה" וכיו דהיינו שהמריבות בין בני"ו מתרחשות רק עתה כאשר הם נמצאים במצבם הקשה, אבל כשפרעה ישלח את העם ויגרשם מארצו ואני אכניסם לא"י - שם תפסקנה כל המריבות, ובאמת כבר בביות הים ראה משה את סגולת נפשם של בני"ו וחה במידותיהם הנעלות שלא רבו זה עם זה ואמרו שירה. ונמצינו למדים מה גדולה החובה המוטלת עלינו, להיות בשלום עם רעינו, ולא להגיע למריבות וחיכוכים. ומעשה שהיה עם שני שכנים שהאחד רצה להוציא מרפסת, והשני סרב בטענה שהדבר מפריע לו. יום אחד נסע השכן המסרב לחו"ל לשמחה משפחתית, והשכן שרצה לבנות ניצל ההזדמנות וביצע את הבניה בזריזות כדי שהשכן כבר לא יריב איתו על כך. וכפי שתוכנן כך היה. כאשר שב השכן מחו"ל, וראה את הנעשה לא פתח במריבה, אבל הייתה לכך סיבה: הוא קיבל בו במקום התקפת לב, ולכן לא היה לו כח לריב. אבל מהשמים רבו את ריבו. לא עברה תקופה קצרה, והשכן שבנה את המרפסת חלה ל"ע במחלה הקשה, ולדאבון לב הודיעו הרופאים שהגידול פשט בכל גופו.

ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה (ה, כג). מובא במשלי יעקב שני עשירים גרו בעיר אחת והיו שונאים ומתקנאים זה בזה והיו מריבים זה עם זה כל הימים. פעם אחת הכה אחד העשירים את משרתו של השני. יודע אתה את מי הכית - אמר המשרת בכאב - הן אני משרתו הנאמן של אדוני פלוני אלמוני, המתן וראה כי יתבע אדוני את עלבונני ויקח נקמתי ממך. כאשר שמע העשיר את שמו של בעל דבבו יוצא מפורש מפי המשרת, עלתה חמתו עד להשחית ומשום כך הוסיף להכות את המשרת מכה רבה שבעתיים. כאשר חזר המשרת אל בית אדוניו והוא חבול ופצוע, נבהל האדון למראהו. מה אירע לך, חרד האדון. שונאך הכה אותי מכה רבה - השיב המשרת. ושמא לא ידע כי אתה משרתי, שאל האדון. אדרבא - ענה המשרת - בתחילה הכה אותי קצת, אולם כאשר שמע כי אני משרתך הנאמן הפליא מכות רבות על מכותי. כאשר שמע העשיר כי כן, בערה כאש חמתו והבטיח למשרתו כי כלה ונחרצה מאתו לנקום משונאיו כפל כפליים על כל אשר עשה לו. כן הוא גם הנמשל משה רבינו פונה אל הקדוש ברוך הוא ואומר לו: "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה" שהרי לכאורה היה לו לומר: ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה", ומדוע הדגיש ואמר: "לדבר בשמך" אלא ודאי היתה כוונתו של משה רבינו לעורר את חמת ד' יתברך על פרעה מלך מצרים - למען שמו הגדול יתברך - שכן פרעה שמע מי הוא שולחו ובכל זאת הקשה את לבו ולא רצה לשלוח את בני ישראל לכן כעת ייענש וילקה מכות רבות וקשות.

ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה (ה, כג). מובא בבאר מים חיים אפשר לפרש בדרך רמז, כי נודע, כאשר האדם מתחיל להתגבר נגד

יצרו, ועוסק בתורה לשמה ומתפלל בכוונת אמת לשם ה', אזי זה לעומת זה גם הרע מתחיל להתגבר בכל עוז, וממציא לו כמה מניעות, ומשליך במחשבתו כל מיני טרדות בכדי לבטל מעבודת ה'. וכמו שמצינו בבחינת הקדושה, ענין "תוסף רוחם יגועון" (תהלים קד, כט), שקודם הסתלקותו של הצדיק ניתוסף כוח קדושתו ומדרגתו (עיינו באור החיים הק' ריש פרשת ויחי), כן זה לעומת זה, קודם נפילת הרע הוא מתאמץ להתגבר במלחמתו עם האדם. וכל זה, לאשר לא תיקן האדם כל אשר בו מחטאות נעוריו ופשעיו. ולכן תקנתו של האדם, לשוב לה' אלקיו בתשובה שלימה באמת, לשפוך נפשו לה' על דבר עונותיו, וכאשר יומתקו עונותיו, אין עוד כוח הרע להתחזק נגד האדם. וזה מרומז בפסוק: "ומאז באתי אל פרעה", כלומר מאז שבאתי להלחם עם פרעה הוא היצר הרע, והתחלתי "לדבר בשמך" היינו בתורה ובתפילה - "הרע לעם הזה", שהיצר הרע מתגבר מאד, ומבקש מניעות וטרדות לבטל העבודה. אבל התקנה לזה - "ויאמר ה' אל משה, עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם וגו' (ו, א). פירוש, "עתה תראה", על ידי תשובה שהיא בחינת "עתה", לשון תשובה, על ידי זה תראה כי "ביד חזקה" של הקדוש ברוך הוא "ישלחם", ישלח ממנו את הרע.

ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה (ה, כז). מובא בקדושת לוי ח"ו שאדון הנביאים משה עבד ה' ידבר סרה נגד ה'. אלא הענין בזה הוא: שמשה נתן בזה דוגמא של טענה לרביש"ע כביכול בשביל כל המליצי יושר. וזהו: "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך לעם הזה" - כל השנאה נגדנו נובעת מזה שבאתי אל פרעה לדבר בשמך, שאנו מקדשים את שמך ואנו מדברים בשם תורתך הקדושה, בגללך רבוננו של עולם שונאים אותנו ואנו סובלים, עליך הורגנו כל היום, ולכן עליך להצילנו מיד שונאינו.

ויאמר ד' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה (ו, א). מובא בפרשת דרכים כתב רש"י ז"ל לפי שהרהרת אחר מדותי שאמרת לי למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתי, לפיכך העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה האומות כשאביאם לארץ. ותמוה, הרי נאמר בפירוש שחטאו של משה אשר בגללו לא נכנס לארץ היה החטא של מי מריבה, כדכתיב: "יען לא האמנתם בי להקדישני לכן לא תביאו את העם הזה אל הארץ". ויש לומר, דהיינו הך, דהנה מובא בספד"ק הטעם למה היכה משה את הסלע לפי דברי חז"ל (בראשית רבה): שכל מה שאברהם הביא למלאכים בעצמו נתן הקב"ה בעצמו לבניו, אברהם אמר "ואקחה פת לחם" לכן נאמר "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", אבל מים הובאו ע"י שליח "יוקח נא מעט מים", כמו כן נתן הקב"ה לבניו ע"י שליח. והנה הרי השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, ואם היה מדבר אל הסלע היה נחשב כאילו הקב"ה בעצמו דיבר אל הסלע, לכן היה משה צריך להכות את הסלע שלא יצטרך לדבר אליו ויהיה זה ע"י שליח, לפ"ז לא חטא משה כלל בזה שהכה את הסלע ולא היה צריך להעניש על כך, אולם כל זה כשהשכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וכשמשו מדבר אין הוא שליח כלל אלא כלי שכביכול משתמש בו בדברו אל הבריות, אבל כשמשו אמר למה זה שלחתי עשה עצמו כשלוחא דרחמנא אם כן חטא בזה שהכה את הסלע, שהרי היה יכול לדבר אליו ונתנת המים כנתינה ע"י שליח. נמצא שבזה קאמר "למה זה שלחתי" גרם שהכאת הסלע תהא נחשבת לחטא והא בהא תליא.

ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה... ויאמר ה' עתה תראה אשר אעשה לפרעה (ה, כג - ו, א) מפני מה מדגיש הכתוב "עתה תראה אשר אעשה לפרעה"? המגיד מדובנא המשיל על כך משל נאה: בעיירה אחת התגוררו שני גבירים: בעריל ושמר'ל, וכדרכם של גבירים, הם התחרו ביניהם קשות על תואר יגביר העיירה; ולא בחלו בשום אמצעי לשם כך. באחד הימים פסע געציל, שמשו של בעריל, ברחובות העירה, והנה הוא נפגש פנים מול פנים בשמר'ל, הגביר השני. כשאך הבחין בו שמר'ל, מיד נגש וסטר על לחיו. נעלב געציל עד עמקי נשמתו וקרא: "סליחה, אולי אינך יודע מי אני, אבל אני המשרת של בעריל... אם ידע על מה שעשית לי, מי יודע מה יעשה לך?!". "ככה?!", הגיב מיד שמר'ל, "אתה משרתו של בעריל? אם כך - מגיעה לך עוד אחת...", והוא הוסיף והכה אותו מכות הגונות. כששב געציל הביתה, שאלו בעריל הגביר: "געציל, מנין לך יפנסי

כל כך יפה בעין?". "מתנה משמר'ל הגביר", משיב געציל, עדיין פגוע. "חבל שלא אמרת לו שאתה המשרת שלי", הפליט בעריל, "אלו היית אומר לו, בודאי היה בורח לקצה העיר". "דוקא כן אמרתי לו, ולכבודך קבלתי עוד כמה סטירות ובעיטות". כעת בערה חמתו של בעריל בקרבו - "אם כן, הוא פגע בי - ולא בקי! כשתלך לטפל בו בעצמי!".

תבן אין ניתן לעבידך ולבנים אומרים לנו עשו (ה, טז). אמר הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן ז"ע אם אין ניתן לעבדך תבונה שיזכירו בשכלם לעשות תשובה, אז "הלבנים", השערות הלבנות אומרים לו לאדם שיעשה.

כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו (ו, א) ביאר רבי יצחק יעקב ריינס זצ"ל ראוי לעמוד כאן על כפילות הלשון "כי ביד חזקה ישלחם", "וביד חזקה יגרשם מארצו". ויותר מכך קשה הרי שילוח וגירוש שני הפכים הם, שילוח הוא שיחרור אדם הרוצה חופש, ואילו גירוש הוא היפוכו של שילוח, לגרש אדם ממקום שרוצה להיות בו. אך על פי דברי הגמרא במסכת ראש השנה (יא, א), יתבאר ברווח דברי הפסוק. שאמרו שם "תניא רבי אליעזר אומר בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים ובניסן נגאלו". זוהי א"כ הכפילות שבפסוק, "ביד חזקה ישלחם" שילוח זה הוא תחילת הגאולה, ביטול השעבוד מעליהם בתשרי, "וביד חזקה יגרשם" סוף הגאולה כשיצאו ממצרים, מעתה יובן ג"כ שינוי הלשון, שהרי כל עוד שהשתעבדו המצרים בישראל היו בני ישראל הם שחפצים בשחרור ופרעה הרוצה בשיעבודם, לכן ביטול השיעבוד נקרא "שילוח". משא"כ בניסן כשהיהודים הסתובבו במצרים כבר חצי שנה משוחררים מכל עול מביטים במפלת מצרים ומכותיהם, אז היה פרעה הוא המעוניין בשילוח ואילו בני ישראל המעוניינים להשאיר. שכך הוא טבעו של אדם, שכשטל ממנו העול כשהוקל מצבו מיד נשכח מלבו הכל, ולזה שפיר יקרא "גירוש".

עתה תראה אשר אעשה (ו, א). בסיום מלחמת ששת הימים, יום הנצחון על צבאות מדינות ערב, נשא הגר"ע יוסף זצ"ל דברי חיזוק והודאה על הנסים הגדולים שנעשו לישראל, ובתוך דבריו סיפר ואמר (כפי שנמצא בכתב יד קדשו): חייל יהודי שבא מסיני לאחר המלחמה, ברח ברכת הגומל בדמעות שלישי. כשנשאל על מה הוא מברך, סיפר ואמר: "בהיותנו בשדה הקרב, פגע פגז מצרי פגיעה ישירה בטנק שלנו, והטנק החל בווער באש. ניסינו להמלט ממנו החוצה, אך הדלת של הטנק התעקמה מעצמת הפיצוץ ואי אפשר היה לפתח... נותרנו לכודים בטנק הבווער! "בלית ברירה קראנו, חברי ואני, קריאת שמע בדמעות ובקול נשבר, וכבר התכוונו לגרוע מכל! "והנה, להפתעתנו פגז נוסף פגע פגיעה ישירה בדיוק בדלת הטנק, וכך נפער פתח בעבורנו! מיד קפצנו מן הטנק הבווער דרך החור השמימי, ונפשנו היתה לשלל". בזה פרש מרן זצ"ל את מה שאומרים בהגדה של פסח: "הקדוש ברוך הוא מצילנו - מידם" - מידם של הגוים, שדוקא על ידי פעולותיהם להרע לנו - מזה תצמח הישועה לישראל.

מובא בחתם סופר לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו. (ישעיה כט, כב-כג). פירוש, לעתיד לבוא יהיה ירום ונישא וגבה מאוד, ואמרו חז"ל (ילק"ש ישעיה נ"ב) ירום ונישא מאברהם יצחק ויעקב, ומכל מקום לא יתביישו האבות מבניהם, כי לעולם אומרים אלקי אברהם יצחק ויעקב שהם התחלת הקדושה ומהם השתלשל האמונה, וזהו ולא עתה פניו יחורו בראיתו ילדיו מעשי ידי בקרבו של ילדיו, ואפילו הכי והקדישו את קדוש יעקב ואלקי ישראל יעריצו, שיאמרו אלקי אברהם יצחק ויעקב וכן"ל.

מובא בשארית מנחם הבאים ירש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה. י"ל על פי מה שפירשו המפרשים הגמ' בנדרים (פ"א ע"א) מפני מה תלמידי חכמים אין מצוים שיהיו בניהם תלמידי חכמים מפני שלא ברכו בתורה תחלה, היינו שבתחלת ימיו של הנער לא ברכוהו והנכוהו בתורה, וזש"א הבאים פי' הבנים צריכים שיהיה תיכף ירש יעקב לחונכם לתורה, ועי"ז יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה, אותיות "תבונה". ובוה יל"פ

סמיכות המימרות במס' שבת ריש פ' במה מדליקין (כ"ב ע"א) אמר רב נתן בר' מניומי משמיה דרב תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה, וסמיק ליה דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מ"ד והבור ריק אין בו מים וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, וקושיית המפ' ידועה מה הסמיכות, ו"ל נר חנוכה לשון חנוך, ע"ד חנוך לנער, רומז להבחורים שמצוה לחנכם בתוי"ש בתחילת ימיהם, וע"ז אמר שהניחו למעלה מכ', פי' שהניחו בחינוכם למעלה מעשרים שנה, פסול, מכיון שלא שלטא ביה עינא להשגיח עליו, וע"ז סמיק מימרא שניה דר' תנחום והבור ריק כיון שאין בו מים זה תורה (עיי' ב"ק פ"ב ע"א), בודאי יש בו נחשים ועקרבים ר"ל, ויטהר לבבינו.

"אמר מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זצ"ל, בהפטרה פרשת שמות", לכן כה אמר ה' וגו' לא עתה יבוש יעקב וגו' בראותו ילדיו מעשי ידי בקרבו והקדישו את קדוש יעקב וגו', עיי' זהר (קפ"ח ע"א) וישב על הפסוק "לא יבוש כי ידברו את אויבים בשער" הבושה היותר גדולה כאשר ח"ו הבנים אינם מזהגנים, והעצה שיהיו טובים הוא שידבקו בצדיקי הדור, ועל ידי זה שיראו בניו בתוכו אמונת צדיקים יכה שורש בלבבם שורש קדושה. וזהו שאמר הכתוב, "לא יבוש יעקב" ועל ידי מה, כי "בראותו ילדיו" כאשר יראו הילדים שלו "מעשה ידי בקרבו" שיש בו אמונת צדיקים "מעשי ידי" אלו הצדיקים, יעשה רושם ופעולה בהם "והקדישו" גם הם "את קדוש יעקב" וגו' עכתדה"ק.

ישמח משה במתנת חלקו. מובא בטור (סימן רפ"א) כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכבידו עליהם בקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו ונתנו לו ובחר ביום השביעי וכאשר נצטוו על יום השבת שמח משה שבחר בו וזהו ישמח משה במתנת חלקו.

"ויאמר מלך מצרים למי לדת העברית אש' ר' ש' ה' האחת ש' פרה וכו', ויאמר בילדך אנת העברית וכו' ותיראן המילדת וכו' ולא עש' וכו' ותחיין וכו', כי יראו וכו' ויעש' להם בתים". (שמות טו)

- ומה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הם,
- א. קושיית כל המפרשים ויאמר מלך מצרים וכו' אשר וכו' ואח"כ ויאמר בילדך וכו', ויאמר ויאמר למה לי,
  - ב. אשר שם האחת שפרה וכו' הוא יותר לשון ואריכות ולא הו"ל למימר רק ויאמר וכו' למילדות העבריות שפרה ופועה,
  - ג. ויאמר מלך מצרים שינה מפרעה למלך מצרים.
  - ד. ותיראן וכו' ולא עשו וכו' ותחיין וכו' מאי ולא עשו ומאי ותחיין, ה' ויהי כי יראו וכו' ויעש להם בתים, מהו המדה כנגד מדה:

ועפ"י דרכינו הנ"ל יתפרשו הדברים כמין חומר, דהנה מלך מצרים זה דרכו ברצותו שיהיו ישראל סרים למשמעתו, הניח להם שמות בכדי שיהיו נמשכין כל כחות הנפש אחרי שמו שהניח על פי עצת הסט"א, וזהו ויאמר מלך מצרים (אשר זה דרכו כל היום) למילדות העבריות (מה אמר להן) אשר שם האחת (יהיה ש' מדה) שפרה ושם וכו', ובאמת היה שמותיהן העבריות יוכבד ומרים, וכיון שהניח להם שמות אזי היה בטוח שיתמשכו אחר השם וישמעו לעצתו.

ויאמר אח"כ בילדך וכו', ותיראן המילדות וכו' ולא עשו וכו' (רק התייחסו בשמותיהם יוכבד ומרים, וזאת שנית) ותחיין וכו', והנה כפי ראות עיני בשר נראה כי דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שמזה נודע יחוס משפחות לדורות עולם כי בניו לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם וכן בני בניו לדורותיהם ויודעין גם אחר כמה דורות שזהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפור"ט והורווי"ץ ושפיר"א, והנה אמר הכתוב ויהי כי יראו המילדות וכו' ולא רצו להקרא בשם נוסף שקראן פרעה, הנה ויעש להם (הש"י) בתים, שילם להם שכרם בבתי כהונה ולויה, הנה ניכרים לעולם במשפחותיהם זה כהן זה לוי, והבן כי נחמד ונעים הוא: (הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע)

"וכאש' ר' יעני אתו כ' ירבה וכן יפרץ וגו'". (א, יב).
 איתא בזוהר הק' (בפרשתנו, טו.) כי גלות מצרים ועבודה הקשה היה לטובה, כדי שלא יתערבו בני ישראל באומות, ע"ש. וכמו כן "הפך לבם לשנוא עמו" (תהלים קה, כה), שנותנים על זה שבח והודיה שנעשו שונאים לבני ישראל, וגם המצריים לא רצו להיות שונאים, כי ידעו גם כן זה וזהו שנאמר "בפרך" (פסוק יד) - "בפה רך" (עי' סוטה יא): רק השי"ת הפך לבם. וכתוב "ולאום מלאום יאמץ" (בראשית כה, כג), פירוש, על ידי שנאתם בני ישראל מתרחקין מהם, וכפי הריחוק כן ניתוסף להם כח. (שפת אמת)

"ותאמרן המי לדת א'ל פ'עה כ' לא כ'ש' ים המצ'רית העברית כ' חיות הג'ה". (א, יט).

הקשו המפרשים: מדוע לא השיבו תיכף לפרעה - בעת צוותו להן - שהעבריות אינן צריכות למילדות, ונראה, דלכאורה קשה, הלא מאחר שהמלך קרא למילדות, מסתמא היה ידוע לכל, שהן הנה המילדות הקבועות שנקראות אל כל היולדות, והיאך אם כן אמרו שהעבריות אינן צריכות למילדות ואם תאמר שהתנצלו לפני המלך בדברי שקר, חלילה לומר כן על נשים צדקניות אלו. לכן נראה, כי באמת הן היו המילדות הקבועות רק כאשר נגזרה זו והן יראו את אלקים, ולא עשו כרצון פרעה ומסרו נפשם על זה, אז עשה הקב"ה עמהם פלאות למען לא תהינה נהרגות בדבר המלך, ומני אז והלאה היה: "בטרם תבא אליהן המילדת וילדו, ולא היתה האשמה על המילדות.

[וכמו שאמר אדוני אבי הרה"ק רבי אליעזר מזדיקוב זי"ע: "ויהי כי יראו המילדות ויעש להם בתים" (א, כא) - "בתים" ר"ת ב'טרם ת'בא מ'ילדת ילדו ודפח"ח]. וזה היה עבור צדקתן של המילדות, ושפיר מובן למה לא השיבו כן מתחילה, כי חלילה להן לומר שקר, רק אח"כ כששאל אותן פרעה "מדוע עשיתן", כבר היה הדבר כן שלא הוצרכו עוד למילדות ותשובתן היתה אז אמת לאמיתן. (הרה"ק בעל ה"אמרי נועם")

"ויאנחו בני יש' ר'אל מן הע'בדה ויעקו ותעל ש' ועתם א'ל האלקים". (ב, כג).

הנה, בעת רצון טוב לפרש התפלה בפה, שתקובל התפלה על ידי מלאכים מכניסי התפלה, וכמו שסידר יוצר בראשית ממונים על כל דבר, אבל בעת צרה, דאז יש מקטרגים [לא יפרש בפה, אלא יתפלל בלב] דאז "קרוב ה' לנשברי לב" (תהלים לד, יט), ולא על ידי מלאכי השרת שהם אינם יודעים מחשבה שבלב, והיינו: "ה'יערך ש' וערך לא בצ'ר וכל מא'מצי כח" (איוב לו, יט) - "היערוך שוער" דייקא (כלומר בפה), "לא בצר" (לא בעת צרה), כי אז "וכל מאמצי כח" - שאין קטרוג. אבל בעת צרה, על זה נאמר (תהלים לט, ב): "'אש' מ'רה לפי מחסום בע'ד ר'ש' ע' לג'די", ומשום זה אין אומרים תחנונים בבית אבל. והנה, בארץ מצרים, ידוע כי נאמר (יב, יב): "ועברתי בארץ מצרים" וגו' ודרשו: "אני ולא מלאך", ופירש האר"י הק' זצוק"ל שאין מלאך יכול ליכנס לשם, ועל כרחך - תפלה בדבורים ותנועות לא יתכן [שהרי אין המלאכים, מכניסי התפילה, יכולים ליכנס לשם]. ולזה רק: "ויאנחו בני ישראל ויעקו" - שהוא קול בלי דבור, ועל כן "ותעל שועתם אל האלקים". (הרה"ק בעל "ישמח משה" זי"ע)

"ואת צע'קתם ש' מעתי מפני נגש' יו". (ג, ז).
 יש לפרש, הגם שמצד מעשיהם אינם ראויים לגאולה, אבל "ואת צעקתם שמעתי" - "מפני נוגשיו", כלומר, בגלל שאני מדמה ומשוה מעשיהם אל מעשה שכניהם הנוגשים אותם, ולעומתם הם צדיקים גמורים. (הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע)

"לא תאספון לתת תבין". (ז, ז).
 לפי פשטות הנאמר היה ראוי לומר "לא תוסיפון" בוי"ו. אך התורה הקדושה באה לרמז לנו, כי ידוע שפרעה הניח להם יום אחד חירות משעבוד העבודה, רק משה רבינו ע"ה בחר להם יום השבת למנוחה, והיה דרכיו ביום ההוא להתאסף ביחד למשה וזקני ישראל לשמוע תוכחות חיים ולהאמין באחדותו ומציאותו יתברך. ולאשר פרעה, לגודל רשעתו, אשר

מחפצו לסורם למשמעתם ולעבוד את גלולי מצרים, ואחרי ראותו כי לא עלתה בידו, ראה והבין שמחמת שהם נאספים יחד יוסיפו דעת ביראת אלקים, ועל ידי זה נכנע כח הסט"א בקרבם, לזה אמר לבל יתאספו עוד "לתת תבן" - דעת ותבונה להם כנ"ל. והוסיף ואמר: כי מובטח הוא שכאשר יעלה לעולם העליון יבא משה רבינו לקראתו ויאמר לו אכן הוא הדבר אשר כיוונתי עם האל"ף שב"לא תאספון. (הרה"ק רבי דוד מלעלוב ז"ע)

"וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֶה אֶת הַיְלֹד וְהִגְיָה נְעָר בִּכְהָ וַתִּחְמַל עָלָיו וַתֵּאמֶר מִי־לִדֵי הָעִבְרִים זֶה". פירש רש"י קולו כנער, והוא מש"ס (סוטה יב, ב). אכן לכאורה תמוה שזהו דעת ר' יודא, ור' נחמיה השיב עליו אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום, ולא מצינו שר' יודא השיב על זה כלום, [ועיין בבעלי התוספות על התורה דבר נכון], אם כן לכאורה נדחין דבריו, ולמה תפס רש"י כדבריו. וגם צריך להבין הטעם באמת למה נשתנה בזה משה רבינו, ומה מעליותא הוא לגביה. אכן לענ"ד שזה היה עצה עמוקה מא-ל דעות, דבאמת יש להקשות ולתמוה מאוד על כל הענין על פי פשוטו, איך גדלה אותו בת פרעה, דבשלמא היא בעצמה חמלה עליו לאשר ראתה עמו שכינה כפירש רש"י ז"ל, אבל איך שתק לה פרעה, והרי אפילו נערותיה רצו למחות בה על שאינה משגחת על גזירות אביה (סוטה שם), ומכל שכן פרעה בעצמו אשר עיקר גזירתו היתה על פי עצת איצטגניניו אשר חזו לו שנולד אז מושיען של ישראל (שם), ואם כן בוודאי היה לו לחוש לנפשו אשר זהו אשר יסיר כסאו ויחריב ארצו, ודוחק מאוד לומר שלא נודע לו כי נמשה מן המים שמצאוהו בתיבה הצפה על פני המים.

אשר על כן נראה לענ"ד שהשי"ת הפליא נסיו ונשתנה צורתו וקולו כנער גדול בן שנה או יותר, וכשנגמל לסוף כ"ד חודש היה נראה כבן ג' או ד' שנים או יותר, באופן שהוחלט לפרעה שאי אפשר שיהיה זה מאותן הילדים הנולדים באותו יום שראו האיצטגנינים היום נולד מושיען של ישראל, על כן ממילא לא חש לו פרעה, כנלענ"ד נכון.

והנה פעם אחת שמעתי על דרך הלצה על דברי רש"י קולו כנער, על פי המעשה שהיהודים בחרו זקן אחד נגיד ושוע להתייצב לפני המלך להעביר רוע הגזירה הנגזר עליהם בעת ההוא, וכאשר האריך הזקן בוויכוחו עם המלך שכח עצמו וצעק בקול גדול אשר לא יאות לדבר כן לפני המלך בקול רעש גדול, וכאשר העירו למוסר אזנו איך ידבר כן לפני המלך, התנצל עצמו בחכמה נפלאה שאין זה קולו של עצמו רק קול רבבות יהודים מדברים בתוך גרונו, על כן נשמע ברעם קולו, והגה של אלפי אנשים מפיו יצא. ואני המתקתי הדברים לאמיתתן על פי מאמר חז"ל (בסוטה שם) שבאותו לילה שהושלך משה הושלכו ס' רבוא ילדים וכולם עלו בזכותו של משה (וביתר ביאור במדרש רבה פרשת ויחי צז, ג ע"ש), ומסתמא התפלל עליהם משה, אז כשבכה בכה גם עבור כולם, וזהו קולו כנער, כנלענ"ד נכון ואמת כטעמו של ר' נחמיה שלא חש לקושי ר' יודא, כי לא נתכוון כפשוטו, רק כנ"ל. (יג"ל יעקב, הגה"צ רבי חיים יעקב גוטליב ממישקאלץ זצ"ל)

להרגני אתה אומר (ב, יד). פירש"י ז"ל שהרגו בשם המפורש. הרה"ק מאפטא ז"ע נפגש פעם עם הרה"ק מרוזין ז"ע יחד עם בנו בכורו הרה"ק רבי שלום יוסף ז"ע כד היותו טליא בן כמה שנים, הרה"ק מאפטא קרא אליו את הילד ושאלו: מה אתה לומד? וענה הילד: חומש ורש"י, פרשת השבוע דאז היה שמות שאלו הרה"ק: איך מפרש רש"י ז"ל "להרגני אתה אמר"? ענה הילד, דמכאן אנו לומדים שהרגו בשם המפורש, אמר לו הרה"ק: הנה בפרשת וישלח כתיב: "ויירא יעקב מאד ויצר לו וגו' ויאמר אם יבוא עשו וגו' והיה המחנה הנשאר לפליטה: (בראשית לב, ח-ט) ולפי דברי רש"י שהזכרת למה פחד יעקב, הלוא היה יכול להורגו בשם המפורש?, והשיב הילד: בפרשת וירא כתיב: "ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות ו, ג) לכן פחד כיון דלהאבות הקדושים לא נתוודע הבורא יתברך שמו בשם המפורש.

(הרה"ק רבי שלום יוסף מרוזין - וסא"ג ז"ע)

"וַתִּחְמַךְ הַבַּת מֶרְגוּ" (ג, ב).

משה רבינו היה זורח ממנו אור גדול כדאיאתא בגמ' (מגילה יד.) שכשנולד נתמלא הבית כולו אורה, וחששה שאם יראו את האור שזורח מהתיבה יבינו שמילדי העברים הוא, לכך מרחח מעט חימר גשמי עב וזפת להסתיר את האור. (מתוך ספר "מזקנים אתבונן")

"וַאֲמָרוּ לִי מַה שׁ: מוּ מָה אִמְרָא לְהֵם". (ג, יג).

פ"א ביקש הרה"ק מלובלין מהרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע שישמש כבעל תוקע בבית מדרשו, ניאות רבי נפתלי לקבל ע"ע הדבר, אולם התנה עם הרה"ק מלובלין כי מאחר ואינו יודע את הכוונות של התקיעות בקשתו שהרה"ק ילמדוהו את הכוונות כראוי, ולמד עמו הלובלינער את הכוונות. בר"ה נודע שרבי נפתלי אינו יודע כלל לתקוע, ושאל אותו הלובלינער א"כ למה קבלת עליך לתקוע, ולא עוד אלא שבקשת שאלמד אתך הכוונות. השיבו רבי נפתלי, הלא גם משה רבינו עשה כן, ששאל מהקב"ה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ולימד אותו השי"ת את השמות, ולמעשה כלל לא אבה ללכת בשליחותו, ואמר שלח נא ביד תשלח, אלא שביקש לדעת את השמות. אף אני איני יודע לתקוע אבל הצפתי לידע הכוונות. (מתוך ספר "מזקנים אתבונן")

"שׁ לְנַעֲלֶיךָ מַעַל רַגְלֶיךָ".

שמעתי מפי רב גדול וקדוש: כי פעם אחת הלשינו על רבינו מו"ה רבי צבי אלימלך אצל הרה"ק מו"ה רבי נפתלי מרופשיץ. ונסע רבי צבי אלימלך לראפשיץ, בעת שידע כי מתנגדיו ומסטיניו אינם שמה. וקירבו הרה"ק מו"ה רבי נפתלי הנוכח, ואמנם עמד אז על השלחן כוס אחד, ואמר מו"ה רבי נפתלי למו"ה רבי צבי אלימלך: "בהיות, שכל דבר מה שנמצא בעולם, אף מן דומם צומח חי מדבר, הנה רק החיות דקדושה שיש בו הוא המעמידו, ובצאת החיות יתבטל הדבר". ואמר [הרה"ק מראפשיץ] אליו: "הנכס רואים הכוס שעומד על השולחן, הנה בכוחו להוציא החיות ממנו ויהיה כאפר ממש". ובהסתיימו דיבורים אלו, נעשה מהכוס עפרא בעלמא, (ורמז לו בזה, כי יוכל להוציא ממנו גם כן החיות ח"ו).

ונתבהל מרן הרבי צבי אלימלך. והשיב הרבי ר' צבי אלימלך: דיבורים אלו השי"ת אמר למשה רבינו ע"ה (שמות ג' ה'): "של נעליך מעל רגליך", כי מבואר בפרקי אבות (פרק ב' משנה י'): "שנשיכתן שוכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף". נמצא שלחכמים יש ג' בחינות, נ'שיכה ע'קיצה לחישה, ראשי תיבות שלהם "נעל", וזאת אשר למד השם יתברך למשה במראה הסנה: "שאם תרצה להיות מנהיג עדת ישורון, אזי "של נעליך" מעל רגליך", שאף גם שיש בכוחך לנשוך ולעקוץ וללחש, עם כל זה תסיר ממך רגילות זאת וכוח זה, ולא תשתמש בזה נגד שום בר ישראל ח"ו", ודפח"ח. (עשר עטרות מערכת ח')

למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתי (ה, כב). מובא בפניני תורה (עמ' רסד)

המקבל על עצמו להיות מנהיגם של ישראל, עליו לקבל על עצמו לסבול במקומם את כל הצער והסבל המוטל עליהם, בבחינת הריני כפרת כל ישראל, וכך הבין משה רבנו. וכשאמר לו ה' שילך ויגאל את ישראל, קיבל על עצמו את כל הסבל של כלל ישראל, וחשב שמעתה בני ישראל לא יסבלו עוד רק הוא בלבד. אבל בראותו שזה לא הועיל ובני ישראל לא עובדים עבודת פרך, התלונן ואמר "למה הרעות לעם הזה - למה זה שלחתי", כלומר אם שלחתי להיות מנהיגם של ישראל הרי אני צריך לסבול במקומם ולא הם.

בפרשה אנו רואים כי אין התורה מאריכה כלל בתאור הסבל והעינוי שעבר על עם ישראל בכל התקופה של מאתיים וארבע עשרה שנה ומיד מספרת על שליחותו של משה לגאולן ללמדך כי על הצער בחיים צריך להסתכל כמו חלום. ועל זה יבוא הסיפור הבא: אברך אחד תלמיד חכם הגיע כשבועיים אחר נישואיו לבית חמיו לאחר הכולל על מנת לסעוד את ארוחת הצהרים ובאותו היום הגיע לפני אשתו. מיד שנכנס קיבל מחמתו שטיפה

של בזיונות היא צעקה עליו אתה כזה ... ואני יודעת עליך כי אתה כזה... אין לך דעת ... וכו'... וכו'.. התלמיד חכם לא ענה לה שוב דבר ומרוב בזיונות נעלם ממנו התאבון לאכול רק שידע שאם לא יאכל עכשיו לא יבוא אוכל לפיו עד מחר זה היה בתקופה של עוני גדול בארץ לכן אילץ עצמו אכל מהר והלך... לאחר שיצא חשב בליבו זהו הכל הלך חייבים לפרק את החבילה אי אפשר לחיות בתוך משפחה שכזו כאלה בזיונות ועלבונות אי אפשר כך להמשיך... אך לפני שהוציא את מחשבותיו לפועל הלך להתייעץ עם רבו רבי אליהו רוט זצ"ל מזקני ונקיי הדעת בירושלים אמר לו הרב תגידי לי מי היה איתך עוד בחדר שהיא עשתה את זה ? השיב לו אף אחד! אמר לו הרב אם כך זה היה חלום... כן תחשוב שזה היה רק חלום.. אם לא היה אף אחד תחשוב שזה היה חלום.. כמו שהיא צעקה עליך ואתה התעוררתה וראית שזה חלום... וכי קרה הדבר במציאות? לא! זה היה רק חלום. חזר לביתו ולא סיפר לאשתו דבר וחצי דבר ממה שקרה.. לאחר כשבועיים חזר שוב לאכול אצל חמיו ושוב אשתו עדין לא הגיע והנה חמותו נסערת אליו הוא רואה אותה מתקרבת והוא מתפלל לה' לא לא עוד פעם תן לי את הכוח לעמוד בזה שוב... והנה היא באה בסערת רגשות ואומרת לו תסלח לי ובוכה... תסלח לי שהתפרצי עליך לא יודעת מה קרה לי אני מבקשת את סליחתך. איך פגעת בתלמיד חכם אוי לי מה עשיתי... השיב לה החתן: מה עשית? לא היה שוב דבר. על איזה בזיון את מדברת? אני לא זוכר שום דבר! אני לא יודע על מה את מדברת? אמרה לו מה באמת לא ביזית אותי?. אז כנראה חלמתי... הו אני מתבלבלת כנראה חלמתי.... והנה גם אצלה הפכה המציאות לחלום. כשתראה במציאות חלום ודמיון ותעביר על מדותיך כך גם המציאות תהפוך לחלום ודמיון. את הסיפור הזה סיפר בעל המעשה באחת הבריתות לנינו המי יודע כמה ואמר אם הייתי קם ומפרק את החבילה ולא הייתי מקבל את העצה שזה היה חלום לא הייתי זוכה לכל התולדות האלה שיש לי כמה מאות נכדים ונינים מי יודע אם הייתי מוצא זיווג אחר לאחר גרושין הכל בזכות העצה תחשוב שזה חלום והיותו אמר הגרי"ל שטיינמן נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שוותר והפסיד. ופעם היה אצלן העל מפעל להתייעץ כי הוא רוצה לזרוק אחד מהעובדים שלו.. אמר לו הרב נדמה לי שסיפרת לי שאין לך ילדים ... אם כן תוותר לו ואל תזרוק אותו ובעבור היותו יהיה לך בן .... כעבור שנה נולד לו בן והרב היה הסנדק...

הרבי מסאסוב כאשר היה מקבל בזיונות היה עושה סעודת הודיה ומספר כי בספרי קבלה כתוב כי מי שמקבל בזיונות נמנעים ממנו בזה מחלות ויסורים הרבה שנקרע ממנו גזר דין. והיה נוהג לשלוח אף מתנה למי שביזה אותו בהודאה כי הציל אותו מחולאים ומיסורים רעים. הרב מפונבוז' זצ"ל הגיע פעם למסיבה שנערכה ביוהנסבורג והיה לידו ד"ר יהודי משכיל שחשק להתיהר בפני הרב ושאל אותו: רבי האם אתה יודע לדבר בשפה האנגלית? השיב לו מרן זצ"ל יודע אני אנגלית רק באופן חלקי... אך לדבר באנגלית עוד לא למדתי ... אך לשתוק באנגלית אני כבר יודע...

שובבי"ם. הנה בימים אלו שכל הספרים הק' מחזקים אותנו לקבל כל אחד ואחד לפום דרגא דיליה, כמה שיותר בענייני קדושה ולגדר את עצמו עד כמה שאפשר. והנה בפרשיות אלו שכלל ישראל בגלות יש לתקן את הכל ובוודאי הכל מתחיל מן העיניים, והנה בשבוע שעבר, פרשת ויחי, סיפרנו על יהודי, שבשביל שמירת עיניים של בחורים בישיבה, נתן את כל חסכונו, \$ 90,000, כדי להוריד פרסומת לא צנועה, וקיבל תמורת זה סך של 3,000,000 דולר.

לא הצלחנו למצוא את מקור הסיפור ולאמת אותו, אבל כשאתה רואה איך עם ישראל מזדהה עם הסיפור הזה, איך כל אחד היה רוצה לזכות להיות במצב שכזה, למסור את כל רכושו בשביל שמירת עיניים, בשביל זה בלבד היה כדאי לספר סיפור כזה.

אך יש סיפור דומה, שהוא מוסמך לגמרי, שקרה עם הרב בייפוס, והסטייפלער ז"ל.

לפי המסופר על החפץ חיים זצ"ל. בעת מלחמת העולם הראשונה העלילו על תלמיד ישיבתו שהוא מרגל ובקשו לגזור עליו גזר דין מות. בא ה"חפץ חיים" להעיד עליו עדות אופי, שבחור טוב הוא ואינו מרגל. לפני שנעמד

ה"חפץ חיים" להעיד, אמר עורך הדין של הבחור כי ברצונו להקדים ולספר סיפור על ה"חפץ חיים", שידע השופט במי מדובר: פעם כשהיה בתחנת הרכבת גנב לו משהו את המעיל, והוא רץ אחרי הגנב וצעק לעברו: "אני מוחל לך, אני מוחל לך, שלא תכשל, חלילה, בעוון גנבה!" נתן להבין מכאן, אפוא, כמה צדיק הוא אדם זה! "ואתה מאמין לסיפור הזה, ה?!" שאל השופט את עורך הדין. "אינני יודע אם להאמין או לא להאמין", ענה העו"ד, "אך זה ברור שעלי ועליך לא מספרים ספור כזה". עד כאן.

וכך גם פה, סיפור כזה שאדם ימסור את כל חסכונו למען להשיג פרסומת כשרה במקום הפסולה, לא יספרו על שום גוי, ועל שום אומה בעולם, וזה הלימוד זכות הגדול עלינו עם ישראל, שאנחנו רואים מהסיפור, שרק על יהודים אפשר לספר כאלו סיפורים.

הנה כתב רבי שלמה לוינשטיין שליט"א בספרו (ומתוק האור - שמיטה, בהקדמה): בילדותי התגוררתי בפתח תקוה. הורי עליהם השלום גרו ברחוב סלומון, וממולם ברחוב סלומון 6, גר רב בית הכנסת שלנו, הרב אהרן בייפוס ואשתו הרבנית תרצה. שניהם היו אנשים קדושים, אציליים, צדיקים, ועדיני נפש. אנשים מרוממים מאד. עד היום עומדת לנגד עיני התמונה, כיצד הם עוברים ברחוב, והשכינה מתלוא אליהם. איזו עונה ויראת שמים.

כשהייתי ילד חשבתי לעצמי איזו מרגישים בעולם הבא? בטח כמו שמרגישים בבית של הרב בייפוס... לצערנו, הם לא זכו לילדים, ואנחנו, ילדי השכונה בכלל, ילדי בית הכנסת בפרט, היינו ילדיהם. בסוף ימיו חלה הרב בייפוס באלצהיימר לא עלינו, רעייתו הרבנית נפטרה על פניו, והוא נותר לבד בעולם. אחייניו טפלו בו ודאגו לכל צרכיו.

ביומו האחרון, בעודו שרוע על מיטת חוליו בבית הרפואה מעייני הישועה בבני ברק, פנה לפתע לאחינו ושאל אותו: "אתה יודע היכן נמצאים הכרטיסים שקניתי להופעה בתיאטרון?" האחין לא ידע כמובן על מה מדובר, הוא חשב שדודו מדמיין דברים והצטער מאד, הוא לא הבין איך בכלל מגיעות כאלו מלים, לפיו של אדם מרומם ועדין כל כך. במהלך ה"שבעה", שישב עליו אחיו, הרב יעקב ישראל מחבר הספר "לקח טוב" על התורה, נכנס לנחם אחד מרבני פתח תקוה, וסיפר את הסיפור המדהים הבא:

לפני הרבה שנים הביאה עיריית פתח תקוה הופעת פריצות מהפיליפינים, שהיה אמור להתקיים בליל שבת. פנה הרב בייפוס לעיריה, דבר, בקש, בכה והסביר, אבל שום דבר לא עזר.

כשראה הרב בייפוס שאין ברירה וההופעה עומדת להיערך, נטל הלוואה ענקית וקנה את כל הכרטיסים, וכתוצאה מכך המופע התבטל. לאחר מכן הלך הרב לבקש מאנשים שיעזרו לו להשיב את הלוואה שנטל. אלא שהרבה טענו שלא זו היתה הדרך הנכונה לפעול, וזהו מעשה לא חכם, שהרי מה יעשה אם מחר תקבע שוב הופעה? הרי לא שייך בכל פעם להוציא סכומים גדולים כאלה.

הרב בייפוס ברוב ענוותנותו, חשב שיתכן והם צודקים, ולכן הוא פנה לסטייפלער - הגאון הקדוש הרב יעקב ישראל קניבסקי, ושאל אותו האם עשה דבר נכון.

ענה לו הסטייפלער: עשית נכון. ושתדע לך, שהכרטיסים האלו, הם כרטיסי הכניסה שלך לעולם הבא. ע"כ המעשה.

יהיו כאלו שייאמרו שהנקודה שאפשר להוציא מהסיפור היא, שלומדים איך לדון לכף זכות, הרי אם לא היינו שומעים מאחד הרבנים את הדברים שאמר בניחום אבלים, היינו ח"ו מסמנים את הרב כביכול בסימן שאלה, איזה דיבורים הוא אומר? הוא קנה כרטיסים למופע בפתח תקוה? והנה פתאום התברר לגמרי אחרת ממה שחושבים, ורואים את הצדקות שלו.

אבל אנחנו רוצים להוציא מכאן את הנקודה, הנה יש לכם סיפור שרואים ממנו, שיהודי נכנס להלוואה ענקית יותר מכוחותיו, על מנת שאנשי העיר ישארו בקדושה יותר ויותר.

עכשיו אנחנו בימי השובבי"ם, שזה אומר שצריכים להוסיף יותר ויותר בקדושה וטהרה. והקב"ה יעזור שנזכה להתעורר ולקבל את משיח צדקינו בב"א.

והנה עוד סיפור שהיה 2 יהודים שעבדו כשותפים (ר' יוסף ז"ל בילחט"א ר' ישראל ניימאן ויבלחט"א ר' מיכל פריד הי"ו), ברח' פלושין בבורו פארק. יום אחד ראו השותפים חנות של גוי לממכר סוכריות, שהיה מוכר גם עתונים מהסוג הגרוע ביותר, וזה היה על יד פתח ישיבה גדולה של חסידי סאטמער. זה מאוד הרגיז אותם, ובקשו מבעל החנות שלא ימכור את העתונים שם, ואמר להם, הרי כל הרווח שלי הוא על ידי העתונים הנ"ל, ולא הסכים לבקשתם. אבל אצלם בער רוח הקדושה של שמירת עינים, ושאלו אותו כמה אתה מרויח לחודש מהמכירה הזאת, ובדק ואמר להם הסכום, ואמרו לו תראה, אנחנו באים בראשון לינואר כל שנה, ונותנים לך צ'ק על כל הסכום לשנה, בתנאי שלא תמכור את העתונים הנ"ל. והסכים להם, והפסיק את מכירת העתונים.

ככה עברו שנים ואף אחד לא ידע מזה, והם הצליחו במעשה זה להרחיק את הנבילה מפתח הישיבה. ויהי היום ור' יוסף, אחד מהשותפים, נפטר. והשותף השני שכח מהעסקה עם החנות, וכשהגיע התחלת ינואר, לא הלך לחנות לתת את הצ'ק, בעל החנות ראה שהוא לא מגיע לחנותו, הלך לראש ישיבה של סאטמער ושאל למה לא באים לתת לו את הצ'ק, ראש הישיבה שלא ידע כלום מהעסקה הזאת, אמר לו אינני יודע מה אתה מדבר, הביא הגוי את ההסכם הכתוב עם ב' השותפים, והראה לו את זה, והראש ישיבה יצא מגדרו מהתפעלות, איך כל כך הרבה שנים, השותפים נתנו כל שנה סכום כסף גדול, עבור שמירת עינים, ואף אחד לא יודע מזה.

ובגליון כולנו יודעי שמך כתוב שהרה"ג ר' יוסף עמרם מושקוביץ שליט"א סיפר לי, שבמונטריאל היה גר הרב הגאון ר' יעקב יוסף ניימן שליט"א, רבה של פאפא, שראה שם חנות שמכרו עתונים גרועים ביותר, ולא עזרו בקשותיו שלא ימכרו את זה, והוציא מכיסו סכומים גדולים של דולרים ושילם לגוי, והעיקר שיותר לא ימכור את העתונים הגרועים. וכך היה.

רואים אנו מהמעשים הנ"ל, איך שעם ישראל בשביל לשמור על קדושת עיניו, הוציא מכיסו הפרטי, או מהלוואות שלקח, ובכל צורה אפשרית, סכומי כסף גדולים, בשביל למנוע את המכירה, או את הפרסומות, וכך עזר לשמור את עיניהם של הבחורים היקרים, ושל כל היהודים היקרים.

ואחד בשם י. ג. שלח אלי כך: ובאתי בזה לחזק ידי ולהיות בבחי' מוסיף והולך לספר לו על מעשי תקפו וגבורתו של אחד מחשובי הרבנים הגאונים והמשפיעים שבדור, שאצלו קרה בדיוק כזה מקרה, אשר לבו לא הארי לא היה מסוגל לשבת בהשקט בראותו את הפרסומת באחד מהכבישים הבין עירוני בעיר ניו יורק, כאשר רבבות אחב"י עוברים שמה מדי יום ביומו, וכאב לו הדבר עד דכדוכה של נפש, ופעל ועשה וריבץ מעשים טובים, ושכר את השלטים הכי גדולים אשר נמצאים בצומת הדרכים, לכמה חדשים, אשר כל חודש עלה לו בסך של כמה אלפי דולר, וכתב עליהם באותיות גדולות של קידוש-לבנה בכזה נוסח: ר' יוד אתה נכנס לשטח של .... , תשמור על העינים שלך.

ולע"ע לפי מה שידוע לי לא קיבל תמורת זה תשלום הנראה לעין טו"ב כאן בעוה"ז, חוץ מזה אשר עיניו נהי' טובים ומאירים כספירים בעשותו כזה מצוה גדולה עד מאוד שאין לשער ואין לתאר.

ולענ"ד זה הלימוד הכי גדול שצריך ללמוד מזה, עד כמה צריך האדם לשמור לבו ועיניו מלראות ברע, ולעשות פעלים לשמר אחרים ג"כ, ובזה הוא נמנה בין מזכי הרבים אשר הבטחתו מובטחת לו מרז"ל אשר אין חטא בא ע"י, ובוודאי בזה הוא מקיים בהידור רב את א' מהשש מצוות תמידית של לא לתור אחר הלב ועין תרי סרסורא דעבירה, העין רואה והלב חומד וכו'.

ובטוח אני באלה שהרה"ק מבארדיטשוב זיע"א - רבי לוי יצחק בן שרה סאשע, היה פונה לקוב"ה ואומר לו: רבש"ע ראה נא איזה בנים טובים יש לך, שמוכנים להזויל מכספם ומזהבם למנוע ראייה לא טובה מבניך ידידיך, ולגרום להם לראות אך ורק טו"ב, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ! וכמו"כ אתה תשפיע עליהם מלמעלה שיוכלו לשמור עצמם ואת ב"ב ואת ילדיהם ואת כל עמך בית ישראל מכל פגע ברו"ג, ובמהרה תשלח את הגואל שיגאלנו מהכל בכל מכל.

הכו"ח, אחד מני רבים משומעי לקחו המעריכו ומכבדו כערכו הרם, והמברכו בכל הישועות.